

ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

3

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Ζ - Ι

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἰ π ο

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Ὑφηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, π. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

3

ΙΣΤΟΡΙΚΑ Γ'

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

BIBΛION Z'

Τὸν ἑβδομον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας αὐθις ὁ μέγας ἡμῖν Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος Διονύσιος ἰδίαις φωναῖς συνεκπονήσει, τῶν καθ' ἑαυτὸν πεπραγμένων, ἕκαστα ἐν μέρει δι' ὧν καταλέλοιπεν ἐπιστολῶν ὑφηγούμενος· ἐμοὶ δ' ὁ λόγος ἐντεῦθεν ποιήσεται τὴν ἀρχήν.

α'. Περὶ τῆς Δεκίου καὶ Γάλλου κακοτροπίας

1

Δέκιον οὐδ' ὅλον ἐπικρατήσαντα δυεῖν ἔτοϊν χρόνον ἀντίκα τε ἅμα τοῖς παισὶν κατασφαγέντα Γάλλος διαδέχεται. Ὠριγένης ἐν τούτῳ ἐνὸς δέοντα τῆς ζωῆς ἑβδομήκοντα ἀποπλήσας ἔτη, τελευτᾷ. Γράφων γέ τοι ὁ Διονύσιος Ἑρμάμμωνι, περὶ τοῦ Γάλλου ταῦτα φάσκει· «ἀλλ' οὐδὲ Γάλλος ἐγὼ τὸ Δεκίου κακὸν οὐδὲ προεσκόπησέ τί ποτ' ἐκεῖνον ἔσφηλεν, ἀλλὰ πρὸς τὸν αὐτὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ γενόμενον ἔπταισε λίθον· ὃς εἶ φερομένης αὐτῷ τῆς βασιλείας καὶ κατὰ νοῦν χωρούντων τῶν πραγμάτων, τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας, τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης αὐ-

*Προηγεῖται πίναξ κεφαλαίων εἰσαγόμενος διὰ τῆς προτάσεως «τάδε καὶ ἡ Ζ' περιέχει βιβλίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας».

Εἰς τοὺς πίνακας τῶν χειρογράφων φέρονται λ' κεφ., ἐνῶ κατὰ τὴν νεωτέραν διαίρεσιν τὸ βιβλίον φέρει 32. Διατηροῦμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν λβ' κεφαλαίων χωρὶς νὰ δίδωμεν τίτλους εἰς τὰ κεφάλαια ιζ' καὶ λ'.

BIBLION Ζ'

Τὸ ἕβδομον βιβλίον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας θὰ ἐκπονήσῃ μαζί με ἡμᾶς ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρέων με τοὺς ἰδικούς του λόγους, διηγούμενος τὰ καθέκαστα τῶν συμβάντων κατὰ τοὺς χρόνους του λεπτομερῶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας ἄφησεν. Ἡ δὲ ἔκθεσίς μου θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο.

α'. Περὶ τῆς κακοτροπίας τοῦ Δεκίου καὶ τοῦ Γάλλου

1 Τὸν Δέκιον, βασιλεύσαντα ὀλιγώτερον χρόνον ἀπὸ δύο ἔτη καὶ κατασφαγέντα μαζί με τοὺς υἱούς του, διαδέχεται ὁ Γάλλος. Τότε ἀποθνήσκει ὁ Ὁριγένης συμπληρώσας ζωὴν ἑξήκοντα ἑννέα ἐτῶν¹. Γράφων δὲ σχετικῶς ὁ Διονύσιος πρὸς τὸν Ἑρμάμωνα, λέγει ταῦτα περὶ τοῦ Γάλλου. «Καὶ ὅμως ὁ Γάλλος οὔτε ἀντελήφθη τὸ λάθος τοῦ Δεκίου οὔτε διηρωτήθη τί ἦτο αὐτὸ τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὴν πτώσιν ἐκείνου, ἀλλὰ ἐκτύπησεν εἰς τὸν ἴδιον λίθον ὁ ὁποῖος εὕρισκετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Οὗτος, ὅταν ἡ βασιλεία του εὐημέρει καὶ τὰ πράγματα ἐβάδιζον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας του, ἐδίωξε τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι προσηύχοντο εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς

*Δύο χειρόγραφα ἀπαριθμοῦν εἰς τοὺς πίνακας τριάντα ἑπτὰ κεφάλαια, τὰ ὑπόλοιπα τριάντα καὶ ἡ ληπτικὴ μετάφρασις εἴκοσι ὀκτώ. Αἱ νεώτεραι ἐκδόσεις φέρουν τριάντα δύο.

1. Ὁ Ὁριγένης πρέπει νὰ ἀπέθανε μᾶλλον τὸ 254, ἐνῶ ὁ Γάλλος ἀνετράπη τὸν Μάϊον τοῦ 253, ἤτοι τοῦλάχιστον μερικοὺς μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὁριγένους, ἂν καὶ ἡ χρονολογία τοῦ Ὁριγένους δὲν εἶναι βεβαία.

τοῦ καὶ τῆς ὑγιείας πρεσβεύοντας πρὸς τὸν θεόν, ἤλασεν. Οὐκοῦν, σὺν ἐκείνοις ἐδίωξε καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ προσευχάς».

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦδε.

β'. Οἱ κατὰ τούσδε Ρωμαίων
ἐπίσκοποι

2 Κατὰ δὲ τὴν Ῥωμαίων πόλιν Κορνηλίου ἔτεσιν ἀμφὶ τὰ τρία τὴν ἐπισκοπὴν διανύσαντος, Λούκιος κατέστη διάδοχος, μησὶ δ' οὐδ' ὄλοις οὗτος ὀκτὼ τῇ λειτουργίᾳ διακονησάμενος, Στεφάνῳ τελευτῶν μεταδίδωσι τὸν κλῆρον. Τούτῳ τὴν πρώτην ὁ Διονύσιος τῶν περὶ βαπτίσματος ἐπιστολῶν διατυποῦται, ζητήματος οὐ σμικροῦ τηρικᾶδε ἀνακινήθεντος, εἰ δέοι τοὺς ἐξ οἴας δ' οὖν αἰρέσεως ἐπιστρέφοντας διὰ λουτροῦ καθαίρειν.

γ'. Ὅπως Κυπριανὸς τῶν κατ' αὐτὸν ἐπισκόπων¹ τοὺς ἐξαιρετικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας λουτρῶ δεῖν καθαίρειν πρῶτος ἐδογματίσεν.

3 Παλαιοῦ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνη χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ, πρῶτος τῶν τότε Κυπριανός, τῆς κατὰ Καρχηδόνα παροικίας ποιμήν, οὐδ' ἄλλως

1. τῶν κατ' αὐτὸν ἐπισκόπων Χρήστου: ἅμα τοῖς κατ' αὐτὸν ἐπισκόποις κώδ. ἐκδ.

εἰρήνης καὶ τῆς ὑγείας αὐτοῦ. Λοιπὸν μαζὶ μὲ ἐκείνους ἐδίωξε καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ προσευχάς».

Αὐτὰ λοιπὸν περὶ τούτου.

β'. Οἱ ἐπίσκοποι Ρωμαίων
κατὰ τοὺς χρόνους τούτους

2 Εἰς δὲ τὴν πόλιν τῶν Ρωμαίων, ἀφοῦ ὁ Διονύσιος διή-
νυσεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν περίπου τρία ἔτη, διάδοχος κατέστη
ὁ Λούκιος, ὁ ὁποῖος διακονήσας εἰς τὸ λειτούργημα οὔτε κἄν
ὀκτῶ πλήρεις μῆνας, ἀποθνήσκει καὶ παραδίδει τὸ ἀξίωμα
εἰς τὸν Στέφανον. Εἰς αὐτὸν γράφει ὁ Διονύσιος τὴν πρώτην
τῶν ἐπιστολῶν περὶ βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἠγέρθη τότε σο-
βαρὸν ζήτημα περὶ τοῦ ἂν ἔπρεπε τοὺς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ
ὁποιανδήποτε αἵρεσιν νὰ καθαρίζωμεν διὰ βαπτίσματος.

γ'. Πῶς ὁ Κυπριανὸς πρῶτος ἀπὸ τοὺς
ἐπισκόπους τῶν χρόνων τοῦ ἐδογ-
μάτισεν ὅτι πρέπει νὰ καθαρίζουν
μὲ λουτρὸν τοὺς ἐπιστρέφοντας
ἀπὸ αἰρετικῆν πλάνην²

3 Ἐνῶ εἶχεν ἐπικρατήσει παλαιὸν ἔθιμον νὰ χρησιμοποι-
οῦμεν μόνον τὴν εὐχὴν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐπὶ
τῶν ἀνθρώπων αὐτῆς τῆς κατηγορίας, πρῶτος ἀπὸ τοὺς

2. Ὁ παραδιδόμενος διὰ τῶν χειρογράφων τίτλος δὲν ἔχει νόημα, διὸ
καὶ προβαίνομεν εἰς σχετικὴν διόρθωσίν του βάσει τοῦ περιεχομένου τοῦ κε-
φαλαίου. «Πρῶτος τῶν τότε» γράφει ὁ Εὐσέβιος εἰς τὸ κείμενον, ἐνῶ ὁ τίτλος
φέρει «ἅμα τοῖς κατ' αὐτὸν ἐπισκόποις . . . πρῶτος», ὅπερ δὲν ἀνταποκρί-
νεται εἰς τὰ πράγματα.

ἢ διὰ λουτροῦ πρότερον τῆς πλάνης ἀποκαθηραμένους προσίεσθαι δεῖν ἠγεῖτο. Ἄλλ' ὁ γε Στέφανος μὴ δεῖν τι νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν παράδοσιν ἐπικαινοτομεῖν οἰόμενος, ἐπὶ τούτῳ διηγανάκει.

δ'. Ὅπως² περὶ τούτου Διονύσιος
συνέταξεν ἐπιστολάς.

4 1 Πλεῖστα δὴ οὖν αὐτῷ περὶ τούτου διὰ γραμμάτων ὁ Διονύσιος ὁμιλήσας, τελευτῶν δηλοῖ ὡς ἄρα τοῦ διωγμοῦ λελωφηκότος αἱ πανταχόσε ἐκκλησίαι τὴν κατὰ Νοουᾶτον ἀποστραφεῖσαι νεωτεροποιίαν, εἰρήνην πρὸς ἑαυτὰς ἀνειλήφεσαν· γράφει δὲ ὧδε.

ε'. Περὶ τῆς μετὰ τὸν διωγμὸν εἰρήνης

5 1 «Ἴσθι δὲ νῦν, ἀδελφέ, ὅτι ἤνωνται πᾶσαι αἱ πρότερον διεσχισμέναι κατὰ τε τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησίαι καὶ ἔτι προσωτέρω, καὶ πάντες εἰσὶν ὁμόφρονες οἱ πανταχοῦ προεστῶτες, χαίροντες καθ' ὑπερβολὴν ἐπὶ τῇ παρὰ προσδοκίαν εἰρήνῃ γενομένῃ, Δημητριανὸς ἐν Ἀντιοχείᾳ, Θεόκτιστος ἐν Καισαρείᾳ, Μαζαβάνης ἐν Αἰλῖα, Μαρίνος ἐν Τύρῳ, Ἡλιόδωρος ἐν Λαοδικείᾳ³, Ἐλενος ἐν Ταρσῷ καὶ πᾶσαι αἱ τῆς Κιλικίας ἐκκλησίαι, Φιρμιλιανὸς καὶ πᾶσα Καππαδοκία· τοὺς γὰρ περιφανεστέρους μόνους τῶν ἐπισκόπων ὠνόμασα, ἵνα μήτε μῆκος τῇ ἐπιστολῇ
2 μήτε βάρος προσάψω τῷ λόγῳ. Αἱ μέντοι Συρίαι ὅλαι καὶ ἡ Ἀραβία, οἷς ἐπαρκεῖτε ἐκάστοτε καὶ οἷς νῦν ἐπεστείλατε, ἢ τε

2. ὅπως Χρήστου: ὁπόσα; κώδ., ἐκδ.

3. Κώδικες καὶ ἐκδόσεις μετὰ Τύρῳ προσθέτουν κοιμηθέντος Ἀλεξάνδρου, μετὰ Λαοδικείᾳ προσθέτουν ἀναπαυσαμένου Θεηλυμίδρου.

τότε ἐπισκόπους ὁ Κυπριανός, ποιμὴν τῆς παροικίας Καρχηδόνας, ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει νὰ τοὺς δεχώμεθα ὄχι ἄλλως παρὰ μόνον ἀφοῦ προηγουμένως ἀποκαθαρθοῦν ἀπὸ τὴν πλάνην διὰ βαπτίσματος. Ὁ Στέφανος ὅμως ἠγανάκτησε διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεσπίζωμεν τίποτε νεώτερον πέραν ἀπὸ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπικρατήσασαν παράδοσιν.

δ'. Πῶς συνέταξε περὶ τούτου ἐπιστολὰς ὁ Διονύσιος

4 Ὁ Διονύσιος λοιπὸν συζητήσας μαζί του περὶ τούτου διὰ γραμμάτων ἐπὶ πολὺ, τέλος τοῦ δεικνύει πῶς, ἀφοῦ κατεσιγάσθη ὁ διωγμός, αἱ πανταχοῦ Ἐκκλησίαι ἀπεστράφησαν τὸν νεωτερισμὸν τοῦ Νοβάτου καὶ ἐπανεῦρον τὴν μετὰ τὴν εἰρήνην. Γράφει δὲ οὕτω.

ε'. Περὶ τῆς εἰρήνης μετὰ τὸν διωγμὸν

5 ¹ «Γνώριζε δέ, ἀδελφέ, ὅτι τῶρα ἔχουν ἐνωθῆ ὅλοι αἱ προηγουμένως ἀπεσχισμένοι Ἐκκλησίαι εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ ἀκόμη παραπέρα, καὶ ὅτι πανταχοῦ ὅλοι οἱ προεστῶτες εἶναι ὁμόφρονες, χαίροντες ὑπερβολικὰ διὰ τὴν εἰρήνην ἣ ὁποία ἐπραγματοποιήθη ἀνελπίστως, ὁ Δημητριανὸς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Θεόκτιστος εἰς τὴν Καισάρειαν, ὁ Μαζαβάνης εἰς τὴν Αἰλίαν, ὁ Μαρίνος εἰς τὴν Τύρον, ὁ Ἡλιόδωρος εἰς τὴν Λαοδίκειαν, ὁ Ἐλενος εἰς τὴν Ταρσὸν καὶ ὅλοι αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Κιλικίας, ὁ Φιρμιλιανὸς καὶ ὅλη ἡ Καππαδοκία, διὰ νὰ ὀνομάσω μόνον τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν ἐπισκόπων, ὥστε νὰ μὴ ἐπιβάλω οὔτε μῆκος εἰς τὴν ἐπιστολήν οὔτε φόρ-
2 τον εἰς τὸν λόγον. Ἐξ ἄλλου αἱ δύο Συρίαι καὶ ἡ Ἀραβία, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔρχεσθε πάντοτε εἰς βοήθειαν καὶ εἰς τοὺς

Μεσοποταμία, Πόντος τε καὶ Βιθυνία καί, συνελόντι εἰπεῖν, ἀγαλλιῶνται πάντες πανταχοῦ τῇ ὁμοιοῖα καὶ φιλαδελφία, δοξάζοντες τὸν Θεόν».

3 Ταῦτα μὲν ὁ Διονύσιος. Στέφανον δ' ἐπὶ δυσὶν ἀποπλήσαντα τὴν λειτουργίαν ἔτεσιν, Εὐστός διαδέχεται. Τούτῳ δευτέραν ὁ Διονύσιος περὶ βαπτίσματος χαράξας ἐπιστολήν, ὁμοῦ τὴν Στεφάνου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων γνώμην τε καὶ κρίσιν δηλοῖ, περὶ τοῦ Στεφάνου λέγων ταῦτα.

4 «Ἐπεστάλκει μὲν οὖν πρότερον καὶ περὶ Ἑλένου καὶ περὶ Φιρμιλιανοῦ καὶ πάντων τῶν τε ἀπὸ Κιλικίας καὶ Καππαδοκίας καὶ δῆλον ὅτι Γαλατίας καὶ πάντων τῶν ἐξῆς ὁμορούντων ἔθνῶν, ὡς οὐδὲ ἐκείνοις κοινωνήσων διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην αἰτίαν, 5 ἐπειδὴ τοὺς αἵρετικούς, φησὶν, ἀναβαπτίζουσιν. Καὶ σκόπει τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. Ὄντως γὰρ δόγματα περὶ τούτου γέγονεν ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν ἐπισκόπων συνόδοις, ὡς πυνθάνομαι, ὥστε τοὺς προσιόντας ἀπὸ αἱρέσεων προκατηχηθέντας εἶτα ἀπολούεσθαι καὶ ἀνακαθαίρεσθαι τὸν τῆς παλαιᾶς καὶ ἀκαθάρτου ζύμης ῥύπον. Καὶ περὶ τούτων αὐτοῦ πάντων δεόμενος ἐπέστειλα».

6 Καὶ μεθ' ἕτερα φησιν· «καὶ τοῖς ἀγαπητοῖς δὲ ἡμῶν καὶ συμπρεσβυτέροις Διονυσίῳ καὶ Φιλήμονι, συμπήφοις πρότερον Στεφάνῳ γενομένοις καὶ περὶ τῶν αὐτῶν μοι γράφουσιν, πρότερον μὲν ὀλίγα, καὶ νῦν δὲ διὰ πλειόνων ἐπέστειλα».

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ δηλουμένου ζητήματος.

ζ'. Περὶ τῆς κατὰ Σαβέλλιον
αἱρέσεως

6 Σημαίνων δὲ ἐν ταύτῳ καὶ περὶ τῶν κατὰ Σαβέλλιον αἱρετικῶν ὡς κατ' αὐτὸν ἐπιπολαζόντων, ταῦτά φησιν· «περὶ γὰρ

ὁποίους ἐγράψατε τώρα, ἡ Μεσοποταμία, ὁ Πόντος, ἡ Βιθυνία καὶ με·ὀλίγα λόγια ὅλοι παντοῦ ἀγάλλονται διὰ τὴν ὁμόνοιαν καὶ φιλαδελφίαν, δοξάζοντες τὸν Θεόν».

3 Αὐτὰ ὁ Διονύσιος. Τὸν δὲ Στέφανον, συμπληρώσαντα εἰς τὸ λειτούργημα δύο ἔτη, διαδέχεται ὁ Ξύστος. Εἰς τοῦτον, γράψας δευτέραν ἐπιστολὴν ὁ Διονύσιος περὶ βαπτίσματος, γνωστοποιεῖ ταυτοχρόνως τὴν γνώμην καὶ κρίσιν τοῦ Στεφάνου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, λέγων περὶ τοῦ Στεφάνου ταῦτα.

4 «Εἶχε γράψει λοιπὸν πρωτύτερα καὶ περὶ τοῦ Ἑλένου καὶ περὶ τοῦ Φιρμιλιανοῦ καὶ περὶ ὄλων τῶν εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ Καππαδοκίαν, προφανῶς ἐπίσης καὶ περὶ τῶν εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐν συνεχείᾳ περιοχὰς τῶν ὁμόρων λαῶν, ὅτι τάχα δὲν θὰ διετήρει τιλέον οὔτε μὲ ἐκείνους κοινωνίαν διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν, ἐπειδὴ, λέγει, ἀναβαπτίζου
5 τοὺς αἰρετικούς. Καὶ βλέπε τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. Πράγματι περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐλήφθησαν ἀποφάσεις εἰς τὰς μεγίστας συνόδους τῶν ἐπισκόπων, καθὼς πληροφοροῦμαι, ὥστε οἱ προσερχόμενοι ἀπὸ τὰς αἱρέσεις νὰ κατηχοῦνται προηγουμένως, ἐπειτα δὲ νὰ ἀπολούωνται καὶ νὰ καθαρίζουν τὸν ρύπον τῆς παλαιᾶς καὶ ἀκαθάρτου ζωῆς. Ἔστειλα λοιπὸν γράμμα διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσω καὶ δι' ὅλα αὐτά».

6 Καὶ ἔπειτα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα λέγει· «καὶ εἰς τοὺς ἀγαπητούς μας δὲ συμπρεσβυτέρους Διονύσιον καὶ Φιλήμονα, οἱ ὁποῖοι πρωτύτερα εἶχαν σύμφωνον γνώμην μὲ τὸν Στέφανον καὶ μοῦ γράφουν διὰ τὰ ἴδια, ἔγραψα προηγουμένως ὀλίγα καὶ τώρα περισσότερα».

Αὐτὰ περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος.

ς'. Περὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Σαβελλίου

6 Ἐπισημαίνων δὲ ταυτοχρόνως καὶ τοὺς αἰρετικούς τῆς παρατάξεως τοῦ Σαβελλίου, οἱ ὁποῖοι αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐτίε-

τοῦ νῦν κινήθέντος ἐν τῇ Πτολεμαίδι τῆς Πενταπόλεως δόγμα-
τος, ὄντος ἀσεβοῦς καὶ βλασφημίαν πολλὴν ἔχοντος περὶ τοῦ
παντοκράτορος Θεοῦ Πατρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
ἀπιστίαν τε πολλὴν περὶ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς αὐτοῦ, τοῦ πρω-
τοτόκου πάσης κτίσεως, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος λόγου, ἀναισθη-
σίαν δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐλθόντων ἑκατέρωθεν πρὸς ἐμέ
καὶ προγραμμάτων καὶ τῶν διαλεξομένων ἀδελφῶν, ἐπέστειλά
τινα, ὡς ἐδυνήθην, παρασχόντος τοῦ Θεοῦ, διδασκαλικώτερον
ὕφηνούμενος, ὧν τὰ ἀντίγραφα ἔπεμψά σοι).

ζ'. Περὶ τῆς τῶν αἰρετικῶν παμμιάρου
ρου πλάνης καὶ τῆς θεοπόμπου ὁρά-
σεως Διονυσίου οὗ τε παρείληφεν
ἐκκλησιαστικοῦ κανόνο

7 1 Καὶ ἐν τῇ τρίτῃ δὲ τῶν περὶ βαπτίσματος, ἣν Φιλήμονι τῷ
κατὰ Ῥώμην πρεσβυτέρῳ ὁ αὐτὸς γράφει Διονύσιος, ταῦτα
παρατίθεται. («Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς συντάγμασι καὶ ταῖς παραδόσε-
σι τῶν αἰρετικῶν ἐνέτυχον, χραίνων μὲν μου πρὸς ὀλίγον τὴν
ψυχὴν ταῖς παμμιάρους αὐτῶν ἐνθυμήσεσιν, ὄνησιν δ' οὖν ἀπ'
αὐτῶν ταύτην λαμβάνων, τὸ ἐξελέγχειν αὐτοὺς παρ' ἑμαντῶ καὶ
2 πολὺ πλέον βδελύττεσθαι. Καὶ δὴ τινος ἀδελφοῦ τῶν πρεσβυτέ-
ρων με ἀπείργοντος καὶ δεδιττομένου συμφύρεσθαι τῷ τῆς πο-
νηρίας αὐτῶν βορβόρῳ, λυμανεῖσθαι γὰρ τὴν ψυχὴν τὴν ἑμαντοῦ,
3 καὶ ἀληθῆ γε λέγοντος, ὡς ἠσθόμην· ὄραμα θεόπεμπτον προσελ-
θὸν ἐπέρωσέν με, καὶ λόγος πρὸς με γενόμενος προσέταξε,
διαρρήδην λέγων· πᾶσιν ἐντύχανε οἷς ἂν εἰς χεῖρας λάβοις· διεν-
θύνειν γὰρ ἕκαστα καὶ δοκιμάζειν ἱκανὸς εἶ, καὶ σοι γέγονεν

ξέτειναν τὴν ἐπιρροήν των, λέγει ταῦτα. «Ὡς πρὸς τὸ ἐμφανισθὲν τώρα εἰς τὴν Πτολεμαΐδα τῆς Πενταπόλεως δόγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσεβὲς καὶ περικλείει βαρεῖαν βλασφημίαν κατὰ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ Πατρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πολλὴν ἀπιστίαν πρὸς τὸν μονογενῆ Υἱὸν του, τὸν πρωτότοκον ὄλης τῆς κτίσεως, τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον, ἀναισθησίαν δὲ πρὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀφοῦ ἤλθον πρὸς ἐμὲ ἐπίσημα κείμενα ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ συζητήσουν μαζί μου, ἔγραψα μερικὰ πράγματα κατὰ δύναμιν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἐκθέτων αὐτὰ μὲ τρόπον διδασκαλικόν, καὶ σοῦ ἔστειλα τὰ ἀντίγραφα».

ζ'. Περὶ τῆς μιὰς πλάνης τῶν αἰρετικῶν καὶ τῆς θεοπόμπου ὀράσεως τοῦ Διονυσίου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος τὸν ὁποῖον παρέλαβεν οὗτος

- 7 1 Εἰς τὴν τρίτην ἐπιστολὴν περὶ τοῦ βαπτίσματος, τὴν ὁποῖαν ἔγραψε πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ρώμης Φιλήμονα ὁ ἴδιος Διονύσιος, παραθέτει ταῦτα· «Ἐγὼ ἐμελέτησα καὶ τὰ συγγράμματα καὶ τὰς παραδόσεις τῶν αἰρετικῶν, ἀτιμάζων μὲν δι' ὀλίγον χρόνον τὴν ψυχὴν μου μὲ τοὺς μιαροὺς λογισμοὺς των, ἀλλὰ πάντως λαμβάνων ἀπὸ αὐτοῦς τὴν ὠφέλειαν ταύτην, τὸ νὰ τοὺς ξεσκεπάζω ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ νὰ τοὺς
- 2 βδελύττωμαι πολὺ περισσότερον. Βεβαίως ὅταν κάποιος ἀδελφὸς ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους μὲ ἠμπόδιζεν ἀπὸ φόβον μὴ ἀνακατευθῶ εἰς τὸν βόρβορον τῆς πονηρίας των, ὅποτε θὰ ἐμιαίνετο ἡ ψυχὴ μου, καὶ ὅπως ἀντελήφθην ἔλεγε τὴν ἀλή-
- 3 θειαν, ἤλθε θεόπεμπτον ὄραμα καὶ μὲ ἐδυνάμωσε καὶ λόγος ἀπευθυνθεὶς πρὸς ἐμὲ μὲ διέταξε λέγων φανερῶς· 'λάβε κάθε τι τὸ ὁποῖον θὰ ἔλθῃ εἰς τὰς χεῖρας σου· διότι εἶσαι ἱκανὸς νὰ διορθώσης καὶ νὰ δοκιμάσης ὅλα τὰ πράγματα, καὶ αὐτὸ σοῦ ἔγινεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ αἴτιον τῆς πίστεως'. Ἀπεδέχθην

τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ τῆς πίστεως αἴτιον'. Ἀπεδεξάμην τὸ ὄραμα, ὡς ἀποστολικῆ φωνῆ συντρέχον τῇ λεγούσῃ πρὸς τοὺς δυνατωτέρους 'γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται'»).

4 Εἰτά τινα περὶ πασῶν εἰπὼν τῶν αἱρέσεων, ἐπιφέρει λέγων. «Τοῦτον ἐγὼ τὸν κανόνα καὶ τὸν τύπον παρὰ τοῦ μακαρίου πάπα ἡμῶν Ἡρακλᾶ παρέλαβον. Τοὺς γὰρ προσιόντας ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, καίτοι τῆς ἐκκλησίας ἀποστάντας, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀποστάντας, ἀλλὰ συνάγεσθαι μὲν δοκοῦντας, καταμηνυθέντας δὲ ὡς προσφοιτῶντάς τιμι τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων, ἀπελάσας τῆς ἐκκλησίας, δεομένους οὐ προσήκατο, ἕως δημοσίᾳ πάντα ὅσα ἀκηκόασι παρὰ τοῖς ἀντιδιατιθεμένοις ἐξέφρασαν, καὶ τότε συνήγαγεν αὐτούς, οὐ δεηθεὶς ἐπ' αὐτῶν ἑτέρου βαπτίσματος· τοῦ γὰρ ἁγίου πρότερον παρ' αὐτοῦ τετυχήκεσαν»).

5 Πάλιν δὲ ἐπὶ πολὺ γυμνάσας τὸ πρόβλημα, ταῦτ' ἐπιλέγει· «μεμάθηκα καὶ τοῦτο, ὅτι μὴ νῦν οἱ ἐν Ἀφρικῇ μόνον τοῦτο παρεισήγαγον, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπους ἐν ταῖς πολυανθρωποτάταις ἐκκλησίαις καὶ ταῖς συνόδοις τῶν ἀδελφῶν, ἐν Ἰκονίῳ καὶ Συνάδοις καὶ παρὰ πολλοῖς, τοῦτο ἔδοξεν· ὧν τὰς βουλὰς ἀνατρέπων εἰς ἔριν αὐτοὺς καὶ φιλονεικίαν ἐμβαλεῖν οὐχ ὑπομένω. Ὅν γὰρ μετακινήσεις', φησὶν, ὄρια τοῦ πλησίον σου, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου»).

η'. Περὶ τῆς κατὰ Νοοῦ ἁτον
ἑτεροδοξίας

6 Ἡ τετάρτη αὐτοῦ τῶν περὶ βαπτίσματος ἐπιστολῶν πρὸς τὸν κατὰ Ῥώμην ἐγράφη Διονύσιον, τότε μὲν πρεσβείου ἡξιωμένοι, οὐκ εἰς μακρὸν δὲ καὶ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐκεῖσε παρει-

3. Τοῦτο εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα ἄγραφα λόγια.

4. Δευτ. 19,14.

τὸ ὄραμα ὡς σύμφωνον μὲ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν ἢ ὁποῖα λέγει πρὸς τοὺς δυνατωτέρους, 'γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται'»³.

4 Ἐπειτα, ἀφοῦ λέγει μερικὰ πράγματα δι' ὅλας τὰς αἰρέσεις, προσθέτει: «Τοῦτον τὸν κανόνα καὶ τὸν τύπον παρέλαβον ἐγὼ ἀπὸ τὸν μακάριον πάπαν ἡμῶν Ἡρακλᾶν. Πράγματι αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι προσήρχοντο ἀπὸ τὰς αἰρέσεις, ἃν καὶ εἶχον ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, μᾶλλον δὲ δὲν εἶχον ἀπομακρυνθῆ, ἀλλὰ ἐφαίνοντο μὲν ὅτι συνεδέοντο μὲ αὐτὴν, κατηγγέλθησαν δὲ ὅτι ἐπεσκέπτοντο κάποιον ἀπὸ τοὺς ἑτεροδιδασκάλους, ἀπήλασεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δὲν τοὺς ἐδέχετο παρὰ τὰς παρακλήσεις των, ἕως ὅτου ἐξέφρασαν δημοσίᾳ ὅλα ὅσα εἶχον ἀκούσει πλησίον τῶν ἀντιθέτων. Καὶ τότε τοὺς ἐδέχθη χωρὶς νὰ τοὺς ζητήσῃ ἄλλο βάπτισμα, ἐφ' ὅσον εἶχον λάβει ἀπὸ αὐτὸν προηγουμένως τὸ ἅγιον βάπτισμα».

5 Ἀφοῦ δὲ ἐξήτασεν ἐπὶ πολὺ τὸ πρόβλημα προσθέτει ταῦτα: «Ἔχω μάθει καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν εἰσήγαγον μόνον οἱ εἰς τὴν Ἀφρικὴν αὐτὴν τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ, τὴν ἐποχὴν τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων, εἰς τὰς πολυανθρωποτάτας Ἐκκλησίας καὶ τὰς συναθροίσεις τῶν ἀδελφῶν, εἰς τὸ Ἰκόνιον καὶ τὰ Σύναδα καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, ἐπεκράτει ἢ ἰδίᾳ πρακτικῇ. Δὲν ἔχω τὴν ὑπομονὴν νὰ φέρω αὐτοὺς εἰς ἕριδα καὶ φιλονεικίαν, ἀνατρέπων τὰς βουλὰς των. 'Δὲν θὰ μετακινήσῃς', λέγει ἡ Γραφή, 'τὰ ὅρια τοῦ πλησίον σου, τὰ ὁποῖα ἐτοποθέτησαν οἱ πατέρες σου'»⁴.

η'. Περὶ τῆς ἑτεροδοξίας τοῦ Νοβάτου

6 Ἡ τετάρτη ἐπιστολὴ του περὶ βαπτίσματος ἐγράφη πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ ὑπηρετοῦντα Διονύσιον, ὁ ὁποῖος τότε μὲν κατεῖχε τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου, μετ' ὀλίγον δὲ παρέλαβε καὶ τὴν ἐκεῖ ἐπισκοπὴν. Ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν καθί-

ληφότα· ἐξ ἧς γνῶναι πάρεστιν ὅπως καὶ αὐτὸς οὗτος λόγιός τε καὶ θαυμάσιος πρὸς τοῦ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Διονυσίου μεμαρτύρηται. Γράφει δὲ αὐτῷ μεθ' ἕτερα τῶν κατὰ Νοουᾶτον μνημονεύων ἐν τούτοις.

8 «Νοουτιανῷ μὲν γὰρ εὐλόγως ἀπεχθανόμεθα, διακόψαντι τὴν ἐκκλησίαν καὶ τινὰς τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀσεβείας καὶ βλασφημίας ἐλκύσαντι καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν ἀνοσιωτάτην ἐπεισκυκλήσαντι καὶ τὸν χρηστότατον Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἀνηλεῆ συκοφαντοῦντι, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ λουτρον ἀθετοῦντι τὸ ἅγιον καὶ τὴν τε πρὸ αὐτοῦ πίστιν καὶ ὁμολογίαν ἀνατρέποντι τό τε Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξ αὐτῶν, εἰ καὶ τις ἦν ἐλπίς τοῦ παραμεῖναι ἢ καὶ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτούς, παντελῶς φυγαδεύοντι).

θ'. Περὶ τοῦ τῶν αἰρετικῶν
ἀθέου βαπτίσματος

9 1 Καὶ ἡ πέμπτη δὲ αὐτῷ πρὸς τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον Εὐστον γέγραπτο· ἐν ἧ πολλὰ κατὰ τῶν αἰρετικῶν εἰπῶν, τοιοῦτόν τι γεγονός κατ' αὐτὸν ἐκτίθεται, λέγων.

«Καὶ γὰρ ὄντως, ἀδελφέ, καὶ συμβουλῆς δέομαι καὶ γνώμην αἰτῶ παρὰ σοῦ, τοιούτου τινός μοι προσελθόντος πράγματος, δεδιῶς μὴ ἄρα σφάλλομαι. Τῶν γὰρ συναγομένων ἀδελφῶν πιστὸς νομιζόμενος ἀρχαῖος καὶ πρὸ τῆς ἐμῆς χειροτονίας, οἶμαι δὲ καὶ τῆς τοῦ μακαρίου Ἡρακλᾶ καταστάσεως, τῆς συναγωγῆς μετασχών, τοῖς ὑπόγυον βαπτιζομένοις παρατυχῶν καὶ τῶν ἐπερωτήσεων καὶ τῶν ἀποκρίσεων ἐπακούσας, προσῆλθέν μοι κλαίων καὶ καταθρηγῶν ἑαυτὸν καὶ πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν μου, ἐξομολογούμενος μὲν καὶ ἐξομνύμενος τὸ βάπτισμα, ὃ

5. Ὁ γέρων πρέπει νὰ ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ 232, ὅτε ὁ Ἡρακλᾶς κατέστη ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. Τώρα αἴφνης παρίσταται εἰς βάπτισιν κατη-

σταται δυνατὸν νὰ γνωρίση κανεὶς ὅτι καὶ οὗτος μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας ὡς λόγιος καὶ θαυμάσιος ἀνὴρ. Γράφει δὲ εἰς αὐτόν, ἔπειτα ἀπὸ ἄλλα, τὰ κατωτέρω, μνημονεύων τὸ θέμα τοῦ Νοβάτου.

- 8 «Τὸν μὲν Νοβατιανὸν εὐλόγως ἀπεχθανόμεθα, διότι ἀπέκοψε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἴλκυσε μερικοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἀσέβειαν καὶ βλασφημίαν, εἰσήγαγε διδασκαλίαν περὶ Θεοῦ ἀνοσιωτάτην καὶ συκοφαντεῖ ὡς ἀνοικτίρμονα τὸν χρηστότατον Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπὶ πλεον δὲ ὄλων αὐτῶν ἀθετεῖ τὸ ἅγιον λουτρὸν καὶ ἀνατρέπει τὴν πρὸ αὐτοῦ γινομένην ὁμολογίαν πίστεως, ὡς ἐπίσης καὶ φυγαδεύει ἐντελῶς ἀπὸ αὐτοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀκόμη καὶ ἂν ὑπῆρχε κάποια ἐλπίς νὰ παραμείνη ἢ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτούς».

θ'. Περὶ τοῦ ἁθίου βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν

- 9 1 Ἡ πέμπτη δὲ ἐπιστολὴ τοῦ ἐγγράφῃ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῶν Ρωμαίων Ξύστον. Εἰς ταύτην, ἀφοῦ λέγει πολλὰ κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ἐκθέτει τὸ κάτωθι γεγονός τὸ ὁποῖον συνέβη κατὰ τοὺς χρόνους του, λέγων.

«Πράγματι, ἀδελφέ, ἔχω ἀνάγκην συμβουλῆς καὶ ζητῶ ἀπὸ ἐσὲ γνώμην, τῶρα ὁπότε μοῦ συνέβη τοιοῦτον πρᾶ-
2 γμα καὶ φοβοῦμαι μήπως κάμνω λάθος. Εἰς ἀπὸ τοὺς συναθροισ-
ζομένους ἀδελφοὺς, ὁ ὁποῖος ἔθεωρεῖτο παλαιὸς πιστός, πρὶν ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου χειροτονίαν, νομίζω δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἡρακλᾶ, μετέσχε τῆς συναθροίσεως, ἔ-
τυχε πλησίον τῶν μελλόντων νὰ βαπτισθοῦν καὶ ἤκουσε τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἀποκρίσεις⁵. Τῶρα προσῆλθεν εἰς ἐμέ κλαίων καὶ θρηνῶν διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν μου, ὁμολογῶν καὶ διακηρύσσων μὲ ὄρκον ὅτι τό βᾶ-

χουμένων καὶ ἐνθυμεῖται ὅτι εἶχε βαπτισθῆ ἀπὸ αἰρετικούς, ἴσως μαρκιωνίτας.

παρὰ τοῖς αἵρετικοῖς βεβάπτιστο, μὴ τοῦτο εἶναι μηδὲ ὄλως ἔχειν τινὰ πρὸς τοῦτο κοινωνίαν, ἄσεβείας γὰρ ἐκεῖνο καὶ βλασφημιῶν πεπληρωῶσθαι, λέγων δὲ πᾶν τι τὴν ψυχὴν νῦν κατανεύχθαι καὶ μηδὲ παρρησίαν ἔχειν ἐπαῖραι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν ἀνοσιῶν ἐκείνων ῥημάτων καὶ πραγμάτων ὀρμώμενος, καὶ διὰ τοῦτο δεόμενος τῆς εἰλικρινεστάτης ταύτης καθάρσεως καὶ παραδοχῆς καὶ χάριτος τυχεῖν. Ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ ἐτόλμησα ποιῆσαι, φήσας αὐτάρκη τὴν πολυχρόνιον αὐτῶ κοινωνίαν εἰς τοῦτο γεγονέναι· εὐχαριστίας γὰρ ἐπακούσαντα καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἄμην καὶ τραπέζην παραστάντα καὶ χειῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα καὶ ταύτην κατεδεξάμενον καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν μετασχόντα ἱκανῶ χρόνῳ, οὐκ ἂν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνασκευάζειν ἔτι τολμήσαιμι· θαρσεῖν δὲ ἐκέλευον καὶ μετὰ βεβαίας πίστεως καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος τῇ μετοχῇ τῶν ἁγίων προσιέναι.

5 Ὁ δὲ οὔτε πενθῶν παύεται πέφρικέν τε τῇ τραπέζην προσιέναι καὶ μόλις παρακαλούμενος συνεστάναι ταῖς προσευχαῖς ἀνέχεται).

6 Ἐπὶ ταῖς προειρημέναις φέρεται τις καὶ ἄλλη τοῦ αὐτοῦ περὶ βαπτίσματος ἐπιστολή, ἐξ αὐτοῦ καὶ ἥς ἠγεῖτο παροικίας Εὐστῶ καὶ τῇ κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίᾳ προσπεφωνημένη, ἐν ἣ δια μακροῦς ἀποδείξεως τὸν περὶ τοῦ ὑποκειμένου ζητήματος παρατείνει λόγον. Καὶ ἄλλη δὲ τις αὐτοῦ μετὰ ταύτας φέρεται πρὸς τὸν κατὰ Ῥώμην Διονύσιον, ἢ περὶ Λουκιανοῦ. Καὶ περὶ μὲν τούτων τосαῦτα.

ἰ. Περὶ Οὐαλεριανοῦ καὶ
τοῦ κατ' αὐτὸν διωγμοῦ

10 1 Οἱ γε μὴν ἀμφὶ τὸν Γάλλον οὐδ' ὄλοις ἔτεσι δύο, τὴν ἀρ-

6. Συνάρχων τοῦ Γάλλου ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Βολουσιανὸς (251-253). Ἀμφότεροι ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Αἰμιλιανοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ βασιλείαν τριῶν μηνῶν ἐφονεύθη ἐπίσης ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του (253).

πτισμά του, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει ἀπὸ αἰρετικούς, δὲν ἦτο τοῦτο καὶ δὲν εἶχε καμμίαν σχέσιν μὲ τοῦτο, διότι ἐκεῖνο ἦτο 3 γεμᾶτον ἀσέβειαν καὶ βλασφημία· ἔλεγε δὲ ὅτι τῶρα ἠσθάνετο μεγάλην ψυχικὴν κατάνυξιν καὶ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ σηκώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν Θεὸν ἐκκινῶν ἀπὸ τὰ ἀνόσια ἐκεῖνα λόγια καὶ πράγματα, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐχρειάζετο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εἰλικρινεστάτην ταύτην κάθαρσιν καὶ 4 ἀποδοχὴν καὶ χάριν. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸ κάμω, λέγων ὅτι ἡ πολυχρόνιος κοινωνία του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρξεν ἐπαρκῆς διὰ τοῦτο. Διότι, ἀφοῦ παρηκολούθησε τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν, ἀντεφώνησε τὸ ἄμῆν', παρέστη εἰς τὴν τράπεζαν, ἐπρότεινε τὰς χεῖρας του πρὸς παραλαβὴν τῆς ἁγίας τροφῆς καὶ ἔλαβεν αὐτήν, καὶ μετέσχε τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπ' ἄρκετὸν χρόνον, δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ τὸν ἀνανεώσω πάλιν ἐξ ἀρχῆς. Τοῦ συνέστησα δὲ νὰ ἔχῃ θάρρος καὶ νὰ προσέρχεται εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἁγίων μὲ βεβαίαν πίστιν καὶ ἀγαθὴν ἐλπίδα. 5 Αὐτὸς ὅμως δὲν παύει νὰ πενθῇ καὶ φρικιᾷ ὅταν πλησιάζῃ εἰς τὴν τράπεζαν καὶ προσκαλούμενος μόλις τολμᾷ νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰς κοινὰς προσευχάς».

6 Ἐπὶ πλεόν τῶν προαναφερθεισῶν φέρεται καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ του περὶ βαπτίσματος, ἀπευθυνομένη ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὴν παροικίαν τῆς ὁποίας ἠγεῖτο πρὸς τὸν Ξύστον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, εἰς τὴν ὁποίαν πραγματεύεται ἐκτενῶς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα μὲ ἐπιχειρήματα λεπτομερειακά. Φέρεται δὲ καὶ μία ἄλλη ἐπιστολὴ αὐτοῦ, ἔπειτα ἀπὸ αὐτάς, πρὸς τὸν Διονύσιον Ρώμης, ἡ περὶ Λουκιανοῦ.

Περὶ τούτου εἶναι ἄρκετὰ ταῦτα.

1'. Περὶ Βαλεριανοῦ καὶ τοῦ
ἐπ' αὐτοῦ διωγμοῦ

χὴν ἐπικατασχόντες, ἐκποδῶν μεθίστανται, Οὐαλεριανὸς δ' ἅμα
 2 παιδὶ Γαλληνῶ διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. Αὐθις δὴ οὖν ὁ Διονύσιος οἶα καὶ περὶ τούτου διέξεισιν, ἐκ τῆς πρὸς Ἐρμᾶμμωνα ἐπιστολῆς μαθεῖν ἔστιν, ἐν ἧ τοῦτον ἱστορεῖ τὸν τρόπον.

«Καὶ τῷ Ἰωάννῃ δὲ ὁμοίως ἀποκαλύπτεται· καὶ ἐδόθη γὰρ
 αὐτῷ, φησὶν, στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ βλασφημίαν, καὶ ἐ-
 3 δόθη αὐτῷ ἐξουσία καὶ μῆνες τεσσαράκοντα δύο'. Ἀμφότερα δὲ ἔστιν ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ θαυμάσαι, καὶ τούτων μάλιστα τὰ πρὸ
 αὐτοῦ ὡς οὕτως ἔσχεν, συννοεῖν, ὡς μὲν ἡπιος καὶ φιλόφρων
 ἦν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ· οὐδὲ γὰρ ἄλλος τις οὕτω τῶν
 πρὸ αὐτοῦ βασιλέων εὐμενῶς καὶ δεξιῶς πρὸς αὐτοὺς διετεθή, οὐδ'
 οἱ λεχθέντες ἀναφανδὸν Χριστιανοὶ γεγονέναι, ὡς ἐκεῖνος οἰκειότατα ἐν ἀρχῇ καὶ προσφιλέστατα φανερός ἦν αὐτοὺς ἀπο-
 δεχόμενος, καὶ πᾶς τε ὁ οἶκος αὐτοῦ θεοσεβῶν πεπλήρωτο καὶ
 4 ἦν ἐκκλησία Θεοῦ· ἀποσκευάσασθαι δὲ παρέπεισεν αὐτὸν ὁ δι-
 δάσκαλος καὶ τῶν ἀπ' Αἰγύπτου μάγων ἀρχισυνάγωγος, τοὺς
 μὲν καθαρῶς καὶ ὀσίους ἀνδρας κτείννυσθαι καὶ διώκεσθαι κε-
 λεύων ὡς ἀντιπάλους καὶ κωλυτὰς τῶν παμμιάρων καὶ βδελυ-
 κτῶν ἐπαιδῶν ὑπάρχοντας, (καὶ γὰρ εἰσιν καὶ ἦσαν ἱκανοί,
 παρόντες καὶ ὀρώμενοι καὶ μόνον ἐμπνέοντες καὶ φθεγγόμενοι
 διασκεδάσαι τὰς τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων ἐπιβουλάς), τελετὰς
 δὲ ἀνάγνους καὶ μαγγανείας ἐξαγίστους καὶ ἱερουργίας ἀκαλ-
 λιερήτους ἐπιτελεῖν ὑποτιθέμενος, παῖδας ἀθλίους ἀποσφάττειν
 καὶ τέκνα δυστήνων πατέρων καταθῦειν καὶ σπλάγχνα νεογενῆ
 διαιρεῖν καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ διακόπτειν καὶ καταχορδεύειν πλάσμα-
 τα, ὡς ἐκ τούτων εὐδαιμονήσοντας».

5 Καὶ τοῦτοις γε ἐπιφέρει λέγων· «καλὰ γοῦν αὐτοῖς Μακρια-
 νὸς τῆς ἐλπίζομένης βασιλείας προσήνεγκε χαριστήρια· ὃς
 πρότερον μὲν ἐπὶ τῶν καθόλου λόγων λεγόμενος εἶναι βασιλέως,

7. Ἄποκ. 13,5. Ἴσως ἐννοεῖται ἡ διάρκεια τοῦ διωγμοῦ αὐτοῦ.

8. Ὁ Μακριανός, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται κατωτέρω, εἶδος ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ αὐτοκράτορος.

ἀρχὴν ὀλιγώτερον ἀπὸ δύο ἔτη, τίθενται ἐκποδῶν, διαδέχεται δὲ τὴν ἐξουσίαν ὁ Βαλεριανὸς μαζί με τὸν υἱὸν του Γαλιηνόν. Ποῖα λοιπὸν καὶ περὶ τούτου διηγεῖται ὁ Διονύσιος εἶναι δυνατὸν νὰ μάθη κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς Ἑρμάμωνα, ὅπου ἐκφράζεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

«Καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην δὲ ἀποκαλύπτεται ὁμοίως· διότι, λέγει, ἐδόθη εἰς αὐτὸν στόμα τὸ ὅποιον λαλεῖ μεγάλα καὶ βλάσφημα, καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἐξουσία καὶ τεσσαράκοντα 3 δύο μῆνες⁷. Ἦμποροῦμεν νὰ θαυμάσωμεν καὶ τὰ δύο ἀπαντώμενα εἰς τὸν Βαλεριανόν, καὶ μάλιστα εἶναι δυνατὸν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πῶς ἦτο ἡ ἀρχικὴ στάσις αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἦτο ἡπίος καὶ φιλόφρων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ. Πράγματι κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, οὔτε ἀκόμη ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐλέγετο φανερά ὅτι ἦσαν Χριστιανοί, δὲν διετέθη πρὸς αὐτοὺς τόσον εὐμενῶς καὶ φιλικῶς ὅσον ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἐδέχετο φανερά οἰκειότατα καὶ φιλικώτατα, καὶ ὅλος ὁ οἶκός του ἦτο γεμᾶτος 4 ἀπὸ θεοσεβεῖς καὶ ἦτο ὡσάν Ἐκκλησία Θεοῦ. Τὸν παρέπεισε δὲ νὰ τοὺς ἀποπέμψη ὁ διδάσκαλός του καὶ ἀρχισυνάγωγος τῶν μάγων τῆς Αἰγύπτου⁸, ὁ ὅποιος τοῦ συνέστησε νὰ ἀποκτείνῃ καὶ διώξῃ τοὺς καθαρὸς καὶ ὁσίους ἄνδρας, διότι εἶναι ἀντίπαλοι καὶ παρεμποδίζουν τὰς μιὰς καὶ βδελυκτὰς ἐπαοιδὰς (διότι εἶναι καὶ ἦσαν ἱκανοὶ παρόντες καὶ βλεπόμενοι, ἐμπνέοντες μόνον καὶ ὁμιλοῦντες, νὰ διασκορπίσουν τὰς ἐπιβουλάς τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων) τοὺς συνεβούλευσε δὲ νὰ τελοῦν ἀνάγνους τελετὰς, ἐγκληματικὰς μαγανείας καὶ ἀνιέρους ἱεουργίας, νὰ σφάζουν ἄθλια παιδιὰ, νὰ θυσιάζουν τέκνα δυστυχῶν πατέρων, νὰ σχίζουν νεογέννητα σπλάγχνα, νὰ κόπτουν καὶ νὰ ξεκοιλιάζουν τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, με τὴν πεποίθησιν ὅτι ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ εὐτυχήσουν».

5 Καὶ εἰς ταῦτα προσθέτει τοὺς λόγους· «καλὰ δῶρα προσέφερον εἰς τοὺς δαίμονας ὁ Μακριανὸς χάριν τῆς ἐλπιζομένης βασιλείας. Οὗτος, ὅταν προηγουμένως ὠνομάζετο ἐπιμελη-

οὐδὲν εὐλογον οὐδὲ καθολικὸν ἐφρόνησεν, ἀλλ' ὑποπέπτωκεν ἀρᾶ
 προφητικῇ τῇ λεγούσῃ ὅτι τοῖς προφητεύουσιν ἀπὸ καρδίας
 6 αὐτῶν καὶ τὸ καθόλου μὴ βλέπουσιν· οὐ γὰρ συνῆκε τὴν κα-
 θόλου πρόνοιαν, οὐδὲ τὴν κρίσιν ὑπείδετο τοῦ πρὸ πάντων καὶ
 διὰ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσιν, δι' ὃ καὶ τῆς μὲν καθολικῆς αὐτοῦ ἐκ-
 κλησίας γέγονε πολέμιος, ἠλλοτριώσε δὲ καὶ ἀπεξένωσεν
 ἑαυτὸν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς πορρωτάτω τῆς ἑαυτοῦ σω-
 τηρίας ἐφυγάδευσεν, ἐν τούτῳ τὸ ἴδιον ἐπαληθεύων ὄνομα).
 7 Καὶ πάλιν μεθ' ἑτερά φησιν· «ὁ μὲν γὰρ Οὐαλεριανὸς εἰς
 ταῦτα ὑπὸ τούτου προαχθεὶς, εἰς ὕβρεις καὶ ὄνειδισμοὺς ἐκδο-
 θεὶς, κατὰ τὸ ῥηθὲν πρὸς Ἡσαΐαν ἔκαι οὗτοι ἐξελέξαντο τὰς ὁ-
 δούς αὐτῶν καὶ τὰ βδελύγματα αὐτῶν, ἃ ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἠθέλη-
 σε, καὶ ἐγὼ ἐκλέξομαι τὰ ἐμπαίγματα αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας
 8 ἀνταποδώσω αὐτοῖς· οὗτος δὲ τῇ βασιλείᾳ παρὰ τὴν ἀξίαν ἐπι-
 μανεὶς καὶ τὸν βασιλείου ὑποδῦναι κόσμον ἀδυνατῶν ἀναπήρω-
 τῷ σώματι, τοὺς δύο παῖδας τὰς πατρῶας ἀναδεξαμένους ἁμαρ-
 τίας προεστήσατο. Ἐναργῆς γὰρ ἐπὶ τούτων ἡ πρόρρησις ἦν
 εἶπεν ὁ Θεὸς ἄποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἕως τρίτης
 9 καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσί με· Τὰς γὰρ ἰδίας πονηρὰς
 ἐπιθυμίας, ὧν ἠτύχει, ταῖς τῶν νιῶν κεφαλαῖς ἐπιβαλὼν, εἰς
 ἐκείνους τὴν ἑαυτοῦ κακίαν καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν μῖσος ἐξωμόρ-
 ξατο»).

Καὶ περὶ μὲν τοῦ Οὐαλεριανοῦ τοσαῦτα ὁ Διονύσιος.

ια'. Περὶ τῶν τότε Διονυσίῳ καὶ
 τοῖς κατ' Αἴγυπτον συμβάντων

11 1 Περὶ δὲ τοῦ κατ' αὐτὸν διωγμοῦ σφοδρότατα πνεύσαντος,

9. Ἱεζ. 13,3.

10. Ἡσ. 66, 3-4.

11. Ἐξ. 20,5. Ὁ Μακριανὸς τὸ 260, μετὰ τὴν ἡτταν τοῦ Βαλεριανοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐφρόντισε νὰ ἀνακηρυχθοῦν αὐτοκράτορες οἱ δύο υἱοὶ του, Μακριανὸς καὶ Κυϊετὸς. Ὁ εἰς ἐφονεύθη τὸ ἐπόμενον ἔτος μετὰ τοῦ πατρὸς του, ὁ ἄλλος τὸ μεθεπόμενον.

τῆς τῶν καθολικῶν λογαριασμῶν τοῦ βασιλέως, δὲν ἐσκέφθη τίποτε εὐλογον οὔτε καθολικόν, ἀλλ' ὑπέπεσεν εἰς τὴν προφητικὴν κατάραν, ἣ ὁποία λέγει, 'οὐαὶ εἰς τοὺς προφητεύοντας ἀπὸ τὴν καρδίαν των καὶ μὴ βλέποντας τὸ καθολικόν συμφέρον' ⁹. πράγματι δὲν ἐκατάλαβε τὴν καθολικὴν πρόνοιαν οὔτε ὑπωπτεύθη τὴν κρίσιν ἐκείνου ὃ ὁποῖος εἶναι πρὸ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων, διὸ τῆς μὲν καθολικῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ἔγινε πολέμιος, τὸν δὲ ἑαυτὸν του ἠλλοτριώσε καὶ ἀπεξένωσεν ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐφυγάδευσεν ὅσον ἦτο δυνατὸν μακρότερον ἀπὸ τὴν σωτηρίαν του, ἐπαληθεύων μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸ ὄνομά του».

7 Πάλιν ἔπειτα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα λέγει. «Πράγματι ὃ μὲν Βαλεριανός, ὀδηγηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς ταῦτα, ἐπεδόθη εἰς ὑβρεις καὶ ὄνειδισμούς, κατὰ τὸ λεχθὲν εἰς τὸν Ἡσαΐαν, 'οὔτοι ἐξέλεξαν τὰς ὁδοὺς αὐτῶν καὶ τὰ βδελύγματα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἠθέλησεν ἡ ψυχὴ των, ἐγὼ δὲ θὰ ἐκλέξω τοὺς ἐμπαιγμούς των καὶ θὰ τοὺς ἀνταποδώσω τὰς ἀμαρτίας των' ¹⁰.

8 Ὁ δὲ Μακριανός, ποθήσας τὴν βασιλείαν μανιωδῶς παρ' ἀξίαν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐνδυθῆ τὴν βασιλικὴν στολὴν λόγῳ σωματικῆς ἀναπηρίας, προέβαλε τοὺς δύο υἱοὺς του οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὰ πατρικὰς ἀμαρτίας. Σαφῆς λοιπὸν ὑπῆρξε δι' αὐτοὺς ἡ πρόρρησις τὴν ὁποίαν ἐξέφερον ὁ Θεός, 'ἀποδίδων ἀμαρτίας πατέρων εἰς τέκνα μέχρι τῆς τρίτης καὶ τετάρτης γενε-
9 ἄς διὰ τοὺς μισοῦντας με' ¹¹. Διότι τὰς ἰδικὰς του πονηρὰς ἐπιθυμίας, τὰς ὁποίας δὲν ἱκανοποίησεν, ἐπέβαλεν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν υἱῶν του, καὶ ἀπετύπωσε εἰς ἐκείνους τὴν κακίαν του καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν μῖσος».

Αὐτὰ εἶναι ὅσα εἶπε ὁ Διονύσιος περὶ τοῦ Βαλεριανοῦ.

ια'. Περὶ τῶν συμβάντων τότε εἰς τὸν Διονύσιον καὶ εἰς τοὺς τῆς Αἰγύπτου

οἷα σὺν ἑτέροις ὁ αὐτὸς διὰ τὴν εἰς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν εὐσέβειαν ὑπέστη, δηλώσουσιν αἱ αὐτοῦ φωναὶ ὡς πρὸς Γερμανὸν τῶν κατ' αὐτὸν ἐπισκόπων κακῶς ἄγορεύειν αὐτὸν πειρῶμενον ἀποτεινόμενος, τοῦτον παρατίθεται τὸν τρόπον.

2 «Εἰς ἀφροσύνην δὲ κινδυνεύω πολλήν καὶ ἀναισθησίαν ὄντως ἐμπεσεῖν, εἰς ἀνάγκην συμβιβαζόμενος τοῦ διηγεῖσθαι τὴν θανμαστὴν περὶ ἡμᾶς οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἐπεὶ 'μυστήριον', φησὶν, 'βασιλέως κρύψαι καλόν, τὰ δὲ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἀνακαλύ-
3 πτειν ἔνδοξον', ὁμοίως χωρήσω τῇ Γερμανοῦ βία. Ἦκον πρὸς Αἰμιλιανόν, οὐ μόνος, ἠκολούθησαν δέ μοι συμπρεσβύτερός τέ μου Μάξιμος καὶ διάκονοι Φαῦστος, Εὐσέβιος, Χαιρήμων, καὶ
4 τις τῶν ἀπὸ Ῥώμης παρόντων ἀδελφῶν ἡμῖν συνεισηῆλθεν. Αἰμιλιανὸς δὲ οὐκ εἶπέ μοι προηγουμένως 'μὴ σὺναγε'· περιττὸν γὰρ τοῦτο ἦν αὐτῷ καὶ τὸ τελευταῖον ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀνατρέχοντι· οὐ γὰρ περὶ τοῦ μὴ συνάγειν ἑτέρους ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, ἀλλὰ περὶ τοῦ μηδ' αὐτοὺς ἡμᾶς εἶναι Χριστιανούς, καὶ τούτου προσέταττε πεπαῦσθαι, εἰ μεταβαλοίμην ἐγώ, καὶ τοὺς ἄλλους
5 ἔψεσθαι μοι νομίζων. Ἀπεκρινάμην δὲ οὐκ ἀπεικικότως οὐδὲ μακρὰν τοῦ 'πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις', ἀλλ' ἀντικρὺς διεμαρτυράμην ὅτι τὸν Θεὸν τὸν ὄντα μόνον καὶ οὐδένα ἕτερον σέβω οὐδ' ἂν μεταθείμην οὐδὲ παυσαίμην ποτὲ Χριστιανὸς ὢν. Ἐπὶ τούτοις ἐκέλευσεν ἡμᾶς ἀπελθεῖν εἰς κώμην πλησίον τῆς ἐρήμου καλουμένην Κεφρώ.

6 »Αὐτῶν δὲ ἐπακούσατε τῶν ὑπ' ἀμφοτέρων λεχθέντων ὡς ὑπεμνηματίσθη.

»Εἰσαχθέντων Διονυσίου καὶ Φαύστου καὶ Μαξίμου καὶ Μαρκέλλου καὶ Χαιρήμονος Αἰμιλιανὸς διέπων τὴν ἡγεμονίαν εἶπε· καὶ ἀγράφως ὑμῖν διελέχθη περὶ τῆς φιλανθρωπίας τῶν

12. τμήμα τῆς ἐπιστολῆς βλ. ἀνωτέρω 6,40.

13. Τωβίτ. 12,7.

14. Πράξ. 5,29.

15. Εἶναι ὁ ἐκ Ῥώμης ἀδελφός.

16. Εἰς συνάντησιν κατ' ἴδιαν.

σφοδρότατα, καὶ μὲ τὰ δεινὰ τὰ ὅποια ὑπέστη ὁ ἴδιος μαζί με ἄλλους, λόγω τῆς εὐσεβείας πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ παντός, θὰ δηλώσουν οἱ λόγοι αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ἀπευθύνει πρὸς τὸν Γερμανόν, ἓνα ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους τῶν χρόνων του, ὁ ὁποῖος προσεπάθει νὰ τὸν δυσφημήσῃ ¹², τὰ ἐκθέτει μὲ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

2 «Κινδυνεύω πράγματι νὰ πέσω εἰς μεγάλην ἀφροσύνην καὶ ἀναισθησίαν μὲ τὸ ν' ἀναγκάζωμαι νὰ διηγηθῶ τὴν θαυμαστήν πρὸς ἡμᾶς οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ, λέγει, 'εἶναι καλὸν νὰ κρύπτῃς τὸ μυστικὸν τοῦ βασιλέως, ἔνδοξον δὲ ν' ἀποκαλύπτῃς' τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ¹³, θὰ ὀρμήσω κατ' εὐ-
3 θεϊαν πρὸς τὴν βίαν τοῦ Γερμανοῦ. Δὲν μετέβην μόνος εἰς τὸν Αἰμιλιανόν, ἀλλὰ μὲ ἠκολούθησεν ὁ συμπρεσβύτερός μου Μάξιμος καὶ οἱ διάκονοι Φαῦστος, Εὐσέβιος, Χαιρήμων, εἰσ-
4 ἦλθε μάλιστα μαζί μας εἰς ἀπὸ τοὺς παρόντας ἀδελφοὺς ἐκ τῆς Ρώμης. Ὁ Αἰμιλιανὸς δὲ δὲν μοῦ εἶπε προηγουμένως 'μὴ κάμνεις συναθροίσεις'· διότι τοῦτο ἦτο περιττὸν δι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ τελευταῖον πρῶτον. Πράγματι δὲν ὠμίλει περὶ ἀπαγορεύσεως νὰ συναθροίζωμεν ἄλλους, ἀλλὰ περὶ ἀπαγορεύσεως νὰ εἴμεθα οἱ ἴδιοι Χριστιανοί· διέτασσε νὰ παύσωμεν νὰ εἴμεθα Χριστιανοί, νομίζων ὅτι ἔὰν ἠλλαοσον
5 ἐγώ, θὰ μὲ ἠκολούθουν καὶ οἱ ἄλλοι. Ἀπεκρίθην δὲ ὄχι ἀνάρμοστα καὶ ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὸ 'πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις' ¹⁴, ἐνώπιόν του δὲ ἔδωσα μαρτυρίαν ὅτι τὸν μόνον ὑπάρχοντα Θεὸν σέβομαι καὶ κανένα ἄλλον καὶ οὔτε θὰ μετέβαλλον γνώμην οὔτε θὰ ἔπαυον ποτέ νὰ εἶμαι Χριστιανός. Τότε διέταξε ν' ἀπέλθωμεν εἰς κώμην πλησίον τῆς ἐρήμου καλουμένην Κεφρώ.

6 »Ἀκούσατε δὲ πῶς ἐκρατήθησαν ἀπὸ πρακτικογράφους τὰ λεχθέντα ὑπ' ἀμφοτέρων.

»Ἀφοῦ εἰσῆχθησαν εἰς τὸ δικαστήριον ὁ Διονύσιος, ὁ Φαῦστος, ὁ Μάξιμος, ὁ Μάρκελλος ¹⁵, εἶπεν ὁ διοικητὴς Αἰμιλιανός· 'σᾶς εἶχον ἀνακοινώσει καὶ προφορικῶς ¹⁶ τὰ περὶ

7 κυρίων ἡμῶν ἢ περὶ ὑμᾶς κέχρηται· δεδώκασι γὰρ ἐξουσίαν ὑμῖν σωτηρίας, εἰ βούλοισθε ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν τρέπεσθαι καὶ θεοὺς τοὺς σῶζοντας αὐτῶν τὴν βασιλείαν προσκυνεῖν, ἐπιλαθέσθαι δὲ τῶν παρὰ φύσιν. Τί οὖν φατε πρὸς ταῦτα; Οὐδὲ γὰρ ἀχαρίστους ὑμᾶς ἔσεσθαι περὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτῶν προσδοκῶ, ἐπειδήπερ ἐπὶ τὰ βελτίω ὑμᾶς προτρέπονται·.

8 Διονύσιος ἀπεκρίνατο· ὁὐ πάντες πάντας προσκυνοῦσι θεοὺς, ἀλλ' ἕκαστοι τινᾶς, οὓς νομίζουσιν. Ἡμεῖς τοίνυν τὸν ἕνα Θεὸν καὶ δημιουργὸν τῶν ἀπάντων, τὸν καὶ τὴν βασιλείαν ἐγχειρίσαντα τοῖς θεοφιλεστάτοις Οὐαλεριανῶ καὶ Γαλλιηνῶ Σεβαστοῖς, τοῦτον καὶ σέβομεν καὶ προσκυνοῦμεν, καὶ τούτῳ διηνεκῶς ὑπὲρ τῆς βασιλείας αὐτῶν, ὅπως ἀσάλευτος διαμείνη, προσευχόμεθα·.

9 Αἰμιλιανὸς διέπων τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῖς εἶπε· τίς γὰρ ὑμᾶς κωλύει καὶ τοῦτον, εἴπερ ἐστὶν Θεός, μετὰ τῶν κατὰ φύσιν θεῶν προσκυνεῖν; θεοὺς γὰρ σέβειν ἐκελεύσθητε, καὶ θεοὺς οὓς πάντες ἴσασιν·.

Διονύσιος ἀπεκρίνατο· ἡμεῖς οὐδένα ἕτερον προσκυνοῦμεν·.

10 Αἰμιλιανὸς διέπων τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῖς εἶπεν· ὁρῶ ὑμᾶς ὁμοῦ καὶ ἀχαρίστους ὄντας καὶ ἀναισθήτους τῆς πραότητος τῶν Σεβαστῶν ἡμῶν· δι' ὅπερ οὐκ ἔσεσθε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀλλὰ ἀποσταλήσεσθε εἰς τὰ μέρη τῆς Λιβύης καὶ ἐν τόπῳ λεγομένῳ Κεφρώ· τοῦτον γὰρ τὸν τόπον ἐξελεξάμην ἐκ τῆς κελεύσεως τῶν Σεβαστῶν ἡμῶν. Οὐδαμῶς δὲ ἐξέσται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλοις τισὶν ἢ συνόδους ποιεῖσθαι ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσ-
11 ιέναι. Εἰ δέ τις φανείη ἢ μὴ γενόμενος εἰς τὸν τόπον τοῦτον δὴν ἐκέλευσα, ἢ ἐν συναγωγῇ τινὶ εὐρεθείη, ἑαυτῷ τὸν κίνδυνον ἐ-

τῆς φιλανθρωπίας τὴν ὁποῖαν δεικνύουν ἀπέναντί σας οἱ
7 κύριοι ἡμῶν· διότι σᾶς ἔχουν δώσει ἐξουσίαν σωτηρίας, ἐὰν
θὰ ἠθέλετε νὰ στραφῆτε πρὸς τὸ κατὰ φύσιν καὶ νὰ λατρεύ-
σετε τοὺς θεοὺς οἱ ὁποῖοι σώζουν τὴν βασιλείαν των, νὰ λη-
σμονῆσετε δὲ τοὺς παρὰ φύσιν θεοὺς. Τί λέγετε λοιπὸν πρὸς
αὐτὰ; Ἐλπίζω φυσικὰ ὅτι δὲν θὰ φανῆτε ἀχάριστοι πρὸς τὴν
φιλανθρωπίαν αὐτῶν, διότι σᾶς παρακινοῦν πρὸς τὰ καλύ-
τερα'.

8 »Ὁ Διονύσιος ἀπεκρίθη· ἔδεν προσκυνοῦν ὅλοι ὅλους
τοὺς θεοὺς, ἀλλ' ἕκαστος προσκυνεῖ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους
θεωρεῖ θεοὺς. Ἡμεῖς λοιπὸν τὸν ἕνα Θεὸν καὶ δημιουργὸν τῶν
ὄλων, τὸν ἐγχειρίσαντα τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς θεοφιλεστάτους
Σεβαστοὺς Βαλεριανὸν καὶ Γαλλιηνόν, αὐτὸν λατρεύομεν
καὶ προσκυνοῦμεν καὶ εἰς αὐτὸν προσευχόμεθα συνεχῶς ὑπὲρ
τῆς βασιλείας αὐτῶν, διὰ νὰ μείνη ἀσάλευτος'.

9 »Ὁ διοικητὴς Αἰμιλιανὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· ποῖος λοι-
πὸν σᾶς ἐμποδίζει μαζὶ μὲ τοὺς κατὰ φύσιν θεοὺς νὰ προσκυ-
νῆτε καὶ αὐτὸν, ἂν εἶναι Θεός; Διότι ἔχετε διαταχθῆ νὰ λα-
τρεύετε θεοὺς, καὶ μάλιστα τοὺς θεοὺς τοὺς ὁποίους γνωρίζου-
ν ὅλοι'.

»Ὁ Διονύσιος ἀπεκρίθη· ἡμεῖς δὲν προσκυνοῦμεν κανένα
ἄλλον'.

10 »Ὁ διοικητὴς Αἰμιλιανὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· βλέπω ὅτι
εἴσθε ταυτοχρόνως καὶ ἀχάριστοι καὶ ἀναίσθητοι ἐναντι τῆς
ἀγαθότητος τῶν Σεβαστῶν ἡμῶν· διὰ τοῦτο δὲν θὰ μείνετε
εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀλλὰ θὰ σταλῆτε εἰς τὰ μέρη τῆς Λι-
βύης καὶ εἰς τόπον λεγόμενον Κεφρώ, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξα κατ'
ἐντολήν τῶν Σεβαστῶν ἡμῶν. Δὲν θὰ ἐπιτρέπεται δὲ καθόλου
οὔτε εἰς σᾶς οὔτε εἰς ἄλλους νὰ κάμετε συναθροίσεις ἢ νὰ εἰσ-
11 ἔρχεσθε εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἀποδει-
χθῆ ὅτι δὲν μετέβη εἰς τὸν τόπον τὸν ὁποῖον διέταξα ἢ εὔρε-
θῆ εἰς κάποιαν συναγωγὴν, ὁ ἴδιος θὰ ἐπισύρῃ τὸν κίνδυνον

παρτήσει· οὐ γὰρ ἐπιλείψει ἡ δέουσα ἐπιστρέφεια. ᾽Απόστητε οὖν ὅπου ἐκελεύσθητε·

- »Καὶ νοσοῦντα δέ με κατήπειξεν, οὐδὲ μιᾶς ὑπέρθεσιν δούς ἡμέρας. Ποίαν οὖν ἔτι τοῦ συνάγειν ἢ μὴ συνάγειν εἶχον σχολήν;».
- 12 Εἶτα μεθ' ἑτερὰ φησιν· «ἀλλ' οὐδὲ τῆς αἰσθητῆς ἡμεῖς μετὰ τοῦ Κυρίου συναγωγῆς ἀπέστημεν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει σπουδαιότερον συνεκρότουں ὡς συνῶν, ᾽απὼν μὲν τῷ σώματι, ὡς εἶπεν, ᾽παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἐν δὲ τῇ Κεφροῖ καὶ πολλῇ συνεπεδήμησεν ἡμῖν ἐκκλησία, τῶν μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀδελφῶν ἐπομένων, τῶν δὲ συνιόντων ἀπ' Αἰγύπτου· κἀκεῖ ἴθυραν ἡμῖν ὁ Θεὸς ἀνέφξε τοῦ λόγου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐδιώχθη-
- 13 μεν, ἐλιθοβολήθημεν, ὕστερον δὲ τινες οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐθνῶν τὰ εἰδῶλα καταλιπόντες, ἐπέστρεψον ἐπὶ τὸν Θεόν· οὐ πρότερον δὲ παραδεξαμένοις αὐτοῖς τότε πρῶτον δι' ἡμῶν ὁ λόγος ἐπεσπάρη,
- 14 καὶ ὡσπερ τούτου ἔνεκεν ἀπαγαγῶν ἡμᾶς πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεός, ἐπεὶ τὴν διακονίαν ταύτην ἐπληρώσαμεν, πάλιν ἀπαγήοχεν. Ὁ γὰρ Αἰμιλιανὸς εἰς τραχυτέρους μὲν, ὡς ἐδόκει, καὶ λιβυκωτέ-
ρους ἡμᾶς μεταστῆσαι τόπους ἐβουλήθη, καὶ τοὺς πανταχόσε εἰς τὸν Μαρεώτην ἐκέλευσε συρρεῖν, κῶμας ἐκάστοις τῶν κατὰ χῶραν ἀφορίσας, ἡμᾶς δὲ μᾶλλον ἐν ὁδῷ καὶ πρώτους καταληφθησομένους ἔταξεν. ᾽Φκονόμει γὰρ δῆλον ὅτι καὶ παρεσκευάζεν, ἵνα, ὁπόταν βουληθεῖη συλλαβεῖν, πάντας εὐαλώτους ἔχοι.
- 15 ᾽Εγὼ δὲ ὅτε μὲν εἰς Κεφρῶ κεκελεύσμην ἀπελθεῖν, καὶ τὸν τόπον ἠγνόουν ὅποι ποτὲ οὗτός ἐστιν, οὐδὲ τὸ ὄνομα σχεδὸν πρότερον ἀκηκοῶς, καὶ ὁμως εὐθύμως καὶ ἀταράχως ἀ-

17. Ὁ Γερμανὸς τὸν εἶχε κατηγορήσει ὅτι παρέλειψε τὴν συνάθροισιν τῶν πιστῶν διὰ τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν καὶ τὴν προσευχήν, ὃ δὲ Διονύσιος ἀπαντᾷ ὅτι τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ πράξη ἄλλως.

18. Α' Κορ. 5,3.

19. Κολ. 4,3.

εἰς τὸν ἑαυτὸν του· διότι δὲν θὰ παραλειφθῆ ἡ δέουσα ἐπιτήρησις. Μεταβῆτε λοιπὸν ὅπου διετάχθητε'.

»Μὲ ὑπεχρέωσε δὲ ν' ἀναχωρήσω, ἂν καὶ ἤμην ἀσθενής, χωρὶς νὰ μοῦ δώσῃ οὔτε μιᾶς ἡμέρας ἀναβολήν. Ποίαν λοιπὸν εὐκαιρίαν εἶχον νὰ συναθροίζω ἢ νὰ μὴ συναθροίζω τοὺς ἀδελφούς;»¹⁷

- 12 Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα λέγει. «Ἄλλὰ δὲν ἀπεμακρύνθημεν οὔτε τῆς ὄρατῆς συναγωγῆς, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ συνεκέντρωνα μὲ περισσὸν ζῆλον τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὴν πόλιν, ἅπῶν μὲν κατὰ τὸ σῶμα', ὅπως εἶπε, ἅπαρῶν δὲ κατὰ τὸ πνεῦμα'¹⁸, εἰς δὲ τὴν Κεφρώ μετηνάστευσε μαζί μὲ ἡμᾶς πολυάριθμος Ἐκκλησία, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἀδελφούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι ἠκολούθησαν ἡμᾶς ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἄλλοι ἦλθον ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον τῆς Αἰγύπτου.
- 13 καὶ ἐκεῖ ὁ Θεὸς μᾶς ἤνοιξε θύραν τοῦ λόγου'¹⁹. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐδιώχθημεν, ἐλιθοβολήθημεν, ὕστερα δὲ ὄχι ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς Ἐθνικοὺς ἐγκαταλείψαντες τὰ εἰδῶλα ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Θεόν· ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν εἶχον δεχθῆ προηγουμένως τὸν λόγον, τότε διὰ πρώτην φοράν ἐσπάρη
- 14 οὗτος δι' ἡμῶν ἐκεῖ· καὶ ὡσὰν διὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν νὰ μᾶς εἶχεν ἀπαγάγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεός, ὅταν ἐξεπληρώσαμεν τὴν διακονίαν αὐτήν, πάλιν μᾶς ἀπεμάκρυνε. Πράγματι ὁ Αἰμιλιανὸς ἠθέλησε νὰ μᾶς μεταφέρει εἰς τραχυτέρους, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ λιβυκωτέρους τόπους καὶ διέταξε τοὺς πανταχοῦ εὕρισκομένους νὰ συρρεῦσουν εἰς τὸν Μαρεώτην, ὅρισας εἰς τὸν καθένα πρὸς ἐγκατάστασιν κώμην τῆς περιοχῆς, ἡμᾶς δὲ ἐτοποθέτησε κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν ὡστε νὰ συλληφθῶμεν πρῶτοι. Εἶναι δηλαδὴ φανερὸν ὅτι τὰ ὠκονόμεναι καὶ τὰ προητοιμάζεν οὕτως, ὡστε, ὅταν θὰ ἤθελε νὰ μᾶς συλλάβῃ, νὰ μᾶς ἔχη ὅλους εὐαλώτους.

- 15 »Ἐγὼ δέ, ὅταν μὲν εἶχον διαταχθῆ ν' ἀπέλθω εἰς τὴν Κεφρώ, ἠγνόουν καὶ τὸν τόπον, ποῦ ἀκριβῶς εὕρσκεται, ἀφοῦ σχεδὸν δὲν εἶχον ἀκούσει οὔτε τὸ ὄνομα προηγουμένως, καὶ ὅμως ἀπηρχόμην εὐθυμα καὶ ἀτάραχα· ὅταν ὅμως μοῦ

πήειν· ἐπεὶ δὲ μετασκηνώσειν εἰς τὰ Κολλουθίωνος ἀπηγγέλη
 μοι, ἴσασιν οἱ παρόντες ὅπως διετέθην (ἐνταῦθα γὰρ ἑμαυτοῦ
 16 κατηγορήσω), τὸ μὲν πρῶτον ἠχθέσθην καὶ λίαν ἐχαλέπηνα·
 καὶ γὰρ εἰ γνωριμώτεροι καὶ συνηθέστεροι ἐτύγχανον ἡμῖν οἱ
 τόποι, ἀλλ' ἔρημον μὲν ἀδελφῶν καὶ σπουδαίων ἀνθρώπων ἔ-
 φασκον εἶναι τό χωρίον, ταῖς δὲ τῶν ὁδοιπορούντων ἐνοχλήσε-
 17 σι καὶ ληστῶν καταδρομαῖς ἐκκείμενον· ἔτυχον δὲ παραμυθίας,
 ὑπομνησάντων με τῶν ἀδελφῶν ὅτι γειτνιῶη μᾶλλον τῇ πόλει,
 καὶ ἡ μὲν Κεφρῶ πολλὴν ἡμῖν ἤγεν ἀδελφῶν τῶν ἀπ' Αἰγύπτου
 τῆν ἐπιμιξίαν, ὡς πλατύτερον ἐκκλησιάζειν δύνασθαι, ἐκεῖ δέ,
 πλησιαίτερον οὔσης τῆς πόλεως, συνεχέστερον τῆς τῶν ὄντως
 ἀγαπητῶν καὶ οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων ὄψεως ἀπολαύσομεν·
 ἀφίξονται γὰρ καὶ ἀναπαύσονται καὶ ὡς ἐν προαστείοις πορ-
 ρωτέρω κειμένοις κατὰ μέρος ἔσονται συναγωγαί. Καὶ οὕτως
 ἐγένετο».

18 Καὶ μεθ' ἕτερα περὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ ἀθθῖς ταῦτα
 γράφει. «Πολαῖς γε ταῖς ὁμολογίαις Γερμανὸς σεμνύνεται, πολ-
 λά γε εἰπεῖν ἔχει καθ' ἑαυτοῦ γενόμενα· ὅσας ἀριθμῆσαι δύνα-
 ται περὶ ἡμῶν ἀποφάσεις, δημεύσεις, προγραφάς, ὑπαρχόντων
 ἀρπαγάς, ἀξιωματῶν ἀποθέσεις, δόξης κοσμικῆς ὀλιγωρίας,
 ἐπαίνων ἡγεμονικῶν καὶ βουλευτικῶν καταφρονησεις καὶ τῶν
 ἐναντίων, ἀπειλῶν καὶ καταβοήσεων καὶ κινδύνων καὶ διωγμῶν
 καὶ πλάνης καὶ στενοχωρίας καὶ ποικίλης θλίψεως ὑπομονήν,
 οἷα τὰ περὶ Δεκίου καὶ Σαβίνου συμβάντα μοι, οἷα μέχρι νῦν
 19 Αἰμιλιανοῦ. Ποῦ δὲ Γερμανὸς ἐφάνη; τίς δὲ περὶ αὐτοῦ λόγος;

άνηγγέλθη ὅτι ἔπρεπε νὰ μετασκηνώσω εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κολλουθίωνος, γνωρίζουν οἱ παρόντες ἐκεῖ ποῖαν διάθεσιν ἀπέκτησα — ἐδῶ μάλιστα θὰ κατηγορήσω ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν
 16 μου — εἰς τὴν ἀρχὴν δυσηρεστήτην καὶ ὠργίστην· διότι, ἂν οἱ τόποι ἦσαν εἰς ἡμᾶς γνωριμώτεροι καὶ συνηθέστεροι, ἔλεγον πάντως ὅτι ἡ περιοχὴ ἦτο ἔρημος ἀπὸ ἀδελφούς καὶ ἀπὸ ἐντίμους ἀνθρώπους καὶ μάλιστα ἐκτεθειμῆνη εἰς τὰς ἐνοχλή-
 17 σεις τῶν ὁδοιπόρων καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ληστῶν. Πάντως εὔρον παρηγορίαν ὅταν οἱ ἀδελφοὶ μὲ ἐπληροφόρησαν ὅτι ἐγειτόνευε περισσότερο πρὸς τὴν πόλιν. Καὶ ἡ μὲν Κεφρῶ μᾶς ἐξησφάλιζε πυκνὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς ἀδελφούς ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον τῆς Αἰγύπτου, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιοῦμεν ὀγκωδεστέρας συναθροίσεις, ἐκεῖ δέ, ἐπειδὴ ἡ πόλις εἶναι πλησιέστερον, θ' ἀπολαύσωμεν συχνότερον τῆς παρουσίας τῶν πραγματικὰ ἀγαπητῶν καὶ οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων προσώπων· διότι θὰ ἔρχονται καὶ θὰ ἀναπαύονται καὶ θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν μερικώτεραι συναθροίσεις ὡσὰν εἰς ἀπομακρυσμένα προάστεια. Καὶ οὕτως ἐγίνεν».

18 Καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα ἄλλα περὶ τῶν συμβάντων εἰς αὐτὸν λέγει πάλιν ταῦτα. «Ὁ Γερμανὸς καυχᾶται διὰ τὰς πολλὰς ὁμολογίας του, καὶ ἔχει νὰ διηγηθῆ πολλὰ διὰ τὰ εἰς βάρος του γενόμενα, τόσα πράγματα τὰ ὅποια δύναται νὰ ὑπολογίση εἰς τὴν ἰδικὴν μας μερίδα· καταδίκας, δημεύσεις, προγραφάς, ἀρπαγὰς ὑπαρχόντων, ἀπώλειαν ἀξιωματῶν, ἀδιαφορίαν διὰ τὴν κοσμικὴν δόξαν, καταφρόνησιν τῶν ἡγεμονικῶν καὶ βουλευτικῶν ἐπαίνων καὶ ὑπομονὴν τῶν ἀντιθέτων, τῶν ἀπειλῶν, τῶν ἀποδοκιμασιῶν, τῶν κινδύνων, τῶν διωγμῶν, τῆς περιπλανήσεως, τῆς στενοχωρίας, τῶν ποικίλων θλίψεων, ὅπως τὰ συμβάντα εἰς ἐμὲ ἐπὶ Δεκίου καὶ Σαβίνου,
 19 ὅπως τὰ συμβάντα εἰς ἐμὲ μέχρι τῶρα ἐπὶ Αἰμιλιανοῦ. Ποῦ ἐφάνη τότε ὁ Γερμανός; Ποῖος λόγος ἐγίνε περὶ αὐτοῦ; Ἄλλ' ἐγκαταλείπω τὴν μεγάλην ἀφροσύνην εἰς τὴν ὁποῖαν ἐνέ-

Ἄλλὰ τῆς πολλῆς ἀφροσύνης, εἰς ἣν ἐμπίπτω διὰ Γερμανόν, ὑφίεμαι, δι' ὃ καὶ τὴν καθ' ἕκαστον τῶν γενομένων διήγησιν παρήμι τοῖς εἰδόσιν ἀδελφοῖς λέγειν».

20 Ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐν τῇ πρὸς Δομέτιον καὶ Δίδυμον ἐπιστολῇ τῶν ἀμφὶ τὸν διωγμὸν αἰθις μνημονεύει ἐν τούτοις. «Τοὺς δὲ ἡμετέρους, πολλοὺς τε ὄντας καὶ ἀγνώτας ὑμῖν, περισσὸν ὀνομαστὶ καταλέγειν, πλὴν ἵστε ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ νέοι καὶ γέροντες, καὶ κόραι καὶ πρεσβύτιδες, καὶ στρατιῶται καὶ ἰδιῶται, καὶ πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία, οἳ μὲν διὰ μαστίγων καὶ πυρός, οἳ δὲ διὰ σιδήρου τὸν ἀγῶνα νικήσαντες, τοὺς στε-
21 φάνους ἀπειλήφασιν· τοῖς δὲ οὐ πάμπολυς αὐτάρκης ἀπέβη χρόνος εἰς τὸ φανῆναι δεκτοὺς τῷ Κυρίῳ, ὥσπερ οὖν ἔοικεν μηδὲ ἐμοὶ μέχρι νῦν, διόπερ εἰς ὃν οἶδεν αὐτὸς ἐπιτήδειον καιρὸν ὑπερέθετό με ὁ λέγων ἑκαὶ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ
22 σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. Τὰ γὰρ καθ' ἡμᾶς ἐπειδὴ πυνθάνεσθε καὶ βούλεσθε δηλωθῆναι ὑμῖν ὅπως διάγομεν, ἤκούσατε μὲν πάντως ὅπως ἡμᾶς δεσμώτας ἀγομένους ὑπὸ ἑκατοντάρχου καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς στρατιωτῶν καὶ ὑπηρετῶν, ἐμέ τε καὶ Γάϊον καὶ Φαῦστον καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον, ἐπελθόντες τινὲς τῶν Μαρεωτῶν, ἄκοντας καὶ μηδὲ ἐπομένους, βία τε καὶ σύροντες, ἀφήρπασαν· ἐγὼ δὲ νῦν καὶ Γάϊος καὶ Πέτρος μόνοι,
23 τῶν ἄλλων ἀδελφῶν ἀπορφανισθέντες, ἐν ἐρήμῳ καὶ αὐχμηρῷ τῆς Λιβύης τόπῳ κατακεκλείσμεθα, τριῶν ὁδὸν ἡμερῶν τοῦ Παιραιτονίου διεστηκότες».

24 Καὶ ὑποκαταβάς φησιν· «ἐν δὲ τῇ πόλει καταδεδύκασιν ἀφανῶς ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀδελφούς, πρεσβύτεροι μὲν Μᾶξιμος, Διόσκορος, Δημήτριος, Λούκιος· οἳ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ προφανέστεροι Φαυστῖνος καὶ Ἀκύλας ἐν Αἰγύπτῳ πλανῶνται· διάκονοι δὲ οἳ μετὰ τοὺς ἐν τῇ νήσῳ τελευτήσαντας ὑπολειφθέντες Φαῦστος, Εὐσέβιος, Χαιρήμων· Εὐσέβιος, ὃν ἐξ ἀρχῆς ὁ

20. Ἦσ. 49,8. Β' Κορ. 6,2.

21. Τὸ Παιραιτόνιον εὕρισκετο εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Λιβύης 220 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεαν

πεσα ἐξ αἰτίας τοῦ Γερμανοῦ, διὸ καὶ παραλείπω νὰ διηγηθῶ τὰς λεπτομερείας τῶν γενομένων εἰς ἀδελφούς οἱ ὅποιοι τὰς γνωρίζουν».

- 20 Ὁ ἴδιος μνημονεύει πάλιν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν διωγμὸν εἰς τὴν πρὸς Δομέτιον καὶ Δίδυμον ἐπιστολὴν μὲ τοὺς κάτωθι λόγους: «Τοὺς δὲ ἰδικούς μας, οἱ ὅποιοι εἶναι πολλοὶ καὶ ἄγνωστοι εἰς σᾶς, εἶναι περιττὸν νὰ ἀπαριθμήσω ὀνομασί, ἀλλ' ὅμως γνωρίζετε ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροντες, κόραι καὶ γερόντισσαι, στρατιῶται καὶ ἰδιῶται, πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία, κερδίσαντες τὸν ἀγῶνα ἄλλοι μὲ μάστιγας καὶ πῦρ, ἄλλοι μὲ σίδηρον, ἔχουν λάβει τοὺς στεφάνους.
- 21 Διὰ τοὺς ἄλλους μακρότατος χρόνος δὲν ἐστάθη ἀρκετὸς διὰ νὰ φανοῦν δεκτοὶ εἰς τὸν Κύριον, ὅπως καὶ δι' ἐμέ ἕως τώρα· διὰ τοῦτο μὲ ἐπεφύλαξε διὰ τὸν κατάλληλον καιρὸν τὸν ὅποιον γνωρίζει αὐτὸς ὁ ὅποῖος λέγει, 'σὲ εἰσήκουσα εἰς εὐπρόσδεκτον εὐκαιρίαν καὶ σὲ ἐβοήθησα τὴν ἡμέραν τῆς σωτηρίας' ²⁰.
- 22 Ἐπειδὴ ἐρωτᾶτε νὰ μάθετε καὶ θέλετε νὰ σᾶς ἀνακοινώσωμεν τὰ σχετικὰ μὲ ἡμᾶς, πῶς δηλαδὴ περνοῦμεν, πάντως ἠκούσατε πῶς, ὅταν μᾶς ὠδήγουν δεσμίους ἐκατόνταρχος, ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ μετ' αὐτῶν στρατιῶται καὶ ὑπηρέται, μερικοὶ Μαρεῶται ἐπετέθησαν ἐναντίον ἐμοῦ, τοῦ Γαίου, τοῦ Φαῦστου, τοῦ Πέτρου, τοῦ Παύλου, καὶ μᾶς ἀπήγαγον ἄκοντας καὶ ἀρνούμενους νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμεν, σύροντες ἡμᾶς μὲ
- 23 τὴν βίαν. Ἐγὼ δὲ τώρα καὶ ὁ Γάιος καὶ ὁ Πέτρος μόνοι, ἀπομονωθέντες ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς, ἔχομεν ἀποκλεισθῆ εἰς ἐρημικὸν καὶ αὐχμηρὸν τόπον τῆς Λιβύης, ἀπέχοντες ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τὸ Παραιτόνιον» ²¹.
- 24 Καὶ κατωτέρω λέγει· «Εἰς τὴν πόλιν ἔχουν κρυφθῆ καὶ ἐπισκέπτονται μυστικὰ τοὺς ἀδελφούς οἱ πρεσβύτεροι Μάξιμος, Διόσκορος, Δημήτριος, Λούκιος ἐνῶ οἱ γνωστότεροι εἰς τὸν κόσμον Φαυστῖνος καὶ Ἀκύλας περιπλανῶνται εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπίσης δὲ τὸ ἴδιον πράττουσιν καὶ οἱ διάκονοι Φαῦστος, Εὐσέβιος, Χαιρήμων· καὶ μάλιστα ὁ Εὐσέβιος, τὸν

Θεὸς ἐνεδυνάμωσε καὶ παρεσκεύασε τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς γενομένων ὁμολογητῶν ἐναγωνίως ἀποπληροῦν καὶ τὰς τῶν σωμάτων περιστολὰς τῶν τελείων καὶ μακαρίων
 25 μαρτύρων οὐκ ἀκινδύνως ἐκτελεῖν· καὶ γὰρ μέχρι νῦν οὐκ ἀνίησιν ὁ ἡγούμενος τοὺς μὲν ἀναιρῶν, ὡς προεῖπον, ὡμῶς τῶν προσαγομένων, τοὺς δὲ βασάνοις καταξαίνων, τοὺς δὲ φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς ἐκτῆκων προστάσων τε μηδένα τούτοις προσιέναι καὶ ἀνερευνῶν μή τις φανείη, καὶ ὅμως ὁ Θεὸς τῇ προθυμίᾳ καὶ λιπαρίᾳ τῶν ἀδελφῶν διαναπαύει τοὺς πεπιεσμένους».

26 Καὶ τοσαῦτα μὲν ὁ Διονύσιος. Ἰστέον δὲ ὡς ὁ μὲν Εὐσέβιος, ὃν διάκονον προσεῖπε, σμικρὸν ὕστερον ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Συρίαν Λαοδικείας καθίσταται, ὁ δὲ Μάξιμος, ὃν τότε πρεσβύτερον εἶρηκεν, μετ' αὐτὸν Διονύσιον τὴν λειτουργίαν τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀδελφῶν διαδέχεται, Φαῦστος δέ, ὁ σὺν αὐτῷ τηρικᾶδε διαπρέπας ἐν τῇ ὁμολογίᾳ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ φυλαχθεὶς, γηραιὸς κομιδῇ καὶ πλήρης ἡμερῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς μαρτυρίῳ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς τελειοῦται. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῷ Διονυσίῳ συμβάντα τοιαῦτα.

ιβ'. Περὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ
 τῆς Παλαιστίνης μαρτυρησάντων

12 Κατὰ δὲ τὸν δηλούμενον Οὐαλεριανοῦ διωγμὸν τρεῖς ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης τῇ κατὰ Χριστὸν διαλάμπαντες ὁμολογία, θείῳ κατεκοσμήθησαν μαρτυρίῳ θηρίων γενόμενοι βορᾶ· τούτων ὁ μὲν Πρίσκος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Μάλχος, τῷ δὲ τρίτῳ Ἀλέξανδρος ὄνομα ἦν. Τούτους φασὶν κατ' ἀγρὸν οἰκοῦντας, πρότερον μὲν ἑαυτοὺς ὡς ἀμελεῖς καὶ ῥαθύμους κακίσαι, ὅτι δὴ

22. Τέλειος μάρτυς εἶναι ὁ ἀποθανὼν κατὰ τὸν βασανισμόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐπιζήσαντα ὁμολογητήν.

23. Τιμᾶται τὴν 6ην Σεπτεμβρίου.

ὅποιον ὁ Θεὸς ἐνεδυνάμωσε καὶ παρεσκεύασε νὰ ἱκανοποιῆ ἀνδρείως τὴν ὑπηρεσίαν τῶν εἰς τὰς φυλακὰς εὕρισκομένων ὁμολογητῶν καὶ νὰ ἐκτελῆ μὲ κίνδυνον τὴν ταφὴν τῶν σω-
 25 μάτων τῶν τελείων ²² καὶ μακαρίων μαρτύρων. Διότι ἕως τῶρα ὁ διοικητὴς δὲν παύει ἄλλους ἀπὸ τοὺς προσαγομένους νὰ φονεύῃ μὲ σκληρότητα, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἄλλους νὰ βασανίζῃ μὲ ξεσχίσματα, ἄλλους δὲ νὰ φθείρῃ εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ δεσμωτήρια· δι' αὐτοὺς μάλιστα διέταξε νὰ μὴ τοὺς πλησιάζῃ κανεὶς καὶ διηρεῦνα μὴ τυχὸν φανῆ κανεὶς· καὶ ὅμως ὁ Θεὸς μὲ τὴν προθυμίαν καὶ τὴν καρτερίαν τῶν ἀδελφῶν ἀναπαύει τοὺς πιεζομένους».

26 Τόσα διηγεῖται ὁ Διονύσιος. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ μὲν Εὐσέβιος, τὸν ὅποιον ὠνόμασε διάκονον, ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον καθίσταται ἐπίσκοπος τῆς Λαοδικείας τῆς Συρίας, ὁ Μάξιμος, τὸν ὅποιον τότε εἶπε πρεσβύτερον, διαδέχεται τὴν λειτουργίαν τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν ἴδιον τὸν Διονύσιον, ὁ δὲ Φαῦστος, ὁ ὁποῖος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον διέπρεψε μαζὶ μὲ αὐτὸν εἰς τὴν ὁμολογίαν, διεφυλάχθη μέχρι τοῦ διωγμοῦ τῶν χρόνων μας καὶ ὑπέργηρος καὶ πλήρης ἡμερῶν τελειώνεται μὲ τὸ μαρτύριον δι' ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς ²³.

Αὐτὰ εἶναι τὰ συμβάντα εἰς τὸν Διονύσιον ἐκεῖνον τὸν καιρὸν.

ιβ'. Περὶ τῶν μαρτυρησάντων εἰς τὴν Καισάρειαν Παλαιστίνης

12 Κατὰ τὸν ἐξεταζόμενον διωγμὸν τοῦ Βαλεριανοῦ τρεῖς ἀδελφοί, λάμπσαντες μὲ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐστολίσθησαν μὲ τὸ θεῖον μαρτύριον, γενόμενοι βορὰ τῶν θηρίων· ἀπὸ αὐτοὺς ὁ εἰς ἐκαλεῖτο Πρίσκος, ὁ ἄλλος Μάλχος καὶ ὁ τρίτος Ἀλέξανδρος. Λέγουν ὅτι οὗτοι διέμενον εἰς τὴν ἐσοχὴν· καὶ προηγουμένως μὲν ἐκάκισαν τοὺς ἑαυτοὺς των ὡς ἀμελεῖς καὶ ραθύμους, διότι τάχα ἐνῶ αἱ περιστάσεις διένεμον

βραβείων, τοῦ καιροῦ τοῖς πόθου γλιχομένοις οὐρανίου διανέμοντος, ὀλιγωροῖεν αὐτοί, μὴ οὐχὶ προαρπάζοντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον· ταύτη δὲ βουλευσαμένους, ὀρμησαί ἐπὶ τὴν Καισάρειαν ὁμόσε τε χωρῆσαι ἐπὶ τὸν δικαστὴν καὶ τυχεῖν τοῦ προοδηλωμένου τέλους. "Ἐτι πρὸς τούτοις γύναιον τι κατὰ τὸν αὐτὸν διωγμὸν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὸν ὅμοιον ἱστοροῦσιν ἀγῶνα διηθληκέναι· τῆς δὲ Μαρκίωνος αὐτὴν αἰρέσεως γενέσθαι κατέχει λόγος.

ιγ'. Περὶ τῆς κατὰ Γαλλίην ὀν εἰρήνης

13

Ἄλλ' οὐκ εἰς μακρὸν δουλείαν τὴν παρὰ βαρβάροις ὑπομείναντος Οὐαλεριανοῦ, μοναρχήσας ὁ παῖς σωφρονέστερον τὴν ἀρχὴν διατίθεται, ἀνίησί τε αὐτίκα διὰ προγραμμάτων τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν, ἐπ' ἐλευθερίας τοῖς τοῦ λόγου προεστῶσι τὰ ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν δι' ἀντιγραφῆς προστάξας, ἧτις τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

«Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Πούπλιος Δικίνιος Γαλλιηνὸς Εὐσεβὴς Εὐτυχὴς Σεβαστὸς Διονυσίω καὶ Πίννα καὶ Δημητρίω καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις.

»Τὴν εὐεργεσίαν τῆς ἐμῆς δωρεᾶς διὰ παντὸς τοῦ κόσμου ἐκβιβασθῆναι προσέταξα, ὅπως ἀπὸ τῶν τόπων τῶν θρησκευσίμων ἀποχωρήσωσιν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς τῆς ἀντιγραφῆς τῆς ἐμῆς τῷ τύπῳ χρῆσθαι δύνασθε, ὥστε μηδένα ὑμῖν ἐνοχλεῖν. Καὶ τοῦτο, ὅπερ κατὰ τὸ ἐξὸν δύναται ὑφ' ὑμῶν ἀναπληροῦσθαι, ἤδη πρὸ πολλοῦ ὑπ' ἐμοῦ συγκεχώρηται, καὶ διὰ τοῦτο Αὐρήλιος Κυρίνιος, ὁ τοῦ μεγίστου πράγματος προστατεύων, τὸν τύπον τὸν ὑπ' ἐμοῦ δοθέντα διαφυλάξει».

24. Ἐντὶ τοῦ διατάγματος τοῦ Γαλλιηνοῦ παρατίθεται ἐδῶ ἡ ἀπόκρισις. Μὲ τὴν λέξιν «ἀντιγραφὴ» μεταφράζεται ἡ λατινικὴ rescriptum, σημαίνουσα βασιλικὴν ἀπάντησιν εἰς συγκεκριμένον ἐρώτημα καὶ ἔχουσα ἰσχὺν νόμου.

βραβεΐα εἰς τοὺς καιομένους ἀπὸ οὐράνιον πόθον, αὐτοὶ ἠ-
διαφόρουν καὶ διότι δὲν ἤρπαζον προώρως τὸν στέφανον τοῦ
μαρτυρίου. Ἐφοῦ λοιπὸν συνεσκέφθησαν διὰ τὸ θέμα τοῦτο,
ᾧρμησαν εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ ἐπροχώρησαν μαζί πρὸς
τὸν δικαστὴν, ὁπότε ηῦραν τὸ προσημειωθὲν τέλος. Πλὴν
αὐτῶν διηγοῦνται ἐπίσης ὅτι κατὰ τὸν ἴδιον διωγμὸν μία
γυναικούλα ἠθλησεν ὁμοιον ἀγῶνα εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν· κατὰ
τὴν φήμην δὲ αὕτη ἀνήκεν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Μαρκίωνος.

ιγ'. Περὶ τῆς εἰρήνης ἐπὶ Γαλλιανοῦ

13

Ἐλίγον μετὰ τὴν αἰχμαλώτισιν τοῦ Βαλεριανοῦ ἀπὸ
τοὺς βαρβάρους ὁ υἱὸς του, παραμείνας μόνος ἄρχων, ἤσκη-
σε σωφρονέστερον τὴν ἐξουσίαν καὶ διέκοψεν ἀμέσως διὰ
διαταγμάτων τὸν ἐναντίον ἡμῶν διωγμὸν, προστάξας τοὺς
προϊσταμένους τῆς διδασκαλίας νὰ ἐπιτελοῦν ἐλευθέρως τὰ
συνηθισμένα καθήκοντά των μὲ ἀπόκρισιν ²⁴, ἣ ὁποία εἶναι
ὡς ἀκολούθως.

«Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Πούπλιος Λικίνιος Γαλλιανὸς
Εὐσεβῆς Εὐτυχῆς Σεβαστὸς πρὸς τὸν Διονύσιον, τὸν Πίνναν,
τὸν Δημήτριον καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους.

»Προσέταξα νὰ ἐπεκταθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἡ εὐεργε-
σία τῆς δωρεᾶς μου, διὰ νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τοὺς θρη-
σκευτικὸς χώρους καὶ οὕτω νὰ δυνηθῆτε νὰ ἐπωφεληθῆτε
καὶ σεῖς τῆς ἐντολῆς τῆς ἀποκρίσεώς μου, ὥστε νὰ μὴ σᾶς
ἐνοχλῆ κανεὶς. Καὶ τοῦτο τὸ ὅποιον ἐπιτρέπεται κατὰ τὸ
δυνατὸν νὰ ἀνακτηθῆ ἀπὸ σᾶς ἔχει ἤδη παραχωρηθῆ ἀπὸ
ἐμὲ πρὸ πολλοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Αὐρήλιος Κυρίνιος, ὁ προϊ-
στάμενος τῶν ὑψίστων ὑποθέσεων, θὰ τηρήσῃ τὴν ὑπ' ἐμοῦ
δοθεῖσαν ἐντολήν» ²⁵.

25. Ὁ Αὐρήλιος Κυρίνιος ἦτο πιθανὸν προϊστάμενος τῆς ὑπηρεσίας δη-
μεύσεων (procurator rei summae).

Ταῦτα ἐπὶ τὸ σαφέστερον ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐρμηνευθέντα γλώττης ἐγκείσθω. Καὶ ἄλλη δὲ τοῦ αὐτοῦ διάταξις φέρεται, ἣν πρὸς ἑτέρους ἐπισκόπους πεποιήται, τὰ τῶν καλουμένων κοιμητηρίων ἀπολαμβάνειν ἐπιτρέπων χωρία.

ιδ'. Οἱ κατ' ἐκεῖνο συνηκμακότες
ἐπίσκοποι

14

Ἐν τούτῳ δὲ τῆς μὲν Ῥωμαίων ἐκκλησίας εἰς ἔτι τότε καθηγεῖτο Εὐστός, τῆς δ' ἐπ' Ἀντιοχείας μετὰ Φάβιον Δημητριανός, Φιομιλιανός δὲ Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν, καὶ ἐπὶ τούτοις τῶν κατὰ Πόντον ἐκκλησιῶν Γρηγόριος καὶ ὁ τούτου ἀδελφὸς Ἀθηνόδωρος, Ὠριγένους γνώριμοι· τῆς δ' ἐπὶ Παλαιστίνης Καισαρείας, Θεοκτίστου μεταλλάξαντος, διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν Δόμνος, βραχεῖ δὲ χρόνῳ τούτου διαγενομένου, Θεότεκνος, ὁ καθ' ἡμᾶς διάδοχος καθίσταται· τῆς δ' Ὠριγένους διατριβῆς καὶ οὗτος ἦν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀναπαυσάμενου Μαζαβάνου, τὸν θρόνον Ὑμέναιος, ὁ καὶ αὐτὸς ἐπὶ πλείστοις τοῖς καθ' ἡμᾶς διαπρέψας ἔτεσι, διεδέξατο.

ιε'. Ὅπως κατὰ Καισάρειαν
Μαρῖνος ἐμαρτύρησεν

15

1 Κατὰ τούτους εἰρήνης ἀπανταχοῦ τῶν ἐκκλησιῶν οὔσης, ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης Μαῖνος τῶν ἐν στρατείαις ἀξιόμασι τετιμημένων γένει τε καὶ πλούτῳ περιφανῆς ἀνὴρ, διὰ τὴν Χριστοῦ μαρτυρίαν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, τοιαῦδε ἔνεκεν αἰτίας. Τιμὴ τίς ἐστὶ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κληῖμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους γίνεσθαι. Τόπου σχολάζοντος, ἐπὶ τοῦτο προκοπῆς τὸν Μαῖνον ἢ τοῦ βαθμοῦ τάξις ἐκάλει,

Ἄς ἔχουν παρατεθῆ ἔδῳ ταῦτα, μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν χάριν περισσοτέρας σαφηνείας. Φέρεται δὲ καὶ ἄλλη διάταξις αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς ἄλλους ἐπισκόπους, ἐπιτρέπων νὰ ἀνακτῆσουν τοὺς τόπους τῶν καλουμένων κοιμητηρίων.

ιδ'. Οἱ τότε ἀκμάσαντες ἐπίσκοποι

14

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς μὲν Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων ἠγεῖτο ἀκόμη τότε ὁ Ξύστος, τῆς δὲ τῆς Ἀντιοχείας μετὰ τὸν Φάβιον ὁ Δημητριανός, τῆς Καισαρείας τῶν Καππαδοκῶν ὁ Φιρμιλιανός, καὶ πέραν αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ πόντου ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀθηνόδωρος, μαθηταὶ τοῦ Ὠριγένους. Τῆς Καισαρείας Παλαιστίνης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοκτίστου διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν ὁ Δόμνος, ἀφοῦ δὲ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν αὐτός, καθίσταται διάδοχος ὁ σύγχρονος ἡμῶν Θεότεκνος, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἐπίσης ἀπὸ τὴν σχολὴν τοῦ Ὠριγένους. Ὡσαύτως δὲ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀφοῦ ἀνεπαύθη ὁ Μαζαβάνης, διεδέχθη τὸν θρόνον ὁ Ὑμέναιος, ὁ ὁποῖος διέπρεψεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τῆς ἐποχῆς μας.

ιε'. Πῶς ἐμαρτύρησεν ὁ Μαρῖνος εἰς τὴν Καισάρειαν

15

¹ Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἐνῶ ἐπεκράτει εἰρήνη πανταχοῦ εἰς τὰς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ἀνὴρ τιμημένος μὲ ἀνώτατον στρατιωτικὸν ἀξίωμα καὶ ἐπιφανῆς κατὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν πλοῦτον ἐτιμωρήθη ² μὲ ἀποκοπὴν τῆς κεφαλῆς του διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Τὸ κλῆμα συμβολίζει διὰ τοὺς Ρωμαίους ἀξίωμα καὶ λέγουν ὅτι ὅσοι τὸ ἀποκτήσουν γίνονται ἑκατόνταρχοι. Καθὼς μία θέσις ἦτο κενή, ἡ βαθμολογικὴ τάξις ἐκάλει πρὸς προαγωγὴν εἰς

ἤδη τε μέλλοντα τῆς τιμῆς ἔχεσθαι, παρελθὼν ἄλλος πρὸ τοῦ βήματος, μὴ ἐξεῖναι μὲν ἐκείνω τῆς Ῥωμαίων μετέχειν ἀξίας κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους, Χριστιανῶ γε ὄντι καὶ τοῖς βασιλευῶσι μὴ θύοντι, κατηγόρει, αὐτῶ δ' ἐπιβάλλειν τὸν κλῆρον·
 3 ἐφ' ᾧ κινηθέντα τὸν δικαστὴν (Ἀχαιοὺς οὗτος ἦν) πρῶτον μὲν ἐρέσθαι ποίας ὁ Μαρίνος εἶη γνώμης, ὡς δ' ὁμολογοῦντα Χριστιανὸν ἐπιμόνως ἐώρα, τριῶν ὥρῶν ἐπιδουῖναι αὐτῶ εἰς ἐπί-
 4 σκεψιν διάστημα. Ἐκτὸς δῆτα γενόμενον αὐτὸν τοῦ δικαστηρίου Θεότεκνος ὁ τῆδε ἐπίσκοπος ἀφέλκει, προσελθὼν δι' ὀμιλίας καὶ τῆς χειρὸς λαβὼν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν προἄγει, εἴσω τε πρὸς αὐτῶ στήσας τῶ ἀγιάσματι, σμικρὸν τι παραναστείλας αὐτοῦ τῆς χλαμύδος καὶ τὸ προσηρητημένον αὐτῶ ξίφος ἐπιδείξας ἅμα τε ἀντιπαρατίθησιν προσαγαγὼν αὐτῶ τὴν τῶν θείων εὐαγγελίων γραφήν, κελεύσας τῶν δυεῖν ἐλέσθαι τὸ κατὰ γνώμην. Ὡς δ' ἀμελλητὶ τὴν δεξιὰν προτείνας ἐδέξατο τὴν θείαν γραφήν, ἔχου τοίνυν, ἔχου', φησὶν πρὸς αὐτὸν ὁ Θεότεκνος, 'τοῦ Θεοῦ, καὶ τύχοις ὧν εἴλου, πρὸς αὐτοῦ δυναμούμενος· καὶ βᾶ-
 5 διζε μετ' εἰρήνης'. Εὐθὺς ἐκειθεν ἐπανελθόντα αὐτὸν κῆρυξ ἐβόα καλῶν πρὸ τοῦ δικαστηρίου· καὶ γὰρ ἤδη τὰ τῆς προθεσμίας τοῦ χρόνου πεπλήρωτο· καὶ δὴ παραστάς τῶ δικαστῆ καὶ μείζονα τῆς πίστεως τὴν προθυμίαν ἐπιδείξας, εὐθὺς ὡς εἶχεν, ἀπαχθεὶς τὴν ἐπὶ θανάτῳ, τελειοῦται.

ις'. Ἡ κατὰ Ἀστύριον ἱστορία

16

Ἐνθα καὶ Ἀστύριος ἐπὶ τῇ θεοφιλεῖ παρρησίᾳ μνημονεύεται, ἀνὴρ τῶν ἐπὶ Ῥώμης συγκλητικῶν γενόμενος βασιλευσί τε προσφιλῆς καὶ πᾶσι γνώριμος εὐγενείας τε ἔνεκα καὶ περιου-

αὐτὴν τὸν Μαρῖνον· ἐνῶ δὲ ἤδη ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὸ ἀξίωμα, κάποιος ἄλλος προχωρήσας ἐμπρὸς εἰς τὸ βῆμα κατήγγειλεν ὅτι κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους δὲν ἐπιτρέπεται 3 εἰς ἐκεῖνον νὰ μετέχη ρωμαϊκῶν ἀξιωματίων, διότι εἶναι Χριστιανὸς καὶ δὲν θυσιάζει εἰς τὸν βασιλέα, ἐζήτησε δὲ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ὁ βαθμὸς. Τότε ταραγμένος ὁ δικαστὴς—ἦτο οὗτος ὁ Ἀχαιοῦς—, πρῶτον μὲν ἠρώτησε ποίας γνώμης ἦτο ὁ Μαρῖνος, ἐπειδὴ δὲ τὸν ἔβλεπε νὰ ὁμολογῇ ἐπιμόνως ὅτι εἶναι Χριστιανός, τοῦ ἔδωσε τριῶν ὥρῶν προθεσμίαν διὰ νὰ σκε- 4 φθῇ. Ὅταν λοιπὸν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ δικαστήριον, ὁ ἐκεῖ ἐπίσκοπος Θεότεκνος τὸν ἐπλησίασε μὲ λόγους, τὸν ἔσυρε κατὰ μέρος, τὸν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐντὸς αὐτῆς τὸν ἐσταμάτησεν ἐνώπιον τοῦ ἀγιαστηρίου, ἀνασηκώσας δὲ τὴν χλαμύδα του καὶ δείξας τὸ ἀνηρτημένον ξίφος του, συγχρόνως δὲ παρουσιάσας εἰς αὐτὸν ἀντίγραφον τῶν θείων εὐαγγελίων τὸ ἀντιπαραθέτει εἰς τοῦτο καὶ παρήγγειλε νὰ ἐπιλέξῃ ἀπὸ τὰ δύο τὸ ἐπιθυμητόν. Καθὼς δὲ προτείνων χωρὶς καθυστέρησιν τὴν δεξιὰν ἐδέχθη τὴν θείαν Γραφήν, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θεότεκνος, ἄφιερῶσου, ἀφιερῶσου εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐνδυναμωμένος ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἐπιτύχῃς ὅσα ἐδιάλεξες· καὶ βάδιζε εἰς εἰρήνην'. 5 Εὐθύς μόλις ἐπανῆλθεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἐφώνασεν ὁ κῆρυξ προσκαλῶν αὐτὸν πρὸ τοῦ δικαστηρίου, καθ' ὅσον ἤδη εἶχε συμπληρωθῆ ἡ χρονικὴ προθεσμία. Οὕτω παρουσιασθεὶς εἰς τὸν δικαστὴν καὶ ἐπιδείξας περισσότερον τὸν ζῆλον διὰ τὴν πίστιν, ἀπήχθη ἀμέσως, ὅπως ἦτο, πρὸς τὸν θάνατον καὶ ἐτελειώθη.

15'. Ἡ ἱστορία περὶ Ἀστυρίου

16

Ἐκεῖ μνημονεύεται ἐπίσης διὰ τὴν θεοφιλῆ παρρησίαν ὁ Ἀστύριος, ἀνὴρ ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς τοὺς συγκλητικούς τῆς Ρώμης καὶ ἦτο προσφιλὴς εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ γνώριμος εἰς

σίας· ὃς παρὼν τελειομένῳ τῷ μάρτυρι, τὸν ὄμον ὑποθείς, ἐπὶ λαμπρᾶς καὶ πολυτελοῦς ἐσθῆτος ἄρας τὸ σκῆνος ἐπιφέρεται, περιστείλας τε εἶ μάλα πλουσίως, τῇ προσηκούσῃ ταφῇ παραδίδωσι. Τούτου μυρία μὲν καὶ ἄλλα μνημονεύουσιν οἱ τάνδρὸς καὶ εἰς ἡμᾶς διαμείναντες γνώριμοι, ἀτὰρ καὶ παραδόξου τοιούτου.

17

Ἐπὶ τῆς Φιλίππου Καισαρείας, ἣν Πανεάδα Φοίνικες προσαγορεύουσι, φασὶ παρὰ ταῖς αὐτόθι δεικνυμέναις ἐν ταῖς ὑπωρεΐαις τοῦ καλουμένου Πανείου ὄρους πηγαῖς, ἐξ ὧν καὶ τὸν Ἰορδάνην προχεῖσθαι, κατὰ τινα ἐορτῆς ἡμέραν σφάγιόν τι καταβάλλεσθαι καὶ τοῦτο τῇ τοῦ δαίμονος δυνάμει ἀφανὲς γίνεσθαι παραδόξως θαῦμα τε εἶναι περιβόητον τοῖς παροῦσι τὸ γινόμενον. Παρόντα δ' οὖν ποτε τοῖς πρραττομένοις τὸν Ἀστύριον καὶ τὸ πρᾶγμα καταπεπληγμένους ἰδόντα τοὺς πολλούς, οἰκτεῖραι τῆς πλάνης, κάπειτα ἀνανεύσαντα εἰς οὐρανόν, ἱκετεῦσαι διὰ Χριστοῦ τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν τὸ λαοπλάνον δαιμόνιον ἐλέγξαι καὶ παῦσαι τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπάτης. Ταῦτα δέ φασιν εὐξαμένου, ἀθρόως τὸ ἱερεῖον ἐπιπολάσαι ταῖς πηγαῖς οὕτω τε αὐτοῖς τὸ παράδοξον οἴχεσθαι, μηδενὸς μηκέτι θαύματος περὶ τὸν τόπον γινομένου.

ιζ'. Περὶ τῶν κατὰ Πανεάδα σημείων τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μεγαλοουργίας

18

1 Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆσδε τῆς πόλεως εἰς μνήμην ἐλήλυθα, οὐκ ἄξιον ἡγοῦμαι παρελθεῖν διήγησιν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς μνημονεύεσθαι ἀξίαν. Τὴν γὰρ αἰμορροοῦσαν, ἣν ἐκ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων πρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν εὐρα-

26. Πανεάς ὠνομάσθη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τιμὴν τοῦ Πανός. Ἦτο σχεδὸν καθαρῶς ἑλληνικὴ πόλις.

26α. Προφανῶς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἀρχίζῃ ἐνωρίτερον, διὰ νὰ περιλάβῃ καὶ τὸ τμήμα «ἐπὶ τῆς Φιλίππου Καισαρείας . . .».

27. Ματθ. 9,20. Μάρκ. 5,25. Λουκᾶ 8,43.

ὄλους διὰ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν καὶ τὴν περιουσίαν. Οὗτος παρῶν κατὰ τὴν τελείωσιν τοῦ μάρτυρος, ἐσήκωσε τὸ σκῆνωμα ἐπὶ τοῦ ὤμου μέσα εἰς ἓν λαμπρὸν καὶ πολυτελὲς ἔνδυμα καὶ τὸ μετέφερεν· ἀκολούθως τὸ περιεκάλυψε πολὺ πλοῦσια καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τὴν κατάλληλον ταφὴν. Οἱ γνώριμοι τοῦ ἀνδρός, οἱ ὁποῖοι ἐπέζησαν μέχρι τῶν χρόνων μας, μνημονεύουν καὶ μυρία ἄλλα, ἀλλὰ καὶ τὸ κατωτέρω παράδοξον.

17

Εἰς τὴν Καισάρειαν Φιλίππου, τὴν ὁποίαν οἱ Φοίνικες ὀνομάζουν Πανεάδα ²⁶, λέγουν ὅτι πλησίον τῶν ἐκεῖ δεικνυομένων πηγῶν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ λεγομένου Πανείου ὄρους, ἀπὸ τὰς ὁποίας πηγάζει καὶ ὁ Ἰορδάνης, ρίπτουν ἓν σφάγιον εἰς ἡμέραν ἑορτῆς καὶ τοῦτο ἐξαφανίζεται θαυμασίως μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ δαίμονος· τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι περιβόητον θαῦμα διὰ τοὺς παρόντας. Κάποτε, ἐνῶ παρευρίσκετο εἰς τὰ πραττόμενα ὁ Ἀστύριος καὶ εἶδε τοὺς πολλοὺς νὰ καταπλήσωνται ἀπὸ τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐλεεινολόγησε διὰ τὴν πλάνην καὶ ἔπειτα, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν, ἰκέτευσε διὰ τοῦ Χριστοῦ τὸν Θεὸν τοῦ παντός νὰ ἐλέγξῃ τὸ λαοπλάνον δαιμόνιον, ὥστε νὰ σταματήσῃ τὴν ἐξαπάτησιν τῶν ἀνθρώπων. Λέγουν δὲ ὅτι, ἀφοῦ ηὔχθη ταῦτα, ἀμέσως τὸ σφάγιον ἐπέπλευσεν εἰς τὰς πηγὰς καὶ οὕτω τοὺς ἐξέφυγε τὸ παράδοξον καὶ δὲν ἐγένετο πλέον κανὲν θαῦμα εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον.

ιζ'. Περὶ τῶν σημείων τῆς μεγαλουργίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς τὴν Πανεάδα ^{26α}

18 1

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐμνημόνευσα αὐτὴν τὴν πόλιν, δὲν θεωρῶ δίκαιον νὰ παραλείψω μίαν διήγησιν ἀξίαν νὰ μεταδοθῇ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἡμῶν. Ἔλεγον ὅτι ἡ αἰμορροῦσα γυνὴ ²⁷, ἡ ὁποία, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια, ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν της ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν,

σθαι μεμαθήκαμεν, ἐνθένδε ἔλεγον ὀρμαῖσθαι τὸν τε οἶκον αὐτῆς ἐπὶ τῆς πόλεως δεικνυσθαι καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰς αὐτὴν 2 εὐεργεσίας θαυμαστὰ τρόπαια παραμένειν. Ἐστάναι γὰρ ἐφ' ὑψηλοῦ λίθου πρὸς μὲν ταῖς πύλαις τοῦ αὐτῆς οἴκου γυναικὸς ἐκτύπωμα χάλκεον, ἐπὶ γόνυ κεκλιμένον καὶ τεταμέναις ἐπὶ τὸ πρόσθεν ταῖς χερσὶν ἰκετευούσῃ ἑοικός, τούτου δὲ ἄντικρυς ἄλλο τῆς αὐτῆς ὕλης ἀνδρὸς ὄρθιον σχῆμα, διπλοῖδα κοσμίως περιβεβλημένον καὶ τὴν χεῖρα τῇ γυναικὶ προτεῖνον, οὗ παρὰ τοῖς ποσὶν ἐπὶ τῆς στήλης αὐτῆς ξένον τι βοτάνης εἶδον φύειν, ὃ 3 μέχρι τοῦ κρασπέδου τῆς τοῦ χαλκοῦ διπλοῖδος ἀνιόν, ἀλεξιφάρμακόν τι παντοίων νοσημάτων τυγχάνειν. Τοῦτον τὸν ἀνδριάντα εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ φέρειν ἔλεγον, ἔμενε δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς, 4 ὥς καὶ ὄψει παραλαβεῖν ἐπηδημήσαντας αὐτοὺς τῇ πόλει. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν τοὺς πάλαι ἐξ ἔθνῶν εὐεργετηθέντας πρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ταῦτα πεποιηκέναι, ὅτε καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τὰς εἰκόνας Παύλου καὶ Πέτρου καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Χριστοῦ διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σφζομένας ἱστορήσαμεν, ὥς εἰκός, τῶν παλαιῶν ἀπαραφυλάκτως οἶα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ παρ' ἑαυτοῖς τοῦτον τιμᾶν εἰωθότων τὸν τρόπον.

ιη'. Περὶ τοῦ θρόνου Ἰακώβου

19

Τὸν γὰρ Ἰακώβου θρόνον, τοῦ πρώτου τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν πρὸς τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων ὑποδεξαμένου, ὃν καὶ ἀδελφὸν τοῦ Χριστοῦ χρηματίσαι οἱ θεῖοι λόγοι περιέχουσιν, εἰς δεῦρο πεφυλαγμένον οἱ τῆδε κατὰ διαδοχὴν περιέποντες ἀδελφοὶ σαφῶς τοῖς πᾶσιν ἐπιδείκνυνται οἶον περὶ τοὺς ἀγίους ἄνδρας τοῦ θεοφιλοῦς ἔνεκεν οἱ τε πάλαι καὶ οἱ εἰς ἡμᾶς ἔσωζόν τε καὶ ἀποσώζουσι σέβας.

κατήγετο ἀπὸ ἐδῶ, ὅτι δεικνύεται ἡ οἰκία τῆς εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅτι παραμένουν θαυμαστὰ μνημεῖα τῆς εἰς αὐτὴν εὐεργεσίας ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος. Πράγματι πλησίον μὲν τῆς πύλης τῆς οἰκίας τῆς ἐπὶ ὑψηλοῦ βάθρου ἴσταται χάλκινον ἄγαλμα γυναικός, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς ἰκετεύουσαν μὲ τὸ γόνατον κεκαμμένον καὶ τὰς χεῖρας ἠπλωμένας πρὸς τὰ ἔμπρός· ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ εὐρίσκεται ἄλλη μορφή ἀπὸ τὸ ἴδιον ὑλικόν, ὀρθίου ἀνδρὸς αὐτῆ, ἐνδεδυμένου μὲ ἐπανωφόριον καὶ προτείνοντος τὴν χεῖρα πρὸς τὴν γυναῖκα, πλησίον τῶν ποδῶν τοῦ ὁποῖου ἐπάνω εἰς τὴν στήλην φύεται παράξενον εἶδος χόρτου, τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται μέχρι τοῦ κρασπέδου τοῦ χαλκίνου ἐπανωφορίου· τοῦτο θεωρεῖται ὅτι εἶναι φάρμακον θεραπευτικόν ποικίλων νοσημάτων. Ἔλεγον ὅτι ὁ ἀνδριάς αὐτὸς ἀπεικόνιζε τὸν Ἰησοῦν, διετηρεῖτο δὲ μέχρι τῶν χρόνων ἡμῶν, ὥστε νὰ τὸν ἔχωμεν ἴδει καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι μεταβάντες εἰς τὴν πόλιν. Δὲν εἶναι δὲ καθόλου θαυμαστὸν ὅτι οἱ εὐεργετηθέντες παλαιὰ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἐθνικοὶ νὰ ἔχουν κάμει ταῦτα, ἀφοῦ ἱστορήσαμεν ὅτι σώζονται ζωγραφισμένοι μὲ χρώματα εἰκόνες τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ Παύλου καὶ Πέτρου, καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ μάλιστα· διότι εἶναι φυσικόν οἱ παλαιοὶ νὰ συνήθιζον χωρὶς ὑστεροβουλίαν νὰ τιμοῦν τούτους μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατὰ ἔθνικὴν συνήθειάν των ὡς σωτῆρας.

ιη'. Περὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἰακώβου

19

Ἐπίσης τὸν θρόνον τοῦ Ἰακώβου, τοῦ πρώτου δεχθέντος ἀπὸ τὸν Σωτῆρα καὶ τοὺς ἀποστόλους τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, τὸν ὁποῖον οἱ θεῖοι λόγοι φέρουν ὡς ἀδελφὸν τοῦ Χριστοῦ, διατηρηθέντα ἕως τώρα, περιποιοῦνται ἐκ περιτροπῆς οἱ ἐκεῖ ἀδελφοί· δεικνύουν οὕτω σαφῶς ποῖον σέβας διετήρουν καὶ διατηροῦν οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ σύγχρονοι ἡμῶν πρὸς τοὺς ἁγίους ἄνδρας διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐνοίαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν ταύτη.

ιβ'. Περὶ τῶν ἑορταστικῶν Διονυσίου
ἐπιστολῶν, ἔνθα καὶ περὶ
τοῦ Πάσχα κανονίζει

20

Ὁ γε μὴν Διονύσιος πρὸς ταῖς δηλωθείσαις ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἔτι καὶ τὰς φερομένας ἑορταστικὰς τὸ τηρῆκαῦτα συντάττει, πανηγυρικωτέρους ἐν αὐταῖς περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς ἀνακινῶν λόγους. Τούτων τὴν μὲν Φλαυίῳ προσφωνεῖ, τὴν δὲ Δομετίῳ καὶ Διδύμῳ, ἐν ἧ καὶ κανόνα ἐκτίθεται ὀκταετηρίδος, ὅτι μὴ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν προσήκοι τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν, παριστάμενος. Πρὸς ταύταις καὶ ἄλλην τοῖς κατ' Ἀλεξάνδρειαν συμπρεσβυτέροις ἐπιστολὴν διαχαράττει ἑτέροις τε ὁμοῦ διαφόρως, καὶ ταύτας ἔτι τοῦ διωγμοῦ συννεστῶτος.

κ'. Περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
συμβάντων

21

¹ Ἐπιλαβούσης δὲ ὅσον οὐπω τῆς εἰρήνης, ἐπάνεισι μὲν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πάλιν δ' ἐνταῦθα στάσεως καὶ πολέμου συστάντος, ὡς οὐχ οἶόν τε ἦν αὐτῷ τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ἅπαντας ἀδελφούς, εἰς ἑκάτερον τῆς στάσεως μέρος διηρημένους, ἐπισκοπεῖν, αὐθις ἐν τῇ τοῦ Πάσχα ἑορτῇ, ὥσπερ τις ὑπερόριος, ἐξ αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ γραμμάτων αὐτοῖς ὠμίλει. Καὶ Ἰέρακι δὲ μετὰ ταῦτα τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπισκόπων ἑτέραν ἑορ-

Ἄρκετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ θέματος.

ιθ'. Περὶ τῶν ἑορταστικῶν ἐπιστολῶν
τοῦ Διονυσίου, ὅπου κανονί-
ζει καὶ περὶ τοῦ Πάσχα

20

Πάντως ὁ Διονύσιος ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἀναφερθείσας ἐπι-
στολάς του συντάσσει τότε καὶ τὰς σωζομένας ἑορταστικὰς
ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας πραγματεύεται θέματα περὶ τῆς
ἑορτῆς τοῦ Πάσχα εἰς πανηγυρικώτερον ὕφος. Τὴν μίαν ἀπὸ
αὐτὰς ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Φλαύϊον, τὴν ἄλλην δὲ πρὸς τὸν
Δομέτιον καὶ τὸν Δίδυμον, εἰς τὴν ὁποίαν παραθέτει καὶ κα-
νόνα ὀκτῶ ἐτῶν, δεικνύων ὅτι δὲν ἀρμόζει νὰ τελοῦμεν ἄλλην
ἐποχὴν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα παρὰ μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰση-
μερίαν. Πέραν αὐτῶν γράφει καὶ ἄλλην ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς
συμπρεσβυτέρους τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς καὶ εἰς ἄλλους κατὰ
διαφόρους περιστάσεις, ὅλας δὲ αὐτὰς ὅταν διήρκει ἀκόμη
ὁ διωγμός.

κ'. Περὶ τῶν συμβάντων εἰς
τὴν Ἀλεξάνδρειαν

21

¹ Μόλις δὲ ἀποκατεστάθη ἡ εἰρήνη, ἐπανέρχεται εἰς τὴν
Ἀλεξάνδρειαν. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἐδῶ ἐξερράγη στάσις καὶ
πόλεμος, ὥστε νὰ μὴ τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπισκέπτεται ὅ-
λους τοὺς ἀδελφούς τῆς πόλεως ὅπως ἦσαν διαχωρισμένοι
εἰς τὰς δύο περιοχὰς τῶν ἀντιμαχομένων, ἐκ νέου κατὰ τὴν
ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἀπηυθύνθη πρὸς αὐτοὺς μὲ γράμματα ἀπὸ
² τὴν ἰδίαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὡσὰν νὰ ἦτο ἐξόριστος. Μετὰ
ταῦτα γράφει ἐπίσης ἄλλην ἑορταστικὴν ἐπιστολὴν πρὸς
τὸν Ἰέρακα, ἐπίσκοπον τῶν Αἰγυπτίων, εἰς τὴν ὁποίαν μνη-

ταστικήν ἐπιστολήν γράφων, τῆς κατ' αὐτὸν τῶν Ἀλεξανδρέων στάσεως μνημονεύει διὰ τούτων.

Ἰ' Ἐμοὶ δέ, τί θαυμαστὸν εἰ πρὸς τοὺς πορρωτέρω παροικούντας χαλεπὸν τὸ κἂν δι' ἐπιστολῶν ὀμιλεῖν, ὅτε καὶ τὸ πρὸς ἑμαυτὸν αὐτῷ μοι διαλέγεσθαι καὶ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ συμβουλευέσθαι
 3 καθέστηκεν ἄπορον; Πρὸς γοῦν τὰ ἑμαυτοῦ σπλάγχνα, τοὺς ὁμοσκήνους καὶ συμψύχους ἀδελφούς καὶ τῆς αὐτῆς πολίτας ἐκκλησίας, ἐπιστολιμαίων δέομαι γραμμάτων, καὶ ταῦθ' ὅπως διαπεμφαίμην, ἀμήχανον φαίνεται. Ῥᾶον γὰρ ἂν τις οὐχ ὅπως εἰς τὴν ὑπερορίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς περαιωθείη, ἢ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπ' αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπέλ-
 4 θοι. Τῆς γὰρ ἐρήμου τῆς πολλῆς καὶ ἀτριβοῦς ἐκείνης ἦν ἐν δυσὶ γενεαῖς διώδευσεν ὁ Ἰσραήλ, ἀπειρος μᾶλλον καὶ ἄβατός ἐστιν ἢ μεσαιτάτη τῆς πόλεως ὁδός· καὶ τῆς θαλάσσης ἦν ἐκεῖνοι ῥαγεῖσαν καὶ διατειχισθεῖσαν ἔσχον ἱππήλατον καὶ ἦς¹ ἐν τῇ λεωφόρῳ κατεποντίσθησαν Αἰγύπτιοι, οἱ γαληνοὶ καὶ ἀκύμαντοι λιμένες γεγόνασιν εἰκῶν, πολλάκις φανέντες ἀπὸ τῶν ἐν
 5 αὐτοῖς φόνων οἶον Ἐρυθρὰ Θάλασσα· ὁ δ' ἐπιρρέων ποταμὸς τὴν πόλιν ποτὲ μὲν ἐρήμου τῆς ἀνύδρου ξηρότερος ὤφθη καὶ μᾶλλον ἀρχμώδης ἐκείνης ἦν διαπορευόμενος ὁ Ἰσραήλ οὕτως ἐδίψησεν, ὡς Μωσῆ μὲν καταβοᾶν, ῥυῆναι δ' αὐτοῖς παρὰ τοῦ
 6 θαυμάσια ποιούντος μόνου ἐκ πέτρας ἀκροτόμου ποτόν· ποτὲ δὲ τοσοῦτος ἐπλήμμυρεν ὡς πᾶσαν τὴν περίχωρον τὰς τε ὁδοὺς καὶ τοὺς ἀγροὺς ἐπικλύσαντα, τῆς ἐπὶ Νῶε γενομένης τοῦ ὕδατος φορᾶς ἐπαγαγεῖν ἀπειλήν· αἰεὶ δὲ αἵματι καὶ φόνοις καὶ καταποντισμοῖς κάτεισι μεμιασμένος, οἷος ὑπὸ Μωσῆ γέγονε
 7 τῷ Φαραώ, μεταβαλὼν εἰς αἶμα καὶ ἐποζέσας. Καὶ ποῖον γένοιτ' ἂν τοῦ πάντα καθαίροντος ὕδατος ὕδωρ ἄλλο καθάρσιον;

1. ἦς Χρήστου: ὦν κώδ., ἐκδ.

28. Εἰς τὰ κατωτέρω ἢ κατάστασις τῆς Ἀλεξανδρείας περιγράφεται ἐν παραλληλισμῷ πρὸς ἐπεισόδια τῆς ἑβραϊκῆς ἐξόδου, τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ λοιπῶν.

μονεύει τὴν τότε στάσιν τῶν Ἀλεξανδρέων μὲ τοὺς λόγους τούτους.

«Ὡς πρὸς ἐμέ, τί τὸ θαυμαστὸν ἂν μοῦ εἶναι δύσκολον νὰ ἐπικοινωνῶ μὲ τοὺς μακρότερον κατοικοῦντας ἔστω καὶ 3 δι' ἐπιστολῶν, ἀφοῦ ἔχει καταστῆ ἀδύνατον νὰ διαλέγωμαι ἀκόμη καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ νὰ συσκέπτομαι μὲ τὴν ἰδίαν τὴν ψυχὴν μου; Ἀσφαλῶς πρὸς τὰ σπλάγχνα μου, τοὺς ὁμοστέγους καὶ συμψύχους ἀδελφούς καὶ πολίτας τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας, ἔχω ἀνάγκην γραπτῶν ἐπιστολῶν, καὶ μάλιστα φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ σταλοῦν εἰς τὸν προορισμὸν των. Πράγματι θὰ ἦτο εὐκολώτερον νὰ περάση κανεὶς, ὄχι ἀπλῶς πέραν τῶν συνόρων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν εἰς τὴν δύσιν, παρὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν 4 ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν Ἀλεξανδρείαν ²⁸. Διότι ἡ κεντρικὴ ὁδὸς τῆς πόλεως εἶναι περισσότερο ἀδιαπέραστος καὶ ἄβατος ἀπὸ τὴν ἐκτενῆ καὶ ἀδιάβατον ἐκείνην ἔρημον τὴν ὁποῖαν διεπέρασεν ὁ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν διάρκειαν δύο γενεῶν· καὶ οἱ γαλήνιοι καὶ ἀκύμαντοι λιμένες, φανέντες πολλάκις ὡσάν Ἐρυθρὰ Θάλασσα ἀπὸ τοὺς εἰς αὐτοὺς φόνους, ἔγιναν εἰκὼν τῆς θαλάσσης τὴν ὁποῖαν ἐκεῖνοι, διαχωρισθεῖσαν καὶ διατειχισθεῖσαν, εὔρον προσιτὴν εἰς ἵππικόν, καὶ εἰς τῆς ὁποίας τὴν λεω- 5 φόρον κατεποντίσθησαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ὁ δὲ ποταμὸς, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὴν πόλιν, ἄλλοτε μὲν ἐφάνη ξηρότερος τῆς ἀνύδρου ἐρήμου καὶ περισσότερο ἀύχμηρὸς ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποῖαν διερχόμενος ὁ Ἰσραὴλ ἐδίψασε τόσον πολὺ, ὥστε νὰ κραυγᾶσουν πρὸς τὸν Μωϋσῆν, νὰ ρεῦση δὲ δι' αὐτοὺς παρὰ τοῦ μόνου θαυματουργοῦ ποτὸν ἀπὸ πέτραν ἀπόκρημνον· 6 ἄλλοτε δὲ ἐπλημμύρισε τόσον πολὺ, ὥστε νὰ κατακλύσῃ ὅλα τὰ περίχωρα, τοὺς δρόμους καὶ τοὺς ἀγρούς καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἀπειλὴν τοῦ κατακλισμοῦ ὁ ὁποῖος συνέβη ἐπὶ Νῶε· πάντοτε δὲ κατέρχεται μiasμένος ἀπὸ αἷμα καὶ φόνους καὶ πνιγμούς, ὅπως εἶχε γίνῃ διὰ τὸν Φαραῶ, μεταβεβλημένος εἰς αἷμα καὶ ὄ- 7 ζων. Καὶ ποῖον ἄλλο ὕδωρ θὰ εὕρισκετο καθαρτικὸν διὰ τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον καθαρίζει τὰ πάντα; Πῶς ὁ πολὺς καὶ ἀπέ-

πῶς ἂν ὁ πολὺς καὶ ἀπέραντος ἀνθρώποις ὠκεανὸς ἐπιχυθεὶς
 τὴν πικρὰν ταύτην ἀποσμῆξει θάλασσαν; ἢ μήπως ἂν ὁ μέ-
 γας ποταμὸς, ὁ ἐκπορευόμενος ἐξ Ἑδέμ, τὰς τέσσαρας ἀρχὰς
 εἰς ἃς ἀφορίζεται, μετοχετεύσας εἰς μίαν τοῦ Γηῶν, ἀποπλύναι
 8 τὸν λύθρον; ἢ πότε ἂν¹ ὁ τεθλωμένος ὑπὸ τῶν πονηρῶν παν-
 ταχόθεν ἀναθυμιάσεων ἀῆρ εἰλικρινῆς γένοιτο; Τοιοῦτοι γὰρ
 ἀπὸ τῆς γῆς ἀτμοὶ καὶ ἀπὸ θαλάσσης ἄνεμοι ποταμῶν τε αὔραι
 καὶ λιμένων ἀνιμήσεις ἀποπνέουσιν, ὥς σηπομένων ἐν πᾶσι τοῖς
 ὑποκειμένοις στοιχείοις νεκρῶν ἰχώρας εἶναι τὰς δρόσους.
 9 »Εἶτα θαυμάζουσι καὶ διαποροῦσι, πόθεν οἱ συνεχεῖς
 λοιμοί, πόθεν αἱ χαλεπαὶ νόσοι, πόθεν αἱ παντοδαπαὶ φθοραί,
 πόθεν ὁ ποικίλος καὶ πολὺς τῶν ἀνθρώπων ὄλεθρος, διὰ τί μη-
 κέτι τοσοῦτο πλῆθος οἰκητόρων ἢ μεγίστη πόλις ἐν αὐτῇ φέ-
 ρει, ἀπὸ νηπίων ἀρξαμένη παίδων μέχρι τῶν εἰς ἄκρον γεγη-
 ρακότων, ὅσους ὠμογέροντας, οὓς ἐκάλει, πρότερον ὄντας ἔ-
 τρεφεν· ἀλλ' οἱ τεσσαρακοντοῦται καὶ μέχρι τῶν ἑβδομηκον-
 ταετῶν² τοσοῦτον πλέονες τότε, ὥστε μὴ συμπληροῦσθαι νῦν
 τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, προσεγγραφέντων καὶ συγκαταλεγέντων
 εἰς τὸ δημόσιον σιτηρέσιον τῶν ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν μέ-
 χρι τῶν ὄγδοήκοντα, καὶ γεγόνασιν οἷον ἡλικιωταὶ τῶν πάλαι
 10 γεραιτάτων οἱ ὄψει νεώτατοι. Καὶ οὕτω μειούμενον ἀεὶ καὶ δα-
 πανώμενον ὄρωντες τὸ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων γένος, οὐ τρέμουσιν,
 αὐξομένου καὶ προκόπτοντος τοῦ παντελοῦς αὐτῶν ἀφανισμοῦ».

κα'. Περὶ τῆς ἐπισκηψάσης νόσου

22 1 Μετὰ ταῦτα λοιμικῆς τὸν πόλεμον διαλαβούσης νόσου τῆς
 τε ἑορτῆς πλησιαζούσης, αὐθις διὰ γραφῆς τοῖς ἀδελφοῖς ὁμι-

1. ἂν Χρήστου: παραλείπουν κώδ., ἐκδ.

2. ἑβδομηκονταετῶν Χρήστου: ἑβδομήκοντα ἐτῶν κώδ., ἐκδ.

ραντος διὰ τούς ἀνθρώπους ὠκεανός, χυνόμενος, θὰ ἐσπόμενος
 ζε τὴν πικρὰν αὐτὴν θάλασσαν; ἢ μήπως ὁ μέγας ποταμός,
 ὁ ὁποῖος ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν Ἐδέμ, διοχετεύσας τοὺς τέσ-
 σαρὰς βραχίονας εἰς τοὺς ὁποῖους χωρίζεται εἰς ἓνα, τὸν τοῦ
 8 Γηῶν²⁹, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποπλύνῃ τὸ μiasmḗνον αἷμα; ἢ
 πότε ὁ θολωμένος ἀπὸ τὰς πονηρὰς ἀναθυμιάσεις παντοῦ ἀήρ
 θὰ ἐγένετο καθαρὸς; Διότι ἀποπνέουν τοιοῦτοι ἀτμοὶ ἀπὸ
 τὴν γῆν, ἄνεμοι ἀπὸ τὴν θάλασσαν, αὔραι ἀπὸ τοὺς ποτα-
 μούς, ὄσμαί ἀπὸ τοὺς λιμένας, ὥστε ἡ δρόσος νὰ εἶναι ὡς ἔμ-
 πυον πτωμάτων σηπομένων εἰς τὰ συστατικὰ των στοιχεῖα.
 9 »Ἐπειτα θαυμάζουν καὶ ἀποροῦν, ἀπὸ ποῦ προέρχον-
 ται αἱ συνεχεῖς ἐπιδημίαι, ἀπὸ ποῦ αἱ δυσκολοθεράπευτοι νό-
 σοι, ἀπὸ ποῦ αἱ παντοειδεῖς φθοραί, ἀπὸ ποῦ ὁ ποικίλος καὶ
 πολὺς ὄλεθρος τῶν ἀνθρώπων, διατί ἡ μεγίστη πόλις δὲν
 ἔχει πλέον εἰς τὰ ὄριά της τόσους πολλοὺς κατοίκους, ἀπὸ νη-
 πίων μέχρις ὑπεργήρων, ὅσους λεβεντογέρους—ὅπως τοὺς ἔ-
 λεγεν—ἔτρεφεν ἄλλοτε. Οἱ τεσσαρακονταετεῖς μέχρι τῶν ἑβδο-
 μηκονταετῶν ἦσαν τότε τόσον περισσότεροι, ὥστε νὰ μὴ
 συμπληρῶνεται ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν τώρα ἀκόμη καὶ ἂν ἐγγρα-
 φοῦν καὶ συναριθμηθοῦν εἰς τὰς δημοσίας διανομὰς τροφίμων
 οἱ ἀπὸ δεκατεσσάρων ἐτῶν μέχρι τῶν ὀγδοήκοντα, καὶ ἔγι-
 ναν ὡσὰν συνομήλικοι τῶν ἄλλοτε γεροντοτέρων οἱ νεώτα-
 10 τοι εἰς τὴν ὄψιν. Καὶ ὅμως, βλέποντες νὰ μειῶνεται καὶ νὰ
 ὀλιγοστεύῃ συνεχῶς τὸ ἐπὶ γῆς γένος τῶν ἀνθρώπων, δὲν
 τρέμουν, ἂν καὶ αὐξάνεται καὶ προχωρεῖ ὁ πλήρης ἀφανισμὸς
 των».

κα'. Περὶ τῆς νόσου ἡ ὁποία ἐνέσκηψε

22 1 Ἐπειτα ἀπὸ αὐτά, ἀφοῦ τὸν πόλεμον διεδέχθη ἐπιδημικὴ
 νόσος καὶ καθὼς ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ, πάλιν ἐπικοινωνεῖ με

29. Γεν. 2,10ἔε. Ὁ Γηῶν ταυτίζεται με τὸν Νεῖλον.

λει, τὰ τῆς συμφορᾶς ἐπισημαινόμενος πάθη διὰ τούτων.

2 «Τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις οὐκ ἂν δόξειε καιρὸς ἑορτῆς εἶναι τὰ παρόντα, οὐδὲ ἔστιν αὐτοῖς οὔτε οὔτος οὔτε τις ἕτερος, οὐχ ὅπως τῶν ἐπιλύπων, ἀλλ' οὐδ' εἴ τις περιχαρῆς, ὃν οἰηθεῖεν μάλιστα. Νῦν μὲν γε θρηνοὶ πάντα καὶ πενθοῦσι πάντες καὶ περιηχοῦσιν οἰμωγαὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων
3 καὶ τῶν ἀποθνησκόντων ὁσημέραι· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων γέγραπται, οὕτω καὶ νῦν ἔγενήθη κραυγὴ μεγάλη· οὐ γὰρ ἔστιν οἰκία, ἐν ἧ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ τεθνηκώς³, καὶ ὄφελόν γε εἶς. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ δεινὰ καὶ τὰ πρὸ τούτου
4 συμβεβηκότα· πρῶτον μὲν ἡμᾶς ἤλασαν, καὶ μόνοι πρὸς ἀπάντων διωκόμενοι καὶ θανατούμενοι ἐωρτάσαμεν καὶ τότε, καὶ πᾶς ὁ τῆς καθ' ἕκαστον θλίψεως τόπος πανηγυρικὸν ἡμῖν γέγονε χωρίον, ἄγρός, ἐρημία, ναῦς, πανδοχεῖον, δεσμοκτήριον, φαιδροτάτην δὲ πασῶν ἤγαγον ἑορτὴν οἱ τέλειοι μάρτυρες, εὐω-
5 χηθέντες ἐν οὐρανῶ· μετὰ δὲ ταῦτα πόλεμος καὶ λιμὸς ἐπέλαβεν, ἃ τοῖς ἔθνεσι συνδιηνέγκαμεν, μόνοι μὲν ὑποστάντες ὅσα ἡμῖν ἐλυμήναντο, παραπολαύσαντες δὲ καὶ ὧν ἀλλήλους εἰργάσαντό τε καὶ πεπόνθασιν καὶ τῇ Χριστοῦ πάλιν ἐνηφράνθημεν εἰρή-
6 νη, ἣν μόνοις ἡμῖν δέδωκε· βραχυτάτης δὲ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν τυχόντων ἀναπνοῆς, ἐπικατέσκηψεν ἡ νόσος αὕτη, πρᾶγμα φόβου τε παντὸς φοβερώτερον ἐκείνοις καὶ συμφορᾶς ἥστινος οὖν σχετλιώτερον καί, ὡς ἰδιὸς τις αὐτῶν ἀπήγγειλε συγγραφεύς, ἑπὶ πρᾶγμα μόνον δὴ τῶν πάντων ἐλπίδος κρεῖσσον γενόμενον⁴, ἡμῖν δὲ οὐ τοιοῦτο μὲν, γυμνάσιον δὲ καὶ δοκίμιον οὐδενὸς τῶν

30. *Εξ. 12,30.

31. Θουκυδίδου, Ἱστορία 2,64,1. Περὶ ὁμοίας ἐπιδημίας εἰς τὰς Ἀθήνας

τοὺς ἀδελφοὺς δι' ἐπιστολῆς περιγράφων τὰ πάθη τῆς συμφορᾶς διὰ τῶν λόγων τούτων.

- 2 «Εἰς μὲν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὰ παρόντα δὲν θὰ ἐφαίνοντο ὅτι εἶναι κατάλληλος καιρὸς δι' ἑορτὴν· δὲν εἶναι δι' αὐτούς, ὄχι μόνον τοὺς λυπημένους ἀλλὰ καὶ τοὺς τυχόν περιχαρεῖς, καιρὸς ἑορτῆς οὔτε ὁ σημερινὸς οὔτε κανεὶς ἄλλος τὸν ὁποῖον θὰ ἀνέμενον ἐναγωνίως. Τώρα βεβαίως ὅλα εἶναι θρηνοί, ὅλοι πενθοῦν καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀντηχοῦν στεναγμοὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀποθανόντων καὶ καθημερινῶς ἀποθνη-
3 σκόντων. Πράγματι, ὅπως ἔχει γραφῆ περὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων³⁰, οὕτω καὶ τώρα ἔγινε κραυγὴ μεγάλη, διότι δὲν ὑφίσταται οἰκία, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν ὑπάρχει νεκρός',
4 καὶ εἴθε νὰ ἦτο μόνον εἰς. Φυσικὰ πολλὰ καὶ τρομερὰ ὑπῆρξαν καὶ τὰ προηγουμένως συμβάντα. Πρῶτον μὲν ἐδίωξαν ἡμᾶς καὶ μόνοι ἡμεῖς διωκόμενοι ἀπὸ ὅλους καὶ θανατούμενοι ἔωρτάσαμεν καὶ τότε, καὶ κάθε ἰδιαίτερος τόπος τῆς θλίψεώς μας, ἀγρός, ἐρημία, πλοῖον, πανδοχεῖον, δεσμωτήριον, ἔγινε δι' ἡμᾶς χῶρος πανηγυρικός, τὴν φαιδρότεραν δὲ ἀπὸ ὅλας τὰς ἑορτὰς ἐτέλεσαν οἱ τέλειοι μάρτυρες, διασκεδάσαντες εἰς τὸν
5 οὐρανόν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἦλθε πόλεμος καὶ πείνα, τὰ ὁποῖα ὑπεφέραμεν μαζὶ μὲ τοὺς Ἐθνικούς, ὑφιστάμενοι μόνοι ὅσας κακώσεις μᾶς ἐπέβαλον, ἀλλὰ ἱκανοποιούμενοι ἀπὸ ὅσα κατέφεραν ἐναντίον ἀλλήλων καὶ ἔπαθον ἀπὸ ἀλλήλους, καὶ πάλιν ηὐφράνθημεν διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποῖαν
6 ἔδωσε μόνον εἰς ἡμᾶς. Μόλις δὲ ἀνεπνεύσαμεν ὀλίγον καὶ ἡμεῖς καὶ αὐτοί, ἐνέσκηψεν ἡ νόσος αὕτη, πρᾶγμα δι' ἐκείνους φοβερώτερον ἀπὸ πάντα φόβον καὶ σκληρότερον ἀπὸ ὅποιανδήποτε συμφορὰν καί, ὅπως κάποιος συγγραφεὺς ἰδικὸς των εἶπε, 'τοῦτο ὑπῆρξε πρᾶγμα μοναδικὸν καὶ ἀνώτερον ἀπὸ πᾶσαν προσδοκίαν'³¹. εἰς ἡμᾶς ὅμως δὲν ὑπῆρξε τόσον φοβερὸν, ἀλλ' ἦτο ἄσκησις καὶ δοκιμασία ὄχι μικρότερα ἀπὸ ὅποιανδήποτε ἄλλην. Πράγματι δὲν ἔμεινεν εἰς ἀπόστασιν οὔτε

ἄλλων ἔλαττον. Ἐπέσχετο μὲν γὰρ οὐδὲ ἡμῶν, πολλή δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὰ ἔθνη».

- 7 Τούτοις ἐξῆς ἐπιφέρει λόγων. «Οἱ γοῦν πλεῖστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκοποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπηρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα, τοῦ παρ' ἐτέρων ἀναπιμπλάμενοι πάθους καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς ἔλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίων καὶ ἐκόντες ἀναμασσόμεναι τὰς ἀλγηδόνας. Καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ῥώσαντες ἐτέρους, ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μεταστησάμενοι καὶ τὸ δημῶδες ῥῆμα, μόνης αἰεὶ δοκοῦν φιλοφροσύνης ἔχεσθαι, ἔργω δὴ τότε πληροῦντες, ἄπιόντες αὐτῶν περίφημα».
- 8 »Οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρεσβύτεροί τε τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, λίαν ἐπαινούμενοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος, διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον, 9 μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. Καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν ἁγίων ὑπτίαις χερσὶ καὶ κόλποις ὑπολαμβάνοντες καθαιροῦντές τε ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα συγκλείοντες ὠμοφοροῦντές τε καὶ διατιθέ- 10 ντες προσκολλώμενοι, συμπλεκόμενοι, λουτροῖς τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγγανον τῶν ἴσων, αἰεὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐφεπομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν. Τὰ δὲ γε ἔθνη πᾶν τοῦναντίον· καὶ νοσεῖν ἀρχομένους ἀπωθοῦντο καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλτάτους κὰν ταῖς ὁδοῖς ἐρρίπτουν ἡμιθνήτας καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοι-

ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως εἶχε πολλὴν ἔκτασιν εἰς τοὺς Ἐθνικούς».

7 Εἰς τὴν συνέχειαν αὐτῶν προσθέτει· «Οἱ περισσότεροι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας ἀψηφοῦντες τὸν κίνδυνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἀφοσιωνόμενοι εἰς ἀλλήλους ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀσθενεῖς χωρὶς προφύλαξιν, ὑπηρετοῦντες λαμπρῶς, περιποιούμενοι ἐν Χριστῷ, συναπέθνησκον εὐχαρίστως μὲ ἐκείνους, μολυνόμενοι μὲ τὸ πάθος ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἐλκύοντες πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των τὴν νόσον ἀπὸ τοὺς πλησίον καὶ λαμβάνοντες εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των τοὺς πόνους ἐκουσίως. Πολλοί, ἀφοῦ ἐνοσοκόμησαν καὶ ἐθεράπευσαν ἄλλους, ἀπέθανον οἱ ἴδιοι, μεταφέροντες εἰς ἑαυτοὺς τὸν θάνατον ἐκείνων καὶ πραγματοποιήσαντες εἰς τὴν πράξιν τὸ λαϊκὸν λόγιον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἦτο πάντοτε ἀπλήϊ φιλοφρόνησις, ἄπερχόμενοι ὡσὰν σκουπίδι τους»³².

8 »Οἱ ἄριστοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας ἀπεχώρησαν τοῦ βίου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, μερικοὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ λαϊκοί, ἐπαινούμενοι μεγάλως, διότι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ θανάτου, προκαλούμενον ἀπὸ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ ἰσχυρὰν πίστιν, δὲν ἐθεωρεῖτο ὅτι ἀπεῖχε καθόλου ἀπὸ τὸ
9 μαρτύριον. Ἐλάμβανον δὲ τὰ σώματα τῶν ἀγίων μὲ ἡπλωμένας χεῖρας εἰς τὰ στήθη, ἐκαθάριζον τοὺς ὀφθαλμούς, ἐκλειον τὰ στόματα, τοὺς ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τοὺς ἐτακτοποιοῦν· ἐγγίζοντες αὐτούς, ἐναγκαλιζόμενοι μὲ αὐτούς, στολίζοντες αὐτούς μὲ λουτρά καὶ ἐνδύματα, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἐπετύγχανον τὰ ἴσα, καὶ πάντοτε οἱ ἐπιζῶντες ἠκο-
10 λούθουν τοὺς προηγηθέντας αὐτῶν. Οἱ δὲ Ἐθνικοὶ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον· ἀπώθουν καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλτάτους μόλις προσεβάλλοντο ἀπὸ τὴν νόσον, τοὺς ἔρριπτον ἡμιθανεῖς εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ τοὺς ἀπέρριπτον ὡς σκύβαλα ἀτάφους νεκρούς, ἀποστρεφόμενοι τὴν μετάδοσιν καὶ ἐπαφήν τοῦ θανάτου, τὴν

νωνίαν ἐκτρεπόμενοι, ἦν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλῖναι ῥάδιον»).

11 Μετὰ δὲ καὶ ταύτην τὴν ἐπιστολήν, εἰρηνευσάντων τῶν κατὰ τὴν πόλιν, τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἀδελφοῖς ἐορταστικὴν αὐθις ἐπιστέλλει γραφήν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ πάλιν ἄλλας διατυποῦται φέρεται δέ τις αὐτοῦ καὶ περὶ σαββάτου καὶ ἄλλη περὶ γυμνασίου.

κβ'. Περὶ τῆς Γαλλιηνοῦ βασιλείας

12 Ἐρμάμμωνι δὲ πάλιν καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἀδελφοῖς δι' ἐπιστολῆς ὁμιλῶν πολλὰ τε ἄλλα περὶ τῆς Δεκίου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν διεξεληθῶν κακοτροπίας, τῆς κατὰ τὸν Γαλλιηνὸν εἰρήνης ἐπιμιμνήσκειται.

23 1 Οὐδὲν δὲ οἶον τὸ καὶ τούτων ᾧδέ πως ἐχόντων ἀκοῦσαι.

«Ἐκεῖνος μὲν οὖν τῶν ἑαυτοῦ βασιλέων τὸν μὲν προέμενος, τῷ δὲ ἐπιθέμενος, παγγενεῖ ταχέως καὶ πρόρριζος ἐξηφανίσθη, ἀνεδείχθη δὲ καὶ συνανωμολογήθη παρὰ πάντων ὁ Γαλλιηνός, παλαιὸς ἅμα βασιλεὺς καὶ νέος, πρῶτος ὢν καὶ μετ' 2 ἐκείνους παρών. Κατὰ γὰρ τὸ ῥηθὲν πρὸς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ἑτά ἀπ' ἀρχῆς ἰδοὺ ἤκασι, καὶ καινὰ ἃ νῦν ἀνατελεῖ^{34α}. Ὡσπερ γὰρ νέφος τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ὑποδραμὸν καὶ πρὸς ὀλίγον ἐπηλυγάσαν ἐσκίασεν αὐτὸν καὶ ἀντ' αὐτοῦ προεφάνη, εἶτα παρελθόντος ἢ διατακέντος τοῦ νέφους, ἐξεφάνη πάλιν ἐπανατείλας ὁ προανατείλας ἥλιος, οὕτω προστὰς καὶ προσπελάσας ἑαυτὸν ὁ 3 Μαρκιανὸς τῆς ἐφεστῶσης Γαλλιηνοῦ βασιλείας, ὃ μὲν οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ μηδὲ ἦν, ὃ δὲ ἔστιν ὁμοίως ὥσπερ ἦν, καὶ οἶον ἀποθεμένη τὸ γῆρας ἢ βασιλεία καὶ τὴν προοῦσαν ἀνακαθηραμένη

33. Τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς σώζεται ἀπόσπασμα.

33α. Ὁ Μαρκιανός.

34. Παραγκωνισθεὶς ἐπὶ ἓν ἔτος ἀπὸ τὸν Μαρκιανὸν καὶ τοὺς υἱοὺς του ὁ Γαλλιηνὸς ἀνεγνωρίσθη πάλιν τὸ 261.

34α. Ἡσ. 42,9. 43,19.

ὅποῖαν δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ἀπομακρύνουν, ὅσα μηχανεῦματα καὶ ἂν ἐχρησιμοποιοῦν».

- 11 Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, ἀφοῦ εἰρήνευσαν τὰ πράγματα εἰς τὴν πόλιν, στέλλει πάλιν ἑορταστικὴν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Αἰγύπτου, καὶ πλὴν ταύτης συντάσσει ἐπίσης καὶ ἄλλας. Φέρεται δὲ ἐπίσης μία ἐπιστολή του περὶ σαββάτου καὶ ἄλλη περὶ ἀσκήσεως ³³.

κβ'. Περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γαλλιηνοῦ

- 12 Ἐπικοινωνῶν δὲ πάλιν μὲ τὸν Ἑρμάμωνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Αἰγύπτου δι' ἐπιστολῆς καὶ πραγματευόμενος πολλὰ ἄλλα περὶ τῆς κακοτροπίας τοῦ Δεκίου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν βασιλέων, μνημονεύει τὴν ἐπὶ Γαλλιηνοῦ εἰρήνην.

23 1 Τίποτε δὲν εἶναι τόσον σπουδαῖον ὅσον τὸ νὰ ἀκούσῃ κανεὶς πῶς ἔχουν καὶ αὐτά.

- «Ἐκεῖνος λοιπόν ³³α, ἀφοῦ ἐπρόδωσε τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἄλλου, ἐξηφανίσθη, ἀνεδείχθη δὲ καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους βασιλεῦς ὁ Γαλλιηνός, παλαιὸς καὶ νέος συγχρόνως, προηγούμενος ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἐπόμενος 2 αὐτῶν ³⁴. Συμφώνως δηλαδὴ μὲ τὸ λεχθὲν εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, ἴδου ἦλθον τὰ πράγματα τὰ ὅποια ἦσαν εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅσα φαίνονται τῶρα εἶναι νέα'. "Ὅπως ἔν σύννεφον, ἀφοῦ περάσῃ κάτω ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ ἀφοῦ τὰς ἀποκρύψῃ δι' ὀλίγον, τὸν σκιάζει καὶ φαίνεται αὐτὸ εἰς τὴν θέσιν του, ἔπειτα καθὼς τὸ σύννεφον παρέρχεται ἢ διαλύεται, φαίνεται πάλιν ὁ ἥλιος, ἐπανανατείλας ὁ προανατείλας, οὕτω καὶ ὁ Μαρκιανὸς προχωρήσας καὶ πλησιάσας εἰς τὴν δεσπόζουσαν βασιλείαν τοῦ Γαλλιηνοῦ, ἐκεῖνος μὲν δὲν 3 ὑπάρχει ἐπειδὴ οὔτε ὑπῆρξε κ' ἂν, αὐτὸς δὲ ὑπάρχει ὁμοίως ὅπως ἦτο· ἡ βασιλεία του, ὡσὰν νὰ ἀπέθεσε τὸ γῆρας καὶ νὰ ἐκαθάρισε τὴν προὑπάρχουσαν κακίαν, τῶρα ἀνθίζει

κακίαν, ἀκμαιότερον νῦν ἐπανθεῖ καὶ πορρώτερον ὁρᾶται καὶ ἀκούεται καὶ διαφοιτᾶ πανταχοῦ»).

4 Εἶθ' ἐξῆς καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ταῦτ' ἔγραφε, διὰ τούτων σημαίνει· «καὶ μοι πάλιν τὰς ἡμέρας τῶν βασιλικῶν ἐτῶν ἔπεισι σκοπεῖν. Ὁρῶ γάρ, ὡς ὀνομασθέντες μὲν οἱ ἀσεβέστατοι μετ' οὐ πολὺ γεγονάσιν ἀνώνυμοι, ὁ δὲ ὀσιώτερος καὶ φιλοθεώτερος ὑπερβὰς τὴν ἑπταετηρίδα νῦν ἐνιαυτὸν ἕνατον διανύει, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἐορτάσωμεν»).

κγ'. Περὶ Νέπωτος καὶ τοῦ
κατ' αὐτὸν σχίσματος

24 1 Ἐπὶ τούτοις ἅπασι σπουδάζεται αὐτῷ καὶ τὰ Περὶ ἐπαγγελιῶν δύο συγγράμματα, ἡ δ' ὑπόθεσις αὐτῷ Νέπως ἦν, ἐπίσκοπος τῶν κατ' Αἴγυπτον, ἰουδαϊκώτερον τὰς ἐπηγγελμένας τοῖς ἁγίοις ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐπαγγελίας ἀποδοθήσεσθαι διδάσκων καὶ τινα χιλιάδα ἐτῶν τρυφῆς σωματικῆς ἐπὶ τῆς ξη-
2 ρᾶς ταύτης ἔσεσθαι ὑποτιθέμενος. Δόξας γοῦν οὗτος ἐκ τῆς Ἐποκαλύψεως Ἰωάννου τὴν ἰδίαν κρατύνειν ὑπόληψιν, Ἐλεγχον ἀλληγοριστῶν λόγον τινὰ περὶ τούτου συντάξας ἐπέγραψε·
3 πρὸς ὃν ὁ Διονύσιος ἐν τοῖς Περὶ ἐπαγγελιῶν ἐνίσταται, διὰ μὲν τοῦ προτέρου τὴν αὐτοῦ γνώμην ἦν εἶχε περὶ τοῦ δόγματος παρατιθέμενος, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου περὶ τῆς Ἐποκαλύψεως Ἰωάννου διαλαμβάνων· ἔνθα τοῦ Νέπωτος κατὰ τὴν ἀρχὴν μνημονεύσας, ταῦτα περὶ αὐτοῦ γράφει.

4 «Ἐπεὶ δὲ σύνταγμά τι προσκομίζουσι Νέπως, ᾧ λίαν ἐπερείδονται ὡς ἀναντιρρήτως ἀποδεικνύντι τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν ἐπὶ γῆς ἔσεσθαι, ἐν ἄλλοις μὲν πολλοῖς ἀποδέχομαι καὶ ἀγαπῶ Νέπωτα τῆς τε πίστεως καὶ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς

35. Μὲ ἐννοίαν ἠθικὴν μᾶλλον, ὠνομάσθησαν = ἔδοξάσθησαν.

36. Ὁ Γαλλινός.

37. Ἡ ἑπταετία ἔθεωρεῖτο κρίσιμος σταθμὸς διὰ τοὺς βασιλεῖς.

38. Ἐπίσκοπος Ἀρσινόης.

ἀκμαιότερον καὶ βλέπεται καὶ ἀκούεται ἀπὸ μακρότερον, καὶ διεισδύει παντοῦ».

4 Ἐπειτα σημειώνει ἐν συνεχείᾳ καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγραφε διὰ τῶν λόγων τούτων. «Καὶ μοῦ ἔρχεται πάλιν νὰ σκεφθῶ τὰς ἡμέρας τῶν βασιλικῶν ἐτῶν. Βλέπω πραγματι ὅτι οἱ ἀσεβέστατοι, ἀφοῦ ὠνομάσθησαν, ἔγιναν πάλιν ἀνώνυμοι ³⁵, ὁ δὲ ὀσιώτερος καὶ φιλοθεώτερος οὔτος ³⁶, ὑπερβάς τὴν ἑπταετίαν ³⁷, διανύει τώρα τὸ ἕνατον ἔτος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἑορτάσωμεν ἡμεῖς».

κγ'. Περὶ Νέπωτος καὶ τοῦ
σχίσματος αὐτοῦ

24 1 Ἐπὶ πλεόν ὄλων αὐτῶν συντάσσει οὔτος καὶ τὰ δύο βιβλία Περὶ ἐπαγγελιῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἀφορμὴν ἔδωκεν ὁ Νέπωτος, ἐπίσκοπος τῶν Αἰγυπτίων ³⁸, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι αἱ ἐπαγγελίαι πρὸς τοὺς ἁγίους αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὰς θείας Γραφὰς θὰ πραγματοποιηθοῦν ἰουδαϊκώτερον καὶ ὑπέθετεν ὅτι θὰ ὑπάρξῃ κάποια χιλιετία σωματικῆς ἀπο-

2 λαύσεως ἐπάνω εἰς τὴν γῆν αὐτήν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσκέφθη νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἀντίληψίν του διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου, συνέταξε περὶ τούτου ἐν βιβλίον, τὸ ὁποῖον

3 ἐπέγραψεν Ἐλεγχον ἀλληγοριστῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀντικρούει ὁ Διονύσιος μὲ τὰ Περὶ ἐπαγγελιῶν, εἰς μὲν τὸ πρῶτον βιβλίον ἐκθέτων τὴν γνώμην τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὁ ἴδιος περὶ τοῦ δόγματος τούτου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον πραγματευόμενος περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου. Μνημονεύων εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τὸν Νέπωτα, γράφει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς.

4 «Ἐπειδὴ δὲ παρουσιάζουν σύγγραμμα τοῦ Νέπωτος, εἰς τὸ ὁποῖον στηρίζονται σοβαρῶς ὡς ἀποδεικνύουσαν τάχα ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ θὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς πολλὰ μὲν ἄλλα παραδέχομαι καὶ ἀγαπῶ τὸν Νέπωτα, διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν φιλοπονίαν, τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν καὶ τὸν ζῆλον

ἐν ταῖς Γραφαῖς διατριβῆς καὶ τῆς πολλῆς ψαλμωδίας, ἧ μέχρι
 νῦν πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν εὐθυμοῦνται, καὶ πάνυ δι' αἰδοῦς ἄγω
 τὸν ἄνθρωπον, ταύτη μᾶλλον ἢ προανεπαύσατο· ἀλλὰ φίλη γὰρ
 καὶ προτιμοτάτη πάντων ἡ ἀλήθεια, ἐπαινεῖν τε χρῆ καὶ συναι-
 νεῖν ἀφθόνως, εἴ τι ὀρθῶς λέγοιτο, ἐξετάζειν δὲ καὶ διευθύνειν,
 5 εἴ τι μὴ φαίνοιτο ὑγιῶς ἀναγεγραμμένον. Καὶ πρὸς μὲν παρόν-
 τα καὶ ψιλῶ λόγῳ δογματίζοντα αὐτάρκης ἦν ἂν· ἡ ἄγραφος ὁ-
 μιλία, δι' ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως πείθουσα καὶ συμβιβάζουσα
 τοὺς ἀντιδιατιθεμένους· γραφῆς δὲ ἐκκειμένης, ὡς δοκεῖ
 τισι πιθανωτάτης, καὶ τινῶν διδασκάλων τὸν μὲν νόμον καὶ
 τοὺς προφήτας τὸ μηδὲν ἡγουμένων καὶ τὸ τοῖς εὐαγγελίοις
 ἔπεσθαι παρέντων καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων ἐπιστολὰς ἐκφαν-
 λισάντων, τὴν δὲ τοῦ συγγράμματος τούτου διδασκαλίαν ὡς
 μέγα δὴ τι καὶ κεκρυμμένον μυστήριον κατεπαγγελόμενων καὶ
 τοὺς ἀπλουστέρους ἀδελφοὺς ἡμῶν οὐδὲν ἐώντων ὑψηλὸν καὶ
 μεγαλεῖον φρονεῖν οὔτε περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ ἀληθῶς ἐνθέου τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν ἐπιφανείας οὔτε τῆς ἡμετέρας ἐκ νεκρῶν ἀναστά-
 σεως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπισυναγωγῆς καὶ ὁμοιώσεως, ἀλλὰ
 μικρὰ καὶ θνητὰ καὶ οἷα τὰ νῦν ἐλπίζειν ἀναπειθόντων ἐν τῇ
 βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ὡς παρόντα τὸν ἀδελ-
 φὸν ἡμῶν διαλεχθῆναι Νέπωτα).

6 Τούτοις μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει λέγων. («Ἐν μὲν οὖν τῷ Ἀρ-
 σενοῖτῃ γενόμενος, ἐνθα, ὡς οἶδας, πρὸ πολλοῦ τοῦτο ἐπεπόλα-
 ζε τὸ δόγμα, ὡς καὶ σχίσματα καὶ ἀποστασίας ὄλων ἐκκλη-
 σιῶν γεγονέναι, συγκαλέσας τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους
 τῶν ἐν ταῖς κώμαις ἀδελφῶν, παρόντων καὶ τῶν βουλομένων
 ἀδελφῶν, δημοσίᾳ τὴν ἐξέτασιν ποιήσασθαι τοῦ λόγου προετρε-
 7 ψάμην, καὶ τοῦτό μοι προσαγαγόντων τὸ βιβλίον ὡς τι ὄπλον
 καὶ τεῖχος ἄμαχον, συγκαθεσθεῖς αὐτοῖς τριῶν ἐξῆς ἡμερῶν

39. Βλ. ἀνωτέρω 5,28,5.

40. Λόγιον τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ Πλάτωνος, Ἠθικά Νικομάχεια 1,4,1096α.

41. Ὁ Διονύσιος ἔχει «Ἀρσινοίτης», δηλαδή νομὸς Ἀρσινοΐτης.

- εἰς τὴν ὑμνογραφίαν ³⁹, μὲ τὴν ὁποῖαν εὐθυμοῦν ἕως τῶρα πολλοὶ ἀδελφοί, καὶ σέβομαι πολὺ τὸν ἄνθρωπον, πολὺ περισσότερον καθ' ὅσον ἀνεπαύθη ἤδη. Ἄλλὰ βεβαίως φίλη καὶ προτιμοτάτη ὄλων εἶναι ἢ ἀλήθεια ⁴⁰, καὶ πρέπει νὰ ἐπαινῶμεν καὶ νὰ συμφωνοῦμεν μὲ ὅ,τι λέγεται ὀρθῶς, νὰ ἐξετάζωμεν δὲ καὶ νὰ διορθῶνῶμεν ὅ,τι δὲν φαίνεται γραμμένον ὑγιῶς.
- 5 Προκειμένου περὶ ἀνθρώπου παρόντος καὶ ἐκθέτοντος τὴν γνώμην του ἀπλῶς μὲ τὸν λόγον, θὰ ἦτο ἀρκετὴ ἢ προφορικὴ ὁμιλία, ἢ ὁποῖα πείθει καὶ συμβιβάζει τοὺς ἀντιπάλους μὲ ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις. Ὄταν ὅμως ἐνώπιον ἡμῶν εὐρίσκεται γραπτὸν κείμενον, καὶ μάλιστα πειστικὸν κατὰ τὴν γνώμην μερικῶν, καὶ ὅταν μερικοὶ διδάσκαλοι θεωροῦν μηδαμινοὺς τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, ἀρνοῦνται νὰ ἀκολουθήσουν τὰ εὐαγγέλια καὶ περιφρονοῦν τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἀποστόλων, τὴν δὲ διδασκαλίαν τοῦ συγγράμματος τούτου διαλαλοῦν ὡς μέγα καὶ κρυμμένον μυστήριον καὶ δὲν ἀφήνουν τοὺς ἀπλουστέρους ἀδελφούς μας νὰ φρονοῦν κάτι ὑψηλὸν καὶ μεγαλειῶδες οὔτε περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ πράγματι θείας ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν οὔτε περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡμῶν καὶ τῆς συνενώσεως καὶ ὁμοιώσεως ἡμῶν μὲ αὐτόν, ἀλλὰ πείθουν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι τὰ πράγματα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι μικρὰ καὶ θνητὰ καὶ ὅπως τὰ σημερινά, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συζητήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὡσὰν νὰ εἶναι παρῶν ὁ ἀδελφὸς μας Νέπως».
- 6 Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα προσθέτει εἰς αὐτὰ τοὺς κάτωθι λόγους. «Ὄταν λοιπὸν ἔφθασα εἰς τὸν νομὸν Ἀρσινόης ⁴¹, ὅπου, ὅπως γνωρίζεις, τὸ δόγμα τοῦτο ἔχει διαδοθῆ πρό πολλοῦ χρόνου, ὥστε νὰ συμβοῦν καὶ σχίσματα καὶ ἀποστασίαι ὀλοκλήρων Ἐκκλησιῶν, συγκαλέσας τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους τῶν εἰς τὰς κώμας ἀδελφῶν, προέτεινα νὰ ἐξε-
- 7 τάσωμεν τὸ θέμα δημοσίᾳ, καὶ ἀφοῦ μοῦ ἔφεραν τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς ἀκαταμάχητον ὄπλον καὶ τεῖχος, ἐκάθησα μαζί μὲ αὐτοὺς ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας ἀπὸ τὸ πρωὶ ἕως τὸ βράδυ

ἐξ ἕω μέχρις ἑσπέρας, διευθύνειν ἐπειράθην τὰ γεγραμμένα·
 8 ἔνθα καὶ τὸ εὐσταθὲς καὶ τὸ φιλάληθες καὶ τὸ εὐπαρακολούθητον
 καὶ συνετὸν ὑπερηγάσθην τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἐν τάξει καὶ μετ' ἐπιεικειᾶς τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἐπαπορήσεις καὶ τὰς συγκαταθέσεις ἐποιούμεθα, τὸ μὲν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ φιλονείκως τῶν ἅπαξ δοξάντων περιέχεσθαι, εἰ καὶ μὴ φαίνοιτο ὀρθῶς ἔχοντα, παραιτησάμενοι, μήτε δὲ τὰς ἀντιλογίας ὑποστελλόμενοι, ἀλλ' ἐς ὅσον οἶόν τε, τῶν προκειμένων ἐπιβατεύειν καὶ κρατύνειν αὐτὰ πειρώμενοι, μήτε, εἰ λόγος αἰροῖ, μεταπίθεσθαι καὶ συνομολογεῖν αἰδούμενοι, ἀλλ' εὐσυνειδήτως καὶ ἀνυποκρίτως καὶ ταῖς καρδίαις πρὸς τὸν Θεὸν ἠπλωμέναις τὰ ταῖς ἀποδείξεισι καὶ διδασκαλίαις τῶν ἁγίων Γραφῶν συνιστανόμενα καταδεχόμενοι.

9 »Καὶ τέλος ὃ τε τῆς διδαχῆς ταύτης ἀρχηγὸς καὶ εἰσηγητῆς, ὁ καλούμενος Κορακίων, ἐν ἐπηκόῳ πάντων τῶν παρόντων ἀδελφῶν ὠμολόγησε καὶ διεμαρτύρατο ἡμῖν μηκέτι τούτῳ προσέξειν μηδὲ διαλέξεσθαι περὶ τούτου μηδὲ μεμνησθαι μηδὲ διδάξειν, ὡς ἱκανῶς ὑπὸ τῶν ἀντιλεχθέντων ἠρημένος· τῶν τε ἄλλων ἀδελφῶν οἳ μὲν ἔχαιρον ἐπὶ τῇ κοινολογίᾳ καὶ τῇ πρὸς πάντας συγκαταβάσει καὶ συνδιαθέσει».

κδ'. Περὶ τῆς Ἰωάννου Ἀποκαλύψεως

25 1 Εἰθ' ἐξῆς ὑποβάς, περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου ταῦτά φησιν. «Τινὲς μὲν οὖν τῶν πρὸ ἡμῶν ἠθέτησαν καὶ ἀνεσκεύασαν πάντῃ τὸ βιβλίον, καθ' ἕκαστον κεφάλαιον διευθύνοντες ἄγνωστόν τε καὶ ἀσυλλόγιστον ἀποφαίνοντες ψεύδεσθαί τε τὴν
 2 ἐπιγραφὴν. Ἰωάννου γὰρ οὐκ εἶναι λέγουσιν, ἀλλ' οὐδ' ἀποκάλυψιν εἶναι τὴν σφόδρα καὶ παχεῖ κεκαλυμμένην τῷ τῆς ἀγνοίας παραπετάσματι, καὶ οὐχ ὅπως τῶν ἀποστόλων τινά, ἀλλ' οὐδ'

42. Τὸ «εὐπαρακολούθητον», δηλ. τὴν εὐκόλιαν παρακολουθήσεως λογικῶν ἐπιχειρημάτων.

43. Τὸ παράθεμα ἀντεγράφη χωρὶς τὸ τέλος τῆς περιόδου.

8 καὶ προσεπάθησα νὰ διορθώσω τὰ γραμμένα. Τότε ἐθαύμασα τὴν σταθερότητα, τὴν φιλαλήθειαν, τὴν ὀξύνοϊαν ⁴², τὴν σύνεσιν τῶν ἀδελφῶν, ὥστε προετείναμεν τὰς ἐρωτήσεις, τὰς ἀπορίας καὶ τὰς συγκαταθέσεις μὲ τάξιν καὶ μετριοπάθειαν. Ἀπεφασίσσαμεν μὲ πάντα τρόπον καὶ ἐπιμονὴν νὰ μὴ ἐπανερχώμεθα εἰς ὅσα ἔγιναν ἅπαξ δεκτά, ἀκόμη καὶ ἂν ἐφαίνοντο ὅτι δὲν εἶναι ὀρθά. Δὲν ἐφοβούμεθα τὰς ἀντιλογίας, ἀλλὰ προσεπαθοῦμεν νὰ συλλάβωμεν τὰ θέματα καὶ νὰ τὰ κατοχυρώσωμεν, οὔτε ἐδιστάζομεν, ἂν τὸ ἀπήτει ὁ λόγος, νὰ μεταπεισθῶμεν καὶ νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰς προτάσεις τῶν ἀντιθέτων, ἀλλὰ παραδεχόμεθα εὐσυνειδήτως, ἀνυποκρίτως καὶ μὲ τὰς καρδίας ἠπλωμένας πρὸς τὸν Θεὸν ὅσα ἐβασίζοντο εἰς τὰς ἀποδείξεις καὶ διδασκαλίας τῶν ἁγίων Γραφῶν.

9 »Εἰς τὸ τέλος ὁ ἀρχηγὸς καὶ εἰσηγητὴς τῆς διδαχῆς ταύτης, καλούμενος Κορακίων, εἰς ἐπήκοον ὄλων τῶν παρόντων ἀδελφῶν ὡμολόγησε καὶ διεβεβαίωσε ἡμᾶς ὅτι δὲν θὰ ἀκολουθῆ πλέον τὸ δόγμα τοῦτο οὔτε θὰ ὁμιλῆ περὶ αὐτοῦ οὔτε θὰ τὸ ἐνθυμῆται οὔτε θὰ τὸ διδάσκη, διότι ἀρκετὰ ἀνεσκευάσθη ἀπὸ τὰ ἀντίθετα ἐπιχειρήματα· ἀπὸ τοὺς λοιποὺς δὲ ἀδελφοὺς ἄλλοι μὲν ἐχαίροντο διὰ τὴν συνδιάσκεψιν καὶ τὴν πρὸς ὅλους συγκατάβασιν καὶ συμφωνίαν . . . » ⁴³.

κδ'. Περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως
τοῦ Ἰωάννου

25 1 Ἐπειτα, προχωρῶν ἐν συνεχείᾳ, λέγει ταῦτα περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου. «Μερικοὶ λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀπέρριψαν καὶ ἀντέκρουσαν ἐντελῶς τὸ βιβλίον· τὸ ἤλεγξαν κεφάλαιον πρὸς κεφάλαιον, τὸ ἀνεκήρυξαν ἄγνωστον καὶ παράλογον καὶ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ ἐπιγραφή του εἶναι
2 ψευδής. Πράγματι λέγουν ὅτι δὲν εἶναι τοῦ Ἰωάννου καὶ ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ἀποκάλυψις ἀφοῦ εἶναι ἐντελῶς σκεπασμένη μὲ τὸ παχὺ παραπέτασμα τῆς ἀγνοίας καὶ ὅτι συγγραφεὺς

ὅλως τῶν ἁγίων ἢ τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τούτου γεγονέναι ποιητὴν τοῦ γράμματος, Κῆρινθον δὲ τὸν καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Κηρινθιανὴν συστησάμενον αἵρεσιν, ἀξιόπιστον ἐπι-
 3 φημίσαι θελήσαντα τῷ ἑαυτοῦ πλάσματι ὄνομα. Τοῦτο γὰρ εἶναι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὸ δόγμα, ἐπίγειον ἔσεσθαι τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν, καὶ ὧν αὐτὸς ὠρέγετο, φιλοσώματος ὧν καὶ πάνυ σαρκικός, ἐν τούτοις ὀνειροπολεῖν ἔσεσθαι, γαστροὺς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα πλησμοναῖς, τοῦτ' ἔστι σιτίοις καὶ ποτοῖς καὶ γάμοις καὶ δι' ὧν εὐφημότερον ταῦτα ὤήθη ποριεῖσθαι, ἐορταῖς καὶ θυσίαις καὶ ἱερείων σφαγαῖς.

4 Ἐγὼ δὲ ἀθετῆσαι μὲν οὐκ ἂν τολμήσαιμι τὸ βιβλίον, πολλῶν αὐτὸ διὰ σπουδῆς ἐχόντων ἀδελφῶν, μείζονα δὲ τῆς ἑμαυτοῦ φρονήσεως τὴν ὑπόληψιν τὴν περὶ αὐτοῦ λαμβάνων, κεκρυμμένην εἶναι τινα καὶ θαυμασιωτέραν τὴν καθ' ἕκαστον ἐκδοχὴν ὑπολαμβάνω. Καὶ γὰρ εἰ μὴ συνίημι, ἀλλ' ὑπονοῶ γε
 5 νοῦν τινα βαθύτερον ἐγκεῖσθαι τοῖς ῥήμασιν, οὐκ ἰδίῳ ταῦτα μετρῶν καὶ κρίνων λογισμῶ, πίστει δὲ τὸ πλέον νέμων ὑψηλότερα ἢ ὑπ' ἑμοῦ καταληφθῆναι νενόμικα, καὶ οὐκ ἀποδοκιμάζω ταῦτα ἃ μὴ συνεώρακα, θαυμάζω δὲ μᾶλλον ὅτι μὴ καὶ εἶδον».

6 Ἐπὶ τούτοις τὴν ὅλην τῆς Ἀποκαλύψεως βασανίσας γραφὴν ἀδύνατόν τε αὐτὴν κατὰ τὴν πρόχειρον ἀποδείξας νοεῖσθαι διάνοιαν, ἐπιφέρει λέγων· «συντελέσας δὴ πᾶσαν ὡς εἶπεῖν τὴν προφητείαν, μακαρίζει ὁ προφήτης τοὺς τε φυλάσσοντας αὐτὴν καὶ δὴ καὶ ἑαυτόν. Ἐμακάριος γάρ φησιν ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου καὶ γὰρ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ
 7 ἀκούων ταῦτα». Καλεῖσθαι μὲν οὖν αὐτὸν Ἰωάννην καὶ εἶναι τὴν γραφὴν Ἰωάννου ταύτην οὐκ ἄντερόν, ἁγίου μὲν γὰρ εἶναι τινος καὶ θεοπνεύστου συναινῶ· οὐ μὴν ῥαδίως ἂν συνθείμην τοῦ-

τοῦ κειμένου τούτου δὲν εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους οὔτε κἂν ἀπὸ τοὺς ἁγίους γενικῶς ἢ ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἄνδρας, ἀλλ' ὁ Κήρινθος, ὁ ὁποῖος συνέστησε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν Κηρινθιακὴν αἵρεσιν καὶ ἤθελε νὰ δώσῃ 3 εἰς τὸ πλαστογράφημά του ἓν ἀξιόπιστον ὄνομα. Πράγματι τὸ δόγμα τῆς διδασκαλίας του εἶναι τοῦτο, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ θὰ εἶναι ἐπίγειος, καθὼς δὲ ἦτο φιλοσώματος καὶ πολὺ σαρκικός, ὠνειροπόλει ὅτι θὰ εὑρίσκεται εἰς ὅσα αὐτὸς ἐπόθει, εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς γαστρὸς καὶ τοῦ ὑπογαστρίου, δηλαδὴ εἰς τροφάς, ποτά, ἔρωτας καὶ εἰς ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα ἐνόμισεν ὅτι θὰ προμηθευθῇ αὐτὰ τὰ πράγματα ἐντιμότερα, εἰς ἑορτάς, θυσίας, σφαγὴν ζώων διὰ προσφοράν.

4 »Ἐγὼ πάντως δὲν θὰ ἐτόλμων ν' ἀπορρίψω τὸ βιβλίον, ἐφ' ὅσον πολλοὶ ἄδελφοὶ τὸ ἔχουν εἰς μεγάλην ἐκτίμησιν, ἐπειδὴ ὅμως θεωρῶ τὴν ἀξιολόγησιν του ἀνωτέραν τῆς διανοίας μου, ὑποθέτω ὅτι ἡ ἔννοια τῶν ἐπὶ μέρους χωρίων της εἶναι κάπως κρυμμένη καὶ θαυμασία. Διότι, ἂν καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνω, ὑποπτεύομαι ὅτι ὑπόκειται βαθυτέρα ἔννοια εἰς τὰ 5 λόγια της, τὰ ὁποῖα δὲν μετρῶ καὶ κρίνω μὲ τὴν λογικὴν, ἀλλὰ τὰ ἀντιμετωπίζω μὲ πίστιν, διὸ καὶ τὰ θεωρῶ ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν κατάληψίν μου· καὶ δὲν ἀποδοκιμάζω αὐτὰ τὰ ὁποῖα δὲν κατανοῶ, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ θαυμάζω διότι δὲν τὰ εἶδα».

6 Βασανίσας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὀλόκληρον τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ ἀποδείξας ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ αὕτη κατὰ τὴν φανεράν ἔννοιαν, προσθέτει λέγων· «ἀφοῦ ἐτελείωσαν ὅλην σχεδὸν τὴν προφητείαν, ὁ προφήτης μακαρίζει καὶ τοὺς φυλάσσοντας αὐτὴν καὶ τὸν ἑαυτὸν του. 'Διότι', λέγει, 'μακάριος εἶναι ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου καὶ ἐγὼ ὁ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων 7 ταῦτα' 44. Ὅτι αὐτὸς καλεῖται Ἰωάννης καὶ ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο εἶναι τοῦ Ἰωάννου, δὲν θὰ ἀντεῖπω, διότι συμφωνῶ ὅτι εἶναι κάποιου ἁγίου καὶ θεοπνεύστου ἀνδρός. Ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ συνεφώνουν εὐκόλως ὅτι οὗτος εἶναι ὁ ἀπόστολος, ὁ υἱὸς

τον εἶναι τὸν ἀπόστολον, τὸν υἱὸν Ζεβεδαίου, τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου, οὗ τὸ εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐπιγεγραμμένον
8 καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἡ καθολικὴ. Τεκμαίρομαι γὰρ ἔκ τε τοῦ ἡθους ἑκατέρων καὶ τοῦ τῶν λόγων εἶδους καὶ τῆς τοῦ βιβλίου διεξαγωγῆς λεγομένης, μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι. Ὁ μὲν γὰρ εὐαγγελιστῆς οὐδαμοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρεγγράφει οὐδὲ κηρύσσει ἑαυτὸν οὔτε διὰ τοῦ εὐαγγελίου οὔτε διὰ τῆς ἐπιστολῆς).

9 Εἶθ' ὑποβάς, πάλιν ταῦτα λέγει· («Ἰωάννης δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲ ὡς περὶ ἑαυτοῦ οὐδὲ ὡς περὶ ἑτέρου· ὁ δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν γράφας εὐθύς τε ἐν ἀρχῇ ἑαυτὸν προτάσσει, ὡς Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἐν τάχει, καὶ ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρ-
10 ρυρίαν αὐτοῦ, ὅσα εἶδεν· εἶτα καὶ ἐπιστολὴν γράφει, ὡς Ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη· Ὁ δὲ γε εὐαγγελιστῆς οὐδὲ τῆς καθολικῆς ἐπιστολῆς προέγραψεν ἑαυτοῦ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ ἀπερίττως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἤρξατο ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑώρακαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν· ἐπὶ ταύτῃ γὰρ τῇ ἀποκαλύψει καὶ ὁ Κύριος τὸν Πέτρον ἐμακάρισεν, εἰπὼν ὁ μακάριος εἶ Σίμων βᾶρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ'
11 ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος· ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ φερομένῃ Ἰωάννου καὶ τρίτῃ, καίτοι βραχείαις οὔσαις ἐπιστολαῖς, ὃ Ἰωάννης ὀνομαστὶ πρόκειται, ἀλλὰ ἀνωνύμως ὃ πρεσβύτερος γέγραπται. Οὗτος δὲ γε οὐδὲ αὐταρκες ἐνόμισεν εἰς ἅπαξ ἑαυτὸν ὀνομάσας διηγεῖσθαι τὰ ἐξῆς, ἀλλὰ πάλιν ἀναλαμβάνει ἑγὼ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλου-

45. Ἀποκ. 1, 1-2.

46. Ἀποκ. 1,4.

47. Α' Ἰω. 1,1.

48. Ματθ. 16,17.

49. Β' Ἰω. 1. Γ' Ἰω. 1.

Ζεβεδαίου και ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ Κατὰ Ἰωάννην ἐπιγραφόμενον εὐαγγέλιον καὶ ἡ καθολικὴ 8 ἐπιστολὴ. Ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τῶν δύο, ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸν ὕφος καὶ ἀπὸ τὴν λεγομένην διάρθρωσιν τοῦ βιβλίου, συμπεραίνω ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἴδιος. Διότι ὁ μὲν εὐαγγελιστὴς δὲν ἐγγράφει πουθενὰ τὸ ὄνομά του καὶ δὲν κηρύσσει τὸν ἑαυτὸν του οὔτε μὲ τὸ εὐαγγέλιον οὔτε μὲ τὴν ἐπιστολήν».

9 Ἔπειτα προχωρῶν κατωτέρω λέγει ταῦτα· «ὁ Ἰωάννης πουθενὰ δὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του οὔτε εἰς πρῶτον οὔτε εἰς τρίτον πρόσωπον, ἐνῶ ὁ γράψας τὴν Ἀποκάλυψιν προτάσσει τὸ ὄνομά του εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχήν, Ἐποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποῖαν ἔδωσεν εἰς αὐτόν, διὰ νὰ τὴν δείξῃ ταχέως εἰς τοὺς δούλους του, καὶ τὴν ὁποῖαν ἐφανέρωσεν ἀποστείλας αὐτὴν διὰ τοῦ ἀγγέλου του εἰς τὸν δοῦλον του Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν 10 μαρτυρίαν αὐτοῦ, ὅσα εἶδεν»⁴⁵. Ἔπειτα γράφει καὶ ἐπιστολήν, Ἰωάννης εἰς τὰς ἑπτὰ Ἐκκλησίας αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀσίαν, χάρις εἰς σᾶς καὶ εἰρήνη»⁴⁶. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς οὔτε εἰς τὴν καθολικὴν ἐπιστολήν ἐπέγραψε τὸ ὄνομά του, ἀλλ' ἤρχισε χωρὶς περιττολογίας ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ μυστήριον τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ὅ,τι ἦτο ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅ,τι ἔχομεν ἀκούσει, ὅ,τι ἔχομεν ἴδει μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας»⁴⁷. Δι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀποκάλυψιν ἐμακάρισε καὶ ὁ Κύριος τὸν Πέτρον, εἰπὼν, Ἐμακάριος εἶσαι, Σίμων υἱὲ Ἰωνᾶ, διότι δὲν σοῦ ἀπεκάλυψε σὰρξ καὶ αἷμα, ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ οὐ- 11 ράνιος»⁴⁸. Ἄλλ' ἐπίσης οὔτε εἰς τὴν φερομένην δευτέραν καὶ τρίτην Ἰωάννου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι σύντομοι, ἐμφανίζεται ὀνομαστικῶς ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ σημειώνεται ἄνωνύμως ὡς ὁ πρεσβύτερος»⁴⁹. Οὗτος ὅμως ἐδῶ δὲν ἐνόμισε κἄν ὅτι ἦτο ἀρκετόν, ἀφοῦ ὠνόμασε μίαν φορὰν τὸν ἑαυτὸν του, νὰ συνεχίσῃ τὴν διήγησίν του, ἀλλὰ πάλιν ἐπαναλαμβάνει, Ἐγὼ ὁ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφός σας καὶ συμμετοχὸς εἰς τὴν θλίψιν καὶ εἰς τὴν βασιλείαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Ἰησοῦ, εὐρέθην εἰς

μένη Πάτμω διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ. Καὶ δὴ καὶ πρὸς τῷ τέλει ταῦτα εἶπε ἡμαρτὶς ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου καὶ γὰρ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα.

12 ὡς ὅτι μὲν οὖν Ἰωάννης ἐστὶν ὁ ταῦτα γράφων, αὐτῷ λέγοντι πιστευτέον· ποῖος δὲ οὗτος, ἄδηλον. Οὐ γὰρ εἶπεν ἑαυτὸν εἶναι, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πολλαχοῦ, τὸν ἠγαπημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαθητὴν οὐδὲ τὸν ἀναπεσόντα ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ οὐδὲ τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου οὐδὲ τὸν αὐτόπτην καὶ αὐτήκοον τοῦ Κυ-
13 ρίου γενόμενον. Εἶπε γὰρ ἂν τι τούτων τῶν προοδηλωμένων, σαφῶς ἑαυτὸν ἐμφανίσαι βουλόμενος· ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδέν, ἀδελφὸν δὲ ἡμῶν καὶ συγκοινωνὸν εἶπε καὶ μάρτυρα Ἰησοῦ καὶ μακάριον ἐπὶ τῇ θεῶ καὶ ἀκοῇ τῶν ἀποκαλύψεων.

14 ὡς πολλοὺς δὲ ὁμωνύμους Ἰωάννη τῷ ἀποστόλῳ νομίζω γεγονέναι, οἳ διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην καὶ τῷ θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν ἀγαπηθῆναι τε ὁμοίως αὐτῷ βούλεσθαι ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τὴν αὐτὴν ἠσπάσαντο, ὡς περὶ καὶ ὁ Παῦλος πολὺς καὶ δὴ καὶ ὁ Πέτρος ἐν τοῖς τῶν πιστῶν παισὶν ὀνομάζε-
15 ται. Ἔστιν μὲν οὖν καὶ ἕτερος Ἰωάννης ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων, ὁ ἐπικληθεὶς Μάρκος, ὃν Βαρναβᾶς καὶ Παῦλος ἑαυτοῖς συμπαρέλαβον, περὶ οὗ καὶ πάλιν λέγει, ἔρχον δὲ καὶ Ἰωάννην ὑπηρέτην. Εἰ δὲ οὗτος ὁ γράφας ἐστίν, οὐκ ἂν φαίην· οὐδὲ γὰρ ἀφῖχθαι σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν Ἀσίαν γέγραπται, ἀλλὰ ἄναχθέντες μὲν, φησὶν, ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας, Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπὸ
16 αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα· ἄλλον δὲ τινα οἶμαι τῶν ἐν Ἀσίᾳ γενομένων, ἐπεὶ καὶ δύο φασὶν ἐν Ἐφέσῳ γενέσθαι μνήματα καὶ ἐκάτερον Ἰωάννου λέγεσθαι.

50. Ἀποκ. 1,9.

51. Ἀποκ. 22, 7-8.

52. Πράξ. 12, 25. 13,5.

53. Πράξ. 13,13.

τὴν νῆσον τὴν καλουμένην Πάτμον διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ⁵⁰. Καὶ μάλιστα πρὸς τὸ τέλος λέγει ταῦτα, 'μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου καὶ ἐγὼ ὁ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα'⁵¹.

12 »Λοιπὸν ὅτι ὁ γράφων αὐτὰ εἶναι Ἰωάννης, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν ἴδιον τὸν λέγοντα· ποῖος δὲ εἶναι αὐτός, ἄδηλον. Διότι δὲν εἶπεν, ὅπως εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι εἶναι ὁ ἠγαπημένος ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαθητῆς ἢ ὁ ἀναπεσὼν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ ἢ ὁ ἀδελφός τοῦ Ἰακώβου ἢ
13 ὁ γενόμενος αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος τοῦ Κυρίου. Ἀφοῦ θέλει νὰ ἐμφανίσῃ σαφῶς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ἔλεγε κάτι ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα· ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτε ἀπὸ αὐτά, τὸν εἶπε δὲ ἀδελφὸν καὶ συγκοινωνὸν ἡμῶν, μάρτυρα τοῦ Ἰησοῦ καὶ μακάριον διὰ τὴν θέαν καὶ ἀκοὴν τῶν ἀποκαλύψεων.

14 »Νομίζω δὲ ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ ὁμώνυμοι μὲ τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἀγάπην, θαυμασμὸν καὶ ζῆλον πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἀπὸ τὴν θέλησιν ν' ἀγαπηθοῦν ὁμοίως μὲ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἔλαβον τὸ ἴδιον ὄνομα, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος εἶναι ὄνομα συχνὸν εἰς τὰ παιδιὰ τῶν
15 πιστῶν. Ὑπάρχει βεβαίως καὶ ἄλλος Ἰωάννης εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὁ ἐπικαλούμενος Μᾶρκος, τὸν ὁποῖον παρέλαβον μαζί των ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ Παῦλος καὶ περὶ τοῦ ὁποῖου λέγει πάλιν 'εἶχαν δὲ ὑπηρέτην τὸν Ἰωάννην'⁵². Ἐὰν εἶναι αὐτὸς ὁ γράψας, δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ εἶπω· καθ' ὅσον ἄλλωστε δὲν γράφεται ὅτι ἔφθασε μαζί μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ λέγει, 'ἀποπλεύσαντες ἀπὸ τὴν Πάφον οἱ περὶ
16 τὸν Παῦλον ἦλθον εἰς τὴν Πέργην τῆς Παμφυλίας, ὁ δὲ Ἰωάννης ἀποχωρήσας ἀπὸ τὴν συνοδείαν των ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα'⁵³. Νομίζω λοιπὸν ὅτι εἶναι κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπειδὴ μάλιστα λέγουν ὅτι εἰς τὴν Ἔφεσον ὑπάρχουν δύο μνήματα, ἀνήκοντα καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο εἰς Ἰωάννην.

17 »Καὶ ἀπὸ τῶν νοημάτων δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς
 συντάξεως αὐτῶν εἰκότως ἕτερος οὗτος παρ' ἐκεῖνον ὑποληφθή-
 18 σεται. Συνάδουσι μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡ ἐπιστο-
 λή, ὁμοίως τε ἄρχονται· τὸ μὲν φησιν ἑν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ἡ δὲ
 ἑν ἦν ἀπ' ἀρχῆς· τὸ μὲν φησιν καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐ-
 σκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς
 μονογενοῦς παρὰ Πατρός, ἡ δὲ τὰ αὐτὰ σμικρῶ παρηλλαγμένα
 ἑν ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμε-
 θα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς
 19 καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη. Ταῦτα γὰρ προανακρούεται, διατεινό-
 μενος, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐδήλωσε, πρὸς τοὺς οὐκ ἐν σαρκὶ φά-
 σκοντας ἐληλυθέναι τὸν Κύριον· δι' ἃ καὶ συνῆψεν ἐπιμελῶς, καὶ
 ὃ ἐωράκαμεν, μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν
 τὴν αἰώνιον, ἣτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν· ὃ
 20 ἐωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν καὶ ὑμῖν. Ἔχεται
 αὐτοῦ καὶ τῶν προθέσεων οὐκ ἀφίσταται, διὰ δὲ τῶν αὐτῶν κε-
 21 φαλαίων καὶ ὀνομάτων πάντα διεξέρχεται· ὧν τινὰ μὲν ἡμεῖς
 συντόμως ὑπομνήσομεν, ὃ δὲ προσεχῶς ἐντυγχάνων εὐρήσει ἐν
 ἑκατέρῳ πολλὴν τὴν ζωὴν, πολλὸ τὸ φῶς, ἀποτροπὴν τοῦ σκό-
 τους, συνεχῆ τὴν ἀλήθειαν, τὴν χάριν, τὴν χαρὰν, τὴν σὰρκα
 καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, τὴν κρίσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν,
 τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἀγά-
 πης ἐντολήν, ὡς πάσας δεῖ φυλάττειν τὰς ἐντολάς· ὃ ἔλεγχος τοῦ
 κόσμου, τοῦ διαβόλου, τοῦ ἀντιχρίστου, ἡ ἐπαγγελία τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος, ἡ υἰοθεσία τοῦ Θεοῦ, ἡ διόλου πίστις ἡμῶν ἀπαιτου-
 μένη, ὃ Πατὴρ καὶ ὃ Υἱός, πανταχοῦ· καὶ ὅλως διὰ πάντων χα-
 ρακτηρίζοντας ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν συνορᾶν τοῦ τε εὐαγγελίου
 καὶ τῆς ἐπιστολῆς χρῶτα πρόκειται.

54. Ἰω. 1,1.

55. Α' Ἰω. 1,1.

56. Ἰω. 1,14.

57. Α' Ἰω. 1,14.

58. Α' Ἰω. 1, 2-3.

17 »Ότι οὗτος εἶναι διάφορος ἀπὸ ἐκεῖνον συνάγεται κατὰ
τρόπον φυσικὸν ἐπίσης ἀπὸ τὰ νοήματα, τοὺς λόγους, τὴν
18 σύνταξιν αὐτῶν. Οὕτω τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡ ἐπιστολὴ συμ-
φωνοῦν μεταξύ των καὶ ἀρχίζουν μὲ ὅμοιον τρόπον· αὐτὸ μὲν
λέγει, 'ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος' ⁵⁴, αὐτὴ δὲ λέγει 'ὁ ἦν ἀπ' ἀρ-
χῆς' ⁵⁵. αὐτὸ μὲν λέγει, 'καὶ ὁ Λόγος ἔγινε σὰρξ καὶ ἐσκήνωσεν
εἰς ἡμᾶς καὶ εἶδομεν τὴν δόξαν του, δόξαν ὡσάν Μονογενοῦς
ἀπὸ τὸν Πατέρα' ⁵⁶, αὐτὴ δὲ τὰ ἴδια ὀλίγον παρηλλαγμένα,
'ὅ,τι ἔχομεν ἀκούσει, ὅ,τι ἔχομεν ἴδει μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν
ὅ,τι ἀντικρύσαμεν καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ
19 Λόγου τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη' ⁵⁷. Διότι αὐτὰ προα-
νακροῦει ἀντιτείνων, ὅπως δηλώνει εἰς τὴν συνέχειαν, πρὸς
ἐκείνους οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἔχει ἔλθει ἐν σαρκί.
Διὰ τοῦτο προσθέτει προσεκτικά, 'καὶ ὅ,τι ἔχομεν ἴδει, μαρτυ-
ροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν εἰς σᾶς, τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἡ ὅποια
ἦτο πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη εἰς ἡμᾶς· ὅ,τι ἔχομεν ἴδει
20 καὶ ἔχομεν ἀκούσει, ἀπαγγέλλομεν καὶ εἰς σᾶς' ⁵⁸. Εἶναι προσ-
κολλημένος εἰς αὐτὸν καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς προθέ-
σεις του, διαπραγματεύεται μάλιστα ὅλα τὰ θέματα μὲ τὰ
21 ἴδια ἐπιχειρήματα καὶ τοὺς ἰδίους ὅρους. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ
μνημονεύσωμεν ἡμεῖς, ὁ δὲ μέλλων νὰ ἀναγνώσῃ τὰ βιβλία
θὰ τὰ συναντήσῃ ὁ ἴδιος καὶ εἰς τὰ δύο, συχνὴν τὴν ζωὴν,
πολὺ τὸ φῶς, ἀποτροπὴν τοῦ σκότους, συνεχῆ τὴν ἀλήθειαν,
τὴν χάριν, τὴν χαρὰν, τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου,
τὴν κρίσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην
τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐντολὴν περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην,
τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φυλάττωμεν ὅλας τὰς ἐντολάς· ὁ ἔλεγχος
τοῦ κόσμου, τοῦ διαβόλου, τοῦ ἀντιχρίστου, ἡ ἐπαγγελία
τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ υἰοθεσία τοῦ Θεοῦ, ἡ καθόλου ἀπαι-
τουμένη πίστις ἡμῶν, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, πανταχοῦ· καὶ
εἶναι εὐκόλον, χαρακτηρίζοντες γενικῶς τὰ κείμενα, νὰ διίδω-
μεν ὅτι τὸ χρῶμα τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ἐν
καὶ τὸ αὐτό.

22 ὡς Ἀλλοιοτάτη δὲ καὶ ξένη παρὰ ταῦτα ἢ Ἀποκάλυψις, μήτε
 ἐφαπτομένη μήτε γειτριῶσα τούτων μηδενί, σχεδόν, ὡς εἰπεῖν,
 23 μηδὲ συλλαβὴν πρὸς αὐτὰ κοινὴν ἔχουσα· ἀλλ' οὐδὲ μνήμην τινὰ
 οὐδὲ ἔννοιαν οὔτε ἢ ἐπιστολὴ τῆς Ἀποκαλύψεως ἔχει (ἕα γὰρ
 τὸ εὐαγγέλιον) οὔτε τῆς ἐπιστολῆς ἢ Ἀποκάλυψις, Παύλου
 διὰ τῶν ἐπιστολῶν ὑποφήναντός τι καὶ περὶ τῶν ἀποκαλύψεων
 24 αὐτοῦ, ἃς οὐκ ἐνέγραψε καθ' αὐτάς. Ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς φρά-
 σεως τὴν διαφορὰν ἔστιν τεκμήρασθαι τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς
 25 ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἀποκάλυψιν. Τὰ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἀπται-
 στως κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων φωνήν, ἀλλὰ καὶ λογιώτατα ταῖς
 λέξεσι, τοῖς συλλογισμοῖς, ταῖς συντάξεσι, τῇ ἐρμηνείᾳ¹
 γέγραπται, πολλοῦ γε δεῖ βάρβαρόν τινα φθόγγον ἢ σολοικισμόν
 ἢ ὄλως ἰδιωτισμόν ἐν αὐτοῖς εὐρεθῆναι· ἐκάτερον γὰρ εἶχεν,
 ὡς ἔοικε, τὸν λόγον, ἀμφοτέρους αὐτῷ χαρισαμένου τοῦ Κυρίου,
 26 τὸν τε τῆς γνώσεως τὸν τε τῆς φράσεως. Τούτῳ δὲ ἀποκαλύψεις
 μὲν ἑωρακέσαι καὶ γινῶσιν εἰληφέναι καὶ προφητεῖαν οὐκ ἀντε-
 ρῶ, διάλεκτον μέντοι καὶ γλῶσσαν οὐκ ἀκριβῶς ἐλληνίζουσαν
 αὐτοῦ βλέπω, ἀλλ' ἰδιώμασί τε βαρβαρικοῖς χρώμενον καὶ που
 27 καὶ σολοικίζοντα· ἅπερ οὐκ ἀναγκαῖον νῦν ἐκλέγειν· οὐδὲ γὰρ
 ἐπισκώπτων (μή τις νομίση) ταῦτα εἶπον, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀνο-
 μοιότητα διευθύνων τούτων τῶν γραφῶν».

κέ'. Περὶ τῶν ἐπιστολῶν Διονυσίου

26 1 Ἐπὶ ταύταις τοῦ Διονυσίου φέρονται καὶ ἄλλαι πλείους
 ἐπιστολαί, ὡςπερ αἱ κατὰ Σαβελλίου πρὸς Ἀμμωνα τῆς κατὰ
 Βερενίκην ἐκκλησίας ἐπίσκοπον καὶ ἢ πρὸς Τελεσφόρον καὶ ἢ

1. τῇ ἐρμηνείᾳ Χρήστου: τῆς ἐρμηνείας κώδ., ἐκδ.

22 »Ἡ Ἀποκάλυψις ὅμως εἶναι πολὺ διάφορος καὶ ξένη πρὸς αὐτά· οὔτε ἐγγίζει οὔτε γειτονεύει μὲ κανέν ἀπὸ αὐτά, δύναται μάλιστα νὰ εἴπη κανεὶς ὅτι δὲν ἔχει σχεδὸν οὔτε συλλα-
 23 βὴν κοινήν πρὸς αὐτά· ἀλλ' οὔτε κάποιαν ἀνάμνησιν οὔτε ἔννοιαν τῆς Ἀποκαλύψεως δὲν ἔχει ἡ ἐπιστολὴ—ἄφησε δὲ τὸ εὐαγγέλιον—ἢ τῆς ἐπιστολῆς ἡ Ἀποκάλυψις, ἐνῶ ὁ Παῦλος ὑπενθυμίζει κάτι ἀπὸ τὰς ἀποκαλύψεις του, τὰς ὁποίας
 24 δὲν κατέγραψεν αὐτοτελῶς⁵⁹. Προσέτι δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ συναγάγῃμεν καὶ ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν τὴν διαφορὰν τοῦ εὐαγγε-
 25 λίου καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψιν. Διότι ἐκεῖνα ὄχι μόνον εἶναι γραμμένα εἰς ἄπταιστον ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ μαρτυροῦν λογιότητα εἰς τὸ λεκτικόν, τοὺς συλλογισμοὺς, τὴν σύνθεσιν, τὴν διατύπωσιν, δὲν εὐρίσκεται δὲ εἰς αὐτὰ ἀπολύτως κανεὶς βαρβαρισμὸς, σολοικισμὸς ἢ ιδιωματισμὸς. Πράγματι ὁ συγγραφεὺς των εἶχεν, ὅπως φαίνεται, μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου καὶ τὰς δύο ἰκανότητας, τὴν
 26 τῆς γνώσεως καὶ τὴν τῆς ἐκφράσεως. Ὅτι οὗτος ἔχει ἴδει ἀποκαλύψεις καὶ ἔχει λάβει γνῶσιν καὶ προφητείαν, δὲν θὰ ἀντί-
 27 πω, βλέπω ὅμως ὅτι ἡ διάλεκτος καὶ ἡ γλῶσσα του δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἑλληνικαί, ἀλλὰ χρησιμοποιοεῖ βαρβαρικοὺς ιδιωματισμοὺς καὶ σολοικίζει. Δὲν εἶναι πάντως ἀνάγκη νὰ λεπτολογήσω τώρα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀφοῦ μάλιστα δὲν εἶπα αὐτὰ τὰ πράγματα διὰ νὰ χλευάσω—μὴ τὸ νομίση κανεὶς αὐτό—, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ ἀποδείξω τὴν ἀνομοιοῦτητα τῶν γραφῶν τούτων τῶν κειμένων».

κε'. Περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Διονυσίου

26 1 Ἐπὶ πλέον αὐτῶν φέρονται ἀκόμη καὶ ἄλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ Διονυσίου, ὅπως εἶναι αἱ πρὸς τὸν Ἀμμωνα, ἐπίσκοπον τῆς ἐκκλησίας Βερενίκης, κατὰ Σαβελλίου, ἢ πρὸς Τελεσφόρον,

59. Βλ. Β' Κορ. 12, 1εε. Γαλ. 1, 2. 2,2. Ἐφ. 3,3.

πρὸς Εὐφράνορα καὶ πάλιν Ἀμμωνα καὶ Εὐπορον συντάττει δὲ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ ἄλλα τέσσαρα συγγράμματα ² ἃ τῷ κατὰ Ῥώμην ὁμωνύμῳ Διονυσίῳ προσφωνεῖ. Καὶ πλείους δὲ παρὰ ταύτας εἰσὶν αὐτοῦ παρ' ἡμῖν ἐπιστολαὶ καὶ δὴ καὶ πολυεπεῖς λόγοι ἐν ἐπιστολῆς χαρακτῆρι γραφέντες, ὡς οἱ περὶ φύσεως, Τιμοθέῳ τῷ παιδὶ προσπεφωνημένοι, καὶ ὁ περὶ πει-
³ ρασμῶν, ὃν καὶ αὐτὸν Εὐφράνορι ἀνατέθεικεν. Ἐπὶ τούτοις καὶ Βασιλείδῃ τῶν κατὰ τὴν Πεντάπολιν παροικιῶν ἐπισκόπῳ γράφων, φησὶν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξήγησιν πεποιῆσθαι τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, διαφόρους δ' ἡμῖν καὶ πρὸς τοῦτον καταλέλοιπεν ἐπιστολάς.

Τοσαῦτα ὁ Διονύσιος. Ἀλλὰ γὰρ ἤδη μετὰ τὴν τούτων ἱστορίαν φέρε, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς τοῖς μετέπειτα γνωρίζειν γενεὰν ὁποία τις ἦν παραδῶμεν.

κς'. Περὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως
καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συστάσεως
ὑπ' αὐτοῦ αἰρέσεως

27 ¹ Εὐστόν τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἔτεσιν ἔνδεκα προστάντα διαδέχεται τῷ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ὁμώνυμος Διονύσιος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Δημητριάνοῦ κατ' Ἀντιόχειαν τὸν βίον μεταλλάξαντος, τὴν ἐπισκοπὴν Παῦλος ὁ ἐκ Σαμοσάτων παραλαμβάνει. ² Τούτου δὲ ταπεινὰ καὶ χαμαιπετῆ περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν φρονήσαντος ὡς κοινοῦ τὴν φύσιν ἀνθρώπου γενομένου, ὁ μὲν κατ' Ἀλεξάνδρειαν Διονύσιος παρακληθεὶς ὡς ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀφίκοιτο, γῆρας ὁμοῦ καὶ ἀσθένειαν τοῦ σώματος αἰτιασάμενος, ἀνατίθεται τὴν παρουσίαν, δι' ἐπιστολῆς τὴν αὐτοῦ γνώμην, ἣν ἔχοι περὶ τοῦ ζη-

60. Περὶ τοῦ Τιμοθέου βλ. καὶ ἀνωτέρω 6,40,4ξ. Ἐδῶ λέγεται ὅτι τὸ ἔργον ἀφιερώνεται «Τιμοθέῳ τῷ παιδί», ἡ δὲ φράσις πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔργον. Ἡ λέξις παῖς σημαίνει καὶ ὑπηρέτην, ἀλλ' εἶναι ἀπίθανον ὅτι τοιοῦτον ἔργον θὰ ἀφιερώνετο εἰς ὑπηρέτην. Προφανῶς ὁ Διονύσιος ἦτο ἑγγαμος.

ἢ πρὸς Εὐφράνορα, ἄλλη πρὸς Ἀμμωνα καὶ ἢ πρὸς Εὐπορον. Συντάσσει δὲ ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος καὶ ἄλλα τέσσαρα βιβλία, τὰ ὅποια ἀπευθύνει πρὸς τὸν ὁμώνυμόν του Διονύσιον Ρώ-
 2 μης. Ὑπάρχουν δὲ εἰς ἡμᾶς ἐκτὸς αὐτῶν περισσότεραι ἐπι-
 στολαί, καθὼς ἐπίσης καὶ πραγματεῖαι ἐκτενεῖς, γραφεῖσαι
 ὑπὸ μορφήν ἐπιστολικήν, ὅπως αἱ Περί φύσεως ἀφιερωμένοι
 εἰς τὸν υἱὸν του Τιμόθεον ⁶⁰ καὶ ἡ Περί πειρασμῶν, τὴν ὁποί-
 3 αν ἀνέθεσεν ἐπίσης εἰς τὸν Εὐφράνορα. Πέραν τούτων, γρά-
 φων εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῶν παροικιῶν Πενταπόλεως Βασι-
 λείδην, λέγει ὅτι συνέταξεν ἐξηγήσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἐκκλη-
 σιαστοῦ, μᾶς ἄφησε δὲ διαφόρους ἐπιστολάς καὶ πρὸς τοῦτον.

Αὐτὰ ὁ Διονύσιος. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκθεσιν τῆς ἱστορίας
 τούτου, ἃς παραδῶσωμεν καὶ τὴν γενεάν τῶν χρόνων μας
 εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ νὰ γνωρίζουν τί ἦτο αὕτη.

κς. Περί Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ τῆς
 αἰρέσεως τὴν ὁποίαν συνέστησεν
 εἰς τὴν Ἀντιόχειαν

27 1 Τὸν Εὐστόν, ἐπισκοπεύσαντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν
 Ρωμαίων ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη, διαδέχεται ὁ ὁμώνυμος τοῦ τότε ἐπι-
 σκόπου Ἀλεξανδρείας Διονύσιος⁶¹. Κατὰ τὸν χρόνον δὲ αὐτόν,
 ἀποθανόντος τοῦ Δημητριανοῦ Ἀντιοχείας, παραλαμβάνει
 2 τὴν ἐπισκοπὴν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὰ Σαμόσατα. Ἐπειδὴ οὗτος
 εἶχε ταπεινὴν καὶ χαμηλὴν γνώμην περὶ Χριστοῦ, ἀντίθετον
 δὲ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν, ὅτι τάχα οὗτος
 κατὰ τὴν φύσιν ἦτο κοινὸς ἄνθρωπος, ὁ μὲν Διονύσιος Ἀλε-
 ξανδρείας, παρακληθεὶς νὰ μετᾶσχη εἰς τὴν συγκληθεῖσαν σύν-
 οδον, ἐματαίωσε τὴν μετάβασίν του, ἐπικαλούμενος συγχρό-
 νως γῆρας καὶ ἀσθένειαν σωματικὴν, διετύπωσε ὅμως δι'
 ἐπιστολῆς τὴν γνώμην τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος
 τούτου, οἱ δὲ λοιποὶ ποιμένες τῶν Ἐκκλησιῶν, ἕκαστος ἀπὸ

61. Ὁ Διονύσιος Ρώμης ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ 259, ὁ Παῦλος Σαμο-
 σατεὺς τὸ 260. Ὁ Εὐστός δὲν ἐπεσκόπευσεν ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη καὶ πιθανῶς ὁ
 Εὐσέβιος ἔγραψε «μησὶν ἕνδεκα».

τουμένου, παραστήσας, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες ἄλλος ἄλλοθεν ὡς ἐπὶ λυμεῶνα τῆς Χριστοῦ ποιμνης συνήεσαν, οἱ πάντες ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν σπεύδοντες.

κζ'. Περὶ τῶν τότε γνωριζομένων
διαφανῶν ἐπισκόπων

- 28** ¹ Τούτων οἱ μάλιστα διέπρεπον, Φιρμιλιανὸς μὲν τῆς Καππαδοκῶν Καισαρείας ἐπίσκοπος ἦν, Γρηγόριος δὲ καὶ Ἀθηνόδωρος ἀδελφοὶ τῶν κατὰ Πόντον παροικιῶν ποιμένες καὶ ἐπὶ τούτοις Ἐλενος τῆς ἐν Ταρσῶ παροικίας καὶ Νικομαῆς τῆς ἐν Ἰκονίῳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας Ὑμέναιος τῆς τε ὁμόρου ταύτης Καισαρείας Θεότεκνος, Μάξιμος ἔτι πρὸς τούτοις, τῶν κατὰ Βόστραν δὲ καὶ οὗτος ἀδελφῶν διαπρεπῶς ἠγεῖτο, μυρίους τε ἄλλους οὐκ ἂν ἀπορήσαι τις ἅμα πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας ἐν τῇ προειρημένη πόλει συγκροτηθέντας ἀπαριθμούμενος, ἀλλὰ τούτων ² γε οἱ μάλιστα ἐπιφανεῖς οἶδε ἦσαν. Πάντων οὖν κατὰ καιροὺς διαφόρως καὶ πολλάκις ἐπὶ ταῦτὸν συνιόντων, λόγοι καὶ ζητήσεις καθ' ἑκάστην ἀνεκινουῦντο σύνοδον, τῶν μὲν ἄμφι τὸν Σαμοσατέα τὰ τῆς ἑτεροδοξίας ἐπικρύπτειν ἔτι καὶ παρακαλύπτεσθαι πειρωμένων, τῶν δὲ ἀπογυμνοῦν καὶ εἰς φανερόν ἄγειν τὴν αἴρεσιν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν αὐτοῦ διὰ σπουδῆς ποιουμένων.
- ³ Ἐν τούτῳ δὲ Διονύσιος τελευτᾷ κατὰ τὸ δωδέκατον τῆς Γαλλιηνοῦ βασιλείας, προστὰς τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπισκοπῆς ἔτεσιν ἑπτακαίδεκα, διαδέχεται δ' αὐτὸν Μάξιμος. Γαλ-
⁴ ληνοῦ δ' ἔφ' ὅλοις ἑνιαυτοῖς πεντεκαίδεκα τὴν ἀρχὴν κερρατηκότος, Κλαύδιος κατέστη διάδοχος. Δεύτερον οὗτος διελθὼν ἔτος Αὐρηλιανῶ μεταδίδωσι τὴν ἡγεμονίαν.

62. Ἡ πρώτη σύνοδος κατὰ τοῦ Παύλου Σαμοσατέως συνεκροτήθη τὸ 264. Τὸ ἔτος αὐτὸ ἀπέθανεν ὁ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας.

ἄλλος μέρος, συνηθροίσθησαν σπεύδοντες ὅλοι πρὸς τὴν Ἀντιόχειαν ὡσὰν ἐναντίον διαφθορέως τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ.

κζ'. Περὶ τῶν τότε ἀναγνωριζομένων
ὡς ἐπιφανῶν ἐπισκόπων

- 28** 1 Διαπρεπεῖς ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας τῶν Καππαδοκῶν Φιρμιλιανός, οἱ ἀδελφοὶ Γρηγόριος καὶ Ἀθηνόδωρος, ποιμένες τῶν παροικιῶν τοῦ Πόντου, καὶ ἐπὶ πλεόν ὁ Ἐλενος τῆς παροικίας Ταρσοῦ, ὁ Νικομάς τῆς τοῦ Ἰκονίου, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Ὑμέναιος τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ὁ Θεότεκνος τῆς γειτονικῆς εἰς αὐτὴν Καισαρείας, προσέτι δὲ ἐκτὸς αὐτῶν καὶ ὁ Μάξιμος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε διαπρεπῆς ἡγέτης τῶν ἀδελφῶν τῆς Βόστρας. Δὲν θὰ εἶχε κανεὶς δυσκολίαν ν' ἀπαριθμήσῃ πολυαρίθμους ἄλλους συγκεντρωθέντας μαζί μὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους εἰς τὴν προειρημένην πόλιν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἀλλὰ πάντως οἱ ἐπιφανέ-
2 στεροι τούτων ἦσαν αὐτοὶ ἐδῶ. Συνῆρχοντο λοιπὸν ὅλοι ὁμοῦ κατὰ διαφόρους περιπτώσεις καὶ πολλάκις, εἰς πᾶσαν δὲ συνεδρίασιν ἠκούοντο ζωηροὶ λόγοι καὶ συζητήσεις, καθὼς οἱ μὲν ὀπαδοὶ τοῦ Σαμοσατέως προσεπάθουν ἀκόμη νὰ ἀποκρύπτουν καὶ νὰ καλύπτουν τὴν ἑτεροδοξίαν, οἱ δὲ ἀντίθετοι ἐνήργουν μὲ ζῆλον, ὥστε ν' ἀπογυμνώσουν καὶ φανερώσουν τὴν αἵρεσίν του καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν του ⁶².
- 3 Τότε ἀποθνήσκει ὁ Διονύσιος, κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Γαλλιανοῦ, διοικήσας τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Ἀλεξανδρείας δέκα ἑπτὰ ἔτη καὶ τὸν διαδέχεται ὁ Μάξιμος.
- 4 Τοῦ δὲ Γαλλιανοῦ, κρατήσαντος τὴν ἀρχὴν ἐπὶ δεκαπέντε συνολικῶς ἔτη, διάδοχος κατέστη ὁ Κλαύδιος. Ἀφοῦ δὲ οὗτος συνεπλήρωσε δύο ἔτη ἀφήνει τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸν Αὐρηλιανόν ⁶³.

63. Κλαύδιος 268-270.

κη'. Ὁ π ω ς ὁ Παῦ λ ο ς ἀ π ε λ ε γ χ θ ε ἰ ς
ἐ ξ ε κ η ρ ὄ χ θ η

29 ¹ Καθ' ὃν τελευταίας συγκροτηθείσης πλείστων ὄσων ἐπισκόπων συνόδου, φωραθεὶς καὶ πρὸς ἀπάντων ἤδη σαφῶς καταγνωσθεὶς ἑτεροδοξίαν ὁ τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν αἰρέσεως ἀρχηγὸς ² τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῆς ἐκκλησίας ἀποκηρύττεται. Μάλιστα δ' αὐτὸν εὐθύνας ἐπικρουπτόμενον διήλεγξεν Μαλχίων, ἀνὴρ τὰ τε ἄλλα λόγιος καὶ σοφιστοῦ τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας ἐλληρικῶν παιδευτηρίων διατριβῆς προεστῶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ὑπερβάλλουσαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως γνησιότητα πρεσβυτερίου τῆς αὐτόθι παροικίας ἠξιωμένος· οὗτός γέ τοι ἐπισημειουμένων ταχυγράφων ζήτησιν πρὸς αὐτὸν ἐνστησάμενος, ἦν καὶ εἰς δεῦρο φερομένην ἴσμεν, μόνος ἴσχυσε τῶν ἄλλων κρυφίνουσι ὄντα καὶ ἀπατηλὸν φωρᾶσαι τὸν ἄνθρωπον.

30 ¹ Μίαν δὴ οὖν ἐκ κοινῆς γνώμης οἱ ἐπὶ ταῦτόν συγκεκριημένοι ποιμένες διαχαράξαντες ἐπιστολὴν οἱ πρόσωπον τοῦ τε Ῥωμαίων ἐπισκόπου Διονυσίου καὶ Μαξίμου τοῦ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ πάσας διαπέμπονται τὰς ἐπαρχίας, τὴν αὐτῶν τε σπουδὴν τοῖς πᾶσιν φανερὰν καθιστάντες καὶ τοῦ Παύλου τὴν διάστροφον ἑτεροδοξίαν, ἐλέγχους τε καὶ ἐρωτήσεις ἃς πρὸς αὐτὸν ἀνακεκινήμασιν, καὶ ἔτι τὸν πάντα βίον τε καὶ τρόπον τοῦ ἀνδρὸς διηγούμενοι· ἐξ ὧν μνήμης ἕνεκεν καλῶς ἂν ἔχοι ταύτας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος διελθεῖν τὰς φωνὰς.

² «Διονυσίῳ καὶ Μαξίμῳ καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσι συλλειτουργοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ πάσῃ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ Ἐλενος καὶ Ὑμέναιος καὶ Θεόφιλος καὶ Θεότεκνος καὶ Μάξιμος καὶ Πρόκλος καὶ Νικομᾶς ¹ καὶ Αἰλιανὸς καὶ Παῦλος καὶ Βωλανὸς

1. καὶ προστίθεται κατὰ Schwartz, πρὸ τῶν ὀνομάτων Πρόκλος καὶ Νικομᾶς.

κη'. Πῶς κατεδικάσθη καὶ ἀπεκηρύχθη
ὁ Παῦλος

29 ¹ Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον συνεκροτήθη ἡ τελευταία σύνοδος με̄ συμμετοχὴν πλείστων ὄσων ἐπισκόπων, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιοχειανῆς αἰρέσεως, ἀφοῦ ἀπεκαλύφθη πλήρως καὶ ἀνεγνωρίσθη πλέον ἀπὸ ὅλους σαφῶς ὡς ἔνοχος ἑτεροδοξίας, ἀπεκηρύχθη καὶ ἀπεκόπη ἀπὸ τὴν ὑπὸ ² τὸν οὐρανὸν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Μάλιστα δὲ τὸν ἠλεγξεν ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἀπέκρυπτε τὰ φρονήματά του, ὁ Μαλχίων, ἀνὴρ καὶ κατὰ τὰ ἄλλα λόγιος καὶ προϊστάμενος τῆς ρητορικῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Ἀντιοχείας, ἐπὶ πλέον δὲ ἠξιωμένος τοῦ βαθμοῦ τοῦ πρεσβυτέρου τῆς ἐκεῖ παροικίας λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς γνησιότητος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεώς του. Οὗτος λοιπὸν ἐγείρας συζήτησιν πρὸς αὐτόν, τὴν ὁποίαν κατέγραφον ταχυγράφοι καὶ ἡ ὁποία γνωρίζομεν ὅτι ἔχει σωθῆ ἕως τώρα, μόνος ἀπὸ ὅλους κατώρθωσε νὰ ξεσκεπάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἦτο κρυφίνους καὶ ἄπατηλός.

30 ¹ Μὲ κοινὴν συμφωνίαν λοιπὸν οἱ συνηθροισμένοι ποιμένες συνέταξαν μίαν ἐπιστολὴν, ἀπευθυνομένην ὀνομαστὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Διονύσιον καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Μάξιμον, καὶ τὴν ἀποστέλλουν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας. Καθιστοῦν δι' αὐτῆς φανερόν εἰς ὅλους τὸν ἰδικόν των ζῆλον καὶ τὴν διεστραμμένην ἑτεροδοξίαν, περιγράφουν δὲ τοὺς ἐλέγχους, τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας ἀπηύθυναν πρὸς αὐτόν καὶ προσέτι ὀλόκληρον τὸν βίον καὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνδρός. Ἐκ τούτων θὰ ἦτο καλὸν νὰ παραθέσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὺς κατωτέρω λόγους εἰς ἀνάμνησιν.

² «Πρὸς τὸν Διονύσιον καὶ Μάξιμον καὶ πρὸς ὅλους τοὺς εἰς τὴν οἰκουμένην συλλειτουργοὺς ἡμῶν ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ πρὸς ὀλόκληρον τὴν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, οἱ Ἐλενος, Ὑμέναιος, Θεόφιλος, Θεότεκνος, Μάξιμος, Πρόκλος,

καὶ Πρωτογένης καὶ Ἰέραξ καὶ Εὐτύχιος καὶ Θεόδωρος καὶ Μαλχίων καὶ Λούκιος καὶ οἱ λοιποὶ πάντες οἱ σὺν ἡμῖν παροικοῦντες τὰς ἐγγυὲς πόλεις καὶ ἔθνη ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν».

3 Τούτοις μετὰ βραχέα ἐπιλέγουσι ταῦτα. «Ἐπεστέλλομεν δὲ ἅμα καὶ παρεκαλοῦμεν πολλοὺς καὶ τῶν μακρὰν ἐπισκόπων ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῆς θανατηφόρου διδασκαλίας, ὥσπερ καὶ Διονύσιον τὸν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας, τοὺς μακαρίτας· ὧν ὁ μὲν καὶ ἐπέστειλεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὸν ἡγεμόνα τῆς πλάνης οὐδὲ προσρήσεως ἀξιώσας οὐδὲ πρὸς πρόσωπον γράψας αὐτῷ, ἀλλὰ τῇ παροικίᾳ
4 πάσῃ, ἧς καὶ τὸ ἀντίγραφον ὑπετάξαμεν· ὁ δὲ Φιρμιλιανός, καὶ δις ἀφικόμενος, κατέγνω μὲν τῶν ὑπ' ἐκείνου καινοτομουμένων, ὡς ἴσμεν καὶ μαρτυροῦμεν οἱ παραγενόμενοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ συνίσασιν, ἐπαγγειλαμένου δὲ μεταθήσεσθαι, πιστεύσας καὶ ἐλπίσας ἄνευ τινὸς περὶ τὸν λόγον λαιδορίας τὸ προᾶγμα εἰς δέον καταστήσεσθαι, ἀνεβάλετο, παρακρουσθεὶς ὑπὸ τοῦ καὶ τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ Κύριον ἀρνούμενου καὶ τὴν πίστιν, ἣν καὶ
5 αὐτὸς πρότερον εἶχε, μὴ φυλάξαντος. Ἐμελλε δὲ καὶ νῦν ὁ Φιρμιλιανὸς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν διαβήσεσθαι καὶ μέχρι γε Ταρσῶν ἦκεν, ἅτε τῆς ἀρνησιθέου κακίας αὐτοῦ πείραν εἰληφώς· ἀλλὰ γὰρ μεταξύ, συνεληλυθότων ἡμῶν καὶ καλούντων καὶ ἀναμενόντων, ἄχρι ἂν ἔλθῃ, τέλος ἔσχε τοῦ βίου».

6 Μεθ' ἕτερα δ' αὖθις τὸν βίον τοῦ αὐτοῦ οἷας ἐτύγχανεν ἀγωγῆς, διαγράφουσιν ἐν τούτοις. «Ὅπου δὲ ἀποστάς τοῦ κανόνος, ἐπὶ κίβδηλα καὶ νόθα διδάγματα μετελήλυθεν, οὐδὲν δεῖ τοῦ ἔξω ὄντος τὰς πράξεις κρίνειν·

Νικομάς, Αϊλιανός, Παῦλος, Βωλανός, Πρωτογένης, Ἴεραξ, Εὐτύχιος, Θεόδωρος, Μαλχίων, Λούκιος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, οἱ κατοικοῦντες μὲ ἡμᾶς τὰς πλησίον πόλεις καὶ χώρας, ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, σᾶς χαιρετίζομεν ἐν Κυρίῳ».

3 Ὀλίγον μετὰ ἀπὸ αὐτὰ προσθέτουν ταῦτα. «Συγχρόνως ἐγράψαμεν καὶ προσεκαλέσαμεν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς μακρὰν διαμένοντας ἐπισκόπους νὰ ἔλθουν διὰ τὴν θεραπείαν τῆς θανατηφόρου διδασκαλίας, ὅπως καὶ τὸν Διονύσιον Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν Φιρμιλιανὸν Καππαδοκίας, τοὺς μακαρίτας. Ἀπὸ αὐτοῦς ὁ μὲν πρῶτος ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐπιστολήν, ἀπαξιῶσας τὸν ἀρχηγὸν τῆς πλάνης ἔστω καὶ χαιρετισμοῦ καὶ μὴ γράψας εἰς αὐτὸν προσωπικῶς, ἀλλὰ εἰς τὴν παροικίαν ὡς σύνολον, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον συνάπτομεν
4 εἰς τὸ τέλος ⁶⁴· ὁ δὲ Φιρμιλιανός, ἐλθὼν δύο φορές, κατεδίδασκε μὲν τὰς νεωτεριστικὰς διδασκαλίας ἐκείνου, ὅπως γνωρίζομεν καὶ μαρτυροῦμεν οἱ παρόντες, γνωρίζουν δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐκεῖνος ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἀλλάξῃ γνώμην, τὸν ἐπίστευσε καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τὸ πρᾶγμα θὰ διηυθετεῖτο καταλλήλως χωρὶς κίνδυνον τῆς διδασκαλίας παρείλκυε τὴν ἀπόφασιν, παραπλανηθεὶς ἀπὸ τὸν ἀρνούμενον καὶ τὸν Θεὸν καὶ Κύριόν του καὶ μὴ φυλάξαντα τὴν πίστιν, τὴν ὁ-
5 ποίαν εἶχε καὶ ὁ ἴδιος προηγουμένως. Ἐπρόκειτο δὲ καὶ τὴν νὰ διαβῇ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Φιρμιλιανός καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Ταρσοῦ, διότι εἶχε λάβει πείραν τῆς ἀρνησιθεοῦ κακίας του· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἐνῶ ἡμεῖς εἶχομεν συνέλθει καὶ προσκαλέσαντες αὐτὸν τὸν ἀνεμένομεν νὰ ἔλθῃ, τὸν εὔρε τὸ τέλος τοῦ βίου».

6 Ἐπειτα ἀπὸ ἄλλα περιγράφουν ἐπίσης ὡς ἐξῆς τὴν διαγωγὴν τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυεν εἰς τὸν βίον του. «Ἀφοῦ, ἀπομακρυνθεὶς τοῦ κανόνος τῆς πίστεως μετετέθη εἰς κίβδηλα καὶ νόθα διδάγματα, δὲν χρειάζεται νὰ κρίνωμεν τὰς πράξεις του ὡς εὐρισκομένου ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ εἴπωμεν

7 ἡ οὐδ' ὅτι πρότερον πένης ὢν καὶ πτωχὸς καὶ μήτε παρὰ πατέρων παραλαβὼν μηδεμίαν εὐπορίαν μήτε ἐκ τέχνης ἢ τινος ἐπιτηδεύματος κτησάμενος, νῦν εἰς ὑπερβάλλοντα πλοῦτον ἐλήλακεν ἐξ ἀνομιῶν καὶ ἱεροσυλιῶν καὶ ὧν αἰτεῖ καὶ σείει τοὺς ἀδελφούς, καταβραβεύων τοὺς ἀδικουμένους καὶ ὑπισχνόμενος βοηθήσειν μισθοῦ, ψευδόμενος δὲ καὶ τούτους καὶ μάτην καρπούμενος τὴν τῶν ἐν πράγμασιν ὄντων ἐτοιμότητα πρὸς τὸ δίδόναι ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῶν ἐνοχλούντων, πορισμὸν ἠγούμενος τὴν θεοσέβειαν·

8 ἡ οὐτε ὡς ὑψηλὰ φρονεῖ καὶ ὑπερῆρται, κοσμικὰ ἀξιώματα ὑποδύμενος καὶ δουκηνάριος μᾶλλον ἢ ἐπίσκοπος θέλων καλεῖσθαι καὶ σοβῶν κατὰ τὰς ἀγορὰς καὶ ἐπιστολὰς ἀναγινώσκων καὶ ὑπαγορεύων ἅμα βαδίζων δημοσίᾳ καὶ δορυφορούμενος, τῶν μὲν προπορευομένων, τῶν δ' ἐφεπομένων, πολλῶν τὸν ἀριθμὸν, ὡς καὶ τὴν πίστιν φθονεῖσθαι καὶ μισεῖσθαι διὰ τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπερηφανίαν τῆς καρδίας·

9 ἡ οὐτε τὴν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συνόδοις τερατείαν, ἣν μηχανᾶται, δοξοκοπῶν καὶ φαντασιοκοπῶν καὶ τὰς τῶν ἀκεραιότερων ψυχὰς τοῖς τοιούτοις ἐκπλήττων, βῆμα μὲν καὶ θρόνον ὑψηλὸν ἑαυτῷ κατασκευασάμενος, οὐχ ὡς Χριστοῦ μαθητῆς, σήκρητόν τε, ὥσπερ οἱ τοῦ κόσμου ἄρχοντες, ἔχων τε καὶ ὀνομάζων, παίων τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν καὶ τὸ βῆμα ταράσσων τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς μὴ ἐπαινοῦσι μηδὲ ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις κατασείουσι ταῖς ὀθόνησι μηδ' ἐκβοῶσί τε καὶ ἀναπηδῶσι κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν στασιώταις, ἀνδράσι τε καὶ γυναικί, ἀκόσμως οὕτως ἀκροωμένοις, τοῖς δ' ὄντως ὡς ἐν οἴκῳ Θεοῦ σεμνοπρεπῶς καὶ εὐτάκτως ἀκούουσιν ἐπιτιμῶν καὶ ἐνυβρίζων καὶ εἰς τοὺς ἀπελθόντας ἐκ τοῦ βίου τούτου παροινῶν

65. Τὸ χωρίον τοῦτο παρερμηνεύεται ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν.

66. Πολιτικὸν γραφεῖον.

- 7 »οὔτε ὅτι, ἐνῶ ἦτο πένης καὶ πτωχὸς καὶ δὲν ἔλαβε καμμίαν περιουσίαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, οὔτε ἀπέκτησεν ἀπὸ τέχνην ἢ ἐπάγγελμα, τῶρα ἔφθασεν εἰς ὑπερβολικὸν πλοῦτον ἀπὸ ἀνομίας καὶ ἱεροσυλίας, καὶ ἀπὸ ὅσα ζητεῖ καὶ ἐπιβάλλει ἐκβιαστικῶς εἰς τοὺς ἀδελφούς, καταδυναστεύων τοὺς ἀδικουμένους καὶ ὑποσχόμενος ὅτι θὰ τοὺς βοηθήσῃ ἔναντι ἀμοιβῆς⁶⁵, ἔξαπατῶν αὐτοὺς καὶ ἐκμεταλλευόμενος χωρὶς ἀνταπόδοσιν τὴν ἐτοιμότητα τῶν εὕρισκομένων εἰς δυσκολίας νὰ δίδουν χρήματα διὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις, ἐκλαμβάνων τὴν θρησκείαν ὡς βιοποριστικὸν μέσον·
- 8 »οὔτε ὅτι ἔχει γίνεαι ὑψηλόφρων καὶ ὑπερόπτης, ἀναλαμβάνων κοσμικὰ ἀξιώματα καὶ θέλων νὰ ὀνομάζεται μᾶλλον δουκηνάριος παρὰ ἐπίσκοπος, περιφερόμενος θορυβωδῶς εἰς τὰς ἀγοράς, ἀναγινώσκων ἐπιστολὰς καὶ ἀπαντῶν εἰς αὐτὰς καθ' ὃν χρόνον βαδίζει δημοσίᾳ καὶ περιστοιχιζόμενος ἀπὸ σωματοφύλακας πολυαρίθμους, ἄλλους προπορευομένους καὶ ἄλλους ἀκολουθοῦντας, ὥστε ἐξ αἰτίας τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ὑπερηφανείας τῆς καρδίας του νὰ φθονῆται καὶ νὰ μισῆται ἀκόμη καὶ ἡ πίστις·
- 9 »οὔτε ὅτι ὀργανώνει τερατουργίας κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκκλησιαστικῶν συναθροίσεων, δοξοκοπῶν, φαντασιοκοπῶν καὶ διεγείρων μὲ τοιαύτας πράξεις τὰς ψυχὰς τῶν ἀπλοϊκωτέρων, ἔχων κατασκευάσει διὰ τὸν ἑαυτὸν του βῆμα καὶ ὑψηλὸν θρόνον ὄχι ὡς μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ, διατηρῶν ἰδιαιτέρον γραφεῖον ὡς οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου καὶ ὀνομάζων αὐτὸ σήκρητον⁶⁶, κτυπῶν μὲ τὴν χεῖρα τὸν μηρὸν καὶ τὰ ῥάσων τὸ βῆμα μὲ τοὺς πόδας, ἐπιτιμῶν καὶ ὑβρίζων αὐτοὺς οἱ ὅποιοι δὲν τὸν ἐπαινοῦν οὔτε σείουν μανδήλια, ὡσὰν εἰς τὰ θέατρα, οὔτε ζητωκραυγάζουν καὶ ἀναπηδοῦν, ὡσὰν οἱ γύρω του ὄπαδοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, οἱ ὅποιοι τὸν ἀκούουν οὔτως ἀπρεπῶς, ἀλλ' ἀκούουν σεμνοπρεπῶς καὶ εὐτάκτως ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἐξευτελίζων φορτικῶς τοὺς ἀπελθόντας ἀπὸ τὸν βίον τοῦτον ἐρμηνευτὰς

ἐξηγητὰς τοῦ λόγου φορτικῶς ἐν τῷ κοινῷ καὶ μεγαλορροημονῶν
 περὶ ἑαυτοῦ, καθάπερ οὐκ ἐπίσκοπος ἀλλὰ σοφιστῆς καὶ γόης·
 10 ἠψαλμοὺς δὲ τοὺς μὲν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι-
 στὸν παύσας ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμ-
 ματα, εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ μεγάλῃ τοῦ Πάσχα
 ἡμέρᾳ ψαλμῶδεϊν γυναῖκας παρασκευάζων, ὧν καὶ ἀκούσας ἄν-
 τις φρίξειεν· οἷα καὶ τοὺς θωπεύοντας αὐτὸν ἐπισκόπους τῶν
 11 ὁμόρων ἀγρῶν τε καὶ πόλεων καὶ πρεσβυτέρους ἐν ταῖς πρὸς τὸν
 οὐ βούλεται συνομολογεῖν ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέναι (ἵνα τι προ-
 λαβόντες τῶν μελλόντων γραφήσεσθαι θῶμεν, καὶ τοῦτο οὐ λό-
 γῳ ψιλῷ ῥηθήσεται, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐπέμψαμεν ὑπομνημάτων δει-
 κνυται πολλαχόθεν, οὐχ ἥκιστα δὲ ὅπου λέγει Ἰησοῦν Χριστὸν
 κάτωθεν), οἱ δὲ εἰς αὐτὸν ψάλλοντες καὶ ἐγκωμιάζοντες ἐν τῷ
 λαῷ ἄγγελον τὸν ἀσεβῆ διδάσκαλον ἑαυτῶν ἐξ οὐρανοῦ κατελη-
 λυθέναι λέγουσι, καὶ ταῦτα οὐ κωλύει, ἀλλὰ καὶ λεγομένοις
 πάρεστιν ὁ ὑπερήφανος·

12 ἠτὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς
 ὀνομάζουσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων,
 οἷς καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἀνίατα ὄντα συγκρούπει,
 συνειδῶς καὶ ἐλέγξας, ὅπως αὐτοὺς ὑπόχρεως ἔχη, περὶ ὧν λό-
 γοις καὶ ἔργοις ἀδικεῖ, μὴ τολμῶντας κατηγορεῖν τῷ καθ' ἑαυ-
 τοὺς φόβῳ, ἀλλὰ καὶ πλουσίους ἀπέφηεν, ἐφ' ᾧ πρὸς τῶν τὰ
 τοιαῦτα ζηλούντων φιλεῖται καὶ θαυμάζεται·

»— τί ἂν ταῦτα γράφοιμεν;

13 ἠἘπιστάμεθα δέ, ἀγαπητοί, ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸ
 ἱερατεῖον ἅπαν παράδειγμα εἶναι δεῖ τῷ πλήθει πάντων καλῶν
 ἔργων, καὶ οὐδὲ ἐκεῖνο ἀγνοοῦμεν, ὅσοι ὑπὸ τοῦ συνεισάγειν

67. Δὲν σώζονται τὰ ὑπομνήματα αὐτά, τὰ ὁποῖα προφανῶς περιεῖ-
 χον πρακτικὰ τῆς συνόδου κατὰ στενογράφησιν καὶ ἄλλα κείμενα.

τῆς διδασκαλίας δημοσίᾳ καὶ μεγαλορρημονῶν διὰ τὸν ἑαυ-
τόν του, ὄχι ὡς ἐπίσκοπος ἀλλ' ὡς σοφιστῆς καὶ γόης·

10 »οὔτε ὅτι κατήργησε τοὺς ψαλμοὺς εἰς τὸν Κύριον ἡ-
μῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς δῆθεν νεωτέρους καὶ ὡς συνθέσεις
νεωτέρων ἀνδρῶν, προετοιμάζει δὲ γυναῖκας νὰ ψαλμωδοῦν
εἰς ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν μεγάλην ἡ-
μέραν τοῦ Πάσχα, τὰς ὁποίας θὰ ἔφριπτε κανεὶς καὶ ἀπλῶς
νὰ τὰς ἤκουεν, τοιαῦτα δὲ ἀφήνει νὰ διαλέγωνται εἰς τὰς
ὁμιλίας των πρὸς τὸν λαὸν καὶ οἱ κολακεύοντες αὐτὸν ἐπί-
11 σκοποὶ τῶν γειτονικῶν κωμῶν καὶ πόλεων· διότι δὲν θέλει
νὰ συνομολογήσῃ μαζί μας ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει κατέλ-
θει ἐξ οὐρανοῦ (διὰ νὰ ἐκθέσωμεν προληπτικῶς κάτι ἀπὸ τὰ
μέλλοντα νὰ γραφοῦν, καὶ τοῦτο δὲν θὰ λεχθῆ με ἀπλήν δή-
λωσιν, ἀφοῦ δεικνύεται κατὰ πολλοὺς τρόπους ἀπὸ τὰ ὑπο-
μνήματα τὰ ὁποῖα ἐστείλαμεν ⁶⁷, κυρίως δὲ εἰς τὸ σημεῖον
ὅπου λέγει τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν 'κάτωθεν'), ἐνῶ οἱ ψάλ-
λοντες πρὸς τιμὴν του καὶ ἐγκωμιάζοντες εἰς τὸν λαὸν λέγουν
ὅτι ὁ ἀσεβὴς διδάσκαλὸς των κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ, αὐτὰ
δὲ δὲν τὰ ἐμποδίζει ἀλλὰ παρίσταται καθ' ὃν χρόνον λέγον-
ται ὁ ὑπερόπτης·

12 »οὔτε ὅτι ὡς πρὸς τὰς συνεισάκτους, ὅπως τὰς λέγουν
οἱ Ἀντιοχεῖς, γυναῖκας αὐτοῦ καὶ τῶν γύρω του πρεσβυτέ-
ρων καὶ διακόνων, κρύπτει καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἀμαρτή-
ματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνίατα μαζί με αὐτούς, ἔχων περὶ τού-
του συνείδησιν καὶ ἀπόδειξιν, διὰ νὰ τοὺς ἔχη ὑποχειρίους,
ὥστε ἀπὸ φόβον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των νὰ μὴ τολμοῦν νὰ
τὸν κατηγοροῦν δι' ὅσα ἄδικα λέγει καὶ πράττει, ἀλλὰ καὶ
τοὺς κατέστησε πλουσίους, διὸ ἀγαπᾶται καὶ θαυμάζεται
ἀπὸ ὅσους ζηλεύουν τοιαῦτα πράγματα·

»—τί χρειάζεται νὰ γράψωμεν δι' ὅλα αὐτά;

13 »Γνωρίζομεν δέ, ἀγαπητοί, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὀλόκλη-
ρον τὸ ἱερατεῖον πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὸ πλῆθος παράδειγμα
ὄλων τῶν ἀγαθῶν ἔργων, δὲν ἀγνοοῦμεν δὲ οὔτε ἐκεῖνο, πόσοι

ἑαυτοῖς γυναῖκας ἐξέπεσον, οἳ δ' ὑπωπτεύθησαν, ὥστ' εἰ καὶ
 δοίη τις αὐτῶ τὸ μηδὲν ἀσελγὲς ποιεῖν, ἀλλὰ τὴν γε ὑπόνοιαν
 τὴν ἐκ τοῦ τοιούτου πράγματος φουμένην ἐχρῆν εὐλαβηθῆναι,
 14 μὴ τινα σκανδαλίση, τοὺς δὲ καὶ μιμεῖσθαι προτρέψη. Πῶς γὰρ
 ἂν ἐπιπλήξειεν ἢ νουθετήσειεν ἕτερον μὴ συγκαταβαίνειν ἐπὶ
 πλέον εἰς ταῦτόν γυναικί, μὴ ὀλίσθη, φυλαττόμενον, ὡς γέγρα-
 πται, ὅστις μίαν μὲν ἀπέστησεν ἤδη, δύο δὲ ἀκμαζούσας καὶ εὐ-
 πρεπεῖς τὴν ὄψιν ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ, κὰν ἀπίη που, συμπεριφέ-
 15 ρει, καὶ ταῦτα τρυφῶν καὶ ὑπερεμπιμπλάμενος; Ὡν ἔνεκα στε-
 νάζουσι μὲν καὶ ὀδύρονται πάντες καθ' ἑαυτούς, οὕτω δὲ τὴν
 τυραννίδα καὶ δυναστείαν αὐτοῦ πεφόβηται, ὥστε κατηγορεῖν
 16 μὴ τολμᾶν. Ἐλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς προειρηκάμεν, εὐθυνεν ἂν τις
 ἄνδρα τὸ γοῦν φρόνημα καθολικὸν ἔχοντα καὶ συγκαταριθμού-
 μενον ἡμῖν, τὸν δ' ἐξορχησάμενον τὸ μυστήριον καὶ ἐμπομπεύ-
 σαντα τῇ μιαρᾷ αἰρέσει τῇ Ἀρτεμᾷ (τί γὰρ οὐ χρὴ μόλις τὸν
 πατέρα αὐτοῦ δηλῶσαι;) οὐδὲν δεῖν ἠγούμεθα τούτων τοὺς λο-
 γισμοὺς ἀπαιτεῖν).

17 Εἰτ' ἐπὶ τέλει τῆς ἐπιστολῆς ταῦτ' ἐπιλέγουσιν. «Ἦναγκά-
 σθημεν οὖν ἀντιτασσόμενον αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ μὴ εἴκοντα ἐκ-
 κηρύξαντες, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καταστῆ-
 σαι ἐπίσκοπον, Θεοῦ προνοία ὡς πεπείσμεθα, τὸν τοῦ μακαρίου
 Δημητρίου καὶ ἐπιφανῶς προστάντος πρὸ τούτου τῆς αὐτῆς
 παροικίας υἱὸν Δόμνον, ἅπασιν τοῖς πρέπουσιν ἐπισκόπῳ καλοῖς
 κεκοσμημένον, ἐδηλώσαμεν τε ὑμῖν, ὅπως τούτῳ γράφητε καὶ
 παρὰ τούτου τὰ κοινωνικὰ δέχησθε γράμματα· τῷ δὲ Ἀρτεμᾷ
 οὗτος ἐπιστελλέτω καὶ οἱ τὰ Ἀρτεμᾷ φρονουῦντες τούτῳ κοινω-
 νείτωσαν».

68. Α' Κορ. 10,12.

69. Ἀρτεμᾶς καὶ Ἀρτέμων εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον.

δηλαδή ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀπερισκεψίαν των νὰ ἐγκαταστή-
 σουν γυναῖκας εἰς τὴν οἰκίαν των, ἐνῶ ἄλλοι κατέστησαν ὑ-
 ποπτοι ἐκ τούτου, οὕτως ὥστε ἀκόμη καὶ ἂν παραδεχθῶμεν
 ὅτι δὲν διέπραξε καμμίαν ἀσέλγειαν, πάντως ἔπρεπε νὰ φο-
 βηθῆ τὴν ὑπόνοιαν ἣ ὁποία γεννᾶται ἀπὸ τοιαύτην ἐνέρ-
 γειαν, μὴ τυχὸν σκανδαλίση κανένα, ἄλλους δὲ προτρέψη
 14 εἰς μίμησιν. Διότι πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιπλήξη ἡ νουθετήση
 ἄλλον νὰ μὴ συγκατοικῆ πλέον μὲ γυναῖκα, προφυλαττόμε-
 νος μὴ ὀλισθήσῃ ὅπως ἔχει γραφῆ⁶⁸, αὐτὸς ὁ ὁποῖος μίαν
 μὲν ἀπέπεμψεν ἤδη, ἀλλ' ἔχει μαζί του δύο ἀκμαίας εἰς τὴν
 ἡλικίαν καὶ εὐχαρίστους εἰς τὴν ὄψιν, καὶ ἂν μεταβῆ κάπου,
 τὰς συμπεριφέρει μαζί του, καὶ μάλιστα εἰς ἓν πλαίσιον τρυ-
 15 φηλότητος καὶ ὑπεραφθονίας; Δι' αὐτὰ στενάζουν μὲν καὶ
 ὀδύρονται ὅλοι ἰδιαιτέρως, τόσον δὲ φοβοῦνται τὴν τυραν-
 νίδα καὶ ἐξουσίαν του, ὥστε νὰ μὴ τολμοῦν νὰ τὸν κατηγο-
 16 ρήσουν. Ἄλλ' εἰς ὅλα αὐτὰ, ὅπως προείπαμεν, θὰ ἠδύνατο
 κανεὶς νὰ διορθώσῃ ἄνδρα ἔχοντα καθολικὸν φρόνημα καὶ
 ἀνήκοντα εἰς τὴν παράταξίν μας, ἀπὸ ἐκεῖνον ὅμως ὁ ὁποῖος
 περιεφρόνησε τὸ μυστήριον κοί ἀλαζονεύεται διὰ τὴν μιὰν
 αἵρεσιν τοῦ Ἄρτεμᾶ⁶⁹ (διατί δὲν πρέπει τάχα ἐπὶ τέλους νὰ
 δηλώσωμεν τὸν πατέρα του;) δὲν νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ
 ζητήσωμεν λόγον διὰ τοιαύτας πράξεις».

17 Ἐπειτα εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς προσθέτουν ταῦτα.
 «Ἦναγκάσθημεν λοιπὸν νὰ τὸν ἀποκηρύξωμεν ὡς ἀντιτασ-
 σόμενον εἰς τὸν Θεὸν καὶ μὴ ὑποχωροῦντα, νὰ τοποθετήσω-
 μεν δὲ ἀντ' αὐτοῦ ἄλλον ἐπίσκοπον εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκ-
 κλησίαν, κατὰ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως πιστεύομεν, τὸν
 υἱὸν τοῦ διοικήσαντος λαμπρῶς τὴν ἰδίαν παροικίαν πρὶν
 ἀπὸ ἐκεῖνον μακαρίτου Δημητρίου Δόμνον, ὁ ὁποῖος εἶ-
 ναι στολισμένος μὲ ὅλα τὰ καλὰ τὰ ὁποῖα ἀρμόζουν εἰς ἐπί-
 σκοπον. Σᾶς ἐγνωστοποιήσαμεν δὲ τοῦτο διὰ νὰ γράφετε εἰς
 αὐτὸν καὶ νὰ δέχεσθε ἀπὸ αὐτὸν γράμματα ἐπικοινωνίας.
 Ἐκεῖνος δὲ ἄς στέλλῃ εἰς τὸν Ἄρτεμᾶν καὶ οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἄρ-
 τεμᾶ ἄς ἐπικοινωνοῦν μὲ αὐτόν».

18 Τοῦ δὴ οὖν Παύλου σὺν καὶ τῇ τῆς πίστεως ὀρθοδοξία τῆς
ἐπισκοπῆς ἀποπεπτωκότος, Δόμνος, ὡς εἴρηται, τὴν λειτουρ-
19 γίαν τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας διεδέξατο· ἀλλὰ γὰρ μη-
δαμῶς ἐκστῆναι τοῦ Παύλου τοῦ τῆς ἐκκλησίας οἴκου θέλοντος,
βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρηλιανὸς αἰσιώτατα περὶ τοῦ πρακτέου
διείληφε, τούτοις νεῖμαι προστάτων τὸν οἶκον, οἷς ἂν οἱ κατὰ
τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τοῦ δόγματος
ἐπιστέλλοιεν. Οὕτω δῆτα ὁ προδηλωθεὶς ἀνὴρ μετὰ τῆς ἐσχά-
της αἰσχύνῃς ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐξελαύνεται τῆς ἐκκλη-
σίας.

20 Τοιοῦτος μὲν γέ τις ἦν τὸ τηλικάδε περὶ ἡμᾶς ὁ Αὐρηλια-
νός· προϊούσης δ' αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἀλλοῖόν τι περὶ ἡμῶν φρονή-
σας, ἤδη τισὶ βουλαῖς, ὡς ἂν διωγμὸν καθ' ἡμῶν ἐγείρειεν,
21 ἀνεκινεῖτο, πολὺς τε ἦν ὁ παρὰ πᾶσι περὶ τούτου λόγος· μέλ-
λοντα δὲ ἤδη καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τοῖς καθ' ἡμῶν γράμμασιν ὑπο-
σημειούμενον θεία μέτεισι δίκη, μόνον οὐχὶ ἐξ ἀγκώνων τῆς
ἐγχειρήσεως αὐτὸν ἀποδεσμοῦσα λαμπρῶς τε τοῖς πᾶσι συνο-
ρᾶν παριστῶσα ὡς οὐποτε γένοιτ' ἂν ῥαστώνῃ τοῖς τοῦ βίου
ἄρχουσι κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησιῶν, μὴ οὐχὶ τῆς ὑπερ-
μάχου χειρὸς θεία καὶ οὐρανίῳ κρίσει παιδείας ἔνεκα καὶ ἐπι-
στροφῆς, καθ' οὓς ἂν αὐτὴ δοκιμάζοι καιρούς, τοῦτ' ἐπιτελεῖ-
σθαι συγχωρούσης.

22 Ἔτεσι γοῦν ἐξ κρατήσαντα τὸν Αὐρηλιανὸν διαδέχεται
Πρόβος, καὶ τοῦτον δέ που τοῖς ἴσοις ἐπικατασχόντα Κᾶρος ἅμα
παισὶ Καρίνῳ καὶ Νουμεριανῷ, πάλιν τ' αὖ καὶ τούτων οὐδ' ὄ-
λοις τρισὶν ἐνιαυτοῖς διαγενομένων, μέτεισι τὰ τῆς ἡγεμονίας
Λιοκλητιανὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν εἰσποιηθέντας, ἐφ' ὧν ὁ καθ'
ἡμᾶς συντελεῖται διωγμὸς καὶ ἡ κατ' αὐτὸν τῶν ἐκκλησιῶν κα-
23 θαίρεσις. Ἀλλὰ γὰρ μικρῷ τούτου πρότερον τὸν ἐπὶ Ῥώμῃς

70. Ὁ Λακτάντιος ἰσχυρίζεται ὅτι εἶχεν ὑπογράψει ἤδη τὸ διάταγμα, De Mortibus Persecutorum 6,1.

71. Αὐρηλιανὸς 269-275 (Αὐγούστος), Πρόβος 276-282, ἀφοῦ ἔμεσο-

- 18 Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Παῦλος ἐξέπεσε μαζὶ μὲ τὴν ὀρθόδοξον
πίστιν καὶ ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν, τὸ λειτούργημα τῆς Ἐκκλη-
19 σίας Ἀντιοχείας διεδέχθη ὁ Δόμνος, ὅπως ἔχει λεχθῆ. Ἐ-
πειδὴ ὅμως ὁ Παῦλος δὲν ἤθελε καθόλου ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ
τὸ οἶκημα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ βασιλεὺς Αὐρηλιανός, ἔπειτα
ἀπὸ παραστάσεις πρὸς αὐτόν, ἀπεφάσισεν εὐμενέστατα περὶ
τοῦ πρακτέου, προστάσων νὰ ἐπιδικασθῆ τὸ οἶκημα εἰς
ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπικοινωνοῦν οἱ εἰς τὴν Ἰταλίαν
καὶ τὴν Ρώμην ἐπίσκοποι τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος. Οὕτω
λοιπὸν ὁ προδηλωθεὶς ἀνὴρ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν Ἐκ-
κλησίαν ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς μὲ τὴν ἐσχάτην αἰσχύνην.
- 20 Τοιοῦτος ἦτο τότε ὁ Αὐρηλιανὸς ἀπέναντι ἡμῶν· ἀλ-
λά, καθὼς ἡ ἐξουσία του προεχώρει, ἤλλαξε διαθέσεις πρὸς
ἡμᾶς, παρεκινεῖτο δὲ ἀπὸ μερικὰς συμβουλὰς νὰ κηρύξη ἐ-
ναντίον μας διωγμὸν, καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος περὶ τούτου
21 εἰς ὅλους τοὺς κύκλους. Ἐπρόκειτο ἤδη νὰ τὸν κηρύξη καὶ
σχεδὸν εἶχεν ὑπογράψει ⁷⁰ τὸ ἐναντίον ἡμῶν διάταγμα, ὅταν
ἡ θεία δίκη τὸν ἐκτύπησε, συγκρατήσασα αὐτόν ἀπὸ τὸ
ἐγχείρημα σχεδὸν ἐκ τῶν ἀγκώνων καὶ πείθουσα τοὺς πάν-
τας ν' ἀντιλαμβάνωνται ὅτι δὲν θὰ εὔρουν οἱ ἄρχοντες τοῦ
κόσμου εὐκολίαν κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐκτὸς
ἐὰν ἐπιτρέπη τοῦτο νὰ συμβαίνῃ ἢ ὑπέρμαχος χεῖρ, κατὰ
θείαν καὶ οὐρανίαν κρίσιν, χάριν παιδείας καὶ διορθώσεως,
εἰς καιροὺς τοὺς ὁποίους αὐτὴ κρίνει καταλλήλους.
- 22 Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Αὐρηλιανὸς ἐβασίλευσεν ἕξ ἔτη, τὸν διε-
δέχθη ὁ Πρόβος, αὐτόν δὲ μετὰ ἴσης διαρκείας διακυβέρνησιν
ὁ Κᾶρος μαζὶ μὲ τοὺς υἱοὺς του Καρῖνον καὶ Νουμεριανόν ⁷¹.
Ἐνῶ δὲ αὐτοὶ δὲν διήνυσαν περισσότερα ἀπὸ τρία ἔτη, ἡ ἡ-
γεμονία περιέρχεται εἰς τὸν Διοκλητιανὸν καὶ τοὺς μετ' αὐ-
τὸν εἰσαχθέντας, ἐπὶ τῶν ὁποίων συντελεῖται ὁ διωγμὸς τῶν
23 χρόνων μας καὶ ἡ ταυτόχρονος καθαίρεσις τῶν ναῶν. Ἀλλὰ
ὀλίγον χρόνον πρωτύτερα τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Διονύσιον,

λάβησαν πρόσκαιροι ἡγεμονία τοῦ Τακίτου καὶ τοῦ Φλωριανοῦ.

ἐπίσκοπον Διονύσιον ἔτεσιν ἑννέα διελθόντα τὴν λειτουργίαν διαδέχεται Φῆλιξ.

κθ'. Περὶ τῆς τῶν Μανιχαίων ἑτεροδόξου διαστροφῆς ἄρτι τότε ἀρξαμένης

31 ¹ Ἐν τούτῳ καὶ ὁ μανεῖς τὰς φρένας ἐπῶνυμός τε τῆς δαιμονώσεως αἰρέσεως τὴν τοῦ λογισμοῦ παρατροπὴν καθωπλίζετο, τοῦ δαίμονος, αὐτοῦ δὴ τοῦ θεομάχου σατανᾶ, ἐπὶ λύμῃ πολλῶν τὸν ἄνδρα προβεβλημένου. Βάρβαρος δῆτα τὸν βίον αὐτῷ λόγῳ καὶ τρόπῳ τὴν τε φύσιν δαιμονικός τις ὢν καὶ μαριώδης, ἀκόλουθα τούτοις ἐγχειρῶν, Χριστὸν αὐτὸν μορφάζεσθαι ἐπειρᾶτο, τοτὲ μὲν τὸν παράκλητον καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνακηρύττων καὶ τυφούμενός γε ἐπὶ τῇ μανίᾳ, τοτὲ δέ, οἷα Χριστός, μαθητὰς δώδεκα κοινωνοὺς τῆς ² καινοτομίας αἰρούμενος· δόγματά γε μὴν ψευδῆ καὶ ἄθεα ἐκ μυρίων τῶν πρόπαλαι ἀπεσβηκότων ἀθέων αἰρέσεων συμπεφορημένα καττύσας, ἐκ τῆς Περσῶν ἐπὶ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ὥσπερ τινὰ θανατηφόρον ἰὸν ἐξωμόρξατο, ἀφ' οὗ δὴ τὸ Μανιχαίων δυσσεβὲς ὄνομα τοῖς πολλοῖς εἰς ἔτι νῦν ἐπιπολάζει. Τοιαύτη μὲν οὖν ἢ καὶ τῆσδε τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ὑπόθεσις, κατὰ τοὺς δεδηλωμένους ὑποφυσίσης χρόνους.

λ'. Περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διαπρεψάντων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τίνες τε αὐτῶν μέχρι τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν πολιορκίας διέμειναν

32 ¹ Καθ' οὗς Φήλικα τῆς Ῥωμαίων προστάντα ἐκκλησίας ἔ-

72. Ὁ Μάνης, ἀρχηγὸς τοῦ Μανιχαϊσμοῦ, ὁ ὁποῖος τόσον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὸ σύστημά του διετήρει διὰ τὸ δαιμονικὸν στοιχείον.

διατηρήσαντα τὸ λειτούργημα ἑννέα ἔτη, διαδέχεται ὁ Φήλιξ.

κθ'. Περὶ τῆς ἑτεροδόξου διαστροφῆς
τῶν Μανιχαίων ἢ ὁποῖα
ἦρχισε μόλις τότε

31 ¹ Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐξωπλίζετο μὲ τὴν διασάλευ-
σιν τοῦ λογικοῦ καὶ ὁ μανιασμένος εἰς τὰς φρένας καὶ ἐπώνυ-
μος τῆς δαιμονικῆς αἰρέσεως ⁷², ἄνθρωπος παρακινηθεὶς ἀπὸ
τὸν δαίμονα, αὐτὸν τοῦτον τὸν θεομάχον Σατανᾶν, πρὸς ὀ-
λεθρον πολλῶν. Ἦτο πράγματι εἰς τὸν βίον του βάρβαρος
κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὴν διαγωγὴν, εἰς τὸν χαρακτῆ-
ρα δαιμονικὸς καὶ μανιώδης· ἐνεργῶν δὲ κατ' ἀκολουθίαν αὐ-
τῶν τῶν χαρακτηριστικῶν του, ἐπεχείρησε νὰ ὑποδυθῆ
τὸν Χριστόν, ἄλλοτε μὲν ἀνακηρύσσων ἑαυτὸν Παράκλητον
καὶ ἀκριβῶς Πνεῦμα ἅγιον καὶ ἐπαιρόμενος διὰ τὴν μανίαν,
ἄλλοτε δὲ ἐκλέγων ὡσάν Χριστὸς δώδεκα μαθητὰς ὡς συμ-
² μετόχους τῆς καινοτομίας. Συρράψας λοιπὸν ψευδῆ καὶ ἄθεα
δόγματα, προερχόμενα ἀπὸ μυρίας ἀθέους αἰρέσεις, αἱ ὀ-
ποῖαι εἶχον σβεσθῆ ἀπὸ παλαιά, τὴν διέδωσεν ἀπὸ τὴν γῆν
τῶν Περσῶν εἰς τὴν ἰδικὴν μας οἰκουμένην ὡσάν θανατηφό-
ρον ἴον. Ἀπὸ αὐτὸν μάλιστα εἶναι διαδεδομένον ἕως σήμερα
ἀκόμη τὸ δυσσεβές ὄνομα τῶν Μανιχαίων. Τοιαύτη λοιπὸν
ἦτο ἡ θεμελίωσις καὶ αὐτῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, τῆς
ἀναφύσεως κατὰ τοὺς ὑπὸ ἐξέτασιν χρόνους.

λ'. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν οἱ
ὁποῖοι διέπρεψαν κατὰ τοὺς χρόνους
ἡμῶν καὶ ποῖοι ἀπὸ αὐτοῦς διέμειναν
μέχρι τῆς πολιορκίας τῶν Ἐκκλησιῶν

32 ¹ Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸν Φήλικα, ἐπισκοπεύσαν-

τεσι πέντε Εὐτυχιανὸς διαδέχεται· οὐδ' ὄλοις δὲ μηνὶν οὗτος δέκα διαγενόμενος, Γαίῳ τῷ καθ' ἡμᾶς καταλείπει τὸν κληρὸν· καὶ τούτου δὲ ἀμφὶ τὰ πεντεκαίδεκα ἔτη προστάντος, Μαρκελ-
λῖνος κατέστη διάδοχος, ὃν καὶ αὐτὸν ὁ διωγμὸς κατείληφεν.

2 Κατὰ τούσδε τῆς Ἀντιοχέων ἐπισκοπῆς μετὰ Δόμνον ἠγήσατο Τίμαιος, ὃν ὁ καθ' ἡμᾶς διεδέξατο Κύριλλος· καθ' ὃν Δωρόθεον, πρεσβείου τοῦ κατὰ Ἀντιόχειαν ἠξιωμένον, λόγιον ἄνδρα ἔγνωμεν. Φιλόκαλος δ' οὗτος περὶ τὰ θεῖα γεγονώς, καὶ τῆς Ἑβραίων ἐπεμελήθη γλώττης, ὡς καὶ αὐταῖς ταῖς Ἑβραϊ-
3 καῖς γραφαῖς ἐπιστημόνως ἐντυγχάνειν. Ἦν δ' οὗτος τῶν μά-
λιστα ἐλευθερίων προπαιδείας τε τῆς καθ' Ἑλληνας οὐκ ἄμοι-
ρος, τὴν φύσιν δὲ ἄλλως εὐνοῦχος (οὕτω πεφυκώς ἐξ αὐτῆς γε-
νέσεως), ὡς καὶ βασιλέα διὰ τοῦτο, οἷον τι παράδοξον, αὐτὸν οἰκειώσασθαι καὶ τιμῆσαι γε ἐπιτροπῇ τῆς κατὰ Τύρον ἀλουρ-
4 γοῦ βαφῆς. Τούτου μετρίως τὰς γραφὰς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας διη-
γουμένου κατηκούσαμεν. Μετὰ δὲ Κύριλλον Τύραννος τῆς Ἀν-
τιοχέων παροικίας τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καθ' ὃν ἤκμασεν ἡ
τῶν ἐκκλησιῶν πολιορκία.

5 Τῆς δ' ἐν Λαοδικείᾳ παροικίας ἠγήσατο μετὰ Σωκράτην Εὐσέβιος, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ὀρμηθεὶς πόλεως· αἰτία δ' αὐτῷ τῆς μεταναστάσεως ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸν Παῦλον ὑπόθε-
σις, δι' ὃν τῆς Συρίας ἐπιβάς, πρὸς τῶν τῆδε περὶ τὰ θεῖα ἐσπου-
δακότων τῆς οἴκαδε πορείας εἴργεται, ἐπέραστόν τι θεοσεβείας
χρῆμα τῶν καθ' ἡμᾶς γενόμενος, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν προπαρατε-
θισῶν Διονυσίου φωνῶν διαγνῶναι ῥάδιον.

73. Φῆλιξ 269-274, Εὐτυχιανὸς 275-283, Γαίος 283-296. Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Εὐτυχιανὸς ἐπεσκόπευσε δέκα μῆνας εἶναι ἐσφαλμένη. Ἴσως εἶχε γράψει «ἔτεσι δέκα».

74. Βλ. ἀνωτέρω 7,11,24.

τα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ρωμαίων ἐπὶ πέντε ἔτη, διαδέχεται ὁ Εὐτυχιανός, πρὶν ὅμως οὗτος διανύσῃ δέκα πλήρεις μῆνας ἐγκαταλείπει τὴν θέσιν εἰς τὸν Γάϊον, τὸν σύγχρονον ἡμῶν ⁷³. Τούτου δὲ προεδρεύσαντος περίπου δέκα πέντε ἔτη, κατέστη διάδοχος ὁ Μαρκελλῖνος, τὸν ὁποῖον ἀφήρυσεν ἀπὸ τὴν ζωὴν ὁ διωγμός.

2 Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς ἐπισκοπῆς Ἀντιοχείων μετὰ τὸν Δόμνον ἠγήθη ὁ Τίμαιος, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ σύγχρονος ἡμῶν Κύριλλος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐγνωρίσαμεν ὡς λόγιον ἄνδρα τὸν Δωρόθεον, τιμημένον μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβυτέρου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐπιδεικνύων οὗτος φιλοκαλίαν πρὸς τὰ θεῖα, ἐπεμελήθη καὶ τῆς ἀσκήσεως εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ἀναγινώσκη μὲ κατανόησιν καὶ
3 αὐτὰς τὰς ἑβραϊκὰς γραφάς. Ἦτο δὲ οὗτος ὄχι ἄμοιρος τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐλευθερίων μαθήσεων καὶ τῆς ἑλληνικῆς προπαιδείας, ἄλλως κατὰ τὴν φύσιν εὐνοῦχος (ὑπῆρξεν οὕτω ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἀκόμη) ὥστε, λόγῳ τῆς παραδόξου αὐτῆς ἰδιομορφίας νὰ τὸν εἰσαγάγῃ καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν αὐλήν του καὶ νὰ τὸν τιμήσῃ μὲ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργαστηρίου
4 πορφυρᾶς βαφῆς τῆς Τύρου. Τοῦτον ἠκούσαμεν νὰ ἐρμηνεύῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰς Γραφάς μὲ ἀρμονικότητα. Μετὰ δὲ τὸν Κύριλλον τὴν ἐπισκοπὴν τῆς παροικίας τῶν Ἀντιοχείων διεδέχθη ὁ Τύραννος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐκορυφώθη ἡ πολιορκία τῶν Ἐκκλησιῶν.

5 Τῆς δὲ παροικίας τῆς Λαοδικείας προῆδρευσε μετὰ τὸν Σωκράτην ὁ Εὐσέβιος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Αἰτία δὲ τῆς μεταναστεύσεώς του ὑπῆρξεν ἡ ὑπόθεσις τοῦ Παύλου, διὰ τὸν ὁποῖον μετέβη εἰς τὴν Συρίαν. Ἐπειτα ἐμποδίζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ζηλωτὰς τῶν θείων, διότι εἶχε καταστῆ ἀξιαγάπητος θρησκευτικὸς τύπος τῶν χρόνων μας, καθὼς εἶναι εὐκόλον νὰ διαγνώσῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ τοὺς προπαρατεθέντας λόγους τοῦ Διονυσίου ⁷⁴.

6 Ἐνατόλιος αὐτῷ διάδοχος, ἀγαθός, φασίν, ἀγαθοῦ, καθίσταται, γένος μὲν καὶ αὐτὸς Ἀλεξανδρεὺς, λόγων δ' ἕνεκα καὶ παιδείας τῆς Ἑλλήνων φιλοσοφίας τε τὰ πρῶτα τῶν μάλιστα καθ' ἡμᾶς δοκιμωτάτων ἀπενηνεγμένος, ἅτε ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας ἀστρονομίας τε καὶ τῆς ἄλλης, διαλεκτικῆς εἴτε φυσικῆς, θεωρίας ῥητορικῶν τε αὖ μαθημάτων ἐλληλακῶς εἰς ἄκρον ὧν ἕνεκα καὶ τῆς ἐπ' Ἀλεξανδρείας Ἀριστοτέλους διαδοχῆς τὴν διατριβὴν λόγος ἔχει πρὸς τῶν τῆδε πολιτῶν συστή-

7 σασθαι αὐτὸν ἀξιωθῆναι. Μυρίας μὲν οὖν τοῦδε καὶ ἄλλας ἀριστείας ἐν τῇ κατ' Ἀλεξάνδρειαν τοῦ Βρουχίου πολιορκία μνημονεύουσιν, ἅτε τῶν ἐν τέλει προνομίας ἐξαιρέτου πρὸς ἀπάντων ἠξιωμένον, δείγματος δ' ἕνεκα μόνου τοῦδε ἐπιμνησθή-

8 σομαι. Τοῦ πυροῦ, φασί, τοῖς πολιορκουμένοις ἐπιλελοιπότης, ὡς ἤδη τῶν ἔξωθεν πολεμίων μᾶλλον αὐτοῖς τὸν λιμὸν ἀφόρητον καθεστάναι, παρῶν ὁ δηλούμενος οἰκονομεῖται τι τοιοῦτον. Θατέρου μέρους τῆς πόλεως τῷ ῥωμαϊκῷ συμμαχοῦντος στρατῷ ταύτῃ τε τυγχάνοντος ἀπολιορκήτου, τὸν Εὐσέβιον (ἔτι γὰρ εἶναι τότε αὐτόθι πρὸ τῆς ἐπὶ Συρίαν μεταναστάσεως), ἐν τοῖς ἀπολιορκήτοις ὄντα μέγα τε κλέος καὶ διαβόητον ὄνομα μέχρι καὶ τοῦ Ῥωμαίων στρατηλάτου κεκτημένον, περὶ τῶν λιμῶν διαφθειρομένων κατὰ τὴν πολιορκίαν πέμψας ὁ Ἐνατό-

9 λιος ἐκδιδάσκει· ὁ δὲ μαθὼν, σωτηρίαν τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων αὐτομόλοις παρασχεῖν ὡς ἐν μεγίστῃ χάριτι δωρεᾶς τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν αἰτεῖται, καὶ τῆς ἀξιώσεώς γε τυχῶν ἐμφανὲς τῷ Ἐνατολίῳ καθίστησιν. Ὁ δὲ αὐτίκα τὴν ἐπαγγελίαν δεξάμενος, βουλήν τῶν Ἀλεξανδρέων συναγαγὼν, τὰ μὲν πρῶτα πάντας ἠξίου φιλικὴν δοῦναι Ῥωμαίοις δεξιάν, ὡς δ' ἀγριαίνοντας ἐπὶ τῷ λόγῳ συνεΐδεν, ἄλλ' οὐ τούτῳ γε φησίν, ἀντι-

6 Διάδοχος αὐτοῦ, ὅπως λέγουν ἀγαθὸς ἀγαθοῦ, καθίσταται ὁ Ἀνατόλιος, καταγόμενος καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν, κατὰ τοὺς λόγους δὲ καὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοποθετούμενος εἰς τὴν πρώτην θέσιν τῶν δοκιμωτάτων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς μας· διότι εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἄκρον τῆς μελέτης τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς γεωμετρίας, τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς λοιπῆς θεωρητικῆς ἐπιστήμης, εἴτε διαλεκτικῆς εἴτε φυσικῆς, ὡς ἐπίσης τῶν ρητορικῶν μαθημάτων. Ἔνεκα τούτου, καθὼς λέγεται, ἐκρίθη ἄξιος ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του νὰ συστήσῃ σχολὴν τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. 7 Διηγοῦνται λοιπὸν μυρία κατορθώματα αὐτοῦ τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τοῦ Βρουχίου εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, διότι μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐπιφορτισμένοι, ἐτιμήθη ἀπὸ ὅλους μὲ ἓν ἐξαίρετον προνόμιον, 8 ὡς παράδειγμα δὲ μόνον θὰ μνημονεύσω τοῦτο. Ἀφοῦ ἐτελείωσε, λέγουν, ὁ σῆτος τῶν πολιορκουμένων, ὥστε ἤδη ἡ πείνα νὰ καθίσταται περισσότερον ἀφόρητος δι' αὐτοὺς παρὰ διὰ τοὺς ἔξω ἐχθρούς, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος, παρευρισκόμενος, οἰκονόμησεν ὡς ἐξῆς τὰ πράγματα. Καθὼς τὸ ἓν μέρος τῆς πόλεως, συμμαχοῦν μὲ τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν, συνέβαινε ὡς ἐκ τούτου νὰ μένη ἀπολιόρητον, ὁ Ἀνατόλιος στέλλει καὶ πληροφορεῖ περὶ τῶν ἀποθνησκόντων κατὰ τὴν πολιορκίαν ἀπὸ τὴν πείναν τὸν Εὐσέβιον (διότι ἔμενεν ἀκόμη ἐκεῖ πρὸ τῆς μεταναστεύσεώς του εἰς τὴν Συρίαν): ὁ ὅποιος ἦτο μεταξὺ τῶν ἀπολιορκήτων, εἶχε δὲ μεγάλην φήμην καὶ περιβόητον ὄνομα μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατηλάτου τῶν Ρωμαίων. 9 Μαθὼν δὲ αὐτὸς, ζητεῖ ἀπὸ τὸν στρατηγὸν τῶν Ρωμαίων ὡς μεγάλην χάριν νὰ παράσχῃ σωτηρίαν εἰς ὅσους ἀπὸ τοὺς πολεμίους ἔλθουν αὐτόμολοι, ἀφοῦ δὲ ἐνεκρίθη ἡ αἴτησίς του, τὸ καθιστᾷ γνωστὸν εἰς τὸν Ἀνατόλιον. Αὐτὸς δὲ μόλις ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν, συγκροτήσας συνέλευσιν τῶν Ἀλεξανδρέων, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐζήτησεν ἀπὸ ὅλους νὰ δώσουν φιλικὴν χεῖρα εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅταν δὲ ἀντελήφθη ὅτι ἀγριεύουν μὲ τοὺς λόγους του λέγει, «πάντως νομίζω ὅτι

λέξειν ποθ' ὑμᾶς οἶομαι, εἰ τοὺς περιττοὺς καὶ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ-
 δαμῆ χρησίμους, γραῖδας καὶ νήπια καὶ πρεσβύτας, ἐκδοῦναι
 πυλῶν ἔξω βαδίζειν ὅποι βούλονται, συμβουλεύσαιμι. Τί γὰρ
 δὴ τούτους εἰς μάτην, ὅσον οὕπω τεθνηξομένους, παρ' ἑαυτοῖς
 ἔχομεν; τί δὲ τοὺς ἀναπήρους καὶ τὰ σώματα λελωβημένους
 τῷ λιμῷ κατατρύχομεν, τρέφειν δέον μόνους ἄνδρας καὶ νεανίας
 καὶ τὸν ἀναγκαῖον πυρὸν τοῖς ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἐπιτη-
 10 δείοις ταμιεύεσθαι;». Τοιούτοις τισὶ λογισμοῖς πείσας τὸ συνέ-
 δριον, ψῆφον πρῶτος ἀναστὰς ἐκφέρει πᾶν τὸ τῆ στρατεία μὴ
 ἐπιτήδειον εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν γένος ἀπολύειν τῆς πό-
 λεως, ὅτι μὴδὲ καταμένουσιν αὐτοῖς καὶ εἰς ἄχρηστον ἐν τῇ
 πόλει διατρίβουσιν ἐλπίς ἂν γένοιτο σωτηρίας, πρὸς τοῦ λιμοῦ
 11 διαφθαρησομένοις. Ταύτη δὲ τῶν λοιπῶν ἀπάντων τῶν ἐν τῇ
 βουλῇ συγκαταθεμένων μικροῦ δεῖν τοὺς πάντας τῶν πολιορ-
 κουμένων διεσώσατο, ἐν πρώτοις μὲν τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας,
 ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν πᾶσαν ἡλικίαν δια-
 διδράσκειν προμηθούμενος, οὐ μόνον τῶν κατὰ τὴν ψῆφον δε-
 δογμένων, τῇ δὲ τούτων προσφάσει καὶ μυρίους ἄλλους, λεληθό-
 τως γυναικείαν στολὴν ἀμπισχομένους νύκτωρ τε τῇ ἐκείνου
 φροντίδι τῶν πυλῶν ἐξιόντας καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν
 ὁρμῶντας. Ἐνθα τοὺς πάντας ὑποδεχόμενος ὁ Εὐσέβιος πα-
 τρὸς καὶ ἰατροῦ δίκην κεκακωμένους ἐκ τῆς μακρᾶς πολιορ-
 κίας διὰ πάσης προνοίας καὶ θεραπείας ἀνεκτᾶτο.

12 Τοιούτων ἢ κατὰ Λαοδίκειαν ἐκκλησία δύο ἐφεξῆς κατὰ
 διαδοχὴν ἠξιώθη ποιμένων, σὺν θεῖα προμηθεία μετὰ τὸν δη-
 λωθέντα πόλεμον ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐπὶ τὰ τῆδε
 13 μετεληλυθότων. Οὐμενοῦν ἐσπουδάσθη πλεῖστα τῷ Ἀνατολίῳ
 συγγράμματα, τοσαῦτα δ' εἰς ἡμᾶς ἐλήλυθε, δι' ὧν αὐτοῦ κατά-
 μαθεῖν δυνατὸν ὁμοῦ τό τε λόγιον καὶ πολυμαθές· ἐν οἷς μά-

- δέν θὰ φέρετε ποτέ ἀντιρρήσεις εἰς τοῦτο, ἂν συνεβούλευον νὰ ἀφήσετε νὰ βαδίσουν ἔξω ἀπὸ τὰς πύλας ὅπου θέλουν τοὺς περιττοὺς καὶ κατὰ κανένα τρόπον χρησίμους εἰς ἡμᾶς, δηλαδή τὰς γραίας, τὰ νήπια, τοὺς γέροντας. Διατί νὰ ἔχωμεν τούτους εἰς μάτην πλησίον μας, ἀφοῦ ἐντὸς ὀλίγου θ' ἀποθάνουν; Διατί νὰ ταλαιπωροῦμεν μὲ τὴν πείναν τοὺς ἀναπήρους καὶ ἀσθενικοὺς εἰς τὸ σῶμα, ἐνῶ πρέπει νὰ τρέφωμεν μόνον ἄνδρας καὶ νεανίας καὶ νὰ ἀποθηκεύωμεν τὸν ἀναγκαῖον
- 10 σῖτον διὰ τοὺς ἐπιτηδείους πρὸς φύλαξιν τῆς πόλεως;». Πείσας τὴν συνέλευσιν μὲ τοιοῦτους λογισμοὺς, ἐσηκώθη καὶ ἐξέφερε πρῶτος ψῆφον νὰ ἀπολυθῇ ἀπὸ τὴν πόλιν ὅλον τὸ γένος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὅσον δέν εἶναι κατάλληλον διὰ τὸ στράτευμα, καθ' ὅσον ἂν παραμείνουν καὶ χάσουν ἐδῶ τὸν καιρὸν των ματαίως, δέν θὰ ὑπῆρχε δι' αὐτοὺς ἐλπίς σω-
- 11 τηρίας, ἀφοῦ θὰ ἀπέθνησκον ἀπὸ τὴν πείναν. Ἀφοῦ δέ ὅλα τὰ λοιπὰ μέλη τῆς συνελεύσεως συνεφώνησαν μὲ αὐτὴν τὴν ψῆφον, σχεδὸν ἔσωσε τὸ σύνολον τῶν πολιορκουμένων, φροντίσας νὰ διαφύγουν ἄνθρωποι πάσης ἡλικίας κατὰ πρῶτον μὲν ἀπὸ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἔπειτα δέ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτας, ὅχι δέ μόνον ἀπὸ τοὺς ἐμπίπτοντας εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόφασιν τούτων καὶ μυρίοι ἄλλοι ἐξερχόμενοι μὲ τὴν φροντίδα ἐκείνου κρυφὰ ἀπὸ τὰς πύλας μὲ γυναικείαν στολὴν καὶ τρέχοντες πρὸς τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν. Ἐκεῖ ὁ Εὐσέβιος, ὑποδεχόμενος ὡσὰν πατὴρ καὶ ἰατρὸς τοὺς πάντας, ταλαιπωρημένους ἀπὸ τὴν μακρὰν πολιορκίαν, τοὺς ἀνεκούφιζε μὲ πᾶσαν πρόνοιαν καὶ θεραπείαν.
- 12 Τοιοῦτων ποιμένων ἠξιώθη διαδοχικῶς ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἐκκλησία τῆς Λαοδικείας, ἐλθόντων ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὴν θείαν πρόνοιαν μετὰ τὸν ἀναφερθέντα πόλεμον.
- 13 Ὅχι δέ μόνον συνετάχθησαν πλεῖστα συγγράμματα ὑπὸ τοῦ Ἀνατολίου, ἀλλὰ ἐπίσης ἔφθασαν ἕως ἡμᾶς τόσα, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν συγχρόνως τὴν λογιότητα καὶ τὴν πολυμαθειαν αὐτοῦ. Εἰς αὐτὰ κυρίως κα-

λιστα τά περὶ τοῦ Πάσχα δόξαντα παρίστησιν, ἀφ' ὧν ἀναγκαῖον ἂν εἶη τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος μνημονεῦσαι.

Ἐκ τῶν περὶ τοῦ Πάσχα
Ἀνατολίου κανόνων

14 «Ἐχει τοίνυν ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τὴν νουμηνίαν τοῦ πρώτου μηνός, ἣτις ἀπάσης ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος, τὴν κατ' Αἴγυπτίους μὲν Φαμενώθ κς, κατὰ δὲ τοὺς Μακεδόνων μῆνας Δύστρου κβ, ὡς δ' ἂν εἴποιεν Ῥωμαῖοι, πρὸ ἰα Καλαν-
15 δῶν Ἀπριλίων. Εὐρίσκεται δὲ ὁ ἥλιος ἐν τῇ προκειμένῃ Φαμενώθ κς οὐ μόνον ἐπιβάς τοῦ πρώτου τμήματος, ἀλλ' ἤδη καὶ τετάρτην ἡμέραν ἐν αὐτῷ διαπορευόμενος. Τοῦτο δὲ τὸ τμήμα πρῶτον δωδεκατημόριον καὶ ἰσημερινὸν καὶ μηνῶν ἀρχὴν καὶ κεφαλὴν τοῦ κύκλου καὶ ἄφεςιν τοῦ τῶν πλανητῶν δρόμου καλεῖν εἰώθασι, τὸ δὲ πρὸ τούτου μηνῶν ἔσχατον καὶ τμήμα δωδέκατον καὶ τελευταῖον δωδεκατημόριον καὶ τέλος τῆς τῶν πλανητῶν περιόδου· δι' ὃ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ τιθεμένους τὸν πρῶτον μῆνα καὶ τὴν τεσσαρεσκαδεκάτην τοῦ Πάσχα κατ' αὐτὴν λαμβάνοντας οὐ μικρῶς οὐδ' ὡς ἔτυχεν ἀμαρτάνειν φαμέν.

16 »Ἐστὶν δ' οὐχ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, Ἰουδαίοις δὲ ἐγινώσκετο τοῖς πάλαι καὶ πρὸ Χριστοῦ ἐφυλάττετό τε πρὸς αὐτῶν μάλιστα· μαθεῖν δ' ἔστιν ἐκ τῶν ὑπὸ Φίλωνος, Ἰωσήπου, Μουσαίου λεγομένων, καὶ οὐ μόνων τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐτι παλαιότερων ἀμφοτέρων Ἀγαθοβούλων, τῶν ἐπὶ κλην διδασκάλων Ἀριστοβούλου τοῦ πάνυ, ὃς ἐν τοῖς ὀκατειλεγμένους τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θείας Ἑβραίων ἐρμηνεύσασι Γραφὰς Πτολε-

ταστρώνει τὰς γνώμας του περὶ τοῦ θέματος τοῦ Πάσχα, θὰ ἦτο δὲ ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσωμεν ταύτας ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἐκ τῶν κανόνων τοῦ Ἀνατολίου
περὶ τοῦ Πάσχα

- 14 «Ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τὸ πρῶτον ἔτος ἡ νέα σελήνη τοῦ πρώτου μηνός, ἡ ὁποία εἶναι ἀρχὴ ὀλοκλήρου τῆς δεκαεννεαετηρίδος, ἡ κατὰ μὲν τοὺς Αἰγυπτίους ἡ 26 τοῦ Φαμενώθ, κατὰ δὲ τοὺς μῆνας τῶν Μακεδόνων ἡ 22 Δύστρου, ὅπως θὰ ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι ἡ 11 πρὸ τῶν Καλανδῶν τοῦ Ἀπριλίου.
- 15 Κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν δὲ 26 Φαμενώθ ὁ ἥλιος εὐρίσκεται ὄχι μόνον νὰ ἔχη ἐπιβῆ τοῦ πρώτου τμήματος, ἀλλὰ ἤδη νὰ ἔχη προχωρήσει τέσσαρας ἡμέρας. Συνηθίζουν δὲ νὰ ὀνομάζουσι τοῦτο τὸ τμήμα πρῶτον δωδεκατημόριον, ἰσημερινὸν, ἀρχὴν τῶν μηνῶν, κεφαλὴν τοῦ κύκλου, ἑναρξιν τοῦ δρόμου τῶν πλανητῶν, τὸ δὲ προηγούμενον τούτου, τελευταῖον τῶν μηνῶν, δωδέκατον τμήμα, τελευταῖον δωδεκατημόριον, τέλος δὲ πορείας τῶν πλανητῶν. Διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι κάμνουν λάθος ὄχι μικρὸν οὔτε τυχαῖον ὅσοι τοποθετοῦν τὸν πρῶτον μῆνα εἰς αὐτὸ τὸ τμήμα καὶ λαμβάνουν τὴν δεκάτην τετάρτην τοῦ Πάσχα κατὰ τὴν νέαν αὐτὴν σελήνην.
- 16 »Δὲν εἶναι ἰδικὸς μας ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος, ἀλλ' ἦτο γνωστὸς εἰς τοὺς παλαιούς Ἰουδαίους, τοὺς πρὸ Χριστοῦ, καὶ κυρίως ἀπὸ αὐτοῦς ἐτηρεῖτο· εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ μάθη κανεὶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Φίλωνος, τοῦ Ἰωσήπου, τοῦ Μουσαίου, καὶ ὄχι μόνον ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἀκόμη παλαιότερων δύο Ἀγαθοβούλων⁷⁹, τῶν ὀνομαζομένων διδασκάλων τοῦ μεγάλου Ἀριστοβούλου, ὁ ὁποῖος συμπεριλαμβάνεται εἰς τοὺς ἑβδομήκοντα ἄνδρας οἱ ὁποῖοι μετέφρασαν τὰς ἱερὰς καὶ θείας Γραφὰς τῶν Ἑβραίων χάριν τοῦ Πτο-

75. Ὁ Μουσαῖος καὶ οἱ δύο Ἀγαθόβουλοι εἶναι ἀγνωστοὶ ἄλλοθεν.

μαίω τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ τῷ τούτου πατρί, καὶ βίβλους ἐξηγη-
 τικὰς τοῦ Μωυσέως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνησε βασιλεῦ-
 17 σιν. Οὗτοι τὰ ζητούμενα κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐπιλύοντες, φασὶ
 δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπ' ἴσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαι ἐα-
 ρινῆν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός· τοῦτο δὲ εὐρίσκεισθαι, τὸ
 πρῶτον τμήμα τοῦ ἡλιακοῦ, ἢ, ὡς τινες αὐτῶν ὠνόμασαν, ζω-
 φόρου κύκλου διεξιόντος ἡλίου. Ὁ δὲ Ἀριστόβουλος προστί-
 θησιν ὡς εἶη ἐξ ἀνάγκης τῆ τῶν διαβατηρίων ἑορτῇ μὴ μόνον
 τὸν ἥλιον ἰσημερινὸν διαπορεύεσθαι τμήμα, καὶ τὴν σελήνην
 18 δέ. Τῶν γὰρ ἰσημερινῶν τμημάτων ὄντων δύο, τοῦ μὲν ἑαρι-
 νοῦ, τοῦ δὲ μετοπωρινοῦ, καὶ διαμετρούντων ἄλληλα δοθείσης
 τε τῆς τῶν διαβατηρίων ἡμέρας τῆ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ μη-
 νός μεθ' ἑσπέραν, ἐνστήξεται μὲν ἡ σελήνη τὴν ἐναντίαν καὶ
 διάμετρον τῷ ἡλίῳ στάσιν, ὥσπερ οὖν ἔξεστιν ἐν ταῖς πανσε-
 λήνοις ὄραν, ἔσονται δὲ ὁ μὲν κατὰ τὸ ἑαρινὸν ἰσημερινόν, ὁ
 ἥλιος, τμήμα, ἢ δὲ ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ φθινοπωρινὸν ἰσημερι-
 νόν, ἢ σελήνη.

19 »Οἶδα πλεῖστα καὶ ἄλλα πρὸς αὐτῶν λεγόμενα, τοῦτο μὲν
 πιθανά, τοῦτο δὲ κατὰ τὰς κυριολογικὰς¹ ἀποδείξεις προϊόν-
 τα, δι' ὧν παριστάνειν πειρῶνται τὴν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἀζύ-
 μων ἑορτὴν δεῖν πάντως μετ' ἰσημερίαν ἄγεσθαι· παρήμι δὲ
 τὰς τοιαύτας τῶν ἀποδείξεων ὕλας ἀπαιτῶν ὧν περιήρηται μὲν
 τὸ ἐπὶ τῷ Μωυσέως νόμῳ κάλυμμα, ἀνακεκαλυμμένῳ δὲ τῷ
 προσώπῳ λοιπὸν ἤδη Χριστὸν καὶ τὰ Χριστοῦ αἰεὶ κατοπτρί-
 ζεσθαι μαθήματά τε καὶ παθήματα. Τοῦ δὲ τὸν πρῶτον παρ'
 Ἑβραίοις μῆνα περὶ ἰσημερίαν εἶναι παραστατικὰ καὶ τὰ ἐν
 τῷ Ἐνώχ μαθήματα».

20 Καὶ ἀριθμητικὰς δὲ καταλέλοιπεν ὁ αὐτὸς ἐν ὅλοις δέκα
 συγγράμμασιν εἰσαγωγὰς καὶ ἄλλα δείγματα τῆς περὶ τὰ θεῖα

1. κυριολογικὰς Schwartz, κυριακὰς κώδ.

λεμαίου Φιλαδέλφου καὶ τοῦ πατρὸς τούτου, ἀλλὰ ἐπίσης ἀφιέρωσεν εἰς τοὺς ἰδίους βασιλεῖς βιβλία ἐρμηνευτικὰ τοῦ 17 μωσαϊκοῦ νόμου. Ἐπιλύοντες οἱ συγγραφεῖς οὗτοι τὰ σχετικὰ ζητήματα τῆς Ἐξόδου, λέγουν ὅτι πρέπει ὅλοι ἀνεξαιρέτως νὰ προσφέρουν τὰς θυσίας τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν, εἰς τὰ μέσα τοῦ πρώτου μηνός· εὐρίσκεται δὲ τοῦτο, ὅταν ὁ ἥλιος διέρχεται τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ ἡλιακοῦ ἥ, ὅπως μερικοὶ τὸ λέγουν, τοῦ ζωοφόρου κύκλου. Ὁ δὲ Ἀριστόβουλος προσθέτει ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα νὰ διέρχεται ἰσημερινὸν τμήμα ὄχι μόνον ὁ ἥλιος, 18 ἀλλὰ καὶ ἡ σελήνη. Πράγματι, καθὼς ὑπάρχουν δύο ἰσημερινὰ τμήματα, τὸ ἐν ἑαρινόν, τὸ ἄλλο φθινοπωρινόν, καὶ εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα τὸ ἐν πρὸς τὸ ἄλλο, δεδομένου ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα εἶναι τὴν δεκάτην τετάρτην τοῦ μηνός τὸ βράδυ, ἀφ' ἐνός μὲν ἡ σελήνη θὰ κατέχη τὴν διαμετρικῶς ἀντίθετον ἀπὸ τὸν ἥλιον στάσιν, ὅπως ἄλλωστε εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς εἰς τὰς πανσελήνους, ἀφ' ἐτέρου δὲ θὰ εἶναι ὁ μὲν ἥλιος εἰς τὸ ἑαρινὸν ἰσημερινὸν τμήμα, ἡ δὲ σελήνη εἰς τὸ φθινοπωρινὸν ἰσημερινόν.

19 »Γνωρίζω καὶ πολλὰ ἄλλα λεγόμενα ἀπὸ αὐτοῦς, ἐν μέρει πιθανὰ, ἐν μέρει στηριζόμενα εἰς ἰσχυρὰς ἀποδείξεις, διὰ τῶν ὁποίων προσπαθοῦν ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ τελῆται μετὰ τὴν ἰσημερίαν. Παραλείπω δὲ τὰς τοιαύτας ἀποδείξεις, ζητῶν ἀπὸ ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἀφαιρεθῆ τὸ κάλυμμα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου νὰ κατοπτρίζωνται πάντοτε εἰς τὸ ἐξῆς μὲ ἀκάλυπτον πρόσωπον τὸν Χριστὸν καὶ τὰ μαθήματα καὶ παθήματα τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι δὲ ὁ πρῶτος μὴν τῶν Ἑβραίων τοποθετεῖ γύρω ἀπὸ τὴν ἰσημερίαν, κατοχυρώνεται ἐπίσης ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐνώχ» ⁷⁶.

20 Ὁ ἴδιος δὲ ἄφησε καὶ ἀριθμητικὰς εἰσαγωγὰς εἰς δέκα συνολικῶς βιβλία καὶ ἄλλα δείγματα τῆς ἐνασχολήσεώς του

76. Ἐνώχ 72 ἐ.

21 σχολῆς τε αὐτοῦ καὶ πολυπειρίας. Τούτῳ πρῶτος ὁ τῆς Παλαιστίνων Καισαρείας ἐπίσκοπος Θεότεκνος χειῖρας εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιτέθεικε, διάδοχον ἑαυτοῦ μετὰ τελευτὴν ποριεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ παροικίᾳ προμνώμενος, καὶ δὴ ἐπὶ σμικρόν τινα χρόνον ἄμφω τῆς αὐτῆς προύστησαν ἐκκλησίας· ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς κατὰ Παῦλον συνόδου καλούσης, τὴν Λαοδικέων πόλιν παριῶν πρὸς τῶν ἀδελφῶν αὐτόθι κοιμηθέντος Εὐσεβίου κεκράτηται.

22 Καὶ τοῦ Ἀνατολίου δὲ τὸν βίον μεταλλάξαντος, τῆς ἐκεῖσε παροικίας ὕστατος τῶν πρὸ τοῦ διωγμοῦ καθίσταται Στέφανος, λόγων μὲν φιλοσόφων καὶ τῆς ἄλλης παρ' Ἑλλησι παιδείας παρὰ τοῖς πολλοῖς θαυμασθεῖς, οὐχ ὁμοίως γε μὴν περὶ τὴν θείαν πίστιν διατεθειμένος, ὡς προῖὼν ὁ τοῦ διωγμοῦ καιρὸς ἀπήλεγξεν, εἴρωνα μᾶλλον δειλὸν τε καὶ ἄνανδρον ἥπερ
23 ἀληθῆ φιλόσοφον ἀποδείξας τὸν ἄνδρα. Οὐ μὴν ἐπὶ τούτῳ γε καταστρέφειν ἔμελλε τὰ τῆς ἐκκλησίας, ἀνορθοῦται δ' αὐτὰ πρὸς αὐτοῦ Θεοῦ τοῦ πάντων Σωτῆρος αὐτίκα τῆς αὐτόθι παροικίας ἐπίσκοπος ἀναδειχθεὶς Θεόδοτος, πράγμασιν αὐτοῖς ἀνὴρ καὶ τὸ κύριον ὄνομα καὶ τὸ ἐπίσκοπον ἐπαληθεύσας. Ἰατρικῆς μὲν γὰρ σωμάτων ἀπεφέρετο τὰ πρῶτα τῆς ἐπιστήμης, ψυχῶν δὲ θεραπευτικῆς, οἷος οὐδὲ ἄλλος ἀνθρώπων ἐτύγχανε, φιλανθρωπίας, γνησιότητος, συμπαθείας, σπουδῆς, τῶν τῆς παρ' αὐτοῦ δεομένων ὠφελείας ἔνεκεν, πολὺ δὲ ἦν αὐτῷ καὶ τὸ περὶ τὰ θεῖα μαθήματα συνησκημένον.

24 Οὗτος μὲν δὴ τοιοῦτος ἦν· ἐν Καισαρείᾳ δὲ τῆς Παλαιστίνης Θεότεκνον σπουδαιότατα τὴν ἐπισκοπὴν διελθόντα Ἀγάπιος διαδέχεται· ὃν καὶ πολλὰ καμεῖν γνησιωτάτην τε πρόνοιαν τῆς τοῦ λαοῦ προστασίας ἴσμεν πεποιημένον πλουσία τε χειρὶ πάντων μάλιστα πενήτων ἐπιμεμελημένον.

21 με τὰ θεῖα καὶ τῆς πολυπειρίας του. Τοῦτον πρῶτος ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον ὁ Θεότεκνος, ἐπίσκοπος Καισαρείας Παλαιστίνης, προσπαθῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ διάδοχόν του εἰς τὴν παροικίαν του μετὰ θάνατον, καὶ μάλιστα ἐπὶ μικρὸν χρόνον προέστησαν καὶ οἱ δύο τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλά, ὅταν τὸν ἐκάλεσεν ἡ σύνοδος κατὰ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, διερχόμενος τὴν πόλιν τῆς Λαοδικείας, ἐκρατήθη ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφούς, διότι εἶχεν ἀποθάνει ὁ Εὐσέβιος.

22 Ὅταν δὲ ἐγκατέλειπε τὸν βίον καὶ ὁ Ἀνατόλιος, ἐπίσκοπος τῆς ἐκεῖ παροικίας τελευταῖος πρὸ τοῦ διωγμοῦ καθίσταται ὁ Στέφανος, θαυμασθεὶς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς διὰ τοὺς φιλοσοφικοὺς του λόγους καὶ τὴν ἄλλην ἑλληνικὴν παιδείαν· ἀλλὰ δὲν ἦτο κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διατεθειμένος ἔναντι τῆς θείας πίστεως, ὅπως ἐφανερώσῃ κατὰ τὴν πορείαν του ὁ καιρὸς τοῦ διωγμοῦ, ἀποδείξας τὸν ἄνδρα μᾶλλον κρυψίνου, δειλὸν
23 καὶ ἄνανδρον, παρὰ ἀληθινὸν φιλόσοφον. Δὲν ἐπρόκειτο ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς του νὰ καταστραφοῦν αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας, διότι τὰς διώρθωσεν ὁ Θεόδοτος, ἀναδειχθεὶς ἀμέσως ἐπίσκοπος τῆς ἐκεῖ παροικίας ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Σωτῆρος ὅλων, ἀνήρ ἐπαληθεύσας διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τὸ κύριον ὄνομά του καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἐπισκόπου. Πράγματι τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης τῶν σωμάτων κατεῖχε τὰ πρωτεῖα, τὴν δὲ θεραπευτικὴν τῶν ψυχῶν κατεῖχεν ὅσον κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν φιλάνθρωπίαν, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν συμπάθειαν, τὸν ζῆλον, χάριν τῶν ἐχόντων ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν του, ἐνῶ συγχρόνως ἦτο πολὺ μορφωμένος εἰς τὰ θεῖα μαθήματα.

24 Τοιοῦτος λοιπὸν ἦτο αὐτός. Εἰς δὲ τὴν Καισάρειαν Παλαιστίνης τὸν Θεότεκνον, συμπληρώσαντα σπουδαιότατα τὴν ἐπισκοπίαν του, διαδέχεται ὁ Ἀγάπιος. Γνωρίζομεν ὅτι οὗτος ἐκοπίασε πολὺ, ὅτι ἤσκησεν ἀποτελεσματικὴν πρόνοιαν πρὸς προστασίαν τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι κυρίως ἐπεμελήθη μετὰ ἀπλοχεριᾶν ὅλων τῶν πτωχῶν.

25 Κατὰ τοῦτον ἔλλογιμώτατον αὐτῷ τε βίῳ φιλόσοφον ἀλη-
θῆ πρεσβείου τῆς αὐτόθι παροικίας ἠξιωμένον Πάμφιλον ἔ-
γνωμεν· ὃν ὁποῖός τις ἦν καὶ ὄθεν ὀρμώμενος, οὐ σμικρᾶς ἂν
γένοιτο δηλοῦν ὑποθέσεως· ἕκαστα δὲ τοῦ κατ' αὐτὸν βίου καὶ
ἧς συνεστήσατο διατριβῆς, τούς τε κατὰ τὸν διωγμὸν ἐν δια-
φόροις ὁμολογίαις ἀγῶνας αὐτοῦ καὶ ὃν ἐπὶ πᾶσιν ἀνεδήσατο
τοῦ μαρτυρίου στέφανον, ἐν ἰδίᾳ τῇ περὶ αὐτοῦ διειλήφαμεν ὑπο-
θέσει.

26 Ἄλλ' οὗτος μὲν τῶν τῆδε θαυμασιώτατος· ἐν δὲ τοῖς μά-
λιστα καθ' ἡμᾶς σπανιωτάτους γενομένους ἴσμεν τῶν μὲν ἐπ'
Ἀλεξανδρείας πρεσβυτέρων Πιέριον, Μελέτιον δὲ τῶν κατὰ
27 Πόντον ἐκκλησιῶν ἐπίσκοπον. Ἄλλ' ὁ μὲν ἄκρως ἀκτήμονι
βίῳ καὶ μαθήμασι φιλοσόφοις δεδοκίμαστο, ταῖς περὶ τὰ θεῖα
θεωρίαις καὶ ἐξηγήσεσι καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας
διαλέξεσιν ὑπερφυῶς ἐξησηκημένος· ὁ δὲ Μελέτιος (τὸ μέλι τῆς
Ἀττικῆς ἐκάλονν αὐτὸν οἱ ἀπὸ παιδείας) τοιοῦτος ἦν οἷον ἂν
γραφεῖε τις τὸν κατὰ πάντα λόγων ἔνεκα τελεώτατον. Ῥητο-
ρικῆς μὲν γε τὴν ἀρετὴν οὐδ' οἷον τε θαυμάζειν ἐπαξίως, ἀλλὰ
28 τοῦτο μὲν εἶναι αὐτῷ φαίη ἂν τις τὸ κατὰ φύσιν· τῆς δ' ἄλλης
πολυπειρίας τε καὶ πολυμαθείας τίς ἂν τὴν ἀρετὴν ὑπερβάλοι-
το, ὅτι δὴ ἐπὶ πάσαις λογικαῖς ἐπιστήμασι τὸν τεχνικώτατον
καὶ λογιώτατον, καὶ μόνον πεῖραν αὐτοῦ λαβὼν, εἶπες ἂν; Ἐ-
φάμιλλα δὲ αὐτῷ καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς παρῆν τοῦ βίου. Τοῦτον
κατὰ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν τοῖς κατὰ Παλαιστίνην κλίμασι
διαδιδράσκοντα ἐφ' ὅλοις ἔτεσιν ἑπτὰ κατενοήσαμεν.

29 Τῆς δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας μετὰ τὸν μικρῷ πρόσ-
θεν δεδηλωμένον ἐπίσκοπον Ὑμέναιον Ζαβδάς τὴν λειτουργίαν
παραλαμβάνει· μετ' οὐ πολὺ δὲ τούτου κεκοιμημένον, Ἐρμων

81. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, Βίος Παμφίλου, εἰς τρία βιβλία, ἔχει χαθῆ.

- 25 Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐγνωρίσαμεν τὸν Πάμφιλον, ἄνδρα ἔλλογιμώτατον, ἀληθινὸν φιλόσοφον εἰς τὸν βίον, τιμημένον μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβυτέρου τῆς ἐκεῖ παροικίας. Τὸ νὰ πραγματευθῆ κανεὶς περὶ τοῦ ποῖος ἦτο καὶ ἀπὸ ποῦ κατήγετο δὲν θὰ ἦτο μικρὸν θέμα. Πάντως περιεγράψαμεν εἰς ἰδιαίτερον περὶ αὐτῶν σύγγραμμα⁷⁷ πᾶν στοιχεῖον τοῦ βίου του καὶ τῆς σχολῆς τὴν ὁποίαν συνέστησε, τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ εἰς διαφόρους ὁμολογίας κατὰ τὸν διωγμὸν καὶ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου τὸν ὁποῖον ἐκέρδισε τελικῶς.
- 26 Ἄλλ' αὐτὸς μὲν ἦτο θαυμασιώτατος εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Μεταξὺ δὲ τῶν κυρίως συγχρόνων μας γνωρίζομεν ὅτι κατέστησαν σπανιώταται προσωπικότητες, ἀπὸ μὲν τοὺς πρεσβυτέρους Ἀλεξανδρείας ὁ Πιέριος, ἀπὸ δὲ τοὺς λοιποὺς
- 27 ὁ ἐπίσκοπος τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Πόντου Μελέτιος. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐξετιμᾶτο ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν πτωχικὴν του ζωὴν καὶ τὰς φιλοσοφικὰς γνώσεις, διότι ἦτο ὑπερβολικῶς ἐξησκημένος εἰς τὰς περὶ τὰ θεῖα θεωρίας, ἐξηγήσεις καὶ διαλέξεις ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας· ὁ δὲ Μελέτιος (τὸ μέλι τῆς Ἀττικῆς τὸν ἐκάλουον οἱ πεπαιδευμένοι) ἦτο τοιοῦτος ὥστε θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ τὸν περιγράψῃ ὡς τὸν τελειότατον ὄλων ἐξ αἰτίας τῶν λόγων του. Τὴν ρητορικὴν του δεινότητα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ θαυμάζῃ κανεὶς ἐπαξίως, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ ὅτι τοῦτο ἦτο δι' αὐτὸν χάρισμα φυσικόν.
- 28 Τῆς δὲ ἄλλης πολυπειρίας καὶ πολυμαθείας ποῖος θὰ ὑπερέβαλλε τὴν δύναμιν, ἀφοῦ θὰ ἠδύνασο, καὶ μόνον ἂν ἐλάμβανες πείραν αὐτοῦ, νὰ τὸν χαρακτηρίσῃς ὡς τὸν τεχνικώτατον καὶ λογιώτατον εἰς ὅλας τὰς λογικὰς ἐπιστήμας; Ἐφάμιλλος δὲ ἦτο εἰς αὐτὸν ἡ ἀρετὴ τοῦ βίου. Κατενοήσαμεν τοῦτον κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ διωγμοῦ, ὅταν ἦτο φυγὰς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη.
- 29 Τῆς δὲ Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων μετὰ τὸν πρὸ ὀλίγου δηλωθέντα ἐπίσκοπον Ὑμέναιον παραλαμβάνει τὸ λειτούργημα ὁ Ζαβδᾶς· ὅταν δὲ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν αὐτός, διαδέχεται τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, φυλαγμένον ἐκεῖ ἕως σή-

ὑστατος τῶν μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ τὸν εἰς ἔτι νῦν ἐκεῖσε πεφυλαγμένον ἀποστολικὸν διαδέχεται θρόνον.

30 Καὶ ἐπ' Ἀλεξανδρείας δὲ Μάξιμον ὀκτωκαίδεκα ἔτεσι μετὰ τὴν Διονυσίου τελευτὴν ἐπισκοπεύσαντα Θεωνᾶς διαδέχεται καθ' ὃν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ ταῦτόν τῳ Πιερίῳ πρεσβυτερίου ἡξιωμένος Ἀχιλλᾶς ἐγνωρίζετο, τῆς ἱεραῆς πίστεως τὸ διδασκαλεῖον ἐγκεχειρισμένος, οὐδενὸς ἦττον σπανιώτατον φιλοσοφίας ἔργον καὶ πολιτείας εὐαγγελικῆς τρόπον γνήσιον
31 ἐπιδεδειγμένος. Μετὰ δὲ Θεωνᾶν ἐννεακαίδεκα ἔτεσιν ἡξυπηρετησάμενον διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐπ' Ἀλεξανδρείας Πέτρος, ἐν τοῖς μάλιστα καὶ αὐτὸς διαπρέψας ἐφ' ὅλοις δυοκαίδεκα ἐνιαυτοῖς, ὧν πρὸ τοῦ διωγμοῦ τρισὶν οὐδ' ὅλοις ἔτεσιν ἡγησάμενος τῆς ἐκκλησίας, τὸν λοιπὸν τοῦ βίου χρόνον εὐτονωτέρα τῇ συνασκήσει ἑαυτόν τε ἤγε καὶ τῆς κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν ὠφελείας οὐκ ἀφανῶς ἐπεμέλετο. Ταύτη δι' οὖν ἐνάτω ἔτει τοῦ διωγμοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς τῳ τοῦ μαρτυρίου κατεκοσμήθη στεφάνῳ.

32 Ἐν τούτοις τὴν τῶν διαδοχῶν περιγράψαντες ὑπόθεσιν, ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γενέσεως ἐπὶ τὴν τῶν προσευκητῶν καθαίρεσιν, εἰς ἔτη συντείνουσαν πέντε καὶ τριακόσια, φέρε, ἐξῆς τοὺς καθ' ἡμᾶς τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀνδρῶν ἀγῶνας, ὅσοι τε καὶ ὀπηλίκοι γεγόνασι, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς εἰδέναι διὰ γραφῆς καταλείψωμεν.

μερα ἀκόμη, ὁ Ἑρμων, τελευταῖος ἀπὸ τοὺς μέχρι τοῦ διω-
γμοῦ τῶν χρόνων μας.

- 30 Καὶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν δὲ τὸν Μάξιμον, ἐπισκοπεύσαν-
τα δέκα ὀκτῶ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διονυσίου, διαδέχε-
ται ὁ Θεωνᾶς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἦτο γνω-
στός ὁ τιμημένος μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβυτέρου Ἀχιλλᾶς
τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μὲ τὸν Πιέριον, κατέχων τὴν διεύθυνσιν τῆς
σχολῆς τῆς ἱερᾶς πίστεως, ἐπιδεικνύων ἐξ ἴσου σπανιώτατον
ἔργον φιλοσοφίας καὶ γνήσιον τρόπον εὐαγγελικῆς διαγω-
31 γῆς. Μετὰ δὲ τὸν Θεωνᾶν, ὑπηρετήσαντα ἐπὶ δέκα ἑννέα ἔτη,
διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ Πέτρος, εἰς
ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν διαπρέψαντας ἐπὶ δώδεκα ὀλόκληρα
ἔτη, ἐκ τῶν ὁποίων οὔτε κἂν ἐπὶ τρία ἔτη ἠγῆθη τῆς Ἐκκλη-
σίας πρὸ τοῦ διωγμοῦ, ἐνῶ κατὰ τὸν ὑπόλοιπον βίον του
ἐπεδίδεδτο εἰς ἐπιμελεστέραν ἀσκησιν καὶ ἐπεμελεῖτο τῆς κοι-
νῆς ὠφελείας τῶν Ἐκκλησιῶν χωρὶς νὰ κρύπτεται. Διὰ τοῦτο
κατὰ τὸ ἕνατον ἔτος τοῦ διωγμοῦ ἐστολίσθη μὲ τὸν στέφανον
τοῦ μαρτυρίου δι' ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς.
- 32 Περιγράψαντες εἰς τὰ προηγούμενα βιβλία τὸ θέμα τῶν
ἐπισκοπικῶν διαδοχῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡ-
μῶν μέχρι τῆς καθαιρέσεως τῶν προσευκτηρίων οἴκων, ἐπε-
κτεινόμενον εἰς τριακόσια πέντε ἔτη, ἃς παραδώσωμεν ἐν
συνεχείᾳ διὰ τῆς γραφῆς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τοὺς ἀ-
γῶνας τῶν ἀνδρείως ἀγωνισθέντων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας συγ-
χρόνων μας, πόσοι καὶ πόσον μεγάλοι ὑπῆρξαν, διὰ νὰ τοὺς
γνωρίζουν.

BIBΛΙΟΒ Η΄

Τὴν τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ἐν ὅλοις ἐπτὰ περιγράψαντες βιβλίους, ἐν ὀγδόῳ τούτῳ συγγράμματι τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτούς, οὐ τῆς τυχούσης ἄξια ὄντα γραφῆς, ἐν τι τῶν ἀναγκαιότητων ἠγούμεθα δεῖν εἰς γνῶσιν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς παραδοῦναι· καὶ ἄρξεται γε ὁ λόγος ἡμῖν ἐντεῦθεν.

α΄. Περὶ τῶν πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ

1 1 Ὅστις μὲν καὶ ὁποίας πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ δόξης ὁμοῦ καὶ παρησιας ὁ διὰ Χριστοῦ τῷ βίῳ κατηγγελμένος τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν εὐσεβείας λόγος παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, Ἕλλησί τε καὶ βαρβάρους, ἠξίωτο, μείζον ἢ καθ' ἡμᾶς ἐπαξίως 2 διηγῆσασθαι. Τεκμήρια δ' ἂν γένοιτο τῶν κρατούντων αἱ περὶ τοὺς ἡμετέρους δεξιώσεις, οἷς καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἐνεχείριζον ἡγεμονίας, τῆς περὶ τὸ θύειν ἀγωνίας κατὰ πολλὴν ἦν ἀπέσωζον περὶ τὸ δόγμα φιλίαν αὐτοῦς ἀπαλλάττοντες.

3 Τί δεῖ περὶ τῶν κατὰ τοὺς βασιλικοὺς λέγειν οἴκους καὶ

* Προηγεῖται πίναξ κεφαλαίων εἰσαγόμενος διὰ τῆς προτάσεως «τάδε καὶ ἡ τ' περιέχει βίβλος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας».

BIBLION Η'

Περιγράψαντες εἰς ἑπτὰ ὀλόκληρα βιβλία τὰς διαδοχὰς τῶν Ἀποστόλων, ἐκρίναμεν ὡς ἓν ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότατα καθήκοντα εἰς τὸ ὄγδοον τοῦτο βιβλίον νὰ παραδώσωμεν εἰς γνῶσιν τῶν μεταγενεστέρων τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συμβάντα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄξια προσεκτικῆς διαπραγματεύσεως. Καὶ θὰ ἀρχίσω τὸν λόγον ἀπὸ ἐδῶ ¹.

α'. Περὶ τῆς καταστάσεως πρὸ τοῦ
διωγμοῦ τῶν χρόνων ἡμῶν

- 1** ¹ Ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις ἡμῶν τὸ νὰ περιγράψωμεν ἐπαξίως, πόσης καὶ ποίας δόξης καὶ παρρησίας εἶχεν ἀξιωθῆ τὸ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀναγγελθὲν εἰς τὸν κόσμον κήρυγμα τῆς θρησκείας τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων μεταξύ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, πρὸ τοῦ συγχρόνου ἡμῶν διωγμοῦ.
- 2** Ἀποδείξεις δὲ περὶ τούτου θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν αἱ περιποιήσεις τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς ἰδικούς μας, πρὸς τοὺς ὁποίους μάλιστα ἐνεπιστεύοντο τὰς διακυβερνήσεις ἐπαρχιῶν, ἀπαλλάσσοντες αὐτοὺς τῆς ἀγωνίας ἀπὸ τὴν σχετικὴν μετὰ τὰ καθήκοντα προσφορὰν θυσίας λόγῳ τῆς φιλίας των πρὸς τὸ δόγμα ².
- 3** Τί πρέπει νὰ εἴπη κανεὶς περὶ τῶν εὕρισκομένων εἰς τὰ

1. Ὁ Εὐσέβιος πολὺ ὀλίγα εἶπε διὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν, μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ διωγμοῦ τοῦ 303. Παρέθεσε κυρίως τὰς διαδοχὰς τῶν ἐπισκόπων. Ἡ παροῦσα εἰσαγωγή ὁμοιάζει με τὸν ἐπίλογον τοῦ βιβλίου Ζ'.

2. Πράγματι ὁ χρόνος ἀπὸ τοῦ 260 μέχρι τοῦ 303 ἦτο περίοδος εἰρήνης καὶ αὐξήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἀρχόντων; Οἱ τοῖς οἰκείοις εἰς πρόσωπον ἐπὶ τῷ
 θείῳ παρρησιαζομένοις λόγῳ τε καὶ βίῳ συνεχώρουν, γαμεταῖς
 καὶ παισὶ καὶ οἰκέταις μόνον οὐχὶ καὶ ἐγκανχᾶσθαι ἐπὶ τῇ παρ-
 ρησίᾳ τῆς πίστεως ἐπιτρέποντες· οὐδ' ἐξόχως καὶ μᾶλλον τῶν
 4 συνθεραπόντων ἀποδεκτοὺς ἠγοῦντο, οἷος ἐκεῖνος ἦν Δωρόθεος,
 πάντων αὐτοῖς εὐνούστατός τε καὶ πιστότατος καὶ τούτων ἕ-
 νεκα διαφερόντως παρὰ τοὺς ἐν ἀρχαῖς καὶ ἡγεμονίαις ἐντιμό-
 τατος, ὃ τε σὺν αὐτῷ περιβόητος Γοργόνιος καὶ ὅσοι τῆς αὐτῆς
 ὁμοίως τούτοις ἠξίωντο διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον τιμῆς· οἷας τε
 καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἀρχοντας παρὰ πᾶσιν ἐπιτρό-
 ποις καὶ ἡγεμόσιν ἀποδοχῆς ἦν ὁρᾶν ἀξιουμένους.

5 Πῶς δ' ἂν τις διαγράψειε τὰς μυριάνδρους ἐκεῖνας ἐπι-
 συναγωγὰς καὶ τὰ πλήθη τῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν ἀθροισμάτων
 τὰς τε ἐπισήμους ἐν τοῖς προσευκτηρίοις συνδρομὰς; Ὡν δὴ
 ἕνεκα μηδαμῶς ἔτι τοῖς πάλαι οἰκοδομήσασιν ἀρκούμενοι, εὐ-
 ρείας εἰς πλάτος ἀνὰ πᾶσας τὰς πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνίστων
 ἐκκλησίας.

6 Ταῦτα δὲ τοῖς χρόνοις προϊόντα ὁσημέραι τε εἰς αὔξην καὶ
 μέγεθος ἐπιδιδόντα οὐδεὶς ἀνεῖργε φθόνος οὐδέ τις δαίμων πο-
 νηρὸς οἷός τε ἦν βασκαίνειν οὐδ' ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς κωλύειν,
 ἐς ὅσον ἡ θεία καὶ οὐράνιος χεὶρ ἔσκεπέ τε καὶ ἐφρούρει, οἷα
 δὴ ἄξιον ὄντα, τὸν ἑαυτῆς λαόν.

β'. Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν
 καθαιρέσεως

7 Ὡς δ' ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας ἐπὶ χαννότητα καὶ νω-
 θρίαν τὰ καθ' ἡμᾶς μετηλλάττετο, ἄλλων ἄλλοις διαφθονουμένων

3. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ σύζυγος τοῦ Διοκλητιανοῦ Πρίσκα καὶ ἡ θυ-
 γάτηρ Βαλερία ἦσαν Χριστιαναί.

ἀνάκτορα τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων; Οὗτοι ἠνείχοντο τοὺς οἰκείους των νὰ ἐπιτελοῦν ἐλευθέρως μὲ λόγον καὶ πράξεις τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα ἐνώπιόν των, ἐπιτρέποντες εἰς τὰς συζύγους, τὰ παιδιά³ καὶ τοὺς ὑπηρέτας των σχεδὸν νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς πίστεώς των, τοὺς ὁποίους ἐξετίμων ἰδιαιτέρως⁴ καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς συναδέλφους των. Τοιοῦτος ἦτο ἐκεῖνος ὁ Δωρόθεος, ὁ περισσότερον ἀφωσιωμένος καὶ πιστὸς εἰς αὐτούς, ἐξ αἰτίας δὲ τούτου περισσότερον ἐκτιμώμενος μεταξὺ τῶν εὕρισκομένων εἰς τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς κυβερνήσεις, καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ περιβόητος Γοργόνιος καὶ ὅσοι ἄλλοι εἶχον ἀξιωθῆ τῆς ἰδίας μὲ αὐτούς τιμῆς διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ βλέπη κανεὶς νὰ ἀξιῶνωνται τιμῆς καὶ οἱ ἄρχοντες ἐκάστης Ἐκκλησίας ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπιτρόπους καὶ ἠγεμόνας.

5 Πῶς δὲ θὰ ἦδύνατο νὰ περιγράψῃ κανεὶς ἐκείνας τὰς πολυανθρώπους συνελεύσεις καὶ τὰ πλήθη τῶν συναθροίσεων εἰς πᾶσαν πόλιν, ὡς καὶ τὰς ἐπισήμους συγκεντρώσεις εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους; Ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν ἤρκοῦντο πλεον εἰς τὰ παλαιὰ οἰκοδομήματα καὶ ἀνήγειρον ἐκ θεμελίων εὐρυχώρους ἐκκλησίας εἰς ὅλας τὰς πόλεις.

6 Αὐτὰ δὲ, ἐνῶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπροχώρουν, ηὔξάνοντο καὶ ἐμεγεθύνοντο, κανεὶς φθόνος δὲν τὰ ἠμπόδιζεν οὔτε κανεὶς δαίμων ἦτο ἱκανὸς νὰ τὰ βασκάνῃ ἢ νὰ τὰ παρακωλύσῃ μὲ ἀνθρωπίνας ἐπιβουλὰς, ὅσον χρόνον ἡ θεία καὶ οὐρανία χεὶρ ἐσκέπαζε καὶ ἐφρούρει τὸν λαόν της, ὁ ὁποῖος βεβαίως ἦτο ἄξιός τούτου.

β'. Περὶ τῆς καταστροφῆς
τῶν Ἐκκλησιῶν

7 Ὅταν ὁμως ἐξ αἰτίας τῆς περισσῆς ἐλευθερίας τὰ ζητήματα μας περιέπεσαν εἰς χαννότητα καὶ νωθρότητα, καθὼς ἄλ-

καὶ διαλοιδουμένων καὶ μόνον οὐχὶ ἡμῶν αὐτῶν ἑαυτοῖς προσπολεμούντων ὄπλοις, εἰ οὕτω τύχοι, καὶ δόρασι τοῖς διὰ λόγων ἀρχόντων τε ἀρχουσι προσρηγνύντων καὶ λαῶν ἐπὶ λαοὺς καταστασιαζόντων τῆς τε ὑποκρίσεως ἀφ᾽ αὐτοῦ καὶ τῆς εἰρωνείας ἐπὶ πλεῖστον ὅσον κακίας προϊούσης, ἣ μὲν δὴ θεία κρίσις, οἷα φίλον αὐτῇ, πεφεισμένως, τῶν ἀθροισμάτων ἔτι συγκροτουμένων, ἡρέμα καὶ μετρίως τὴν αὐτῆς ἐπισκοπὴν ἀνεκί-
8 ὡς δ' ἀνεπαισθήτως ἔχοντες οὐχ ὅπως εὐμενὲς καὶ ἰλεω καταστήσεσθαι τὸ θεῖον προθυμούμεθα, οἷα δέ τινες ἄθεοι ἀφρόντιστα καὶ ἀνεπίσκοπα τὰ καθ' ἡμᾶς ἡγούμενοι ἄλλας ἐπ' ἄλλαις προσετίθεμεν κακίας οἷ τε δοκοῦντες ἡμῶν ποιμένες τὸν τῆς θεοσεβείας θεσμὸν παρωσᾶμενοι ταῖς πρὸς ἀλλήλους ἀνεφλέγοντο φιλονεικίαις, αὐτὰ δὴ ταῦτα μόνα, τὰς ἔριδας καὶ τὰς ἀπειλὰς τὸν τε ζῆλον καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους ἔχθος τε καὶ μῖσος ἐπαύξοντες οἷα τε τυραννίδας τὰς φιλαρχίας ἐκθύμως διεκδικοῦντες, τότε δὴ, τότε κατὰ τὴν φάσκουσαν τοῦ Ἱερεμίου φωνὴν «ἐγνόφωσεν ἐν ὄργῃ αὐτοῦ Κύριος τὴν θυγατέρα Σιών καὶ κατέρριψεν ἐξ οὐρανοῦ δόξασμα Ἰσραὴλ οὐκ ἐμνήσθη τε ὑποποδίου ποδῶν αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ὄργῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ κατεπόντισε Κύριος πάντα τὰ ὠραῖα Ἰσραὴλ καὶ καθεῖλε πάντας τοὺς
9 φραγμοὺς αὐτοῦ»· κατὰ τε τὰ ἐν Ψαλμοῖς προθεσπισθέντα «κατέστρεψε τὴν διαθήκην τοῦ δούλου αὐτοῦ καὶ ἐβεβήλωσεν εἰς γῆν» διὰ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως «τὸ ἅγιασμα αὐτοῦ» καὶ «καθεῖλε πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ, ἔθετο τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν, διήρπασάν τε τὰ πλήθη» τοῦ λαοῦ «πάντες οἱ διοδεύοντες ὁδόν», καὶ δὴ ἐπὶ τούτοις «ὄνειδος ἐγενήθη τοῖς γείτοσιν αὐτοῦ· ὑψωσε» γὰρ «τὴν δεξιὰν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἀπέστρεψε τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀντελάβετο αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ»· ἀλλὰ καὶ «κατέλν-

λοι ἀπὸ ἡμᾶς ἐφθονοῦμεν καὶ ὑβρίζομεν ἄλλους, σχεδὸν ἐπο-
 λεμοῦμεν ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν μας, ἐὰν ἐδίδετο εὐκαιρία, μὲ
 ὄπλα καὶ δόρατα τοῦ λόγου, ἡγέται ἤρχοντο εἰς ρῆξιν μὲ
 ἡγέτας καὶ λαϊκοὶ ἐστασίαζον κατὰ λαϊκῶν, ἢ ὑπερβολικὴ ὑπο-
 κρισία καὶ προσποίησης ἐπροχώρει εἰς τὸ ἄκρον τῆς κακίας,
 τότε ἡ μὲν θεία κρίσις ἐνήργει τὰ ἔργα τῆς, ὅπως συνηθίζει,
 μὲ φειδῶ, ἡρεμίαν καὶ μετριοπάθειαν, ἐνῶ ἐπραγματοποιούν-
 8 το ἀκόμη αἱ συναθροίσεις καὶ ὁ διωγμὸς ἤρχιζεν ἀπὸ τοὺς
 στρατευμένους ἀδελφοὺς. Ὡσὰν νὰ ἡμεθα δὲ ἀναίσθητοι, δὲν
 κατεβάλλομεν καμμίαν προσπάθειαν νὰ καταστήσωμεν τὸν
 Θεὸν εὐμενῆ καὶ ἐλεήμονα, ἀλλ' ἀντιθέτως ὡς ἄθεοι θεωροῦν-
 9 τες τὰς ὑποθέσεις μας ἀναξίας φροντίδος καὶ ἐπιμελείας προσε-
 θέτομεν τὴν μίαν κακίαν ἐπὶ τῆς ἄλλης, οἱ δὲ θεωρούμενοι ὡς
 ποιμένες ἡμῶν παραγκωνίσαντες τὸν κανόνα τῆς θεοσεβείας
 ἐπεδίδοντο μὲ πάθος εἰς τὰς φιλονεικίας πρὸς ἀλλήλους. Μὲ
 αὐτὴν δὲ τὴν τακτικὴν ηὔξανον μόνον καὶ μόνον τὰς ἔριδας,
 τὰς ἀπειλὰς, τὸν φθόνον, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔχθραν καὶ τὸ
 μῖσος καὶ ἐπεδίωκον ἐκθύμως τὰς ἐξουσίας ὅπως ἐγίνετο μὲ
 τὰς τυραννίδας. Τότε ἀκριβῶς συμφώνως μὲ τὴν φωνὴν τοῦ
 Ἰερεμίου «ἐσκότισεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ ὁ Κύριος τὴν θυγατέρα
 Σιών καὶ κατέρριψεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὴν δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ
 καὶ δὲν ἐνεθυμήθη τὸ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν του κατὰ τὴν
 ἡμέραν τῆς ὀργῆς του, ἀλλὰ κατεπόντισεν ὁ Κύριος ὅλας τὰς
 ὠραιότητας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ κατέστρεψεν ὅλα τὰ ὀχυρώματά
 9 του»⁴ συμφώνως πρὸς τὰ προλεχθέντα εἰς τοὺς ψαλμοὺς
 «κατέστρεψε τὴν διαθήκην τοῦ δούλου αὐτοῦ καὶ ἐβεβήλωσεν
 ἐπάνω εἰς τὴν γῆν» διὰ τῆς καθαιρέσεως τῶν Ἐκκλησιῶν
 «τὸ ἁγίασμά του» καὶ «ἐκρήμνισεν ὅλα τὰ φράγματά του,
 ἔθεσεν εἰς τὰ ὀχυρώματά του δειλίαν, διήρπασαν τὰ πλήθη»
 τοῦ λαοῦ «ὄλοι οἱ διαβάται τῆς ὁδοῦ» καὶ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰ
 «ἔγινεν ὄνειδος εἰς τοὺς γείτονάς του»· διότι ὁ Κύριος «ὑψωσε
 τὴν δεξιὰν τῶν ἐχθρῶν του καὶ ἀπεμάκρυνε τὴν βοήθειαν τῆς
 ρομφαίας του καὶ δὲν τὸν ὑπεστήριξεν εἰς τὸν πόλεμον», ἀλλὰ

σεν ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτὸν καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξεν ἐσμίκρυνέ τε τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτοῦ», καὶ ἐπὶ πᾶσι «κατέχεεν αὐτοῦ αἰσχύνην».

- 2** ¹ Συντετέλεσται δῆτα καθ' ἡμᾶς ἅπαντα, ὀπηνίκα τῶν μὲν προσευκτηρίων τοὺς οἴκους ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὐτοῖς θεμελίους καταρριπτομένους, τὰς δ' ἐνθέους καὶ ἱεράς γραφὰς κατὰ μέσας ἀγορὰς πυρὶ παραδιδόμενας αὐτοῖς ἐπέιδομεν ὀφθαλμοῖς τοὺς τε τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένας αἰσχυρῶς ὧδε κἀκεῖσε κρυπταζομένους, τοὺς δὲ ἀσχημόνως ἀλισκομένους καὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν καταπαιζομένους, ὅτε καὶ κατ' ἄλλον προφητικὸν λόγον «ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ καὶ οὐχ ὁδῶ»).
² Ἀλλὰ τούτων μὲν οὐχ ἡμέτερον διαγράφειν τὰς ἐπὶ τέλει σκυθρωπὰς συμφορὰς, ἐπεὶ καὶ τὰς πρόσθεν τοῦ διωγμοῦ διαστάσεις τε αὐτῶν εἰς ἀλλήλους καὶ ἀτοπίας οὐχ ἡμῖν οἰκεῖον μνήμη παραδιδόναι· δι' ὃ καὶ πλέον οὐδὲν ἱστορῆσαι περὶ αὐτῶν διέ-
³ γνωμεν ἢ δι' ὧν ἂν τὴν θείαν δικαιώσαιμεν κρίσιν. Οὐκοῦν οὐδὲ τῶν πρὸς τοῦ διωγμοῦ πεπειραμένων ἢ τῶν εἰς ἅπαν τῆς σωτηρίας νεναυαγηκότων αὐτῇ τε γνώμη τοῖς τοῦ κλύδωνος ἐναπορριφέντων βυθοῖς μνήμην ποιήσασθαι προήχθημεν, μόνα δ' ἐκεῖνα τῇ καθόλου προσθήσομεν ἱστορία, ἃ πρώτοις μὲν ἡμῖν αὐτοῖς, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς γένοιτ' ἂν πρὸς ὠφελείας.

γ'. Περὶ τοῦ τρόπου τῶν κατὰ
τὸν διωγμὸν ἠγωνισμένων

- 4** Ἴωμεν οὖν ἐντεῦθεν ἤδη τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῶν τοῦ θείου λόγου μαρτύρων ἐν ἐπιτομῇ διαγράφοντες.

5. Ψαλμ. 88, 40-46.

6. Ψαλμ. 106,40.

καί τόν ἀπεγύμνωσεν ἀπό τήν καθαρότητα καί ἔθραυσε τόν θρόνον αὐτοῦ εἰς τήν γῆν, ἐμίκρυνε τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς του» καί ἐπάνω ἀπό ὅλα τόν ἐγέμισεν ἐντροπήν ⁵.

2 ¹ Ὅλα αὐτὰ βεβαίως ἐξεπληρώθησαν εἰς τοὺς χρόνους μας, ὅταν εἶδομεν μέ τὰ ἴδια τὰ μάτια μας τοὺς μέν εὐκτηρίους οἴκους νὰ καταρρίπτωνται ἀπό τήν κορυφήν ἕως τὰ θεμέλια, τὰς δὲ θείας καί ἱεράς Γραφάς νὰ παραδίδωνται εἰς τὸ πῦρ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, τοὺς ποιμένας τῶν Ἐκκλησιῶν νὰ κρύπτονται ἐπαισχύντως ἐδῶ καί ἐκεῖ ἢ νὰ συλλαμβάνωνται ἀτίμως καί νὰ ἐμπαίζωνται ἀπό τοὺς ἐχθρούς, ὅταν συμφῶνως πρὸς ἄλλον προφητικὸν λόγον «ἠπλώθη ἐξουδένωσις ἐπάνω εἰς τοὺς ἄρχοντας καί τοὺς περιεπλάνησεν εἰς χῶρον ² ἄβατον καί χωρὶς δρόμον» ⁶. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἰδικόν μας ἔργον νὰ περιγράψωμεν τὰς εἰς τὸ τέλος θλιβεράς συμφορὰς τούτων, ἐπειδὴ καί τὰς πρὸ τοῦ διωγμοῦ διαστάσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους καί ἀτόπους ἐνεργείας δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων. Διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ μὴ ἱστορήσωμεν περὶ αὐτῶν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ δικαιώσωμεν τὴν ³ θείαν κρίσιν. Λοιπὸν δὲν ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσωμεν οὔτε τοὺς ἐκ τοῦ διωγμοῦ δοκιμασθέντας ἢ τοὺς ναυαγήσαντας καθ' ὀλοκληρίαν ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν καί ἐκουσίως ριφθέντας εἰς τοὺς βυθοὺς τῆς τρικυμίας, θὰ προσθέσωμεν δὲ εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν μόνον ἐκεῖνα τὰ ὅποια θὰ ἀπέβαινον ὠφέλιμα, πρῶτον μὲν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ἔπειτα δὲ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἡμῶν.

γ'. Περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀγωνισθέντων κατὰ τὸν διωγμὸν

4 Ἄς βαδίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ διὰ νὰ περιγράψωμεν τῶρα συντόμως τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῶν μαρτύρων τοῦ θείου λόγου.

Ἔτος τοῦτο ἦν ἔννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Δύστρος μῆν, λέγοιτο δ' ἂν οὗτος Μάρτιος κατὰ Ῥωμαίους, ἐν ᾧ τῆς τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς ἐπελαννούσης ἤπλωτο πανταχόσε βασιλικὰ γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέσθαι προστάττοντα, καὶ τοὺς μὲν τιμῆς ἐπειλημμένους ἀτίμους, τοὺς δ' ἐν οἰκετίαις, εἰ ἐπιμένοινεν τῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ προθέσει, ἐλευθερίας στερεῖσθαι προα-
 5 γορεύοντα. Καὶ ἡ μὲν πρώτη καθ' ἡμῶν γραφὴ τοιαύτη τις ἦν· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων, προσε-
 τάττετο τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας τοὺς κατὰ πάν-
 τα τόπον πρῶτα μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι, εἴθ' ὕστερον πάση μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι.

- 3** 1 Τότε δὴ οὖν, τότε πλεῖστοι μὲν ὅσοι τῶν ἐκκλησιῶν ἄρ-
 χοντες, δειναῖς αἰκίαις προθύμως ἐναθλήσαντες, μεγάλων ἀ-
 γώνων ἱστορίας ἐπεδείξαντο, μυριοὶ δ' ἄλλοι τὴν ψυχὴν ὑπὸ
 δειλίας προναρκήσαντες προχείρως οὕτως ἀπὸ πρώτης ἐξη-
 σθένησαν προσβολῆς· τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος εἶδη διάφορα
 βασάνων ἐνήλλαττεν, ὁ μὲν μάστιξιν αἰκιζόμενος τὸ σῶμα,
 ὁ δὲ στρεβλώσει καὶ ξεσμοῖς ἀνυπομονήτοις τιμωρούμενος,
 ἐφ' οἷς ἤδη τινὲς οὐκ αἴσιον ἀπηνέγκαντο τοῦ βίου τέλος.
 2 Ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἄλλως τὸν ἀγῶνα διεξῆσαν· ὁ μὲν γάρ
 τις ἐτέρων βία συνωθούντων καὶ ταῖς παμμιάρους καὶ ἀνά-
 γνοις προσαγόντων θυσίαις ὡς τεθυκῶς ἀπηλλάττετο, καὶ εἰ
 μὴ τεθυκῶς ἦν, μηδ' ὄλως προσπελάσας μηδέ τινος ἐναγοῦς ἐ-
 φαφάμενος, εἰρηκότων δ' ἐτέρων ὅτι τεθύκοι, σιωπῇ φέρων τὴν
 συκοφαντίαν ἀπήει· ἄλλος ἡμιθνής αἰρόμενος ὡς ἂν ἤδη νεκρὸς
 3 ἐρρίπτετο, καὶ τις αὖ πάλιν ἐπ' ἐδάφους κείμενος μακρὰν ἐσύ-
 ρετο τοῖν ποδοῖν, ἐν τεθυκόσιν αὐτοῖς λελογισμένος. Ὁ δὲ τις

Ἦτο τοῦτο τὸ δέκατον ἕνατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ, κατὰ τὸν μῆνα Δύστρον, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς Ρωμαίους θὰ ἐλέγετο Μάρτιος. Τότε, ἐνῶ ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐδημοσιεύοντο πανταχοῦ βασιλικά διατάγματα, προστάσσοντα αἱ μὲν ἐκκλησίαι νὰ κατεδαφισθοῦν, αἱ δὲ Γραφαὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν με πῦρ, καὶ ὀρίζοντα οἱ μὲν τιμημένοι με ἀξιώματα νὰ τὰ χάσουν, οἱ δὲ εὕρισκόμενοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀνωτάτων ἀξιωματούχων νὰ στερηθοῦν τῆς ἐλευθερίας των, ἐὰν ἐπιμένουν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐναντίον ἡμῶν διάταγμα τοιοῦτον ἦτο· μετ' ὀλίγον ὅμως, ἀφοῦ κατέφθασαν ἄλλα γράμματα, διετάσσετο δι' ὅλους τοὺς προΐσταμένους τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς πάντα τόπον πρῶτον μὲν νὰ παραδίδωνται εἰς δεσμά, ἔπειτα δὲ νὰ ἀναγκάζωνται με πάντα τρόπον νὰ θυσιάζουν.

3 ¹ Τότε λοιπὸν ἀκριβῶς πλεῖστοι ὅσοι ἄρχοντες τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀθλήσαντες θαρραλέως εἰς δεινοὺς βασανισμοὺς, παρουσίασαν θεάματα μεγάλων ἀγώνων, πολυάριθμοι ὅμως ἄλλοι νεκρωθέντες εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ δειλίαν ἐξησθένησαν ἀμέσως με τὴν πρώτην προσβολήν. Ἐκαστος ἀπὸ τοὺς προηγούμενους ὑπεβάλλετο εἰς διαφορετικὰ εἶδη βασάνων· ἄλλος ἐκακοποιεῖτο εἰς τὸ σῶμα με μάστιγας, ἄλλος ἐτιμωρεῖτο εἰς ἀνυποφόρους στρεβλώσεις με τὸ μάγγανον καὶ ξεσμοὺς με τὸν σιδερένιον ξέστην, ὑπὸ τοὺς ὁποῖους μερικοὶ εὔρον ² ἤδη ἀπαίσιον τέλος τοῦ βίου. Ἄλλοι δὲ πάλιν διεξῆγον τὸν ἀγῶνα κατ' ἄλλον τρόπον· ἐπὶ παραδείγματι ἄλλος ἀπηλλάσσετο ὡς δῆθεν θυσιάσας ὅταν τὸν ὦθουν βιαίως καὶ τὸν ὠδήγουν εἰς τὰς μιὰς καὶ ἀκαθάρτους θυσίας, καί, ἔστω χωρὶς νὰ θυσιάσῃ οὔτε κἂν νὰ πλησιάσῃ καὶ ἐγγίσῃ κάτι τὸ μιὰρόν, ἔλεγον ὅμως ἄλλοι ὅτι εἶχε θυσιάσει, ἀπήρχετο φέρων ³ σιωπηλῶς τὴν συκοφαντίαν· ἄλλος ὠδηγεῖτο ἡμίθανῆς καὶ ἐρρίπτετο ὡσάν νεκρὸς πλέον, ἄλλος δὲ πάλιν κείμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐσύρετο ἀπὸ τοὺς πόδας, ὑπολογιζόμενος μεταταξὺ τῶν θυσιασάντων. Εἰς ἄλλος ἐφώναζε καὶ διεβεβαίωνε

ἔβρα καὶ μεγάλη διεμαρτύρετο φωνῇ τῆς θυσίας τὴν ἄρνησιν, καὶ ἄλλος Χριστιανὸς εἶναι ἐκεκράγει, τῇ τοῦ σωτηρίου προσρήματος ὁμολογία λαμπρυνόμενος· ἕτερος τὸ μὴ τεθυκέναι μηδὲ θύσειν ποτὲ διετείετο. "Ὅμως δ' οὖν καὶ οἶδε πολυχειρία τῆς ἐπὶ τοῦτο τεταγμένης στρατιωτικῆς παρατάξεως καὶ στόματος παιόμενοι καὶ κατασιγαζόμενοι κατὰ τε προσώπου καὶ παρεϊῶν τυπτόμενοι μετὰ βίας ἐξωθοῦντο· οὕτως ἐξ ἅπαντος οἱ τῆς θεοσεβείας ἐχθροὶ τὸ δοκεῖν ἠνυκέναι περὶ πολλοῦ ἐτίθεντο.

4 1 Ἄλλ' οὐ καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῖς μαρτύρων ταῦτα προῦχώρει· ὧν εἰς ἀκριβῆ διήγησιν τίς ἂν ἡμῖν ἐξαρκέσειε λόγος;

δ' Περὶ τῶν ἀοιδίμων τοῦ Θεοῦ μαρτύρων, ὡς πάντα τόπον ἐπλησαν τῆς ἑαυτῶν μνήμης, ποικίλους τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀναδησάμενοι στεφάνους

Μυρίους μὲν γὰρ ἱστορήσαι ἂν τις θαυμαστὴν ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἐνδεδειγμένους προθυμίαν, οὐκ ἐξ ὄτουπερ μόνον ὁ κατὰ πάντων ἀνεκινήθη διωγμός, πολὺ πρότερον δὲ **2** καθ' ὃν ἔτι τὰ τῆς εἰρήνης συνεκροτεῖτο. Ἄρτι γὰρ ἄρτι πρῶτον ὥσπερ ἀπὸ κάρου βαθέος ὑποκινουμένου τοῦ τὴν ἔξουσίαν εἰληφότος κρύβδην τε ἔτι καὶ ἀφανῶς μετὰ τὸν ἀπὸ Δεκίου καὶ Οὐαλεριανοῦ μεταξὺ χρόνον ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιχειροῦντος οὐκ ἄθρόως τε τῷ καθ' ἡμῶν ἐπαποδυομένου πολέμῳ, ἀλλ' ἔτι τῶν κατὰ τὰ στρατόπεδα μόνων ἀποπειρωμένου (ταύτη γὰρ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀλῶναι ῥαδίως ᾔετο, εἰ πρότερον ἐκείνων καταγωνισάμενος περιγένοιτο), πλείστους παρῆν τῶν ἐν στρατείαις

7. Προφανῶς πολλοὶ ἔθνικοι συμπεριεφέροντο οὕτω ἀπὸ συμπάθειαν πρὸς τοὺς Χριστιανούς, τοὺς ὁποίους παρουσίαζον ὡς θυσιάσαντας διὰ νὰ τοὺς σώσουν.

8. Ὁ Γαλέριος.

μέ μεγάλην φωνήν ὅτι ἤρνεϊτο τήν θυσίαν καί ἄλλος ἔκραζεν ὅτι εἶναι Χριστιανός, ὑπερηφανευόμενος μέ τήν ὁμολογίαν τοῦ 4 ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος· ἀλλ' ὅμως καί αὐτοί ἀπεμακρύνοντο βιαίως, ὑποβαλλόμενοι εἰς σιωπήν μέ κτυπήματα εἰς τὸ στόμα ἀπό τὸ πλῆθος τῆς πρὸς τοῦτο τοποθετημένης στρατιωτικῆς παρατάξεως καί κτυπώμενοι εἰς τὸ πρόσωπον καί τὰς παρειάς· πάντως τόσον σπουδαῖον ἐθεώρουν οἱ ἐχθροὶ τῆς θεοσεβείας τὸ νὰ φαίνεται μέ πάντα τρόπον ὅτι ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ⁷.

4 1 Δέν συνέβαινον ὅμως ταῦτα καί εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας, περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν ὁποίων ποία ἔκθεσις θὰ ἤρκει νὰ δώσῃ ἀκριβῆ εἰκόνα;

δ'. Περὶ τῶν ἀοιδίμων μαρτύρων τοῦ Θεοῦ, πῶς ἐπλήρωσαν πάντα τόπον μέ τήν μνήμην των, κερδίσαντες ποικίλους στεφάνους διὰ τήν εὐσέβειαν

Θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ ἱστορήσῃ ὅτι μυρῖοι πιστοὶ ἐπέδειξαν θαυμαστήν προθυμίαν ὑπὲρ τῆς θρησκείας τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, μάλιστα ὄχι μόνον ἀφ' ὅτου ἀνεκινήθη ὁ διωγμὸς ἐναντίον ὄλων, ἀλλὰ πολὺ προηγουμένως, ὅταν ἐπεκράτει 2 ἀκόμη εἰρήνη. Πράγματι ἀμέσως μόλις ὁ καταλαβὼν τήν ἐξουσίαν⁸, ὡσὰν νὰ συνήρχετο ἀπὸ λήθαργον, ἐπεχείρησε διὰ πρώτην φοράν μετὰ τὸν χρόνον τοῦ Δεκίου καί τοῦ Βαλεριανοῦ ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν, κρυφίως ἀκόμη καί ἀφανῶς, καί ἐκίνει τὸν ἐναντίον ἡμῶν πόλεμον ὄχι ἀποτόμως, ἀλλὰ κατηύθυνε τὰς προσπαθείας του ἐναντίον τῶν στρατευμένων μόνον Χριστιανῶν (διότι μέ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνόμιζεν ὅτι θὰ συνελάμβανεν εὐκόλως καί τοὺς ὑπολοίπους, ἐὰν ἐνίκα προηγουμένως ἐκείνους εἰς ἀγῶνα), τότε ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεῖς πλείστους στρατευμένους νὰ ἀσπάζονται τὸν

ὄρᾱν ἀσμενέστατα τὸν ἰδιωτικὸν προασπαζομένους βίον, ὡς ἂν μὴ ἔξαρνοι γένοιτο τῆς περὶ τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν εὐσεβείας.

3 Ὡς γὰρ ὁ στρατοπεδάρχης, ὅστις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος, ἄρτι πρῶτον ἐνεχειρεῖ τῷ κατὰ τῶν στρατευμάτων διωγμῷ, φυλοκρινῶν καὶ διακαθαίρων τοὺς ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἀναφερομένους αἵρεσίν τε διδούς ἢ πειθαρχοῦσιν ἧς μετῆν αὐτοῖς ἀπολαύειν τιμῆς ἢ τοῦναντίον στέρεσθαι ταύτης, εἰ ἀντιτάττοντο τῷ προστάγματι, πλεῖστοι ὅσοι τῆς Χριστοῦ βασιλείας στρατιῶται τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν, μὴ μελλήσαντες, τῆς δοκούσης δόξης καὶ εὐ-
4 πραγίας ἧς εἶχοντο, ἀναμφιλόγως προυτίμησαν. Ἦδη δὲ σπανίως τούτων εἰς πού καὶ δεύτερος οὐ μόνον τῆς ἀξίας τὴν ἀποβολήν, ἀλλὰ καὶ θάνατον τῆς εὐσεβοῦς ἐνστάσεως ἀντικατηλλάττοντο, μετρίως πως ἤδη τότε τοῦ τὴν ἐπιβουλήν ἐνεργοῦντος καὶ μέχρις αἵματος ἐπ' ἐνίων φθάνειν ἐπιτολμῶντος, τοῦ πλήθους, ὡς ἔοικεν, τῶν πιστῶν δεδιττομένου τε αὐτὸν ἔτι καὶ ἀποκναίοντος ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀθρόως ἐφορμηῆσαι πόλεμον.

ε'. Περὶ τῶν κατὰ Νικομηδείαν

- 5 Ὡς δὲ καὶ γυμνότερον ἐπαπεδύετο, οὐδ' ἔστι λόγῳ δυνατὸν ἀφηγήσασθαι ὅσους καὶ ὁποίους τοῦ Θεοῦ μάρτυρας ὀφθαλμοῖς παρῆν ὄρᾱν τοῖς ἀνὰ πάσας τὰς τε πόλεις καὶ τὰς χώρας οἰκοῦσιν.
- 5 Αὐτίκα γοῦν τῶν οὐκ ἀσήμων τις, ἀλλὰ καὶ ἄγαν κατὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ νενομισμένας ὑπεροχὰς ἐνδοξοτάτων, ἅμα τῷ τὴν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ προτεθῆναι γραφήν, ζήλω τῷ κατὰ Θεὸν ὑποκινηθεὶς διαπύρω τε ἐφορμήσας τῇ πίστει, ἐν προφανεῖ καὶ δημοσίῳ κειμένην ὡς ἀνοσίαν καὶ ἀσεβεστάτην ἀνελῶν σπαράττει, δυεῖν ἐπιπαρόντων κατὰ τὴν

9. Ὁ Εὐσέβιος εἰς τὸ Χρονικὸν τὸν ὀνομάζει Βετούριον.

10. Ἡ δίωξις κατὰ τῶν χριστιανῶν στρατιωτικῶν προηγῆθη τοῦ γενικοῦ διατάγματος ὡς εἰδικὸν στρατιωτικὸν μέτρον.

ιδιωτικὸν βίον, διὰ ν' ἀποφύγουν ν' ἀρνηθοῦν τὴν εὐσέβειαν πρὸς τὸν Δημιουργὸν τῶν ὄλων.

- 3 Πράγματι, εὐθύς ὡς ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁποῖος καὶ ἂν ἦτο ⁹, ἀνελάμβανε τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν στρατευμάτων, ἀνακατατάσσων καὶ ἐκκαθαρίζων τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ στρατόπεδα, καὶ παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκλέξουν, ἢ πειθαρχοῦντες νὰ ἀπολαύουν τὸ ἀξίωμα τὸ ὁποῖον τοὺς ἀνήκει ἢ ἀντιθέτως νὰ στερηθοῦν αὐτοῦ ἀντιτασσόμενοι εἰς τὸ πρόσταγμα, πλεῖστοι ὅσοι στρατιῶται τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ χωρὶς καθυστέρησιν καὶ δισταγμὸν προετίμησαν τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν ἔναντι τῆς φαινομενικῆς δόξης καὶ εὐημερίας τὴν
- 4 ὁποῖαν εἶχον. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον σπανίως εἰς ἢ δύο ἀπὸ αὐτοὺς ἀντήλλασσον μὲ τὴν εὐσεβῆ ἀντίστασιν, ὅχι μόνον τὴν ἀποβολὴν τῆς ἀξίας, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον, διότι ὁ ἐνεργῶν τὴν ἐπίθεσιν ἐτόλμα νὰ φθάνη τότε μὲ μετριοπάθειαν εἰς αἷμα ἐπὶ μερικῶν Χριστιανῶν, φοβούμενος, ὅπως φαίνεται, τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν ἀκόμη καὶ διστάζων νὰ προχωρήσῃ ἀποτόμως πρὸς τὸν πόλεμον ἔναντιον ὄλων ¹⁰.

ε'. Περὶ τῶν συμβάντων εἰς
τὴν Νικομήδειαν

- 5 Ὅταν ὁμως κατέστησε περισσότερον ἀνοικτὴν τὴν ἐπίθεσιν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφηγηθῆ κανεὶς πόσους καὶ ποίους μάρτυρας τοῦ Θεοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδουν οἱ κατοικοῦντες εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας.
- 5 Ἐπὶ παραδείγματι λοιπὸν κάποιος, ὅχι ὁποιοσδήποτε ἄσημος, ἀλλὰ ἐνδοξότατος σύμφωνα μὲ τὰς ἰσχυούσας εἰς τὸν κόσμον ἀξιολογήσεις, μόλις ἐτοιχοκολλήθη εἰς τὴν Νικομήδειαν τὸ διάταγμα κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, παρακινηθεὶς ἀπὸ τὸν θεῖον ζῆλον καὶ ὀρμήσας μὲ ἐνθερμον πίστιν, τὸ ἀφαιρεῖ καὶ τὸ ξεσχίζει ἐνῶ ἦτο εἰς θέσιν φανεράν καὶ δημοσίαν, ὡς ἀνόσιον καὶ ἀσεβές. Εὐρίσκοντο τότε εἰς αὐτὴν τὴν

αὐτὴν πόλιν βασιλέων, τοῦ τε πρεσβυτάτου τῶν ἄλλων καὶ τοῦ τὸν τέταρτον ἀπὸ τούτου τῆς ἀρχῆς ἐπικρατοῦντος βαθμόν. Ἄλλ' οὗτος μὲν τῶν τηρικᾶδε πρῶτος τοῦτον διαπρέφας τὸν τρόπον ἅμα τε τοιαῦτα οἶα καὶ εἰκὸς ἦν, ὑπομείνας ὡς ἂν ἐπὶ τοιούτῳ τολμήματι, τὸ ἄλυτον καὶ ἀτάραχον εἰς αὐτὴν τελευταίαν διετήρησεν ἀναπνοήν.

ς'. Περὶ τῶν κατὰ τοὺς βασιλικοὺς οἴκους

6 1 Πάντων δὲ ὅσοι τῶν πώποτε ἀνυμνοῦνται θαυμάσιοι καὶ ἀπ' ἀνδρείᾳ βεβοημένοι εἴτε παρ' Ἑλλησιν εἴτε παρὰ βαρβάρους, θεῖους ἤνεγκεν ὁ καιρὸς καὶ διαπρεπεῖς μάρτυρας τοὺς ἀμφὶ τὸν Δωρόθεον βασιλικοὺς παῖδας, οἳ καὶ τῆς ἀνωτάτω παρὰ τοῖς δεσπόταις ἠξιωμένοι τιμῆς γνησίων τε αὐτοῖς διαθέσει τέκνων οὐ λειπόμενοι, μείζονα πλοῦτον ὡς ἀληθῶς ἠγῆνται τῆς τοῦ βίου δόξης καὶ τρυφῆς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ὄνειδισμούς τε καὶ πόνους καὶ τοὺς κεκαινουργημένους ἐπ' αὐτοῖς πολυτρόπους θανάτους· ὧν ἑνὸς τινος οἶω κέχρηται μνησθέντες τῷ τοῦ βίου τέλει, σκοπεῖν ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις συμβεβηκότα τοῖς ἐντυγχάνουσι καταλείφομεν.

2 Ἦγετό τις εἰς μέσον κατὰ τὴν προειρημένην πόλιν ἐφ' ὧν δεδηλώκαμεν ἀρχόντων. Θύειν δὴ οὖν προσταχθεὶς, ὡς ἐνίστατο, γυμνὸς μετάρσιος ἀρθῆναι κελεύεται μᾶστιξί τε τὸ πᾶν σῶμα καταξάινεσθαι, εἰς ὅτε ἠττηθεὶς κἂν ἄκων τὸ προσταττόμενον ποιήσειεν. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα πάσχων ἀδιάτρεπτος ἦν, ὄξος λοιπὸν ἤδη τῶν ὀστέων ὑποφαινομένων αὐτοῦ σὺν καὶ ἄλατι φύραντες κατὰ τῶν διασαπέντων τοῦ σώματος μερῶν ἐνέχεον· ὡς δὲ καὶ ταύτας ἐπάτει τὰς ἀλγηδόνας, ἐσχάρα τοῦντεῦθεν καὶ πῦρ εἰς μέσον εἵλκετο, καὶ κρεῶν ἐδωδίμων

πόλιν δύο βασιλεῖς ¹¹, ὁ πρεσβύτατος τῶν ἄλλων καὶ ὁ κατέχων τὸν τέταρτον ἀπὸ αὐτὸν βαθμόν. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν διέπρεπε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ, καὶ ὑπέμεινε τοιαῦτα παθήματα τὰ ὅποια ἤρμοζον εἰς παρόμοιον τόλμημα, διατηρήσας μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς τὴν ἀλυπίαν καὶ ἀταραξίαν.

ζ. Περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα

- 6** ¹ Ἡ εὐκαιρία αὕτη ἀνέδειξε θεῖους καὶ διαπρεπεῖς μάρτυρας, ἀνωτέρους ὄλων ὅσοι ἀνέκαθεν ἀνυμνοῦνται ὡς θαυμάσιοι καὶ περιβόητοι διὰ τὴν ἀνδρείαν, εἴτε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων εἴτε μεταξὺ τῶν βαρβάρων, τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Δωρόθεον βασιλικούς ὑπηρέτας. Οὗτοι, ἐνῶ ἦσαν ἠξιωμένοι τῆς ὑψηλοτέρας τιμῆς ἀπὸ τοὺς κυρίους των καὶ δὲν ὑπελείποντο τῶν γνησίων τέκνων εἰς τὴν στοργὴν των, ἐθεώρησαν ὡς πραγματικὰ μεγαλύτερον πλοῦτον ἀπὸ τὴν δόξαν καὶ τρυφήν τοῦ βίου τοὺς ὄνειδισμούς καὶ πόνους χάριν τῆς εὐσεβείας καὶ τοὺς ποικίλους τρόπους θανάτου οἱ ὅποιοι ἐφευρέθησαν δι' αὐτούς. Ἀπὸ αὐτοῦς θὰ ἐνθυμηθῶμεν ἓνα καὶ διηγούμενοι τὸ τέλος τοῦ βίου του θὰ ἀφήσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας νὰ συναγάγουν ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὰ συμβάντα εἰς τοὺς ἄλλους.
- ² Ὡδηγήθη κάποιος εἰς τὸ δικαστήριον τῆς προαναφερθείσης πόλεως ἐνώπιον τῶν δηλωθέντων ἀρχόντων. Διετάχθη λοιπὸν νὰ θυσιάσῃ, ὅταν δὲ ἠρνήθη, δίδεται ἐντολὴ νὰ ὑψωθῇ γυμνὸς εἰς τὸν ἄερα καὶ νὰ ξεσχισθῇ ὅλον τὸ σῶμα του μὲ μαστίγας, ἕως ὅτου νικημένος ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν, ἔστω
- ³ καὶ ἀκουσίως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ παρὰ τὰ παθήματα αὐτὰ ἦτο ἀμετακίνητος, τότε ἔχυνον εἰς τὰ σαπισμένα μέρη τοῦ σώματος, τὰ ὅποια ἄφηνον νὰ διαφανοῦν τὰ ὀστά του, ὄξος ἀνάμικτον μὲ ἄλας. Ἐπειδὴ δὲ περιεφρόνει καὶ αὐτοῦς τοὺς πόνους, τότε φέρεται εἰς τὸ μέσον ἐσχάρα καὶ πῦρ, ὅποτε τὰ

δίκην τὰ λείψανα αὐτῷ τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ πυρός οὐκ εἰς ἄθρον, ὡς ἂν μὴ συντόμως ἀπαλλαγείη, κατὰ βραχὺ δὲ ἀηλίσκετο, οὐ πρότερον ἀνεῖναι τῶν ἐπιτιθέντων αὐτὸν τῇ πυρᾷ συγχωρουμένων, πρὶν ἂν καὶ μετὰ τосαῦτα τοῖς προστατο-
4 μένοις ἐπινεύσειεν. Ὁ δ' ἀπρὶξ ἐχόμενος τῆς προθέσεως νικηφόρος ἐν αὐταῖς βασάνοις παρέδωκε τὴν ψυχὴν. Τοιοῦτον τῶν βασιλικῶν ἐνὸς τὸ μαρτύριον παίδων, ἄξιον ὡς ὄντως καὶ τῆς προσηγορίας· Πέτρος γὰρ ἐκαλεῖτο.

5 Οὐ χεῖρονα δὲ καὶ τὰ κατὰ τοὺς λοιποὺς ὄντα λόγου φειδόμενοι συμμετρίας παραλείψομεν, τοσοῦτον ἱστορήσαντες ὡς ὁ τε Δωρόθεος καὶ ὁ Γοργόνιος ἑτέροις ἅμα πλείοσι τῆς βασιλικῆς οἰκετίας, μετὰ τοὺς πολυτρόπους ἀγῶνας βρόχῳ τὴν ζωὴν μεταλλάξαντες, τῆς ἐνθέου νίκης ἀπηνέγκαντο βραβεῖα.

6 Ἐν τούτῳ τῆς κατὰ Νικομήδειαν ἐκκλησίας ὁ τηνικαῦτα προεστὼς Ἀνθιμος διὰ τὴν εἰς Χριστὸν μαρτυρίαν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται· τούτῳ δὲ πλῆθος ἄθρον μαρτύρων προστίθεται, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐν τοῖς κατὰ τὴν Νικομήδειαν βασιλείοις πυρκαϊᾶς ἐν αὐταῖς δὴ ταῖς ἡμέραις ἀφθείσης, ἦν καθ' ὑπόνοιαν ψευδῆ πρὸς τῶν ἡμετέρων ἐπιχειρηθῆναι λόγου διαδοθέντος, παγγενεῖ σωρηδὸν βασιλικῷ νεύματι τῶν τῆδε θεοσεβῶν οἱ μὲν ξίφει κατεσφάττοντο, οἱ δὲ διὰ πυρός ἐτελειοῦντο, ὅτε λόγος ἔχει προθυμία θεία τινὶ καὶ ἀρρήτῳ ἄνδρας ἅμα γυναιξὶν ἐπὶ τὴν πυρᾶν καθαλέσθαι· δῆσαντες δὲ οἱ δῆμιοι ἄλλο τι πλῆθος
7 ἐπὶ σκάφαις τοῖς θαλαττίοις ἐναπέριπτον βυθοῖς. Τοὺς δὲ γε βασιλικούς μετὰ θάνατον παῖδας, γῆ μετὰ τῆς προσηκούσης κηδείας παραδοθέντας, αἷθις ἐξ ὑπαρχῆς ἀνορύξαντες ἐναπορρῖψαι θαλάττῃ καὶ αὐτοὺς ᾤοντο δεῖν οἱ νενομισμένοι δεσπόται,

ὑπολειπόμενα μέρη τοῦ σώματός του κατετρώγοντο ἀπὸ τὸ πῦρ, ὡσὰν φαγώσιμα κρέατα, ὄχι ἀποτόμως, διὰ νὰ μὴ τυχὸν ἀποθάνῃ συντόμως, ἀλλὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Οἱ τοποθετήσαντες αὐτὸν εἰς τὴν πυρὰν δὲν εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ τὸν ἀνακουφίσουν, πρὶν, μετὰ τόσα παθήματα, συγκατανεύσῃ εἰς 4 τὰς προσταγὰς. Αὐτὸς ὅμως παραμένων ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πίστιν παρέδωσε νικηφόρος τὴν ψυχὴν του εἰς αὐτὰς τὰς βασάνους. Τοιοῦτον ἦτο τὸ μαρτύριον ἑνὸς ἀπὸ τοὺς βασιλικούς ὑπηρέτας, τὸ πραγματικῶς ἄξιον καὶ τοῦ ὀνόματος· διότι ἐκαλεῖτο Πέτρος.

5 Θὰ παραλείψωμεν τὰ παθήματα τῶν ἄλλων, ὄχι διότι εἶναι ἀνάξια λόγου, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμοῦμεν τὴν συμμετρίαν τῆς ἐκθέσεως, θὰ ἱστορήσωμεν δὲ μόνον, πῶς ὁ Δωρόθεος καὶ ὁ Γοργόνιος μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους ἀπὸ τὸ προσωπικὸν τῶν ἀνακτόρων, μετὰ τοὺς πολυτρόπους ἀγῶνας ἔχασαν τὴν ζωὴν των μὲ βρόχον καὶ ἐκέρδισαν βραβεῖα τῆς θείας νίκης.

6 Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ὁ τότε προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησίας Νικομηδείας Ἀνθιμος ἀποκόπτεται εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τοῦτον δὲ προστίθεται πολὺ πλῆθος μαρτύρων, ἐπειδὴ ἐξερράγη, δὲν γνωρίζω πῶς, πυρκαϊὰ εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα τῆς Νικομηδείας κατ' ἐκείνας ἀκριβῶς τὰς ἡμέρας. Ἐπειδὴ κατὰ ἀβάσιμον ὑποψίαν διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἡ πυρκαϊὰ προεκλήθη ἀπὸ ἰδικούς μας, μὲ βασιλικὴν ἐντολὴν σωρηδὸν καὶ ἀδιακρίτως ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ Χριστιανούς ἐσφάζοντο μὲ ξίφος, ἄλλοι ἐτελειώνοντο μὲ πῦρ, διηγοῦνται δὲ ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὄρων πρὸς τὸ πῦρ μὲ ἓνα θεῖον καὶ ἀπερίγραπτον ζῆλον· πλήθη δὲ ἄλλων Χριστιανῶν οἱ δῆμιοι ἐπεβίβασαν δεμένους εἰς σκάφη καὶ τοὺς ἔρριπτον εἰς τοὺς θαλασσίους βυθοὺς. 7 Τοὺς δὲ βασιλικούς ὑπηρέτας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐνταφιασθῆ εἰς τὴν γῆν μὲ τὴν προσήκουσαν κηδεῖαν, οἱ θεωρούμενοι ὡς κύριοί των ἐνόμιζον ὅτι πρέπει νὰ τοὺς ἐκθάψουν πάλιν καὶ νὰ τοὺς ρίψουν εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ μὴ εὐρεθοῦν μερικοὶ νὰ τοὺς προσκυνήσουν,

ὡς ἂν μὴ ἐν μνήμασιν ἀποκειμένους προσκυνοῖεν τινες, θεοὺς δὴ αὐτούς, ὡς γε ᾤοντο, λογιζόμενοι.

Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τῆς Νικομηδείας κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποτελεσθέντα τοῦ διωγμοῦ τοιαῦτα.

8 Οὐκ εἰς μακρὸν δ' ἐτέρων κατὰ τὴν Μελιτηνὴν οὕτω καλουμένην χώραν καὶ αὖ πάλιν ἄλλων ἀμφὶ τὴν Συρίαν ἐπιφυῆναι τῇ βασιλείᾳ πεπειραμένων, τοὺς πανταχόσε τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας εἰρκταῖς καὶ δεσμοῖς ἐνειραὶ πρόσταγμα ἐ-
9 φοῖτα βασιλικόν. Καὶ ἦν ἡ θεὰ τῶν ἐπὶ τούτοις γινομένων πᾶσαν διήγησιν ὑπεραίρουσα, μυρίου πλήθους ἐν παντὶ τόπῳ καθειργνυμένου καὶ τὰ πανταχῇ δεσμωτήρια, ἀνδροφόνοις καὶ τυμβωρύχοις πάλαι πρότερον ἐπεσκευασμένα, τότε πληρούντων ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἀναγνωστῶν τε καὶ ἐπορκιστῶν, ὡς μηδὲ χώραν ἔτι τοῖς ἐπὶ κακουργίαις κατακρί-
10 τοις αὐτόθι λείπεσθαι. Αὐθις δ' ἐτέρων τὰ πρῶτα γράμματα ἐπικατελιηφότων, ἐν οἷς τοὺς κατακλείστους θύσαντας μὲν ἔαν βαδίζειν ἐπ' ἐλευθερίας, ἐνισταμένους δὲ μυρίαις καταξαίνειν προστέτακτο βασάνοις, πῶς ἂν πάλιν ἐνταῦθα τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν μαρτύρων ἀριθμήσειέ τις τὸ πλήθος καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὸ Μαύρων ἔθνος Θηβαῖδα τε καὶ κατ' Αἴγυπτον; Ἐξ ἧς καὶ εἰς ἑτέρας ἤδη προελθόντες πόλεις τε καὶ ἐπαρχίας διέπρεψαν τοῖς μαρτυρίοις.

ζ'. Περὶ τῶν κατὰ Φοινίκην Αἰγυπτίων

7 1 Ἴσμεν γοῦν τοὺς ἐξ αὐτῶν διαλάμπαντας ἐν Παλαιστίνῃ, ἴσμεν δὲ καὶ τοὺς ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης· οὓς τίς ἰδὼν οὐ κατεπλάγη τὰς ἀναρίθμους μάστιγας καὶ τὰς ἐν τούτοις τῶν ὡς ἀλη-

12. Τὸ δεύτερον τοῦτο διάταγμα ἐξεδόθη, ὅπως καὶ τὸ πρῶτον, τὸ 303. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν διεξεδίκησε τὴν βασιλείαν ὁ ἑκατόνταρχος Εὐγένιος.

καθὼς θὰ ἦσαν ἀποκείμενοι εἰς τὰ μνήματα, θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς θεοὺς, ὅπως ἐνόμιζον.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ συντελεσθέντα εἰς τὴν Νικομήδειαν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ διωγμοῦ.

8 Μετ' ὀλίγον, ὅταν ἄλλοι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μελιτηνῆς καὶ ἐπίσης ἄλλοι εἰς τὴν Συρίαν ἐπεχείρησαν νὰ διεκδικήσουν τὴν βασιλείαν, ἐστάλη παντοῦ βασιλικὸν πρόσταγμα νὰ ρίψουν τοὺς πανταχοῦ προΐσταμένους τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς 9 φυλακὰς καὶ δεσμοτήρια¹². Καὶ ἡ θεὰ τῶν συμβάντων εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὑπερέβαινε πᾶσαν διήγησιν· ἀμέτρητον πλῆθος ἐφυλακίζετο εἰς πάντα τόπον καὶ τὰ πανταχοῦ δεσμοτήρια, τὰ ὅποια παλαιότερα εἶχον κατασκευασθῆ διὰ τοὺς φονεῖς καὶ τοὺς τυμβωρύχους, τότε τὰ ἐγέμιζον ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι, ἀναγνώσται καὶ ἑξορκισταί, ὥστε νὰ μὴ ὑπολείπεται πλέον ἐκεῖ χῶρος εἰς τοὺς καταδίκους 10 διὰ κακουργήματα. Τὸ προηγούμενον διάταγμα ἠκολουθήθη πάλιν ἀπὸ ἄλλο¹³, μὲ τὸ ὅποῖον διετάσσετο οἱ ἔγκλειστοι, ἐὰν θυσιάσουν, νὰ ἀφήνωνται ἐλεύθεροι νὰ φύγουν, ἐὰν δὲ ἀνθίστανται νὰ κακοποιοῦνται μὲ μυρίας βασάνους. Πῶς θὰ ἦτο πάλιν ἐδῶ δυνατὸν ν' ἀριθμῆση κανεὶς τὸ πλῆθος τῶν εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν μαρτύρων, καὶ μάλιστα τῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Μαυριτανίαν, τὴν Θηβαΐδα καὶ τὴν Αἴγυπτον; Ἄπὸ αὐτὴν μάλιστα μερικοί, διαφυγόντες εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπαρχίας, διέπρεψαν ὡς μάρτυρες.

ζ'. Περὶ τῶν Αἰγυπτίων μαρτύρων τῆς Φοινίκης

7 1 Βεβαίως γνωρίζομεν τοὺς ἐξ αὐτῶν διαλάμψαντας εἰς τὴν Παλαιστίνην, γνωρίζομεν δὲ καὶ τοὺς εἰς τὴν Τύρον τῆς Φοινίκης. Ποῖος τοὺς εἶδε καὶ δὲν κατεπλάγη ἀπὸ τὰς ἀναρι-

13. Τὸ τρίτον διάταγμα ἐξεδόθη πρὸς τὸ τέλος τοῦ 303.

θῶς παραδόξων τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν ἐνστάσεις τόν τε παρα-
 χρήμα μετὰ τὰς μάστιγας ἐν θηρσὶν ἀνθρωποβόροις ἀγῶνα καὶ
 τὰς ἐν τούτῳ παρδάλεων καὶ διαφόρων ἄρκτων συῶν τε ἀγρίων
 καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένων βοῶν προσβολὰς καὶ
 τὰς πρὸς ἕκαστον τῶν θηρίων θαυμασίους τῶν γενναίων ὑπο-
 2 μονάς; Οἷς γιγνομένοις καὶ αὐτοὶ παρῆμεν, ὅπηνίκα τοῦ μαρ-
 τυρουμένου Σωτῆρος ἡμῶν, αὐτοῦ δὴ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν θείαν
 δύναμιν ἐπιπαροῦσαν ἐναργῶς τε αὐτὴν τοῖς μάρτυσιν ἐπιδει-
 κνῦσαν ἱστορήσαμεν, τῶν ἀνθρωποβόρων ἐπὶ πλείονα χρόνον
 μὴ προσψάειν μηδὲ πλησιάζειν τοῖς τῶν θεοφιλῶν σώμασιν
 ἐπιτολμώντων, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοὺς ἄλλους, ὅσοι δῆπουθεν ἔξω-
 θεν ἐρεθισμοῖς παρώρων αὐτά, φερομένων, μόνων δὲ τῶν ἱε-
 ρῶν ἀθλητῶν, γυμνῶν ἐστώτων καὶ ταῖς χερσὶ κατασειόντων
 ἐπὶ τε σφᾶς αὐτοὺς ἐπισπωμένων (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἐκελεύετο
 πράττειν), μηδ' ὄλως ἐφαπτομένων, ἀλλ' ἔσθ' ὅπη μὲν καὶ ἐπ'
 αὐτοὺς ὀρμώντων, οἷα δὲ πρὸς τινος θειοτέρας δυνάμεως ἀνα-
 κρουομένων καὶ αὖ πάλιν εἰς τοῦπίσω χωρούντων.

3 Ὁ καὶ εἰς μακρὸν γινόμενον θαῦμα παρεῖχεν οὐ σμικρὸν
 τοῖς θεωμένοις, ὥστε ἤδη διὰ τὸ ἄπρακτον τοῦ πρώτου δεύτε-
 ρον καὶ τρίτον προσαφίεσθαι ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ μάρτυρι θηρίον.
 4 Καταπλαγῆναι δ' ἦν τὴν ἐπὶ τούτοις ἀπτόητον τῶν ἱερῶν ἐ-
 κείνων καρτερίαν καὶ τὴν ἐν σώμασι νέοις βεβηκυῖαν καὶ ἀδιά-
 τρεπτον ἐνστασιν. Ἐώρας γοῦν ἡλικίαν οὐδ' ὄλων ἐτῶν εἴκοσι
 δίχα δεσμῶν ἐστώτος νέου καὶ τὰς μὲν χεῖρας ἐφαπλοῦντος εἰς
 σταυροῦ τύπον, ἀκαταπλήκτω δὲ καὶ ἀτρεμεῖ διανοίᾳ ταῖς πρὸς
 τὸ θεῖον σχολαίτατα τεταμένου λιταῖς μηδ' ὄλως τε μεθιστα-
 μένου μηδ' ἀποκλίνοντός ποι τοῦ ἐνθα εἰστήκει τόπου, ἄρκτων
 καὶ παρδάλεων θυμοῦ καὶ θανάτου πνεόντων σχεδὸν αὐτῆς κα-
 θαπτομένων αὐτοῦ τῆς σαρκός, ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως θεία καὶ

θμήτους μαστιγώσεις τὰς κατ' αὐτὰς ἀντιστάσεις τῶν πράγματι θαυμασίων ἀθλητῶν τῆς θεοσεβείας, τὸν ἀμέσως μετὰ τὰς μαστιγὰς ἀγῶνα εἰς τὰ ἀνθρωποβόρα θηρία, τὰς κατ' αὐτὸν ἐπιθέσεις παρδάλων, διαφόρων εἰδῶν ἄρκτων, ἀγρίων χοίρων καὶ βοῶν καυτηριασμένων με πῦρ καὶ σίδηρον καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστον ὑπομονὴν τῶν γενναίων εἰς ἕκαστον θηρίον;

2 Ἡμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι παρόντες ὅταν ἐγίνοντο αὐτά¹⁴, ὅποτε ἀντελήφθημεν με τοὺς ὀφθαλμούς μας τὴν θεῖαν δύναμιν τοῦ μαρτυρουμένου Σωτῆρος ἡμῶν, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ εἶναι παροῦσα καὶ νὰ ἐκδηλώνεται ἐναργῶς εἰς τοὺς μάρτυρας. Πράγματι τὰ ἀνθρωποβόρα ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἐτόλμων νὰ ἐγγίζουσι ἢ νὰ πλησιάζουσι τὰ σώματα τῶν θεοφιλῶν ἀγωνιστῶν, ἀλλ' ἐνῶ ἐπετίθεντο πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅσοι τὰ παρώρων ἐρεθιστικῶς ἀπ' ἔξω, μόνους τοὺς ἱεροὺς ἀθλητὰς δὲν ἤγγιζον καθόλου, ἂν καὶ αὐτοὶ ἴσταντο γυμνοὶ καὶ ἔσειον τὰς χεῖρας διὰ νὰ τὰ προσελκύουσι πρὸς ἑαυτοὺς (διότι οὕτως εἶχον διαταχθῆ νὰ πράττουσι), ἀλλὰ συνέβαινε ἐνίοτε νὰ ὀρμήσουσι καὶ πρὸς αὐτοὺς, ὡσὰν νὰ συνεκρατοῦντο δὲ ἀπὸ κάποιαν θεῖαν δύναμιν, ἐστρέφοντο πάλιν πρὸς τὰ ὀπίσω.

3 Τοῦτο δὲ ἐπιμηκνόμενον ἐπὶ πολὺ παρεῖχε θαυμαστὸν θέαμα εἰς τοὺς παρατηρητάς, ὥστε ἔπειτα λόγῳ τῆς ἀπραξίας τοῦ πρώτου θηρίου ἀπέλυον δεύτερον καὶ τρίτον εἰς ἓνα καὶ

4 τὸν αὐτὸν μάρτυρα. Ἦτο δυνατὸν νὰ καταπλαγῆ κανεὶς διὰ τὴν ἀπτόητον καρτερίαν τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ τὴν ἄκαμπτον ἀντίστασιν ἢ ὁποῖα εἶχε διαποτίσει τὰ νεαρὰ σώματα. Ἐβλεπε νέον ἡλικίας οὔτε εἴκοσι πλήρων ἐτῶν νὰ ἴσταται χωρὶς δεσμά, νὰ ἀπλώνῃ τὰς χεῖρας εἰς σχῆμα σταυροῦ, με ἄφοβον καὶ ἀτρόμητον διάνοιαν νὰ προσηλώνεται ἡρεμώτατα εἰς τὰς πρὸς τὸ θεῖον προσευχάς, νὰ μὴ μετακινήται καθόλου οὔτε νὰ παρεκκλίνῃ κάπως ἀπὸ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποῖαν ἴστατο, ἐνῶ ἄρκτοι καὶ παρδάλεις, πνέουσαι θυμὸν καὶ θάνατον, σχεδὸν ἤγγιζον αὐτὴν τὴν σάρκα του, ἀλλὰ

ἀπορρήτω δυνάμει μόνον οὐχὶ φραττομένων τὸ στόμα καὶ αὐθις παλινδρομούντων εἰς τοῦπίσω.

5 Καὶ οὗτος μὲν τις τοιοῦτος ἦν· πάλιν δ' ἂν ἐτέρους εἶδες (πέντε γὰρ οἱ πάντες ἐτύγχανον) ἠγριωμένῳ ταύρῳ παραβληθέντας, ὃς τοὺς μὲν ἄλλους τῶν ἔξωθεν προσιόντων τοῖς κέρασιν εἰς τὸν ἀέρα ρίπτων διεσπάραττεν, ἡμιθνήτας αἵρεσθαι καταλιπών, ἐπὶ μόνους δὲ θυμῷ καὶ ἀπειλῇ τοὺς ἱερούς ὁρμῶν μάρτυρας οὐδὲ πλησιάζειν αὐτοῖς οἷός τε ἦν, κυρίττων δὲ τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς κέρασι τῆδε κάκεισε χρώμενος καὶ διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν κωντήρων ἐρεθισμοὺς θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς πνέων εἰς τοῦπίσω πρὸς τῆς ἱερᾶς ἀνθείλκετο προνοίας, ὡς μηδὲ τούτου μηδὲν μηδαμῶς αὐτοὺς ἀδικήσαντος, ἕτερα ἄττα αὐτοῖς ἐπαφίεσθαι
6 θηρία. Τέλος δ' οὖν μετὰ τὰς δεινὰς καὶ ποικίλας τούτων προσβολὰς ξίφει κατασφαγέστες οἱ πάντες ἀντὶ γῆς καὶ τάφων τοῖς θαλαττίοις παραδίδονται κύμασι.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ ἀγὼν τῶν κατὰ Τύρον τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλους ἐνδειξαμένων Αἰγυπτίων.

η'. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον

8 Θαυμάσειε δ' ἂν τις αὐτῶν καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς μαρτυρήσαντας, ἔνθα μυριοὶ τὸν ἀριθμὸν, ἄνδρες ἅμα γυναιξὶ καὶ παισίν, ὑπὲρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας, τοῦ προσκαίρου ζῆν καταφρονήσαντες, διαφόρους ὑπέμειναν θανάτους, οἱ μὲν αὐτῶν μετὰ ξεσμοῦς καὶ στρεβώσεως μάστιγὰς τε χαλεπωτάτας καὶ μυρίας ἄλλας ποικίλας καὶ φρικτὰς ἀκούσαι βασάνους πυρὶ παραδοθέντες, οἱ δὲ πελάγει καταβροχθισθέντες, ἄλλοι δ' εὐθαρσῶς τοῖς ἀποτέμνουσι τὰς ἑαυτῶν προτείναντες κεφαλὰς, οἱ δὲ καὶ ἐναποθανόντες ταῖς βασάνοις, ἕτεροι δὲ λιμῷ

δὲν γνωρίζω πῶς μὲ θεϊαν καὶ ἀνέκφραστον δύναμιν σχεδὸν ἐφράσσοντο εἰς τὸ στόμα καὶ πάλιν ἐγύριζον πρὸς τὰ ὀπίσω.

5 Καὶ αὐτὸς μὲν ἦτο ὅπως τὸν περιέγραψα. Θὰ ἔβλεπες δὲ πάλιν ἄλλους (διότι ἦσαν πέντε συνολικῶς) ριφθέντας εἰς ἕξαγριωμένον ταῦρον, ὃ ὁποῖος τοὺς μὲν ἄλλους ἐκ τῶν πλησιαζόντων ἀπὸ ἕξω διεσπάραττε ρίπτων εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀφήνων αὐτοὺς νὰ μεταφερθοῦν ἡμιθανεῖς, παρ' ὅλον δὲ ὅτι ὦρμα μὲ θυμὸν καὶ ἀπειλήν ἐναντίον τῶν ἱερῶν μαρτύρων, εἰς μόνους αὐτοὺς δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ πλησιάσῃ, κτυπῶν δὲ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ τοὺς πόδας καὶ τὰ κέρατα καὶ λόγῳ τοῦ ἐρεθισμοῦ ἀπὸ τοὺς καυτῆρας¹⁵ πνέων θυμὸν καὶ ἀπειλήν, ἐσύρετο πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τὴν θεϊαν πρόνοιαν, ὥστε, ἐπειδὴ οὔτε αὐτὸς τοὺς ἐκακοποίησε καθ' οἷονδήποτε τρόπον,

6 ἀφέθησαν ἐναντίον των μερικὰ ἄλλα θηρία. Εἰς τὸ τέλος δὲ μετὰ τὰς δεινὰς καὶ ποικίλας προσβολὰς ἐκ μέρους τούτων σφαγέντες μὲ ξίφος ὅλοι ἐρρίφθησαν ἀντὶ τῆς γῆς καὶ τῶν τάφων εἰς τὰ θαλάσσια κύματα.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀγὼν τῶν Αἰγυπτίων οἱ ὁποῖοι ἤθλησαν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας εἰς τὴν Τύρον.

8 η'. Περὶ τῶν μαρτύρων τῆς Αἰγύπτου

Θὰ ἐθαύμαζε δὲ κανεὶς καὶ τοὺς μαρτυρήσαντας ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδικὴν των χώραν, ὅπου πολυάριθμοι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ὑπέμειναν διάφορα εἶδη θανάτου ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καταφρονήσαντες τὴν πρόσκαιρον ζωὴν. Ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ ἔπειτα ἀπὸ ξεσχίσματα, στρεβλώσεις, μαστιγώσεις σκληροτάτας καὶ μυρίας ἄλλας ποικίλας καὶ φρικτὰς εἰς τὸ ἄκουσμα βασάνους, ἄλλοι κατεβροχθίσθησαν ἀπὸ τὸ πέλαγος, ἄλλοι ἐπρότειναν θαρραλέως τὰς κεφαλὰς των εἰς τοὺς δημίους, ἄλλοι ἀπέθανον ἐπάνω εἰς τὰς βασάνους, ἄλλοι κατεστράφησαν ἀπὸ πείναν, ἄλλοι πάλιν ἐσταυρώθησαν, μερικοὶ κατὰ

διαφθαρέντες, καὶ ἄλλοι πάλιν ἀνασκολοπισθέντες, οἳ μὲν κατὰ τὸ σύνηθες τοῖς κακούργοις, οἳ δὲ καὶ χειρόνως ἀνάπαλιν κάτω κάρρα προσηλωθέντες τηρούμενοί τε ζῶντες, εἰς ὅτε ἐπ' αὐτῶν ἰκρίων λιμῶ διαφθαρεῖεν.

θ'. Περὶ τῶν κατὰ Θηβαΐδα

- 9 1 Πάντα δ' ὑπεραίρει λόγον καὶ ἄς ὑπέμειναν αἰκίας καὶ ἀλγηδόνας οἱ κατὰ Θηβαΐδα μάρτυρες, ὅστράκοις ἀντὶ ὀνύχων ὄλον τὸ σῶμα καὶ μέχρις ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου καταξαινόμενοι, γύναιά τε τοῖν ποδοῖν ἐξ ἐνὸς ἀποδεσμούμενα μετέωρά τε καὶ διαέρια κάτω κεφαλὴν μαγγάνοις τισὶν εἰς ὕψος ἀνελκόμενα γυμνοῖς τε παντελῶς καὶ μηδ' ἐπικεκαλυμμένοις τοῖς σώμασι θέαν ταύτην αἰσχίστην καὶ πάντων ὠμοτάτην καὶ ἀπανθρωπο-
2 τάτην τοῖς ὀρῶσιν ἄπασιν παρεσχημένα· ἄλλοι δ' αὖ πάλιν δένδρεσι καὶ πρέμνοις ἐναπέθνησκον δεσμούμενοι· τοὺς γὰρ μάλιστα στερροτάτους τῶν κλάδων μηχαναῖς τισιν ἐπὶ ταῦτό συν-
3 ἔλκοντες εἰς ἑκάτερά τε τούτων τὰ τῶν μαρτύρων ἀποτείνοντες σκέλη, εἰς τὴν ἑαυτῶν ἠφίεσαν τοὺς κλάδους φέρεσθαι φύσιν, ἄθρου τῶν μελῶν διασπασμὸν καθ' ὧν ταῦτ' ἐνεχείρουν
4 ἐπινοοῦντες. Καὶ ταῦτά γε πάντα ἐνηργεῖτο οὐκ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ἢ χρόνον τινὰ βραχὺν, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν ὄλων ἐτῶν διάστημα, ὅτε μὲν πλειόνων ἢ δέκα, ὅτε δὲ ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν ἀναιρουμένων, ἄλλοτε δὲ οὐχ ἦττον καὶ τριάκοντα, ἤδη δ' ἐγγύς που ἐξήκοντα, καὶ πάλιν ἄλλοτε ἑκατὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἄνδρες ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξὶν ἐκτείνοντο, ποικίλαις καὶ ἐναλλαττούσαις τιμωρίαις καταδικαζόμενοι.
- 4 Ἱστορήσαμεν δὲ καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τόπων γενόμενοι πλείους ἀθρόως κατὰ μίαν ἡμέραν τοὺς μὲν τῆς κεφαλῆς ἀποτομὴν ὑπομείναντας, τοὺς δὲ τὴν διὰ πυρὸς τιμωρίαν, ὡς ἀμβλύνεσθαι φρονέοντα τὸν σίδηρον ἀτονοῦντά τε διαθλαῖσθαι αὐτούς τε τοὺς

τὰ συνηθιζόμενα διὰ τοὺς κακούργους καὶ μερικοὶ χειρότερα, καρφωθέντες ἀνάστροφα μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ διατηρηθέντες εἰς τὴν ζωὴν, μέχρις ὅτου ἀποθάνουν ἀπὸ πείναν ἐπάνω εἰς τὸ ἰκρίωμα.

θ'. Περὶ τῶν μαρτύρων τῆς Θηβαΐδος

- 9 1 Ὑπερβαίνουν δὲ πᾶσαν περιγραφὴν αἱ κακώσεις καὶ οἱ πόνοι τοὺς ὁποίους ὑπέμειναν οἱ μάρτυρες τῆς Θηβαΐδος, ξεσχιζόμενοι μὲ ὄστρακα ἀντὶ σιδηρῶν ὀνύχων εἰς ὅλον τὸ σῶμα μέχρις ὅτου ἀπαλλαγοῦν τοῦ βίου. Γυναῖκες δεμέναι ἀπὸ τὸν ἕνα πόδα ἀνεβιβάζοντο ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα μὲ μάγγανα, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ τὰ σώματα γυμνὰ καὶ ἀκάλυπτα, ὥστε νὰ παρέχουν εἰς ὅλους τοὺς παρατηρητὰς θέαμα
- 2 αἴσχιστον, ὠμότατον καὶ ἀπανθρωπότατον. Ἄλλοι πάλιν ἀπέθνησκον δεμένοι εἰς δένδρα καὶ πρέμνα· μάλιστα ἐκεῖνοι ἔφερον τοὺς στερεωτέρους κλάδους μὲ μηχανήματα πλησίον ἀλλήλων καὶ ἀφοῦ προσέδενον τὰ σκέλη τῶν μαρτύρων ἀπὸ ἓν εἰς τὸν καθένα ἐξ αὐτῶν, ἄφηναν τοὺς κλάδους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν κανονικὴν των θέσιν, ἐπινοοῦντες οὕτω μονομιᾶς διάσπασιν τῶν μελῶν τῶν ἀνθρώπων κατὰ τῶν ὁποίων ἐπε-
- 3 χείρου ταῦτα. Αὐτὰ δὲ ἐνηργοῦντο ὄχι δι' ὀλίγας ἡμέρας ἢ διὰ σύντομον χρόνον, ἀλλὰ ἐπὶ μακρὸν διάστημα ὀλοκλήρων ἐτῶν, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐφονεύοντο περισσότεροι ἀπὸ δέκα, ἄλλοτε δὲ περισσότεροι ἀπὸ εἴκοσι, ἄλλοτε δὲ μάλιστα ἀκόμη καὶ τριάκοντα, ἐνίοτε δὲ περὶ τοὺς ἐξήκοντα, καὶ πάλιν ἄλλοτε εἰς μίαν ἡμέραν ἐφονεύοντο ἑκατὸν ἄνδρες μαζὶ μὲ νήπια καὶ γυναῖκας, καταδικαζόμενοι εἰς ποικίλας καὶ ἐναλλασσομένας τιμωρίας.
- 4 Εἶδομεν δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μας, εὑρεθέντες ἐπὶ τόπου, πολυαρίθμους μάρτυρας εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ὑπομένουν ἄλλοι μὲν τὴν ἀποκοπὴν τῆς κεφαλῆς, ἄλλοι δὲ τὴν διὰ πυρᾶς τιμωρίαν, ὥστε ὁ σίδηρος φονεύων νὰ ἀμβλύ-

ἀναιροῦντας ἀποκάμνοντας ἀμοιβαδὸν ἀλλήλους διαδέχεσθαι·
5 ὅτε καὶ θαυμασιωτάτην ὁρμὴν θείαν τε ὡς ἀληθῶς δύναμιν καὶ
προθυμίαν τῶν εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ πεπιστευκότων συνε-
ωρῶμεν.

Ἔμα γοῦν τῇ κατὰ τῶν προτέρων ἀποφάσει ἐπεπήδων
ἄλλοθεν ἄλλοι τῷ πρὸ τοῦ δικαστοῦ βήματι Χριστιανούς σφᾶς
ὁμολογοῦντες, ἄφροντίστως μὲν πρὸς τὰ δεινὰ καὶ τοὺς τῶν πο-
λυειδῶν βασάνων τρόπους διακείμενοι, ἀκαταπλήκτως δὲ παρ-
ρησιαζόμενοι ἐπὶ τῇ εἰς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν εὐσεβείᾳ μετὰ τε
χαρᾶς καὶ γέλωτος καὶ εὐφροσύνης τὴν ὑστάτην ἀπόφασιν τοῦ
θανάτου καταδεχόμενοι, ὥστε ψαλμοῦς¹ καὶ ὕμνους καὶ εὐχα-
ριστίας εἰς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν μέχρις αὐτῆς ἐσχάτης ἀναπέμ-
πειν ἀναπνοῆς.

6 Θαυμάσιοι μὲν οὖν καὶ οὗτοι, ἐξαιρέτως δ' ἐκεῖνοι θαυμα-
σιώτεροι οἱ πλούτῳ μὲν καὶ εὐγενείᾳ καὶ δόξῃ λόγῳ τε καὶ φι-
λοσοφίᾳ διαπρέψαντες, πάντα γε μὴν δεῦτερα θέμενοι τῆς ἀλη-
θοῦς εὐσεβείας καὶ τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
7 Χριστὸν πίστεως, οἷος Φιλόρωμος ἦν, ἀρχὴν τινα οὐ τὴν τυχοῦ-
σαν τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν βασιλικῆς διοικήσεως ἐγκεχειρι-
σμένος, δς μετὰ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς τιμῆς, ὑπὸ
στρατιώταις δορυφορούμενος, ἐκάστης ἀνεκρίνετο ἡμέρας, Φι-
λέας τε τῆς Θμουϊτῶν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, διαπρέψας ἀνῆρ
ταῖς κατὰ τὴν πατρίδα πολιτείαις τε καὶ λειτουργίαις ἔν τε τοῖς
8 κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις· οἳ καὶ μυρίων ὄσων πρὸς αἵματός τε
καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἀντιβολούντων, ἔτι μὴν τῶν ἐπ' ἀξίας
ἀρχόντων, πρὸς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ παρακαλοῦντος ὡς
ἂν αὐτῶν οἶκτον λάβοιεν φειδώ τε παίδων καὶ γυναικῶν ποιή-
σονται, οὐδαμῶς πρὸς τῶν τοσούτων ἐπὶ τὸ φιλοζωῆσαι μὲν

1. ψαλμοῦς Χρήστου: ψάλλειν κώδ., ἐκδ.

νεται καὶ ἄτονῶν νὰ θραύεται, οἱ ἴδιοι δὲ οἱ φονεύοντες νὰ
5 ἀποκάμουν διαδεχόμενοι ἀλλήλους μετὰ τὴν σειρὰν. Τότε ἐγί-
ναμεν θεαταὶ τῆς θαυμασιωτάτης ὁρμῆς, τῆς θείας πράγματι
δυνάμεως καὶ προθυμίας τῶν πιστευσάντων εἰς τὸν Χριστὸν
τοῦ Θεοῦ.

Πράγματι συγχρόνως μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστοῦ
κατὰ τῶν προηγουμένων ἐπήδων εἰς τὸ πρὸ τοῦ δικαστοῦ
βῆμα ἀπὸ ἄλλοῦ ἄλλοι ὁμολογοῦντες ὅτι εἶναι Χριστιανοί, μὴ
αἰσθανόμενοι ταραχὴν διὰ τὰ δεινὰ καὶ τοὺς τρόπους τῶν πο-
λυειδῶν βασάνων, ἀφόβως καὶ ἐλευθέρως ὁμιλοῦντες διὰ τὴν
εὐσέβειαν εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, καταδεχόμενοι τὴν τελικὴν
ἀπόφασιν περὶ θανάτου μετὰ χαρὰν, γέλωτα καὶ εὐφροσύνην,
ὥστε νὰ ἀναπέμπουν μέχρι τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς ψαλ-
μοὺς καὶ ὕμνους καὶ εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων ¹⁶.

6 Βεβαίως καὶ αὐτοὶ εἶναι θαυμάσιοι, εἰδικῶς ὅμως θαυμα-
σιώτεροι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι, ἐνῶ διέπρεπον εἰς πλοῦτον,
εὐγενῆ καταγωγὴν, δόξαν, εὐγλωττίαν, φιλοσοφίαν, ἐθεώ-
ρησαν ὅλα αὐτὰ δεύτερα ἔναντι τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ
τῆς πίστεως εἰς τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι-
7 στὸν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Φιλόρωμος, εἰς τὸν ὅποιον ἦτο ἐμπει-
στευμένον ὄχι τυχαῖον ἀξίωμα τῆς βασιλικῆς διοικήσεως τῆς
Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ ὅποιος ἀνεκρίνετο καθημερινῶς ὑπὸ συν-
οδείαν στρατιωτῶν λόγῳ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς ρωμαϊκῆς
8 ἰδιότητος, καὶ ὁ Φιλέας, ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Θμου-
ῖτων, ἀνὴρ ὁ ὅποιος διέπρεψεν εἰς τὴν προσφορὰν ὑπηρεσιῶν
εἰς τὴν πατρίδα ὡς δημόσιος λειτουργὸς καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην
τῆς φιλοσοφίας. Οὗτοι, ἐνῶ τοὺς ἰκέτευον πολυάριθμοι συγ-
γενεῖς, φίλοι καὶ προσέτι ἄρχοντες ἐν ἐνεργείᾳ, ἐπὶ πλεόν δὲ
τοὺς παρεκάλει ὁ ἴδιος ὁ δικαστής, νὰ αἰσθανθοῦν οἶκτον πρὸς
τὸν ἑαυτὸν των καὶ νὰ λυπηθοῦν τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας,
δὲν παρεσύρθησαν καθόλου ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐνεργείας εἰς τὸ νὰ

16. Βλ. Κολοσ. 3,16.

ἐλέσθαι, καταφρονῆσαι δὲ τῶν περὶ ὁμολογίας καὶ ἁρνήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θεσμῶν ὑπήχθησαν, ἀνδρείῳ δὲ λογισμῷ καὶ φιλοσόφῳ, μᾶλλον δὲ εὐσεβεῖ καὶ φιλοθέῳ ψυχῇ πρὸς ἀπάσας τοῦ δικαστοῦ τὰς τε ἀπειλὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἐνστάντες, ἅμφω τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν.

Ἰ. Φιλέου μάρτυρος περὶ τῶν κατ'
Ἰ. Ἀλεξανδρείαν πεπραγμένων

- 10** ¹ Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν μαθημάτων ἕνεκα πολλοῦ λόγου ἄξιον γενέσθαι τὸν Φιλέαν ἔφαμεν, αὐτὸς ἑαυτοῦ παρίτω μάρτυς, ἅμα μὲν ἑαυτὸν ὅστις ποτ' ἦν, ἐπιδείξων, ἅμα δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ συμβεβηκότα μαρτύρια ἀκριβέστερον μᾶλλον ἢ ἡμεῖς ἱστορήσων διὰ τούτων τῶν λέξεων ¹.
- ² «Τούτων ἀπάντων ὑποδειγμάτων ἡμῖν καὶ ὑπογραμμῶν καὶ καλῶν γνωρισμάτων ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς Γραφαῖς κειμένων, οὐδὲν μελλήσαντες οἱ μακάριοι σὺν ἡμῖν μάρτυρες, τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν καθαρῶς τείναντες καὶ τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ θάνατον ἐν νῶ λαβόντες, ἀπρὶξ τῆς κλήσεως εἶχοντο, τὸν μὲν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εὐρόντες ἐνανθρωπήσαντα δι' ἡμᾶς, ἵνα πᾶσαν μὲν ἁμαρτίαν ἐκκόψη, ἐφόδια δὲ τῆς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰσόδου ἡμῖν κατάθηται· οὐ γὰρ ἄρπαγμὸν ἠγγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν ἕως θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ».

1. τίτλος ἀπὸ τῶν Φιλέου πρὸς Θεμουίτας γραμμάτων, προσετέθη ἐκ τῆς ὄσας μερικῶν κωδίκων.

προτιμήσουν τὴν φιλοζωίαν καὶ νὰ καταφρονήσουν τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν περὶ ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως. Ἀντιθέτως ἀντεστάθησαν μὲ ἀνδρείον καὶ φιλόσοφον φρόνημα, μᾶλλον δὲ μὲ εὐσεβῆ καὶ φιλόθεον ψυχὴν, εἰς ὅλας τὰς ἀπειλάς καὶ τὰς ὕβρεις τοῦ δικαστοῦ, καὶ τέλος ἀπεκόπησαν εἰς τὰς κεφαλὰς ἀμφότεροι.

ι'. Τοῦ μάρτυρος Φιλέου διήγησις περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν

10 1 Ἐπειδὴ δὲ εἶπαμεν ὅτι ὁ Φιλέας ἦτο ἀξιόλογος καὶ διὰ τὰς ἐγκυκλίους γνώσεις του, ἃς προσέληθῃ ὡς μάρτυς ἑαυτοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ δείξῃ ποῖος ἦτο αὐτός, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἱστορήσῃ μὲ τὰς λέξεις ταύτας ἀκριβέστερον ἀπὸ ἡμᾶς τὰ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν συμβάντα μαρτύρια κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ¹⁷.

2 «Ἐπειδὴ ὅλων αὐτῶν ἀπόκεινται δι' ἡμᾶς ὑποδείγματα, ὑπογραμμοὶ καὶ καλαὶ διδασκαλίαι εἰς τὰς θείας καὶ ἱεράς Γραφάς, οἱ μακάριοι μάρτυρες, οἱ ὅποιοι ἦσαν μαζί μὲ ἡμᾶς, δὲν ἐδίστασαν καθόλου, ἔστρεψαν καθαρὸν τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς των πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ παντός καὶ ἐσκέφθησαν μὲ τὸν νοῦν των τὸν χάριν τῆς εὐσεβείας θάνατον· οὕτω προσηλώθησαν σταθερά εἰς τὴν κλήσιν των τόσον, ὥστε εὔρον ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνηθρώπησε δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ ἀποκόψῃ πᾶσαν ἁμαρτίαν καὶ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσῃ ἐφόδια τῆς εἰσόδου εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν· διότι δὲν ἐθεώρησεν ὡς ἀρπαγὴν τὸ νὰ εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐκένωσεν ἑαυτὸν λαμβάνων μορφήν δούλου, καὶ εὔρεθεις κατὰ τὸ σχῆμα ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου εἰς τὸν σταυρὸν» ¹⁸.

17. Τὸ κείμενον προέρχεται ἀπὸ ἐπιστολὴν τοῦ Φιλέου πρὸς τὸ ποιμνίον του, ἔχει δὲ ὑποστῆ ἀρκετὴν φθοράν.

18. Φιλιπ. 2,6-8.

3 »Δι' ὃ καὶ ζηλώσαντες τὰ μείζονα χαρίσματα οἱ χριστο-
 φόροι μάρτυρες, πάντα μὲν πόνον καὶ παντοίας ἐπινοίας αἰκι-
 σμῶν οὐκ εἰς ἅπαξ, ἀλλ' ἤδη καὶ δευτέρον τινες ὑπέμειναν, πά-
 σας δὲ ἀπειλὰς οὐ λόγοις μόνον ἀλλὰ καὶ ἔργοις τῶν δορυφόρων,
 κατ' αὐτῶν φιλοτιμουμένων, οὐκ ἐνεδίδουν τὴν γνώμην διὰ τὸ
 4 τὴν τελείαν ἀγάπην ἔξω βάλλειν τὸν φόβον· ὧν καταλέγειν τὴν
 ἀρετὴν καὶ τὴν ἐφ' ἐκάστη βασάνῳ ἀνδρείαν τίς ἂν ἀρκέσειεν
 λόγος; Ἐνέσεως γὰρ οὔσης ἅπασιν τοῖς βουλομένοις ἐνυβρίζειν,
 οἳ μὲν ξύλοις ἔπαιον, ἕτεροι δὲ ῥάβδοις, ἄλλοι δὲ μάστιξιν, ἕ-
 5 τεροι δὲ πάλιν ἱμάσιν, ἄλλοι δὲ σχοινίοις. Καὶ ἦν ἡ θεὰ τῶν αἰ-
 κισμῶν ἐνηλλαγμένη καὶ πολλὴν τὴν ἐν αὐτῇ κακίαν ἔχουσα.
 Οἳ μὲν γὰρ ὀπίσω τῷ χειρὶ δεθέντες περὶ τὸ ξύλον ἐξηρτῶντο
 καὶ μαγγᾶνοις τισὶ διετεινόντο πᾶν μέλος, εἴθ' οὕτω διὰ παν-
 τὸς τοῦ σώματος ἐπῆγον ἐκ κελεύσεως οἱ βασανισταί, ὥστε¹ οὐ
 καθάπερ τοῖς φονεῦσιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς
 γαστροῦ καὶ κνημῶν καὶ παρειῶν τοῖς ἀμυντηρίοις ἐκόλαζον·
 ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς μιᾶς χειρὸς ἐξηρητημένοι αἰωροῦντο,
 πάσης ἀλγηδόνης δεινοτέραν τὴν ἀπὸ τῶν ἄρθρων καὶ μελῶν
 τάσιν ἔχοντες· ἄλλοι δὲ πρὸς τοῖς κίοσιν ἀντιπρόσωποι ἐδοῦν-
 το, οὐ βεβηκόσι τοῖς ποσί, τῷ δὲ βάρει τοῦ σώματος βιαζο-
 μένων μετὰ τε² τάσεως ἀνελκομένων τῶν δεσμῶν.

6 »Καὶ τοῦθ' ὑπέμενον, οὐκ ἐφ' ὅσον προσδιελέγετο οὐδ'
 αὐτοῖς ἐσχόλαζεν ὁ ἡγεμῶν, ἀλλὰ μονονουχὶ δι' ὄλης τῆς ἡμέ-
 ρας. Ὅτε γὰρ καὶ ἐφ' ἐτέρους μετέβαινε, τοῖς προτέροις κατε-
 λίμπανεν ἐφεδρεύειν τοὺς τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ὑπηρετουμένους,
 εἴ πού τις ἠττηθεὶς τῶν βασάνων ἐνδιδόναι ἐδόκει, ἀφειδῶς δὲ
 κελεύων καὶ τοῖς δεσμοῖς προσιέναι καὶ μετὰ ταῦτα ψυχορρα-

1. ὥστε προσθέτει Χρήστου.

2. τε προσθέτει Χρήστου.

3 »Διὰ τοῦτο οἱ σταυροφόροι μάρτυρες, ζηλώσαντες τὰ ἀνώτερα χαρίσματα, ὑπέμειναν πάντα πόνον καὶ παντοειδεῖς ἐπινοήσεις κακοποιήσεων, ὄχι ἅπαξ ἀλλὰ μερικοὶ καὶ διὰ δευτέραν φοράν, ὅλας τὰς ἀπειλάς τῶν φρουρῶν, συναγωνιζομένων ἐναντίον αὐτῶν ὄχι μόνον μὲ λόγους ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα· καὶ δὲν μετέβαλλον γνώμην, διότι ἡ τελεία ἀγάπη ἐκ-
4 βάλλει τὸν φόβον ¹⁹. Ποῖος λόγος θὰ ἐπήρκει νὰ περιγράψω-
μεν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εἰς πᾶσαν βάσανον ἀνδρείαν; Πράγματι, ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἐλευθερία νὰ ὑβρίζουν ὅλοι οἱ ἐπιθυμοῦντες, ἐκτύπων ἄλλοι μὲ ξύλα, ἄλλοι μὲ ράβδους, ἄλλοι μὲ
5 μάστιγας, ἄλλοι πάλιν μὲ ἱμάντας, ἄλλοι μὲ σχοινία. Καὶ τὸ θέαμα τῶν κακώσεων ἐνηλλάσσετο καὶ περιεῖχε πολλὴν κακίαν μέσα του. Διότι ἄλλοι ἐκρεμῶντο γύρω εἰς τὸ ξύλον δεμένοι μὲ τὰς χεῖρας ὀπίσω καὶ ἐτεντώνοντο καθ' ὅλα τὰ μέλη των μὲ μάγγανα, ἔπειτα δὲ οἱ βασανισταὶ ἐπεξέτειναν κατ' ἐντολὴν τὴν κακοποίησιν εἰς ὀλόκληρον τὸ σῶμα οὕτως, ὥστε ἐτιμώρουν μὲ τὰ ὄργανα ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν πλευρῶν, ὅπως εἰς τοὺς φονεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας, τῶν κνημῶν, τῶν παρειῶν· ἄλλοι δὲ κρεμασμένοι ἐκ τῆς στοᾶς μὲ τὴν μίαν χεῖρα αἰωροῦντο, αἰσθανόμενοι τὸν μεγαλύτερον δυνατὸν πόνον ἀπὸ τὸ τέντωμα τῶν ἄρθρων καὶ τῶν μελῶν· ἄλλοι δὲ ἐδέοντο ἐπὶ τῶν στύλων, κατὰ πρόσωπον αὐτῶν, χωρὶς νὰ πατοῦν μὲ τοὺς πόδας, ἐνῶ ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ σώματος τὰ δεσμὰ ἐπιέζοντο καὶ ἀνήρχοντο πρὸς τὰ ἄνω.

6 »Ὑπέμενον δὲ τοῦτο, ὄχι μόνον ὅσον χρόνον συνωμίλει μὲ αὐτοὺς ὁ ἡγεμὼν καὶ δὲν τοὺς ἄφηνεν ἡσυχούς, ἀλλὰ σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Διότι καὶ ὅταν μετέβαιεν εἰς ἄλλους, ἄφηνε τοὺς ὑπαλλήλους του νὰ παρακολουθοῦν τοὺς προηγουμένους, μὴ τυχὸν φανῆ κανεὶς νὰ ὑποχωρῆ νικημένος ἀπὸ τὰς βασάνους, παραγγέλλων δὲ ἀλύπητα εἰς τοὺς παρατηρητὰς νὰ πλησιάζουν εἰς τὰ δεσμὰ καὶ ἔπειτα, ὅταν οἱ πιστοὶ ψυ-

19. Α' Ἰω. 4,18.

7 γοῦντας αὐτοὺς κατατιθεμένους εἰς τὴν γῆν ἔλκεσθαι (οὐ γὰρ
 εἶναι κὰν μέρος φροντίδος αὐτοῖς περὶ ἡμῶν, ἀλλ' οὕτω καὶ δια-
 νοεῖσθαι καὶ πράττειν, ὡς μηκέτ' ὄντων), ταύτην δευτέραν βιά-
 8 σανον ἐπὶ ταῖς πληγαῖς τῶν ὑπεναντίων ἐφευρόντων. Ἦσαν δὲ
 οἱ καὶ μετὰ τοὺς αἰκισμοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου κείμενοι, διὰ τῶν τεσ-
 σάρων ὁπῶν διατεταμένοι ἄμφω τὸ πόδε, ὡς καὶ κατὰ ἀνάγκην
 αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου ὑπτίους εἶναι, μὴ δυναμένους διὰ τὸ ἔναυ-
 λα τὰ τραύματα ἀπὸ τῶν πληγῶν καθ' ὄλου τοῦ σώματος ἔ-
 χειν· ἕτεροι δὲ εἰς τοῦδαφος ῥιφθέντες ἔκειντο ὑπὸ τῆς τῶν βα-
 σάνων ἀθρόας προσβολῆς, δεινότεραν τὴν ὄψιν τῆς ἐνεργείας
 τοῖς ὀρῶσι παρέχοντες, ποικίλας καὶ διαφόρους ἐν τοῖς σώμα-
 σι φέροντες τῶν βασάνων τὰς ἐπινοίας.

9 »Τούτων οὕτως ἐχόντων οἱ μὲν ἀναπέθνησκον ταῖς βασά-
 νοις, τῇ καρτερίᾳ καταισχύναντες τὸν ἀντίπαλον, οἱ δὲ ἡμιθνή-
 τες ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συγκλειόμενοι, μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας
 ταῖς ἀλγηδόσι συνεχόμενοι ἐτελειοῦντο, οἱ δὲ λοιποὶ τῆς ἀπὸ
 τῆς θεραπείας ἀνακτήσεως τυχόντες τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τῆς φυ-
 10 λακῆς διατριβῇ θαρσαλεώτεροι ἐγίνοντο. Οὕτω γοῦν, ἠνίκα
 προσετέτακτο αἰρέσεως κειμένης ἢ ἐφαπάμενον τῆς ἐναγοῦς
 θυσίας ἀνενόχλητον εἶναι, τῆς ἐπαράτου ἐλευθερίας παρ' αὐτῶν
 τυχόντα, ἢ μὴ θύοντα τὴν ἐπὶ θανάτῳ δίκην ἐκδέχεσθαι, οὐδὲν
 μελλήσαντες ἀσμένως ἐπὶ τὸν θάνατον ἐχώρουν· ἤδεσαν γὰρ
 τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἡμῖν προορισθέντα. Ὁ γὰρ ἑθυσιάζων,
 φησί, ἑθεοῖς ἑτέροις ἐξολοθρευθήσεται, καὶ ὅτι ἑοὐκ ἔσονταί
 σοι θεοὶ ἑτεροὶ πλὴν ἑμοῦ».

11 Τοιαῦται τοῦ ὡς ἀληθῶς φιλοσόφου τε ὁμοῦ καὶ φιλοθέου
 μάρτυρος αἱ φωναὶ ἄς πρὸ τελευταίας ἀποφάσεως, ὑπὸ τὴν δε-
 σμωτικὴν ἔθ' ὑπάρχων τάξιν, τοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ παροικίαν

20. Ἑξ. 22,20.

21. Ἑξ. 20,3.

χορραγοῦν, νὰ σύρωνται οὔτοι τοποθετημένοι ἐπὶ τοῦ ἑδά-
7 φους (διότι ἔλεγεν ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποτελῶμεν δι' αὐτοὺς
ἀντικείμενον φροντίδος, ἀλλὰ νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ἐνεργοῦν
ὡς πρὸς ἡμᾶς ὡσὰν νὰ μὴ ὑπάρχωμεν). αὐτὴν ἐφεῦρον οἱ
8 ἀντίπαλοι ὡς δευτέραν βάσανον μετὰ τὰς πληγὰς. Ἦσαν δὲ
ἐπίσης μερικοὶ οἱ ὁποῖοι μετὰ τὰς κακώσεις ἐτοποθετοῦντο
εἰς τὸ ξύλον μὲ τέντωμα τῶν δύο ποδῶν μέχρι τῆς τετάρτης
ὀπῆς, ὥστε, ἐνῶ ἔπρεπεν ἀναγκαστικὰ νὰ εἶναι ὑπτιοὶ ἐπὶ τοῦ
ξύλου, δὲν ἠδύναντο νὰ μείνουν διότι εἶχον πρόσφατα τὰ
τραύματα ἀπὸ τὰ κτυπήματα εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ἄλ-
λοι δέ, ριμμένοι εἰς τὸ ἔδαφος, ἔκειντο ἀναίσθητοι ἀπὸ τὴν ἀ-
θρόαν ἐπιβολὴν τῶν βασάνων, προσφέροντες εἰς τοὺς παρα-
τηρητὰς χειροτέραν τὴν θέαν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν παθη-
μάτων, διότι ἔφερον εἰς τὰ σώματά των σημεῖα τῶν ποι-
κίλων καὶ διαφόρων ἐπινοήσεων βασανισμοῦ.

9 »Ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας λοιπὸν ἄλλοι μὲν ἀπέθνησκον
εἰς τὰς βασάνους, ἐντροπιάζοντες τὸν ἀντίπαλον μὲ τὴν καρ-
τερίαν των, ἄλλοι δέ, ἐγκλειόμενοι ἡμιθανεῖς ὁμαδικῶς εἰς
τὸ δεσμωτήριον, ἐτελειώνοντο μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξαντλού-
μενοι ἀπὸ τοὺς πόνους, οἱ δὲ λοιποὶ, ἀναρρώσαντες κατόπιν
10 θεραπείας, ἐγίνοντο θαρραλεώτεροι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρό-
νου καὶ τὴν παραμονὴν εἰς τὴν φυλακὴν. Οὔτω λοιπὸν, ὅταν
ἔδίδετο προσταγὴ νὰ ἐκλέξουν ἓν ἀπὸ τὰ δύο, ἢ ἐγγίζων τὴν
μιαρὰν θυσίαν νὰ μείνη κανεὶς ἀνενόχλητος κερδίζων ἀπὸ αὐ-
τὴν τὴν ἐπάρατον ἐλευθερίαν, ἢ μὴ θυσιάζων νὰ δεχθῆ τὴν
εἰς θάνατον καταδίκην, αὐτοὶ χωρὶς δισταγμὸν ἐπροχώρουν
πρὸς τὸν θάνατον εὐχαρίστως· διότι ἐγνώριζον τὰ προλε-
χθέντα εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰς ἱερὰς Γραφάς. Πράγματι λέγουν αὐ-
ται, 'ὁ θυσιάζων εἰς ἄλλους θεοὺς θὰ ἐξολοθρευθῆ' ²⁰ καὶ 'δὲν
θὰ ἔχῃς ἄλλους θεοὺς πλὴν ἐμοῦ'» ²¹.

11 Τοιοῦτοι εἶναι οἱ λόγοι τοῦ ἀληθοῦς φιλοσόφου καὶ συγ-
χρόνως φιλοθέου μάρτυρος, τοὺς ὁποίους ἔστειλε πρὸς τοὺς
ἀδελφοὺς τῆς παροικίας του πρὸ τῆς τελικῆς ἀποφάσεως, ἐνῶ

ἀδελφοῖς ἐπεστάλκει, ἅμα μὲν τὰ ἐν οἷς ἦν, ἀνατιθέμενος, ἅμα δὲ καὶ παρορμῶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἀπριξ ἔχεσθαι καὶ μετ' αὐτὸν
 12 ὅσον οὐπω τελειωθησόμενον τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας. Ἄλλὰ τί χρὴ πολλὰ λέγειν καὶ καινοτέρας ἐπὶ καινοτέραις τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην θεοπρεπῶν μαρτύρων ἀθλήσεις παρατίθεσθαι, μάλιστα τῶν οὐκέτι μὲν κοινῷ νόμῳ, πολέμου δὲ τρόπῳ πεπολιορ-
 κημένων;

ια'. Περὶ τῶν κατὰ Φρυγίαν

- 11** 1 Ἦδη γοῦν ὅλην Χριστιανῶν πολίχνην αὐτανδρον ἀμφὶ τὴν Φρυγίαν ἐν κύκλῳ περιβαλόντες ὀπλίται πῦρ τε ὑφάψαντες κατέφλεξαν αὐτοῖς ἅμα νηπίοις καὶ γυναιξὶ τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐπιβοωμένοις, ὅτι δὴ πανδημεὶ πάντες οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες λογιστῆς τε αὐτὸς καὶ στρατηγοὶ σὺν τοῖς ἐν τέλει πᾶσιν καὶ ὄλῳ δήμῳ Χριστιανούς σφᾶς ὁμολογοῦντες, οὐδ' ὀπωστιοῦν τοῖς προστάττουσιν εἰδωλολατρεῖν ἐπειθάρχουν.
- 2 Καὶ τις ἕτερος ῥωμαϊκῆς ἀξίας ἐπειλημμένος, Ἄδανκτος τοῦνομα, γένος τῶν παρ' Ἰταλοῖς ἐπισήμων, διὰ πάσης προελθὼν ἀνῆρ τῆς παρὰ βασιλεῦσι τιμῆς, ὡς καὶ τὰς καθόλου διοικήσεις τῆς παρ' αὐτοῖς καλουμένης μαγιστρούτητός τε καὶ καθολικότητος ἀμέμπτως διελθεῖν, ἐπὶ πᾶσι τούτοις διαπρέψας τοῖς ἐν θεοσεβείᾳ κατορθώμασι καὶ ταῖς εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ ὁμολογίαις, τῷ τοῦ μαρτυρίου διαδήματι κατεκοσμήθη, ἐπ' αὐτῆς τῆς τοῦ καθολικοῦ πράξεως τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπομείνας ἀγῶνα.

22. Ὁ Ramsay ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Εὐμενείας, Cities and Bishoprics of Phrygia 1897, σ. 508.

23. Ἴσως οὗτος εἶχε καταλάβει τὰ ἀξιώματα magister officiorum (ὑπουργὸς διοικήσεως) καὶ procurator summae rei (ὑπουργὸς οἰκονομικῶν). Εἶναι ἀγνωστον ἂν εὕρισκετο τότε εἰς τὴν Φρυγίαν, ἢ τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι αὐτοτελές. Καθολικὸς ὀνομάζεται ὡς κάτοχος τῆς θέσεως τοῦ ἐπιμελητοῦ summae (= ὑψίστου, γενικοῦ, καθολικοῦ) rei.

εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ δεσμώτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνακοινῶνων τὰ βασανιστήρια εἰς τὰ ὅποια διετέλει, ἀφ' ἑτέρου δὲ προτρέπων αὐτοὺς νὰ εἶναι σταθερὰ ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ τὴν τελείωσίν του, 12 ἢ ὅποια θὰ ἔφθανε σύντομα. Τί χρειάζεται ὅμως νὰ λέγωμεν πολλὰ καὶ νὰ ἐκθέτωμεν τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς νεωτέρας ἀθλήσεις τῶν εἰς τὴν οἰκουμένην θεοπρεπῶν μαρτύρων, μάλιστα ἐκείνων οἱ ὅποιοι δὲν ἀπήλαυσαν τῆς κατὰ τὸν κοινὸν νόμον μεταχειρίσεως, ἀλλὰ ἐδέχθησαν τὰς μεθόδους τῶν ἐχθρῶν οἱ ὅποιοι αἰχμαλωτίζονται εἰς πόλεμον;

11 ια'. Περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὴν Φρυγίαν

1 Τότε ἐπίσης ὀπλῖται, περικυκλώσαντες ὀλόκληρον χριστιανικὴν πολίχνην εἰς τὴν Φρυγίαν ²² καὶ ἀνάψαντες πυρκαϊάν, τὴν κατέκαυσαν αὐτανδρον μαζί μὲ τὰ νήπια καὶ τὰς γυναῖκας, αἱ ὅποια ἐπεκαλοῦντο τὸν Θεὸν τῶν πάντων, διότι εἰς τὸ σύνολόν των οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν πόλιν, ὁ ἴδιος ὁ ἐπιμελητὴς καὶ οἱ διοικηταὶ μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἀξιωματοῦχος καὶ ὅλον τὸν λαόν, ὡμολόγουν ὅτι εἶναι Χριστιανοὶ καὶ δὲν ἐπειθάρχουν καθόλου εἰς τοὺς διατάσσοντας αὐτοὺς νὰ εἰδωλολατροῦν.

2 Μεταξὺ τούτων ἦτο εἰς ἀκόμη κάτοχος ρωμαϊκοῦ ἀξιώματος, ὀνόματι Ἄδουκτος, ἀπὸ ἐπίσημον ἰταλικὸν γένος, προαχθεὶς εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματα πλησίον τῶν βασιλέων, διελθὼν ἀμέμπτως ὅλας τὰς θέσεις τῆς γενικῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, τῆς ὀνομαζομένης εἰς αὐτοὺς μαγιστροῦτος καὶ καθολικότητος ²³. Οὗτος, διαπρέψας πέραν αὐτῶν εἰς τὰ κατορθώματα τῆς θεοσεβείας καὶ εἰς τὰς ὁμολογίας εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, ἐστολίσθη μὲ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ὑπομείνας τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του ὡς οἰκονομικοῦ ὑπουργοῦ.

ιβ'. Περὶ πλείστων ἑτέρων ἀνδρῶν τε καὶ
 γυναικῶν διαφόρως ἠγωνισμένων

12 ¹ Τί με χρὴ νῦν ἐπ' ὀνόματος τῶν λοιπῶν μνημονεύειν ἢ τὸ
 πλῆθος τῶν ἀνδρῶν ἀριθμεῖν ἢ τὰς πολυτρόπους αἰκίας ἀναζω-
 γραφεῖν τῶν θαυμασίων μαρτύρων, τοτὲ μὲν πέλυξιν ἀναιρου-
 μένων, οἷα γέγονεν τοῖς ἐπ' Ἀραβίας, τοτὲ δὲ τὰ σκέλη κατεα-
 γνυμένων, οἷα τοῖς ἐν Καππαδοκίᾳ συμβέβηκε, καὶ ποτὲ μὲν
 κατὰ κεφαλῆς ἐκ τοῖν ποδοῖν εἰς ὕψος ἀναρτωμένων καὶ μαλ-
 θακοῦ πυρὸς ὑποκαιομένου τῷ παραπεμπομένῳ καπνῷ τῆς φλε-
 γομένης ὕλης ἀποπνιγομένων, οἷα τοῖς ἐν Μέσῃ τῶν ποταμῶν
 ἐπήχθη, ποτὲ δὲ ῥίνας καὶ ὦτα καὶ χεῖρας ἀκρωτηριαζομένων
 τὰ τε λοιπὰ τοῦ σώματος μέλη τε καὶ μέρη κρεουργουμένων, οἷα
 τὰ ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἦν;

² Τί δεῖ τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας ἀναζωπυρεῖν τὴν μνήμην, ἐ-
 σχάραις πυρὸς οὐκ εἰς θάνατον, ἀλλ' ἐπὶ μακροῦ τιμωρία κατο-
 πτωμένων, ἑτέρων τε θᾶπτον τὴν δεξιὰν αὐτῷ πυρὶ καθιέντων ἢ
 τῆς ἐναγοῦς θυσίας ἐφαπτομένων; Ὡν τινες τὴν πείραν φεύγον-
 τες, πρὶν ἀλῶναι καὶ εἰς χεῖρας τῶν ἐπιβούλων ἐλθεῖν, ἄνωθεν
 ἐξ ὑψηλῶν δωμάτων ἑαυτοὺς κατεκρήμνισαν, τὸν θάνατον ἄρ-
 παγμα θέμενοι τῆς τῶν δυσσεβῶν μοχθηρίας.

³ Καί τις ἱερὰ καὶ θαυμασία τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, τὸ δὲ
 σῶμα γυνή καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας πλούτῳ καὶ γένει
 καὶ εὐδοξίᾳ παρὰ πᾶσι βεβοημένη, παίδων ξυνωρίδα παρθένων
 τῇ τοῦ σώματος ὥρα καὶ ἀκμῇ διαπρεπουσῶν θεσμοῖς εὐσεβείας
 ἀναθρεψαμένη, ἐπειδὴ πολὺς ὁ περὶ αὐτὰς κινούμενος φθόνος
 πάντα τρόπον ἀνιχνεύων λανθανούσας περιειργάζετο, εἴτ' ἐπ'
 ἀλλοδαπῆς αὐτὰς διατρίβειν μαθῶν πεφροντισμένως ἐπὶ τὴν
 Ἀντιόχειαν ἐκάλει δικτύων τε ἤδη στρατιωτικῶν εἴσω περι-

24. Ἡ ἁγία Πελαγία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσε πανηγυρικὸν ὁ Ἰωάν-
 νης ὁ Χρυσόστομος. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ θανάτου δὲν ἀπείχε πολὺ ἀπὸ αὐ-
 τοκτονίας.

ιβ'. Περὶ πολλῶν ἄλλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀγωνισθέντων ποικιλοτρόπως

12 1 Τί χρειάζεται τώρα νὰ μνημονεύσω ὀνομαστὶ τοὺς ἄλλους ἢ νὰ ἀριθμήσω τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν ἢ νὰ διαζωγραφήσω τὰς πολυτρόπους κακώσεις τῶν θαυμασίων μαρτύρων; Ἄλλοτε ἐφονεύοντο μὲ πελέκεις, ὅπως συνέβη εἰς τοὺς ἐν Ἀραβία, ἄλλοτε συνετρίβοντο εἰς τὰ σκέλη, ὅπως συνέβη εἰς τοὺς ἐν Καππαδοκίᾳ, ἄλλοτε ἐκρεμῶντο ὑψηλὰ ἀπὸ τοὺς πόδας μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω καί, καθὼς κάτω ἀπὸ αὐτοὺς ἐκαίετο μαλακὴ πυρὰ, ἐπνίγοντο ἀπὸ τὸν καπνὸν ὁ ὅποιος ἀνεδίδετο ἀπὸ τὴν φλεγομένην ὕλην, ὅπως ἔγινεν εἰς τοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἄλλοτε ἠκρωτηριάζοντο εἰς τὰς ρίνας, τὰ ὦτα καὶ τὰς χεῖρας, καὶ ἐκρεουργοῦντο κατὰ τὰ λοιπὰ μέλη καὶ μέρη, ὅπως συνέβη εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν.

2 Τί χρειάζεται νὰ ἀναζωπυρώσωμεν τὴν μνήμην τῶν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ ὅποιοι ἐψήνοντο εἰς ἐσχάρας ἐπάνω εἰς τὸ πῦρ ὄχι διὰ θάνατον ἀλλὰ διὰ παρατεταμένην τιμωρίαν, ἐνῶ ἄλλοι προετίμων νὰ θέσουν τὴν δεξιάν εἰς τὸ ἴδιον τὸ πῦρ παρὰ νὰ ἐγγίσουν τὴν μιανὰν θυσίαν; Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, ἀποφεύγοντες τὴν δοκιμασίαν, πρὶν συλληφθοῦν καὶ ἔλθουν εἰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων, αὐτοεκρημνίζοντο ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ δώματα, ἐκλαμβάνοντες τὸν θάνατον ὡς ἀποφυγὴν τῆς μοχθηρίας τῶν δυσσεβῶν ²⁴.

3 Μιὰ χριστιανὴ γυνή, ἱερὰ καὶ θαυμασία κατὰ τὴν ψυχικὴν ἀρετὴν, κατὰ δὲ τὸ σῶμα καὶ τὰ λοιπὰ ἐπαινουμένη ἀπὸ τοὺς Ἀντιοχεῖς, λόγῳ τοῦ πλούτου, τοῦ γένους καὶ τῆς τιμῆς, εἶχεν ἀναθρέψει μὲ τοὺς κανόνας τῆς εὐσεβείας δύο θυγατέρας παρθένους, αἱ ὁποῖαι ἔλαμπον μὲ τὴν ὠραιότητα καὶ ἀκμὴν τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ ὁ πρὸς αὐτὰς κινούμενος φθόνος ἐφήρμοζεν ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἀνιχνεύσῃ ποῦ ἐκρύπτοντο, ὅταν ἔμαθεν ὅτι διέμενον εἰς ξένην χώραν, τὰς ἐκάλεσε μὲ δόλον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου ἔπεσαν εἰς δίκτυα στρατιωτι-

βέβληντο, ἐν ἀμηχάνοις ἑαυτὴν καὶ τὰς παῖδας θεασαμένη καὶ τὰ μέλλοντα ἐξ ἀνθρώπων δεινὰ τῷ λόγῳ παραθεῖσα τό τε πάντων δεινῶν ἀφορητότερον, πορνείας ἀπειλήν, μηδὲ ἄκροισ ὡσὶν ὑπομεῖναι δεῖν ἀκοῦσαι ἑαυτῇ τε καὶ ταῖς κόραις παρακελευσαμένη, ἀλλὰ καὶ τὸ προδοῦναι τὰς ψυχὰς τῇ τῶν δαιμόνων δουλείᾳ πάντων ὑπάρχειν θανάτων καὶ πάσης χειρόν ἀπωλείας φήσασα, μίαν τούτων ἀπάντων εἶναι λύσιν ὑπετίθετο τὴν ἐπὶ τὸν

4 Κύριον καταφυγὴν, ἁπείτα ὁμοῦ τῇ γνώμῃ συνθέμεναι τὰ τε σώματα περιστείλασαι κοσμίως τοῖς περιβλήμασιν, ἐπ' αὐτῆς μέσης γενόμεναι τῆς ὁδοῦ, βραχύ τι τοὺς φύλακας εἰς ἀναχώρησιν ὑποπαραιτησάμεναι, ἐπὶ παραρρέοντα ποταμὸν ἑαυτὰς ἠκόντισαν. Αἶδε μὲν οὖν ἑαυτάς.

5 Ἄλλην δ' ἐπ' αὐτῆς Ἀντιοχείας ξυνωρίδα παρθένων τὰ πάντα θεοπρεπῶν καὶ ἀληθῶς ἀδελφῶν, ἐπιδόξων μὲν τὸ γένος, λαμπρῶν δὲ τὸν βίον, νέων τοὺς χρόνους, ὠραίων τὸ σῶμα, σεμνῶν τὴν ψυχὴν, εὐσεβῶν τὸν τρόπον, θαυμαστῶν τὴν σπουδὴν, ὡς ἂν μὴ φερούσης τῆς γῆς τὰ τοιαῦτα βαστάζειν, θαλάττῃ ῥίπτειν ἐκέλευον οἱ τῶν δαιμόνων θεραπευταί. Ταῦτα μὲν οὖν παρὰ τοῖσδε.

6 Τὰ φρικτὰ δὲ ἀκοαῖς κατὰ τὸν Πόντον ἔπασχον ἕτεροι, καλάμοις ὀξέσι τοῖν χεροῖν ἐξ ἄκρων ὀνύχων τοὺς δακτύλους διαπειρόμενοι, καὶ ἄλλοι, πυρὶ μολίβδου διατακέντος, βρασσοῦση καὶ πεπυρακτωμένη τῇ ὕλῃ τὰ νῶτα καταχεόμενοι καὶ τὰ

7 μάλιστα ἀναγκαιότατα τοῦ σώματος κατοπτώμενοι, διὰ τε τῶν ἀπορρήτων ἕτεροι μελῶν τε καὶ σπλάγγνων αἰσχροῦ καὶ ἀσυμπαθεῖς καὶ οὐδὲ λόγῳ ῥητὰς ὑπέμενον πάθας, ἃς οἱ γενναῖοι καὶ νόμιμοι δικασταὶ τὴν σφῶν ἐπιδεικνύμενοι δεινότητα, ὡσπερ τινὰ σοφίας ἀρετὴν, φιλοτιμότερον ἐπενόουν, αἰεὶ ταῖς καινότερον ἐφευρισκομέναις αἰκίαις, ὡσπερ ἐν ἀγῶνος

25. Εἶναι αἱ ἀγλαὶ Δομνίνη, Βερενίκη καὶ Προσδόκη, μνημονευόμεναι εἰς τὸ μαρτυρολόγιον τοῦ Ἱερωνύμου (15 Ἀπριλίου) καὶ εἰς τὸ συριακὸν (20 Ἀπριλίου).

- κά. Βλέπουσα τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ τὰς κόρας εἰς ἀμηχανίαν, παρέστησε μὲ τὸν λόγον τὰ μέλλοντα νὰ τὰς εὔρουν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δεινὰ, προέτρεψεν ἑαυτὴν καὶ τὰς κόρας οὔτε μὲ τὰ ἄκρα τῶν ὠτων νὰ μὴ δεχθοῦν νὰ ἀκούσουν τὸ πλεον ἀνυπόφορον ἀπὸ ὅλα τὰ δεινὰ, τὴν ἀπειλὴν τῆς πορνείας, ἀλλ' εἶπεν ἐπίσης ὅτι τὸ νὰ παραδώσουν τὰς ψυχὰς εἰς τὴν δουλείαν τῶν δαιμόνων εἶναι χειρότερον ἀπὸ πᾶν εἶδος θανάτου καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἀπώλειαν· τέλος ὑπέδειξεν ὅτι ἔν μέσον ὑπάρχει διὰ ν' ἀποφύγουν ὅλα αὐτά, ἢ καταφυγῆ εἰς τὸν Κύριον.
- 4 Ἐπειτα, ἀφοῦ συνεφώνησαν ὅλοι μὲ τὴν γνώμην αὐτὴν καὶ ἔτακτοποίησαν τὰ ἐνδύματά των κοσμίως γύρω ἀπὸ τὰ σώματα, ἐξῆλθον εἰς τὴν μέσην τοῦ δρόμου, ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς φύλακας τὴν ἄδειαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ὀλίγον, τότε δὲ ἐρρίφθησαν μὲ ὄρμην εἰς πλησίον ρέοντα ποταμόν ²⁵. Αὐτὰ ἔπραξαν εἰς ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες αὗται.
- 5 Μίαν ἄλλην δυάδα παρθένων εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, θεοπρεπῶν καθ' ὅλα καὶ ἀληθῶς ἀδελφῶν, ἐνδόξων κατὰ τὸ γένος, λαμπρῶν εἰς τὸν βίον, νέων εἰς τὴν ἡλικίαν, ὠραίων εἰς τὸ σῶμα, σεμνῶν εἰς τὴν ψυχὴν, εὐσεβῶν εἰς τὸν τρόπον, θαυμασίων εἰς τὸν ζῆλον, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπέφερεν ἡ γῆ νὰ βαστάζη τοιαῦτα προτερήματα, οἱ ὑπηρέται τῶν δαιμόνων διέταξαν νὰ τὴν ρίψουν εἰς τὴν θάλασσαν. Αὐτὰ λοιπὸν ὡς πρὸς
- 6 τοὺς μάρτυρας τούτους.
- Εἰς τὸν Πόντον δὲ ἔπαθον φρικτὰς εἰς τὸ ἄκουσμα βασάνους, ἄλλοι διατρυπώμενοι εἰς τὰ δάκτυλα τῶν χειρῶν ἀπὸ τὰ ἄκρα τῶν ὀνύχων μὲ μυτεροὺς καλάμους, καὶ ἄλλοι καταβρεχόμενοι εἰς τὰ ὀπίσθια μὲ μόλιβδον διαλυμένον, βράζοντα καὶ πυρακτωμένον, καὶ ψηνόμενοι εἰς τὰ εὐγενέστερα μέλη τοῦ σώματος, ἄλλοι ὑποφέροντες αἰσχροὶ καὶ ἀνηλεῆ καὶ ἄρρητα παθήματα εἰς τὰ ἀπόκρυφα μέλη καὶ σπλάγχνα, τὰ ὅποια ἐπενόουν μὲ ὑπερηφάνειαν οἱ γενναῖοι καὶ νόμιμοι δικασταί, ἐπιδεικνύοντες τὴν δεινότητά των ὡσὰν ἀρετὴν σοφίας, συναγωνιζόμενοι ποῖος νὰ ὑπερβάλη τὸν ἄλλον μὲ τὰς πάντοτε ἐφευρισκομένας νέας κακώσεις ὡς βρα-

8 βραβείοις, ἀλλήλους ὑπερεξάγειν ἀμιλλώμενοι. Τὰ δ' οὖν τῶν συμφορῶν ἔσχατα, ὅτε δὴ λοιπὸν ἀπειρηκότες ἐπὶ τῇ τῶν κακῶν ὑπερβολῇ καὶ πρὸς τὸ κτείνειν ἀποκαμόντες πλησμονὴν τε καὶ κόρον τῆς τῶν αἱμάτων ἐκχύσεως ἐσχηκότες, ἐπὶ τὸ νομιζόμενον αὐτοῖς χρηστὸν καὶ φιλάνθρωπον ἐτρέποντο, ὡς μη-
9 δὲν μὲν ἔτι δοκεῖν δεινὸν καθ' ἡμῶν περιεργάζεσθαι· μὴ γὰρ καθήκειν φασὶν αἵμασιν ἐμφυλίοις μαιίνειν τὰς πόλεις μηδ' ἐπ' ὤμότητι τὴν ἀνωτάτω διαβάλλειν τῶν κρατούντων ἀρχὴν, εὐμενῇ τοῖς πᾶσιν ὑπάρχουσαν καὶ πραεῖαν, δεῖν δὲ μᾶλλον τῆς φιλανθρώπου καὶ βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς πάντα ἐκτείνεσθαι τὴν εὐεργεσίαν, μηκέτι θανάτῳ κολαζομένους· λελύσθαι γὰρ αὐτῶν καθ' ἡμῶν ταύτην τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν τῶν κρατούντων φιλανθρωπίαν.

10 Τηνικαῦτα ὄφθαλμοὺς ἐξορύττεσθαι καὶ τοῖν σκελοῖν πηροῦσθαι θάτερον προσετάττετο. Ταῦτα γὰρ ἦν αὐτοῖς τὰ φιλάνθρωπα καὶ τῶν καθ' ἡμῶν τιμωριῶν τὰ κουφότατα, ὥστε ἤδη ταύτης ἔνεκα τῆς τῶν ἀσεβῶν φιλανθρωπίας οὐκέτ' εἶναι δυνατὸν ἐξαιρεῖν τὸ πλῆθος τῶν ὑπὲρ πάντα λόγον τοὺς μὲν δεξιούς ὄφθαλμοὺς ξίφει πρότερον ἐκκοπτομένων κᾶπειτα τούτους πυρὶ καντηριαζομένων, τοὺς δὲ λαιοὺς πόδας κατὰ τῶν ἀγκυλῶν ἀθῆσι καντηῆρσιν ἀχρειουμένων μετὰ τε ταῦτα τοῖς κατ' ἐπαρχίαν χαλκοῦ μετάλλοις οὐχ ὑπηρεσίας τοσοῦτον ὅσον κακώσεως καὶ ταλαιπωρίας ἔνεκεν καταδικαζομένων πρὸς ἅπασί τε τούτοις ἄλλων ἄλλοις ἀγῶσιν, οὓς μηδὲ καταλέγειν δυνατὸν (νικᾷ γὰρ πάντα λόγον τὰ κατ' αὐτοὺς ἀνδραγαθήματα), περιπεπτωκότων.

11 Ἐν δὴ τούτοις ἐφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης διαλάμπαντες οἱ μεγαλοπρεπεῖς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες τοὺς μὲν ἀπανταχοῦ τῆς ἀνδρείας αὐτῶν ἐπόπτας εἰκότως κατεπλήξαντο, τῆς δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θείας ὡς ἀληθῶς καὶ ἀπορρήτου δυνάμεως ἐμφανῆ δι' ἑαυτῶν τὰ τεκμήρια παρεστήσαντο. Ἐκάστου μὲν

8 βεῖα ἀγῶνος. Τὸ τέλος τῶν συμφορῶν ἤρχετο ὅταν οἱ ἀντίπαλοι, βαρυμένοι ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κακῶν, ἀποκαμωμένοι ἀπὸ τοὺς φόνους, χορτασμένοι καὶ κορεσμένοι ἀπὸ ἔκχυσιν αἱμάτων, ἐστρέφοντο πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἐνόμιζον αὐτοὶ χρηστὸν καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι
9 δὲν ἐπιχειροῦν πλέον τίποτε δεινὸν ἐναντίον ἡμῶν. Ἔλεγον δηλαδὴ ὅτι δὲν ἀρμόζει νὰ μιαινουν τὰς πόλεις μὲ ἐμφύλια αἵματα οὔτε νὰ ἐκθέτουν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τῶν κρατούντων ὡς ὠμὴν, ἐνῶ πρέπει ἡ εὐεργεσία τῆς φιλανθρώπου καὶ βασιλικῆς ἐξουσίας μᾶλλον νὰ ἐκτείνεται εἰς ὅλους, μὴ τιμωρούμενους πλέον μὲ θάνατον· ἄρα πρέπει νὰ καταπαύσῃ αὕτῃ ἡ τιμωρία τούτων ἐναντίον ἡμῶν λόγῳ τῆς φιλανθρωπίας τῶν κρατούντων.

10 Τότε ἐδίδετο ἐντολὴ νὰ ἐξορυχθοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ βασιανομένου καὶ νὰ τοῦ κοπῆ ὁ εἰς τῶν ποδῶν. Πράγματι αὐτὰ ἦσαν δι' αὐτοὺς αἱ φιλάνθρωποι καὶ αἱ ἐλαφρότεροι ἐναντίον ἡμῶν τιμωρίαι, ὥστε τώρα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων τῶν ὁποίων, ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας αὐτῆς τῶν ἀσεβῶν παρὰ πᾶσαν λογικὴν πρῶτον ἐξωρῦσσοντο οἱ δεξιοὶ ὀφθαλμοὶ μὲ ξίφος καὶ ἔπειτα ἐκαυτηριάζοντο μὲ πῦρ, οἱ δὲ ἀριστεροὶ πόδες ἠχρηστεύοντο μὲ καυτηριασμὸν πάλιν τῶν ἀρθρώσεων, καὶ οἱ ὅποιοι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ κατεδικάζοντο νὰ σταλοῦν εἰς τὰ μεταλλεῖα χαλκοῦ τῶν ἐπαρχιῶν, ὄχι τόσον δι' ὑπηρεσίαν ὅσον διὰ κάκωσιν καὶ ταλαιπωρίαν, ἐνῶ ἄλλοι πέραν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ περιέπιπτον εἰς ἄλλους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ ἀπαριθμήσωμεν, διότι τὰ ἀνδραγαθήματά των ὑπερβαίνουν πάντα λόγον.

11 Κατ' αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀγῶνας διαλάμψαντες εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην οἱ μεγαλοπρεπεῖς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, τοὺς μὲν πανταχοῦ παρατηρητὰς τῆς ἀνδρείας των εὐλόγως κατέπληξαν, τῆς δὲ πράγματι θείας καὶ ἀπορρήτου δυνάμεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίασαν ἐμφανεῖς ἀποδείξεις εἰς τὰ πρόσω-

οὖν ἐπ' ὀνόματος μνημονεύειν μακρόν ἂν εἴη, μή τί γε τῶν ἀδυνατάτων.

γ'. Περὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων τῶν τὸ γνήσιον ἤς ἐπρέσβευον εὐσεβείας διὰ τοῦ σφῶν αἵματος ἐπιδεδειγμένων

- 13** 1 Τῶν δὲ κατὰ τὰς ἐπισήμους πόλεις μαρτυρησάντων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων πρῶτος ἡμῖν ἐν εὐσεβῶν στήλαις τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἀνηγορεύσθω μάρτυς ἐπίσκοπος τῆς 2 Νικομηδεῶν πόλεως, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς, Ἄνθιμος, τῶν δ' ἐπ' Ἀντιοχείας μαρτύρων τὸν πάντα βίον ἄριστος πρεσβύτερος τῆς αὐτόθι παροικίας, Λουκιανός, ἐν τῇ Νικομηδεῖα καὶ αὐτὸς βασιλέως ἐπιπαρόντος τὴν οὐράνιον τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν λόγῳ πρότερον δι' ἀπολογίας, εἶτα δὲ καὶ ἔργοις ἀνακηρύξας.
- 3 Τῶν δ' ἐπὶ Φοινίκης μαρτύρων γένοιντ' ἂν ἐπισημότατοι τὰ πάντα θεοφιλεῖς τῶν λογικῶν Χριστοῦ θρεμμάτων ποιμένες, Τυραννίων ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Τύρον ἐκκλησίας πρεσβύτερός τε τῆς κατὰ Σιδῶνα Ζηνόβιος καὶ ἔτι Σιλβανός τῶν ἀμφὶ τὴν Ἐμισαν ἐκκλησιῶν ἐπίσκοπος.
- 4 Ἄλλ' οὗτος μὲν θηρίων βορὰ μεθ' ἑτέρων ἐπ' αὐτῆς Ἐμίσης γενόμενος χοροῖς ἀνελήφθη μαρτύρων, τὸ δ' ἐπ' Ἀντιοχείας ἀμφω τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον διὰ τῆς εἰς θάνατον ὑπομονῆς ἐδοξασάτην, ὁ μὲν θαλαττίοις παραδοθεὶς βυθοῖς, ὁ ἐπίσκοπος, ὁ δ' ἰατρῶν ἄριστος Ζηνόβιος ταῖς κατὰ τῶν πλευρῶν ἐπιτεθείσαις αὐτῷ καρτερῶς ἐναποθανῶν βασάνοις.
- 5 Τῶν δὲ ἐπὶ Παλαιστίνης μαρτύρων Σιλβανός, ἐπίσκοπος τῶν ἀμφὶ τὴν Γάζαν ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰ ἐν Φαινοῖ χαλκοῦ μέταλλα σὺν ἑτέροις ἐνὸς δέουσι τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα τὴν

πά των. Νὰ μνημονεύσωμεν βεβαίως τὸν καθένα ὀνομαστί θὰ ἦτο μακρόν, ἂν ὄχι ἀδύνατον.

ιγ'. Περὶ τῶν προεστώτων τῆς Ἐκκλησίας οἱ ὅποιοι ἐπέδειξαν τὴν γνησιότητα τῆς εὐσεβείας των διὰ τοῦ αἵματός των

- 13** 1 Ἀπὸ τοὺς μαρτυρήσαντας εἰς τὰς ἐπισήμους πόλεις ἐκκλησιαστικούς ἄρχοντας ἀξίζει νὰ ἀναγραφῆ ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὰς στήλας τῶν εὐσεβῶν τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ πρῶτος ὁ μάρτυς ἐπίσκοπος τῆς πόλεως τῶν Νικομηδέων Ἀνθιμος, ἀπο-
2 κοπεὶς κατὰ τὴν κεφαλὴν· ἀπὸ δὲ τοὺς μάρτυρας τῆς Ἀντιοχείας ὁ ἄριστος εἰς ὅλον τὸν βίον πρεσβύτερος τῆς ἐκεῖ παροικίας Λουκιανός, ὁ ὅποιος ἐπίσης ἐκήρυξε τὴν οὐράνιον βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Νικομήδειαν παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως, ἀρχικῶς μὲν μετὰ τὸν λόγον δι' ἀπολογίας, ἔπειτα δὲ μετὰ ἔργα.
- 3 Ἐκ δὲ τῶν μαρτύρων τῆς Φοινίκης θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ἐπισημότεροι οἱ καθ' ὅλα θεοφιλεῖς ποιμένες τῶν λογικῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Τύρου Τυραννίων, ὁ πρεσβύτερος τῆς εἰς τὴν Σιδῶνα Ζηνόβιος καὶ ἐπίσης ὁ Σιλβανός ἐπίσκοπος τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς περιοχῆς τῆς Ἐμίσης.
- 4 Καὶ αὐτὸς μὲν ἀνελήφθη εἰς τοὺς χοροὺς τῶν μαρτύρων μαζὶ μετὰ ἄλλους, γενόμενος βορὰ τῶν θηρίων εἰς τὴν Ἐμισαν αὐτήν, οἱ ἄλλοι δὲ δύο ἐδόξασαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὑπομονῆς μέχρι θανάτου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος παραδοθεὶς εἰς τοὺς θαλασσίους βυθοὺς, ὁ δὲ ἄριστος ἰατρὸς Ζηνόβιος ἀποθανὼν καρτερικῶς εἰς τὰς βασάνους αἱ ὅποια τοῦ ἐπεβλήθησαν εἰς τὰς πλευράς.
- 5 Ἀπὸ δὲ τοὺς μάρτυρας τῆς Παλαιστίνης ὁ ἐπίσκοπος τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς περιοχῆς τῆς Γάζης Σιλβανός ἀποκόπτεται κατὰ τὴν κεφαλὴν πλησίον τῶν μεταλλείων χαλκοῦ εἰς τὴν

κεφαλὴν ἀποτέμνεται, Αἰγύπτιοί τε αὐτόθι Πηλεὺς καὶ Νεῖλος ἐπίσκοποι μεθ' ἑτέρων τὴν διὰ πυρὸς ὑπέμειναν τελευτήν.
6 Καὶ τὸ μέγα δὲ κλέος τῆς Καισαρέων παροικίας ἐν τούτοις ἡμῶν μνημονεύεσθω Πάμφιλος πρεσβύτερος, τῶν καθ' ἡμᾶς θαυμασιώτατος, οὗ τῶν ἀνδραγαθημάτων τὴν ἀρετὴν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν ἀναγράφομεν.

7 Τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας καθ' ὅλης τε Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος διαπρεπῶς τελειωθέντων πρῶτος Πέτρος, αὐτῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, θεῖόν τι χρῆμα διδασκάλων τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας, ἀναγεγράφθω, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων Φαῦστος καὶ Δῖος καὶ Ἀμμώνιος, τέλειοι Χριστοῦ μάρτυρες, Φιλίας τε καὶ Ἡσύχιος καὶ Παχύμιος καὶ Θεόδωρος, τῶν ἀμφὶ τὴν Αἴγυπτον ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι, μυρίοι τε ἐπὶ τούτοις ἄλλοι διαφανεῖς, οἳ πρὸς τῶν κατὰ χώραν καὶ τόπον παροικιῶν μνημονεύονται· ὧν ἀνά τὴν πᾶσαν οἰκουμένην ὑπὲρ τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας ἠγωνισμένων γραφῆ παραδιδόναι τοὺς ἄθλους ἐπ' ἀκριβές τε ἕκαστα τῶν περὶ αὐτοὺς συμβεβηκότων ἱστορεῖν οὐχ ἡμέτερον, τῶν δ' ὄψει τὰ πράγματα παρεληφόντων ἴδιον ἀν γένοιτο· οἷς γε μὴν αὐτὸς παρεγενόμενος, τούτους καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς γνωρίμους δι' ἑτέρας ποιήσομαι γραφῆς.

8 Κατὰ γε μὴν τὸν παρόντα λόγον τὴν παλινωδίαν τῶν περὶ ἡμᾶς εἰργασμένων τοῖς εἰρημένοις ἐπισυνάψω τὰ τε ἐξ ἀρχῆς τοῦ διωγμοῦ συμβεβηκότα, χρησιμώτατα τυγχάνοντα τοῖς ἐντευξομένοις.

ιδ'. Περὶ τοῦ τρόπου τῶν τῆς
εὐσεβείας ἐχθρῶν

9 Τὰ μὲν οὖν πρὸ τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου τῆς Ῥωμαίων ἡ-

26. Εἰς τὸ ἔργον περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων, τὸ ὁποῖον ἐδῶ μὲν παρουσιάζει ὡς συνδεόμενον μὲ τὸ παρὸν σύγγραμμα, κατωτέρω δὲ (παράγρ. 7) ὡς αὐτοτελές.

27. Ἐννοεῖ τὰ συμβάντα ἐξ ἀρχῆς τοῦ διωγμοῦ εἰς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Φαινῶ μαζί με ἄλλους τριάκοντα ἑννέα, ἐνῶ οἱ αἰγύπτιοι ἐπίσκοποι Πηλεὺς καὶ Νεῖλος ὑπέμειναν τὸν θάνατον ἐπὶ τῆς πυ-
6 ρᾶς μαζί με ἄλλους. Μεταξὺ αὐτῶν ἀξίζει νὰ μνημονευθῆ ἡ
μεγάλη δόξα τῆς παροικίας τῶν Καισαρέων, ὁ πρεσβύτερος
Πάμφιλος, ὁ θαυμασιώτερος τῶν συγχρόνων ἡμῶν, τοῦ ὁποί-
ου τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδραγαθημάτων θὰ περιγράψωμεν εἰς
τὸν κατάλληλον καιρὸν ²⁶.

7 Ἀπὸ τοὺς διαπρεπῶς τελειωθέντας εἰς τὴν Ἀλεξανδρει-
αν, εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Θηβαΐδα πρῶτος ἀξί-
ζει νὰ ἀναγραφῆ ὁ Πέτρος, ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας αὐ-
τῆς, θεῖον ὑπόδειγμα διδασκάλου τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας,
καὶ ἀπὸ τοὺς μαζί με αὐτὸν πρεσβυτέρους οἱ τέλειοι μάρτυρες
τοῦ Χριστοῦ Φαῦστος, Δῖος, Ἀμμώνιος, καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν
ἐκκλησιῶν τῆς Αἴγυπτου Φιλέας, Ἡσύχιος, Παχύμιος, Θεό-
δωρος, καὶ ἐκτὸς τούτων πολυἀριθμοὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς, οἱ ὁ-
ποῖοι μνημονεύονται ἀπὸ τὰς παροικίας κατὰ χώραν καὶ τό-
πον. Τῶν μαρτύρων τούτων, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίσθησαν εἰς
ὅλην τὴν οἰκουμένην ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πρὸς τὸν Θεόν, δὲν
εἶναι ἰδικόν μας ἔργον νὰ παραδώσωμεν τοὺς ἀθλοὺς εἰς γρα-
φὴν καὶ νὰ ἱστορήσωμεν λεπτομερῶς ὅλα τὰ συμβάντα, ἀλ-
λά ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐγνώρισαν τὰ πράγματα ὡς αὐτόπται.
Ἐκείνους, πάντως, εἰς τῶν ὁποίων τὰ μαρτύρια παρέστην
προσωπικῶς, θὰ καταστήσω γνωστοὺς καὶ εἰς τοὺς μεταγε-
νεστέρους με ἄλλο σύγγραμμα.

8 Εἰς τὸ παρὸν πάντως σύγγραμμα θὰ ἐπισυνάψω εἰς τὰ
γραφέντα τὴν παλινωδίαν τῶν γενομένων ἐναντίον ἡμῶν καὶ
τὰ συμβάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ διωγμοῦ ²⁷, διότι εἶναι
χρησιμώτατα εἰς τοὺς ἀναγνώστας.

ιδ'. Περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν
ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας

9 Ποῖος λόγος θὰ ἐπῆρκει, διὰ νὰ διηγηθῶμεν πόσης εὐφο-

γεμονίας, ἐν ὅσοις δὴ χρόνοις τὰ τῶν ἀρχόντων φίλιά τε ἦν ἡμῖν καὶ εἰρηναῖα, ὀπόσης ἀγαθῶν εὐφορίας καὶ εὐετηρίας ἠξίωτο, τίς ἂν ἐξαρκέσειε λόγος διηγῆσασθαι; Ὅτε καὶ οἱ μάλιστα τῆς καθόλου κρατοῦντες ἀρχῆς δεκαετηρίδας καὶ εἰκοσαετηρίδας ἐκπλήσαντες, ἐν ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσι φαιδροτάταις τε θαλίαις καὶ εὐφροσύναις μετὰ πάσης εὐσταθοῦς διετέλουν εἰρήνης.

10 Ὅτῳ δ' αὐτοῖς ἀπαραποδίστως αὐξούσης καὶ ἐπὶ μέγα ὀσημέραι προιούσης τῆς ἔξουσίας, ἀθρόως τῆς πρὸς ἡμᾶς εἰρήνης μεταθέμενοι, πόλεμον ἄσπονδον ἐγείρουσιν· οὐπω δ' αὐτοῖς τῆς τοιαῦδε κινήσεως δεύτερον ἔτος πεπλήρωτο, καί τι περὶ τὴν ὅλην ἀρχὴν νεώτερον γεγονὸς τὰ πάντα πράγματα ἀνατρέπει.

11 Νόσου γὰρ οὐκ αἰσίας τῷ πρωτοστάτῃ τῶν εἰρημένων ἐπισκηψάσης, ὑφ' ἧς ἤδη καὶ τὰ τῆς διανοίας εἰς ἕκστασιν αὐτῷ παρήγετο, σὺν τῷ μετ' αὐτὸν δευτερείοις τετιμημένῳ τὸν δημῶδη καὶ ἰδιωτικὸν ἀπολαμβάνει βίον· οὐπω δὲ ταῦθ' οὕτω πέπρακτο, καὶ διχῆ τὰ πάντα τῆς ἀρχῆς διαιρεῖται, πρᾶγμα μὴδ' ἄλλοτὲ πω πάλαι γεγονὸς μνήμη παραδεδομένον.

12 Χρόνου δ' οὐ πλείστου μεταξὺ γενομένου βασιλεὺς Κωνσταντίος τὸν πάντα βίον πραότατα καὶ τοῖς ὑπηκόοις εὐνοϊκώτατα τῷ τε θείῳ λόγῳ προσφιλέστατα διαθέμενος, παῖδα γνήσιον Κωνσταντῖνον αὐτοκράτορα καὶ Σεβαστὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ καταλιπὼν, κοινῶ φύσεως νόμῳ τελευτᾶ τὸν βίον, πρῶτός τε ἐν θεοῖς ἀνηγορεύετο παρ' αὐτοῖς, ἀπάσης μετὰ θάνατον, ὅση βασιλεῖ τις ἂν ὠφείλετο, τιμῆς ἠξιωμένος, χρηστότατος καὶ ἡ-

28. Ὁ Διοκλητιανὸς ἐώρτασε τὴν εἰκοσαετηρίδα τῆς βασιλείας του τὸ 303, ὁ Μαξιμιανὸς ἐώρτασε ταύτην τὸ 305, ἀμφότεροι δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ δευτέρου παρητήθησαν. Οἱ Καίσαρες Γαλέριος καὶ Κωνσταντίος Χλωρός ἐώρτασαν τὴν δεκαετηρίδα των τὸ 303.

29. Ὁ Διοκλητιανὸς ἦτο ὁ πρῶτος εἰς τὴν ἱεραρχίαν, ὁ Μαξιμιανὸς δεύτερος.

29α. Ἐννοεῖται διαίρεσις εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῆς τακτικῆς ἔναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ.

30. Ὁ Κωνσταντίος Χλωρός, καίσαρ κατ' ἀρχάς (293), κατέστη αὐγου-

ρίας ἀγαθῶν καὶ εὐημερίας ἀπήλαυεν ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία πρὸ τοῦ ἐναντίον ἡμῶν πολέμου, ὅσον χρόνον ἡ στάσις τῶν ἀρχόντων ἦτο φιλικὴ καὶ εἰρηνικὴ πρὸς ἡμᾶς; Τότε μάλιστα οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες, συμπληρώσαντες δεκαετηρίδας καὶ εἰκοσαετηρίδας, διήρχοντο τὸν χρόνον των μὲ ἑορτάς, πανηγύρεις, φαιδρὰ συμπόσια καὶ διασκεδάσεις εἰς ἀπολύτως σταθερὰν εἰρήνην ²⁸.

10 Ἐνῶ δὲ οὕτω ἡ ἐξουσία των ηὔξανεν ἀπαρεμποδίστως καὶ ἐσημείωνε σὺν τῷ χρόνῳ μεγάλας προόδους, ἀποτόμως κατέλυσαν τὴν πρὸς ἡμᾶς εἰρήνην καὶ ἤγειραν ἄσπονδον πόλεμον. Πρὶν ὅμως συμπλήρωση αὐτῆ ἡ πολιτικὴ των τὸ δεύτερον ἔτος, ἐν νέον γεγονὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἀνατρέπει
11 ὅλην τὴν κατάστασιν. Πράγματι, ἐπειδὴ κατέλαβεν ἀπαισία νόσος τὸν πρωτοστάτην τῶν ἀρχόντων, ἡ ὁποία προεκάλεσε καὶ διάσεισιν τῶν φρενῶν του, οὗτος μαζί μὲ τὸν ἔχοντα τὴν δευτέραν θέσιν εἰς τὴν ἱεραρχίαν ²⁹ ἀπεσύρθη εἰς τὸν λαϊκὸν καὶ ἰδιωτικὸν βίον. Πρὶν δὲ καλὰ καλὰ πραγματοποιηθοῦν ταῦτα, ἡ αὐτοκρατορία ὀλόκληρος διηρέθη εἰς δύο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν παρεδόθη εἰς τὴν μνήμην νὰ ἔχη γίνεαι ἄλλοτε παλαιά ^{29α}.

12 Ἄφοῦ δὲ εἰς τὸ μεταξύ ἐπέρασεν ἀρκετὸς χρόνος, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖος, διανύσας ὅλον τὸν βίον του πραότατα, εὐνοϊκώτατα πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ φιλικώτατα πρὸς τὸν θεῖον λόγον, ἄφησεν ὡς αὐτοκράτορα καὶ αὐγουστον ἀντὶ ἑαυτοῦ τὸν γνήσιον υἱὸν του Κωνσταντῖνον ³⁰, τελευτήσας κατὰ τὸν κοινὸν νόμον τῆς φύσεως. Πρῶτος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας ³¹ ἀνηγορεύθη ὑπ' αὐτῶν θεὸς, ἀξιωθεὶς μετὰ θάνατον ὅλης τῆς τιμῆς ἡ ὁποία ὠφείλετο εἰς βασιλέα, αὐτὸς

στος τὴν 1ην Μαΐου 305, ἀπέθανε δὲ τὴν 25ην Ἰουλίου 306, ὁπότε τὸν διαδέχεται ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀνακηρύσσεται ἀμέσως αὐγουστος καὶ ὄχι καῖσαρ, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τοῦ πρώτου τῶρα τῆ τάξει Γαλερίου.

31. Ἐννοοῦνται ἐδῶ μόνον οἱ συναυτοκράτορες τῆς πρώτης τετραρχίας ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτος ἀποθνήσκει ὁ Κωνσταντῖνος.

13 πιώτατος βασιλέων· ὃς δὴ καὶ μόνος τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν πάντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον καὶ τᾶλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν τοῦ τε καθ' ἡμῶν πολέμου μηδαμῶς ἐπικοινωνήσας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν θεοσεβεῖς ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεᾶστους φυλάξας καὶ μήτε τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς οἴκους καθελὼν μήθ' ἕτερόν τι καθ' ἡμῶν καινουργήσας, τέλος εὐδαιμον καὶ τρισμακάριον ἀπέιληφεν τοῦ βίου, μόνος ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως ἐπὶ διαδόχῳ γνησίῳ παιδί πάντα σωφρονεστάτῳ τε 14 καὶ εὐσεβεστάτῳ τελευτήσας. Τούτου παῖς Κωνσταντῖνος εὐθὺς ἀρχόμενος βασιλεὺς τελεώτατος καὶ Σεβαστὸς πρὸς τῶν στρατοπέδων καὶ ἔτι πολὺ τούτων πρότερον πρὸς αὐτοῦ τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ ἀναγορευθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ τὸν ἡμέτερονλόγον εὐσεβείας κατεστήσατο. Καὶ οὗτος μὲν τοιοῦτος.

Δικίννιος δ' ἐπὶ τούτοις ὑπὸ κοινῆς ψήφου τῶν κρατούν- 15 των αὐτοκράτωρ καὶ Σεβαστὸς ἀναπέφηγε. Ταῦτα Μαξιμῖνον δεινῶς ἐλύπει, μόνον Καίσαρα παρὰ πάντας εἰς ἔτι τότε χρηματίζοντα· ὃς δὴ οὖν τὰ μάλιστα τυραννικὸς ὢν, παραρπάσας ἑαυτῷ τὴν ἀξίαν, Σεβαστὸς ἦν, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ γεγονώς. Ἐν τούτῳ δὲ Κωνσταντίνῳ μηχανὴν θανάτου συρράπτων ἄλους ὁ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐπανηρῆσθαι δεδηλωμένος αἰσχίστῳ καταστρέφει θανάτῳ· πρῶτον δὲ τούτου τὰς ἐπὶ τιμῇ γραφὰς ἀνδριάντας τε καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπ' ἀναθέσει νενόμισται, ὡς ἀνοσίου καὶ δυσσεβεστάτου καθήρουν.

14 1 Τούτου παῖς Μαξέντιος, ὁ τὴν ἐπὶ Ῥώμης τυραννίδα συστησάμενος, ἀρχόμενος μὲν τὴν καθ' ἡμᾶς πίστιν ἐπ' ἀρεσκείᾳ καὶ κολακείᾳ τοῦ δήμου Ῥωμαίων καθυπεκρίνατο ταύτη τε τοῖς ὑπηκόοις τὸν κατὰ Χριστιανῶν ἀνεῖναι προστάτ-

32. Πρόκειται περὶ τοῦ Μαξιμιανοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν δευτέραν παραίτησίν του ἔζη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κωνσταντίνου. Συλληφθεὶς καὶ φυλακισθεὶς τὸ 309, ἠναγκάσθη ν' αὐτοκτονήσῃ τὸ 310.

33. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τοῦ συναυτοκράτορας του κατὰ τὸν νόμον *damnatio memoriae*, μνήμης καταδίκη.

13 ὁ χρηστότατος καὶ ἠπιώτατος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς. Μόνος αὐ-
 τὸς ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ἡμῶν διετήρησε τὴν ἡγεμονίαν
 τοῦ κράτους ἐπαξίως καθ' ὅλον τὸν χρόνον, ἐφάνη κατὰ τὰ
 ἄλλα εἰς ὅλους εὐμενέστατος καὶ εὐεργετικώτατος, δὲν μετέ-
 σχε δὲ καθόλου τοῦ ἐναντίον ἡμῶν πολέμου, ἀλλὰ ἐφύλαξε
 τοὺς εἰς τὴν περιοχὴν του Χριστιανούς ἀβλαβεῖς καὶ ἀπειρά-
 κτους, χωρὶς νὰ κρημνίσῃ τοὺς οἴκους τῶν ἐκκλησιῶν ἢ νὰ
 ἐφαρμόσῃ ὅποιονδήποτε ἐπιζήμιον μέτρον ἐναντίον ἡμῶν.
 Εὖρεν εὐτυχές καὶ μακάριον τέλος τοῦ βίου, ἦτο δὲ ὁ μόνος ὁ
 ὁποῖος ἀπέθανεν ἀφήνων ἠπιῶς καὶ ἐνδόξως γνήσιον υἱὸν ὡς
 14 διάδοχον, σωφρονέστατον καὶ εὐσεβέστατον εἰς ὅλα. Ὁ υἱὸς
 τούτου Κωνσταντῖνος, ἀναγορευθεὶς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀνώτα-
 τος βασιλεὺς καὶ αὐγουστος ἀπὸ τὰ στρατεύματα, πολὺ δὲ
 πρὸ αὐτῶν ἀπὸ τὸν παμβασιλέα Θεόν, κατέστη ζηλωτὴς τῆς
 πατρικῆς εὐσεβείας πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἡμῶν. Τοιοῦτος ἦτο
 αὐτός.

Ἐκεῖνος δὲ Λικίνιος ἀνεδείχθη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αὐ-
 15 κράτωρ μὲ κοινήν ψῆφον τῶν ἀρχόντων. Ταῦτα ἐλύπουν σο-
 βαρῶς τὸν Μαξιμῖνον, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ μόνος ἀπομείνας ἀκό-
 μη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Καίσαρος. Οὗτος, ἔχων κατ' ἐξοχὴν τυ-
 ραννικὰς διαθέσεις, ὑφαρπάσας τὸ ἀξίωμα, ἔγινε μόνος του
 αὐγουστος. Τότε δὲ ὁ ἀναφερθεὶς αὐτοκράτωρ³², ἀναλαβὼν
 ἐκ νέου τὸ ἀξίωμα μετὰ τὴν παραίτησίν του, συνελήφθη ρα-
 διουργῶν πρὸς δολοφονίαν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ εὕρισκε
 αἰσχρὸν θάνατον. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος³³ τοῦ ὁποῖου
 καθηρέθησαν αἱ τιμητικαὶ ἐπιγραφαί, οἱ ἀνδριάντες καὶ ὅσα
 παρόμοια συνηθίζεται νὰ ἀφιερώνωνται εἰς ἄρχοντας ὡς
 ἀναφερόμενοι εἰς ἄνδρα ἀνόσιον καὶ δυσσεβέστατον.

14 1 Ὁ υἱὸς τούτου Μαξέντιος, ὁ ὁποῖος ἐγκαθίδρυσεν τὴν
 τυραννίδα εἰς τὴν Ρώμην, εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν ὑπεκρίνετο ἀπο-
 δοχὴν τῆς πίστεως ἡμῶν διὰ ν' ἀρέσῃ καὶ κολακεύσῃ τὸν
 δῆμον τῶν Ρωμαίων, διὸ προστάσσει νὰ χαλαρωθῇ ὁ ὑπὸ
 τῶν ὑπηκόων του διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν, προσποι-

τει διωγμόν, εὐσέβειαν ἐπιμορφάζων καὶ ὡς ἂν δεξιὸς καὶ πο-
 2 λὺ πρῶος παρὰ τοὺς προτέρους φανείη· οὐ μὴν οἶος ἔσεσθαι
 ἠλπίσθη, τοιοῦτος ἔργοις ἀναπέφηνεν, εἰς πάσας δ' ἀνουσι-
 ουργίας ὀκείλας, οὐδὲν ὅ,τι μιαρίας ἔργον καὶ ἀκολασίας πα-
 ραλέλοιπε, μοιχείας καὶ παντοίας ἐπιτελῶν φθοράς. Διαζευγνὺς
 γέ τοι τῶν ἀνδρῶν τὰς κατὰ νόμον γαμετάς, ταύταις ἐνιβρούζων
 ἀτιμότατα τοῖς ἀνδράσιν αὐθις ἀπέπεμπε. Καὶ ταῦτ' οὐκ ἀσῆ-
 μοις οὐδ' ἀφανέσιν ἐγχειρῶν ἐπετήδευεν, ἀλλ' αὐτῶν δὴ μάλι-
 στα τῶν τὰ πρῶτα τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου βουλῆς ἀπενηγε-
 3 γμένων ἐμπαροινῶν τοῖς ἐξοχωτάτοις. Οἱ πάντες δ' αὐτὸν ὑπο-
 πεπτηχότες, δῆμοι καὶ ἄρχοντες, ἐνδοξοί τε καὶ ἄδοξοι, δεινῇ
 κατετρώχοντο τυραννίδι, καὶ οὐδ' ἠρεμούντων καὶ τὴν πικρὰν
 φερόντων δουλείαν ἀπαλλαγὴ τις ὅμως ἦν τῆς τοῦ τυρράνου
 φονώσης ὠμότητος. Ἐπὶ σμικρᾷ γοῦν ἤδη ποτὲ προφάσει τὸν
 δῆμον εἰς φόνον τοῖς ἀμφ' αὐτὸν δορυφόροις ἐκδίδουσι, καὶ ἐ-
 κτείνεται μυρία τοῦ δήμου Ῥωμαίων πλήθη, ἐπὶ μέσης τῆς πό-
 λεως, οὐ Σκυθῶν οὐδὲ βαρβάρων ἀλλ' αὐτῶν τῶν οἰκείων δόρα-
 4 σι καὶ πανοπλίαις· συγκλητικῶν γε μὴν φόνος ὀπόσος δι' ἐπι-
 βουλήν ἐνηργεῖτο τῆς οὐσίας, οὐδ' ἐξαριθμῆσασθαι δυνατόν,
 5 ἄλλοτε ἄλλαις πεπλασμέναις αἰτίαις μυρίων ἀναιρουμένων. Ἡ
 δὲ τῶν κακῶν τῷ τυρράνῳ κορωνίς ἐπὶ γοητείαν ἤλαυνε, μαγι-
 καῖς ἐπινοίαις τοτὲ μὲν γυναῖκας ἐγκύμονας ἀνασχίζοντος, το-
 τὲ δὲ νεογνῶν σπλάγχνα βρεφῶν διερευνωμένου λέοντάς τε
 κατασφάττοντος καὶ τινὰς ἀρητητοποιίας ἐπὶ δαιμόνων προκλή-
 σεις καὶ ἀποτροπιασμόν τοῦ πολέμου συνισταμένου· διὰ τούτων
 γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς νίκης κατορθωθήσεσθαι ἢ πᾶσα ἐτύγχανεν ἐλ-
 6 πῖς. Οὗτος μὲν οὖν ἐπὶ Ῥώμῃς τυραννῶν οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν οἷα
 δρῶν τοὺς ὑπηκόους κατεδουλοῦτο, ὡς ἤδη καὶ τῶν ἀναγκαίων

ούμενος εὐσέβειαν καὶ παρουσιαζόμενος εὐμενῆς καὶ πραότατος
 2 ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προηγουμένους. Δὲν ἀπεδείχθη ὅμως
 διὰ τῶν ἔργων τοιοῦτος, ὅποῖος ἠλπίζετο νὰ εἶναι, καθ' ὅσον
 ἐξώκειλεν εἰς ὅλας τὰς ἀνοσιουργίας, χωρὶς νὰ παραλείψη
 καμμίαν πρᾶξιν μιαρίας καὶ ἀκολασίας, διαπράττων μοιχείας
 καὶ παντοειδεῖς φθοράς. Διαζευγνύων τὰς νομίμους συζύγους
 ἀπὸ τοὺς ἄνδρας των, ἐνήργει ἐπ' αὐτῶν προσβλητικὰς καὶ
 ἀτίμους πράξεις καὶ τὰς ἔστελλε πάλιν εἰς τοὺς ἄνδρας των.
 Ἐφρόντιζε μάλιστα ὥστε νὰ μὴ ἐπιχειρῇ ταῦτα εἰς ἀσήμους
 καὶ ἀφανεῖς, ἀλλὰ νὰ προσβάλλῃ μὲ τόσον χυδαῖον τρόπον
 κυρίως τοὺς ἔχοντας τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν σύγκλητον τῶν
 3 Ῥωμαίων. Ὅλοι δέ, λαὸς καὶ ἄρχοντες, ἔνδοξοι καὶ ἄδοξοι,
 φοβούμενοι αὐτόν, κατετρύχοντο ἀπὸ τρομερὰν τυραννίδα,
 δὲν ὑπῆρχε δὲ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν φονικὴν σκληρότητα τοῦ
 τυράννου οὔτε ὅταν ὑπέφεραν μὲ ἡρεμίαν τὴν πικρὰν δου-
 λείαν. Κάποτε μάλιστα μὲ ἀσήμαντον πρόφασιν παραδίδει
 τὸν λαὸν εἰς τοὺς φρουροὺς του διὰ φονικὸν καὶ ἐφονεύθησαν
 ἀναρίθμητα πλήθη τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ εἰς τὸ μέσον τῆς πό-
 λεως μὲ δόρατα καὶ πανοπλίας ὄχι τῶν Σκυθῶν οὔτε τῶν βαρ-
 4 βάρων ἀλλὰ τῶν ἰδικῶν των. Πόσοι δὲ συγκλητικοὶ ἐφονεύ-
 οντο δι' οἰκειοποίησιν τῆς περιουσίας των, δὲν εἶναι δυνατὸν
 οὔτε νὰ τοὺς ἀπαριθμῆσιν κανεῖς, ἀφοῦ ἐκάστοτε ἀναρίθμητοι
 5 ἐφονεύοντο μὲ διαφόρους πλαστὰς αἰτιολογίας. Ἡ δὲ κορωνὶς
 τῶν κακιῶν τοῦ τυράννου ἔφθασεν εἰς τὴν γοητείαν, ὅποτε
 οὔτος μὲ μαγικὰ ἐπινοήματα ἄλλοτε ἔσχιζεν ἐγκύους γυναῖκας,
 ἄλλοτε δὲ διηρεύνα σπλάγχνα νεογνῶν, κατέσφαζε λέοντας
 καὶ συνέθετεν ἀκατονόμαστα κείμενα δι' ἐπίκλησιν δαιμόνων
 καὶ ἀπομάκρυνσιν τοῦ πολέμου. Διότι ἐστήριζεν ὅλην του
 6 τὴν ἐλπίδα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς νίκης εἰς αὐτὰ. Ὅταν λοιπὸν
 οὔτος ἐτυράννει εἰς τὴν Ῥώμην, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπη κα-
 νεῖς τί ἔπραττε διὰ νὰ ὑποδουλώνη τοὺς ὑπηκόους, ὥστε καὶ
 αἱ ἀναγκαῖαι τροφαὶ νὰ καταντήσουν εἰς τὴν χειροτέραν σπᾶ-

τροφῶν ἐν ἐσχάτῃ σπάνει καὶ ἀπορία καταστῆναι, ὅσην ἐπὶ Ῥώμης οὐδ' ἄλλοτε οἱ καθ' ἡμᾶς γενέσθαι μνημονεύουσιν.

- 7 Ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς τύραννος Μαξιμίνος, ὡς ἂν πρὸς ἀδελφὸν τὴν κακίαν, πρὸς τὸν ἐπὶ Ῥώμης φιλίαν κρύβδην σπενδόμενος, ἐπὶ πλεῖστον χρόνον λανθάνειν ἐφρόντιζε· φωραθεὶς γέ τοι ὕστερον
8 δίκην τίννυσι τὴν ἀξίαν. Ἦν δὲ θαυμάσαι ὅπως καὶ οὗτος τὰ συγγενῆ καὶ ἀδελφά, μᾶλλον δὲ κακίας τὰ πρῶτα καὶ τὰ νικητήρια τῆς τοῦ κατὰ Ῥώμην τυράννου κακοτροπίας ἀπενηνεγμένος· γοήτων τε γὰρ καὶ μάγων οἱ πρῶτοι τῆς ἀνωτάτω παρ' αὐτῷ τιμῆς ἠξίωντο, ψοφοδεοῦς ἐς τὰ μάλιστα καὶ δεισιδαιμονεστάτου καθεστῶτος τὴν τε περὶ τὰ εἰδῶλα καὶ τοὺς δαίμονας περὶ πολλοῦ τιθεμένου πλάνην· μαντειῶν γοῦν δίχα καὶ χρησμῶν
9 οὐδὲ μέχρις ὄνυχος ὡς εἰπεῖν τολμᾶν τι κινεῖν οἷός τε ἦν· οὐ χάριν καὶ τῷ καθ' ἡμῶν σφοδρότερον ἢ οἱ πρόσθεν καὶ πυκνότερον ἐπετίθετο διωγμῷ, νεῶς κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐγείρειν καὶ τὰ χρόνου μήκει καθηρημένα τεμένη διὰ σπουδῆς ἀνανεοῦσθαι προστάτων ἱερέας τε εἰδώλων κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ ἐπὶ τούτων ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχιερέα τῶν ἐν πολιτείαις ἕνα γέ τινα τῶν μάλιστα ἐμφανῶς διὰ πάσης ἐμπρέψαντα λειτουργίας μετὰ στρατιωτικοῦ στίφους καὶ δορυφορίας ἐκτάσσων ἀνέδην τε πᾶσι γόησιν, ὡς ἂν εὐσεβέσι καὶ θεῶν προσφιλέσιν, ἡγεμονίας καὶ τὰς μεγίστας προνομίας δωρούμενος.
- 10 Ἐκ δὴ τούτων ὀρμώμενος, πόλιν μὲν οὐ μίαν οὐδὲ χώραν, ὅλας δὲ ἄρδην τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ χρημάτων ἀμυθήτων εἰσπράξεσιν ἐπισκήψεσιν τε βαρυντάταις καὶ ἄλλοτε ἄλλαις καταδίκαις ἠνία καὶ κατεπίεξε. Τῶν γε μὴν εὐπόρων τὰς ἐκ προγόνων περιποιηθείσας οὐσίας ἀφαιρούμενος, πλούτους ἀθρόως καὶ σωρούς χρημάτων τοῖς ἀμφ' αὐτὸν
11 κόλαξι ἐδωρεῖτο. Παρουσίας γε μὴν καὶ μέθης ἐς τοσαύτην ἠνέχθη φοράν, ὡς ἐν τοῖς πότοις παρακόπτειν καὶ τῶν φρενῶν παρεξίστασθαι τοιαῦτά τε μεθύοντα προστάττειν, οἷα ἀνανήψαν-

νιν καὶ ἔλλειψιν, παρομοίαν τῆς ὁποίας οἱ σύγχρονοι ἡμῶν δὲν μνημονεύουν νὰ συνέβη ἄλλοτε εἰς τὴν Ρώμην.

7 Ὁ δὲ τύραννος τῆς ἀνατολῆς Μαξιμῖνος, ἔχων ἀναπτύξει κρυφὴν φιλίαν πρὸς τὸν τῆς Ρώμης, ὡς ἀδελφός του εἰς τὴν κακίαν, ἐφρόντιζε κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ τὴν ἀποκρύπτῃ· ὕ-
8 στερα ὅμως ἀποκαλυφθεὶς, λαμβάνει δικαίαν τιμωρίαν. Ἦτο δὲ νὰ θαυμάζη κανεὶς πῶς οὗτος ἐνεφάνιζε συγγένειαν καὶ ἀδελφικότητα, μᾶλλον δὲ ἐκέρδιζε τὰ πρωτεῖα καὶ τὰ νικη-
τήρια εἰς τὴν κακοτροπίαν ἐν συγκρίσει μὲ τὸν τύραννον τῆς Ρώμης. Πράγματι οἱ πρῶτοι γόητες καὶ μάγοι ἤξιῶνοντο τῆς μεγαλυτέρας ἀπὸ αὐτὸν τιμῆς, διότι ἦτο ὑπερβολικῶς ψο-
φοδεὴς καὶ δεισιδαιμονέστατος καὶ ἐξετίμα ἰδιαιτέρως τὴν πλά-
νην ὡς πρὸς τὰ εἰδῶλα καὶ τοὺς δαίμονας· χωρὶς μαντείας καὶ χρησμούς δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ τολμήσῃ οὔτε τὸν ὄνυχά του
9 νὰ κινήσῃ, κατὰ τὸ λεγόμενον. Διὰ τοῦτο ἀνεκίνησε σφοδρό-
τερον ἀπὸ τοὺς προηγουμένους καὶ πυκνότερον τὸν ἐναντίον ἡμῶν διωγμὸν, προστάσων νὰ ἐγείρουν εἰδωλολατρικούς ναοὺς εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ νὰ ἐπισκευάζουν προσεκτικῶς τὰ ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν κρημνισμένα τεμένη, ἐγκαθιστῶν εἰς πάντα τόπον καὶ πόλιν ἱερεῖς τῶν εἰδώλων καὶ ἐπ' αὐτῶν εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν ὡς ἀρχιερέα ἓνα δημόσιον λειτουργὸν ἀπὸ τοὺς λαμπρότερον διαπρέψαντας εἰς ὅλας τὰς ὑπηρεσίας, μὲ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα καὶ φρουρὰν καὶ δωρίζων ἐλευθέρως εἰς ὅλους τοὺς γόητας, ὡς εὐσεβεῖς καὶ προσφιλεῖς τῶν θεῶν, ἡγεμονίας καὶ μεγάλα προνόμια.

10 Ἐκκινῶν δὲ ἀπὸ αὐτὰ ἐστενοχῶρει καὶ κατεπίεζεν ὄχι ἀπλῶς μίαν πόλιν ἢ χώραν, ἀλλὰ ὅλας γενικῶς τὰς ὑπ' αὐ-
τὸν ἐπαρχίας μὲ εἰσπράξεις χρυσοῦ, ὄργυρου καὶ ἀμυθῆτων χρημάτων, μὲ βαρυτάτας ἐπιβαρύνσεις καὶ ἄλλοτε μὲ ἄλλας ἀδικίας. Ἀφαιρῶν τὰς περιουσίας τῶν εὐπόρων τὰς ὁποίας εἶχον κληρονομήσει ἀπὸ προγόνους, ἐδῶριζεν εἰς τοὺς γύρω
11 του κόλακας διαμιᾶς πλοῦτον καὶ σωρείαν χρημάτων. Εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν κραιπάλης καὶ μέθης ἔφθασεν, ὥστε εἰς τὰ συμπόσια νὰ παραλογίζεται καὶ νὰ παραφρονῇ, καί, ὅταν

τα αὐτὸν τῇ ὑστεραίᾳ εἰς μετάμελον ἄγειν· κραιπάλης δὲ καὶ ἄσωτίας μηδενὶ καταλιπὼν ὑπερβολήν, κακίας διδάσκαλον τοῖς ἄμφ' αὐτὸν ἄρχουσί τε καὶ ἀρχομένοις ἑαυτὸν καθίστη, θρύπτεσθαι μὲν τὸ στρατιωτικὸν διὰ πάσης τρυφῆς τε καὶ ἀκολασίας ἐνάγων, ἡγεμόνας δὲ καὶ στρατοπεδάρχας δι' ἀρπαγῶν καὶ πλεονεξίας χωρεῖν κατὰ τῶν ὑπηκόων μονονουχὶ συντυραννοῦντας αὐτῷ προκαλούμενος.

12 Τί δεῖ τὰς ἐμπαθεῖς τὰνδρὸς αἰσχροουργίας μνημονεύειν ἢ τῶν πρὸς αὐτοῦ μεμοιχευμένων ἀπαριθμεῖσθαι τὴν πληθύν; Οὐκ ἦν γέ τοι πόλιν αὐτὸν παρελθεῖν μὴ οὐχὶ ἐκ παντὸς φθορᾶς

13 γυναικῶν παρθένων τε ἀρπαγὰς εἰργασμένον. Κατὰ πάντων γέ τοι αὐτῷ ταῦτα προухώρει, μὴ ὅτι μόνων Χριστιανῶν· οἱ θανάτου καταφρονήσαντες παρ' οὐθέν αὐτοῦ τὴν τοσαύτην ἔθεντο τυραννίδα.

Οἱ μὲν γὰρ ἄνδρες ἀνατλάντες πῦρ καὶ σίδηρον καὶ προσηλώσεις θῆρας τε ἀγρίους καὶ θαλάττης βυθοὺς ἀποτομάς τε μελῶν καὶ καντῆρας καὶ ὀφθαλμῶν κεντήσεις τε καὶ ἔξορύξεις καὶ τοῦ παντὸς σώματος ἀκρωτηριασμοὺς λιμόν τε ἐπὶ τούτοις καὶ μέταλλα καὶ δεσμά, ἐπὶ πάντων μάλλον ὑπομονὴν τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐνεδείξαντο ἢ τὸ σέβας τὸ εἰς Θεὸν εἰδώλοις ἀντικατηλ-
14 λάξαντο· αἱ δ' αὖ γυναιῖκες οὐχ ἦττον τῶν ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς τοῦ θείου λόγου διδασκαλίας ἠρρενωμέναι, αἱ μὲν τοὺς αὐτοὺς τοῖς ἀνδράσιν ἀγῶνας ὑποστᾶσαι ἴσα τῆς ἀρετῆς ἀπηνέγκαντο βραβεῖα, αἱ δὲ ἐπὶ φθορὰν ἐλκόμεναι θᾶττον τὴν ψυχὴν θανάτῳ ἢ τὸ σῶμα τῇ φθορᾷ παραδεδώκασιν.

15 Μόνη γοῦν τῶν ὑπὸ τοῦ τυράννου μεμοιχευμένων Χριστιανῶν τῶν ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐπισημοτάτη τε καὶ λαμπροτάτη τὴν ἐμπαθῆ καὶ ἀκόλαστον Μαξιμίνου ψυχὴν δι' ἀνδρειοτάτου παραστήματος ἐξενίκησεν, ἔνδοξος μὲν τὰ ἄλλα πλούτῳ τε καὶ

ἦτο μεθυσμένος, διέτασσε τοιαῦτα ὥστε νὰ τὸν ὀδηγοῦν εἰς μεταμέλειαν τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ὅταν ἀνένηφεν. Ἐφοῦ δὲν ἄφησεν εἰς κανένα τὰ πρωτεῖα τῆς κραιπάλης καὶ τῆς ἀσωτίας, καθίστα ἑαυτὸν διδάσκαλον τῆς κακίας εἰς τοὺς γύρω του ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, ὀδηγῶν τὸν στρατὸν εἰς τὴν διαφθορὰν μὲ πᾶν εἶδος τρυφῆς καὶ ἀκολασίας καὶ παρακινῶν τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς στρατιωτικούς ἡγέτας νὰ ἐφαρμόζουσαν τακτικὴν ἀρπαγῶν καὶ πλεονεξίας εἰς βᾶρος τῶν ὑπηκόων σχεδὸν ὡσὰν συντύραννοι αὐτοῦ.

12 Τί χρειάζεται νὰ μνημονεύσωμεν τὰς αἰσχρὰς πράξεις τοῦ ἀνδρὸς ἢ νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὸ πλῆθος τῶν μοιχευθεισῶν ἀπὸ αὐτόν; Δὲν ἦτο νὰ περάσῃ ἀπὸ πόλιν χωρὶς πάν-
13 τοτε νὰ διαφθείρῃ γυναῖκας καὶ νὰ ἀπαγάγῃ παρθένους. Ἐνήργει δὲ ταῦτα εἰς βᾶρος ὄλων, ὅχι μόνον τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπελόγιζον τὴν τόσῃν τυραννίδα του, διότι κατεφρόνουσαν τοῦ θανάτου.

Πράγματι οἱ μὲν ἄνδρες, ὑπομένοντες τὸ πῦρ, τὸν σίδηρον, τὴν σταύρωσιν, τὰ ἄγρια θηρία, τοὺς βυθοὺς τῆς θαλάσσης, τὴν ἀποκοπὴν μελῶν, τοὺς καυτῆρας, τὰς κεντήσεις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὰς ἐξορύξεις, τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς ὄλου τοῦ σώματος, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὴν πείναν, τὰ μεταλλεῖα, τὰ δεσμὰ, εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ δεινὰ ἐπέδειξαν μᾶλλον τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ὑπομονήν, παρά μετέφεραν εἰς τὰ εἶδωλα τὸ εἰς τὸν
14 Θεὸν ὀφειλόμενον σέβας. Αἱ δὲ γυναῖκες, ἀνδρειωμέναι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ θεοῦ λόγου ὅχι ὀλιγώτερον τῶν ἀνδρῶν, ἄλλαι μὲν, ὑποστᾶσαι τοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἄνδρας, ἐκέρδισαν ἴσα βραβεῖα τῆς ἀρετῆς, ἄλλαι δέ, συρόμεναι εἰς τὴν διαφθορὰν, παρέδιδον γρηγορώτερα τὴν ζωὴν εἰς τὸν θάνατον παρά τὸ σῶμα εἰς τὴν φθορὰν.

15 Μόνη ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὅποιοι εἶχον μοιχευθῆ ὑπὸ τοῦ τυράννου μία Χριστιανὴ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἐπισημοτάτη καὶ λαμπροτάτη, ἐνίκησε τὴν ἐμπαθῆ καὶ ἀκόλαστον ψυχὴν τοῦ Μαξιμίνου μὲ ἀνδρειοτάτην συμπεριφορὰν. Ἦτο ἔνδοξος εἰς τὰ ἄλλα, κατὰ τὸν πλοῦτον, τὸ γένος καὶ τὴν παιδείαν,

γένει καὶ παιδείᾳ, πάντα γε μὴν δεύτερα σωφροσύνης τεθειμέ-
νη· ἦν καὶ πολλὰ λιπαρήσας, κτεῖναι μὲν ἐτοίμως θνήσκειν ἔ-
χουσαν οὐχ οἷός τε ἦν, τῆς ἐπιθυμίας μᾶλλον τοῦ θυμοῦ κατα-
κρατούσης αὐτοῦ, φυγῆ δὲ ζημιώσας πάσης ἀφείλετο τῆς οὐ-
σίας.

16 Μυρίαὶ δὲ ἄλλαι πρὸς τῶν κατ' ἔθνος ἀρχόντων, πορνείας
ἀπειλήν μὴδ' ἀκοῦσαι δεδυνημένοι, πᾶν εἶδος βασάνων καὶ
στρεβλώσεων καὶ θανατηφόρου κολάσεως ὑπέστησαν. Θαυμα-
σταὶ μὲν οὖν καὶ αὗται, ὑπερφυῶς γε μὴν θαυμασιωτάτη ἢ ἐπὶ
Ῥώμης εὐγενεστάτη τῷ ὄντι καὶ σωφρονεστάτη γυνὴ πασῶν
αἷς ἐμπαροινεῖν ὃ ἐκεῖσε τύραννος Μαξέντιος, τὰ ὅμοια Μαξι-
17 μίνω δρῶν, ἐπειράτο. Ὡς γὰρ ἐπιστάντας τῷ οἴκῳ τοὺς τὰ τοι-
αῦτα τῷ τυράννῳ διακονουμένους ἐπέθετο (Χριστιανὴ δὲ καὶ αὐ-
τὴ ἦν) τὸν τε ἄνδρα τὸν αὐτῆς, καὶ ταῦτα Ῥωμαίων ὄντα ἔπαρ-
χον, τοῦ δέους ἕνεκα λαβόντας ἄγειν αὐτὴν ἐπιτρέψαντα, ἐς
βραχὺ ὑποπαραιτησαμένη, ὡς ἂν δὴ κατακοσμηθεῖη τό σῶμα,
εἴσεισιν ἐπὶ τοῦ ταμείου καὶ μονωθεῖσα ξίφος καθ' ἑαυτῆς πή-
γνυσι, θανοῦσά τε παραχρῆμα, τὸν μὲν νεκρὸν τοῖς προαγωγοῖς
καταλιμπάνει, ἔργοις δ' αὐτοῖς ἀπάσης φωνῆς γεγωνοτέρους,
ὅτι μόνον χρημάτων ἀήττητόν τε καὶ ἀνώλεθρον ἢ παρὰ Χρι-
στιανοῖς ἀρετὴ πέφυκεν, εἰς πάντας ἀνθρώπους τοὺς τε νῦν ὄν-
τας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα γενησομένους ἐξέφηγεν.

18 Τοσαύτη δῆτα κακίας φορὰ ὕφ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν συνηνέ-
χθη καιρὸν πρὸς τῶν δύο τυράννων ἀνατολήν καὶ δύσιν διειλη-
φότων κατεργασθεῖσα· τίς δ' ἂν τὴν τοσοῦτων διερευνώμενος
αἰτίαν διστάξαι μὴ οὐχὶ τὸν καθ' ἡμᾶς διωγμὸν ἀποφήνασθαι;
Ὅτε γε μάλιστα οὐ πρότερον τὰ τῆς τοσησδε πέπαντο συγχύ-
σεως ἢ Χριστιανούς τὰ τῆς παρορησίας ἀπολαβεῖν.

34. Ὁ Ρουφῖνος εἰς τὴν μετάφρασίν του ὀνομάζει τὴν γυναῖκα αὐτὴν Δωροθέαν, ὃ δὲ Βαρώνιος βραδύτερον ἐταύτισεν αὐτὴν μετὰ τὴν ἁγίαν Αἰκατερίνην, χωρὶς σαφεῖς ἀποδείξεις.

ιε'. Περὶ τῶν τοῖς ἑκτὸς
συμβεβηκότων

15 1 Διὰ παντὸς γέ τοι τοῦ κατὰ τὸν διωγμὸν δεκαέτους χρό-
νου τῶν εἰς ἐπιβουλὴν καὶ πόλεμον τὸν κατ' ἀλλήλων οὐδὲν αὐ-
τοὺς διαλέλοιπεν. Ἄπλωτα μὲν τὰ κατὰ θάλατταν ἦν οὐδ' ἐξ-
ἦν ποθεν καταπλεύσαντας μὴ οὐχὶ πάσαις αἰκίαις ὑπάγεσθαι
στρεβλουμένους καὶ τὰς πλευρὰς καταξαινομένους βασάνοις τε
παντίαις, μὴ ἄρα παρὰ τῶν δι' ἐναντίας ἐχθρῶν ἤκοιεν, ἀνακρι-
νομένους καὶ τέλος σταυροῖς ἢ τῇ διὰ πυρὸς ὑπαγομένους κο-
2 λάσει ἀσπίδων ἐπὶ τούτοις καὶ θωρήκων παρασκευαί βελῶν τε
καὶ δοράτων καὶ τῆς ἄλλης πολεμικῆς παρατάξεως, ἐτοιμασίαι
τριήρων τε καὶ τῶν κατὰ ναυμαχίαν ὄπλων κατὰ πάντα συνε-
κροτοῦντο τόπον, οὐδ' ἦν ἄλλο τι παντί τῳ προσδοκᾶν ἢ πολέ-
μων κατὰ πᾶσαν ἔφοδον ἡμέραν. Τούτοις καὶ ὁ μετὰ ταῦτα λι-
μὸς τε καὶ λοιμὸς ἐγκατασκήπτει, περὶ ὧν κατὰ καιρὸν ἱστο-
ρήσομεν τὰ δέοντα.

ισ'. Περὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν
πραγμάτων μεταβολῆς

16 1 Τοιαῦτ' ἦν τὰ διὰ παντὸς τοῦ διωγμοῦ παρατετακότα,
δεκάτῳ μὲν ἔτει σὺν Θεοῦ χάριτι παντελῶς πεπαυμένου, λωφᾶν
γε μὴν μετ' ὄγδοον ἔτος ἐναρξαμένου. Ὡς γὰρ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐπι-
σκοπὴν εὐμενῆ καὶ ἴλεω ἢ θεία καὶ οὐράνιος χάρις ἐνεδείκνυτο,
τότε δῆτα καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἄρχοντες, αὐτοὶ δὴ ἐκεῖνοι δι' ὧν
πάλαι τὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνηργεῖτο πολέμων, παραδοξότατα μετα-
θέμενοι τὴν γνώμην, παλινωδίαν ἤδον χρηστοῖς περὶ ἡμῶν προ-
γράμμασι καὶ διατάγμασιν ἡμερωτάτοις τὴν ἐπὶ μέγα ἀφθεῖσαν
τοῦ διωγμοῦ πυρκαϊὰν σβεννύντες.

35. βλ. κατωτέρω 9,8

35α. Διὰ πρώτην φοράν ὁ διωγμὸς κατέπαυσε τὸ 311 κατόπιν τοῦ δια-
τάγματος τοῦ Γαλερίου (βλ. ἀμέσως κατωτέρω). Τελείως κατέπαυσε διὰ
τοῦ διατάγματος τοῦ Μεδιολάνου τὸ 313, δέκατον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως
αὐτοῦ (303).

ιε'. Περὶ τῶν συμβάντων
εἰς τοὺς ἑκτὸς

15 1 Καθ' ὅλην τὴν δεκαετῆ διάρκειαν τοῦ διωγμοῦ δὲν ἐσταμάτησαν οὗτοι καθόλου τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὸν πόλεμον ἐναντίον ἀλλήλων. Ἡ θάλασσα ἦτο ἄπλωτος καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταπλεύσουν ἄνθρωποι ἀπὸ κάπου χωρὶς νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ὅλας τὰς κακοποιήσεις, στρεβλούμενοι καὶ ξεσχίζόμενοι εἰς τὰς πλευράς, ἀνακρινόμενοι μὲ παντοίας βασάνους μὴ τυχὸν ἔρχονται ἀπὸ τοὺς ἀπέναντι ἐχθρούς, καὶ τέλος ὑποβαλλόμενοι εἰς σταύρωσιν ἢ εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον. Ἐκτὸς τούτων παρεσκευάζοντο ἄσπίδες καὶ θώρακες, βέλη καὶ δόρατα, ἠτοιμάζοντο τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἄλλην πολεμικὴν παράταξιν καὶ ἐξωπλίζοντο τριήρεις μὲ τὰ ἀπαραίτητα διὰ ναυμαχίαν εἰς πάντα τόπον· δὲν ἠδύνατο δὲ κανεὶς νὰ περιμένη τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἔκρηξιν πολέμων καθημερινῶς. Ἐπειτα τοὺς ἐκτύπησε καὶ ὁ μετὰ ταῦτα λιμὸς καὶ ὁ λοιμὸς, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἱστορήσωμεν τὰ δέοντα εἰς τὸν καιρὸν των ³⁵.

ισ'. Περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν πραγμάτων
πρὸς τὸ καλῦτερον

16 1 Ἡ τοιαύτη κατάστασις παρετάθη καθ' ὅλον τὸν διωγμὸν, ὁ ὁποῖος κατὰ μὲν τὸ δέκατον ἔτος μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ κατέπαυσεν ἐντελῶς, ἐνῶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ χαλαρώνεται μετὰ τὸ ὄγδοον ἔτος ^{35α}. Πράγματι, ὅταν ἡ θεία καὶ οὐράνιος χάρις ἔδειξε τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐμενῆ καὶ ἐλεήμονα πρόνοιάν της, τότε λοιπὸν οἱ ἄρχοντες τῶν χρόνων ἡμῶν, ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι παλαιότερα ἐκίνησαν τοὺς ἐναντίον ἡμῶν πολέμους, μεταβαλόντες γνώμην παραδοξότατα, ἐτραγούδησαν τὴν παλινωδίαν, σβήνοντες τὴν μεγάλως ἐπεκταθεῖσαν πυρκαϊᾶν τοῦ διωγμοῦ μὲ εὐνοϊκοὺς δι' ἡμᾶς ὀρισμοὺς καὶ ἡμερώτατα διατάγματα.

2 Οὐκ ἀνθρώπινον δέ τι τούτου κατέστη αἴτιον οὐδ' οἶκτος, ὡς ἂν φαίη τις, ἢ φιλανθρωπία τῶν ἀρχόντων· πολλοῦ δεῖ· πλείω γὰρ ὀσημέραι καὶ χαλεπώτερα ἀρχῆθεν καὶ εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ τὰ καθ' ἡμῶν αὐτοῖς ἐπενοεῖτο, ποικιλωτέραις μηχαναῖς ἄλλοτε ἄλλως τὰς καθ' ἡμῶν αἰκίας ἐπικαινουρογούντων· ἀλλ' αὐτῆς γε τῆς θείας προνοίας ἐμφανῆς ἐπίσκεψις, τῷ μὲν αὐτῆς
3 καταλλαττομένης λαῶ, τῷ δ' αὐθέντη τῶν κακῶν ἐπεξιούσης [καὶ πρωτοστάτη τῆς τοῦ παντὸς διωγμοῦ κακίας ἐπιχολουμένης. Καὶ γὰρ εἴ τι ταῦτ' ἐχοῖν κατὰ θείαν γενέσθαι κρίσιν, ἀλλὰ «οὐ-αί», φησὶν ὁ λόγος, «δι' οὗ δ' ἂν τὸ σκάνδαλον ἔρχηται»]¹. Μέ-ττεισι δ' οὖν αὐτὸν θεήλατος κόλασις, ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ καταρ-
4 ξαμένη σαρκὸς καὶ μέχρι τῆς ψυχῆς προελθοῦσα. Ἐθρόα μὲν γὰρ περὶ τὰ μέσα τῶν ἀπορρήτων τοῦ σώματος ἀπόστασις αὐ-τῷ γίνεται, εἴθ' ἔλκος ἐν βάθει συριγγῶδες καὶ τούτων ἀνίατος νομῆ κατὰ τῶν ἐνδοτάτω σπλάγχχνων· ἀφ' ὧν ἄλεκτόν τι πλῆθος σκολήκων βρῦειν θανατώδη τε ὁδμὴν ἀποπνεῖν, τοῦ παντὸς ὄγκου τῶν σωμάτων ἐκ πολυτροφίας αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς νόσου εἰς ὑπερβολὴν πλῆθους πιμελῆς μεταβεβληκότος, ἣν τότε κατασα-πεῖσαν ἀφόρητον καὶ φρικτοτάτην τοῖς πλησιάζουσι παρέχειν
5 τὴν θέαν. Ἰατρῶν δ' οὖν οἳ μὲν οὐδ' ὄλως ὑπομεῖναι τὴν τοῦ δυσώδους ὑπερβάλλουσαν ἀτοπίαν οἰοί τε, κατεσφάπτοντο, οἳ δὲ διωδηκότος τοῦ παντὸς ὄγκου καὶ εἰς ἀνέλπιστον σωτηρίας ἀποπεπτωκότος μηδὲν ἐπικουρεῖν δυνάμενοι, ἀνηλεῶς ἐκτείνοντο.

1. Τὸ τεμάχιον προέρχεται ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου.

2 Αίτιον δὲ τούτου δὲν ἦτο κάτι τὸ ἀνθρώπινον οὔτε ὁ οἶκτος, ὅπως θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπη κανεῖς, ἢ ἡ φιλανθρωπία τῶν ἀρχόντων, κάθε ἄλλο, ἀφοῦ μάλιστα σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐπενοοῦντο ὑπ' αὐτῶν σκληρότερα μέτρα καθ' ἡμῶν, καὶ ἐφευρίσκοντο διάφοροι μηχαναὶ διὰ τὴν συνεχῆ ἀνανέωσιν τῶν ἐναντίον ἡμῶν κακώσεων· ἀλλ' αἴτιον ἦτο ἡ φανερὰ ἐπίσκεψις τῆς θείας προνοίας, ἀφ' ἐνὸς μὲν συνδιαλλασσομένης μετὸν λαὸν αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ

3 ἐπιτιθεμένης κατὰ τοῦ αὐθέντου τῶν κακῶν ³⁶ [καὶ ἐξοργιζομένης κατὰ τοῦ πρωτοστάτου τῆς κακίας ὅλου τοῦ διωγμοῦ. Διότι, ἀκόμη καὶ ἂν ἔπρεπε νὰ γίνουν αὐτὰ κατὰ τὴν θείαν κρίσιν, ἀλλὰ «οὐαί» λέγει ὁ λόγος «εἰς ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου ἔρχεται τὸ σκάνδαλον»³⁷]. Τὸν κτυπᾶ θεόσταλτος τιμωρία, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σάρκα καὶ ἐπροχώρησε μέ-

4 χρι τῆς ψυχῆς. Πράγματι τοῦ ἐδημιουργήθη ἀποτόμως ἀπόστημα εἰς τὸ μέσον τῶν ἀποκρύφων μελῶν τοῦ σώματος, ἔπειτα συριγγῶδες ἔλκος εἰς τὸ βάθος καὶ ἀθεράπευτος μετάστασις αὐτῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ σπλάγχνα. Ἐκτὸς αὐτὰ ἐξήρχετο ἀμέτρητον πλῆθος σκωλήκων καὶ ἀνεδίδετο θανάσιμος δυσωδία, καθὼς ὁ ὅλος ὄγκος τῶν σαρκῶν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν τοῦ εἶχε μεταβληθῆ καὶ πρὸ τῆς νόσου εἰς ἄφθονον πάχος, τὸ ὁποῖον τότε κατασαπὲν παρείχεν ἀφόρητον

5 καὶ φρικτότατον θέαν εἰς τοὺς πλησιάζοντας. Ἐκτὸς τοὺς ἰατροὺς λοιπὸν ὅσοι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ὑποφέρουν καθόλου τὴν ὑπερβολικὴν παραδοξότητα τῆς δυσωδίας κατεσφάζοντο, ὅσοι δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρουν καμμίαν βοήθειαν, ἀφοῦ ὁλος ὁ ὄγκος εἶχε πρησθῆ καὶ εἶχε χάσει πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας, ἐφονεύοντο ἀνηλεῶς.

36. Ὁ Γαλέριος ἦτο ὁ πρῶτος συστήσας τὴν κίνησιν τοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοῦ.

37. Λουκᾶ 17,1

ιζ'. Περὶ τῆς τῶν κρατούντων
παλινωδίας

17 1 Καὶ δὴ τοσούτοις παλαίων κακοῖς συναίσθησιν τῶν κατὰ τῶν θεοσεβῶν αὐτῷ τετολμημένων ἴσχει, συναγαγὼν δ' οὖν εἰς ἑαυτὸν τὴν διάνοιαν, πρῶτα μὲν ἀνθομολογεῖται τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, εἶτα τοὺς ἄμφ' αὐτὸν ἀνακαλέσας, μηδὲν ὑπερθεμένους τὸν κατὰ Χριστιανῶν ἀποπαῦσαι διωγμὸν νόμῳ τε καὶ δόγματι βασιλικῷ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν οἰκοδομεῖν ἐπισπέρχειν καὶ τὰ συνήθη διαπράττεσθαι, εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ βασιλείου ποιουμένους, 2 προστάττει. Αὐτίκα γοῦν ἔργου τῷ λόγῳ παρηκολουθηκότες, ἤπλωτο κατὰ πόλεις βασιλικὰ διατάγματα, τὴν παλινωδίαν τῶν καθ' ἡμᾶς τοῦτον περιέχοντα τὸν τρόπον.

3 «Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γαλέριος Οὐαλέριος Μαξιμιανὸς Ἄνικητος Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, Γερμανικὸς μέγιστος, Αἰγυπτιακὸς μέγιστος, Θηβαϊκὸς μέγιστος, Σαρματικὸς μέγιστος πεντάκις, Περσῶν μέγιστος δῖς, Κάρπων μέγιστος ἑξάκις, Ἀρμενίων μέγιστος, Μήδων μέγιστος, Ἀδιαβηνῶν μέγιστος, δημορχικῆς ἐξουσίας τὸ εἰκοστόν, αὐτοκράτωρ τὸ ἑνεακαιδέκατον, ὑπατος τὸ ὄγδοον, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· 4 καὶ Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλαύιος Οὐαλέριος Κωνσταντῖνος Εὐσεβῆς Εὐτυχῆς Ἄνικητος Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημορχικῆς ἐξουσίας, αὐτοκράτωρ τὸ πέμπτον, ὑπατος, πατὴρ 5 πατρίδος, ἀνθύπατος [καὶ Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Οὐαλέριος Λικιννιανὸς Λικίννιος Εὐσεβῆς Εὐτυχῆς Ἄνικητος Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημορχικῆς ἐξουσίας τὸ τέταρτον, αὐτοκρά-

ιζ'. Περὶ τῆς παλινωδίας
τῶν κρατούντων

- 17** 1 Παλαίων οὕτω μὲ τόσα κακά λαμβάνει συναίσθησιν τῶν
τολμηρῶν πράξεων τὰς ὁποίας ἐκίνησεν ἐναντίον τῶν θεοσε-
βῶν, συγκεντρώσας δὲ τὴν διάνοιάν του εἰς ἑαυτόν, πρῶτον
μὲν ὁμολογεῖ τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, ἔπειτα δέ, συγκαλέσας τοὺς
γύρω του, διατάσσει νὰ καταπαύσουν χωρὶς ἀναβολὴν τὸν
διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, νὰ οἰκοδομήσουν ἐσπευσμέ-
νως τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν μὲ νόμον καὶ βασιλικὸν διάταγμα
καὶ παραγγέλλει νὰ ἐκτελοῦν τὰς συνήθεις τελετὰς των ἀ-
2 πευθύνοντες εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως. Ἀμέσως λοιπὸν τὸν
λόγον ἠκολούθησεν ἡ πρᾶξις, ἐτοιχοκολλήθησαν δὲ εἰς τὰς
πόλεις βασιλικάδιατάγματα, περιέχοντα τὴν μεταστροφὴν
τῆς στάσεως ἀπέναντι ἡμῶν ὡς ἑξῆς ³⁸.
- 3 «Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γαλέριος Βαλέριος Μαξιμιανὸς
Ἄνικητος Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, Γερμανικὸς μέγι-
στος, Αἰγυπτιακὸς μέγιστος, Θηβαϊκὸς μέγιστος, Σαρματικὸς
μέγιστος πεντάκις, Περσικὸς μέγιστος δὶς, Καρπικὸς μέγιστος
ἑξάκις, Ἀρμενικὸς μέγιστος, Μηδικὸς μέγιστος, Ἀδιαβηνικὸς
μέγιστος, περιβληθεὶς τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν εἰκοσάκις,
ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ δεκαεννεάκις, ὕπατος ὀκτάκις,
4 πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· καὶ Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλά-
βιος Βαλέριος Κωνσταντῖνος Εὐσεβῆς Εὐτυχῆς Ἄνικητος Σε-
βαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, περιβληθεὶς τὴν δημαρχικὴν ἐξ-
ουσίαν, ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ πεντάκις, ὕπατος, πατὴρ
5 πατρίδος, ἀνθύπατος [καὶ Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Βαλέριος
Λικιννιανὸς Λικίννιος Εὐσεβῆς Εὐτυχῆς Ἄνικητος Σεβαστός,
ἀρχιερεὺς μέγιστος, περιβληθεὶς τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν τε-
τράκις, ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ τρίς, ὕπατος, πατὴρ πατρί-

38. Τὸ λατινικὸν πρωτότυπον τοῦ διατάγματος διατηρεῖται εἰς τὸν
Λακτάντιον, *De mortibus persecutorum* 34.

τωρ τὸ τρίτον, ὑπατος, πατήρ πατρίδος, ἀνθύπατος, ἐπαρχιώ-
ταις ἰδίοις χαίρειν] ¹.

6 »Μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ἅπερ ὑπὲρ τοῦ χρησίμου καὶ λυσι-
τελοῦς τοῖς δημοσίοις διατυπούμεθα, ἡμεῖς μὲν βεβουλήμεθα
πρότερον κατὰ τοὺς ἀρχαίους νόμους καὶ τὴν δημοσίαν ἐπιστή-
μην τὴν τῶν Ῥωμαίων ἅπαντα ἐπανορθώσασθαι καὶ τούτου
πρόνοιαν ποιήσασθαι ἵνα καὶ οἱ Χριστιανοί, οἵτινες τῶν γονέων
τῶν ἑαυτῶν καταλελοίπασιν τὴν αἴρεσιν, εἰς ἀγαθὴν πρόθεσιν
7 ἐπανέλθοιεν. Ἐπεὶπερ τινὶ λογισμῶ τοσαύτη αὐτοὺς πλεονεξία
κατειλήφει ὡς μὴ ἔπεσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν πάλαι καταδειχθεῖσιν,
ἅπερ ἴσως πρότερον καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἦσαν καταστήσαντες,
ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτῶν πρόθεσιν καὶ ὡς ἕκαστος ἐβούλετο, οὕ-
τως ἑαυτοῖς καὶ νόμους ποιῆσαι καὶ τούτους παραφυλάσσειν
8 καὶ ἐν διαφόροις διάφορα πλήθη συνάγειν. Τοιγαροῦν τοιούτου
ὑφ' ἡμῶν προστάγματος παρακολουθήσαντος ὥστε ἐπὶ τὰ ὑπὸ
τῶν ἀρχαίων κατασταθέντα ἑαυτοὺς μεταστήσαιεν, πλεῖστοι
μὲν κινδύνῳ ὑποβληθέντες, πλεῖστοι δὲ ταραχθέντες παντοίους
9 θανάτους ὑπέφερον· καὶ ἐπειδὴ τῶν πολλῶν τῇ αὐτῇ ἀπονοία
διαμενόντων ἐωρῶμεν μήτε τοῖς θεοῖς τοῖς ἐπουρανίοις τὴν ὀ-
φειλομένην θρησκείαν προσάγειν αὐτοὺς μήτε τῶ τῶν Χριστια-
νῶν προσέχειν, ἀφορῶντες εἰς τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ
τὴν διηνεκῆ συνήθειαν δι' ἧς εἰώθαμεν ἅπασιν ἀνθρώποις συγ-
γνώμην ἀπονέμειν, προθυμότατα καὶ ἐν τούτῳ τὴν συγχώρησιν
τὴν ἡμετέραν ἐπεκτεῖναι δεῖν ἐνομίσασαμεν, ἵνα αὐθις ὡσιν Χρι-
στιανοὶ καὶ τοὺς οἴκους ἐν οἷς συνήγοντο συνθῶσιν οὕτως ὥστε
μηδὲν ὑπεναντίον τῆς ἐπιστήμης αὐτοὺς πράττειν. Δι' ἐτέρας
δὲ ἐπιστολῆς τοῖς δικασταῖς δηλώσομεν τί αὐτοὺς παραφυλά-

1. Τὸ ἐντὸς ἀγκυλιῶν τεμάχιον προέρχεται ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

δος, ἀνθύπατος· πρὸς τοὺς οἰκείους ἐπαρχιώτας, χαίρετε] ³⁹.

6 »Μεταξὺ τῶν λοιπῶν μέτρων, τὰ ὅποια λαμβάνομεν ὑπὲρ τῆς ἐξυπηρητήσεως καὶ ὠφελείας τῶν λαῶν, ἔχομεν κατ' ἀρχάς ἀποφασίσει νὰ ἐπανορθώσωμεν τὰ πάντα κατὰ τοὺς ἀρχαίους νόμους καὶ τοὺς δημοσίους θεσμοὺς τῶν Ρωμαίων καὶ νὰ προνοήσωμεν περὶ τούτου, ὥστε καὶ οἱ Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐγκαταλείψει τὴν λατρείαν τῶν προγόνων των,

7 νὰ ἐπανέλθουν εἰς εὐθυκρισίαν. Ἐπειδὴ κατὰ τινὰ λογισμὸν εἶχε καταλάβει αὐτοὺς τόση ὑπεροψία, ὥστε νὰ μὴ ἀκολουθοῦν τὰ ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων καταδειχθέντα, τὰ ὅποια ἐπίσης προηγουμένως καὶ οἱ πρόγονοὶ των εἶχον καθιερώσει, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν καὶ ὅπως ἤθελεν ἕκαστος οὕτως νὰ καταρτίζουσι δι' ἑαυτοὺς νόμους, νὰ ἐφαρμόζουσι τούτους καὶ νὰ συναθροίζουσι εἰς διαφόρους τόπους διάφορα πλήθη.

8 Διὰ ταῦτα ὅταν ἐξεδόθη ὑφ' ἡμῶν πρόσταγμα, νὰ μεταστραφοῦν εἰς τὰ καθιερωθέντα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πλεῖστοι ὑπεβλήθησαν εἰς κίνδυνον καὶ πλεῖστοι ταλαιπωρηθέντες ὑπέστησαν

9 παντοειδεῖς θανάτους. Ἐπειδὴ ὁμως ἐβλέπομεν ὅτι οἱ πολλοὶ ἐνέμενον εἰς τὴν ἰδίαν ἀνοησίαν, οὔτε εἰς τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς ἀποδίδοντες τὴν ὀφειλομένην λατρείαν οὔτε εἰς τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν ἀφοσιωνόμενοι, κατὰ τὴν φιλανθρωπίαν ἡμῶν καὶ τὴν διαρκῆ συνήθειαν νὰ ἀπονέμωμεν συγγνώμην εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐνομίσαμεν ὅτι πρέπει νὰ ἐπεκτείνωμεν προθυμότατα τὴν συγγνώμην ἡμῶν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν, διὰ νὰ εἶναι πάλιν Χριστιανοὶ καὶ νὰ ἐπανακτίσουν τοὺς οἴκους εἰς τοὺς ὁποίους συνηθροίζοντο, οὕτως ὥστε νὰ μὴ πράττουσι τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὴν τάξιν. Δι' ἄλλης δὲ ἐπιστολῆς θὰ δηλώσωμεν εἰς τοὺς

39. Τὸ ἐντὸς ἀγκυλῶν τεμάχιον, ἀπαντῶμενον εἰς τὰς πρῶτας ἐκδόσεις τοῦ ἔργου τοῦ Εὐσεβίου, ἀφηρέθη μετὰ τὴν νέαν μεταστροφήν τοῦ Λικινίου καὶ τὴν σύγκρουσίν του πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. Ὁ Μαξιμῖνος δὲν ἀπεδέχθη ἐξ ἀρχῆς τὸ περιεχόμενον τοῦ διατάγματος, ἀλλὰ τὸ ἐδέχθη βραδύτερον.

- 10 ξασθαι δεήσει· ὅθεν κατὰ ταύτην τὴν συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ὀφείλουσι τὸν ἑαυτῶν Θεὸν ἱκετεύειν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας καὶ τῶν δημοσίων καὶ τῆς ἑαυτῶν, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον καὶ τὰ δημόσια παρασχεθῇ ὑγιῆ καὶ ἀμέριμνοι ζῆν ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐστία δυνηθῶσιν».
- 11 Ταῦτα κατὰ τὴν Ῥωμαίων φωνήν, ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν κατὰ τὸ δυνατόν μεταληφθέντα, τοῦτον εἶχεν τὸν τρόπον ¹.

ἰζ' δίς. Περὶ τῆς τῶν κρατούντων
τελευτησῆς

- 17α** 1 [ῬΑλλ' ὁ μὲν τῆς γραφῆς αἴτιος μετὰ τὴν τοιάνδε ὁμολογίαν αὐτίκα καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τῶν ἀλγηδόνων ἀπαλλαγεῖς μεταλλάττει τὸν βίον. Τοῦτον δὲ λόγος ἔχει πρῶτον αἴτιον τῆς τοῦ διωγμοῦ καταστῆναι συμφορᾶς, ἔτι πάλαι πρὸ τῆς τῶν λοιπῶν βασιλέων κινήσεως τοὺς ἐν στρατείαις Χριστιανούς καὶ πρῶτους γε ἀπάντων τοὺς ἐπὶ τοῦ ἰδίου οἴκου παρατρέπειν ἐκβεβιασμένον καὶ τοὺς μὲν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας ἀποκινουῦντα, τοὺς δὲ ἀτιμώτατα καθυβρίζοντα, ἤδη δὲ καὶ θάνατον ἐτέροις ἐπαρτῶντα καὶ τοῦσχατόν γε τοὺς τῆς βασιλείας κοινωνοὺς ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀνακεκινηκότα διωγμόν. ὦν καὶ αὐτῶν οὐκ ἄξιον τὸ τοῦ βίου τέλος παραδοῦναι σιωπῇ.
- 2 Τετάρων οὖν τὴν κατὰ πάντων διειληχότων ἀρχήν, οἱ μὲν χρόνῳ καὶ τιμῇ προηγούμενοι οὐδ' ὅλοις δυεῖν ἔτεσιν ἐπιγενόμενοι τῷ διωγμῷ μεθίστανται τῆς βασιλείας, ἥ καὶ πρόσθεν ἡμῖν δεδήλωται, καὶ δὴ τὸν ἐπίλοιπον τοῦ βίου χρόνον δημῳδεῖ

1. Τὸ ἀκολουθοῦν ἐντὸς ἀγκυλῶν τεμάχιον προέρχεται ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

10 δικαστὰς τί θά χρειασθῆ νὰ τηρήσουν. Ὁθεν συμφώνως πρὸς τὴν ἡμετέραν συγχώρησιν ταύτην ὀφείλουν ἐκεῖνοι νὰ ἰκετεύουν τὸν Θεὸν των περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἰδικῆς των, ὥστε κατὰ πάντα τρόπον αἱ δημόσιαι ὑποθέσεις νὰ εὐοδώνωνται καὶ αὐτοὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ ζήσουν ἡσυχοὶ εἰς τὴν ἐστίαν των».

11 Τοῦτο ἦτο τὸ διάταγμα, συντεταγμένον εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ μεταφρασθὲν κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

ιζ' δὶς. Περὶ τῆς τελευταίας τῶν κρατούντων

17α 1 [Ἄλλ' ὁ μὲν αἴτιος τοῦ διατάγματος τούτου μετὰ τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν ἀμέσως ἀπαλλάσσεται τῶν πόνων, καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον ἀποθνήσκει ⁴⁰. Σύμφωνα μετὰ τὰ λεγόμενα αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος αἴτιος τῆς συμφορᾶς τοῦ διωγμοῦ, διότι ἀπὸ παλαιότερον ἀκόμη, πρὸ τῆς κινήσεως τῶν ἄλλων βασιλέων, ἐπεχείρησεν ἐκβιαστικῶς νὰ ἀλλάξῃ τὴν γνώμην τῶν εἰς τὸν στρατὸν Χριστιανῶν καὶ πρώτων ἀπὸ ὅλους τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ ἀνάκτορά του, ἄλλους μὲν ἀποστερῶν τοῦ στρατιωτικοῦ βαθμοῦ, ἄλλους δὲ ἀτιμάζων κατὰ τρόπον ὑβριστικόν, ἄλλους ἐπίσης ἀπειλῶν μὲ θάνατον· τέλος παρεκίνησε τοὺς βασιλικοὺς συναδέλφους του εἰς τὸν καθολικὸν διωγμὸν. Δὲν ἀξίζει νὰ παραδώσωμεν εἰς τὴν σιωπὴν καὶ αὐτῶν τὸ τέλος.

2 Ἄπὸ τοὺς τέσσαρας λοιπὸν αὐτοκράτορας, οἱ ὅποιοι εἶχον κατανεμημένην τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, οἱ μὲν προηγουμένοι εἰς ἀρχαιότητα καὶ ἀξίωμα παραιτοῦνται τῆς βασιλείας πρὶν παρέλθουν δύο πλήρη ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ διωγμοῦ, καθὼς ἐδηλώσαμεν προηγουμένως ⁴¹, ζήσαντες δὲ

40. Ὁ Γαλέριος ἐξέδωσε τὸ διάταγμα τὴν 30ην Ἀπριλίου καὶ ἀπέθανε τὴν 5ην Μαΐου 311.

41. Βλ. 8,13,11. Οἱ Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανός.

καὶ ἰδιωτικῶ τρόπῳ διαγενόμενοι τέλος τοιόνδε τῆς ζωῆς εἰ-
 3 λήχασιν, ὁ μὲν τιμῇ τε καὶ χρόνῳ τῶν πρωτείων ἠξιωμένως
 μακροῦ καὶ ἐπιλυποτάτη τῇ τοῦ σώματος ἀσθενείᾳ διεργασθεῖς,
 ὁ δὲ τὰ δεύτερα αὐτοῦ φέρων ἀγχόνῃ τὴν ζωὴν ἀπορρήξας, κατὰ
 τινὰ διαμονίαν προσημείωσιν τοῦτο παθῶν διὰ πλείστας αὐτῶ
 4 τετολμημένας ῥαδιουργίας. Τῶν δὲ μετὰ τούτους ὁ μὲν ὕστατος,
 δὲν δὴ καὶ ἀρχηγὸν τοῦ παντός ἔφαμεν γεγονέναι διωγμοῦ, τοι-
 αῦτα οἷα καὶ προδεδηλώκαμεν πέπονθεν, ὁ δὲ τοῦτον προάγων
 χρηστότατος καὶ ἠπιώτατος βασιλεὺς Κωνστάντιος, ἐπαξίως
 τῆς ἡγεμονίας τὸν ἅπαντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον καὶ
 τᾶλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν
 ἑαυτόν, ἀτὰρ καὶ τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου ἔξω γενόμενος καὶ
 τοὺς ὑπ' αὐτὸν θεοσεβεῖς ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεᾶστους διαφυ-
 λάξας καὶ μήτε τοὺς οἴκους τῶν ἐκκλησιῶν καθελὼν μήθ' ἕτε-
 ρὸν τι μηδ' ὄλως καθ' ἡμῶν ἐπικαινουργήσας, τέλος εὐδαιμον
 καὶ τρισμακάριον ὄντως ἀπέειλε τοῦ βίου, μόνος ἐπὶ τῆς αὐ-
 τοῦ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως ἐπὶ διαδόχῳ τῆς βασιλείας
 γνησίῳ παιδί τὰ πάντα σωφρονεστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ τε-
 5 λευτήσας· ὃς εὐθὺς ἀρχόμενος βασιλεὺς τελεώτατος καὶ Σεβα-
 στὸς πρὸς τῶν στρατοπέδων ἀναγορευθεῖς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς
 πατρικῆς περὶ τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο.

Τοιαύτη τῶν προαναγεγραμμένων τεττάρων ἢ τοῦ βίου
 6 ἔκβασις, κατὰ παρηλλαγμένους χρόνους γεγενημένη. Τούτων
 δὴ μόνος ἔτι λείπων ὁ μικροῦ πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένος σὺν τοῖς
 μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσποιηθεῖσι τὴν προδεδηλωμένην
 ἔξομολόγησιν διὰ τοῦ προεκτεθέντος ἐγγράφου λόγου τοῖς πᾶ-
 σι φανερὰν κατεστήσαντο].

Τί δὴ οὖν ἐπὶ τούτοις γίνεται, ἐπιθεωρήσαι καιρός.

42. Ὁ Γαλέριος. Ὁ Εὐσέβιος ἂν καὶ ἔγραψε τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ βιβλίου
 του περὶ τοῦ θανάτου τῶν τεσσάρων συναυτοκρατόρων, ὅταν οὗτοι εἶχον
 ἀποθάνει πλέον, δὲν ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν πρώτων διότι ὑπῆρ-
 ξαν φοβεροὶ διώκται.

43. Ὁ «προαναφερθεῖς» εἶναι ὁ Γαλέριος, οἱ δὲ εἰσελθόντες μετὰ ταῦτα

τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τοῦ βίου των με τρόπον λαϊκὸν καὶ
 3 ἰδιωτικὸν, ἔλαβον τὸ ἐξῆς τέλος τῆς ζωῆς· ὁ μὲν ἠξιωμένος
 τῶν πρωτείων κατὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὀρχαιότητα ἀπέθανεν
 ἐξηντλημένος ἀπὸ μακρὰν καὶ ἐναγώνιον ἀσθένειαν τοῦ σώ-
 ματος, ὁ δὲ κατέχων τὴν δευτέραν τάξιν ἐναντι αὐτοῦ ἔχασε
 τὴν ζωὴν του με αὐτοαπαγχονισμόν, παθὼν τοῦτο συμφώ-
 νως με μίαν πρόρρησιν δαίμονος λόγῳ τῶν πολυαρίθμων ρα-
 4 διουργιῶν τὰς ὁποίας ἀπετόλμησε. Τῶν δὲ ἐρχομένων μετ'
 αὐτούς, ὁ μὲν τελευταῖος, διὰ τὸν ὁποῖον εἶπομεν ὅτι ἔγινεν
 ἀρχηγὸς τοῦ ὄλου διωγμοῦ, ἔπαθεν ὅσα προανεφέραμεν ⁴², ὁ
 δὲ προηγούμενος αὐτοῦ χρηστότατος καὶ ἠπιώτατος βασιλεὺς
 Κωνσταντῖος, διανύσας ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς ἐπαξίως
 τῆς ἡγεμονίας καὶ φανεῖς δεξιότητος καὶ εὐεργετικώτατος, ἀλλὰ
 ἐπίσης παραμείνας ἔξω τοῦ ἐναντίον ἡμῶν πολέμου, διαφυ-
 λάξας ἀβλαβεῖς καὶ ἀπειράκτους τοὺς εἰς τὴν ἐπικράτειάν του
 θεοσεβεῖς, μὴ κρημνίσας τὰ κτίρια τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μὴ λα-
 βῶν κανὲν καταδιωκτικὸν μέτρον ἐναντίον ἡμῶν ἔλαβεν εἰς
 ἀνταμοιβὴν τέλος τοῦ βίου πράγματι εὐτυχῆς καὶ μακάριον·
 μόνος αὐτὸς ἀπέθανεν ὡς βασιλεὺς, ἀφήσας εὐτυχῶς καὶ ἐν-
 δόξως γνήσιον υἱὸν καθ' ὅλα σωφρονέστατον καὶ εὐσεβέστα-
 5 τον ὡς διάδοχον τῆς βασιλείας. Οὗτος ἀναγορευθεὶς εὐθύς ἐξ
 ἀρχῆς ἀπόλυτος βασιλεὺς καὶ αὐγουστος ὑπὸ τῶν στρατευ-
 μάτων, κατέστησεν ἑαυτὸν ζηλωτὴν τῆς πατρικῆς εὐσεβείας
 ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἡμῶν.

Τοιοῦτον ὑπῆρξεν τὸ τέλος τῶν προσημειωθέντων τεσ-
 σάρων ἀνδρῶν, τὸ ὁποῖον συνέβη κατὰ διαφορετικούς και-
 6 ρούς. Μόνος δὲ ἐξ αὐτῶν ὑπολειπόμενος ἀκόμη ὁ πρὸ ὀλίγου
 ἀναφερθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς μαζί με τοὺς μετὰ ταῦτα ἀνελθόντας εἰς
 τὴν ἐξουσίαν ⁴³, κατέστησεν εἰς ὅλους φανεράν τὴν προδηλω-
 θεῖσαν ὁμολογίαν διὰ τοῦ παρατεθέντος ἀνωτέρω ἐγγράφου
 κειμένου].

Καιρὸς λοιπὸν εἶναι νὰ ἴδωμεν τί ἔγινε μετέπειτα.

εἰς τὴν ἐξουσίαν εἶναι οἱ Κωνσταντῖνος, Λικίνιος καὶ Μαξιμῖνος.

BIBΛION Θ'

α'. Περὶ τῆς ἐπιπλάστου ἀνέσεως

1 1 Τὰ μὲν δὴ τῆς παλινωδίας τοῦ προτεθέντος βασιλικοῦ νεύματος ἤπλωτο τῆς Ἀσίας πάντη καὶ πανταχοῦ κατὰ τε τὰς ἀμφιταύτην ἐπαρχίας· ὧν τοῦτον ἐπιτελεσθέντων τὸν τρόπον Μαξιμῖνος, ὁ ἐπ' ἀνατολῆς τύραννος, δυσσεβέστατος εἰ καὶ τις ἄλλος, καὶ τῆς εἰς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν εὐσεβείας πολεμιώτατος γεγονώς, οὐδαμῶς τοῖς γραφεῖσιν ἄρεσθεῖς, ἀντὶ τοῦ προτεθέντος γράμματος λόγῳ προστάττει τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἄρχουσι τὸν καθ' ἡμῶν ἀνεῖναι πόλεμον. Ἐπεὶ γὰρ αὐτῷ μὴ ἐξῆν ἄλλως τῆ τῶν κρειπτόνων ἀντιλέγειν κρίσει, τὸν προεκτεθέντα νόμον ἐν παραβύστῳ θεῖς καὶ ὅπως ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν μέρεσι μὴ εἰς προὔπτον ἀχθείη, φροντίσας, ἀγράφῳ προστάγματι τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἄρχουσι τὸν καθ' ἡμᾶς διωγμὸν ἀνεῖναι προστάττει· οἱ δὲ τὰ τῆς παρακελεύσεως ἀλλήλοις διὰ γραφῆς ὑποσημαίνουσι. Ὁ γοῦν παρ' αὐτοῖς τῷ τῶν ἐξοχωτάτων ἐπάρχων ἀξιώματι τετιμημένος Σαβῖνος πρὸς τοὺς κατ' ἔθνος ἡγουμένους τὴν βασιλέως ἐμφαίνει γνώμην διὰ ῥωμαϊκῆς ἐπιστολῆς¹.

1. Προηγεῖται πίναξ κεφαλαίων εἰσαγόμενος διὰ τῆς προτάσεως «τάδε καὶ ἡ θ' περιέχει βίβλος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας».

ΒΙΒΛΙΟΝ Θ΄

α΄. Περὶ τῆς ἐπιπλάστου ἀνέσεως

1 1 Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν παλινωδίαν, τὴν ἐκδηλωθεῖσαν μὲ τὸ παρατεθὲν ἀνωτέρω διάταγμα, διεδόθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν¹ πλήρως καὶ πανταχοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς τῆς ἐπαρχίας. Ὄταν δὲ συνετελέσθησαν τὰ πράγματα αὐτὰ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον, ὁ Μαξιμῖνος, ὁ ἄρχων τῆς ἀνατολῆς, δυσσεβέστατος περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον καὶ χεῖριστος ἐχθρὸς τῆς εὐσεβείας, μὴ ἱκανοποιηθεὶς καθόλου ἀπὸ τὰ γραφέντα, ἀντὶ τοῦ παρατεθέντος διατάγματος διατάσσει προφορικῶς τοὺς ὑπ’ αὐτὸν ἀξιωματούχους νὰ χαλαρώσουν τὸν καθ’ ἡμῶν διωγμὸν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν τοῦ ἦτο ἐπιτρεπτὸν νὰ ἀντεῖπη κατ’ ἄλλον τρόπον εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν ἀνωτέρων του, ἀποκρύψας τὸν προεκτεθέντα νόμον καὶ φροντίσας νὰ μὴ δημοσιευθῇ εἰς τὰ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του μέρη, προστάσσει τοὺς ὑπ’ αὐτὸν ἀξιωματούχους μὲ προφορικὴν ἐντολὴν νὰ χαλαρώσουν τὸν καθ’ ἡμῶν διωγμὸν· αὐτοὶ δὲ
2 μεταδίδουν εἰς ἀλλήλους τὰ τῆς ἐντολῆς ἐγγράφως. Ὁ κατέχων λοιπὸν μεταξὺ αὐτῶν τὸ ἀξίωμα τῶν ἐξοχωτάτων ἐπαρχῶν² Σαβῖνος γνωστοποιεῖ πρὸς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως δι’ ἐπιστολῆς γραμμένης εἰς τὴν λατινικὴν.

1. Ἀσία ἐδῶ λέγεται πάλιν ἢ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

2. Ὁ ἄλλως ἄγνωστος Σαβῖνος ἦτο προφανῶς praefectus praetorio, δηλαδὴ πρωθυπουργὸς τοῦ Μαξιμίνου.

[⁷ Ης καὶ αὐτῆς ἡ ἐρμηνεία τοῦτον περιέχει τὸν τρόπον.

3 «Λιπαρωτάτη καὶ καθωσιωμένη σπουδῇ ἡ θειότης τῶν δεσποτῶν ἡμῶν θειοτάτων αὐτοκρατόρων πάντων τῶν ἀνθρώπων τὰς διανοίας πρὸς τὴν ὀσίαν καὶ ὀρθὴν τοῦ ζῆν ὁδὸν περι-
γαγεῖν ἔτι πάλαι ὤρισεν, ὅπως καὶ οἱ ἀλλοτρίᾳ Ῥωμαίων συνη-
θείᾳ ἀκολουθεῖν δοκοῦντες τὰς ὀφειλομένας θρησκείας τοῖς
4 ἀθανάτοις θεοῖς ἐπιτελοῖεν· ἀλλ' ἡ τινῶν ἐνστασις καὶ τραχυτά-
τη βουλή εἰς τοσοῦτον περιέστη ὥς μήτε λογισμῶ δικαίῳ τῆς
κελεύσεως δύνασθαι ἐκ τῆς ἰδίας προθέσεως ἀναχωρεῖν μήτε
5 τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν αὐτοὺς ἐκφοβεῖν. Ἐπειδὴ τοίνυν συνέ-
βαιεν ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου πολλοὺς εἰς κίνδυνον ἑαυτοὺς
περιβάλλειν, κατὰ τὴν προσοῦσαν εὐγένειαν τῆς εὐσεβείας ἡ θειό-
της τῶν δεσποτῶν ἡμῶν τῶν δυνατωτάτων αὐτοκρατόρων ἀλ-
λότριον εἶναι τῆς προθέσεως τῆς θειοτάτης τῆς ἰδίας δοκιμά-
ζουσα τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας εἰς τοσοῦτον κίνδυνον τοὺς
ἀνθρώπους περιβάλλειν, ἐκέλευσε διὰ τῆς ἐμῆς καθοσιώσεως
τῇ σῇ ἀγχινοῖᾳ διαχαράξαι ἴν' εἴ τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ ἰδίου
ἔθνους τὴν θρησκείαν μετιῶν εὐρεθείη, τῆς κατ' αὐτοῦ ἐνοχλή-
σεως καὶ τοῦ κινδύνου αὐτὸν ἀποστήσειας καὶ μή τινα ἐκ ταύτης
τῆς προφάσεως τιμωρίᾳ κολαστέον νομίσειας, ὅποτε τῇ τοῦ
τοσοῦτου χρόνου συνελεύσει συνέστη αὐτοὺς μηδενὶ τρόπῳ πε-
πειῖσθαι δεδυνῆσθαι ὅπως ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐνστάσεων ἀναχω-
6 ρῆσαιεν. Γράψαι τοιγαροῦν πρὸς τοὺς λογιστὰς καὶ τοὺς στρα-
τηγούς καὶ τοὺς πραιποσίτους τοῦ πάγου ἐκάστης πόλεως ἡ σῇ
ἐπιστρέφεια ὀφείλει ἵνα γνοῖεν περαιτέρω αὐτοῖς τούτου τοῦ
πράγματος¹ φροντίδα ποιεῖσθαι μὴ προσήκειν».

Ἐπὶ τούτοις οἱ κατ' ἐπαρχίαν].

1. πράγματος: Χρήστου, γράμματος κώδ., ἐκδ.

[Τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἡ μετάφρασις ἔχει ὡς ἐξῆς.

3 Ἡ θειότης τῶν δεσποτῶν ἡμῶν θειοτάτων αὐτοκρατόρων μὲ λαμπρότατον καὶ ἱερώτατον ζῆλον ὥρισεν ἀπὸ παλαιότατα ἀκόμη νὰ καθοδηγῇ τὰς διανοίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν ὀσίαν καὶ ὀρθὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς, ὥστε ἀκόμη καὶ οἱ φαινόμενοι ὅτι ἀκολουθοῦν ξένην συνήθειαν πρὸς τὴν τῶν Ρωμαίων νὰ ἀποδίδουν τὴν ὀφειλομένην λατρείαν εἰς
4 τοὺς ἀθανάτους θεοὺς. Ἄλλ' ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ τὸ σκληρὸν πείσμα μερικῶν ἀνθρώπων ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε οὔτε αὐτοὶ νὰ δύνανται ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πρόθεσιν των κατόπιν ὀρθῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἐντολῆς οὔτε ἡ ἐπι-
5 κειμένη τιμωρία νὰ τοὺς ἐκφοβίζη. Ἐπειδὴ λοιπὸν συνέβαινε πολλοὶ νὰ περιέρχωνται εἰς κίνδυνον λόγῳ τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς των, ἡ θειότης τῶν δεσποτῶν ἡμῶν, τῶν δυνατῶν αὐτοκρατόρων, κατὰ τὴν ἐγγενῆ γενναιοφροσύνην τῆς εὐσεβείας των, κρίνουσα ὅτι εἶναι ξένον πρὸς τὴν θειοτάτην πρόθεσιν αὐτῆς τὸ νὰ φέρῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοιαύτην αἰτίαν εἰς τὸσον μέγαν κίνδυνον, διέταξε διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς μου νὰ γράψω εἰς τὴν ἀγχίνοιάν σου, ἐὰν εὐρεθῇ κάποιος χριστιανὸς ἀκολουθῶν τὴν λατρείαν τοῦ γένους του, νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ πάσης ἐναντίον του ἐνοχλήσεως καὶ παντὸς κινδύνου καὶ νὰ μὴ θεωρήσῃς ὅτι πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τιμωρίαν διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἐφ' ὅσον μὲ τὴν παρέλευσιν τῶ-
6 σου χρόνου συνήχθη ὅτι οὔτοι δὲν ἔχουν δυνηθῆ νὰ πεισθοῦν μὲ κανένα τρόπον νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὴν τοιαύτην ἰσχυρογνωμοσύνην. Ὄφείλει λοιπὸν ἡ μέριμνά σου νὰ γράψῃ εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς, τοὺς διοικητὰς, τοὺς προεστῶτας τῶν χωρίων ἐκάστης πόλεως, διὰ νὰ γνωρίσουν ὅτι δὲν ἀρμόζει νὰ φροντίζουν πλέον περὶ τοῦ πράγματος τούτου εἰς τὸ ἐξῆς»³.

Ὅμοίως ἔπραξαν καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν]⁴.

3. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶναι ἡ δίωξις τῶν Χριστιανῶν.

4. Τὸ ἐντὸς ἀγκυλῶν τεμάχιον προέρχεται ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου.

- 7 Οἱ δὲ τὴν τῶν γραφέντων αὐτοῖς ἐπαληθεύειν προαίρεσιν νενομικότες, λογισταῖς καὶ στρατηγοῖς καὶ τοῖς κατ' ἀγροὺς ἐπιτεταγμένοις τὴν βασιλικὴν διὰ γραμμάτων ἐμφανῆ καθιστῶσι γνώμην· οὐ μόνον δ' αὐτοῖς διὰ γραφῆς ταῦτα προυχῶρει, καὶ ἔργοις δὲ πολὺ πρότερον, ὡς ἂν νεῦμα βασιλικὸν εἰς πέρας ἄγοντες, ὅσους εἶχον δεσμωτηρίοις καθειργμένους διὰ τὴν εἰς τὸ θεῖον ὁμολογίαν, εἰς φανερόν προάγοντες ἠλευθέρουν, ἀνιέντες τούτων δὴ αὐτῶν τοὺς ἐν μετάλλοις ἐπὶ τιμωρίᾳ δεδομένους· τοῦτο γὰρ ἐπ' ἀληθείας βασιλεῖ δοκεῖν ὑπειλήφασιν ἠπατημένοι.
- 8 Καὶ δὴ τούτων οὕτως ἐπιτελεσθέντων, ἀθρόως οἷόν τι φῶς ἐκ ζοφεράς νυκτὸς ἐκλάμψαν, κατὰ πᾶσαν πόλιν συγκροτουμένας παρῆν ὄραν ἐκκλησίας συνόδους τε παμπληθεῖς καὶ τὰς ἐπὶ τούτων ἐξ ἔθους ἐπιτελουμένας ἀγωγάς· καταπέπληκτο δ' οὐ σμικρῶς ἐπὶ τούτοις πᾶς τις τῶν ἀπίστων ἔθνῶν, τῆς τοσαύτης μεταβολῆς τὸ παράδοξον ἀποθανυμάζων μέγαν τε καὶ
- 9 μόνον ἀληθῆ τὸν Χριστιανῶν Θεὸν ἐπιβοώμενος. Τῶν δ' ἡμετέρων οἱ μὲν τὸν τῶν διωγμῶν ἀγῶνα πιστῶς καὶ ἀνδρικῶς διηθληκότες τὴν πρὸς ἅπαντας αὔθις ἀπελάμβανον παρρησίαν, ὅσοι δὲ τὰ τῆς πίστεως νενοσηκότες τὰς ψυχὰς ἐτύγχανον κεχειμασμένοι, ἀσμένως περὶ τὴν σφῶν θεραπείαν ἔσπευδον, ἀκτινοβολοῦντες καὶ σωτηρίας δεξιὰν τοὺς ἐρρωμένους αἰτού-
- 10 μενοι τὸν τε Θεὸν ἵλεων αὐτοῖς γενέσθαι καθικετεύοντες· εἶτα δὲ καὶ οἱ γενναῖοι τῆς θεοσεβείας ἀθληταὶ τῆς εἰς τὰ μέταλλα κακοπαθείας ἐλευθερούμενοι ἐπὶ τὰς αὐτῶν ἐστέλλοντο, γαῦροι καὶ φαιδροὶ διὰ πάσης ἰόντες πόλεως εὐφροσύνης τε ἀλέκτου καὶ ἦν οὐδέ λόγῳ δυνατὸν ἐρμηνεῦσαι παρρησίας ἔμπλεοι.
- 11 Στίφη δ' οὖν πολυάνθρωπα κατὰ μέσας λεωφόρους καὶ ἀγορὰς ᾠδαῖς καὶ ψαλμοῖς τὸν Θεὸν ἀνυμνοῦντα τὰ τῆς πορείας ἦννε,

- 7 Ἐκεῖνοι δέ, νομίσαντες ὅτι ἡ προαίρεσις ἡ ἐκδηλουμένη εἰς τὸ γράμμα τοῦτο ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἀλήθειαν, γνωστοποιοῦν τὴν βασιλικὴν γνώμην δι' ἐπιστολῶν εἰς τοὺς ἐπιμελητάς, τοὺς διοικητὰς καὶ τοὺς προεστῶτας τῶν χωρίων. Ὅχι δὲ μόνον μὲ γράμματα ἐξετέλουν ταῦτα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον μὲ ἔργα. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς βασιλικῆς θελήσεως ἡλευθέρωνον, ἐξάγοντες φανερὰ ὅσους εἶχον φυλακισμένους εἰς τὰ δεσμωτήρια λόγῳ τῆς ὁμολογίας εἰς τὸν Θεόν, ἀπολύοντες ἀκόμη καὶ ἐκείνους ἐξ αὐτῶν οἱ ὅποιοι εἶχον σταλῆ εἰς τὰ μεταλλεῖα πρὸς τιμωρίαν. Διότι ἐκ πλάνης εἶχον σχηματίσει τὴν ἀντίληψιν ὅτι πράγματι αὐτὴ ἦτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ βασιλέως.
- 8 Ὅταν δὲ συνετελέσθησαν ταῦτα, μεμιᾶς, ὡσὰν φῶς τὸ ὅποῖον ἔλαμψεν εἰς τὸ μέσον ζοφερᾶς νυκτός, κατέστη δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεῖς νὰ συγκροτοῦνται κοινότητες καὶ πολυπληθεῖς συνελεύσεις καὶ κατὰ τὴν διάρκειάν των νὰ πραγματοποιοῦνται αἱ συνηθισμέναι τελεταί. Κατεπλήσσετο δὲ πολὺ ἀπὸ αὐτὸ τὸ φαινόμενον ἕκαστος ἀπὸ τοὺς ἀπίστους ἔθνικούς, θαυμάζων τὸ παράδοξον τῆς τοσαύτης μεταβολῆς καὶ διακηρύσσων ὅτι μέγας καὶ μόνος ἀληθῆς Θεὸς εἶναι ὁ τῶν Χριστιανῶν.
- 9 Ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ὅσοι μὲν εἶχον διεξαγάγει πιστῶς καὶ ἀνδρείως τὸν ἀγῶνα τῶν διωγμῶν ἀπελάμβανον πάλιν τὴν παρρησίαν ἐνώπιον ὄλων, ὅσοι δὲ ἔχοντες ἀσθενήσει εἰς τὴν πίστιν εὐρίσκοντο εἰς τρικυμίαν ψυχῆς, ἔσπευδον εὐχαρίστως πρὸς τὴν θεραπείαν των, παρακαλοῦντες καὶ ζητοῦντες χεῖρα σωτηρίας ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς, ἰκετεύοντες δὲ
- 10 τὸν Θεὸν νὰ τοὺς γίνῃ εὐσπλαγχνος. Ἐπειτα δὲ καὶ οἱ γεναῖοι ἀθληταί τῆς θεοσεβείας, ἐλευθερωνόμενοι ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν εἰς τὰ μεταλλεῖα, ἐστέλλοντο εἰς τὰς πατρίδας των, διερχόμενοι ἀπὸ πᾶσαν πόλιν, ζωηροὶ καὶ φαιδροὶ καὶ γεμᾶτοι ἄρρητον εὐφροσύνην καὶ παρρησίαν τὴν ὁποίαν δὲν δύ-
- 11 ναται νὰ ἐκφράσῃ κανεῖς μὲ λόγον. Πολυάνθρωποι λοιπὸν ὁμάδες ὠδοιπόρουν ἀνυμνοῦσαι τὸν Θεὸν μὲ ὠδὰς καὶ ψαλμούς

καὶ τοὺς μετὰ τιμωρίας ἀπηνεστάτης μικρῶ πρόσθεν δεσμίους τῶν πατρίδων ἀπεληλαμένους εἶδες ἂν ἰλαροῖς καὶ γεγηθόσι προσώποις τὰς αὐτῶν ἐστίας ἀπολαμβάνοντας, ὡς καὶ τοὺς πρότερον καθ' ἡμῶν φονῶντας, τὸ θαῦμα παρὰ πᾶσαν ὀρῶντας ἐλπίδα, συγχαίρειν τοῖς γεγενημένοις.

β'. Περὶ τῆς μετέπειτα διαστροφῆς

2 Ταῦτα δ' οὐκέθ' οἷός τε φέρειν ὁ τύραννος, μισόκαλος καὶ πάντων ἀγαθῶν ἐπίβουλος ὑπάρχων, ὃν ἔφαμεν τῶν ἐπ' ἀνατολῆς ἄρχειν μερῶν, οὐδ' ὅλους ἐπὶ μῆνας ἕξ τοῦτον ἐπιτελεῖσθαι τὸν τρόπον ἠνέσχετο. Ὅσα δ' οὖν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς εἰρήνης μηχανώμενος πρῶτον μὲν εἵργειν ἡμᾶς τῆς ἐν τοῖς κοιμητηρίοις συνόδου διὰ προφάσεως πειρᾶται, εἶτα διὰ τινων πονηρῶν ἀνδρῶν αὐτὸς ἑαυτῷ καθ' ἡμῶν πρεσβεύεται, τοὺς Ἀντιοχέων πολίτας παρορμήσας ἐπὶ τὸ μηδαμῶς τινα Χριστιανῶν τὴν αὐτῶν οἰκεῖν ἐπιτρέπεσθαι πατρίδα ὡς ἐν μεγίστῃ δωρεᾷ παρ' αὐτοῦ τυχεῖν ἀξιῶσαι, καὶ ἑτέρους δὲ ταῦτόν ὑποβαλῶν¹ διαπραΰσασθαι ὧν πάντων ἀρχηγὸς ἐπ' αὐτῆς Ἀντιοχείας ἐπιφύεται Θεότεκνος, δεινὸς καὶ γόης καὶ πονηρὸς ἀνὴρ καὶ τῆς προσωνυμίας ἀλλότριος· ἐδόκει δὲ λογιστεύειν τὰ κατὰ τὴν πόλιν.

γ'. Περὶ τοῦ κατὰ Ἀντιόχειαν
νεοπαγοῦς ξοάνου

3 Πλείστα δ' οὖν οὗτος καθ' ἡμῶν στρατευσάμενος καὶ πάντα τρόπον τοὺς ἡμετέρους ὥσπερ τινὰς φῶρας ἀνοσίους ἐκ μηχανῶν θηρεῦσαι διὰ σπουδῆς πεπονημένος πάντα τε ἐπὶ διαβολῇ καὶ κατηγορίᾳ τῇ καθ' ἡμῶν μεμηχανημένος, καὶ θανάτου δὲ

1. ὑποβαλῶν Χρήστου: ὑποβαλεῖν ὑποβάλλειν κώδ., ἐκδ.

εἰς τὸ μέσον τῶν λεωφόρων καὶ τῶν ἀγορῶν. Ἦτο δυνατὸν τῶρα νὰ ἴδῃς τοὺς πρὸ ὀλίγου ἐξωρισμένους ἀπὸ τὰς πατρίδας των μὲ σκληροτάτην τιμωρίαν δεσμώτας νὰ ἐπανευρίσκουν τὰς ἐστίας των μὲ χαμογελαστὰ καὶ χαρούμενα πρόσωπα, ὅπως ἐπίσης καὶ τοὺς προηγουμένως μαινομένους ἐναντίον ἡμῶν, βλέποντας τὸ ἀνέλπιστον θαῦμα, νὰ χαίρουν μαζί μας διὰ τὰ γενόμενα.

β'. Περὶ τῆς μετέπειτα διαστροφῆς

- 2** Μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ ταῦτα ὁ τύραννος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ λεχθέντα ἦτο ἄρχων τῶν ἀνατολικῶν τμημάτων, διότι ἦτο μισόκαλος καὶ ἐχθρὸς παντὸς ἀγαθοῦ, δὲν ἠνέχθη νὰ ἐφαρμοσθῇ αὐτῇ ἡ πολιτικὴ οὔτε ἕξ μῆνας πλήρεις. Πολλὰ λοιπὸν μηχανεύεται πρὸς ἀνατροπὴν τῆς εἰρήνης· πρῶτον μὲν ἀποπειρᾶται μὲ κάποιαν πρόφασιν νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ συναθροισθῶμεθα εἰς τὰ κοιμητήρια, ἔπειτα δὲ στέλλει αὐτὸς εἰς τὸν ἑαυτὸν του πρεσβείαν ἐναντίον ἡμῶν διὰ μέσου μερικῶν πονηρῶν ἀνδρῶν, παρακινήσας τοὺς πολίτας τῆς Ἀντιοχείας νὰ ἀξιώσουν νὰ τοὺς δοθῇ ἀπὸ αὐτὸν ὡς μεγίστη δωρεὰ νὰ μὴ ἐπιτρέπεται καθόλου εἰς κανένα Χριστιανὸν νὰ κατοικῇ τὴν πόλιν των, καὶ ὑποδείξας ἐπίσης εἰς ἄλλους νὰ πράξουν τὸ ἴδιον. Εἰσηγητῆς ὄλων αὐτῶν παρουσιάζεται ὁ Θεότεκνος, ἀνὴρ δεινός, γόης πονηρὸς καὶ ξένος πρὸς τὸ ὄνομά του· φαίνεται ὅτι ἦτο ἐπιμελητῆς τῆς πόλεως.

γ'. Περὶ τοῦ νεοπαγοῦς ξοάνου τῆς Ἀντιοχείας

- 3** Αὐτὸς λοιπὸν κυρίως ἐξεστράτευσεν ἐναντίον ἡμῶν, ἐχρησιμοποίησε μὲ ζῆλον πᾶν μέσον διὰ νὰ θηρεύσῃ τοὺς ἰδικούς μας ὡσὰν ἀνοσίους κλέπτας ἀπὸ τὰ κρησφύγετά των, ἐμηχανεύθη τὸ πᾶν πρὸς διαβολὴν καὶ κατηγορίαν ἐναντίον ἡμῶν

αἴτιος μυρίοις ὄσοις γεγονώς, τελευτῶν εἶδωλόν τι Διὸς Φιλίου μαγγανείαις τισὶ καὶ γοητείαις ἰδρύεται, τελετάς τε ἀνάγνους αὐτῷ καὶ μύησεις ἀκαλλιερέτους ἐξαγίστους τε καθαρμούς ἐπινοήσας, μέχρι καὶ βασιλέως τὴν τερατείαν δι' ὧν ἐδόκει χρησμῶν ἐπεδείκνυτο. Καὶ δὴ καὶ οὗτος κολακεία τῇ καθ' ἡδονὴν τοῦ κρατοῦντος ἐπεγείρει κατὰ Χριστιανῶν τὸν δαίμονα καὶ τὸν Θεὸν δὴ κελεύσαι φησιν ὑπερορίους τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀμφὶ τὴν πόλιν ἀγρῶν ὡς ἂν ἐχθροὺς αὐτῷ Χριστιανοὺς ἀπελάσαι.

δ'. Περὶ τῶν καθ' ἡμῶν
ψηφισμάτων

- 4 1 Τούτῳ δὲ πρῶτῳ κατὰ γνώμην πράξαντι πάντες οἱ λοιποὶ τῶν ἐν τέλει τὰς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν πόλεις οἰκοῦντες τὴν ὁμοίαν ὁρμῶνται ψῆφον ποιήσασθαι, προσφιλές εἶναι τοῦτο βασιλεῖ τῶν κατ' ἐπαρχίαν ἡγεμόνων συνεωρακότων καὶ τοῦτ' 2 αὐτὸ διαπράξασθαι τοῖς ὑπηκόοις ὑποβεβληκότων· ὧν δὴ καὶ αὐτῶν τοῖς ψηφίσμασι δι' ἀντιγραφῆς ἀσμενέστατα ἐπινεύσαντος τοῦ τυράννου, αὐθις ἐξ ὑπαρχῆς ὁ καθ' ἡμῶν ἀνεφλέγετο διωγμός. Ἰερεῖς δὴτα κατὰ πόλιν τῶν ξοάνων καὶ ἐπὶ τούτοις ἀρχιερεῖς πρὸς αὐτοῦ Μαξιμίνου οἱ μάλιστα ταῖς πολιτείας διαπρέψαντες καὶ διὰ πασῶν ἔνδοξοι γενόμενοι καθίσταντο, οἷς καὶ πολλή τις εἰσήγετο σπουδὴ περὶ τὴν τῶν θεραπευομένων 3 πρὸς αὐτῶν θρησκείαν. Ἡ γοῦν ἔκτοπος τοῦ κρατοῦντος δεισιδαιμονία, συνελόντι φάναι, πάντα τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄρχοντάς τε καὶ ἄρχομένους εἰς τὴν αὐτοῦ χάριν πάντα πράττειν καθ' ἡμῶν ἐνῆγε, ταύτην αὐτῷ χάριν μεγίστην ἀνθ' ὧν ἐνόμιζον πρὸς αὐτοῦ τεύξεσθαι εὐεργεσιῶν, ἀντιδιωρουμένων, τὸ καθ' ἡμῶν φονῶν καὶ τινὰς εἰς ἡμᾶς καινοτέρας κακοθηθείας ἐνδείκνυσθαι.

4α. Ἐχει εὐρεθῆ αἰτήσεις τῶν ἐπαρχιακῶν βουλῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. H. Grégoire Inscriptions chrétiennes d'Asie Mineure, Paris, 1922, σ. 95.

καὶ ἔγινεν αἴτιος θανάτου μυρίων Χριστιανῶν. Εἰς τὸ τέλος ἤγειρε μὲ μαγγανείας καὶ γοητείας εἰδωλον τοῦ Διὸς Φιλίου, ἐπενόησε δι' αὐτὸ μιανὰς τελετάς, ἀνιέρους μῆσεις καὶ βδελυροὺς καθαρμούς, ἐπεδείκνυε δὲ τὴν θαυματουργίαν του μέχρι καὶ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν χρησμῶν οἱ ὁποῖοι τοῦ ἀπεδίδοντο. Οὗτος λοιπόν, πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ κυριάρχου, ἐξεγείρει τὸν δαίμονα κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ λέγει ὅτι ὁ Θεὸς διέταξε νὰ ἀπελάσουν τοὺς Χριστιανούς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὴν πέριξ αὐτῆς ἀγροτικὴν περιοχὴν ὡς ἐχθροὺς αὐτοῦ.

δ'. Περὶ τῶν καθ' ἡμῶν ψηφισμάτων

- 1 Ἄφοῦ δὲ πρῶτος αὐτὸς ἐνήργησε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅλοι οἱ ἄλλοι προϊστάμενοι οἱ ὁποῖοι κατώκουν τὰς ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν πόλεις παρακινουῦνται εἰς παρομοίαν ἀπόφασιν, διότι οἱ κατ' ἐπαρχίαν διοικηταὶ ἀντελήφθησαν ὅτι
- 2 τοῦτο ἦτο προσφιλὲς εἰς τὸν βασιλέα. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ τύραννος ἐνέκρινεν εὐχαρίστως δι' ἀποκρίσεων τὰ ψηφίσματα καὶ αὐτῶν^{4α}, ὁ ἐναντίον ἡμῶν διωγμὸς ἦναψε πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς. Μάλιστα ὑπὸ τοῦ Μαξιμίνου αὐτοῦ διωρίσθησαν κατὰ πόλεις ὡς ἱερεῖς τῶν εἰδώλων καὶ ἐπικεφαλῆς αὐτῶν ὡς ἀρχιερεῖς κατ' ἐξοχὴν διαπρέψαντες εἰς τὰ δημοτικὰ ἀξιώματα καὶ κατ' ἐξοχὴν διακριθέντες εἰς αὐτά· οὗτοι δὲ ἐπέδειξαν πολὺν ζῆλον
- 3 διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν θεραπευομένην λατρείαν⁵. Ἐν συντομίᾳ ἡ ὑπέρμετρος δεισιδαιμονία τοῦ κυριάρχου ὠδήγησεν ὅλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους νὰ πράττουν τὰ πάντα ἐναντίον ἡμῶν πρὸς χάριν του, ἀντιδωρούμενος εἰς αὐτόν, ἔναντι τῶν εὐεργεσιῶν τὰς ὁποίας ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἐπιτύχουν ἀπὸ αὐτόν, ὡς μεγίστην χάριν τοῦτο, τὸ νὰ μαίνωνται διὰ τὸν φόνον ἡμῶν καὶ νὰ δεικνύουν μερικὰς νεωτέρας κακοηθείας.

5. Βλ. ἀνωτέρω 8,14,9.

ε'. Περὶ τῶν ἐπιπλάστων
ὑπομνημάτων

5 ¹ Πλασάμενοι δῆτα Πιλάτου καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑπομνήματα πάσης ἔμπλεα κατὰ τοῦ Χριστοῦ βλασφημίας, γνώμη τοῦ μείζονος ἐπὶ πᾶσαν διαπέμπονται τὴν ὑπ' αὐτὸν ἀρχὴν διὰ προγραμμάτων παρακελευόμενοι κατὰ πάντα τόπον, ἀγρούς τε καὶ πόλεις, ἐν ἐκφανεῖ ταῦτα τοῖς πᾶσιν ἐκθεῖναι τοῖς τε παισὶ τοὺς γραμματοδιδασκάλους ἀντὶ μαθημάτων ταῦτα μελετᾶν
² καὶ διὰ μνήμης κατέχειν παραδιδόναί· ὧν τοῦτον ἐπιτελουμένων τὸν τρόπον, ἕτερος στρατοπεδάρχης, ὃν δοῦκα Ῥωμαῖοι προσαγορεύουσιν, ἀνὰ τὴν Δαμασκὸν τῆς Φοινίκης ἐπίρρητά τινα γυναικάρια ἐξ ἀγορᾶς ἀνάρπαστα ποιήσας, βασάνους αὐταῖς ἐπιθήσειν ἠπειλεῖ, λέγειν ἐγγράφως ἐπαναγκάζων, ὡς δὴ εἰησάν ποτε Χριστιανὰὶ συνειδειῖν τε αὐτοῖς ἀθεμιτουργίας ἐν αὐτοῖς τε τοῖς κυριακοῖς πράττειν αὐτοὺς τὰ ἀκόλαστα καὶ ὅσα ἄλλα λέγειν αὐτὰς ἐπὶ διαβολῇ τοῦ δόγματος ἤθελεν· ὧν καὶ οὗτος ἐν ὑπομνήμασι τὰς φωνὰς ἐντεθείσας βασιλεῖ κοινοῦται, καὶ δὴ προστάξαντος εἰς πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ ταῦτα δημοσιοῦται τὰ γράμματα.

ς'. Περὶ τῶν ἐν τῷ δετῷ χρόνῳ
μεμαρτυρηκότων

6 ¹ Ἄλλ' ὃ μὲν οὐκ εἰς μακρὸν αὐτόχειρ ἑαυτοῦ γεγονώς, ὃ στρατάρχης, δίκην τίνυσιν τῆς κακοτροπίας.

Ἡμῶν δ' αὖ φυγαὶ πάλιν ἀνεκινουῦντο καὶ διωγμοὶ χαλεποὶ τῶν τε κατὰ πάσας ἐπαρχίας ἡγουμένων αἰθις δεινὰ καθ' ἡμῶν ἐπαναστάσεις, ὡς καὶ τινὰς ἀλόντας τῶν περὶ τὸν θεῖον λόγον ἐπιφανῶν ἀπαραίτητον τὴν ἐπὶ θανάτῳ ψῆφον καταδέξασθαι· ὧν τρεῖς ἐν Ἐμίση πόλει τῆς Φοινίκης Χριστιανούς σφᾶς

ε'. Περὶ τῶν ἐπιπλάστων ὑπομνημάτων

- 5** 1 Πλάσαντες τότε ὑπομνήματα τοῦ Πιλάτου καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, γεμᾶτα ἀπὸ παντὸς εἴδους βλασφημίαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, με ἔγκρισιν τοῦ ἡγέτου τὰ ἀποστέλλουν εἰς ὅλην τὴν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του χώραν ὑπὸ μορφὴν προκηρῦξεως καὶ παραγγέλλουν νὰ τὰ δημοσιεύσουν εἰς ἐμφανὲς μέρος δι' ὅλους εἰς πάντα τόπον, εἰς χωρία καὶ πόλεις, οἱ δὲ γραμματοδιδάσκαλοι νὰ διδάσκουν αὐτὰ εἰς τὰ παιδιά ἀντιμαθημάτων καὶ νὰ τοὺς ἐπιβάλλουν νὰ τὰ μανθάνουν ἀπὸ 2 μνήμης. Καθὼς δὲ ταῦτα ἐπετελοῦντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, στρατοπεδάρχης, τὸν ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι ὀνομάζουν δοῦκα, ἤρπασεν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν μερικὰ γυναικάρια ἐλευθερίων ἡθῶν, εἰς τὴν Δαμασκὸν τῆς Φοινίκης, καὶ τὰ ἠπείλει με ἐπιβολὴν βασάνων, διὰ νὰ τὰ ἀναγκάσῃ νὰ εἴπουν ἐγγράφως, ὅτι κάποτε ἦσαν Χριστιαναί, ὅτι ἀναγνωρίζουν ὅτι διεπράττοντο εἰς τὰς τάξεις των ἀθεμιτουργίαι, ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας των διέπραττον οὔτοι ἀκολασίας, καὶ ὅσα ἄλλα ἤθελεν ἐκεῖνος νὰ εἴπουν πρὸς συκοφάντησιν τοῦ δόγματος. Τοὺς λόγους τούτων ἐκτεθειμένους εἰς ὑπόμνημα κοινοποιεῖ καὶ οὗτος εἰς τὸν βασιλέα, με προσταγὴν τοῦ ὁποῖου δημοσιεύονται καὶ αὐτὰ τὰ κείμενα εἰς πάντα τόπον καὶ πόλιν.

ς'. Περὶ τῶν μαρτυρησάντων
αὐτῆν τὴν ἐποχὴν

- 6** 1 Ἄλλ' αὐτὸς μὲν, ὁ στρατάρχης, αὐτοκτονήσας μετ' ὀλίγον χρόνον, ἐτιμωρήθη διὰ τὴν κακοήθειάν του.
Ὡς πρὸς ἡμᾶς ὁμως ἀνεκινήθησαν πάλιν φυγαὶ καὶ σκληροὶ διωγμοὶ καὶ δειναὶ ἐπιθέσεις τῶν διοικητῶν ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν ἐναντίον ἡμῶν, οὕτως ὥστε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς εἰς τὸν θεῖον λόγον Χριστιανούς συλληφθέντες ἐδέχθησαν ἀπαραιτήτως τὴν εἰς θάνατον καταδίκην. Τρεῖς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν τῆς Φοινίκης Ἔμισαν, ὁμολογήσαντες ὅτι εἶναι

ὁμολογήσαντες, θηρίων βορᾶ παραδίδονται· ἐπίσκοπος ἦν ἐν
τούτοις Σιλβανός, τὴν ἡλικίαν ὑπέργηρος, ἐν ὅλοις ἔτεσι τεσ-
2 σαράκοντα τὴν λειτουργίαν διηγνυκώς. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρό-
νον καὶ Πέτρος τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικιῶν προστὰς
ἐπιφανέστατα, θεῖον ἐπισκόπων χρῆμα βίου τε ἀρετῆς ἔνεκα καὶ
τῆς τῶν ἱερῶν λόγων συνασκήσεως, ἐξ οὐδεμιᾶς ἀνάρπαστος
γεγονώς αἰτίας, μηδεμιᾶς προλαβούσης προσδοκίας, ἀθρόως
οὕτω καὶ ἀλόγως, ὡς ἂν Μαξιμίνου προστάξαντος, τὴν κεφα-
λὴν ἀποτέμνεται, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπισκό-
3 πων ἄλλοι πλείους ταῦτὸν ὑπομένουσι· Λουκιανός τε, ἀνὴρ
τὰ πάντα ἄριστος βίῳ τε ἐγκρατεῖ καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι
συγκεκροτημένος, τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν παροικίας πρεσβύτε-
ρος, ἀχθεὶς ἐπὶ τῆς Νικομηδέων πόλεως, ἔνθα τηρικαῦτα βασι-
λεὺς διατρέβων ἐτύγχανε, παρασχών τε ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος τὴν
ὑπὲρ ἧς προΐστατο διδασκαλίαν ἀπολογίαν, δεσμωτηρίῳ παραδο-
4 θεὶς κτίννυται. Τοσαῦτα δῆτα ἐν βραχεῖ τῷ μισοκάλῳ Μαξι-
μίνῳ καθ' ἡμῶν συνεσκεύαστο, ὡς τοῦ προτέρου δοκεῖν πολλῶ
χαλεπώτερον τοῦτον ἡμῖν ἐπεγηγέσθαι διωγμὸν.

ζ'. Περὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἐν στήλαις
ἀνατεθείσης γραφῆς

7 1 Ἀνὰ μέσας γέ τοι τὰς πόλεις, ὃ μηδὲ ἄλλοτέ ποτε, ψηφι-
σματα πόλεων καθ' ἡμῶν καὶ βασιλικῶν πρὸς ταῦτα διατάξεων
ἀντιγραφὰι στήλαις ἐντετυπωμένα χαλκαῖς ἀνωρθοῦντο, οἳ τε
παῖδες ἀνὰ τὰ διδασκαλεῖα Ἰησοῦν καὶ Πιλαῶτον καὶ τὰ ἐφ' ὕ-
βρει πλασθέντα ὑπομνήματα διὰ στόματος κατὰ πᾶσαν ἔφερον
2 ἡμέραν. Ἐνταῦθά μοι ἀναγκαῖον εἶναι φαίνεται αὐτὴν δὴ ταύτην
τὴν ἐν στήλαις ἀνατεθείσαν τοῦ Μαξιμίνου γραφὴν ἐντάξει,

6. Βλ. ἀνωτέρω 8,13,2ε.

6α. Βλ. ἀνωτέρω 7,32,31 καὶ 8,13,7.

6β. Βλ. ἀνωτέρω 8,13,2.

- Χριστιανοί, παραδίδονται βορά εἰς τὰ θηρία, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο ὁ ἐπίσκοπος Σιλβανός, ὑπέργυρος εἰς τὴν ἡλικίαν, διανύσας εἰς τὸ λειτούργημα τεσσαράκοντα ἔτη ἐν ὄλω^{6α}.
- 2 Κατὰ τὸν ἴδιον δὲ χρόνον ὁ ἐνδόξως ἐπισκοπεύσας τῶν παροικιῶν Ἀλεξανδρείας Πέτρος, θεῖος τύπος ἐπισκόπων καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν βίου καὶ διὰ τὴν βαθεῖαν σπουδὴν τῶν ἱερῶν λόγων, ἀρπαγείς χωρὶς καμμίαν αἰτίαν, χωρὶς νὰ ἀναμένεται, ἐντελῶς ἐξαφνικὰ καὶ παραλόγως, ὡσάν μὲ προσταγὴν τοῦ Μαξιμίνου, ἀποκόπτεται κατὰ τὴν κεφαλὴν, μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸν ὑπομένουν τὸ ἴδιον καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐπισκόπων τῆς
- 3 Αἰγύπτου^{6β}. Ἐπίσης ὁ Λουκιανός, ἀνὴρ καθ' ὅλα ἄριστος, φημισμένος διὰ τὸν ἐγκρατῆ βίον καὶ τὰ ἱερὰ μαθήματα, πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, ὀδηγηθεὶς εἰς τὴν πόλιν τῶν Νικομηδέων, ὅπου τότε διέτριβεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀποδώσας ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος τὴν ἀπολογία τῆς διδασκαλίας ὑπὲρ τῆς ὁποίας παρίστατο ἐκεῖ, παραδίδεται εἰς τὸ
- 4 δεσμωτήριον καὶ φονεύεται^{6γ}. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τόσα πολλὰ διεπράχθησαν ἐναντίον ἡμῶν εἰς βραχὺν χρόνον ὑπὸ τοῦ μισοκάλου Μαξιμίνου, ὥστε ὁ τῶρα ἐγερθεὶς ἐναντίον ἡμῶν διωγμὸς νὰ φαίνεται πολὺ σκληρότερος ἀπὸ τὸν προηγούμενον.

ζ'. Περὶ τοῦ χαραγμένου εἰς στήλας
διατάγματος καθ' ἡμῶν

- 7 1 Ψηφίσματα πόλεων ἐναντίον ἡμῶν καὶ ἀποκρίσεις πρὸς αὐτά, περιέχουσαι βασιλικά διατάγματα, ἀνωρθώνοντο τυπωμένα εἰς χαλκίνας στήλας, εἰς τὸ μέσον τῶν πόλεων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε συμβῆ ποτὲ ἄλλοτε, τὰ δὲ παιδία τῶν σχολείων ἔφερον εἰς τὸ στόμα των καθημερινῶς τὸν Ἰησοῦν
- 2 καὶ τὸν Πιλᾶτον καὶ τὰ ὑβριστικὰ πλαστὰ ὑπομνήματα. Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ἀναγκαῖον νὰ παραθέσω τὸ ἴδιον τὸ χαραχθὲν εἰς τὰς στήλας διάταγμα τοῦ Μαξιμίνου, διὰ νὰ καταστῆ

ἴν' ὁμοῦ τῆς τε τοῦ ἀνδρός θεμισείας ἢ ἀλαζῶν καὶ ὑπερήφανος αὐθάδεια φανερὰ κατασταίη καὶ τῆς παρὰ πόδας αὐτὸν μετελθούσης ἱερᾶς δίκης ἢ ἄυπνος κατὰ τῶν ἀσεβῶν μισοπονηρία, πρὸς ἧς ἐλαθεὶς οὐκ εἰς μακρὸν τάναντία περὶ ἡμῶν ἐβουλεύσατό τε καὶ δι' ἐγγράφων νόμων ἔδογματίσεν.

Ἄντιγραφον ἑρμηνείας τῆς Μαξιμίνοῦ πρὸς τὰ καθ' ἡμῶν ψηφίσματα ἀντιγραφῆς ἀπὸ τῆς ἐν Τύρῳ στήλης μεταληφθείσης

3 «Ἦδη ποτὲ ἡ ἀσθενὴς θρασύτης τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἴσχυσε πᾶσαν πλάνης ἀμαυρότητα καὶ ὁμίχλην ἀποσεισαμένη καὶ ἀνασκεδάσασα, ἣτις πρὸ τούτου οὐ τοσοῦτον τῶν ἀσεβῶν ὅσον τῶν ἀθλίων ἀνθρώπων τὰς αἰσθήσεις ὀλεθρίῳ ἀγνοίας σκότῳ ἐνειληθείσας ἐπολιόρκει, ἐπιγνῶναι ὡς τῇ τῶν ἀθανάτων
4 θεῶν φιλαγάθῳ προνοίᾳ διοικεῖται καὶ σταθεροποιεῖται· ὅπερ πρᾶγμα ἄπιστόν ἐστιν εἰπεῖν ὅπως κεχαρισμένον ὅπως τε ἠδιστον καὶ προσφιλὲς ἡμῖν γέγονεν ὡς μέγιστον δεῖγμα τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν προαιρέσεως δέδωκεν¹, ὁπότε καὶ πρὸ τούτου οὐδενὶ ἀγνωστον ἦν ὁποίας παρατηρήσεως καὶ θεοσεβείας πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεοὺς ἐτυγχάνετε ὄντες, οἷς οὐ ψιλῶν καὶ ὑποκένων ῥημάτων πίστις, ἀλλὰ συνεχῆ καὶ παράδοξα ἔργων ἐπι-
5 σήμων γνωρίζεται. Διόπερ ἐπαξίως ἡ ὑμετέρα πόλις θεῶν ἀθανάτων φόβον ἰδρυμά τε καὶ οἰκητήριον ἐπικαλοῖτο· πολλοῖς γοῦν παραδείγμασι καταφαίνεται τῇ τῶν οὐρανίων θεῶν αὐτὴν ἐπιδημίᾳ ἀνθεῖν.

6 Ἴδου τοίνυν ἡ ὑμετέρα πόλις πάντων τῶν ἰδίᾳ διαφερόντως αὐτῆς ἀμελήσασα καὶ τὰς πρότερον τῶν ὑπὲρ αὐ-

1. δέδωκεν Χρήστου: δεδωκέναι κώδ., ἐκδ.

φανερὰ τόσον ἢ ἀλαζονικὴ καὶ ὑπερήφανος αὐθάδεια τῆς θεομισείας τοῦ ἀνδρός, ὅσον καὶ ἡ ἄϋπνος κατὰ τῶν ἀσεβῶν μισοπονηρία τῆς θείας δίκης ἡ ὁποία τὸν ἐδίωκε κατὰ πόδας καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν κυνηγημένος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποφασίσῃ περὶ ἡμῶν τὰ ἀντίθετα καὶ νὰ διατυπώσῃ διὰ γραπτῶν νόμων.

Ἀντίγραφον μεταφράσεως τῆς ἀποκρίσεως
Μαξιμίνου πρὸς τὰ καθ' ἡμῶν ψηφίσματα,
ληφθείσης ἀπὸ τὴν στήλην ἐν Τύρῳ

3 «Τώρα πλέον ἢ ἀσθενῆς ζωηρότης τῆς ἀνθρωπίνης
διανοίας κατώρθωσε, διάσκορπίσασα καὶ διαλύσασα ὅλην
τὴν ἀμαυρότητα καὶ ὁμίχλην τῆς πλάνης, ἡ ὁποία προηγου-
μένως ἐπολιόρκει τὰς αἰσθήσεις ὄχι τόσον τῶν ἀσεβῶν ὅσον
τῶν ἀθλίων ἀνθρώπων περιτυλιχθείσας εἰς ὀλέθριον σκότος
ἀγνοίας, νὰ λάβῃ ἐπίγνωσιν ὅτι τὰ πάντα διοικοῦνται καὶ
4 διακρατοῦνται μὲ τὴν φιλάγαθον πρόνοιαν τῶν ἀθανάτων
θεῶν. Εἶναι ἀπίστευτον νὰ εἴπωμεν δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πό-
σον χαριτωμένον καὶ πόσον γλυκὺ καὶ προσφιλὲς μᾶς ἔχει
γίνει, πῶς μᾶς ἔχει δώσει μέγιστον δεῖγμα τῆς θεοφιλοῦς προ-
αιρέσεώς σας, μολονότι καὶ προηγουμένως εἰς κανένα δὲν ἦτο
ἄγνωστον ποίαν ἀφοσίωσιν καὶ ποίαν εὐσέβειαν ἐδεικνύετε
πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεούς, σεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναγνωρί-
ζεται, ὄχι πίστις ψιλῶν καὶ κενῶν λόγων, ἀλλὰ θαυμασία στα-
5 θερότης εἰς ἔνδοξα ἔργα. Διὰ τοῦτο βεβαίως ἐπαξίως θὰ ἠδύ-
νατο νὰ κληθῇ ἡ πόλις σας καταφύγιον, ἔδρα καὶ κατοικητή-
ριον τῶν ἀθανάτων θεῶν, ἀποδεικνύεται δὲ ἀπὸ πολλὰ παρα-
δείγματα ὅτι αὕτη ἀνθεῖ μὲ τὴν παραμονὴν τῶν οὐρανίων
θεῶν.

6 Ἴδου λοιπὸν ὅτι ἡ πόλις σας, παραμελήσασα ὅλα τὰ ἰδι-
αίτερα ἐνδιαφέροντά της καὶ παραβλέψασα τὰς προηγουμέ-

τῆς πραγμάτων δεήσεις παριδοῦσα, ὅτε πάλιν ἦσθετο τοὺς τῆς
 ἐπαράτου ματαιότητος γεγονότας ἔρπειν ἄρχεσθαι καὶ ὥσπερ
 ἀμεληθεῖσαν καὶ κεκοιμημένην πυρὰν ἀναζωπυρουμένων τῶν
 πυρσῶν μεγίστας πυρκαϊὰς ἀναπληροῦσαν, εὐθέως πρὸς τὴν
 ἡμετέραν εὐσέβειαν, ὥσπερ πρὸς μητρόπολιν πασῶν θεοσεβειῶν,
 χωρὶς τινος μελλήσεως κατέφυγεν, ἰασίν τινα καὶ βοήθειαν ἀ-
 7 παιτοῦσα· ἦντινα διάνοιαν σωτηριώδη διὰ τὴν πίστιν τῆς ὑμε-
 τέρας θεοσεβείας τοὺς θεοὺς ὑμῖν ἐμβεβληκῆναι δῆλόν ἐστιν.
 Ἐκεῖνος τοιγαροῦν, ἐκεῖνος ὁ ὑψιστος καὶ μέγιστος Ζεὺς, ὁ
 προκαθήμενος τῆς λαμπροτάτης ὑμῶν πόλεως, ὁ τοὺς πατρώους
 ὑμῶν θεοὺς καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα καὶ ἐστίαν καὶ οἴκους ἀπὸ
 πάσης ὀλεθρίου φθορᾶς ῥυόμενος, ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς τὸ σω-
 τήριον ἐνέπνευσε βούλημα, ἐπιδεικνὺς καὶ ἐμφαίνων ὅπως ἐ-
 ξαίρετόν ἐστι καὶ λαμπρὸν καὶ σωτηριῶδες μετὰ τοῦ ὀφειλο-
 μένου σεβάσματος τῇ θρησκείᾳ καὶ ταῖς ἱεροθρησκείαις τῶν ἀ-
 8 θανάτων θεῶν προσιέναι. Τίς γὰρ οὕτως ἀνόητος ἢ νοῦ παντὸς
 ἀλλότριος εὐρεθῆναι δύναται, ὃς οὐκ αἴσθεται τῇ φιλαγάθῳ τῶν
 θεῶν σπουδῇ συμβαίνειν μήτε τὴν γῆν τὰ παραδιδόμενα αὐτῇ
 σπέρματα ἀρνεῖσθαι τὴν τῶν γεωργῶν ἐλπίδα κενῆ προσδοκία
 σφάλλουσιν, μηδ' αὖ ἀσεβοῦς πολέμου πρόσοψιν ἀνεπικωλύτως
 ἐπὶ γῆς στηρίζεσθαι καὶ φθαρείσης τῆς τοῦ οὐρανοῦ εὐκρασίας
 ἀνχμῶντα τὰ σώματα πρὸς θάνατον κατασύρεσθαι, μηδὲ μὴν
 ἀμέτρων ἀνέμων πνεύμασι τὴν θάλασσαν κυμαίνουσιν κορυφοῦ-
 σθαι, μηδέ γε καταιγίδας ἀπροσδοκίτους καταρρηγνυμένας ὀ-
 λέθριον χειμῶνα ἐπεγείρειν, ἔτι τοίνυν μηδὲ τὴν τροφὸν ἀπάν-
 των καὶ μητέρα γῆν ἀπὸ τῶν κατωτάτω λαγόνων ἑαυτῆς ἐν φο-
 βερῷ τρόμῳ καταδυομένην μηδέ γε τὰ ἐπικείμενα ὄρη χασμά-
 των γινομένων καταλύεσθαι, ἅπερ πάντα καὶ τούτων ἔτι πολλῶν
 χαλεπώτερα κακὰ πρὸ τούτου πολλάκις γεγονέναι οὐδεὶς ἀγνοεῖ.
 9 Καὶ ταῦτα σύμπαντα διὰ τὴν ὀλέθριον πλάνην τῆς ὑποκένου

νας παρακλήσεις ὑπὲρ τῶν ὑποθέσεών της, ὅταν ἀντελήφθη
 ὅτι ἤρχισαν πάλιν νὰ ἔρπουν οἱ ὄπαδοὶ τῆς ἐπαράτου μαται-
 ὀτητος καὶ ὅτι ὡσὰν παραμεληθεῖσα καὶ κοιμωμένη πυρᾶ με
 ἀναζωπύρωσιν τῶν πυρσῶν, ὑπερβάλλει τὰς μεγίστας πυρ-
 καϊάς, ἀμέσως κατέφυγε χωρὶς ἀργοπορίαν εἰς τὴν εὐσέβειάν
 7 μας ὡς εἰς μητρόπολιν ὄλων τῶν θρησκευῶν, ζητοῦσα θερα-
 πείαν καὶ βοήθειαν. Εἶναι φανερὸν ὅτι τὴν σωτηριώδη αὐτὴν
 διάνοιαν ἔχουν ἐμβάλει εἰς σᾶς οἱ θεοὶ λόγῳ τῆς πιστῆς θεο-
 σεβείας σας. Ἐκεῖνος λοιπόν, ἐκεῖνος ὁ ὕψιστος καὶ μέγιστος
 Ζεὺς, ὁ προστάτης τῆς λαμπροτάτης πόλεώς σας, ὁ σώζων
 τοὺς πατρώους θεοὺς, τὰς γυναῖκας, τὰ τέκνα, τὰς ἐστίας,
 τοὺς οἴκους σας ἀπὸ πᾶσαν ὀλεθρίαν φθοράν, ἐνέπνευσεν εἰς
 τὰς ψυχὰς σας τὸ σωτήριο ἔλεγμα, ὑποδεικνύων καὶ φανερώ-
 νων πόσον ἐξάίρετον καὶ λαμπρὸν καὶ σωτήριο εἶναι νὰ
 8 προσερχῶμεθα μετὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν εἰς τὴν λατρείαν
 καὶ τὰς ἱεροτελεστίας εἰς τιμὴν τῶν ἀθανάτων θεῶν. Διότι
 ποῖος εἶναι τόσον ἀνόητος ἢ δύναται νὰ εὐρεθῆ τόσον ξένος
 πρὸς πᾶσαν λογικὴν, ὥστε νὰ μὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ φι-
 λάγαθος μέριμνα τῶν θεῶν εἶναι ἡ δύναμις διὰ τῆς ὁποίας
 συμβαίνει ὥστε οὔτε ἡ γῆ ν' ἀρνῆται τὰ παραδιδόμενα εἰς
 αὐτὴν σπέρματα διαψεύδουσα τὴν ἐλπίδα τῶν γεωργῶν με-
 ματαίαν ἀναμονήν, οὔτε ἡ θεὰ ἀσεβοῦς πολέμου νὰ στηρίζε-
 ται εἰς τὴν γῆν χωρὶς ἐμπόδια οὔτε τὰ ξηρὰ σώματα νὰ σύ-
 ρωνται πρὸς τὸν θάνατον ὅταν ἡ εὐκρασία τοῦ οὐρανοῦ δια-
 ταραχθῆ, οὔτε ἡ θάλασσα νὰ φουσκῶνῃ κυμαινομένη ἀπὸ ρεύ-
 ματα ὀρμητικῶν ἀνέμων, οὔτε ἀπροσδόκητοι καταιγίδες
 ἐκρηγνύμεναι νὰ προκαλοῦν ὀλεθρίαν τρικυμίαν, ἀκόμη μάλι-
 στα οὔτε ἡ τροφὸς ὄλων καὶ μήτηρ γῆ καθὼς συγκλονίζεται
 μετὰ φοβερὸν τρόμον ἀπὸ τὰς κατωτέρας λαγόνας της οὔτε τὰ
 ὑπερκείμενα ὄρη καθὼς προκαλοῦνται χάσματα νὰ κατακρη-
 μνίζωνται. Καὶ κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ ὅτι αὐτὰ ὅλα καὶ ἄλλα κακὰ
 πολὺ χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν πολλάκις γίνεαι προηγουμέ-
 9 νως. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐγένοντο ἐξ αἰτίας τῆς ὀλεθρίας πλάνης

ματαιότητος τῶν ἀθεμίτων ἐκείνων ἀνθρώπων ἐγένετο, ἥνικα κατὰ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπεπόλαζε καὶ σχεδὸν εἶπεῖν τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης αἰσχύναις ἐπίεζεν).

10 Τούτοις μεθ' ἕτερα ἐπιλέγει.

Ἐφοράτωσαν ἐν τοῖς πλατέσιν ἤδη πεδίοις ἀνθοῦντα τὰ λήϊα καὶ τοῖς ἀστάχυσιν ἐπικυμαίνοντα καὶ τοὺς λειμῶνας δι' εὐομβρίαν φρυαῖς καὶ ἄνθεσι λαμπομένους καὶ τὴν τοῦ ἀέρος κατάστασιν εὐκρατόν τε καὶ πραοτάτην ἀποδοθεῖσαν, χαιρέτωσαν λοιπὸν ἅπαντες διὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἱερουργίας τε καὶ τιμῆς τῆς τοῦ δυνατωτάτου καὶ στερροτάτου ἀέρος φορᾶς¹ ἐξευμενισθείσης καὶ διὰ τοῦτο τῆς εὐδινοτάτης εἰρήνης βεβαίως μεθ' ἡσυχίας ἀπολαύνοντες ἡδυνέσθωσαν. Καὶ ὅσοι τῆς τυφλῆς ἐκείνης πλάνης καὶ περιόδου παντᾶσιν ὠφελήθentes εἰς ὀρθὴν καὶ καλλίστην διάνοιαν ἐπανῆλθον, μειζόνως μὲν οὖν χαιρέτωσαν ὡς ἂν ἐκ χειμῶνος ἀπροσδοκίτου ἢ νόσου βαρείας ἀποσπασθέντες καὶ ἠδεῖαν εἰς τοῦπιὸν ζωῆς ἀπόλαυσιν

12 καρπωσάμενοι· εἰ δὲ τῇ ἐπαράτῳ αὐτῶν ματαιότητι ἐπιμένοιεν, πολλῶ πόρρωθεν τῆς ὑμετέρας πόλεως καὶ περιχώρου, καθὼς ἠξιώσατε, ἀποχωρισθέντες ἐξελαθήτωσαν, ἴν' οὕτω κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἀξιεπαίνου ὑμῶν περὶ τοῦτο σπουδῆς παντὸς μίσματος καὶ ἀσεβείας ἀποχωρισθεῖσα ἢ ὑμετέρα πόλις καὶ τὴν ἔμφυτον αὐτῇ πρόθεσιν μετὰ τοῦ ὀφειλομένου σεβάσματος ταῖς τῶν ἀθανάτων θεῶν ἱερουργίαις ὑπακούοι.

13 Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅσῳ προσφιλῆς ἡμῖν γέγονεν ἡ περὶ τούτου ἀξίωσις ὑμῶν, καὶ χωρὶς ψηφισμάτων καὶ χωρὶς δεήσεως ἀσθαιρέτῳ βουλήσει ἢ ἡμετέρα προθυμοτάτη φιλαγαθίας ψυχῆ, ἐπιτρέπομεν τῇ ὑμετέρα καθοσιώσει ὁποῖαν δ' ἂν βουλευθῆτε μεγαλοδωρεὰν ἀντὶ ταύτης ὑμῶν τῆς φιλοθέου προθέσεως αἰτη-

14 σαι. Καὶ ἤδη μὲν τοῦτο ποιεῖν καὶ λαβεῖν ἀξιώσατε· τεύξεσθε

1. φορᾶς προσθέτει Χρήστου.

καὶ ἀνοήτου ματαιοδοξίας τῶν παρανόμων ἐκείνων ἀνθρώπων, ὅταν ἡ πλάνη αὕτη ἐπλημμύριζε τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ ἐπίεζε σχεδὸν ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης μὲ τὰς αἰσχύνας τῆς».

10 Μετ' ὀλίγα ἄλλα προσθέτει εἰς ταῦτα.

«Ὡς κυττάξουν τώρα εἰς τὰ εὐρύχωρα πεδία τὰ σπαρτὰ ἀνθισμένα καὶ κυματίζοντα μὲ τοὺς ἀστάχεις των καὶ τοὺς λειμῶνας νὰ λάμπουν ἀπὸ χλόην καὶ ἄνθη λόγῳ τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος νὰ εἶναι εὐκρα-
11 τος καὶ γλυκυτάτη· ὡς χαίρουν λοιπὸν ὅλοι διότι ἡ ὁρμὴ τοῦ δυνατωτάτου καὶ σταθερωτάτου ἀνέμου ἐξηυμενίσθη διὰ τῆς εὐσεβείας, τῆς ἱεροτελεστικῆς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὡς εὐφραίνωνται ἀπολαύοντες ἀσφαλῶς μὲ ἡσυχίαν τῆς καλωσυνάτης εἰρήνης. Καὶ ὅσοι ἀπηλλάγησαν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν τυφλὴν ἐκείνην πλάνην καὶ περιπλάνησιν καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ καλλίστην διάνοιαν, ὡς χαίρουν περισσότερον ὡσὰν νὰ ἀπεσπιάσθησαν ἀπὸ ἀπροσδόκητον τρικυμίαν ἢ βαρεῖαν νόσον καὶ ἐκέρδισαν εἰς τὸ ἐξῆς γλυκεῖαν
12 ἀπόλαυσιν ζωῆς. Ἐὰν δὲ ἐπιμένουν εἰς τὴν ἐπάρατον ματαιοδοξίαν των, ὡς ἐξορισθοῦν ἀποχωριζόμενοι πολὺ μακρὰν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων τῆς, ὅπως ἐζητήσατε, οὕτως ὥστε ἡ πόλις σας, ἀπαλλαγεῖσα ἀπὸ πᾶν μίασμα καὶ πᾶσαν ἀσέβειαν συμφώνως πρὸς τὸν ἀξιέπαινον ζῆλον σας περὶ τούτου, νὰ ὑποφωνῆ⁷ καὶ τὴν ἔμφυτον πρόθεσίν τῆς μὲ τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν εἰς τὰς ἱεουργίας τῶν ἀθανάτων θεῶν.

13 Διὰ νὰ γνωρίσετε δὲ πόσον προσφιλὴς κατέστη εἰς ἡμᾶς ἡ περὶ τούτου αἴτησίς σας καὶ πόσον προθυμοτάτη εἶναι εἰς φιλαγαθίαν ἢ ψυχὴ ἡμῶν οἰκειοθελῶς, ἐπιτρέπομεν εἰς τὴν ἀφοσιώσιν σας νὰ ζητήσετε ὅποιανδῆποτε μεγαλοδωρεάν
14 θελήσετε ἔναντι τῆς φιλοθέου ταύτης προθέσεώς σας. Καὶ τώρα

7. Ἡ λέξις «ὑπακούω» ἔχει ἐδῶ μουσικολογικὴν ἔννοιαν, δηλαδὴ τὴν ἔννοιαν ἀντιφωνήσεως εἰς μελωδίαν. Ἐπειδὴ οἱ ξένοι ἐκδύοται καὶ μεταφρασταὶ δὲν κατενόησαν τὸ πρᾶγμα, φρονοῦν ὅτι τὸ κείμενον εἶναι ἐφθαρμένον.

γὰρ αὐτῆς χωρὶς τινος ὑπερθέσεως· ἥτις παρασχεθεῖσα τῇ ὑμετέρα πόλει εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα τῆς περὶ τοὺς ἀθανάτους θεοὺς φιλοθέου εὐσεβείας παρέξει μαρτυρίαν, τὸ¹ δὲ ὑμᾶς ἀξίων ἐπάθλων τετυχηκέναι παρὰ τῆς ἡμετέρας φιλαγαθίας ταύτης ὑμῶν ἔνεκεν τῆς τοῦ βίου προαιρέσεως υἰοῖς τε καὶ ἐκγόνοις ὑμετέροις ἐπιδειχθήσεται).

15 Ταῦτα δὴ καθ' ἡμῶν κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ἀνεστηλίτευτο, πάσης ἐλπίδος, τὸ γοῦν ἐπ' ἀνθρώποις, ἀγαθῆς τὰ καθ' ἡμᾶς ἀποκλείοντα, ὡς κατ' αὐτὸ δὴ τὸ θεῖον ἐκεῖνο λόγιον, εἰ δυνατόν, ἐπὶ τούτοις καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοὺς σκανδαλίζεσθαι.

16 Ἦδη γέ τοι σχεδὸν τῆς παρὰ τοῖς πλείστοις ἀποψυχούσης προσδοκίας, ἀθρόως, καθ' ὁδὸν ἔτι τὴν πορείαν ἐν τισι χώραις διανυόντων τῶν τὴν προκειμένην καθ' ἡμῶν γραφὴν διακονουμένων, ὁ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ὑπέρομαχος Θεὸς μονονουχὶ τὴν τοῦ τυράννου καθ' ἡμῶν ἐπιστομίζων μεγαλαυχίαν, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οὐράνιον συμμαχίαν ἐπεδείκνυτο.

η'. Περὶ τῶν μετὰ ταῦτα συμβεβηκότων ἐν λιμῶ καὶ λοιμῶ καὶ πολέμοις

8 1 Οἱ μὲν οὖν ἐξ ἔθους ὄμβροι τε καὶ ὑετοὶ χειμαδίου τῆς ὥρας ὑπαρχούσης τὴν ἐπὶ γῆς ἀνεῖχον συνήθη φορὰν, λιμὸς δ' ἀδόκητος ἐπισκίπτει καὶ λοιμὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ τινος ἑτέρου νοσήματος (ἐλκος δὲ ἦν φερωδύμως τοῦ πυρῶδους ἔνεκεν ἀνθραξ προσαγορευόμενον) ἐπιφορὰ, ὁ καὶ καθ' ὅλων μὲν ἔρπον τῶν σωμάτων σφαλεροὺς ἐνεποιεῖ τοῖς πεπονθόσι κινδύνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ὀφθαλμῶν διαφερόντως ἐπὶ πλείστον γινόμενον μυρίους ὄσους ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶ πηροὺς ἀ-
2 πειροῦσθετο. Τούτοις προσεπανίσταται τῷ τυράνῳ ὁ πρὸς Ἀρ-

1. τὸ Mommsen: τοῦ κώδ., ἐκδ.

ἀποφασίσσατε νὰ τὸ πράξετε καὶ δεχθῆτε· διότι θὰ τὴν λάβετε χωρὶς καθυστέρησιν. Ὄταν δὲ αὕτη παραχωρηθῆ εἰς τὴν πόλιν σας, θὰ παράσχη μαρτυρίαν εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας περὶ τῆς φιλοθέου εὐσεβείας πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεούς· τὸ ὅτι δὲ ἔχετε κερδίσει ἄξια ἔπαθλα ὑπὸ τῆς φιλαγαθίας ἡμῶν λόγῳ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν διαγωγῆς θὰ δεικνύεται εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἀπογόνους σας».

15 Αὐτὰ λοιπὸν εἶχον ἀναγραφῆ ἐπὶ στηλῶν εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν, ἀποκλείοντα ἀπὸ τὴν κατάστασιν ἡμῶν οἴανδήποτε ἐλπίδα, ὅσον ἐξηρτάτο ἀπὸ ἀνθρώπους, ὥστε, συμφῶνως πρὸς ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ θεῖον λόγιον, εἰ δυνατὸν, νὰ σκαν-
16 δαλίζωνται ἀπὸ αὐτὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐκλεκτοί ^{7α}. Ὄταν δὲ ἡ ἐλπίς εἶχε σχεδὸν ἐγκαταλείψει τοὺς πλείστους, ἐξαφνικὰ, ἐνῶ ἀκόμη οἱ μεταφέροντες τὸ προκείμενον ἐναντίον ἡμῶν διάταγμα εἰς μερικὰς ἐπαρχίας εὐρίσκοντο εἰς τὸ μέσον τῆς πορείας, ὁ ὑπέρμαχος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ χαλιναγωγῶν, θὰ ἐλέγομεν, τὴν ἐναντίον ἡμῶν μεγαλαυχίαν τοῦ τυράννου, ἐπέδειξε τὴν οὐράνιον ὑπὲρ ἡμῶν συμμαχίαν.

η'. Περὶ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων ἀπὸ
λιμόν, λοιμόν καὶ πολέμους

8 1 Αἱ καταιγίδες λοιπὸν καὶ αἱ βροχαὶ αἱ παρατηρούμενα τὸν χειμῶνα ἐσταμάτησαν τὴν συνήθη ἐπὶ τῆς γῆς καταφορᾶντων, ἀπροσδόκητος δὲ λιμὸς ἐπισκῆπτει καὶ μετ' αὐτὸν λοιμός. Ἐπὶ πλεόν παρουσιάσθη ἐπιδημία ἐνὸς ἄλλου νοσήματος (ἦτο δὲ ἔλκος τὸ ὁποῖον λόγῳ τοῦ φλεγμονώδους ὀνομάζεται χαρακτηριστικῶς ἀνθραξ), τὸ ὁποῖον ἔρπον εἰς ὀλόκληρον τὸ σῶμα προεκάλει σοβαροὺς κινδύνους εἰς τοὺς πάσχοντας, μάλιστα δὲ ἐπεκτεινόμενον κατὰ τὸ πλεῖστον ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καθίστα μύριους ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδιὰ
2 ἀναπήρους. Μαζὶ μὲ αὐτὰ ἐγείρεται κατὰ τοῦ τυράννου ὁ πό-

μενίους πόλεμος, ἄνδρας ἐξ ἀρχαίου φίλους τε καὶ συμμάχους Ῥωμαίων, οὓς καὶ αὐτοὺς Χριστιανοὺς ὄντας καὶ τὴν εἰς τὸ θεῖον εὐσέβειαν διὰ σπουδῆς ποιουμένους ὁ θεομισῆς εἰδώλοις θύειν καὶ δαίμοσιν ἐπαναγκάσαι πεπειραμένος, ἐχθροὺς ἀντὶ φίλων καὶ πολεμίους ἀντὶ συμμάχων κατεστήσατο. Ἐθρόως δὲ ταῦτα πάντα ὑφ' ἑνα καὶ τὸν αὐτὸν συρρεύσαντα καιρὸν, τῆς τοῦ τυράννου θρασύτητος τὴν κατὰ τοῦ θείου μεγαλαυχίαν διήλεγξεν, ὅτι δὴ τῆς περὶ τὰ εἰδῶλα αὐτοῦ σπουδῆς καὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἔνεκα πολιορκίας μὴ λιμὸν μηδὲ λοιμὸν μηδὲ μὴν πόλεμον ἐπὶ τῶν αὐτοῦ συμβῆναι καιρῶν ἐθρασύνετο. Ταῦτα δ' οὖν ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπελθόντα, καὶ τῆς αὐτοῦ καταστροφῆς περιειλήφει τὰ προοίμια.

4 Αὐτὸς μὲν οὖν περὶ τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον ἅμα τοῖς αὐτοῦ στρατοπέδοις κατεπονεῖτο, τοὺς δὲ λοιποὺς τῶν τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις οἰκούντων δεινῶς ὁ λιμὸς τε ἅμα καὶ ὁ λοιμὸς κατετροχέτην, ὡς ἐνός μέτρου πυρῶν δισχιλίας καὶ πεντακοσίας Ἀττικὰς ἀντικαταλλάττεσθαι. Μυριοὶ μὲν οὖν ἐτύγγανον οἱ κατὰ πόλεις θνήσκοντες, πλείους δὲ τούτων οἱ κατ' ἀγροὺς τε καὶ κώμας, ὡς ἤδη καὶ τὰς πάλαι τῶν ἀγροίκων πολυάνδρους ἀπογραφὰς μικροῦ δεῖν παντελῆ παθεῖν ἐξάλειψιν, ἄθρόως σχεδὸν ἀπάντων ἐνδεία τροφῆς καὶ λοιμῶδει νόσῳ διεφθαρμένων.

6 Τινὲς μὲν οὖν τὰ ἑαυτῶν φίλτατα βραχυτάτης τροφῆς τοῖς εὐπορωτέροις ἀπεμπολᾶν ἤξιον, ἄλλοι δὲ τὰς κτήσεις κατὰ βραχὺ διαπιπράσκοντες εἰς ἐσχάτην ἐνδείας ἀπορίαν ἤλαννον, ἤδη δὲ τινες σμικρὰ χόρτου διαμασώμενοι σπαράγματα καὶ τινὰς ἀνέδην φθοροποιούς ἐσθίοντες πύας, τὴν τῶν σωμάτων ἕξιν λυμαι-
7 νόμενοι διώλλυντο. Καὶ γυναιῶν δὲ τῶν κατὰ πόλεις εὐγενίδων τινὲς εἰς ἀναίσχυντον ἀνάγκην πρὸς τῆς ἀπορίας ἐλαθεῖσαι, μεταίτεῖν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν προεληλύθεσαν, τῆς πάλαι ἐλευθερίου

8. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ἀρμενίων ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ βασιλέως Τιριδάτου (264-317). Τὸ 297 πέντε ἐπαρχίαι ἀρμενικαὶ προσηρτήθησαν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.

λεμος πρὸς τοὺς Ἀρμενίους ἀνθρώπους φίλους καὶ συμμάχους τῶν Ρωμαίων ἀπὸ παλαιά, τοὺς ὁποίους ὁ θεομισῆς ἡγεμῶν, ἐπειδὴ ἦσαν καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ⁸ καὶ ἐδείκνυον πολὺν ζῆλον διὰ τὴν εὐσέβειαν πρὸς τὸ θεῖον, ἐπεχείρησε νὰ ἐξαναγκάσῃ νὰ θύουν εἰς τὰ εἰδωλα καὶ τοὺς δαίμονας, καὶ οὕτω τοὺς κατέστησεν ἐχθροὺς ἀπὸ φίλους καὶ πολεμίους ἀπὸ συμμά-
 3 χους. "Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν συρρεύσαντα ἀποτόμως εἰς ἓνα καὶ τὸν ἴδιον καιρὸν ἐξηυτέλισαν τὴν θρασεῖαν μεγαλορρημοσύνην τοῦ τυράννου κατὰ τοῦ θείου, διότι διεβεβαίωσε μὲ θρασυτήτητα ὅτι δῆθεν λόγῳ τοῦ ζήλου του πρὸς τὰ εἰδωλα καὶ τοῦ ἐναντίον ἡμῶν διωγμοῦ δὲν θὰ συνέβαινον εἰς τὸν καιρὸν του οὔτε λιμὸς οὔτε λοιμὸς οὔτε πόλεμος. Ταῦτα λοιπὸν ἐπελθόντα μαζὶ καὶ συγχρόνως ἀπετέλεσαν τὸ προοίμιον καὶ τῆς ἰδικῆς του καταστροφῆς.

4 Πράγματι αὐτὸς μὲν κατεπονείτο μὲ τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀρμενίους μαζὶ μὲ τὸ στράτευμά του, τοὺς δὲ λοιποὺς τῶν κατοίκων τῶν ὑπ' αὐτὸν πόλεων κατέτρυχον δεινῶς ταυτοχρόνως ὁ λιμὸς καὶ ὁ λοιμὸς, μέχρι τοιοῦτου σημείου ὥστε ἐν δοχεῖον σίτου νὰ πωλῆται ἀντὶ δύο χιλιάδων πεντακοσίων
 5 ἄττικῶν δραχμῶν. Μυριοὶ ἦσαν οἱ ἀποθνήσκοντες εἰς τὰς πόλεις, περισσότεροι δὲ οἱ εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς κώμας, ὥστε οἱ παλαιοὶ μακρότατοι ὀνομαστικοὶ κατάλογοι τῶν ἀγροτῶν νὰ ὑποστοῦν πλήρη σχεδὸν ἐξάλειψιν, διότι ὅλοι σχεδὸν ἀπέθνησκον ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῆς καὶ ἀπὸ ἐνδημικὴν νόσον.

6 Μερικοὶ λοιπὸν ἐζήτουν νὰ διαθέσουν τὰ προσφιλέστερα ἀντικείμενά των εἰς τοὺς εὐπορωτέρους ἀντὶ ὀλίγης τροφῆς, ἄλλοι δὲ πωλοῦντες τὰ κτήματά των λίγα λίγα ἔφθανον εἰς ἐσχάτην πτωχείαν, ἄλλοι ἀκόμη, μασῶντες μικρὰ τεμάχια χάρτου καὶ τρώγοντες ἀπρόσεκτα δηλητηριώδη φυτὰ, κα-
 7 τέστρεφον τὴν ὑγείαν τῶν σωμάτων καὶ ἀπέθνησκον. Μερικαὶ γυναῖκες εὐγενοῦς καταγωγῆς φθάσασαι εἰς ἀναίσχυντον ἀνάγκην λόγῳ ἀπορίας κατήντησαν νὰ ἐπαιτοῦν εἰς τὰς ἀγοράς, ὑποδεικνύουσαι ὡς μόνον δεῖγμα τῆς παλαιᾶς ἐλευθερίου

τροφῆς ὑπόδειγμα διὰ τῆς περὶ τὸ πρόσωπον αἰδοῦς καὶ τῆς ἀμφὶ τὴν περιβολὴν κοσμιότητος ὑποφαίνουσαι.

8 Καὶ οἱ μὲν ἀπεσκληρότεσ ὥσπερ εἶδωλα νεκρὰ ὧδε κἀκεῖσε ψυχορραγοῦντες ἐνσειόμενοι τε καὶ περιολισθαίνοντες ὑπ' ἀδυναμίας τοῦ στῆναι κατέπιπτον ἐν μέσαις τε πλατεῖαις πρηνεῖς ἠπλωμένοι ὀρέξαι σφίσι μικρὸν τρύφος ἄρτου κατηντιβόλον καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς ἐσχάταις ἔχοντες ἀναπνοαῖς πεινῆν ἐπεβόων, πρὸς μόνην ταύτην τὴν ὀδυνηροτάτην φωνὴν εὐσθενεῖς
9 καθιστάμενοι· οἱ δὲ τὴν πληθὺν τῶν αἰτούντων καταπληττόμενοι, ὅσοι τῶν εὐπορωτέρων ἐδόκουν εἶναι, μετὰ τὸ μυρία παρασχεῖν εἰς ἀπηνῆ λοιπὸν καὶ ἄτεγκτον ἐχώρουν διάθεσιν, τὰ αὐτὰ τοῖς αἰτοῦσιν ὅσον οὐπω καὶ αὐτοὶ πείσεσθαι προσδοκῶντες, ὥστ' ἤδη κατὰ μέσας ἀγοράς καὶ στενωποὺς νεκρὰ καὶ γυμνὰ σώματα ἐφ' ἡμέραις πλείοσιν ἄταφα διερριμένα θέαν
10 τοῖς ὀρῶσιν οἰκτροτάτην παρέχειν. Ἦδη γέ τοι καὶ κυνῶν τινες ἐγίνοντο βορά, δι' ἣν μάλιστα αἰτίαν οἱ ζῶντες ἐπὶ τὴν κυνοκτονίαν ἐτρέποντο δέει τοῦ μὴ λυσσήσαντας ἀνθρωποφαγίαν ἐργάσασθαι.

11 Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ὁ λοιμὸς πάντας οἴκους ἐπεβόσκετο, μάλιστα δ' οὗς ὁ λιμὸς διὰ τὸ εὐπορεῖν τροφῶν οὐχ οἷός τε ἦν ἐκτρῖψαι· οἱ γοῦν ἐν περιουσίαις, ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες καὶ μυριοὶ τῶν ἐν τέλει, ὥσπερ ἐπίτηδες τῇ λοιμῶδει νόσῳ πρὸς τοῦ λιμοῦ καταλελειμμένοι ὀξεῖαν καὶ ὠκυτάτην ὑπέμενον τελευτήν.

Πάντα δ' οὖν οἰμωγῶν ἦν ἀνάπλευα, κατὰ πάντας τε στενωποὺς ἀγοράς τε καὶ πλατείας οὐδ' ἦν ἄλλο τι θεωρεῖν ἢ θρήνους
12 μετὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς αὐλῶν τε καὶ κτύπων. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον δυσὶν ὄπλοις τοῖς προδεδηλωμένοις λοιμοῦ τε ὁμοῦ καὶ λιμοῦ στρατεύσας, ὅλας ὁ θάνατος ἐν ὀλίγῳ γενεᾶς ἐνεμήθη, ὡς ὀρᾶν ἤδη δυεῖν καὶ τριῶν σώματα νεκρῶν ὑπὸ μίαν ἐκφορὰν προκομιζόμενα.

ἀνατροφῆς διὰ τῆς σκορπισμένης εἰς τὸ πρόσωπόν των ἐν-
τροπῆς καὶ τῆς κοσμιότητος τῆς ἐνδυμασίας.

8 Καὶ ἄλλοι μὲν ἀποστεωμένοι, ὡσάν νεκρά εἶδωλα ψυ-
χορραγοῦντες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κλονιζόμενοι καὶ καταρρέοντες
ἀπὸ ἀδυναμίαν νὰ σταθοῦν, κατέπιπτον καὶ παρεκάλουν
ἐξηπλωμένοι πρηνεῖς εἰς τὸ μέσον τῶν πλατειῶν νὰ τοὺς δώ-
σουν μικρὸν τεμάχιον ἄρτου καὶ ἐφώναζον ὅτι πεινοῦν μὲ τὴν
ζωὴν των εὐρισκομένην εἰς τὰς τελευταίας ἀναπνοάς, διαθέ-
9 τοντες αὐτὴν μόνον τὴν ὀδυνηροτάτην φωνήν. Ἄλλοι δέ,
ἀπὸ τοὺς θεωρουμένους ὡς εὐπορωτέρους, καταπλησσομένοι
ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ζητούντων, ἀφοῦ ἔδωσαν ἄφθονα, εἰς
τὸ ἐξῆς ἀπέκτησαν διάθεσιν ἀνηλεῆ καὶ ἄσπλαγχνον, ἀναμέ-
νοντες ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ πάθουν καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια μὲ τοὺς
αἰτοῦντας, ὥστε τώρα πλέον νεκρά καὶ γυμνά σώματα ἐρ-
ριμμένα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς τὸ μέσον τῶν ἀγορῶν νὰ παρέ-
10 χουν οἰκτροτάτην θέαν εἰς τοὺς βλέποντας. Ἦδη δὲ μερικοὶ
ἔγιναν βορὰ καὶ τῶν κυνῶν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου οἱ ζῶντες
ἐπεδόθησαν εἰς τὴν κυνοκτονίαν ἀπὸ φόβον μὴ τυχὸν οἱ κύ-
νες λυσθήσουν καὶ ἀρχίσουν ἀνθρωποφαγίαν.

11 Καὶ ὁ λοιμὸς δὲ δὲν ἔβασκεν ὀλιγώτερον ὅλους τοὺς οἴ-
κους, μάλιστα ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν ἠδυνήθη νὰ κρημνίσῃ
ὁ λιμὸς ἐξ αἰτίας τῆς κατοχῆς ἀφθόνων τροφῶν. Οἱ πλούσιοι
λοιπὸν, ἄρχοντες, ἡγεμόνες καὶ πολυάριθμοι ἀξιωματοῦχοι,
ὡσάν ἐγκαταλελειμμένοι ἐπίτηδες ἀπὸ τὸν λιμὸν εἰς τὴν ἐπι-
δημικὴν νόσον, ὑπέμενον βίαιον καὶ ταχὺν θάνατον.

Ἄλλα δὲ ἐπληρώθησαν ἀπὸ οἰμωγᾶς, καὶ εἰς ὅλας τὰς
στενωπούς, τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς πλατείας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ
βλέπη κανεὶς τίποτε ἄλλο ἀπὸ θρήνους μὲ τοὺς συνηθισμένους
12 εἰς τὰς περιπτώσεις των αὐλοῦς καὶ κτύπους. Ἐκστρατεύσας
λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ τὰ προαναφερθέντα δύο ὄ-
πλα μαζί, τὸν λοιμὸν καὶ τὸν λιμὸν, ὁ θάνατος κατεβρόχθισεν
ὀλοκλήρους οἰκογενείας εἰς ὀλίγον χρόνον, ὥστε νὰ βλέπη κα-
νεὶς ἐνίοτε δύο καὶ τρία σώματα νεκρῶν νὰ μεταφέρωνται εἰς
μίαν ἐκφοράν.

- 13 Τοιαῦτα τῆς Μαξιμίνου μεγαλαυχίας καὶ τῶν κατὰ πόλεις καθ' ἡμῶν ψηφισμάτων τὰ ἐπίχειρα ἦν, ὅτε καὶ τῆς Χριστιανῶν περὶ πάντα σπουδῆς τε καὶ εὐσεβείας πᾶσιν ἔθνεσι διάδηλα
- 14 κατέστη τὰ τεκμήρια. Μόνοι γοῦν ἐν τηλικαύτῃ κακῶν περι-
στάσει τὸ συμπαθὲς καὶ φιλόανθρωπον ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδεικνύ-
μενοι, διὰ πάσης ἡμέρας οἱ μὲν τῇ τῶν θνησκόντων (μυριάδες
δ' ἦσαν οἷς οὗτις ἦν ὁ ἐπιμελησόμενος) κηδεῖα τε καὶ ταφῇ προσ-
εκαρτέρουν, οἱ δὲ τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν πρὸς τοῦ λιμοῦ
κατατροχομένων τὴν πληθὺν ὑπὸ μίαν σύναξιν ἀθροίζοντες ἄρ-
τους διένεμον τοῖς πᾶσιν, ὡς περιβόητον εἰς πάντας ἀνθρώπους
καταστήναι τὸ πρᾶγμα Θεὸν τε τῶν Χριστιανῶν δοξάζειν εὐσε-
βεῖς τε καὶ μόνους θεοσεβεῖς τούτους ἀληθῶς πρὸς αὐτῶν ἐ-
λεγχθέντας τῶν πραγμάτων ὁμολογεῖν.
- 15 Ἐφ' οἷς τοῦτον ἐπιτελουμένοις τὸν τρόπον ὁ μέγας καὶ οὐ-
ράνιος Χριστιανῶν ὑπέρμαχος Θεὸς τὴν κατὰ πάντων ἀνθρώπων
διὰ τῶν δεδηλωμένων ἐπιδειξάμενος ἀπειλὴν καὶ ἀγανάκτησιν
ἀνθ' ὧν εἰς ἡμᾶς ὑπερβαλλόντως ἐνεδείξαντο, τὴν εὐμενῆ καὶ φαι-
δρὰν τῆς αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς προνοίας ἀθῆτις ἡμῖν ἀγῆν ἀπεδίδου,
ὡς ἐν βαθεῖ σκότῳ παραδοξότατα φῶς ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ καταλάμ-
πων εἰρήνης ἐκφανές τε τοῖς πᾶσι καθιστὰς Θεὸν αὐτὸν τῶν
καθ' ἡμᾶς ἐπίσκοπον διὰ παντὸς γεγονέναι πραγμάτων, μαστί-
ζοντα μὲν καὶ διὰ τῶν περιστάσεων κατὰ καιρὸν ἐπιστρέφοντα
τὸν αὐτοῦ λαὸν πάλιν τ' αἰ μετὰ τὴν αὐτάρκη παιδείαν ἴλεω καὶ
εὐμενῆ τοῖς εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἔχουσιν ἀναφαινόμενον.

θ'. Περὶ τῆς τῶν θεοφιλῶν
βασιλέων νίκης

- 9 1 Οὕτω δῆτα Κωνσταντίνου, ὃν βασιλέα ἐκ βασιλέως εὐ-

9. Τὰ χειρόγραφα ἔχουν ἐκ λάθους ἀντιστρέψει τοὺς τίτλους τῶν κε-
φαλαίων θ' καὶ ι', τοὺς ὁποίους ἡμεῖς τοποθετοῦμεν εἰς τὴν θέσιν των. Ἐν-
νοεῖται ὅτι ὁ τίτλος «περὶ τῶν θεοφιλῶν βασιλέων», προέρχεται ἐκ τῆς ἀρ-
χικῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος βιβλίου, ἤτοι ἐκ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ

- 13 Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἐπίχειρα τῆς μεγαλαυχίας τοῦ Μαξιμί-
νου καὶ τῶν ψηφισμάτων εἰς τὰς πόλεις ἐναντίον ἡμῶν, ὅπο-
τε κατέστησαν φανεραὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς αἱ ἀποδείξεις
περὶ τοῦ ζήλου τῶν Χριστιανῶν δι' ὅλα τὰ πράγματα καὶ τῆς
14 εὐσεβείας αὐτῶν. Μόνοι λοιπὸν αὐτοὶ εἰς τόσον φοβερὰν σύμ-
πτωσιν κακῶν ἐδείκνυον τὴν συμπάθειαν καὶ φιλανθρωπίαν
μὲ τὰ ἔργα· καθημερινῶς ἄλλοι μὲν ἐφρόντιζον διὰ τὴν κη-
δεῖαν καὶ ταφὴν τῶν νεκρῶν (ἦσαν δὲ μυριάδες ἐκεῖνοι διὰ
τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ φροντίσῃ) ἄλλοι δὲ συνή-
θροιζον εἰς ἐνιαίαν σύναξιν τὸ πλῆθος τῶν εἰς πᾶσαν πόλιν
κατατρυχομένων ἀπὸ τὴν πείναν καὶ διένεμον εἰς ὅλους ἄρ-
τους, ὥστε τὸ πρᾶγμα τοῦτο νὰ καταστῆ ὀνομαστὸν εἰς
ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ αὐτοὶ νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸν τῶν
Χριστιανῶν καὶ νὰ ὁμολογοῦν ὅτι ἀληθῶς καὶ εὐσεβεῖς καὶ
θεοσεβεῖς ἠλέγχθησαν μόνον αὐτοὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα.
- 15 Καθὼς δὲ ταῦτα ἐπετελοῦντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον,
ὁ μέγας καὶ οὐράνιος Θεός, ὁ ὑπέρμαχος τῶν Χριστιανῶν,
φανερῶσας τὴν ἀπειλὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἐναντίον ὅλων τῶν
ἀνθρώπων διὰ τῶν δηλωθεισῶν ἐνεργειῶν, δι' ὅσα μεγάλα
κακὰ διέπραξαν εἰς βάρος ἡμῶν, μᾶς ἀπέδωσεν ἐκ νέου τὴν εὐ-
μενῆ καὶ φαιδρὰν λάμπριν τῆς προνοίας του δι' ἡμᾶς, ὡσὰν εἰς
βαθὺ σκότος καταλάμπων εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ἑαυτὸν κατὰ τρόπον
παράδοξον φῶς εἰρήνης καὶ καθιστῶν εἰς ὅλους φανερὸν ὅτι
ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔχει γίνοι ἐπιμελητῆς τῶν ὑποθέσεών μας δια-
παντός· μαστιγώνει βεβαίως καὶ κατὰ καιροὺς ἐπαναφέρει διὰ
τῶν δοκιμασιῶν τὸν λαόν του, ἀλλὰ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαραί-
τητον παιδείαν ἀναφαίνεται ἴλεως καὶ εὐμενῆς εἰς τοὺς στηρί-
ζοντας εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας των.

θ'. Περὶ τῆς νίκης τῶν θεοφιλῶν βασιλέων⁹

- 9 1 Οὕτω λοιπὸν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ὁποῖος εἶπομεν προη-
δλου ἔργου, ὅτε ὁ Λικίνιος κατετάσσετο ἀκόμη μετὰ τῶν θεοφιλῶν.

σεβῆ τε ἐξ εὐσεβεστάτου καὶ πάντα σωφρονεστάτου γεγονέναι προειρήκαμεν¹, πρὸς τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ τε τῶν ὄλων καὶ Σωτῆρος κατὰ τῶν δυσσεβεστάτων τυράννων ἀνεγηγερμένου πολέμου τε νόμῳ παραταξαμένου, Θεοῦ συμμαχοῦντος αὐτῷ παραδοξότατα, πίπτει μὲν ἐπὶ Ῥώμης ὑπὸ Κωνσταντῖνον Μαξέντιος, ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς οὐ πολὺν ἐπιζήσας ἐκείνῳ χρόνον, αἰσχίστῳ καὶ αὐτὸς ὑπὸ Λικίννιον οὐπω μανέντα τότε καταστρέφει θανάτῳ.

2 Πρῶτερός γε μὴν ὁ καὶ τιμῆ καὶ τάξει τῆς βασιλείας πρῶτος Κωνσταντῖνος τῶν ἐπὶ Ῥώμης κατατυραννουμένων φειδῶ λαβῶν, Θεὸν τὸν οὐράνιον τόν τε τούτου Λόγον, αὐτὸν δὴ τὸν πάντων Σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν, σύμμαχον δι' εὐχῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόεισιν πανστρατιᾶ, Ῥωμαίοις τὰ τῆς ἐκ προ-
3 γόνων ἐλευθερίας προμνώμενος. Μεξαντίου δῆτα μᾶλλον ταῖς κατὰ γοητείαν μηχαναῖς ἢ τῇ τῶν ὑπηκόων ἐπιθαρσοῦντος εὐνοίᾳ προελθεῖν γε μὴν οὐδ' ὅσον πυλῶν τοῦ ἄστεος ἐπιτολμῶν-
τος, ὀπλιτῶν δ' ἀνηρίθμῳ πλήθει καὶ στρατοπέδων λόχοις μυρίοις πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, ὅση τις ἐν κύκλῳ τῆς Ῥωμαίων καὶ Ἰταλίας ἀπάσης ὑπ' αὐτῷ δεδούλωτο, φραξα-
μένου, ὁ τῆς ἐκ Θεοῦ συμμαχίας ἀνημμένος βασιλεὺς ἐπιὼν πρώτη καὶ δευτέρα καὶ τρίτη τοῦ τυράννου παρατάξει εἶ μάλα
τε πάσας ἐλών, πρόεισιν ἐπὶ πλεῖστον ὅσον τῆς Ἰταλίας ἤδη τε
4 αὐτῆς Ῥώμην ἄγχιστα ἦν· εἶθ' ὡς μὴ τοῦ τυράννου χάριν Ῥωμαίοις πολεμεῖν ἀναγκάζοιτο, Θεὸς αὐτὸς δεσμοῖς τισιν ὥσπερ τὸν τύραννον πορρωτάτῳ πυλῶν ἐξέλκει καὶ τὰ πάλαι δὴ κατὰ

1. Τέσσερα χειρόγραφα (ΛΕΒΤ) περιέχουν ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως ὡς ἐξῆς τὸ κείμενον ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ «συμμαχοῦντος αὐτῷ»: πρὸς αὐτῷ Λικιννίου τε τοῦ μετ' αὐτόν, συνέσει καὶ εὐσεβεῖα τε τιμημένων, πρὸς σωτῆρος δύο θεοφιλῶν κατὰ τῶν δύο δυσσεβεστάτων τυράννων ἀνεγηγερμένων πολέμου τε νόμῳ παραταξαμένων, Θεοῦ συμμαχοῦντος ὑτοῖς».

γουμένως ¹⁰ ὅτι ἔγινε βασιλεὺς ἐκ βασιλέως, εὐσεβῆς ἐξ εὐσεβεστάτου καὶ σωφρονεστάτου καθ' ὅλα, παρεκινήθη ὑπὸ τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ τῶν ὄλων καὶ Σωτῆρος κατὰ τῶν δυσσεβεστάτων τυράννων καὶ ἐστήθη κανονικὴ παράταξις πολέμου, ἐνῶ ὁ Θεὸς συνεμάχει μὲ αὐτὸν θαυμασίως. Τότε εἰς μὲν τὴν Ρώμην πίπτει ὑπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ Κωνσταντίνου ὁ Μαξέντιος, ὁ δὲ τῆς ἀνατολῆς ἐπιζήσας ἐκείνου ὄχι πολὺν χρόνον, τελειώνεται καὶ αὐτὸς μὲ αἴσχιστον θάνατον ὑπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ Λικινίου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη παραφρονήσει ¹¹.

- 2 Πρῶτος βεβαίως ἐκκινεῖ ὁ πρῶτος εἰς τὴν τιμὴν καὶ τάξιν τῆς βασιλείας, ὁ Κωνσταντῖνος, λυπηθεὶς τοὺς τυραννουμένους εἰς τὴν Ρώμην ἐπικαλεσθεὶς μὲ τὰς εὐχὰς του ὡς σύμμαχον τὸν οὐράνιον Θεὸν καὶ τὸν Λόγον τούτου, τὸν Σωτῆρα πάντων Ἰησοῦν Χριστὸν δηλαδή, προχωρεῖ πανστρατιᾷ, ὑποσχόμενος εἰς τοὺς Ρωμαίους ἀποκατάστασιν τῆς ἐκ προ-
3 γόνων ἐλευθερίας. Ἐνῶ δὲ ὁ Μαξέντιος φυσικὰ ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας του μᾶλλον εἰς τὰ μαγικὰ μηχανεύματα παρὰ εἰς τὴν εὐνοίαν τῶν ὑπηκόων του, δὲν ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ οὔτε ἕως τὰς πύλας τῆς πόλεως, ἔφραξε δὲ μὲ ἀναρίθμητον πλῆθος ὀπλιτῶν καὶ μὲ πολυαρίθμους λόχους στρατιωτῶν πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, ὅση ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του γύρω ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἰταλίαν, ἐπῆλθεν ὁ προσκολλημένος εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ βασιλεὺς· συγκρουσθεὶς εἰς πρώτην, δευτέραν καὶ τρίτην παράταξιν, ἐνίκησεν εἰς ὅλας, προχωρεῖ διὰ μέσου τοῦ πλείστου μέρους τῆς Ἰταλίας καὶ ἤδη ἦτο πολὺ πλησίον τῆς Ρώμης.
- 4 Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ χάριν τοῦ τυράννου νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Ρωμαίους, αὐτὸς ὁ Θεὸς μὲ κάποιον εἶδος δεσμῶν σύρει τὸν τύραννον πολὺ ἔξω ἀπὸ τὰς πύλας. Τότε τὰς θαυμασίας κατὰ τῶν ἀσεβῶν παλαιᾶς ἐνεργείας, ἀπιστεῦ-

10. Βλ. ἀνωτέρω 8,13,13ε. 8,17 δὲ, 4.

11. Αὕτῃ ἡ φράσις ἀποτελεῖ προσθήκην τῆς δευτέρας ἐκδόσεως. Βλ. καὶ κατωτέρω 9,9,12.

ἄσεβῶν ὡς ἐν μύθου λόγῳ παρὰ τοῖς πλείστοις ἀπιστούμενα, πιστά γε μὴν πιστοῖς ἐν ἱεραῖς βίβλοις ἐστηλιτευμένα, αὐτῇ ἔναργεῖα πᾶσιν ἀπλῶς εἰπεῖν, πιστοῖς καὶ ἀπίστοις, ὀφθαλμοῖς τὰ παραδόξα παρειληφόσιν, ἐπιστώσατο.

5 Ὡσπερ γοῦν ἐπ' αὐτοῦ Μωυσέως καὶ τοῦ πάλαι θεοσεβοῦς Ἑβραίων γένους «ἄρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριπεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας· κατεπόθησαν ἐν Θαλάσση Ἐρυθρᾷ, πόντος ἐκάλυπεν αὐτούς», κατὰ τὰ αὐτὰ δὴ καὶ Μαξέντιος οἷ τε ἄμφ' αὐτὸν ὀπλῖται καὶ δορυφόροι «ἔδυσαν εἰς βυθὸν ὡς εἰ λίθος», ὀπηνίκα νῶτα δούς τῇ ἐκ Θεοῦ μετὰ Κωνσταντίνου δυνάμει, τὸν πρὸ τῆς πορείας διήει ποταμόν, ὃν αὐτὸς σκάφει ζεύξας καὶ εὖ μάλα γεφυρῶσας μη-
6 χανὴν ὀλέθρου καθ' ἑαυτοῦ συνεστήσατο· ἐφ' ᾧ ἦν εἰπεῖν «λάκκον ὤρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο. Ἐπιστρέφει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ
7 ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται». Ταύτη δῆτα τοῦ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ζεύγματος διαλυθέντος, ὑφιζάνει μὲν ἡ διάβασις, χωρεῖ δ' ἀθρόως αὐτανδρα κατὰ τοῦ βυθοῦ τὰ σκάφη, καὶ αὐτὸς γε πρῶτος ὁ δυσσεβέστατος, εἶτα δὲ καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν ὑπασπισταί, ἧ τὰ θεῖα προαναφωνεῖ λόγια, «ἔδυσαν ὡς εἰ
8 μόλιβδος ἐν ὕδατι σφοδρῶ»· ὥστε εἰκότως εἰ μὴ λόγοις, ἔργοις δ' οὖν ὁμοίως τοῖς ἄμφι τὸν μέγαν θεράποντα Μωυσέα τοὺς παρὰ Θεοῦ τὴν νίκην ἀραμένους αὐτὰ δῆ τὰ κατὰ τοῦ πάλαι δυσσεβοῦς τυράννου ᾧδέ πως ἂν ὑμνεῖν καὶ λέγειν «ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. Ἴππον καὶ ἀναβάτην ἔρριπεν εἰς θάλασσαν· βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς μου Κύριος, ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν», καὶ «τίς ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε, τίς ὁμοίός σοι;

12. Ἐξ. 15,4ε.

13. Ἐξ. 15,5.

14. Ἡ μάχη διεξήχθη εἰς τὴν Μουλβίαν γέφυραν τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 312.

15. Ψαλμ. 7,16ε.

16. Ἐξ. 15,10.

17. Ἐξ. 15,1ε.

τους διὰ τοὺς πλείστους, ὡς μυθικὰς, πιστευτὰς ὅμως εἰς τοὺς πιστοὺς ὡς ἀναγεγραμμένους εἰς τὰς ἱερὰς βίβλους, κατέστησε μὲ αὐτὴν τὴν ζωηρὰν παράστασιν πιστευτὰς εἰς ὅλους γενικῶς, ὅσοι ἔχουν παραλάβει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν των τὰ παράδοξα, πιστοὺς καὶ ἀπίστους.

- 5 Καθὼς λοιπὸν ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ παλαιοῦ θεοσεβοῦς γένους τῶν Ἑβραίων «τὰ ἄρματα τοῦ Φαραῶ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριπεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἵππεῖς καὶ στρατηλάτας· κατεπόθησαν ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, τοὺς ἐκάλυπεν ὁ πόντος»¹², κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Μαξέντιος καὶ οἱ περίξ αὐτοῦ ὀπλιῖται καὶ δορυφόροι «ἐχάθησαν εἰς τὸν βυθὸν ὡσὰν λίθοι»¹³, ὅταν ὁ στρέψας τὴν πλάνην πρὸς τὴν ἐκ Θεοῦ δύναμιν ἢ ὁποῖα ἦτο μαζί με τὸν Κωνσταντῖνον, διήρχετο τὸν ἔμπροσθέν των ποταμόν, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχε ζεύξει μὲ σκάφη καὶ εἶχε γεφυρώσει καλῶς
- 6 στήνων μηχανὴν ὀλέθρου ἐναντίον ἑαυτοῦ¹⁴. Περὶ αὐτοῦ ἤρμوزه νὰ εἶπη κανεῖς «λάκκον ἔσκαψε καὶ ἐξέχωσε, καὶ θὰ πέση μέσα εἰς βόθρον τὸν ὁποῖον κατεσκεύασεν. Ὁ πόνος του θὰ ἐπιστρέψη εἰς τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἡ ἀδικία του θὰ καταβῆ
- 7 ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν του»¹⁵. Ἄφοῦ μὲ αὐτὸν ἀσφαλῶς τὸν τρόπον διελύθη τό ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ζεῦγμα, κατέρρευσε ἢ διάβασις, ἐβυθίσθησαν δὲ ὁμαδικῶς αὐτανδρα τὰ σκάφη, καὶ πρῶτος αὐτὸς ὁ δυσσεβέστατος, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὑπασπισταί, ὅπως ἀναφωνοῦν τὰ θεῖα λόγια, «ἐβυθίσθησαν
- 8 ὡσὰν μόλιβδος εἰς κυματίζον ὕδωρ»¹⁶. Ὡστε εὐλόγως, ἂν ὄχι μὲ λόγους, πάντως μὲ ἔργα θὰ ἠδύναντο οἱ κερδίσαντες εἰς τὴν νίκην μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ὁμοίως μὲ τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν μέγαν θεράποντα Μωϋσῆν νὰ ὑμνήσουν καὶ νὰ εἶπουν τὰ ἴδια τὰ λόγια κατὰ τοῦ παλαιοῦ δυσσεβοῦς τυράννου κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, «ἄς ψάλωμεν εἰς τὸν Κύριον, διότι ἔχει καθ' ὑπερβολὴν δοξασθῆ. Ἴππον καὶ ἵππεά ἔρριπεν εἰς τὴν θάλασσαν. Βοηθὸς καὶ σκεπαστῆς μου εἶναι ὁ Κύριος, κατέστη δι' ἐμὲ σωτηρία»¹⁷, καὶ «ποῖος εἶναι ὁμοίός σου μεταξὺ τῶν θεῶν, Κύριε, ποῖος εἶναι ὁμοίός σου; δοξασμένος

δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις, θαυμαστός ἐν δόξαις, ποιῶν τέρατα)).

9 Ταῦτα καὶ ὅσα τούτοις ἀδελφά τε καὶ ἐμφορῇ Κωνσταντίνος τῷ πανηγεμόνι καὶ τῆς νίκης αἰτίῳ Θεῷ αὐτοῖς ἔργοις ἄνυμνήσας, ἐπὶ Ῥώμης μετ' ἐπινικίων εἰσήλανε, πάντων ἀθρόως αὐτὸν ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξὶ τῶν τε ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τῶν ἄλλως διασημοτάτων σὺν παρτιδήμῳ Ῥωμαίων παιδροῖς ὄμμασιν, αὐταῖς ψυχαῖς, οἷα λυτρωτὴν σωτῆρᾶ τε καὶ εὐεργέτην μετ' εὐφημιῶν καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδε-

10 χομένων· ὁ δ' ὥσπερ ἔμφυτον τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν κεκτημένος, μηδ' ὄλως ἐπὶ ταῖς βοαῖς ὑποσαλευόμενος μηδ' ἐπαιρόμενος τοῖς ἐπαίνοις, εὖ μάλα τῆς ἐκ Θεοῦ συνησθημένος βοηθείας, αὐτίκα τοῦ σωτηρίου τρόπαιον πάθους ὑπὸ χεῖρα ἰδίας εἰκόνας ἀνατεθῆναι προστάττει, καὶ δὴ τὸ σωτήριον σημεῖον ἐπὶ τῇ δεξιᾷ κατέχοντα αὐτὸν ἐν τῷ μάλιστα τῶν ἐπὶ Ῥώμης δεδημοσιευμένῳ τόπῳ στήσαντας αὐτὴν δὴ ταύτην προγραφὴν ἐντά-

11 ξαι ῥήμασιν αὐτοῖς τῇ Ῥωμαίων ἐγκελεύεται φωνῇ· «τούτῳ τῷ σωτηριώδει σημείῳ, τῷ ἀληθεῖ ἐλέγχῳ τῆς ἀνδρείας, τὴν πόλιν ὑμῶν ἀπὸ ζυγοῦ τοῦ τυράννου διασωθεῖσαν ἠλευθέρωσα, ἔτι μὴν καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον Ῥωμαίων τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιφανείᾳ καὶ λαμπρότητι ἐλευθερώσας ἀποκατέστησα».

12 Καὶ δὴ ἐπὶ τούτοις αὐτός τε Κωνσταντίνος καὶ σὺν αὐτῷ Λικίνιος, οὕτω τότε ἐφ' ἣν ὕστερον ἐκπέπτωκε μανίαν τὴν διάνοιαν ἐκτραπείς, Θεὸν τὸν τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων αὐτοῖς αἰτιον εὐμενίσαντες, ἄμφω μιᾷ βουλῇ καὶ γνώμῃ νόμον ὑπὲρ Χριστιανῶν τελεώτατον πληρέστατα διατυποῦνται, καὶ τῶν πεπραγμένων εἰς αὐτοὺς ἐκ Θεοῦ τὰ παράδοξα τά τε τῆς κατὰ τοῦ τυράννου νίκης καὶ τὸν νόμον αὐτὸν Μαξιμίνῳ, τῶν ἐπ' ἀνατολῆς ἔθνῶν ἔτι δυναστεύοντι φιλίαν τε πρὸς αὐτοὺς ὑποκορι-

18. Ἐξ. 15,11.

19. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

20. Εἶναι τὸ λεγόμενον διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου (βλ. κατωτέρω 10, 5,2ἔἔ.).

μεταξὺ τῶν ἀγίων, θαυμαστὸς κατὰ τὴν δόξαν, ἐκτελῶν θαύματα»¹⁸.

9 Αὐτὰ καὶ τὰ συγγενῆ καὶ παρόμοια μὲ αὐτὰ ἀφοῦ ἀνύμνησεν ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τὸν πανηγεμόνα καὶ αἴτιον τῆς νίκης Θεὸν διὰ τῶν πράξεών του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην μὲ θρίαμβον, ἐνῶ ὅλοι ὁμαδικῶς οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι μαζί μὲ τὰ μικρὰ νήπια καὶ τὰς γυναῖκας, καθὼς καὶ μὲ ὅλον τὸν δῆμον τῶν Ρωμαίων, τὸν ὑπεδέχοντο μὲ φαιδρούς ὀφθαλμούς, μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν των, ὡς λυτρωτήν, σωτῆρα καὶ εὐεργέτην μὲ εὐφημίας καὶ ἀχόρταστον χαράν. Αὐτὸς δὲ ἔχων ἔμφυτον τὴν εἰς τὸν Θεὸν εὐσέβειαν, χωρὶς καθόλου νὰ συγκινῆται ἀπὸ τὰς κραυγὰς οὔτε νὰ ἐπαίρεται ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους, συναισθανόμενος δὲ βαθέως τὴν ἐκ Θεοῦ βοήθειαν, προστάσσει ἀμέσως νὰ χαραχθῆ τρόπαιον τοῦ σωτηρίου πάθους εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ἀγάλματός του. Ἔστησαν μάλιστα κατὰ διαταγὴν του τὸ ἄγαλμα εἰς τὸ περισσότερο πολυσύχναστον μέρος τῆς Ρώμης φέρον τὸ σωτήριον σημεῖον¹⁹ εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ ἐχάραξαν τὴν ἐξῆς
10 ἐπὶ λέξει ἐπιγραφὴν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. «Μὲ αὐτὸ τὸ σωτηριῶδες σημεῖον, μὲ τὸ ἀληθὲς δεῖγμα τῆς ἀνδρείας, ἠλευθήρωσα τὴν πόλιν σας, διασώσας αὐτὴν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου, προσέτι δὲ καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον τῶν Ρωμαίων ἐλευθέρωσας ἀποκατέστησα εἰς τὴν ἀρχαίαν δόξαν καὶ λαμπρότητα».

12 Τότε μάλιστα ὁ Κωνσταντῖνος αὐτὸς καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Λικίνιος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκτραπῆ κατὰ τὴν διάνοιαν εἰς τὴν μανίαν ἢ ὁποῖα τὸν κατέλαβεν ἀργότερα, ἐξευμενίσαντες τὸν Θεόν, τὸν αἴτιον ὅλων τῶν ἀγαθῶν των, ἀμφοτέροι μὲ μίαν βουλήν καὶ γνώμην καταρτίζουσι νόμον²⁰ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀπολύτως τέλειον. Ἀποστέλλουσι δὲ ἔκθεσιν περὶ τῶν θαυμασίων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ περὶ τῆς νίκης κατὰ τοῦ τυράννου, ὡς καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν νόμον, πρὸς τὸν Μαξιμῖνον, κυρίαρχον ἀκόμη τῶν λαῶν

13 ζομένω, διαπέμπονται. Ὁ δ' οἷα τύραννος περιαλγῆς ἐφ' οἷς ἔγνω, γεγενημένος, εἶτα μὴ δοκεῖν ἑτέροις εἶξαι βουλόμενος μηδ' αὖ παρεκθέσθαι τὸ κελευσθὲν δέει τῶν προστεταχότων ὡς ἂν ἐξ ἰδίας αὐθεντίας τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόσι τοῦτο πρῶτον ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐπάναγκες διαχαράττει τὸ γράμμα, τὰ μηδέπω ποτὲ πρὸς αὐτοῦ πεπραγμένα ἐπιπλάστως αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ ψευδόμενος.

Ἐπιτολὴ ἐρμηνείας ἐπιστολῆς
τοῦ τυράννου

9α 1 «Ἰόβιος Μαξιμῖνος Σεβαστὸς Σαβίνω.

»Καὶ παρὰ τῆ σῆ στιβαρότητι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις φανερόν εἶναι πέποιθα τοὺς δεσπότας ἡμῶν Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανόν, τοὺς ἡμετέρους πατέρας, ἡνῖκα συνεῖδον σχεδὸν ἅπαντας ἀνθρώπους καταλειφθείσης τῆς τῶν θεῶν θρησκείας τῷ ἔθνει τῶν Χριστιανῶν ἑαυτοὺς συμμεμιχότας, ὀρθῶς διατεταχέναι πάντας ἀνθρώπους τοὺς ἀπὸ τῆς τῶν αὐτῶν θεῶν τῶν ἀθανάτων θρησκείας ἀναχωρήσαντας προδήλῳ κολᾶσει καὶ τιμωρία εἰς τὴν θρησκείαν τῶν θεῶν ἀνακληθῆναι. Ἄλλ' ὅτε ἐγὼ εὐτυχῶς τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀνατολὴν παρεγενόμην καὶ ἔγνω εἶς τινὰς τόπους πλείστους τῶν ἀνθρώπων τὰ δημόσια ὠφελεῖν δυναμένους ὑπὸ τῶν δικαστῶν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν ἐξορίζεσθαι, ἐκάστῳ τῶν δικαστῶν ἐντολὰς δέδωκα, ὥστε μηδένα τούτων τοῦ λοιποῦ προσφέρεσθαι τοῖς ἐπαρχιώταις ἀπηνῶς, ἀλλὰ μᾶλλον κολακεία καὶ προτροπαῖς πρὸς τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν αὐτοὺς ἀνακαλεῖν.

21. Ἀπὸ τὰ λεγόμενα εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην συνάγεται ὅτι συνετάχθη τὸ ἔτος μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Μαξιμίνου εἰς τὴν Νικομήδειαν (παράγρ. 4), ἄρα τὸ 312, καὶ φυσικὰ πρὸ τοῦ διατάγματος τοῦ Μεδιολάνου, πάντως δὲ μετὰ τὴν νίκην τοῦ Κωνσταντίνου (27 Ὀκτωβρίου 312). Προφανῶς ὁ Μαξιμῖνος ἐγνώρισε τὰς προθέσεις τῶν δύο συναυτοκρατόρων

13 τῆς ἀνατολῆς, ὑποκρινόμενον τὸν φίλον πρὸς αὐτούς. Αὐτὸς δέ, ἐνῶ ὡς τύραννος ἐστενοχωρήθη ἀπὸ ὅσα ἔμαθε, πάντως ἀφ' ἐνὸς μὲν θέλων νὰ μὴ φανῆ ὅτι ἀκολουθεῖ ἄλλους, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν διαταξάντων μὴ ἐπιθυμῶν νὰ παρασιωπήσῃ τὸ διάταγμα, συντάσσει κατ' ἀνάγκην μὲ ἰδικήν του δῆθεν πρωτοβουλίαν τὸ πρῶτον τοῦτο γράμμα πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄρχοντας ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιώνει ψευδῶς πράξεις του τὰς ὁποίας οὐδέποτε εἶχεν ἐκτελέσει ²¹.

Ἀντίγραφον μεταφράσεως
τῆς ἐπιστολῆς τοῦ τυράννου

9α 1 «Ἰόβιος Μαξιμίνος Αὐγουστος πρὸς τὸν Σαβῖνον.

»Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τὴν στιβαρότητά σου καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅτι οἱ δεσπότες ἡμῶν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανός, οἱ πατέρες ἡμῶν, ὅταν ἐσυνειδητοποίησαν ὅτι σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐγκαταλείψαντες τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, προσχωροῦν εἰς τὸν λαὸν τῶν Χριστιανῶν, ὀρθῶς διέταξαν νὰ ἀνακληθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν αὐτῶν ἀθανάτων θεῶν μὲ θεαματικὴν κόλασιν καὶ τιμωρίαν εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν. Ἄλλ' ὅταν ἐγὼ ἔφθασα διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἀνατολήν ὑπὸ εὐτυχεῖς οἰωνοὺς καὶ ἔμαθα ὅτι εἰς μερικὰ μέρη πλεῖστοι ἄνθρωποι δυνάμενοι νὰ ὠφελήσουν τὰς δημοσίας ὑποθέσεις ἐζωρίζοντο ὑπὸ τῶν δικαστῶν διὰ τὴν προαναφερθεῖσαν αἰτίαν, ἔδωσα εἰς ἕκαστον δικαστὴν ἐντολὰς νὰ μὴ συμπεριφέρεται εἰς τὸ ἐξῆς κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ἀπηνῶς πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς ἀνακαλῆ πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν μὲ κολακείαν καὶ συμβουλὰς.

δι' ἐπιστολῆς τοῦ Κωνσταντίνου.

3 »Τηρικαῦτα οὖν, ὅτε ἀκολούθως τῇ κελεύσει τῇ ἐμῇ ὑπὸ
 τῶν δικαστῶν ἐφυλάττετο τὰ προστεταγμένα, συνέβαινε μη-
 δένα ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν μήτε ἐξόριστον μήτε ἐνύβρι-
 στον γίνεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τοῦ μὴ βαρέως κατ' αὐτῶν τι
 4 γίνεσθαι εἰς τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἀνακεκλῆσθαι· μετὰ δὲ
 ταῦτα, ὅτε τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ εὐτυχῶς ἐπέβην εἰς τὴν Νι-
 κομήδειαν κἀκεῖ διετέλουν, παρεγένοντο πολῖται τῆς αὐτῆς πό-
 λεως πρὸς με ἅμα μετὰ τῶν ξοάνων τῶν θεῶν μειζόνως δεόμε-
 νοι ἵνα παντὶ τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ἔθνος μηδαμῶς ἐπιτρέποιτο
 5 ἐν τῇ αὐτῶν πατρίδι οἰκεῖν. Ἄλλ' ὅτε ἔγνων πλείστους τῆς αὐ-
 τῆς θρησκείας ἄνδρας ἐν αὐτοῖς τοῖς μέρεσιν οἰκεῖν, οὕτως αὐ-
 τοῖς τὰς ἀποκρίσεις ἀπένεμον ὅτι τῇ μὲν αἰτήσῃ αὐτῶν ἀσμένως
 χάριν ἔσχηκα, ἀλλ' οὐ παρὰ πάντων τοῦτο αἰτηθὲν κατεῖδον·
 εἰ μὲν οὖν τινες εἶεν τῇ αὐτῇ δεισιδαιμονία διαμένοντες, οὕτως
 ἕνα ἕκαστον ἐν τῇ ἰδία προαιρέσει τὴν βούλησιν ἔχειν, καὶ εἰ
 6 βούλουντο, τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἐπιγινώσκειν. Ὅμως καὶ
 τοῖς τῆς αὐτῆς πόλεως Νικομηδεῦσι καὶ ταῖς λοιπαῖς πόλεσιν,
 αἱ καὶ αὐταὶ εἰς τοσοῦτον τὴν ὁμοίαν αἴτησιν περισπουδᾶστως
 πρὸς με πεποιήκασιν, δηλονότι ἵνα μηδεὶς τῶν Χριστιανῶν ταῖς
 πόλεσιν ἐνοικοίη, ἀνάγκην ἔσχον προσφιλῶς ἀποκρίνασθαι,
 ὅτι δὴ αὐτὸ τοῦτο καὶ οἱ ἀρχαῖοι αὐτοκράτορες πάντες διεφύλα-
 ξαν καὶ αὐτοῖς τοῖς θεοῖς, δι' οὓς πάντες ἄνθρωποι καὶ αὐτὴ ἡ
 τῶν δημοσίων διοικήσεις συνίσταται, ἤρεσεν οὖν ὥστε τὴν το-
 σαύτην αἴτησιν, ἣν ὑπὲρ τῆς θρησκείας τοῦ θεοῦ αὐτῶν ἀναφέ-
 ρουσι, βεβαιώσαιμι.

7 »Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τῇ σῇ καθοσιώσει πρὸ
 τούτου τοῦ χρόνου διὰ γραμμάτων ἐπέσταλται καὶ δι' ἐντολῶν
 ὁμοίως κεκέλευσται ἵνα μὴ κατὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν τὸ τοιοῦτον
 ἔθος διαφυλάξαι ἐπιμεληθέντων μηδὲν τραχέως, ἀλλὰ ἀνεξικά-
 κως καὶ συμμέτρως συμπεριφέροντο αὐτοῖς, ὅμως ἵνα μήτε
 ὑπὸ τῶν βενεφικιαρίων μήτε ὑπ' ἄλλων τῶν τυχόντων ὕβρεις
 μήτε σεισμοὺς ὑπομένοισιν, ἀκόλουθον ἐνόμισα καὶ τούτοις τοῖς

- 3 »Τότε λοιπόν, όταν συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν μου ἐφυλάσσοντο τὰ προστάγματα, συνέβαινε νὰ μὴ ἐξορίζεται οὔτε νὰ κακοποιῆται κανεὶς κάτοικος τῶν ἀνατολικῶν περιοχῶν, ἀλλὰ μᾶλλον προσειλκύνοντο πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἐγένετο τίποτε εἰς βάρος των.
- 4 Μετὰ δὲ ταῦτα, όταν ὑπὸ εὐτυχεῖς οἰωνοὺς ἔφθασα πέρυσι εἰς τὴν Νικομήδειαν καὶ διέμεινα ἐκεῖ, μὲ ἐπεσκέφθησαν πολῖται τῆς πόλεως ταύτης φέροντες μαζί των τὰ ξόανα τῶν θεῶν καὶ μὲ παρεκάλεσαν νὰ μὴ ἐπιτραπῆ καθόλου μὲ κανένα τρόπον τὸ τοιοῦτον ἔθνος νὰ κατοικῆ εἰς τὴν πατρίδα των.
- 5 Ἄλλ' ὅταν ἔμαθα ὅτι πλεῖστοι ἄνδρες τῆς θρησκείας αὐτῆς κατοικοῦν εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, ἀπεκρίθην εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡὐχάριστήθην ἰδιαιτέρως διὰ τὴν αἴτησίν των, ἀλλὰ δὲν εἶδον νὰ ζητοῦν τοῦτο ὅλοι· ἐὰν μὲν λοιπὸν ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὅποιοι παραμένουν εἰς αὐτὴν τὴν δεισιδαιμονίαν, ἃς ἀκολουθῆ ἕκαστος τὴν προτίμησίν του, ἐὰν πάλιν θέλουν ἄλλως,
- 6 ἃς ἀναγνωρίσουν τὴν λατρείαν τῶν θεῶν. Ὅμως τόσον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἰδίας πόλεως, τοὺς Νικομηδεῖς, ὅσον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις, αἱ ὅποιαί ἐπίσης ὑπέβαλον πρὸς ἐμὲ ὁμοίαν αἴτησιν περὶ τοῦ ἰδίου πράγματος μὲ πολλὴν ἐπιμονήν, δηλαδὴ νὰ μὴ κατοικῆ κανεὶς Χριστιανὸς εἰς τὰς πόλεις, ἢναγκάσθην ν' ἀποκριθῶ φιλικῶς, διότι τὸν ἴδιον ἀκριβῶς κανόνα διεφύλαξαν καὶ ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι αὐτοκράτορες, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς θεοὺς τοὺς ἰδίους, διὰ τῶν ὁποίων ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ δημοσία διοικήσεις συγκρατοῦνται, ἤρεσε νὰ ἐπικυρώσω τὴν τοιαύτην αἴτησιν τὴν ὁποίαν ὑπέβαλον ὑπὲρ τῆς λατρείας τοῦ θείου αὐτῶν.
- 7 »Ἐπομένως, ἂν καὶ πολλάκις πρὸ τοῦ παρόντος χρόνου ἔχουν σταλῆ γράμματα εἰς τὴν ἀφοσίωσίν σου καὶ ὁμοίως ἔχουν δοθῆ προφορικαὶ ἐντολαὶ νὰ μὴ συμπεριφέρονται τραχέως πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας οἱ ὅποιοι φροντίζουν νὰ τηρῆσουν τοιαῦτα ἔθιμα, ἀλλὰ ἀνεξικάκως καὶ μετριοπαθῶς, ὅμως διὰ νὰ μὴ ὑφίστανται εἴτε ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν εἴτε ὑπὸ ὁποίωνδήποτε ἄλλων κακοποιήσεις καὶ ἐκβιασμοῦς, ἐθεώ-

γράμμασι τὴν σὴν στιβαρότητα ὑπομνήσαι ὅπως ταῖς κολακείαις καὶ ταῖς προτροπαῖς μᾶλλον τὴν τῶν θεῶν ἐπιμέλειαν
 8 τοὺς ἡμετέρους ἐπαρχιώτας ποιήσεως ἐπιγνώσκων· ὅθεν εἴ
 τις τῇ αὐτοῦ προαιρέσει τὴν θρησκείαν τῶν θεῶν ἐπιγνωστότερον
 προσλάβοι, τούτους ὑποδέχεσθαι προσήκει· εἰ δέ τινες τῇ ἰδίᾳ
 θρησκείᾳ ἀκολουθεῖν βούλοιντο, ἐν τῇ αὐτῶν ἐξουσίᾳ καταλεί-
 9 ποις. Διόπερ ἡ σὴ καθοσίωσις τὸ ἐπιτραπέν σοι διαφυλάττειν
 ὀφείλει· καὶ μηδενὶ ἐξουσία δοθῆ ὥστε τοὺς ἡμετέρους ἐπαρ-
 χιώτας ὕβρεσι καὶ σεισμοῖς ἐπιτροῦναι, ὅποτε, ὡσπερ προγέ-
 γραπται, ταῖς προτροπαῖς μᾶλλον καὶ ταῖς κολακείαις πρὸς τὴν
 τῶν θεῶν θρησκείαν τοὺς ἡμετέρους ἐπαρχιώτας προσήκει ἀ-
 νακαλεῖν. Ἴνα δὲ αὕτη ἡμῶν ἡ κέλευσις εἰς γνῶσιν πάντων
 τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν ἡμετέρων ἔλθῃ, διατάγματι ὑπὸ σοῦ προ-
 τεθέντι τὸ κεκελευσμένον ὀφείλεις δηλῶσαι».

- 10 Ταῦθ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐκβεβιασμένος, ἀλλ' οὐ κατὰ γνώ-
 μην τὴν αὐτοῦ διακελευσάμενος, οὐκέτ' ἀληθῆς οὐδ' ἀξιόπι-
 στος παρὰ τοῖς πᾶσιν ἦν τῆς πρόσθεν ἤδη μετὰ τὴν ὁμοίαν συγ-
 χώρησιν παλιμβόλου καὶ διεψευσμένης αὐτοῦ γνώμης ἔνεκα.
- 11 Οὐκ οὖν ἐτόλμα τις τῶν ἡμετέρων σύνοδον συγκροτεῖν οὐδ' ἑαυ-
 τὸν ἐν φανερῷ καταστήσασθαι, ὅτι μηδὲ τοῦτ' ἤθελεν αὐτῷ τὸ
 γράμμα, αὐτὸ μόνον τὸ ἀνεπηρέαστον ἡμῖν ἐπιτρέπον φυλάττε-
 σθαι, οὐ μὴν συνόδους ἐπικελεῦον ποιεῖσθαι οὐδ' οἴκους ἐκκλη-
 σιῶν οἰκοδομεῖν οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἡμῖν συνήθων διαπράττεσθαι.
- 12 Καίτοι γε ταῦθ' οἱ τῆς εἰρήνης καὶ εὐσεβείας προήγοροι αὐτῷ
 τε ἐπιτρέπειν ἐπεστάλκεσαν καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἅπασιν διὰ
 προγραμμάτων καὶ νόμων συγκεχωρήκεσαν· οὐ μὴν ὁ δυσσεβέ-
 στατός γε ταύτῃ ἐνδοῦναι προήρητο, εἰ μὴ ὅτε πρὸς τῆς θείας
 συναλαθεῖς δίκης ὑστατόν γε ἄκων ἐπὶ τοῦτ' ἤχθη.

22. Οἱ αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος καὶ Λικίνιος, ὅπως ἐσημειώοντο
 ρητῶς εἰς τὴν πρώτην ἐκδοσιν.

ρησα ἀναγκαῖον νὰ ὑπενθυμίσω τὴν στιβαρότητά σου καὶ
 μὲ αὐτὰ τὰ γράμματα νὰ κάμης τοὺς ἐπαρχιώτας ἡμῶν νὰ
 ἀναγνωρίσουν τὴν λατρείαν τῶν θεῶν μᾶλλον μὲ τὰς κολα-
 8 κείας καὶ τὰς προτροπὰς. Ὅθεν ἐὰν κανεὶς σκεφθῆ νὰ ἀναγνω-
 ρίσῃ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν παραδεδεγμένων, αὐτοὺς ἀρμόζει
 νὰ τοὺς δέχεσαι· ἐὰν δὲ μερικοὶ θέλουν ν' ἀκολουθοῦν τὴν ἰδι-
 κήν των θρησκείαν, νὰ τοὺς ἀφήνῃς νὰ πράττουν κατὰ βούλη-
 9 σιν. Διὰ τοῦτο ἡ καθοσίωσίς σου ὀφείλει νὰ διαφυλάττῃ ὅ,τι
 ἀνετέθη εἰς σέ· νὰ μὴ δοθῆ εἰς κανένα ἐξουσία νὰ ταλαιπωρῆ
 τοὺς ἐπαρχιώτας ἡμῶν μὲ κακοποιήσεις καὶ ἐκβιασμούς, ἐνῶ,
 ὅπως ἔχει γραφῆ προηγουμένως, ἀρμόζει νὰ ἀνακαλῶμεν
 μᾶλλον μὲ προτροπὰς καὶ κολακείας τοὺς ἐπαρχιώτας ἡμῶν
 πρὸς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν. Διὰ νὰ περιέλθῃ δὲ εἰς γνῶσιν
 ὅλων τῶν ἐπαρχιωτῶν ἡμῶν ἡ ἐντολή μας αὕτη, ὀφείλεις νὰ
 κοινοποιήσῃς τὰ παραγγελθέντα διὰ διατάγματος τὸ ὁποῖον
 θὰ τοιχοκολληθῆ».

10 Διατάξας ταῦτα ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης καὶ ὄχι
 οἰκειοθελῶς, δὲν ἦτο εἰς κανένα ἀληθοφανῆς καὶ ἀξιόπιστος,
 διότι προηγουμένως, ἔπειτα ἀπὸ ὁμοίαν ἄδειαν, ἡ γνώμη του
 11 μετεστράφη καὶ διεψεύσθη. Δὲν ἐτόλμα λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς
 ἰδικούς μας νὰ συγκαλέσῃ συνάθροισιν οὔτε νὰ ἐκφρασθῆ
 δημοσίᾳ, καθ' ὅσον ἄλλωστε δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεπε τὸ γράμμα,
 τὸ ὁποῖον παρήγγελλε μόνον νὰ ἀπαγορεύωνται αἱ ἐναν-
 τίων ἡμῶν ἐπιθέσεις, ὄχι ὅμως νὰ πραγματοποιιοῦνται συν-
 αθροίσεις ἢ νὰ οἰκοδομοῦνται ναοὶ ἢ νὰ ἐκτελῆται ὁποια-
 12 δὴποτε ἀπὸ τὰς συνηθείας μας. Καὶ ὅμως οἱ προστάται τῆς
 εἰρήνης καὶ εὐσεβείας ²² αὐτὰ εἶχον γράψει εἰς αὐτὸν νὰ ἐπι-
 τρέπη καὶ εἶχον γνωστοποιήσῃ διὰ προκηρύξεων καὶ νό-
 μων εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους των. Ἄλλ' ὁ δυσσεβέστατος δὲν
 ἤθελε νὰ ὑποχωρήσῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, παρὰ μόνον ὅ-
 ταν ὠδηγήθη ἀκουσίως εἰς τοῦτο τὴν τελευταίαν στιγμὴν,
 πιεζόμενος ἀπὸ τὴν θείαν δίκην.

ι'. Περὶ τῆς τοῦ τυράννου καταστροφῆς
τοῦ βίου καὶ οἷαις ἐχρήσατο
πρὸ τῆς τελευτῆς φωναῖς

10 1 Ἐκπεριῆλθε δ' αὐτὸν τοιαύτη τις αἰτία. Τὸ μέγεθος τῆς οὐ κατ' ἀξίαν ἐπιτραπείσης ἡγεμονίας αὐτῷ μὴ οἶός τε φέρειν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν σώφρονος καὶ βασιλικοῦ λογισμοῦ ἀπειροκάλως τοῖς πράγμασιν ἐγχειρῶν ἐπὶ πᾶσί τε ὑπερηφανίας μεγαλαυχία τὴν ψυχὴν ἀλόγως ἀρθεῖς, ἤδη καὶ κατὰ τῶν τῆς βασιλείας κοινωνῶν, τὰ πάντα αὐτοῦ προφερόντων γένει καὶ τροφῇ καὶ παιδείᾳ ἀξιωματί τε καὶ συνέσει, καὶ τῷ γε πάντων κορυφαιοτάτῳ, σωφροσύνη καὶ τῇ περὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν εὐσεβείᾳ, τολμᾶν ὥρμητο θρασύνεσθαι καὶ πρῶτον ἑαυτὸν ταῖς τιμαῖς ἀναγορεύειν.

2 Ἐπιτείνας δ' εἰς ἀπόνοιαν τὰ τῆς μανίας, συνθήκας ὡς πρὸς Λικίννιον πεποίητο παρασπονδήσας, πόλεμον ἄσπονδον αἵρεται· εἴτ' ἐν βραχεῖ τὰ πάντα κυκλήσας πᾶσάν τε πόλιν ἐκταράξας καὶ πᾶν στρατόπεδον, μυριάδων τὸ πλῆθος ἀνηρίθμων, συναγαγών, ἔξεισιν εἰς μάχην αὐτῷ παραταξάμενος, δαιμόνων ἐλπίσιν, ὧν δὴ ὤετο θεῶν, καὶ ταῖς τῶν ὀπλιτῶν μυριάσι τὴν ψυ-
3 χὴν ἐπηρμένος, καὶ δὴ συμβαλὼν εἰς χεῖρας, ἔρημος τῆς ἐκ Θεοῦ καθίσταται ἐπισκοπῆς, τῆς νίκης ἐξ αὐτοῦ τοῦ πάντων ἐνὸς
4 καὶ μόνου Θεοῦ τῷ τότε κρατοῦντι πρυτανευθείσης. Ἀπόλλυσι δὴ πρῶτον τὸ ἐφ' ᾧ πεποιθεὶ ὀπλιτικόν, τῶν τε ἄμφ' αὐτὸν δορυφόρων γυμνὸν καὶ πάντων ἔρημον αὐτὸν καταλελοιπότην τῷ τε κρατοῦντι προσπεφευγότην, ὑπεκδύς ὁ δεῖλαιος ὡς τάχιστα τὸν οὐ πρόποντα αὐτῷ βασιλικὸν κόσμον, δειλῶς καὶ δυσγενῶς καὶ ἀνάνδρως ὑποδύνει τὸ πλῆθος κάπειτα διαδιδράσκει κρυπταζόμενός τε ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς κώμας μόλις τῶν πολεμίων τὰς χεῖρας, τὰ τῆς σωτηρίας αὐτῷ προμνώμενος, διέξ-

23. Ὁ Εὐσέβιος ἀντικατέστησε τὸ ὄνομα τοῦ Λικιννίου, τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, μὲ τὴν περίφρασιν ταύτην («ὁ τότε κρατῶν») εἰς τὴν τετάρτην. Ἡ μάχη ἐγένετο εἰς τὴν Θράκην τὴν 30ην Ἀπριλίου 313.

ι'. Περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ βίου
τοῦ τυράννου καὶ τῶν πρὸ
αὐτῆς λόγων του

- 10** 1 Ἐφερε δὲ αὐτὸν ἐκεῖ ἢ κατωτέρω αἰτία. Μὴ δυνάμενος
νὰ βαστάσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀναξίως ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν
ἡγεμονίας, ἀπὸ ἔλλειψιν δὲ σώφρονος καὶ βασιλικοῦ λογι-
σμοῦ διαχειριζόμενος τὰς ὑποθέσεις ἀδεξίως καὶ ἐπὶ πλέον
καταληφθεὶς ἀπὸ παράλογον ψυχικὴν ἔπαρσιν λόγῳ τῆς
ὑπερηφάνου μεγαλαυχίας του, τέλος ἔφθασε νὰ τολμήσῃ
νὰ ἐπιδείξῃ θρασύτητα ἔναντι τῶν συμμετόχων τῆς βασιλεί-
ας, οἱ ὅποιοι τὸν ὑπερέβαλλον εἰς ὄλα, γένος, ἀνατροφὴν,
παιδείαν, ἀξίωμα, σύνεσιν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ κορυφαιότατον
ὄλων, τὴν σωφροσύνην καὶ εὐσέβειαν πρὸς τὸν ἀληθινὸν
Θεόν, καὶ νὰ ἀναγορεύσῃ ἑαυτὸν πρῶτον εἰς τὴν ἱεραρχίαν.
- 2 Ἐξωθήσας δὲ τὴν μανίαν εἰς τὴν σχιζοφρενίαν, παρεβία-
σε τὰς συνθήκας τὰς ὁποίας εἶχε μὲ τὸν Λικίννιον καὶ ἐγείρει
κατ' αὐτοῦ ἄσπονδον πόλεμον. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐντὸς ὀλίγου
χρόνου ἀνεκάτευσε τὰ πάντα, ἀφοῦ συνετάραξε πᾶσαν πό-
λιν καὶ συνεκέντρωσεν ὀλόκληρον τὸ στράτευμα, ἀνερχόμε-
νον εἰς πολλὰς μυριάδας, ἐξέρχεται εἰς μάχην πρὸς αὐτὸν κατὰ
παράταξιν, ἐπηρμένος εἰς τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰς ἐλπίδας δαι-
μόνων, τοὺς ὁποίους ἐνόμιζε θεούς, καὶ ἀπὸ τὰς μυριάδας τῶν
- 3 ὀπλιτῶν. Συγκρουσθεὶς δέ, ἀπομένει ἔρημος τῆς θείας βοη-
θείας, ἢ δὲ νίκη ἀπεδόθη ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν εἰς τὸν
- 4 τότε ἄρχοντα ²³. Χάνει λοιπὸν πρῶτον τὸ πεζικὸν εἰς τὸ
ὁποῖον ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας του· ἀφοῦ δὲ καὶ οἱ γύρω του
φρουροὶ τὸν ἐγκατέλειψαν γυμνὸν καὶ ἐντελῶς ἔρημον καὶ
προσεχώρησαν εἰς τὸν νικητὴν, ἐκδυθεὶς τάχιστα ὁ δυστυχὴς
τὰ ἀταίριαστα εἰς αὐτὸν βασιρικὰ διάσημα, εἰσχωρεῖ εἰς
τὸ πλῆθος δειλῶς καὶ ἀγενῶς καὶ ἀνάδρωος, ἔπειτα δὲ δρα-
πετεύει. Κρυπτόμενος δὲ ἀνὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τὰς κώμας,
ὅπου ἐπρομηθεύετο μόνος του τὰ μέσα συντηρήσεως, μόλις

εισιν, ἔργοις αὐτοῖς εὖ μάλα πιστοὺς καὶ ἀληθεῖς τοὺς θεοὺς ἀποφήνας χρησμούς, ἐν οἷς εἴρηται «οὐ σῶζεται βασιλεὺς διὰ
5 πολλήν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ·
ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν, ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ
σωθήσεται. Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους
αὐτόν, τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ῥύσασθαι ἐκ θανά-
του τὰς ψυχὰς αὐτῶν»).

6 Οὕτω δῆτα αἰσχύνῃς ἔμπλεως ὁ τύραννος ἐπὶ τὰ καθ' ἑαν-
τόν ἐλθῶν μέρη, πρῶτα μὲν ἐμμανεῖ θυμῷ πολλοὺς ἱερεῖς καὶ
προφήτας τῶν πάλαι θαυμαζομένων αὐτῷ θεῶν, ὧν δὴ τοῖς
χρησιμοῖς ἀναρριπισθεὶς τὸν πόλεμον ἤρατο, ὡς ἂν γόητας καὶ
ἀπατεῶνας καὶ ἐπὶ πᾶσι προδότας τῆς αὐτοῦ γενομένους σωτη-
ρίας ἀναιρεῖ· εἶτα δὲ δοὺς δόξαν τῷ Χριστιανῶν Θεῷ νόμον τε
τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας αὐτῶν τελεώτατα καὶ πληρέστατα διαταξά-
μενος, δυσθανατήσας αὐτίκα μηδεμιᾶς αὐτῷ χρόνου δοθείσης
προθεσμίας τελευτᾷ τὸν βίον.

Ὁ δὲ καταπεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ νόμος τοιοῦτος ἦν.

Ἐπιγραφὴ ἐρμηνείας τῆς τοῦ τυράννου
ὑπὲρ Χριστιανῶν διατάξεως ἐκ ῥω-
μαϊκῆς γλώττης εἰς τὴν Ἑλλάδα
μεταληφθείσης

7 «Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γάιος Οὐαλέριος Μαξιμῖνος, Γερ-
μανικὸς, Σαρματικὸς, Εὐσεβής, Εὐτυχής, Ἀνίκητος, Σεβα-
στός.

»Κατὰ πάντα τρόπον ἡμᾶς διηνεκῶς τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν
ἡμετέρων τοῦ χρησίμου προνοεῖσθαι καὶ ταῦτα αὐτοῖς βούλε-
σθαι παρέχειν, οἷς τὰ λυσιτελῆ πάντων μάλιστα κατορθοῦνται
καὶ ὅσα τῆς λυσιτελείας καὶ τῆς χρησιμότητός ἐστιν τῆς κοι-

24. Ψαλμ. 32, 16-19.

25. Δὲν διατηρεῖται ὑπὸ τοῦ Λακταντίου.

διαφεύγει ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἀποδείξας οὕτω μὲ ἔργα πολὺ ἀξιοπίστους καὶ ἀληθεῖς τοὺς θείους χρησμούς, 5 εἰς τοὺς ὁποίους λέγεται, «δὲν σώζεται ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν πολλὴν δύναμιν, καὶ ὁ γίγας δὲν θὰ σωθῆ μὲ τὸν ὄγκον τῆς ἰσχύος του· ὁ ἵππος εἶναι ἀπατηλὸς διὰ τὴν σωτηρίαν, μὲ τὸ πλῆθος δὲ τῆς δυνάμεώς του ἐκεῖνος δὲν θὰ σωθῆ. Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου στρέφονται πρὸς τοὺς φοβουμένους αὐτὸν, πρὸς τοὺς ἐλπίζοντας εἰς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, διὰ νὰ λυτρώσουν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀπὸ τὸν θάνατον»²⁴.

6 Οὕτω λοιπὸν ὁ τύραννος γεμᾶτος ἐντροπήν ἦλθε πρὸς τὰ μέρη τῆς δικαιοδοσίας του, ὅπου πρῶτον μὲν φονεύει μὲ μανιώδη θυμὸν πολλοὺς ἱερεῖς καὶ προφήτας τῶν θαυμαζομένων ἄλλοτε ὑπ' αὐτοῦ θεῶν, ὑπὸ τῶν χρησμῶν τῶν ὁποίων παρεκινήθη νὰ ἀναλάβῃ τὸν πόλεμον, ὡσὰν γόητας καὶ ἀπατεῶνας, ὑπεράνων δὲ ὄλων ὡς προδότας τῆς σωτηρίας του. Ἐπειτα δέ, δοξάσας τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν, συνέταξε τελειότατον καὶ πληρέστατον νόμον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Τέλος, ἀμέσως, χωρὶς καμμίαν καθυστέρησιν, ἀποθνήσκει μὲ θλιβερὸν θάνατον.

Ἄπο θνήσκου αὐτοῦ ὁ νόμος ἦτο ὁ ἑξῆς.

Ἄντίγραφον μεταφράσεως τοῦ διατάγματος τοῦ τυράννου ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, μεταφρασθέντος εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἀπὸ τὴν λατινικὴν γλώσσαν²⁵

7 «Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γάϊος Βαλέριος Μαξιμῖνος, Γερμανικὸς, Σαρματικὸς, Εὐσεβής, Εὐτυχής, Ἀνίκητος, Αὐγουστος.

»Πιστεύομεν ὅτι κανεῖς δὲν ἀγνοεῖ ὅτι προνοοῦμεν διαρκῶς περὶ τοῦ καλοῦ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἡμῶν καὶ ὅτι θέλομεν νὰ παρέχωμεν εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων κυρίως ἐπιτυγχάνονται τὰ ὠφέλιμα καὶ τὰ ἀποβλέποντα εἰς τὴν κοι-

νῆς αὐτῶν καὶ ὁποῖα πρὸς τὴν δημοσίαν λυσιτέλειαν ἀρμόζει καὶ ταῖς ἐκάστων διανοίαις προσφιλῆ τυγχάνει, οὐδένα ἀγνοεῖν, ἀλλ' ἕκαστον ἀνατρέχειν ἐπ' αὐτὸ τὸ γινόμενον γινώσκειν τε ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ δῆλον εἶναι πιστεύομεν.

8 Ὅποτε τοίνυν πρὸ τούτου δῆλον γέγονε τῇ γνώσει τῇ ἡμετέρα ἐκ ταύτης τῆς προφάσεως ἐξ ἧς κεκελευσμένον ἦν ὑπὸ τῶν θειοτάτων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τῶν γονέων τῶν ἡμετέρων, τὰς συνόδους τῶν Χριστιανῶν ἐξηρησθαι, πολλοὺς σεισμοὺς καὶ ἀποστερήσεις ὑπὸ τῶν ὀφφικιαλίων γεγενῆσθαι, καὶ εἰς τοῦπιόν δὲ τοῦτο προχωρεῖν κατὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν ἡμετέρων, ὧν μάλιστα πρόνοιαν τὴν προσήκουσαν γίνεσθαι σπουδάζομεν, τῶν οὐσιῶν τῶν ἰδίων αὐτῶν κατατριβομένων, δοθέντων γραμμάτων πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐκάστης ἐπαρχίας τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ ἐνομοθετήσαμεν ἵν' εἴ τις βούλοιο τῷ τοιούτῳ ἔθει ἢ τῇ τοιαύτῃ φυλακῇ τῆς θρησκείας ἔπεσθαι, τοῦτον ἀνεμποδίστως ἔχεσθαι τῆς προθέσεως τῆς ἑαυτοῦ καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἐμποδίζεσθαι μηδὲ κωλύεσθαι καὶ εἶναι αὐτοῖς εὐχέρειαν δίχα τινὸς φόβου καὶ ὑποψίας τοῦθ' ὅπερ ἐκάστῳ, ἀρέσκει, ποιεῖν.

9 Πλὴν οὐδὲ νῦν λαθεῖν ἡμᾶς ἐδυνήθη ὅτι τινὲς τῶν δικαστῶν παρενεθυμοῦντο τὰς ἡμετέρας κελεύσεις καὶ διστάζειν τοὺς ἡμετέρους ἀνθρώπους περὶ τὰ προστάγματα τὰ ἡμέτερα παρεσκεύασαν καὶ ὀκνηρότερον προσιέναι ταύταις ταῖς θρησκείαις
10 αἷς ἦν ἀρεστὸν αὐτοῖς, ἐποίησαν. Ἴνα τοίνυν εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσα ὑποψία ἢ ἀμφιβολία τοῦ φόβου περιαιρεθῇ, τοῦτο τὸ διάταγμα προτεθῆναι ἐνομοθετήσαμεν, ἵνα πᾶσι δῆλον γένηται ἐξεῖναι τούτοις οἵτινες ταύτην τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν θρησκείαν μετιέναι βούλονται, ἐκ ταύτης τῆς δωρεᾶς τῆς ἡμετέρας, καθὼς ἕκαστος βούλεται ἢ ἡδέα αὐτῷ ἔστιν, οὕτω προσιέναι τῇ θρησκείᾳ ταύτῃ ἦν ἐξ ἔθους θρησκεύειν εἴλετο. Καὶ τὰ κυριακὰ δὲ τὰ οἰκεῖα
11 ὅπως κατασκευάζοιεν, συγκεχώρηται. Ἴνα μέντοι καὶ μείζων

νήν ὠρέλειαν καὶ ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν, καθὼς καὶ ὅσα ἀρμόζουσι εἰς τὴν δημοσίαν ὠφέλειαν καὶ εἶναι προσφιλεῖς εἰς τὰς διανοίας ὄλων· πιστεύομεν ὡσαύτως ὅτι εἶναι φανερόν ὅτι ἕκαστος ἀνατρέχει εἰς τὰ γεγονότα καὶ ὅτι πᾶς ἄνθρωπος γνωρίζει καὶ διατηρεῖ τοῦτο εἰς τὴν συνείδησίν του.

8 »Ὅταν λοιπὸν πρὸ καιροῦ περιῆλθεν εἰς γυνῶσιν ἡμῶν ὅτι, μὲ πρόφασιν ὅτι εἶχε διαταχθῆ ὑπὸ τῶν θειοτάτων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τῶν γονέων ἡμῶν, νὰ ἀπαγορευθοῦν αἱ συναθροίσεις τῶν Χριστιανῶν, πολλοὶ ἐκβιασμοὶ καὶ δημεύσεις ἐγένον ὑπὸ τῶν ἀξιωματούχων καὶ ὅτι συνεχίζετο τοῦτο κατὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἡμῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων μάλιστα προσπαθοῦμεν νὰ λαμβάνεται ἡ προσήκουσα πρόνοια, καὶ ὅτι αἱ περιουσίαι των διεσπαθίζοντο, καθωρίσαμεν μὲ διατάγματα τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς τοὺς διοικητὰς ἐκάστης ἐπαρχίας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τοῦτο· ἐὰν κανεὶς ἤθελε ν' ἀκολουθῆ τὸ τοιοῦτον ἔθιμον ἢ τὴν τοιαύτην παράδοσιν θρησκείας, οὗτος νὰ διατηρῆ ἀνεμποδίστως τὴν πρόθεσίν του καὶ νὰ μὴ ἐμποδίζεται οὔτε νὰ παρακωλύεται ἀπὸ κανένα, καὶ νὰ ἔχουν οὗτοι τὴν εὐχέρειαν, νὰ πράττουν ὅ,τι ἀρέσκει εἰς ἕκαστον, χωρὶς φόβον καὶ ὑποψίαν.

9 »Παρά ταῦτα οὔτε τώρα δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὅτι μερικοὶ δικασταὶ παρέβλεψαν τὰς ἐντολὰς ἡμῶν, κατέστησαν τοὺς ἀνθρώπους ἡμῶν διστακτικοὺς ὡς πρὸς τὰ προστάγματα ἡμῶν καὶ τοὺς ἕκαμαν νὰ πλησιάζουν ἐπιφυλακτικῶς πρὸς αὐτὰς τὰς λατρείας τῆς προτιμη-
10 σεώσ των. Διὰ νὰ ἀφαιρεθῆ λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς πᾶν ἴχνος φόβου ἀπὸ ὑποψίαν ἢ ἀμφιβολίαν, ἀπεφασίσαμεν νὰ κοινοποιηθῆ τοῦτο τὸ διάταγμα, διὰ νὰ γνωστοποιηθῆ εἰς ὅλους ὅτι δυνάμει τῆς δωρεᾶς ἡμῶν ταύτης, ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἀκολουθοῦν τὴν αἵρεσιν καὶ θρησκείαν ταύτην νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν θρησκείαν ταύτην τὴν ὁποίαν ἐξέλεξαν πρὸς θεραπείαν κατ' ἔθιμον, ὅπως ἕκαστος θέλει ἢ ἐπιθυμεῖ. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται νὰ κατασκευάσουν τοὺς ναοὺς
11 των. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ μεγαλυτέρα ἡ δωρεὰ ἡμῶν, ἐκρίναμεν ἄ-

γένηται ἢ ἡμετέρα δωρεά, καὶ τοῦτο νομοθετῆσαι κατηξιώσαμεν ἵνα εἴ τινες οἰκίαι καὶ χωρία ἃ τοῦ δικαίου τοῦ τῶν Χριστιανῶν πρὸ τούτου ἐτύγχανον ὄντα, ἐκ τῆς κελεύσεως τῶν γονέων τῶν ἡμετέρων εἰς τὸ δίκαιον μετέπεσεν τοῦ φύσκου ἢ ὑπὸ τινος κατελήφθη πόλεως, εἴτε διάπρασις τούτων γεγένηται εἴτε εἰς χάρισμα δέδοται τινι, ταῦτα πάντα εἰς τὸ ἀρχαῖον δίκαιον τῶν Χριστιανῶν ἀνακληθῆναι ἐκελεύσαμεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας καὶ τῆς προνοίας αἰσθησιν πάντες λάβωσιν».

12 Αὗται τοῦ τυράννου φωναί, οὐδ' ὄλον ἐνιαυτὸν τῶν κατὰ Χριστιανῶν ἐν στήλαις ἀνατεθειμένων αὐτῷ διαταγμάτων ὑστερήσασαι, καὶ παρ' ᾧ γε μικρῷ πρόσθεν δυσσεβεῖς ἐδοκοῦμεν καὶ ἄθεοι καὶ παντὸς ὄλεθροι τοῦ βίου, ὡς μὴ ὅτι γε πόλιν, ἀλλ' οὐδὲ χώραν οὐδ' ἐρημίαν οἰκεῖν ἐπιτρέπεσθαι, παρὰ τούτῳ διατάξεις ὑπὲρ Χριστιανῶν καὶ νομοθεσίαι συνετάττοντο, καὶ οἱ πρὸ βραχέος πυρὶ καὶ σιδήρῳ θηρίων τε καὶ οἰωνῶν βορᾶ πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ διαφθειρόμενοι καὶ πᾶν εἶδος κολάσεως καὶ τιμωρίας ἀπαλλαγῆς τε βίου οἰκτρότατα ὡς ἂν ἄθεοι καὶ δυσσεβεῖς ὑπομένοντες, οὗτοι νῦν πρὸς τοῦ αὐτοῦ καὶ θρησκευεῖν ὁμολογοῦνται θρησκείαν καὶ ἐπισκευάζειν κυριακὰ ἐπιτρέπονται καὶ δικαίως τινῶν αὐτοῖς μετεῖναι αὐτὸς ὁ τύραννος ὁμολογεῖ.

13 Καὶ δὴ τοιαῦτα ἐξομολογησάμενος, ὥσπερ τινὸς τυχῶν εὐεργεσίας τούτῳι δὴ αὐτῶν ἔνεκα, ἤττον ἢ παθεῖν αὐτὸν χρῆν δῆπου παθῶν, ἀθρόα θεοῦ πληγεῖς μάστιγι ἐν δευτέρῳ τοῦ πολέμου
14 συμβολῆ καταστρέφει· γίνεται δ' αὐτῷ τὰ τῆς καταστροφῆς οὐχ οἷα στρατηγοῖς πολεμάρχαις ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ γνωρίμων πολλάκις ἀνδριζομένοις ἐν πολέμῳ τὴν εὐκλεῆ τελευτὴν εὐθαρσῶς ὑπομεῖναι συνέβη· ἀλλὰ γὰρ ἅτε τις δυσσεβῆς καὶ θεομάχος, τῆς παρατάξεως ἔτ' αὐτῷ πρὸ τοῦ πεδίου συνεστῶσης οἴκοι μέ-

ξιον νὰ νομοθετήσωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὅσαι οἰκίαι καὶ ὅσοι ἀγροί, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἀνῆκον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Χριστιανῶν, μετέπεσαν δὲ λόγῳ τῆς ἐντολῆς τῶν γονέων ἡμῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δημοσίου ταμείου ἢ κατελήφθησαν ὑπὸ πόλεως τινος, ἢ ἐπωλήθησαν ἢ ἐδωρήθησαν εἰς κάποιον, ὅλα αὐτὰ διετάξαμεν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχικὴν δικαιοδοσίαν τῶν Χριστιανῶν, οὕτως ὥστε νὰ ἀντιληφθοῦν ὅλοι καὶ κατὰ τοῦτο τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πρόνοιαν ἡμῶν».

12 Αὐτοὶ οἱ λόγοι τοῦ τυράννου δὲν καθυστέρησαν οὔτε κατὰ ἓν ὀλόκληρον ἔτος τῶν κατὰ Χριστιανῶν διαταγμάτων του τὰ ὅποια ἀνεγράφησαν εἰς στήλας. Αὐτὸς ὁ ὅποιος μᾶς ἐθεώρει δυσσεβεῖς καὶ ἀθέους καὶ καταστροφεῖς ὀλοκλήρου τοῦ βίου, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται νὰ κατοικοῦμεν, ὅχι κἂν πόλιν, ἀλλ' οὔτε ἀγρούς οὔτε ἐρημίαν, ὁ ἴδιος συνέταξε διατάγματα καὶ νομοθεσίας ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν· καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐφονεῦοντο μὲ πῦρ καὶ σίδηρον, μὲ βορὰν θηρίων καὶ ὀρνέων ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ ὑπέμεινον πᾶν εἶδος κολάσεως καὶ τιμωρίας καὶ οἰκτρᾶς ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου ὡσὰν ἄθεοι καὶ δυσσεβεῖς, οὗτοι τῶρα ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὸν ἴδιον ὅτι θρησκεύουν κανονικῶς καὶ λαμβάνουν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπισκευάζουν τοὺς ναοὺς των· ἐπὶ πλεόν δὲ ὁ τύραννος τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἀνακτήσουν μερικὰς δικαιοδοσίας των.

13 Ἐφοῦ δὲ ἀκριβῶς ἐξωμολογήθη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡσὰν νὰ ἐπέτυχεν κάποιαν εὐεργεσίαν ἀκριβῶς δι' αὐτὰ, ἔπαθεν ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε νὰ πάθῃ· κτυπηθεὶς μὲ ἐξαφνικὴν μάστιγα τοῦ Θεοῦ κατὰ δευτέραν πολεμικὴν σύγ-
14 κρουσιν ἀποθνήσκει. Ἐπισυνέβη δὲ εἰς αὐτὸν ὁ θάνατος ὅχι ὅπως πολλάκις συνέβη εἰς στρατηγοὺς πολεμάρχους, οἱ ὅποιοι ὑπομένουν θαρραλέως τὴν ἐνδοξον τελευτὴν ὅταν ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν συντρόφων· ἀλλὰ ὡς δυσσεβῆς καὶ θεομάχος, ἐνῶ ἡ παράταξις του ἦτο συγκροτημένη δι' αὐ-

νων αὐτὸς καὶ κρυπταζόμενος, τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν ὑπέχει, ἀθρόα Θεοῦ πληγαίς καθ' ὅλου τοῦ σώματος μάστιγι, ὡς ἀλγηδόσι δειναῖς καὶ περιωδυνίαις ἐλαννόμενον προηῆ καταπεσεῖν, λιμῶ φθειρόμενον τὰς τε σάρκας ὅλας ἀοράτῳ καὶ θεηλάτῳ πυρὶ τηκόμενον, ὡς διαρρεύσαντα τὸ μὲν πᾶν εἶδος τῆς παλαιᾶς μορφῆς ἀφανισθῆναι, ξηρῶν δ' αὐτὸ μόνον ὀστέων οἶόν τι μακρῶ χρόνῳ κατεσκελετευμένον εἶδωλον ὑπολειφθῆναι, ὡς μηδ' ἄλλο τι νομίζειν τοὺς παρόντας ἢ τάφον αὐτῶ τῆς ψυχῆς γεγονέναι τὸ σῶμα, ἐν ἧδῃ νεκρῶ καὶ παντελῶς ἀπορρέυσαντι
 15 κατορωρυγμένης. Σφοδρότερον δ' ἔτι μᾶλλον τῆς θερμῆς αὐτὸν ἐκ βάθους μυελῶν καταφλεγούσης, προπηδῶσιν μὲν αὐτῶ τὰ ὄμματα καὶ τῆς ἰδίας λήξεως ἀποπεσόντα πηρὸν αὐτὸν ἀφήσιν, δ' δ' ἐπὶ τούτοις ἔτ' ἐμπνέων ἀνθομολογούμενος τῷ Κυρίῳ θάνατον ἐπεκαλεῖτο, καὶ τὸ πανύστατον ἐνδίκως ταῦτα τῆς κατὰ τοῦ Χριστοῦ παροιρίας χάριν ὁμολογήσας παθεῖν, τὴν ψυχὴν ἀφήσιν.

ια'. Περὶ τῆς ὑστάτης ἀπωλείας
 τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν

- 11** 1 Οὕτω δῆτα Μαξιμίνου ἐκποδῶν γενομένου, ὃς μόνος ἔτι λείπων τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν, ἀπάντων χεῖριστος ἀναπέφηνεν, τὰ μὲν τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως ἐκ θεμελίων χάριτι Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος ἠγείρετο ὅτε τοῦ Χριστοῦ λόγος, εἰς δόξαν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ διαλάμπων, μείζονα τῆς πρόσθεν ἀπελάμβανε παρρησίαν, τὰ δὲ τῆς δυσσεβείας τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν αἰσχύνῃς ἐσχάτης καὶ ἀτιμίας ἐνεπίμπλατο.
- 2 Πρῶτος τε γὰρ Μαξιμῖνος αὐτὸς κοινὸς ἀπάντων πολέμιος ὑπὸ τῶν κρατούντων ἀναγορευθεὶς, δυσσεβέστατος καὶ δυσωνυμώτατος καὶ θεομισέστατος τύραννος διὰ προγραμμάτων δη-

26. Ὁ Μαξιμῖνος κατὰ τὸν Λακτάντιον ἀπέθανεν αὐτοδηλητηριασθεὶς, De mortibus persecutorum 49.

τὸν πρὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐδέχθη τὴν προσήκουσαν τιμω-
 ρίαν μένων εἰς τὴν οἰκίαν καὶ κρυπτόμενος, κτυπηθεὶς μὲ ἐξαφνι-
 κὴν μάστιγα τοῦ Θεοῦ εἰς ὀλόκληρον τὸ σῶμα. Προσβληθεὶς
 ἀπὸ δεινὰς ἀλγηδόνας καὶ φρικτοὺς πόνους κατέπεσε πρηνῆς,
 ἐφθείρετο ἀπὸ πείναν καὶ διελύετο εἰς τὰς σάρκας ὅλας ἀπὸ
 ἄρατον καὶ θεόσταλτον πῦρ, οὕτως ὥστε ὀλόκληρος ἡ ἐμ-
 φάνισις τῆς παλαιᾶς μορφῆς του νὰ ἐξαφανισθῆ διαρρεύ-
 σασα, νὰ ἀπομείνῃ δὲ μόνον ἓν εἶδωλον ἀπὸ ξηρὰ ὅστ' ἀπο-
 σκελετωμένον διὰ μακροῦ χρόνου· οἱ παρόντες ἐνόμιζον ὅτι
 τὸ σῶμα του δὲν ἦτο πλέον τίποτε ἄλλο εἰμὴ τάφος τῆς ψυ-
 χῆς, ἤδη καταχωμένης εἰς νεκρὸν ὃ ὁποῖος κατέρρευσε.
 15 Ἐπειδὴ δὲ ἡ θερμὴ τὸν κατέφλεγεν ἀκόμη σφοδρότερα ἀπὸ
 τὰ βάρη τῶν μυελῶν, πηδοῦν ἐμπρὸς οἱ ὀφθαλμοὶ του καὶ
 πεσόντες ἀπὸ τὰς κόγχας των τὸν ἀφήνουν τυφλόν. Αὐτὸς
 δέ, ἀναπνέων ἀκόμη εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ ἐξομολο-
 γούμενος εἰς τὸν Κύριον ἐπεκαλεῖτο τὸν θάνατον καὶ εἰς τὸ
 τέλος, ὁμολογήσας ὅτι δικαίως ἔπαθε ταῦτα λόγῳ τῆς προσ-
 βολῆς κατὰ τοῦ Χριστοῦ, παραδίδει τὴν ψυχὴν ²⁶.

ια'. Περὶ τῆς τελικῆς καταστροφῆς
 τῶν ἐχθρῶν τῆς θεοσεβείας

11 1 Ὅταν λοιπὸν οὕτως ἐξηφανίσθη ὁ Μαξιμῖνος, ὁ μόνος
 ὑπολειπόμενος ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς θεοσεβείας, ὃ
 ὁποῖος εἶχεν ἀναδειχθῆ εἰς τὸν χειρότερον ὄλων, αἱ μὲν ἐκ-
 κλησῖαι ἀνηγείροντο ἀνανεωμένοι ἐκ θεμελίων μὲ τὴν χάριν
 τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, καὶ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ λάμπων
 εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἀπέκτα μεγαλυτέραν παρρη-
 σίαν ἀπὸ πρὶν, ἡ δὲ δυσσεβεία τῶν ἐχθρῶν τῆς θεοσεβείας
 ἐγέμισεν ἀπὸ ἐσχάτην αἰσχύνῃν καὶ ἀτιμίαν.

2 Πράγματι πρῶτος ὁ Μαξιμῖνος, ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τῶν
 βασιλέων κοινὸς πολέμιος ὄλων, ἐστηλιτεύθη διὰ δημοσίων
 προκηρύξεων δυσσεβέστατος, δυσωνυμώτατος καὶ θεο-

μοσίων ἀνεστηλίτευτο, γραφαί τε ὅσαι εἰς τιμὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων κατὰ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος ῥιπτούμεναι συνετρίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἤχρειοῦντο σκοτεινῷ χρώματι καταμελανούμεναι, ἀνδριάντων τε ὁμοίως ὁπόσοι εἰς αὐτοῦ τιμὴν διανεστήκεσαν, ὡσαύτως ῥιπτούμενοι συνετρίβοντο, γέλωις καὶ παιδιὰ τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαροινεῖν ἐθέλουσιν ἐκκείμενοι.

3 Εἶτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν πᾶσαι τιμαὶ περιηροῦντο, ἐκτείνοντο δὲ καὶ πάντες οἱ τὰ Μαξιμίμου φρονοῦντες, ὅσοι μάλιστα τῶν ἐν ἀρχικοῖς ἀξιώμασιν ὑπ' αὐτοῦ τετιμημένοι τῇ πρὸς αὐτὸν κολακείᾳ σοβαρῶς ἐνεπαροίνησαν
4 τῷ καθ' ἡμᾶς λόγῳ· οἷος ἦν ὁ παρὰ πάντας αὐτῷ τιμιώτατος καὶ αἰδεσιμώτατος ἐταίρων τε γνησιώτατος Πευκέτιος, δις ὕπατος καὶ τρις ὕπατος καὶ τῶν καθόλου λόγων ἔπαρχος πρὸς αὐτοῦ καθεστάμενος, Κουλκιανός τε ὡσαύτως διὰ πάσης ἀρχικῆς προελθὼν ἐξουσίας, ὁ καὶ αὐτὸς μυρίοις τοῖς κατ' Αἴγυπτον Χριστιανῶν ἐλλαμπρονᾶμενος αἵμασιν, ἄλλοι τε ἐπὶ τούτοις οὐκ ὀλίγοι, δι' ὧν μάλιστα τὰ τῆς Μαξιμίμου τυραννίδος ἐκραταιοῦτό τε καὶ ηὔξετο.

5 Ἐκάλει δὲ ἄρα καὶ Θεότεκνον ἢ δίκη, οὐδαμῶς τὰ κατὰ Χριστιανῶν αὐτῷ πεπραγμένα λήθη παραδιδούσα. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῷ κατ' Ἀντιόχεια ἰδρυθέντι πρὸς αὐτοῦ ξοάνῳ δόξας
6 εὐήμερεῖν, ἤδη καὶ ἡγεμονίας ἠξίωτο παρὰ Μαξιμίμου, Λικίνιος δ' ἐπιβὰς τῆς Ἀντιοχείων πόλεως φώραν τε γοήτων ποιησάμενος, τοὺς τοῦ νεοπαγοῦς ξοάνου προφήτας καὶ ἱερεῖς βασάνοις ἠκίζετο, τίνι λόγῳ τὴν ἀπάτην καθυποκρίνοιντο, πυνθανόμενος· ὡς δ' ἐπικρύπτεσθαι αὐτοῖς πρὸς τῶν βασάνων συνελαννομένοις ἀδύνατον ἦν, ἐδήλουν δὲ τὸ πᾶν μυστήριον ἀπάτην τυγχάνειν τέχνη τῇ Θεοτέκνου μεμηχανημένην, τοῖς πᾶ-

27. Ὁ τίτλος «ἐπαρχος τῶν καθολικῶν λόγων» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν magister summarum rationum (ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν). Ὁ Πευκέτιος εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν, ἐνῶ ὁ Κουλκιανὸς εἶναι γνωστὸς ὡς διοικητῆς Αἰγύπτου (303-305).

28. Βλ. ἀνωτέρω περὶ αὐτοῦ 9,2. 9,3.

μισέστατος τύραννος. "Όσαι εἰκόνες ἦσαν στημέναι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῶν παιδίων του εἰς πᾶσαν πόλιν, ἄλλαι μὲν συνετρίβοντο ριπτόμεναι ἀπὸ τὸ ὕψος εἰς τὸ ἔδαφος, ἄλλαι δὲ ἠχρηστεύοντο εἰς τὰ πρόσωπα μαυριζόμεναι μὲ σκοτεινὰ χρώματα, ὁμοίως δὲ ὅσοι ἀνδριάντες ἦσαν τοποθετημένοι εἰς τιμὴν αὐτοῦ, συνετρίβοντο ἐπίσης ριπτόμενοι, κείμενοι εἰς γέλωτα καὶ ἐμπαιγμὸν διὰ τοὺς θέλοντας νὰ ὑβρίζουν καὶ νὰ προσβάλλουν.

3 Ἐπειτα δὲ ἀφηρέθησαν καὶ ὅλαι αἱ τιμαὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν τῆς θεοσεβείας, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ὅλοι οἱ ὁμόφρονες τοῦ Μαξιμίνου, μάλιστα ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἶχον τιμηθῆ μὲ ἀνώτατα ἀξιώματα ἀπὸ αὐτὸν καὶ χάριν κολακείας πρὸς αὐτὸν εἶχον κακομεταχειρισθῆ σοβαρῶς τὴν θρησκείαν ἡμῶν.

4 Τοιοῦτος ἦτο ὁ δι' αὐτὸν τιμιώτερος καὶ σεβαστότερος ὄλων, ὁ γνησιώτερος τῶν φίλων Πευκέτιος, ἀναδειχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ δις ὕπατος καὶ τρίς ὕπατος καὶ ἑπαρχος τῶν καθολικῶν λόγων²⁷, καὶ ὁ Κουλκιανὸς ὁ ὅποιος εἶχεν ἐπίσης ἀναλάβει ὅλα τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ εἶχε λαμπρυνθῆ ἀπὸ ἄφθονα αἵματα Χριστιανῶν τῆς Αἰγύπτου, ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπίσης καὶ ἄλλοι ὄχι ὀλίγοι, διὰ τῶν ὁποίων κυρίως ἐδυναμώνετο καὶ ηὔξανετο ἡ τυραννὶς τοῦ Μαξιμίνου.

5 Ἐκάλεσεν ἐπίσης τὸν Θεότεκνον²⁸ ἢ δικαιοσύνη, διότι δὲν παρέδωσε καθόλου εἰς τὴν λήθην ὅσα εἶχε πράξει ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Ἀφοῦ ἐνόμισεν ὅτι θὰ εὔημερήσῃ λόγῳ τοῦ ὅτι εἶχεν ἰδρύσει ξοἶνον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, εἶχε δὲ
6 μάλιστα ἀξιώθῆ καὶ ἡγεμονίας ἀπὸ τὸν Μαξιμῖνον, ὁ Λικίνιος μεταβὰς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀντιοχέων καὶ διεξαγαγῶν ἔρευναν διὰ τοὺς μάγους, ὑπέβαλεν εἰς βασάνους τοὺς προφήτας καὶ ἱερεῖς τοῦ νεοπαγοῦς ξοἶνου, διὰ νὰ πληροφορηθῆ μὲ ποῖον τρόπον ἐμηχανεύοντο τὴν ἀπάτην. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸ ἀποκρύψουν, ἐξ αἰτίας τῶν βασάνων μὲ τὰς ὁποίας ἐπιέζοντο, ἐδήλωσαν ὅτι ὅλον τὸ μυστήριον ἦτο ἀπάτη μηχανευμένη μὲ τὴν τέχνην τοῦ Θεοτέκνου. Τότε ὁ

σι τὴν ἀξίαν ἐπιθείς δίκην, πρῶτον αὐτὸν Θεότεκνον, εἶτα δὲ καὶ τοὺς τῆς γοητείας κοινωνοὺς μετὰ πλείστας ὄσας αἰκίας θανάτῳ παραδίδωσιν.

7 Τούτοις ἅπασι προσετίθεντο καὶ οἱ Μαξιμίνου παῖδες, οὓς ἤδη καὶ τῆς βασιλικῆς τιμῆς τῆς τε ἐν πίναξι καὶ γραφαῖς ἀναθέσεως πεποίητο κοινωνοὺς· καὶ οἱ συγγένειαν δὲ τοῦ τυράννου τὸ πρὶν ἀνχοῦντες καὶ πάντας ἀνθρώπους καταδυναστεύειν ἐπηρμένοι τὰ αὐτὰ τοῖς προδεδηλωμένοις μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας ἔπασχον, ἐπεὶ μὴ ἐδέξαντο παιδείαν μηδὲ ἔγνωσαν μηδὲ
8 συνῆκαν τὴν φάσκουσαν ἐν ἱεροῖς λόγοις παρακέλευσιν «μὴ πεποιθήτε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία· ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν»).

[Οὕτω δῆτα τῶν δυσσεβῶν ἐκκαθαρθέντων, μόνοις ἐφυλάττετο τὰ τῆς προσηκούσης βασιλείας βέβαιά τε καὶ ἀνεπίφθονα Κωνσταντίνῳ καὶ Λικιννίῳ· οἱ τῶν πρόσθεν ἀπάντων ἐκκαθάραντες τοῦ βίου τὴν θεοεχθρίαν, τῶν ἐκ Θεοῦ πρυτανευθέντων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἠσθημένως τὸ φιλάρετον καὶ θεοφιλὲς τό τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβὲς καὶ εὐχάριστον διὰ τῆς ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐνεδείξαντο νομοθεσίας].

29. Ψαλμ. 145, 3-4.

30. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δύο βασικά χειρόγραφα διατηροῦν τὴν δοξολογίαν τὴν ὁποῖαν τὰ ἄλλα τοποθετοῦν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου Ι'.

Λικίννιος ἐπιβαλὼν εἰς ὅλους ἀξίαν τιμωρίαν, πρῶτον αὐτὸν τὸν Θεότεκνον, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς συνενόχους τῆς μαγείας παρέδωκεν εἰς θάνατον μετὰ πολλὰς κακώσεις.

7 Εἰς ὅλους αὐτοὺς προσετέθησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Μαξιμίνου, τοὺς ὁποίους οὗτος εἶχεν ἤδη καταστήσει μετόχους καὶ τῆς βασιλικῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀναπαραστάσεως εἰς ἐπιγραφὰς καὶ εἰκόνας. Καὶ οἱ καυχώμενοι δὲ πρωτύτερα διὰ τὴν συγγένειαν τοῦ τυράννου καὶ ἀπὸ ἔπαρσιν παρακινούμενοι νὰ καταδυναστεύουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔπαθον τὰ ἴδια μὲ τοὺς προαναφερθέντας μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀτιμώσεως, ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθησαν διδάγματα οὔτε ἐγνώρισαν οὔτε ἐνόησαν τὴν παραγγελίαν τῶν ἱερῶν λόγων, ἡ ὁποία λέγει, «μὴ στηρίζετε τὰς ἐλπίδας εἰς ἄρχοντας, εἰς υἱοὺς ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Θὰ ἐξέλθῃ τὸ πνεῦμα του καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ χαθοῦν ὅλοι οἱ διαλογισμοὶ των»^{29. 30}

[Ἐφοῦ λοιπὸν ἐξεκαθαρίσθησαν οὕτως οἱ δυσσεβεῖς, τὸ ἀξίωμα τῆς προσηκούσης βασιλείας ἐφυλάχθη βέβαιον καὶ ἀνεπίφθονον μόνον διὰ τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Λικίννιον. Οὗτοι, ἐκκαθάρισαντες τὴν θεοεχθρίαν τοῦ βίου ὅλων τῶν προηγουμένων, ἐκ τῶν προσόντων μὲ τὰ ὁποία τοὺς ἐπροΐκισεν ὁ Θεὸς ἐπέδειξαν διὰ τῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν νομοθεσίας ἰδιαιτέρως τὸ φιλάρετον καὶ τὸ θεοφιλές, καθὼς καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐσέβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην].

Εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου, ὅταν προσετέθη τὸ βιβλίον Θ', ἡ δοξολογία κατέκλειεν ἐδῶ τὸ σύνολον. Εἰς τὴν τρίτην, ὅτε προσετέθη τὸ βιβλίον Ι', αὕτη μετεκινήθη εἰς τὴν ἀρχὴν τούτου. Πρὸ αὐτῆς ὁμως ἡ δευτέρα ἔκδοσις περιεῖχε καὶ τὸ ἐντὸς ἀγκυλῶν τεμάχιον, τὸ ὁποῖον ἀπηλείφθη εἰς τὴν τετάρτην ἔκδοσιν.

BIBΛION I'

α'. Περὶ τῆς ἐκ Θεοῦ πρυτανευθείσης
ἡμῶν εἰρήνης

1 1 Θεῶ δὴ χάρις ἐπὶ πᾶσι τῷ παντοκράτορι καὶ βασιλεῖ τῶν ὄλων, πλείστη δὲ καὶ τῷ Σωτῆρι καὶ λυτρωτῇ τῶν ψυχῶν ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, δι' οὗ τὰ τῆς εἰρήνης ἐκ τε τῶν ἔξωθεν ὀχληρῶν καὶ τῶν κατὰ διάνοιαν βέβαια καὶ ἀσάλευτα φυλάττεσθαι ἡμῖν διὰ παντὸς εὐχόμεθα.

2 Ἄμα δὲ εὐχαῖς καὶ τὸν δέκατον ἐν τούτῳ τοῖς προδιεξοδευθεῖσι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπιθέντες τόμον, σοὶ τοῦτον ἐπιγράφομεν, ἱερώτατέ μοι Παυλῖνε, ὥσπερ ἐπισφράγισμά σε τῆς ὅλης ὑποθέσεως ἀναβοώμενοι, εἰκότως δ' ἐν ἀριθμῷ τελείῳ τὸν τέλειον ἐνταῦθα καὶ πανηγυρικὸν τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως λόγον κατατάξομεν, θείῳ πνεύματι πειθαρχοῦντες ὡδέ πως ἐγκελενομένῳ, «ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καιρόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν· ἔσωσεν αὐτῷ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ καὶ ἡ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ· ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ».

*Προηγεῖται πῖναξ κεφαλαίων εἰσαγόμενος διὰ τῆς προτάσεως «τάδε καὶ ἡ I' περιέχει βίβλος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας».

BIBLION I'

α'. Περὶ τῆς εἰρήνης τὴν ὁποίαν
μας ἔδωρισεν ὁ Θεὸς

- 1** 1 Δι' ὅλα βεβαίως ἀνήκει εὐχαριστία εἰς τὸν παντοκράτορα καὶ βασιλέα Θεόν, πλείστη δὲ εὐχαριστία ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρχόμεθα νὰ φυλάττεται διαπαντὸς βεβαία καὶ ἀσάλευτος ἡ εἰρήνη ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις τόσοις τὰς ἑξωτερικὰς ὅσον καὶ τὰς τῆς διανοίας ¹.
- 2 Προσθέσαντες ἤδη καὶ τὸν δέκατον τόμον εἰς τοὺς προκαταρτισθέντας τόμους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μαζί με εὐχάς, θὰ τὸν ἀφιερῶσωμεν εἰς σέ, ἱερώτατέ μου Παυλίνε², ἀνακηρύσσοντές σε ἐπισφράγισμα ὀλοκλήρου τῆς συγγραφῆς.
- 3 Εὐλόγως δὲ εἰς τὸν τέλειον ἀριθμὸν ³ ἐδῶ θὰ παραθέσωμεν τὸν τέλειον καὶ πανηγυρικὸν λόγον τῆς ἀνανεώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, πειθαρχοῦντες εἰς τὸ θεῖον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον παραγγέλλει ὡς ἐξῆς· «ἄσατε εἰς τὸν Κύριον ἄσμα νέον, διότι ἐνήργησε θαυμάσια· ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ καὶ ὁ ἅγιος βραχίον αὐτοῦ· ἐγνώρισεν ὁ Κύριος τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἐνώπιον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην του» ⁴.

1. Ὅπως ἐσημειώθη ἀνωτέρω, ἡ εὐχή αὐτὴ ἀνιχνεύεται χειρογραφικῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου Θ', κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδοσιν, καὶ ἐδῶ, κατὰ τὴν τρίτην. Ὅταν τὸ ἔργον ἐτελείωνεν εἰς τὸ βιβλίον Η', κατὰ τὴν πρώτην ἐκδοσιν, προφανῶς ἦτο εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ. Κανονικῶς ἤδη ἔπρεπε νὰ εὕρισκεται εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου.

2. Ὁ Παυλῖνος ἐπίσκοπος Τύρου εἶναι ἴσως αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ὁ λόγος εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Τύρου.

3. Κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ὁ ἀριθμὸς δέκα ἦτο τέλειος.

4. Ψαλμ. 97, 1έ.

4 Καὶ δὴ τῷ λογίῳ προστάττοντι τὸ καινὸν ἄσμα διὰ τοῦδε
 νῦν ἀκολούθως ἐπιφωνῶμεν ὅτι δὴ μετὰ τὰς δεινὰς καὶ σκοτει-
 νὰς ἐκείνας ὄψεις τε καὶ διηγήσεις τοιαῦτα νῦν ὄρα̃ν καὶ τοιαῦτα
 πανηγυρίζειν ἠξιώθημεν, οἷα τῶν πρὸ ἡμῶν πολλοὶ τῷ ὄντι
 δίκαιοι καὶ Θεοῦ μάρτυρες ἐπεθύμησαν ἐπὶ γῆς ἰδεῖν, καὶ οὐκ
 5 εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, καὶ οὐκ ἤκουσαν. Ἐπὶ μὲν ἡ τάχος σπεύ-
 σαντες τῶν πολὺ κρειττόνων ἔτυχον ἐν αὐτοῖς οὐρανοῖς καὶ
 παραδείσῳ τῆς ἐνθέου τροφῆς ἀναρπασθέντες, ἡμεῖς δὲ καὶ τάδε
 μείζονα ἢ καθ' ἡμᾶς ὑπάρχειν ὁμολογοῦντες, ὑπερεκπεπλήγμε-
 θα μὲν τῆς τοῦ αἰτίου μεγαλοδωρεᾶς τὴν χάριν, θαυμάζομεν
 δὲ εἰκότως ὅλης ψυχῆς δυνάμει σέβοντες καὶ ταῖς ἀναγράπτοις
 6 προορήσεσιν ἀλήθειαν ἐπιμαρτυροῦντες, δι' ὧν εἴρηται «δεῦτε
 καὶ ἴδετε τὰ ἔργα Κυρίου, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναι-
 ρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς· τόξον συντρίψει
 καὶ συγκλάσει ὄπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί»· ἐφ' οἷς
 ἐναργῶς εἰς ἡμᾶς πεπληρωμένοι χαίροντες, τὸν ἐφεξῆς συνεί-
 ρωμεν λόγον.

β'. Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν
 ἀνανεώσεως

7 Ἐφάνιστο μὲν δὴ καθ' ὃν δεδήλωται τρόπον πᾶν τὸ τῶν
 θεομισῶν γένος καὶ τῆς ἀνθρώπων ἀθρόως ὄψεως οὕτως ἐξα-
 λήλειπτο, ὡς πάλιν ῥῆμα θεῖον τέλος ἔχειν τὸ λέγον «εἶδον ἀσε-
 βῆ ὑπερουψούμενον καὶ ὑπεραιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λι-
 βάνου· καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα τὸν τόπον
 8 αὐτοῦ, καὶ οὐχ εὗρέθη». Ἡμέρα δὲ λοιπὸν ἤδη φαιδρὰ καὶ διαν-
 γῆς, μηδενὸς νέφους αὐτὴν ἐπισκιάζοντος, φωτὸς οὐρανίου βο-
 λαῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Χριστοῦ

5. Βλ. Ματθ. 13,17.

6. Βλ. Β' Κορ. 12, 2-4.

7. Ψαλμ. 45,9ε.

8. Ψαλμ. 36,35ε.

4 Συμφώνως λοιπόν με τὴν προσταγὴν τοῦ λογίου ἅς ἐπιφωνῶμεν τώρα διὰ τοῦ παρόντος τὸ νέον ἄσμα, διότι πράγματι μετὰ τὰ φοβερὰ καὶ σκοτεινὰ ἐκεῖνα θεάματα καὶ τὰς διηγήσεις ἠξιώθημεν τώρα νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ πανηγυρίζωμεν τοιαῦτα πράγματα, ὅποια πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ ἡμῶν πράγματι δίκαιοι καὶ μάρτυρες Θεοῦ ἐπεθύμησαν νὰ ἴδουν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δὲν εἶδον, νὰ ἀκούσουν, καὶ δὲν ἤκουσαν ⁵. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν σπεύσαντες με ταχύτητα ἐπέτυχον τὰ πολὺ ἀνώτερα, ἀναρπασθέντες εἰς αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰς τὸν παράδεισον τῆς θείας τρυφῆς ⁶, ἡμεῖς δέ, ὁμολογοῦντες ὅτι καὶ αὐτὰ ἐδῶ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ ὅσον ἀξίζομεν, ὑπερεκπλησσόμεθα διὰ τὴν χάριν τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ αἰτίου αὐτῶν, θαυμάζομεν δὲ αὐτὰ με ὅλης τῆς ψυχῆς τὴν δύναμιν, τιμῶντες αὐτὰ καὶ ἐπιβεβαιώνοντες τὴν ἀλήθειαν τῶν γραπτῶν ⁶ προρρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας λέγεται, «ἔλθετε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, τὰ τέρατα τὰ ὅποια ἐπραγματοποίησεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξαφανίζων τοὺς πολέμους ἕως τὰ πέρατα τῆς γῆς· θὰ συντρίψει τὸ ξόνον καὶ θὰ θραύσῃ ὄπλον, καὶ θὰ κατακαύσῃ ἀσπίδας με πῦρ» ⁷. Χαίροντες διότι αὗται ἐξεπληρώθησαν εἰς ἡμᾶς σαφῶς, ἅς συνθέσωμεν ἐν συνεχείᾳ τὸν λόγον.

β'. Περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως
τῶν ἐκκλησιῶν

7 Ἐχει ἐξαφανισθῆ λοιπόν κατὰ τὸν προαναφερθέντα τρόπον ὅλον τὸ γένος τῶν θεομισῶν καὶ ἔχει ἐξαλειφθῆ ἐξαφνικὰ ἀπὸ τὴν ὄψιν τῶν ἀνθρώπων οὕτως, ὥστε πάλιν νὰ ἔχη τὴν ἐκπλήρωσίν του τὸ θεῖον ρῆμα τὸ ὅποιον λέγει, «εἶδον ἀσεβῆ νὰ ὑπερυψοῦται καὶ ἐπαίρεται ὡς αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου· καὶ ἐπέρασα, ἀλλὰ ἰδοὺ δὲν ἦτο, καὶ ἐζήτησα τὸν τόπον του, ⁸ ἀλλὰ δὲν εὗρέθη» ⁸. Λαμπρὰ καὶ διαυγῆς ἡμέρα, χωρὶς νὰ τὴν σκιάζῃ κανὲν νέφος, κατηύγαζε τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην με ἀκτινοβολίας οὐρανοῦ φω-

κατηύγαζεν, οὐδέ τις ἦν καὶ τοῖς ἔξωθεν τοῦ καθ' ἡμᾶς θιάσου φθόνος συναπολαύειν εἰ μὴ τῶν ἴσων ἀπορροῆς δ' οὖν ὅμως καὶ μετουσίας τῶν θεόθεν ἡμῖν προτανευθέντων.

2 ¹ Πᾶσι μὲν οὖν ἀνθρώποις τὰ ἐκ τῆς τῶν τυράννων καταδυναστείας ἐλεύθερα ἦν, καὶ τῶν προτέρων ἀπηλλαγμένοι κακῶν, ἄλλος ἄλλως μόνον ἀληθῆ Θεὸν τὸν τῶν εὐσεβῶν ὑπέρχον ὠμολόγει· μάλιστα δ' ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ τὰς ἐλπίδας ἀνηρημένοις ἄλεκτος παρῆν εὐφροσύνη καὶ τις ἐνθεος ἅπασιν ἐπήνθει χαρὰ πάντα τόπον τὸν πρὸ μικροῦ ταῖς τῶν τυράννων δυσσεβείαις ἠριπωμένον ὥσπερ ἐκ μακροῦς καὶ θανατηφόρου λύμης ἀναβιώσκοντα θεωμένοις νεῶς τε αὐθις ἐκ βάθρων εἰς ὕψος ἀπειρον ἐγειρομένους καὶ πολὺ κρείττονα τὴν ἄγλαϊαν τῶν πάλαι πεπολιορκημένων ἐπιλαμβάνοντας.

² Ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς οἱ ἀνωτάτω συνεχέσι ταῖς ὑπὲρ Χριστιανῶν νομοθεσίαις τὰ τῆς ἐκ Θεοῦ μεγαλοδορεᾶς ἡμῖν εἰς μακρὸν ἔτι καὶ μεῖζον ἐκράτννον, ἐφοῖτα δὲ καὶ εἰς πρόσωπον ἐπισκόποις βασιλέως γράμματα καὶ τιμαὶ καὶ χρημάτων δόσεις· ὧν οὐκ ἀπὸ τρόπου γένοιτ' ἂν κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν τοῦ λόγου, ὥσπερ ἐν ἱερᾷ στήλῃ, τῆδε τῆ βίβλῳ τὰς φωνὰς ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν μεταληφθείσας ἐγχαράξαι, ὡς ἂν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἅπασι φέροντο διὰ μνήμης.

γ'. Περὶ τῶν κατὰ πάντα
τόπον ἐγκαινίων

3 ¹ Ἐπὶ δὴ τούτοις τὸ πᾶσιν εὐκταῖον ἡμῖν καὶ ποθούμενον συνεκροτεῖτο θέαμα, ἐγκαινίων ἑορταὶ κατὰ πόλεις καὶ τῶν ἄρτι νεοπαγῶν προσευκτηρίων ἀφιερώσεις, ἐπισκόπων ἐπὶ ταῦτὸν συνηλύσεις, τῶν πόρρωθεν ἐξ ἀλλοδαπῆς συνδρομαί,

τός, δὲν ὑπῆρχε δὲ ἐκ μέρους μας κανεὶς φθόνος ν' ἀπολαύσουν καὶ οἱ ἐκτὸς τῆς κοινωνίας ἡμῶν εὐρισκόμενοι, ἂν ὄχι τῶν ἰδίων μὲ τὰ ἰδικὰ μας ἀγαθῶν, τοῦλάχιστον ὁμως τῆς ἀντανεκλάσεως καὶ τῆς μεθέξεως τῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια μᾶς ἐχαρίστησαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

2 ¹ Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν καταδυνάστευσιν τῶν τυράννων καὶ ἀπηλλαγμένοι τῶν προηγουμένων κακῶν· οὕτως ὁ καθεὶς μὲ τὸν ἰδικὸν του τρόπον ὡμολογεῖ τὸν ἀληθῆ Θεόν, τὸν ὑπέρμαχον τῶν εὐσεβῶν. Μάλιστα δὲ ἡμεῖς οἱ στηρίζοντες τὰς ἐλπίδας εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ κατειχόμεθα ἀπὸ ἀνέκφραστον εὐφροσύνην καὶ ὅλοι ἠσθάνομεθα ἔνθεον χαράν, καθὼς ἐβλέπομεν ὅλον τὸν ἱπρὸ ὀλίγου ἠρειπωμένον ἀπὸ τὰς δυσσεβείας τῶν τυράννων τόπον νὰ ἀναβιώνῃ ὡσάν ἀπὸ μακρὰν καὶ θανατηφόρον φθορὰν καὶ ναοὺς νὰ ἐγείρωνται ἐκ θεμελίων εἰς ἄπειρον ὕψος καὶ νὰ λαμβάνουν πολὺ ἀνωτέραν λαμπρότητα ἀπὸ τοὺς ἄλλοτε καταστραφέντας.

² Ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος ⁹ ἐνίσχουν πρὸς χάριν μας ἀκόμη περισσότερον εἰς ἕκτασιν καὶ μέγεθος μὲ νομοθετήματα ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τὰ ἐκ τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ Θεοῦ δοθέντα, ἀπεστέλλοντο δὲ καὶ προσωπικῶς εἰς ἐπισκόπους γράμματα, τιμαὶ καὶ δωρεαὶ τοῦ βασιλέως. Τὰ κείμενα τούτων δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἐκτὸς τόπου νὰ παραθέσωμεν ἐν μεταφράσει εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὴν λατινικὴν εἰς τὴν προσήκουσαν θέσιν τῆς διηγήσεως τοῦ παρόντος βιβλίου, ὡσάν εἰς ἱερὰν στήλην, διὰ νὰ διατηρηθοῦν εἰς τὴν μνήμην ὅλων τῶν μεταγενεστέρων.

γ'. Περὶ τῶν πανταχοῦ ἐγκαινίων

3 ¹ Πέραν αὐτῶν μάλιστα παρεσχέθη εἰς ἡμᾶς τὸ εὐκταῖον καὶ ποθούμενον ἀπὸ ὅλους ἡμᾶς θέαμα, δηλαδὴ ἐορταὶ ἐγκαινίων κατὰ πόλεις καὶ ἀφιερώσεις τῶν μόλις νεοπαγῶν εὐκτηρίων οἴκων, συνελεύσεις ἐπισκόπων, προσελεύσεις ἀπὸ

λαῶν εἰς λαοὺς φιλοφρονήσεις, τῶν Χριστοῦ σώματος μελῶν εἰς
 2 μίαν συνιόντων ἁρμονίαν ἔνωσις. Συνήγετο γοῦν ἀκολούθως
 προορρήσει προφητικῇ μυστικῶς τὸ μέλλον προσημαινούση
 ὅστέον πρὸς ὅστέον καὶ ἁρμονία πρὸς ἁρμονίαν καὶ ὅσα θεσπί-
 3 ζων ὁ λόγος δι' αἰνιγμάτων ἀφευδῶς προαντεΐνατο, μία τε ἦν
 θείου πνεύματος διὰ πάντων τῶν μελῶν χωροῦσα δύναμις καὶ
 ψυχὴ τῶν πάντων μία καὶ προθυμία πίστεως ἡ αὐτὴ καὶ εἰς ἕξ
 ἀπάντων θεολογίας ὕμνος, ναὶ μὴν καὶ τῶν ἠγουμένων ἐντελεῖς
 θρησκείαι ἱερουργίαι τε τῶν ἱερωμένων καὶ θεοπρεπεῖς ἐκκλη-
 σίας θεσμοί, ὧδε μὲν ψαλμωδίαις καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν θεόθεν
 ἡμῖν παραδοθεισῶν φωνῶν ἀκροάσεσιν, ὧδε δὲ θείαις καὶ μυ-
 στικάῖς ἐπιτελουμέναις διακονίαις, σωτηρίου τε ἦν πάθους ἀπόρ-
 4 ρητα σύμβολα. Ὁμοῦ δὲ πᾶν γένος ἡλικίας ἄρρενός τε καὶ θή-
 λεος φύσεως ὄλη διανοίας ἰσχυρὴ δι' εὐχῶν καὶ εὐχαριστίας γε-
 γηθότι νῶ καὶ ψυχῇ τὸν τῶν ἀγαθῶν παραίτιον Θεὸν ἐγέραιρον·
 ἐκίνει δὲ καὶ λόγους ἅπας τῶν παρόντων ἀρχόντων πανηγυρι-
 κούς, ὡς ἐκάστῳ παρῆν δυνάμεως, θειάζων τὴν πανήγυριν.

δ'. Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ τῶν
 πραγμάτων φαιδρότητι

4 1 Καί τις ἐν μέσῳ παρελθῶν τῶν μετρίως ἐπιεικῶν, λόγου
 σύνταξιν πεποιημένος, ὡς ἐν ἐκκλησίᾳ ἀθροίσματι, πλείστων
 ἐπιπαρόντων ποιμένων ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κόσμῳ τὴν ἀκρόασιν
 παρεχομένων, ἐνὸς εἰς πρόσωπον τὰ πάντα ἀρίστου καὶ θεοφι-
 λοῦς ἐπισκόπου, οὗ διὰ σπουδῆς ὁ μάλιστα τῶν ἀμφὶ τὸ Φοι-
 νίκων ἔθνος διαπρέπων ἐν Τύρῳ νεῶς φιλοτίμως ἐπεσκεύαστο,
 τοιόνδε παρέσχε λόγον.

10. Ἱεζ. 37,7.

11. Εἶναι προφανῶς ὁ ἴδιος ὁ Εὐσέβιος, διότι ἄλλως δὲν θὰ εἶχε λόγον
 νὰ παραθέσῃ ὀλόκληρον τὴν ὁμιλίαν, ἂν καὶ αὕτη δίδει λαμπρὰν εἰκόνα περὶ
 τῆς μετὰ τὸ Μεδιόλανον δραστηριότητος τῆς Ἐκκλησίας.

μακρυνάς καὶ ξένας περιοχάς, φιλοφρονήσεις λαῶν εἰς λαούς, ἔνωσις τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ συνεργομένων 2 εἰς μίαν ἁρμονίαν. Συνηνώνετο λοιπόν, συμφώνως πρὸς προφητικὴν πρόρρησιν προσημαίνουσαν μυστικῶς τὸ μέλλον, ὅστοῦν πρὸς ὅστοῦν, ἄρθρωσις πρὸς ἄρθρωσιν, καὶ ὅλα ὅσα προέβαλλεν ὁ θεῖος λόγος αἰνιγματικῶς με ἀψευδεῖς προφη- 3 τείας ¹⁰. Ὑπῆρχε δὲ μία δύναμις τοῦ θεοῦ πνεύματος διήκουσα δι' ὅλων τῶν μελῶν, μιὰ ψυχὴ τῶν πάντων, ἡ ἰδίᾳ προθυμία πίστεως καὶ εἰς ὕμνος ὅλων πρὸς τὸν Θεόν, φυσικὰ δὲ καὶ τέλειαι λατρεῖαι τῶν ἡγουμένων, ἱεουργίαι τῶν ἱερέων καὶ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας θεοπρεπεῖς, ἄλλοτε μὲν με ψαλμωδίας καὶ τὰ λοιπὰ ἀκροάματα τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραδοθεισῶν εἰς ἡμᾶς λόγων, ἄλλοτε δὲ με τὴν τέλεσιν θείων καὶ μυστικῶν ἀκολουθιῶν· ὅλα δὲ αὐτὰ ἦσαν ἀπόρρητα σύμβολα τοῦ πά- 4 θους τοῦ Σωτῆρος. Μαζὶ δὲ ὅλαι αἱ ἡλικίαι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, με ὅλην τὴν δύναμιν τῆς σκέψεως, με χαρούμενον νοῦν καὶ ψυχὴν, ἐδόξαζον τὸν αἴτιον τῶν ἀγαθῶν Θεόν· ἐξεφώνει δὲ καὶ λόγους πανηγυρικοὺς ἕκαστος τῶν παρόντων, κατὰ τὴν ἰκανότητά του, πρὸς ἑορτασμὸν τῆς πανηγύρεως.

δ'. Πανηγυρικὸς διὰ τὴν λαμπρὰν
κατάστασιν τῶν πραγμάτων

4 1 Καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς καταλλήλως προικισμένους ¹¹ ἔχων συντάξει λόγον ἦλθεν εἰς τὸ μέσον συναθροίσεως ἐντὸς Ἐκκλησίας, ἐπὶ παρουσίᾳ πλείστων ποιμένων, ἀκρωμένων με ἡσυχίαν καὶ κοσμιότητα, ἐνώπιον ἐνὸς ἀρίστου καθ' ὅλα καὶ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου, διὰ τῆς φροντίδος τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθη φιλοτίμως ὁ λαμπρότερος ναὸς τῆς ἐπαρχίας τῆς Φοινίκης εἰς τὴν Τύρον. Ἐξεφώνησε δὲ τὸν κάτωθι λόγον ¹².

12. Βλ. εἰσαγωγήν.

Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῆ τῶν ἐκκλησιῶν
οἰκοδομῇ Παυλίνῳ Τυρίων ἐπισκόπῳ
προσπεφωνημένος

2 «³ Ω φίλοι Θεοῦ καὶ ἱερεῖς οἱ τὸν ἅγιον ποδῆρη καὶ τὸν οὐ-
ράνιον τῆς δόξης στέφανον τό τε χρῆσμα τὸ ἔνθεον καὶ τὴν ἱε-
ρατικὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος στολὴν περιβεβλημένοι, σύ τε,
ὦ νέον ἅγιον νεὼ Θεοῦ σεμνολόγημα, γεραιζᾶ μὲν φρονήσει παρὰ
Θεοῦ τετιμημένε, νέας δὲ καὶ ἀκμαζούσης ἀρετῆς ἔργα πολυτε-
λῆ καὶ πράξεις ἐπιδεδειγμένε, ὧ τὸν ἐπὶ γῆς οἶκον αὐτὸς ὁ τὸν
σύμπαντα κόσμον περιέχων Θεὸς δειμασθαι καὶ ἀνανεοῦν Χρι-
στῷ τῷ μονογενεῖ καὶ πρωτογενεῖ δὲ αὐτοῦ λόγῳ τῆ τε ἁγία
3 τούτου καὶ θεοπρεπεῖ νύμφη γέρας ἐξαιρέτον δεδώρηται, εἴτε
τις νέον σε Βεσελεὴλ θείας ἀρχιτέκτονα σκηνηῆς ἐθέλοι καλεῖν
εἴτε Σολομῶνα καινῆς καὶ πολὺν κρείττονος Ἱερουσαλὴμ βασι-
λέα εἴτε καὶ νέον Ζοροβάβελ τὴν πολὺν κρείττονα δόξαν τῆς
4 προτέρας τῷ νεῷ τοῦ Θεοῦ περιτιθέντα, ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς, ὦ τῆς
ἱερᾶς ἀγέλης Χριστοῦ θρέμματα, λόγων ἀγαθῶν ἐστία, σωφρο-
σύνης παιδευτήριον καὶ θεοσεβείας σεμνὸν καὶ θεοφιλὲς ἀκροα-
τήριον.

5 Πάλαι μὲν ἡμῖν τὰς παραδόξους θεοσημίας καὶ τῶν τοῦ
Κυρίου θαυμάτων τὰς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας διὰ θείων ἀνα-
γνωσμάτων ἀκοῇ παραδεχομένοις ὕμνους εἰς Θεὸν καὶ ᾠδὰς ἀνα-
πέμπειν ἐξῆν λέγειν παιδευομένοις «ὁ Θεός, ἐν τοῖς ὡσὶν ἡμῶν
ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσω
6 ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις». ἀλλὰ νῦν γε οὐκέτ'
ἀκοαῖς οὐδὲ λόγων φήμαις τὸν βραχίονα τὸν ὑψηλὸν τὴν τε οὐ-
ράνιον δεξιὰν τοῦ παναγάθου καὶ παμβασιλέως ἡμῶν Θεοῦ παρα-
λαμβάνουσιν, ἔργοις δ' ὡς ἔπος εἰπεῖν καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ
πάλαι μνήμη παραδεδομένα πιστὰ καὶ ἀληθῆ καθορωμένοις,

13. Βλ. Ἐξ. 31,2.

14. Βλ. Α' Βασ. 6-7.

15. Βλ. Ἔσδρα 3-6.

16. Ψαλμ. 43,2.

Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ οἰκοδομῇ σει τῶν
Ἐκκλησιῶν ἐκφωνηθεὶς ἐνώπιον τοῦ
ἐπισκόπου Τυρίων Παυλίνου

- 2 ὦ φίλοι Θεοῦ καὶ ἱερεῖς, οἱ ἐνδυμένοι μὲ τὸν ἅγιον ποδή-
ρη χιτῶνα, τὸν οὐράνιον στέφανον τῆς δόξης, τὸ ἔνθεον χρι-
σμα καὶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ
σύ, ὦ νέον κόσμημα τοῦ ἁγίου ναοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔ-
χεις τιμηθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ γεροντικὴν φρόνησιν καὶ ἔχεις
ἐπιδείξει ἔργα πολύτιμα καὶ πράξεις νεανικῆς καὶ ἀκμαίας ἀρε-
τῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει χορηγήσει βραβεῖον ἐξαίρετον, νὰ οἰ-
κοδομήσης καὶ ἀνανεώσης τὸν ἐπὶ γῆς οἶκον, ὁ περιέχων τὸν
σύμπαντα κόσμον Θεός, χάριν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ μονογενοῦς
καὶ πρωτογενοῦς λόγου αὐτοῦ καὶ τῆς ἁγίας καὶ θεοπρεποῦς
3 τούτου νύμφης, τὸν ὁποῖον δύναται κανεῖς νὰ καλέση εἴτε
νέον Βεσελεήλ¹³, ἀρχιτέκτονα τῆς θείας σκηνῆς, εἴτε Σολομῶν-
τα¹⁴, βασιλέα τῆς νέας καὶ πολὺ ἀνωτέρας Ἱερουσαλήμ, εἴτε
καὶ νέον Ζοροβάβελ¹⁵, προσδῶσαντα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ
4 δόξαν πολὺ ἀνωτέραν τῆς προηγουμένης· ἀλλὰ καὶ σεῖς, ὦ
πρόβατα τῆς ἱεῖρας ποιίμνης τοῦ Χριστοῦ, ἐστία ἀγαθῶν λό-
γων, παιδευτήριον σωφροσύνης, ἀκροατήριον θεοσεβείας σε-
μνὸν καὶ θεοφιλές.
- 5 Ἄλλοτε, καθὼς ἐδεχόμεθα μὲ τὴν ἀκοὴν τὰ παράδοξα
θεῖα σημεῖα καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐσργεσίας τῶν θαυ-
μάτων τοῦ Κυρίου διὰ θείων ἀναγνωσμάτων, ἐκπαιδευόμενοι
νὰ ἀναπέμπωμεν ὕμνους εἰς Θεὸν καὶ ᾠδὰς, ἐπετρέπετο νὰ
λέγωμεν, «Θεέ, ἠκούσαμεν μὲ τὰ ὦτα ἡμῶν, οἱ πατέρες ἡμῶν
μᾶς ἀνήγγειλαν ποῖον ἔργον ἔκαμες κατὰ τὰς ἡμέρας των,
6 κατὰ τὰς ἀρχαίας ἡμέρας»¹⁶. Τώρα ὅμως δὲν ἀντιλαμβανό-
μεθα πλέον μὲ ἀκοὰς ἢ μὲ φήμας λόγων τὸν ὑψηλὸν βραχίονα
καὶ τὴν οὐράνιαν δεξιὰν τοῦ παναγάθου καὶ παμβασιλέως
ἡμῶν Θεοῦ, ἀλλὰ, οὕτως εἶπεῖν, βλέπομεν μὲ ἔργα καὶ μὲ
τοὺς ἰδίους τοὺς ὀφθαλμοὺς τὰ παλαιὰ ἀξιόπιστα καὶ ἀλη-
θινὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἔχουν παραδοθῆ διὰ τῆς μνήμης,

δεύτερον ὕμνον ἐπινίκιον πάρεστιν ἀναμέλπειν ἐναργῶς τε ἀναφωνεῖν καὶ λέγειν «καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἶδομεν ἐν 7 πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ποία δὲ πόλει ἢ τῆδε τῆ νεοπαγεῖ καὶ θεοτεύκτω; («Ἦτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας»), περὶ ἧς καὶ ἄλλο τι θεῖον λόγιον ᾧδὲ πως εὐαγγελίζεται· «δεδοξασμένα ἔλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»· ἐφ' ἣν τοῦ παραγᾶθου συγκροτήσαντος ἡμᾶς Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ χάριτος, τῶν ἀνακεκλημένων ἕκαστος ὑμνεῖτω μονονουχὶ βοῶν καὶ λέγων «εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσιν μοι εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα» καὶ «Κύριε, ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου καὶ 8 τόπον σκηνώματος δόξης σου), καὶ μὴ μόνον γε ὁ καθεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες ἀθρώως ἐνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ γεραίροντες ἀνευφημῶμεν, «μέγας Κύριος», ἐπιλέγοντες, «καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ».

Καὶ γὰρ οὖν μέγας ὡς ἀληθῶς, καὶ μέγας ὁ «οἶκος») αὐτοῦ, ὕψηλός καὶ «ἐπιμήκης» καὶ «ῶραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»· μέγας Κύριος «ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος»· μέγας «ὁ ποιῶν μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα ἔνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς»· μέγας «ὁ ἀλλοιῶν καιροὺς καὶ χρόνους, μεθιστῶν βασιλεῖς καὶ καθιστῶν, ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνιστῶν πένητα»· «καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς ἀπὸ γῆς, πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀ- 9 γαθῶν), καὶ «βραχίονας ὑπερηφάνων») συνέτριψεν, οὐ πιστοῖς

17. Ψαλμ. 47,9.

18. Α' Τιμ. 3,15.

19. Ψαλμ. 86,3.

20. Ψαλμ. 121,1.

21. Ψαλμ. 25,8.

22. Ψαλμ. 47,2.

23. Βαρ. 3,24.

24. Ψαλμ. 44,3.

25. Ψαλμ. 71, 18.

26. Ἰώβ 9,10.

27. Δαν. 2,21.

ἐπιτρέπεται ν' ἀναμέλπωμεν δεύτερον ὕμνον ἐπινίκιον, ν' ἀναφωνῶμεν ἑναργῶς καὶ νᾶ λέγωμεν, «καθὼς ἠκούσαμεν, οὕτως εἶδομεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, εἰς 7 τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»¹⁷. Εἰς ποίαν δὲ πόλιν, παρὰ εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν νεόκτιστον καὶ θεότευκτον; «ἢ ὅποια εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας»¹⁸, διὰ τὴν ὅποیان καὶ ἄλλο θεῖον λόγιον εὐαγγελίζεται οὕτω πως, «ἔνδοξα πράγματα διελαλήθησαν περὶ σοῦ, πόλις τοῦ Θεοῦ»¹⁹, εἰς τὴν ὅποیان, καθὼς μᾶς συν-εκέκέντρωσεν ὁ πανάγαθος Θεὸς διὰ τῆς χάριτος τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, ἃς ὕμνη ἕκαστος τῶν προσκαλεσμένων, λέγων μάλιστα βοερῶς, «ἠὺφράνθην ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι μοῦ εἶπαν, θᾶ ὑπάγωμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου»²⁰ καὶ «Κύριε, ἠγάπησα τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου καὶ τὸν 8 τόπον τῆς κατασκηνώσεως τῆς δόξης σου»²¹. Καὶ φυσικὰ ὄχι μόνον ὁ καθεὶς χωριστά, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἃς ἀνευφημῶμεν τιμῶντες αὐτὸν μὲ ἓν πνεῦμα καὶ μίαν ψυχὴν ἐπιλέγοντες, «μέγας ὁ Κύριος καὶ πολὺ ἐπαινετὸς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, εἰς τὸ ἅγιον ὄρος αὐτοῦ»²².

Διότι βεβαίως εἶναι πράγματι μέγας, καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ ἐπίσης μέγας, ὑψηλὸς καὶ ἐπιμήκης²³, καὶ «εἶναι ὠραῖος εἰς τὴν ἐμφάνισιν ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»²⁴, μέγας Κύριος, «ὁ μόνος ἐνεργῶν θαύματα»²⁵, μέγας «ὁ ἐνεργῶν μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξα καὶ ἐξαίσια» τὰ ὅποια δὲν ἀριθμοῦνται»²⁶, μέγας «ὁ μεταβάλλων καιροὺς καὶ χρόνους, ἐκθρονίζων βασιλεῖς καὶ ἐγκαθιστῶν»²⁷, «ἐγείρων ἀπὸ τὴν γῆν τὸν πτωχὸν καὶ ἀνιστῶν ἀπὸ τὴν κοπρίαν τὸν ἐπαίτην»²⁸. «καθῆρεσε δυνατοὺς ἀπὸ τοὺς θρόνους των καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς ἀπὸ τὴν γῆν, πεινῶντας ἐγέμισεν ἀγαθὰ»²⁹, καὶ συνέ- 9 τριψε «βραχίονας ὑπερηφάνων»³⁰. Ἐπεβεβαίωσε τὴν μνήμην

28. Ψαλμ. 112,7.

29. Λουκᾶ 1,52.

30. Ψαλμ. 135,4.

μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπίστοις τῶν παλαιῶν διηγημάτων τὴν μνήμην πιστωσάμενος, ὁ θαυματουργός, ὁ μεγαλοουργός, ὁ τῶν ὄλων δεσπότης, ὁ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ πανάγαθος, ὁ εἷς καὶ μόνος Θεός, ᾧ τὸ καιρὸν ἄσμα μέλπωμεν προσυπακούοντες «τῷ ποιῶντι θαυμάσια μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγάλους καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιούς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν καὶ ἔλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν».

- 10 Καὶ τὸν μὲν τῶν ὄλων Πατέρα τούτοις ἀνευφημοῦντες μίποτε διαλείπομεν· τὸν δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν δεύτερον αἴτιον, τὸν τῆς θεογνωσίας εἰσηγητὴν, τὸν τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας διδάσκαλον, τὸν τῶν ἀσεβῶν ὀλετῆρα, τὸν τυραννοκτόνον, τὸν τοῦ βίου διορθωτὴν, τὸν ἡμῶν τῶν ἀπεγνωσμένων Σωτῆρα
- 11 Ἰησοῦν ἀνὰ στόμα φέροντες γεραίρομεν, ὅτι δὴ μόνος, οἷα παναγάθου πατρὸς μονώτατος ὑπάρχων πανάγαθος παῖς, γνώμη τῆς πατρικῆς φιλανθρωπίας, τῶν ἐν φθορᾷ κάτω που κειμένων ἡμῶν εὖ μάλα προθύμως ὑποδύς τὴν φύσιν, οἷά τις ἰατρῶν ἀριστος τῆς τῶν καμνόντων ἔνεκεν σωτηρίας («ὄρη μὲν δεινὰ, θιγγάνει δ' ἀηδέων ἐπ' ἀλλοτρίησί τε ξυμφορῆσιν ἰδίας καρποῦται λύπας»), οὐ νοσοῦντας αὐτὸ μόνον οὐδ' ἔλκεσι δεινοῖς καὶ σεσηπόσιν ἤδη τραύμασι πιεζομένους, ἀλλὰ καὶ ἐν νεκροῖς κειμένους ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν μυχῶν τοῦ θανάτου αὐτὸς ἑαυτῷ διεσώσατο, ὅτι μηδ' ἄλλω τῷ τῶν κατ' οὐρανὸν τοσοῦτο· παρῆν ἰσχύος, ὡς τῇ τῶν τοσοῦτων ἀβλαβῶς διακονήσασθαι σωτηρία.

- 12 Μόνος δ' οὖν καὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν βαρυνπαθοῦς φθορᾶς ἐφαψάμενος, μόνος τοὺς ἡμετέρους ἀνατλάς πόνοους, μόνος τὰ πρόστιμα τῶν ἡμετέρων ἀσεβημάτων περιθέμενος, οὐχ ἡμιθνητάς, ἀλλὰ καὶ πᾶμπαν ἐν μνήμασι καὶ τάφοις μυσαρῶς ἤδη καὶ ὀδωδότας ἀναλαβὼν πάλαι τε καὶ νῦν σπουδῇ τῇ φιλανθρώπῳ

31. Ψαλμ. 135, 17-18· 23-24.

32. Προαρειανική ἔκφρασις.

τῶν παλαιῶν διηγημάτων ὄχι μόνον εἰς τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους, ὁ θαυματουργός, ὁ μεγαλουργός, ὁ δεσπότης τῶν ὄλων, ὁ δημιουργός ὅλου τοῦ κόσμου, ὁ παντοκράτωρ, ὁ πανάγαθος, ὁ εἷς καὶ μόνος Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἄς μέλπωμεν τὸ νέον ἄσμα ἀντιφωνικῶς, «εἰς τὸν μόνον ἐνεργοῦντα θαύματα, διότι τὸ ἔλεός του εἶναι αἰώνιον· εἰς τὸν πατάξαντα μεγάλους βασιλεῖς καὶ ἀποκτείναντα δυνατοὺς βασιλεῖς, διότι τὸ ἔλεός του εἶναι αἰώνιον· διότι μᾶς ἐνεθυμήθη κατὰ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν καὶ μᾶς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν»³¹.

10 Καὶ τὸν μὲν Πατέρα τῶν ὄλων ἄς μὴ παύσωμεν ποτέ νὰ ἀνευφημοῦμεν μὲ αὐτά. Τὸν δὲ δεύτερον δι' ἡμᾶς αἴτιον τῶν ἀγαθῶν³², τὸν εἰσηγητὴν τῆς θεογνωσίας, τὸν διδάσκαλον τῆς ἀληθινῆς εὐσεβείας, τὸν καταστροφέα τῶν ἀσεβῶν, τὸν τυραννοκτόνον, τὸν διορθωτὴν τοῦ βίου, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν τῶν ἀπεγνωσμένων Ἰησοῦν, φέροντες εἰς τὸ στόμα τιμῶμεν· διότι
11 βεβαίως αὐτὸς μόνος, ὡσάν μοναδικός πανάγαθος υἱὸς παναγάθου Πατρός, μὲ βούλησιν τῆς πατρικῆς φιλάνθρωπίας πολὺ προθύμως ἐφόρεσε τὴν φύσιν ἡμῶν τῶν κειμένων κάπου κάτω εἰς τὴν φθοράν, ὡσάν ὁ ἄριστος τῶν ἰατρῶν χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀσθενῶν «βλέπει μὲν τὰ δεινὰ, ἐγγίζει δὲ τὰ ἀηδῆ, καὶ λαμβάνει ἰδικὰς του λύπας διὰ ξένας συμφοράς»³³, μᾶς ἔσωσεν, ἐνῶ ὄχι μόνον ἡμεθα ἀσθενεῖς καὶ ἐπιεζόμεθα ἀπὸ δεινὰ ἔλκη καὶ σάπια ἤδη τραύματα, ἀλλὰ καὶ ἐκείμεθα μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἀνασύρας ὁ ἴδιος ἀπὸ αὐτοὺς τούτους τοὺς μυχοὺς τοῦ θανάτου, διότι κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς εἰς τοὺς οὐρανοὺς δὲν διέθετε τόσην ἰσχύν, ὥστε νὰ ἐπιτύχη τὴν σωτηρίαν τόσων ἀνθρώπων χωρὶς βλάβην.

12 Μόνος λοιπὸν ἤγγισε τὴν βαρεῖαν φθοράν ἡμῶν τῶν ἰδίων, μόνος ὑπέφερε τοὺς κόπους ἡμῶν, μόνος ἀνέλαβε τὰ πρόστιμα τῶν ἰδικῶν μας ἀσεβημάτων· ἀνεγείρας, ὄχι κἄν ἡμιθανεῖς, ἀλλ' ἐντελῶς βδελυκτοὺς καὶ βρωμεροὺς ἤδη εἰς μνήματα καὶ τάφους, παλαιὰ καὶ τώρα μὲ τὴν φιλάνθρωπον

33. Ἰπποκράτους, Περὶ φύσεων 1.

παρὰ πᾶσαν τὴν οὐτινος οὖν ἡμῶν τε αὐτῶν ἐλπίδα σώζει τε καὶ τῶν τοῦ Πατρὸς ἀγαθῶν ἀφθονίαν μεταδίδωσιν, ὁ ζωοποιός, ὁ φωταγωγός, ὁ μέγας ἡμῶν ἰατρὸς καὶ βασιλεὺς καὶ Κύριος, ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ.

13 Ἄλλὰ τότε μὲν ἅπαξ, ἐν νυκτὶ ζοφερᾷ καὶ σκότῳ βαθεῖ δαιμόνων ἀλιτηρίων πλάνη καὶ θεομισῶν πνευμάτων ἐνεργείαις παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους κατορωρυγμένου¹, αὐτὸ μόνον ἐπιφανείς, ὡς ἂν κηροῦ διατακέντος ταῖς αὐτοῦ βολαῖς τοῦ φωτός, τὰς πολυδέτους τῶν ἀσεβημάτων ἡμῶν σειρὰς διελύσα-
 14 το· νῦν δ' ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ χάριτι καὶ εὐεργεσίᾳ τοῦ μισοκάλου φθόνου καὶ φιλοπονήρου δαίμονος μόνον οὐχὶ διαρρηγνυμένου καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς θανατοποιοῦς καθ' ἡμῶν ἐπιστρατεύοντος δυνάμεις καὶ τὰ μὲν πρῶτα κυνὸς δίκην λυττῶντος, τοὺς ὀδόντας ἐπὶ τοὺς ἀφιεμένους κατ' αὐτοῦ λίθους προσαρᾶττοντος καὶ τὸν κατὰ τὸν ἀμυνομένων θυμὸν ἐπὶ τὰ ἄψυχα βλήματα καθιέντος, τοῖς τῶν προσευκτηρίων λίθοις καὶ ταῖς τῶν οἴκων ἀψύχοις ὕλαις τὴν θηριώδη μανίαν ἐπερείσαντος ἐρημίαν τε, ὡς γε δὴ αὐτὸς ἑαυτῷ ᾤετο, τῶν ἐκκλησιῶν ἀπεργασαμένου, εἶτα δὲ δεινὰ συρίγματα καὶ τὰς ὀφιώδεις αὐτοῦ φωνὰς τοτὲ μὲν ἀσεβῶν τυράνων ἀπειλαῖς, τοτὲ δὲ βλασφήμοις δυσσεβῶν ἀρχόντων διατάξεσιν ἀφιέντος καὶ προσέτι τὸν αὐτοῦ θάνατον ἐξερευγομένου καὶ τοῖς ἰώδεσι καὶ ψυχοφθόροις δηλητηρίοις τὰς ἀλισκομένας πρὸς αὐτοῦ ψυχὰς φαρμάττοντος καὶ μονονουχὶ νεκροῦντος ταῖς τῶν νεκρῶν εἰδώλων νεκροποιοῖς θυσίαις πάντα τε ἀνθρωπόμορφον θῆρα καὶ πάντα τρόπον ἄγριον καθ' ἡμῶν
 15 ὑποσαλευόντος, αὐθις ἐξ ὑπαρχῆς ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ὁ μέγας ἀρχιστράτηγος τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν αὐτάρκη διαγυμνασίαν ἣν οἱ μέγιστοι τῆς αὐτοῦ βασιλείας στρατιῶται διὰ

1. παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους κατορωρυγμένου Χρήστου: πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος κατορωρυγμένον κώδ., ἐκδ.

φροντίδα σώζει ἡμᾶς, πέραν ἀπὸ πᾶσαν ἐλπίδα ὅποιουδήποτε καὶ ἡμῶν τῶν ἰδίων καὶ μεταδίδει τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν τοῦ Πατρός, ὁ ζωοποιός, ὁ φωταγωγός, ὁ μέγας ἰατρός ἡμῶν καὶ βασιλεὺς καὶ Κύριος, ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ.

- 13 Ἄλλὰ τότε μὲν, ἐνῶ ὅλον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἦτο βυθισμένον εἰς ζοφερὰν νύκτα καὶ βαθὺ σκότος διὰ τῆς πλάνης ἀλιτηρίων δαιμόνων καὶ τῶν ἐνεργειῶν θεομισῶν πνευμάτων, μόνον μὲ τὴν ἐπιφάνειάν του διέλυσε τὰς πολυπλόκους σειρὰς τῶν ἀσεβημάτων ἡμῶν, ὡσὰν κηρὸν ὁ ὁποῖος ἔλυωσε
- 14 μὲ τὰς ἀκτινοβολίας τοῦ φωτὸς αὐτοῦ. Τώρα δὲ ἐφάνη πάλιν, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς τόσον μεγάλης χάριτος καὶ εὐεργεσίας ὁ μισόκαλος φθόνος καὶ φιλοπόνηρος δαίμων οὕτως εἶπεῖν διερράγη ³⁴ καὶ ἐπεστράτευσεν ὅλας τὰς θανατοποιούς ἐναντίον ἡμῶν δυνάμεις του καὶ ἀρχικῶς μὲν ὡσὰν λυσσασμένος σκύλος ἐκτύπα τοὺς ὀδόντας ἐπὶ τῶν ριπτομένων ἐναντίον του λίθων καὶ μετέφερε εἰς τὰ ἄψυχα βλήματα τὸν θυμὸν κατὰ τῶν ἀμυνομένων, ἐπέφερε τὴν θηριώδη μανίαν κατὰ τῶν λίθων τῶν προσευκτηρίων καὶ εἰς τὰ ἄψυχα ὑλικά τῶν οἴκων καὶ προεκάλεσε τὴν ἐρήμωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως ἐνόμιζεν αὐτὸς· ἔπειτα δὲ ἐξέβαλε συρίγματα καὶ τὰς ὀφιώδεις φωνὰς του, ἄλλοτε μὲ ἀπειλὰς ἀσεβῶν τυράννων, ἄλλοτε μὲ βλασφήμους διατάξεις δυσσεβῶν ἀρχόντων, καὶ προσέτι ἐξήμεσε τὸν θάνατον ὁ ὁποῖος εἶναι γέννημά του, ἐφαρμάκωνε τὰς συλλαμβανομένας ὑπ' αὐτοῦ ψυχὰς μὲ τὰ ἰώδη καὶ ψυχοφθόρα δηλητήρια καὶ οὕτως εἶπεῖν ἐνέκρωνε μὲ τὰς νεκροποιούς θυσίας τῶν νεκρῶν εἰδώλων, παρεκίνει ἐναντίον ἡμῶν πᾶν ἀνθρωπόμορφον θηρίον καὶ πάντα τρόπον
- 15 ἄγριον. Τώρα λοιπὸν πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ὁ ἄγγελος τῆς μεγάλης βουλῆς ³⁵, ὁ μέγας ἀρχιστράτηγος τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν ἐπαρκῆ γύμνασιν τὴν ὁποίαν ἐπέτυχον οἱ μέγιστοι στρατιῶται τῆς βασιλείας του διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ καρτερίας πρὸς

34. Ἐν συνεχείᾳ περιγράφεται ρητορικῶς καὶ εἰκονικῶς ἡ πορεία τοῦ διωγμοῦ ὡς ἔργον τοῦ δαίμονος.

35. Ἦσ. 9,6.

τῆς πρὸς ἅπαντα ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ἐνεδείξαντο, ἀθρόως οὕτω φανείς, τὰ μὲν ἐχθρὰ καὶ πολέμια εἰς ἀφανὲς καὶ τὸ μηθὲν κατεστήσατο, ὡς μηδὲ πώποτε ὠνομάσθαι δοκεῖν, τὰ δ' αὐτῷ φίλα καὶ οἰκειὰ δόξης ἐπέκεινα παρὰ πᾶσιν, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ δυνάμεσιν οὐρανίοις ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις καὶ τῷ σύμπαντι οὐρανῷ τε καὶ κόσμῳ προή-
 16 γαγεν, ὥστε ἤδη, ὃ μηδὲ ἄλλοτέ πο, τοὺς πάντων ἀνωτάτω βασιλέας ἧς λελόγχασι παρ' αὐτοῦ τιμῆς συνησθημένως νεκρῶν μὲν εἰδώλων καταπτύειν προσώποις, πατεῖν δ' ἄθεσμα δαιμόνων θέσμια καὶ παλαιᾶς ἀπάτης πατροπαραδότου καταγελᾶν, ἕνα δὲ αὐτὸν μόνον Θεὸν τὸν κοινὸν ἀπάντων καὶ ἑαυτῶν εὐεργέτην γνωρίζειν Χριστὸν τε τοῦ Θεοῦ παῖδα παμβασιλέα τῶν ὄλων ὁμολογεῖν Σωτῆρά τε αὐτὸν ἐν στήλαις ἀναγορεύειν, ἀνεξαλείπτῳ μνήμῃ τὰ κατορθώματα καὶ τὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ νίκας μέση τῇ βασιλευούσῃ τῶν ἐπὶ γῆς πόλει βασιλικοῖς χαρακτῆρσι προσεγγράφοντας, ὥστε μόνον τῶν ἐξ αἰῶνος Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἡμῶν Σωτῆρα καὶ πρὸς αὐτῶν τῶν ἐπὶ γῆς ἀνωτάτω οὐχ οἷα κοινὸν ἐξ ἀνθρώπων βασιλέα γενόμενον ὁμολογεῖσθαι, ἀλλ' οἷα τοῦ καθ' ὅλων Θεοῦ παῖδα γνήσιον καὶ αὐτὸν Θεὸν προσκυνεῖσθαι.

17 Καὶ εἰκότως· τίς γὰρ τῶν πώποτε βασιλέων τοσοῦτον ἀρετῆς ἠνέγκατο, ὡς πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἀκοῆν καὶ γλῶτταν ἐμπλήσαι τῆς αὐτοῦ προσηγορίας; τίς βασιλεὺς νόμους εὐσεβεῖς οὕτω καὶ σώφρονας διαταξάμενος ἀπὸ περάτων γῆς καὶ εἰς ἄκρα τῆς ὅλης οἰκουμένης εἰς ἐπήκοον ἅπασιν ἀν-
 18 θρώποις ἀναγινώσκειν διαρκῶς ἐκράτνυε; τίς ἀνημέρων ἐθνῶν ἔθῃ βάρβαρα καὶ ἀνήμερα τοῖς ἡμέροις αὐτοῦ καὶ φιλανθρωποτάτοις παρέλυσεν νόμοις; τίς αἰῶσιν ὅλοις ὑπὸ πάντων πολεμούμενος τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὡς ἀνθεῖν

ὅλα, ἐφάνη αἰφνιδίως, καὶ τὰ μὲν ἐχθρὰ καὶ πολέμια ἔρριψεν εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν μηδαμινότητα, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι οὔτε κἂν εἶχον ὀνομασθῆ ποτέ, τὰ δὲ φιλικὰ καὶ οἰκεῖα προήγαγε πέραν τῆς δόξης, ὄχι μόνον ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐνώπιον οὐρανίων δυνάμεων, ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρον, ὀλοκλήρου τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ κόσμου, 16 ὥστε ἤδη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβη ποτέ ἄλλοτε, οἱ ἀνώτατοι ὄλων βασιλεῖς ³⁶, συναισθανόμενοι τὴν τιμὴν τῆς ὁποίας ἔτυχον παρ' αὐτοῦ, νὰ πτύουν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν νεκρῶν εἰδώλων, νὰ πατοῦν δὲ ἄνομα θέσμια δαιμόνων καὶ νὰ περιγελοῦν τὴν παλαιὰν πατροπαράδοτον ἀπάτην, αὐτὸν δὲ μόνον τὸν ἕνα Θεὸν νὰ γνωρίζουν, τὸν κοινὸν εὐεργέτην ὄλων καὶ ἑαυτῶν, καὶ νὰ ὁμολογοῦν τὸν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὡς παμβασιλέα τῶν ὄλων, νὰ ἀνακηρύσσουν δὲ εἰς στήλας ὡς Σωτῆρα, νὰ ἐγγράφουν μὲ βασιλικούς χαρακτῆρας, εἰς τὸ μέσον τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων τῆς γῆς, τὰ κατορθώματα καὶ τὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν νίκας αὐτοῦ εἰς ἀνεξάλειπτον μνήμην, ὥστε μόνος ἐκ τῶν πάντοτε ὑπαρξάντων ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἀνώτατους ἄρχοντας ἐπὶ τῆς γῆς ὄχι νὰ ὁμολογῆται ὡς κοινὸς βασιλεὺς γεννηθεὶς ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ προσκυνῆται ὡς γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων καὶ Θεὸς ὁ ἴδιος.

17 Καὶ εὐλόγως· διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς ὑπάρξαντας ποτέ βασιλεῖς ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον ὕψος ἀρετῆς, ὥστε νὰ γεμίση μὲ τὸ ὄνομά του ὄλων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν γλῶσσαν; Ποῖος βασιλεὺς κατήρτισε τόσον εὐσεβεῖς καὶ σώφρονας νόμους καὶ ἐπέβαλε νὰ ἀναγινώσκωνται διαρκῶς ἐνώπιον ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἕως τὰ 18 ἄκρα ὅλης τῆς οἰκουμένης; Ποῖος μετέβαλε τὰ βάρβαρα καὶ ἀνήμερα ἦθη ἀνημέρων ἔθνῶν μὲ τοὺς ἡμέρους καὶ φιλανθρωποτάτους νόμους αὐτοῦ; Ποῖος πολεμούμενος ὑπὸ ὄλων καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἐπέδειξεν ὑπερανθρωπίνην ἀνδρείαν, ὥστε νὰ ἀνθῆ καθ' ἡμέραν καὶ νὰ νεάζη δι' ὀλοκλήρου τοῦ βίου;

19 ὁσημέραι καὶ νεάζειν διὰ παντὸς τοῦ βίου; τίς ἔθνος τὸ μηδὲ ἀκουσθὲν ἐξ αἰῶνος οὐκ ἐν γωνία ποι γῆς λεληθός, ἀλλὰ καθ' ὅλης τῆς ὑφ' ἥλιον ἰδρύσατο; τίς εὐσεβείας ὅπλοις οὕτως ἐφράξατο τοὺς στρατιώτας, ὡς ἀδάμαντος τὰς ψυχὰς κραταιοτέρους ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἀγῶσι διαφαίνεσθαι; τίς βασιλέων ἐς τοσοῦτον κρατεῖ καὶ στρατηγεῖ μετὰ θάνατον καὶ τρόπαια κατ' ἐχθρῶν ἴστησι καὶ πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, ἐλλάδα τε καὶ βάρβαρον, βασιλικῶν οἴκων αὐτοῦ πληροῖ καὶ θείων ναῶν ἀφιερώμασιν, οἷα τὰδε τὰ τοῦδε τοῦ νεῶ περικαλλῆ κοσμήματά τε καὶ ἀναθήματα; ἃ καὶ αὐτὰ σεμνὰ μὲν ὡς ἀληθῶς καὶ μεγάλα ἐκπλήξεώς τε καὶ θαύματος ἄξια καὶ οἷα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν βασιλείας ἐναργῆ δείγματα, ὅτι καὶ νῦν «αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν» (τί γὰρ καὶ ἔμελλε τοῦ παμβασιλέως καὶ πανηγεμόνος καὶ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνστήσεσθαι τῷ νεύματι;), σχολῆς τε λόγων οἰκειίας εἰς ἀκριβῆ θεωρίαν τε καὶ ἐρμηνείαν τυγχάνει δεόμενα.

21 Οὐ μὴν ὅσα καὶ οἷα τὰ τῆς τῶν πεπονηκότων προθυμίας κέκριται παρ' αὐτῷ τῷ θεολογουμένῳ τὸν ἔμψυχον πάντων ὑμῶν καθορῶντι ναὸν καὶ τὸν ἐκ ζώντων λίθων καὶ βεβηκότων οἶκον ἐποπτεύοντι εἶ καὶ ἀσφαλῶς ἰδρυμένον «ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν ἀπεδοκίμασαν» μὲν οὐχ οἱ τῆς παλαιᾶς καὶ μηκέτ' οὔσης ἐκείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰς ἔτι νῦν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων οἰκοδομῆς κακοὶ κακῶν ὄντες ἀρχιτέκτονες, δοκιμάσας δ' ὁ Πατὴρ καὶ τότε καὶ νῦν «εἰς κεφαλὴν γωνίας» τῆσδε τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐκκλησίας ἰδρύσατο.

22 Τοῦτον δὴ οὖν τὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἐπεσκευασμένον ζῶντος Θεοῦ ζῶντα ναόν, τὸ μέγιστον καὶ ἀληθεῖ λόγῳ θεοπρεπὲς ἰε-

37. Ψαλμ. 32,9. 135,5.

38. Ἐφ. 2,20.

39. Ψαλμ. 117, 22. Ματθ. 21,42. Μάρκου 12,10. Λουκᾶ 20,17. Α' Πέ-

19 Ποῖος ἵδρυσεν ἔθνος, μὴ ἀκουσθὲν ποτὲ προηγουμένως, τὸ ὁποῖον ὑφίσταται ὄχι λησμονημένον κάπου εἰς μίαν γωνίαν τῆς γῆς, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς ὑψηλίου; Ποῖος ἐφωδίασε τοὺς στρατιώτας μὲ ὄπλα εὐσεβείας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ψυχικῶς νὰ φαίνωνται ἰσχυρότερα ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα εἰς
20 τοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους; Ποῖος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς κυριαρχεῖ τόσον ἀποτελεσματικῶς καὶ στρατηγεῖ μετὰ θάνατον καὶ στήνει τρόπαια κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ γεμίζει πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, ἑλληνικὴν καὶ βαρβαρικὴν, μὲ ἀφιερώματα βασιλικῶν οἰκῶν καὶ θείων ναῶν αὐτοῦ, ὅπως εἶναι τὰ περικαλλῆ κοσμήματα καὶ ἀναθήματα τοῦ ναοῦ τούτου; Καὶ ταῦτα δὲ πράγματι εἶναι σεμνὰ καὶ μεγάλα, ἄξια ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ, δείγματα ἐναργῆ τῆς βασιλείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, διότι καὶ τώρα «αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς διέταξε καὶ ἐκτίσθησαν»³⁷ (τί ἦτο δυνατὸν ν' ἀντισταθῆ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ παμβασιλέως καὶ πανηγεμόνος καὶ τοῦτ' αὐτὸ Λόγου τοῦ Θεοῦ) καὶ χρειάζονται εἰδικὴν λογοτεχνικὴν ἐνασχόλησιν δι' ἀκριβῆ περιγραφὴν καὶ ἐρμηνείαν.

21 Δὲν κρίνεται ὅμως τόσον μέγας καὶ τοιοῦτος ὁ ζῆλος τῶν κοπιασάντων ἀπὸ τὸν ἀναγνωριζόμενον ὡς Θεόν, ὁ ὁποῖος βλέπει τὸν ἔμψυχον ναὸν ὅλων ἡμῶν καὶ ἐποπτεύει τὸν οἶκον ἰδρυμένον καλῶς καὶ ἀσφαλῶς ἀπὸ ζῶντας καὶ ταιριαστοὺς λίθους «ἐπόνω εἰς τὸ θεμέλιον τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ἐνῶ ἀκρογωνιαίος λίθος εἶναι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τὸν ὁποῖον ἀπεδοκίμασαν»³⁸ μὲν οἱ κακοὶ κακῶν ἔργων ἀρχιτέκτονες, ὄχι μόνον ἐκείνης τῆς παλαιᾶς οἰκοδομῆς ἢ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει πλέον, ἀλλὰ καὶ τῆς τωρινῆς οἰκοδομῆς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Πατήρ, δοκιμάσας αὐτόν, τὸν ἐτοποθέτησε καὶ τότε καὶ τώρα «ὡς κεφαλὴν γωνίας»³⁹ αὐτῆς ἐδῶ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν.

22 Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ζωντανὸν ναὸν τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ σαῶς τοὺς ἰδίους, ἐννοῶ τὸ

ρειόν φημι, οὗ τὰ ἐνδοτάτω ἄδυτα, τοῖς πολλοῖς ἀθεώρητα καὶ ὄντως ἅγια καὶ τῶν ἁγίων ἅγια, τίς ἂν ἐποπτεύσας ἐξειπεῖν τολμήσειε; τίς δὲ κἂν εἰσκύψαι περιβόλων ἱερῶν εἴσω δυνατός, ὅτι μὴ μόνος ὁ μέγας τῶν ὅλων ἀρχιερεὺς, ᾧ μόνῳ θέμις πάσης λογικῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρρητα διερευνᾶσθαι;

23 Τάχα δὲ καὶ ἄλλῳ δευτερεύειν μετὰ τοῦτον ἐνὶ μόνῳ τῶν ἴσων ἐφικτόν, τῷδε τῷ προκαθημένῳ τῆσδε τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνι, ὃν αὐτὸς ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς δευτερείοις τῶν τῆσδε ἱερείων τιμήσας, ποιμένα τῆς ὑμετέρας ἐνθέου ποιμνῆς κλήρω καὶ κρίσει τοῦ Πατρὸς τὸν ὑμέτερον λαχόντα λαόν, ὡς ἂν θεραπευτὴν καὶ ὑποφήτην αὐτὸς ἑαυτοῦ κατετάξατο, τὸν νέον Ἀαρὼν ἢ Μελχισεδὲκ ἀφωμοιωμένον τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ μένοντᾶ τε καὶ πρὸς αὐτοῦ τηρούμενον εἰς τὸ διηνεκὲς ταῖς κοιναῖς ἀπάντων ἡμῶν εὐχαῖς.

24 Τούτῳ δὴ οὖν ἐξέστω μόνῳ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον ἀρχιερέα, εἰ μὴ τὰ πρῶτα, τὰ δεύτερα γοῦν ὁμῶς ὁρᾶν τε καὶ ἐπισκοπεῖν τῆς ἐνδοτάτω τῶν ὑμετέρων ψυχῶν θεωρίας, πείρα μὲν καὶ χρόνου μήκει ἕκαστον ἀκριβῶς ἐξητακότι σπουδῇ τε τῇ αὐτοῦ καὶ ἐπιμελείᾳ τοὺς πάντας ὑμᾶς ἐν κόσμῳ καὶ λόγῳ τῷ κατ' εὐσέβειαν διατεθειμένῳ δυνατῷ τε ὄντι μᾶλλον ἀπάντων, ὧν αὐτὸς σὺν θείᾳ δυνάμει κατηρτίσατο, τούτων τοῖς ἔργοις ἐφαμίλλως ἀποδοῦναι τοὺς λόγους.

25 Ὁ μὲν οὖν πρῶτος καὶ μέγας ἡμῶν ἀρχιερεὺς ὅσα βλέπει («τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα»), φησὶν, «ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς ποιεῖ» ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ὡς ἂν ἐπὶ διδάσκαλον τὸν πρῶτον καθαροῖς νοοῖς ὁμμασιν ἀφορῶν, ὅσα βλέπει ποιοῦντα, ὡς ἂν ἀρχετύποις χρώμενος παραδείγμασι, τούτων τὰς εἰκόνας, ὡς ἐνὶ μάλιστα δυνατόν, εἰς τὸ ὁμοιότατον δημιουργῶν ἀπειργάσατο, οὐδὲν ἐκείνῳ καταλιπὼν τῷ Βεσελεὶλ, ὃν αὐτὸς ὁ Θεὸς πνεύματος

40. Ἰω. 5,19.

41. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ναὸς τοῦ Θεοῦ.

42. Ἐννοεῖ τὸν ἐπίσκοπον Τύρου Παυλῖνον, ὁ ὁποῖος μεταφορικῶς συγκρίνεται μὲ τὸν Χριστόν.

43. Ἰω. 5,19.

μέγιστον καὶ ἀληθῶς θεοπρεπὲς ἀγιαστήριον ⁴⁰, τοῦ ὁποῖου τὰ ἐσωτερικὰ ἄδυτα, τὰ ὅποια εἶναι ἀθεώρητα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀληθῶς ἅγια καὶ τῶν ἀγίων ἅγια, ποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ ἐποπτεύσῃ καὶ περιγράψῃ; Ποῖος θὰ ἦτο κἂν ἱκανὸς νὰ κύψῃ ἐντὸς τῶν ἱερῶν περιβόλων⁴¹, πλὴν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως τοῦ σύμπαντος, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον ἐπιτρέπεται νὰ ἐρευνᾷ τὰ ἀπόρητα πάσης λογικῆς ψυχῆς;

23. Ἴσως εἶναι ἐφικτὸν καὶ εἰς ἓνα ἄλλον νὰ καταλάβῃ τὴν δευτέραν μετ' αὐτὸν θέσιν, βεβαίως μόνον εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἴσους ⁴², εἰς τὸν ἡγέτην τοῦτον ὁ ὁποῖος προκάθηται αὐτῆς ἐδῶ τῆς στρατιᾶς, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς ἐτίμησε μὲ τὴν δευτέραν θέσιν τῶν ἐδῶ ἀγιαστηρίων καὶ ὠρίσε ποιμένα τῆς ἐνθέου ποιμνῆς σας λαβόντα τὸν λαόν σας ἔπειτα ἀπὸ ἐκλογὴν καὶ κρίσιν τοῦ Πατρὸς, ὡς ὑπηρέτην καὶ ἐρμηνευτὴν ἑαυτοῦ, τὸν νέον Ἀαρῶν ἢ Μελχισεδέκ, τὸν ἀφωμοιωμένον μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μένοντα καὶ διατηρούμενον ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ διηνεκές μὲ τὰς κοινὰς εὐχὰς ὄλων ἡμῶν.
- 24 Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἄνδρα μόνον μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον ἀρχιερέα, ὃς ἐπιτραπῆ, ἂν ὄχι εἰς πρώτην τουλάχιστον εἰς δευτέραν μοῖραν, νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἐπισκοπῇ τὴν ἐσωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν ψυχῶν σας, καθ' ὅσον διὰ μακρᾶς πείρας καὶ μήκους χρόνου ἔχει ἐξετάσει ἕκαστον ἀπὸ σᾶς μὲ ἀκρίβειαν, μὲ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ σᾶς ἔχει τοποθετήσῃ ὄλους εἰς εὐσεβῆ τάξιν καὶ διδασκαλίαν καὶ εἶναι περισσότερον ὄλων ἱκανὸς ν' ἀποδώσῃ μὲ λόγους ἐφαμίλλους πρὸς τὰ ἔργα ὅσα αὐτὸς ἐπέτυχε μὲ τὴν θείαν δύναμιν.

- 25 Ὁ μὲν λοιπὸν πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς ἡμῶν λέγει ὅτι ὅσα βλέπει «νὰ κάμῃ ὁ Πατήρ, αὐτὰ κάμνει ὁμοίως καὶ ὁ Υἱός» ⁴³. Καὶ αὐτὸς ἐδῶ, ὡσάν νὰ κυττάζῃ μὲ καθαρὰ βλέμματα νοὸς πρὸς τὸν πρῶτον διδάσκαλον χρησιμοποιοῦν ὡς ἀρχέτυπα παραδείγματα ὅσα βλέπει νὰ πράττῃ ἐκεῖνος καὶ ἀναπαράγων τούτων τὰς εἰκόνας μὲ τὸν ὁμοιότερον δυνατὸν τρόπον, ἐπετέλεσε τὸ ἴδιον. Δὲν ὑστέρησε κατὰ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν Βεσελεήλ, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Θεός, πληρώσας

ρειόν φημι, οὗ τὰ ἐνδοτάτω ἄδυστα, τοῖς πολλοῖς ἀθεώρητα καὶ ὄντως ἅγια καὶ τῶν ἁγίων ἅγια, τίς ἂν ἐποπτεύσας ἐξειπεῖν τολμήσειε; τίς δὲ κἂν εἰσκύψαι περιβόλων ἱερῶν εἴσω δυνατός, ὅτι μὴ μόνος ὁ μέγας τῶν ὄλων ἀρχιερεὺς, ᾧ μόνῳ θέμις πάσης λογικῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρρητα διερευνᾶσθαι;

23 Τάχα δὲ καὶ ἄλλῳ δευτερεύειν μετὰ τοῦτον ἐνὶ μόνῳ τῶν ἴσων ἐφικτόν, τῷδε τῷ προκαθημένῳ τῆσδε τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνι, ὃν αὐτὸς ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς δευτερείοις τῶν τῆσδε ἱερείων τιμήσας, ποιμένα τῆς ὑμετέρας ἐνθέου ποιίμνης κλήρω καὶ κρίσει τοῦ Πατρὸς τὸν ὑμέτερον λαχόντα λαόν, ὡς ἂν θεραπευτὴν καὶ ὑποφήτην αὐτὸς ἑαυτοῦ κατετάξατο, τὸν νέον Ἀαρὼν ἢ Μελχισεδὲκ ἀφωμοιωμένον τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ μένοντά τε καὶ πρὸς αὐτοῦ τηρούμενον εἰς τὸ διηνεκές ταῖς κοιναῖς ἁπάντων ἡμῶν εὐχαῖς.

24 Τούτῳ δὴ οὖν ἐξέστω μόνῳ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον ἀρχιερέα, εἰ μὴ τὰ πρῶτα, τὰ δεύτερα γοῦν ὅμως ὁρᾶν τε καὶ ἐπισκοπεῖν τῆς ἐνδοτάτω τῶν ὑμετέρων ψυχῶν θεωρίας, πείρα μὲν καὶ χρόνου μήκει ἕκαστον ἀκριβῶς ἐξητακότι σπουδῇ τε τῇ αὐτοῦ καὶ ἐπιμελείᾳ τοὺς πάντας ὑμᾶς ἐν κόσμῳ καὶ λόγῳ τῷ κατ' εὐσέβειαν διατεθειμένῳ δυνατῷ τε ὄντι μᾶλλον ἁπάντων, ὧν αὐτὸς σὺν θείᾳ δυνάμει κατηρτίσατο, τούτων τοῖς ἔργοις ἐφραμίλλως ἀποδοῦναι τοὺς λόγους.

25 Ὁ μὲν οὖν πρῶτος καὶ μέγας ἡμῶν ἀρχιερεὺς ὅσα βλέπει («τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα», φησὶν, «ὁμοίως καὶ ὁ Υἱὸς ποιεῖ») ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ὡς ἂν ἐπὶ διδάσκαλον τὸν πρῶτον καθαροῖς νοοῖς ὁμμασιν ἀφορῶν, ὅσα βλέπει ποιοῦντα, ὡς ἂν ἀρχετύποις χρώμενος παραδείγμασι, τούτων τὰς εἰκόνας, ὡς ἐνὶ μάλιστα δυνατόν, εἰς τὸ ὁμοιότατον δημιουργῶν ἀπειργάσατο, οὐδὲν ἐκείνῳ καταλιπὼν τῷ Βεσελεήλ, ὃν αὐτὸς ὁ Θεὸς πνεύματος

40. Ἰω. 5,19.

41. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ναὸς τοῦ Θεοῦ.

42. Ἐννοεῖ τὸν ἐπίσκοπον Τύρου Παυλίνον, ὁ ὁποῖος μεταφορικῶς συγκρίνεται μὲ τὸν Χριστόν.

43. Ἰω. 5,19.

μέγιστον καὶ ἀληθῶς θεοπρεπὲς ἀγιαστήριον ⁴⁰, τοῦ ὁποίου τὰ ἐσωτερικὰ ἄδυστα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀθεώρητα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀληθῶς ἅγια καὶ τῶν ἁγίων ἅγια, ποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ ἐποπτεύσῃ καὶ περιγράψῃ; Ποῖος θὰ ἦτο κἂν ἱκανὸς νὰ κύψῃ ἐντὸς τῶν ἱερῶν περιβόλων⁴¹, πλὴν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως τοῦ σύμπαντος, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον ἐπιτρέπεται νὰ ἐρευνᾷ τὰ ἀπόρρητα πάσης λογικῆς ψυχῆς;

23. Ἴσως εἶναι ἐφικτὸν καὶ εἰς ἓνα ἄλλον νὰ καταλάβῃ τὴν δευτέραν μετ' αὐτὸν θέσιν, βεβαίως μόνον εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἴσους ⁴², εἰς τὸν ἠγέτην τοῦτον ὁ ὁποῖος προκάθηται αὐτῆς ἐδῶ τῆς στρατιᾶς, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς ἐτίμησε μὲ τὴν δευτέραν θέσιν τῶν ἐδῶ ἀγιαστηρίων καὶ ὠρίσε ποιμένα τῆς ἐνθέου ποιμνῆς σας λαβόντα τὸν λαόν σας ἔπειτα ἀπὸ ἐκλογήν καὶ κρίσιν τοῦ Πατρὸς, ὡς ὑπηρέτην καὶ ἐρμηνευτὴν ἑαυτοῦ, τὸν νέον Ἀαρὼν ἢ Μελχισεδέκ, τὸν ἀφωμοιωμένον μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μένοντα καὶ διατηρούμενον ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ διηνεκές μὲ τὰς κοινὰς εὐχὰς ὄλων ἡμῶν.

24 Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἄνδρα μόνον μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον ἀρχιερέα, ὃς ἐπιτραπῆ, ἂν ὄχι εἰς πρώτην τουλάχιστον εἰς δευτέραν μοῖραν, νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἐπισκοπῆ τὴν ἐσωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν ψυχῶν σας, καθ' ὅσον διὰ μακρᾶς πείρας καὶ μήκους χρόνου ἔχει ἐξετάσει ἕκαστον ἀπὸ σᾶς μὲ ἀκρίβειαν, μὲ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ σᾶς ἔχει τοποθετήσῃ ὄλους εἰς εὐσεβῆ τάξιν καὶ διδασκαλίαν καὶ εἶναι περισσότερον ὄλων ἱκανὸς ν' ἀποδώσῃ μὲ λόγους ἐφαμίλλους πρὸς τὰ ἔργα ὅσα αὐτὸς ἐπέτυχε μὲ τὴν θείαν δύναμιν.

25 Ὁ μὲν λοιπὸν πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς ἡμῶν λέγει ὅτι ὅσα βλέπει «νὰ κάμῃ ὁ Πατήρ, αὐτὰ κάμνει ὁμοίως καὶ ὁ Υἱός» ⁴³. Καὶ αὐτὸς ἐδῶ, ὡσᾶν νὰ κυττάζῃ μὲ καθαρὰ βλέμματα νοὸς πρὸς τὸν πρῶτον διδάσκαλον χρησιμοποιοῦν ὡς ἀρχέτυπα παραδείγματα ὅσα βλέπει νὰ πράττῃ ἐκεῖνος καὶ ἀναπαράγων τούτων τὰς εἰκόνας μὲ τὸν ὁμοιότερον δυνατὸν τρόπον, ἐπετέλεσε τὸ ἴδιον. Δὲν ὑστέρησε κατὰ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν Βεσελεήλ, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Θεός, πληρώσας

ἐμπλήσας σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τῆς ἄλλης ἐντέχνου καὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως, τῆς τῶν οὐρανίων τύπων διὰ συμβόλων
 26 ναοῦ κατασκευῆς δημιουργὸν ἀνακέκληται. Ταύτη δ' οὖν καὶ ὁδε Χριστὸν ὄλον, τὸν λόγον, τὴν σοφίαν, τὸ φῶς ἐν τῇ αὐτὸς αὐτοῦ ἀγαλματοφορῶν ψυχῇ, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν οἷα σὺν μεγαλοφροσύνη πλουσία τε καὶ ἀπλήστῳ διανοίας χειρὶ καὶ σὺν οἷα πάντων ὑμῶν φιλοτιμία, τῇ τῶν εἰσφορῶν μεγαλοψυχία τῆς αὐτῆς αὐτῷ προθέσεως κατὰ μηδένα τρόπον ἀπολειφθῆναι φιλονεικότερον μεγαλοφρονουμένων, τὸν μεγαλοπρεπῆ τόνδε Θεοῦ τοῦ ὑψίστου νεῶν τῷ τοῦ κρείττονος παραδείγματι, ὡς ἂν ὀρώμενον μὴ ὀρωμένου, τὴν φύσιν ἐμφορῇ συνεστήσατο, χῶρον μὲν τόνδε, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν πρῶτον ἀπάντων, πάσης οὐ καθαρᾶς ὕλης ἐχθρῶν ἐπιβουλαῖς κατακεχασμένον οὐ παριδῶν οὐδὲ τῇ τῶν αἰτίων παραχωρήσας κακία, ἐξὸν ἐφ' ἕτερον ἐλθόντα, μυρίων ἄλλων εὐπορουμένων τῇ πόλει, ῥαστώνην εὐ-
 27 ρασθαι τοῦ πόνου καὶ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι. Ὁ δὲ πρῶτον αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔργον ἐγείρας, εἶτα δὲ τὸν σύμπαντα λαὸν προθυμία ῥώσας καὶ μίαν ἐξ ἀπάντων μεγάλην χεῖρα συναγαγών, πρῶτον ἄθλον ἠγωνίζετο, αὐτὴν δὲ μάλιστα τὴν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πεπολιορκημένην, αὐτὴν τὴν προπονήσασαν καὶ τοὺς αὐτοὺς ἡμῖν καὶ πρὸ ἡμῶν διωγμοὺς ὑπομείνας, τὴν μητρὸς δίκην τῶν τέκνων ἐρημωθεῖσαν ἐκκλησίαν συναπολαῦσαι δεῖν οἰόμενος τῆς τοῦ παναγάθου μεγαλοδωρεᾶς.

28 Ἐπειδὴ γάρ τοὺς παῖδας αὖθις ὁ μέγας ποιμὴν, τοὺς θῆρας καὶ τοὺς λύκους καὶ πᾶν ἀπηνές καὶ ἄγριον γένος ἀποσοβήσας καὶ τὰς «μύλας τῶν λεόντων», ἧ φησι τὰ θεῖα λόγια, συντρίψας, ἐπὶ ταῦτόν αὖθις συνελθεῖν ἠξίωσε, δικαιοτάτα καὶ τῆς

πνεύματος σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τῆς ἄλλης τεχνολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως, κατέστησε δημιουργὸν τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ κατὰ τὰ σύμβολα τῶν οὐρανίων τύπων. Οὕτω λοιπὸν καὶ οὗτος φέρων ὅλον τὸν Χριστόν, τὸν Λόγον, τὴν Σοφίαν, τὸ φῶς εἰς τὴν ἰδικήν του ψυχὴν ὡς ἄγαλμα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶπη κανεὶς μὲ ποίαν μεγαλοφροσύνην, μὲ ποίαν πλουσίαν καὶ ἀνεξάντλητον χεῖρα διανοίας, μὲ ποίαν φιλοτιμίαν ὄλων σας, καθὼς κατείχεσθε ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν νὰ μὴ ὑπολειφθῆτε αὐτοῦ κατὰ κανένα τρόπον ἀμιλλώμενοι εἰς ἀγαθὴν πρόθεσιν μὲ τὸ μέγεθος τῶν εἰσφορῶν, συνεκρότησε τοῦτον τὸν μεγαλοπρεπεῖ νάον τοῦ ὑψίστου Θεοῦ βάσει τοῦ παραδείγματος τοῦ ἀνωτέρω, ὡσὰν ὀρώμενον δεῖγμα τοῦ μὴ ὀρωμένου, ὅμοιον κατὰ τὴν φύσιν. Αὐτὸς ἐδῶ ὁ χῶρος, περὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἄξιον νὰ γίνῃ πρῶτα ἀπὸ ὅλα λόγος, ἦτο καταχωμένος μὲ πᾶσαν ἀκάθαρτον ὕλην διὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' οὗτος δὲν τὸν παρηγκώνισε καὶ δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν κακίαν τῶν αἰτίων, ἐνῶ ἦτο δυνατὸν ἐρχόμενος εἰς ἄλλον, ἀφοῦ ὑπῆρχον πολυάριθμοι ἄλλοι διαθέσιμοι εἰς τὴν πόλιν, νὰ εὖρη ἀνάπαυσιν ἀπὸ κόπους καὶ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ ἐνοχλήσεις. Αὐτὸς λοιπὸν πρῶτον ἠγειρεν ἐπὶ τὸ ἔργον τὸν ἑαυτὸν του, ἔπειτα δὲ ἐνίσχυσε μὲ τὴν προθυμίαν ὀλόκληρον τὸν λαὸν καὶ συνεκρότησε μίαν μεγάλην χεῖρα καμωμένην ἀπὸ ὅλας τὰς χεῖρας, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ πρώτου ἄθλου, νομίζων ὅτι κατ' ἐξοχὴν αὐτὴ ἢ καταστραφεῖσα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, αὐτὴ ἢ προηγηθεῖσα εἰς πόνους καὶ ὑπομείνασα τοὺς ἰδίους μὲ ἡμᾶς καὶ πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς διωγμούς, αὐτὴ ἢ ὁποία ὡσὰν μήτηρ ἠρημώθη ἀπὸ τὰ τέκνα, πρέπει νὰ συναπολαύσῃ τῆς μεγαλοδωρεᾶς τοῦ παναγάθου.

28 Δηλαδή ὅταν ὁ μέγας ποιμὴν, ἀπομακρύνας τὰ θηρία καὶ τοὺς λύκους καὶ πᾶν σκληρὸν καὶ ἄγριον εἶδος ζώου, καὶ συντρίψας «τοὺς ὀδόντας τῶν λεόντων»⁴⁴ ὅπως λέγουν τὰ θεῖα λόγια, ἠξίωσε τὰ παιδιά του νὰ συναθροισθοῦν πάλιν εἰς κοινὴν συνέλευσιν, δικαιοτάτα ἀνήγειρε καὶ τὴν μάνδραν

ποιίμνης τὴν μάνδραν ἀνίστη τοῦ «καταισχῦναι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν») καὶ ὡς ἂν ἔλεγχον ταῖς θεομάχοις τῶν ἀσεβῶν προαγάγοι τόλμαις.

- 29 Καὶ νῦν οἱ μὲν οὐκ εἰσὶν οἱ θεομισεῖς, ὅτι μὴδὲ ἦσαν, ἐς βραχὺ δὲ ταράξαντες καὶ ταραχθέντες, εἴθ' ὑποσχόντες τιμωρίαν οὐ μεμπτὴν τῇ δίκῃ, ἑαυτοὺς καὶ φίλους καὶ οἴκους ἄρδην ἀναστάτους κατέστησαν, ὡς τὰς πάλαι στήλαις ἱεραῖς καταγραφείσας προορήσεις ἔργοις πιστὰς ὁμολογεῖσθαι, δι' ὧν τὰ τε ἄλλα ὁ θεῖος ἐπαληθεύει λόγος, ἀτὰρ καὶ τάδε περὶ αὐτῶν ἀποφαινόμενος, «ῥομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα, τοῦ σφάξαι τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ· ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβεῖν». Καὶ πάλιν, «ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἤχου, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξήλειπται εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος», ὅτι δὴ καὶ ἐν κακοῖς γενόμενοι «ἐκέκραξαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ σῶζων· πρὸς Κύριον, καὶ οὐκ εἰσήκουσεν αὐτῶν», ἀλλ' οἱ μὲν «συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν»· καὶ τὸ γ' ἐν τούτοις προαναφωνοῦν «Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις» ἀληθὲς ὑπ' ὀφθαλμοῖς πάντων ἀναπέφανται.
- 30 Ἄλλ' οἱ μὲν γιγάντων τρόπον θεομαχίαν ἐνστησάμενοι τοιαύτην εἰλήχασιν τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν· τῆς δ' ἐρήμου καὶ παρ' ἀνθρώποις ἀπεγνωσμένης τοιαῦτα οἶα τὰ δρώμενα τῆς κατὰ Θεὸν ὑπομονῆς τὰ τέλη, ὡς ἀναφωνεῖν αὐτῇ τὴν προφητεῖαν Ἡσαίου ταῦτα· «εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα, ἀγαλλιάσθω ἔρημος καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον· καὶ ἐξανθήσει καὶ ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρημα. Ἰσχύσατε, χεῖρες ἀνειμέναι καὶ γόνατα παρα-
- 31
- 32

45. Ψαλμ. 8,3.

46. Ψαλμ. 36,14ε.

47. Ψαλμ. 9,7· 6.

48. Ψαλμ. 17,42.

49. Ψαλμ. 19,9.

50. Ψαλμ. 72,20.

τῆς ποιίμνης, «διὰ νὰ ἐντροπιάσῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν»⁴⁵ καὶ τρόπον τινὰ διὰ νὰ ἐλέγξῃ τὰ θεομάχα τολμήματα τῶν ἀσεβῶν.

29 Καὶ τώρα οἱ μὲν θεομισεῖς δὲν ὑπάρχουν, διότι οὔτε ὑπῆρχον, ταραξάντες δὲ καὶ ταραχθέντες ἐπ' ὀλίγον χρόνον, ὑποβληθέντες ἔπειτα εἰς τιμωρίαν ἀπὸ μίαν ἄμεμπτον δικαιοσύνην, κατέστησαν ἀπολύτως ἀναστάτους ἑαυτοὺς καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς οἴκους των, ὥστε αἱ παλαιὰ καταγραφεῖσαι εἰς τὰς ἱεράς στήλας προφητεῖαι νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν ὡς ἀληθεῖς μέ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ θεῖος λόγος ἐπαληθεύει

30 πλὴν ἄλλων καὶ μὲ τὴν κάτῳθι διακήρυξιν περὶ αὐτῶν· «τὴν ρομφαίαν ἀνέσυραν οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐτέντωσαν τὸ τόξον των διὰ νὰ κτυπήσουν πτωχὸν καὶ πένητα, διὰ νὰ σφάζουν τοὺς εὐθεῖς εἰς τὴν καρδίαν· εἴθε ἡ ρομφαία των νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς καρδίας των καὶ τὰ τόξα των νὰ συντριβοῦν»⁴⁶· καὶ πάλιν, «ἡ μνήμη των ἐχάθη ἡχηρῶς καὶ τὸ ὄνομά των ἔχει ἐξαλειφθῆ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»⁴⁷, διότι πράγματι περιπεσόντες εἰς κακὰ «ἔκραξαν, καὶ δὲν ὑπῆρχεν ὁ σωτήρ· ἔκραξαν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ δὲν τοὺς ἤκουσεν»⁴⁸, ἀλλ' αὐτοὶ μὲν «παρεπᾶτησαν καὶ ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν»⁴⁹· καὶ ἡ προφητεία αὕτη, «Κύριε, θὰ ἐξουθενώσῃς εἰς τὴν πόλιν σου τὴν εἰκόνα των»⁵⁰, ἀπεδείχθη ἀληθῆς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

31 Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν, οἱ ὁποῖοι ἔστησαν θεομαχίαν ὡσάν οἱ γίγαντες, τοιοῦτο τέλος τοῦ βίου εὔρον, ἐνῶ ἀντιθέτως τὰ τέλη τὰ ὁποῖα φέρει ἡ κατὰ Θεὸν ὑπομονὴ τῆς ἐρήμου καὶ ἀποκηρυγμένης ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων⁵¹ εἶναι τοιαῦτα ὁποῖα εἶναι τὰ βλεπόμενα, ὥστε δι' αὐτὴν ν' ἀναφωνῆ ἡ προφητεία

23 τοῦ Ἡσαίου ταῦτα· «νὰ εὐφρανθῆς, ἔρημος διψασμένη, ὅς ἀγάλλεται καὶ ὅς ἀνθίζῃ ὡς κρίνον ἡ ἔρημος· θὰ ἀνθίσουν καὶ θὰ χαροῦν αἱ ἐρημίαι. Ἰσχυροποιηθῆτε χεῖρες ἐξησθενημένοι

51. Ἐννοεῖται ἡ Ἐκκλησία.

λελυμένα· παρακαλέσατε, ὀλιγόψυχοι τῆ διανοία, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. Ἴδου ὁ Θεὸς ἡμῶν κρίσι ἀνταποδίδωσι καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς· «ὅτι», φησὶν, «ἐρράγη ἐν τῆ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραξ ἐν γῆ διψώση, καὶ ἡ ἄνδρος ἔσται εἰς ἔλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν πηγὴ ὕδατος ἔσται».

33 Καὶ τάδε μὲν λόγοις πάλαι προθεσπισθέντα βίβλοις ἱεραῖς καταβέβλητο, τὰ γε μὴν ἔργα οὐκέτ' ἀκοαῖς, ἀλλ' ἔργοις ἡμῖν παραδέδοται. Ἡ ἔρημος ἦδε, ἡ ἄνδρος, ἡ χήρα καὶ ἀπερίστατος, ἧς «ὡς ἐν δρυμῶ ξύλων ἀξίναις ἐξέκοψαν τὰς πύλας», «ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν πέλυκι καὶ λαξευτηρίῳ» συνέτριψαν αὐτήν, ἧς καὶ τὰς βίβλους διαφθείραντες «ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριον» τοῦ Θεοῦ, «εἰς τὴν γῆν ἐβεβήλωσαν τὸ σκῆνωμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ», ἦν ἐτρύγησαν «πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν» προκαθελόντες αὐτῆς τοὺς φραγμούς, ἦν «ἐλυμήνατο ὅς ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο», Χριστοῦ δυνάμει παραδόξω νῦν, ὅτε θέλει αὐτός, γέγονεν ὡς κρίνον, ἐπεὶ καὶ τότε αὐτοῦ νεύματι, ὡς ἂν προκηδομένου πατρός, ἐπαιδεύετο· «ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται».

34 Μέτρῳ δῆτα κατὰ τὸ δέον ἐπιστραφεῖσα, αὐθις ἄνωθεν ἐξ ὑπαρχῆς ἀγαλλιᾶν προστάττεται ἐξανθεῖ τε ὡς κρίνον καὶ τῆς ἐνθέου εὐωδίας εἰς πάντας ἀποπνεῖ ἀνθρώπους, ὅτι, φησὶν, ἐρράγη ἐν τῆ ἐρήμῳ ὕδωρ τὸ νᾶμα τῆς θείας τοῦ σωτηρίου λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ νῦν γέγονεν ἡ πρὸ μικροῦ ἔρημος εἰς ἔλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν ἔβρυσε πηγὴ ὕδατος ζῶντος, ἰσχυσάν τε ὡς ἀληθῶς χεῖρες αἱ τὸ πρὶν ἀνειμένα, καὶ τῆς τῶν χειρῶν ἰσχύος ἔργα τάδε τὰ μεγάλα καὶ ἑναργῆ δείγματα· ἀλλὰ καὶ τὰ πάλαι σεσαθρωμένα καὶ παρειμένα γόνατα

52. Ἦσ. 35, 1-4. 6-7.

53. Ψαλμ. 73, 5-7.

54. Ψαλμ. 79, 13ξ.

55. Παροιμ. 3,12. Ἐβρ. 12,6.

56. Τοῦ βαπτίσματος.

καὶ γόνατα παραλυμένα· παρηγορηθῆτε, ὀλιγόψυχοι κατὰ τὴν διάνοιαν, ἰσχυροποιηθῆτε, μὴ φοβῆσθε. Ἴδου ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀποδίδει δίκαιον καὶ θὰ ἀποδίδῃ δίκαιον, θὰ ἔλθῃ ὁ Ἰδιος καὶ θὰ μᾶς σώσῃ· διότι», λέγει, «ἔρρευσεν ὕδωρ εἰς τὴν ἔρημον καὶ ρυάκιον εἰς διψασμένην γῆν, ἡ ἄνυδρος θὰ μεταβληθῆ εἰς ἔλη καὶ εἰς τὴν διψασμένην γῆν θὰ ἀναβρύσῃ πηγὴ ὕδατος» ⁵².

33 Καὶ αὐτὰ μὲν, προφητευθέντα παλαιὰ μὲ λόγους, εἶχον καταγραφῆ εἰς τὰς ἱερὰς βίβλους, τὰ ἔργα ὅμως βεβαίως δὲν ἔχουν παραδοθῆ εἰς ἡμᾶς μὲ ἀκούσματα ἀλλὰ μὲ ἔργα. Αὐτὴ ἐδῶ ἡ ἔρημος, ἡ ἄνυδρος, ἡ χήρα, ἡ ἐγκαταλελειμμένη, τῆς ὁποίας «ἔκοψαν τὰς πύλας μὲ ἀξίνας ὡσὰν ξύλα εἰς τὸν δρυμόν», τὴν συνέτριψαν «μὲ πέλεκυν καὶ σκέπταρνον μαζί», τῆς ὁποίας ἀφοῦ κατέστρεψαν τὰ βιβλία «ἔκαυσαν μὲ πυρκαϊᾶν τὸ ἁγιαστήριον» τοῦ Θεοῦ, «ἐβεβήλωσαν ρίψαντες εἰς τὴν γῆν τὸ σκῆνωμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ» ⁵³, τὴν ὁποίαν ἐτρύγησαν «ὄλοι οἱ διαβάται τοῦ δρόμου» ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον κρημνίσει τοὺς φραγμούς της, τὴν ὁποίαν «κατέστρεψεν ὁ χοῖρος τοῦ δάσους καὶ κατέφαγε τὸ θηρίον τῆς ἐρημίας» ⁵⁴, μὲ τὴν παράδοξον δύναμιν τοῦ Χριστοῦ τώρα, ὅποτε ἠθέλησεν αὐτός, ἔγινεν ὡς κρίνον, ἐπειδὴ καὶ τότε ἐπαιδεύετο μὲ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ὡσὰν κηδεμόνος πατρός· «διότι ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος παιδεύει, μαστιγώνει δὲ πάντα υἱὸν τὸν ὁποῖον παραδέχεται» ⁵⁵.

34 Ὄταν δὲ συνεμορφώθῃ κατὰ τὸ μέτρον, ὅπως ἔπρεπε, προστάττεται ἄνωθεν νὰ ἀγάλλεται πάλιν, ἀνθίζει ὡς κρίνον καὶ ἀποπνέει ἔνθεον εὐωδίαν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διότι, λέγει, ἀνέβρυσεν ὕδωρ εἰς τὴν ἔρημον, τὸ νᾶμα τῆς θείας παλιγγενεσίας τοῦ σωτηρίου λουτροῦ ⁵⁶ καὶ τώρα ἔγινεν ἡ πρὸ ὀλίγου ἔρημος ἔλη καὶ εἰς τὴν διψασμένην γῆν ἀνέβρυσεν πηγὴ ὕδατος ζῶντος, ἰσχυροποιήθησαν πράγματι αἱ προηγουμένως ἐξησθενημένοι χεῖρες καὶ τῆς δυνάμεως τῶν χειρῶν δείγματα μεγάλα καὶ ἐναργῆ εἶναι τὰ ἔργα ταῦτα· ἀλλὰ καὶ τὰ παλαιότερον σαθρωμένα καὶ παραλυμένα γόνα-

τὰς οἰκείας ἀπολαβόντα βάσεις, τὴν ὁδὸν τῆς θεογνωσίας εὐθυποροῦντα βαδίζει, ἐπὶ τὴν οἰκείαν ποιμνὴν τοῦ παναγάθου ποι-
 35 μένος σπεύδοντα. Εἰ δὲ καὶ ταῖς τῶν τυράννων ἀπειλαῖς τὰς ψυχὰς τινες ἀπενάρκησαν, οὐδὲ τούτους ὁ σωτήριος ἀθεραπεύτους παρορᾷ λόγος, εὖ μάλα δὲ καὶ αὐτοὺς ἰώμενος ἐπὶ τὴν τοῦ θείου παράκλησιν παρορμᾷ λέγων, «παρακαλέσατε, οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε».

36 Τούτων δεῖν ἀπολαῦσαι τὴν διὰ Θεὸν γενομένην ἔρημον τοῦ λόγου προαγορευόντος ἐπακούσας ὀξεῖα διανοίας ἀκοῆ οὗτος ὁ νέος ἡμῶν καὶ καλὸς Ζοροβάβελ μετὰ τὴν πικρὰν ἐκείνην αἰχμαλωσίαν καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, οὐ παριδὼν τὸ πτώμα νεκρὸν, πρῶτιστα πάντων παρακλήσεσι καὶ λιταῖς ἵλεω τὸν Πατέρα μετὰ τῆς κοινῆς ὑμῶν ἀπάντων ὁμοφροσύνης καταστησάμενος καὶ τὸν μόνον νεκρῶν ζωοποιὸν σύμμαχον παραλαβὼν καὶ συνεργόν, τὴν πεσοῦσαν ἐξήγειρε προαποκαθάρας καὶ προθεραπεύσας τῶν κακῶν, καὶ στολὴν οὐ τὴν ἐξ ἀρχαίου παλαιᾶν αὐτῇ περιτέθεικεν, ἀλλ' ὁποῖαν αὐθις παρὰ τῶν θείων χρησμῶν ἐξεπαιδεύετο, σαφῶς ὧδε λεγόντων («καὶ ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἢ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν προτέραν»).

37 Ταύτη δ' οὖν πολὺ μείζονα τὸν χῶρον ἅπαντα περιλαβὼν, τὸν μὲν ἐξωθεν ὠχυροῦτο περίβολον τῷ τοῦ παντός περιτειχί-
 38 σματι, ὡς ἂν ἀσφαλέστατον εἴη τοῦ παντός ἔρκος· πρόπυλον δὲ μέγα καὶ εἰς ὕψος ἐπηρμένον πρὸς αὐτὰς ἀνίσχοντος ἡλίου ἀκτῖνας ἀναπετάσας, ἤδη καὶ τοῖς μακρὰν περιβόλων ἔξω ἱερῶν ἐστῶσι τῆς τῶν ἔνδον παρέσχεν ἀφθονίαν θέας, μονοουχὶ καὶ τῶν ἀλλοτριῶν τῆς πίστεως ἐπὶ τὰς πρῶτας εἰσόδους ἐπιστρέφων τὰς ὄψεις, ὡς ἂν μὴ παρατρέχοι τις ὅτι μὴ τὴν ψυχὴν κατανυγείς πρότερον μνήμη τῆς τε πρὶν ἐρημίας καὶ τῆς νῦν

57. Ἦσ. 35,4.

58. Δαν. 9,27.

59. Ἀγγ. 2,9.

60. Ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο ἀρχίζει ἡ λεπτομερὴς περιγραφή τοῦ ναοῦ.

τα, ἀποκτήσαντα τὰ στηρίγματα των, βαδίζουν εὐθέως τὴν ὁδὸν τῆς θεογνωσίας, σπεύδοντα πρὸς τὴν ποιμένην των, τὴν
 35 τοῦ παναγάθου ποιμένος. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἐδειλίασαν ἐξ αἰ-
 τίας τῶν ἀπειλῶν τῶν τυράννων, οὔτε αὐτοὺς δὲν παραβλέ-
 πει ἀθεραπεύτους ὁ σωτήριος λόγος, ἀντιθέτως μάλιστα θε-
 ραπεύων καὶ αὐτοὺς τοὺς παρακινεῖ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ θείου
 παρηγορίαν, λέγων, «παρηγορηθῆτε, οἱ ὀλιγόψυχοι κατὰ
 τὴν διάνοιαν, ἰσχυροποιηθῆτε, μὴ φοβῆσθε»⁵⁷.

36 Ἄκουσας αὐτὸς ὁ νέος καὶ καλὸς Ζοροβάβελ ἡμῶν μὲ
 τὴν ὀξεῖαν ἀκοὴν τῆς διανοίας τὸν λόγον προφητεύοντα ὅτι ἡ
 χάριν τοῦ Θεοῦ γενομένη ἔρημος ἐπρόκειτο ν' ἀπολαύσῃ αὐτὰ
 τὰ ἀγαθὰ μετὰ τὴν πικρὰν ἐκείνην αἰχμαλωσίαν καὶ τὸ βδέ-
 λυγμα τῆς ἐρημώσεως⁵⁸, δὲν ἐγκατέλειπε νεκρὸν τὸ πτώμα,
 ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ὅλα κατέστησε τὸν Πατέρα εὐμενῆ διὰ παρα-
 κλήσεων καὶ εὐχῶν μετὰ τῆς κοινῆς ὄλων σας ὁμοφροσύνης
 καὶ παρέλαβε σύμμαχον καὶ συνεργὸν τὸν μόνον ζωοποιὸν
 τῶν νεκρῶν. Οὕτω ἀνήγειρε τὴν πεσμένην, καθάρισας καὶ
 θεραπεύσας αὐτὴν προηγουμένως ἀπὸ τὰ κακὰ, καὶ τὴν πε-
 ριέβαλε μὲ στολὴν ὄχι τὴν παλαιὰν ἀπὸ ἄλλοτε, ἀλλ' ἐκεί-
 νην τὴν ὁποῖαν ἐδιδάχθη πάλιν ἀπὸ τοὺς θείους χρησμούς,
 οἱ ὁποῖοι σαφῶς λέγουν ταῦτα, «καὶ ἡ τελευταία δόξα τοῦ
 οἴκου τούτου θά εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην»⁵⁹.

37 Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ περιέκλεισε συνολικῶς χῶρον μεγαλυ-
 τέρας ἐκτάσεως⁶⁰, τὸν μὲν ἐξωτερικὸν περίβολον ὠχύρωσε μὲ
 γενικὸν περιτείχισμα, ὥστε τοῦτο νὰ ἀποτελῇ ἀσφαλέστατον
 38 ἀμυντήριον τοῦ ὅλου συγκροτήματος. Ἀνεγείρας δὲ μέγα καὶ
 πολὺ ὑψηλὸν προπύλαιον ἐστραμμένον πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ
 ἀνατέλλοντος ἡλίου, προσέφερεν ἤδη ἄφθονον θέαν τῶν ἐντὸς
 καὶ εἰς τοὺς ἰσταμένους μακρὰν καὶ ἔξω ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς περιβό-
 λους, διευθύνων τὰ βλέμματά των πρὸς τὰς πρώτας εἰσόδους
 ἀκόμη σχεδὸν καὶ τῶν ξένων πρὸς τὴν πίστιν, ὥστε νὰ μὴ
 δύναται νὰ προσπεράσῃ κανεὶς χωρὶς προηγουμένως νὰ κατα-
 ληφθῇ ἀπὸ ψυχικὴν κατάνυξιν μὲ τὴν ἐνθύμησιν τῆς πρὶν ἐ-
 ρημώσεως καὶ τῆς τώρα θαυματουργοῦ μεταμορφώσεως.

παραδόξου θαυματουργίας, ὑφ' ἧς τάχα καὶ ἐλκυσθήσεσθαι κατανυγέντα καὶ πρὸς αὐτῆς τῆς ὄψεως ἐπὶ τὴν εἴσοδον προτραπήσεσθαι ἤλπισεν.

39 Εἶσω δὲ παρελθόντι πυλῶν οὐκ εὐθὺς ἐφῆκεν ἀνάγνοις καὶ ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνειν ἀγίων, διαλαβὼν δὲ πλεῖστον ὅσον τὸ μεταξὺ τοῦ τε νεῶ καὶ τῶν πρώτων εἰσόδων, τέταρσι μὲν πέριξ ἐγκαρσίοις κατεκόσμησεν στοαῖς, εἰς τετράγωνόν τι σχῆμα περιφράξας τὸν τόπον, κίοσι πανταχόθεν ἐπαιρομέναις· ὧν τὰ μέσα διαφράγμασι τοῖς ἀπὸ ξύλου δικτυωτοῖς εἰς τὸ σύμμετρον ἤκουσι μήκους περικλείσας, μέσον αἶθριον ἠφίει εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ κάτοψιν, λαμπρὸν καὶ ταῖς τοῦ φωτὸς ἀκτῖσιν
40 ἀνειμένον ἀέρα παρέχων. Ἱερῶν δ' ἐνταῦθα καθαρσίων ἐτίθει σύμβολα, κρήνας ἄντικρυς εἰς πρόσωπον ἐπισκευάζων τοῦ νεῶ πολλῶ τῶ χεύματι τοῦ νάματος τοῖς περιβόλων ἱερῶν ἐπὶ τὰ ἔσω προῖοῦσι τὴν ἀπόρρυψιν παρεχομένας. Καὶ πρώτη μὲν εἰσιόντων αὕτη διατριβή, κόσμον ὁμοῦ καὶ ἀγλαΐαν τῶ παντὶ τοῖς τε τῶν πρώτων εἰσαγωγῶν ἔτι δεομένοις κατάλληλον τὴν μονήν
41 παρεχομένη· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν τούτων θέαν παραμειψάμενος πλείοσιν ἔτι μᾶλλον τοῖς ἐνδοτάτω προπύλοις τὰς ἐπὶ τὸν νεῶν παρόδους ἀναπεπταμένας ἐποίει, ὑπὸ μὲν ταῖς ἡλίου βολαῖς αὐθις τρεῖς πύλας ὑφ' ἐν καταθεῖς πλευρόν, ὧν πολὺ τὰς παρ' ἑκάτερα, μεγέθει τε καὶ πλάτει πλεονεκτεῖν τῇ μέσῃ χαρισάμενος παραπήγμασί τε χαλκοῦ σιδηροδέτοις καὶ ποικίλμασιν ἀναγλύφοις διαφερόντως αὐτὴν φαιδρύνας, ὡς ἂν βασιλίδι ταύτῃ τοὺς
42 δορυφόρους ὑπέξευξε· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ταῖς παρ' ἑκάτερα τοῦ παντὸς νεῶ στοαῖς τὸν τῶν προπύλων ἀριθμὸν διατάξας, ἄνωθεν ἐπὶ ταύταις ἄλλῳ πλείονι φωτὶ διαφόρους τὰς ἐπὶ

Ἴσως μάλιστα ἠλπίζεν ὁ ποιμὴν ὅτι ὁ διαβάτης, καταληφθεὶς ὑπὸ τοιαύτης κατανύξεως λόγῳ τῆς ἐνθυμήσεως, θὰ προσειλύετο καὶ θὰ προετρέπετο πρὸς τὴν εἴσοδον ἀπὸ μόνην τὴν θέαν.

39 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος ἐντὸς τῶν πυλῶν, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ἀμέσως νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ ἱερὰ μὲ ἀκαθάρτους καὶ ἀνίπτους πόδας. Διαχωρίσας εὐρύν χῶρον ἀπὸ τὸν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν πρώτων εἰσόδων περιλαμβανόμενον, τὸν ἐκόσμησε γύρω μὲ τέσσαρας καθέτους στοάς, περιφράξας τὸν τόπον εἰς σχῆμα τετράγωνον μὲ κίονας ἐγειρομένους ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς. Τὰ ἐνδιάμεσα τῶν κίωνων περιέκλεισε μὲ ξύλινα δικτυωτὰ διαφράγματα φθάνοντα εἰς μέτριον ὕψος· τὸ μέσον ἄφηνεν αἴθριον διὰ νὰ φαίνεται ὁ οὐρανός, παρέχων λαμπρὸν καὶ ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός

40 ἀέρα. Ἐδῶ δὲ ἐτοποθέτησε τὰ σύμβολα τῶν ἱερῶν καθάρσεων, κατασκευάσας κρήνας ἀπέναντι τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ, αἱ ὁποῖαι παρεῖχον εἰς τοὺς προχωροῦντας ἐντὸς τῶν ἱερῶν περιβόλων τὴν δυνατότητα καθάρσεως μὲ τὴν ἄφθονον ροὴν τοῦ ὕδατος. Ἐδῶ ἦτο ὁ πρῶτος σταθμὸς τῶν εἰσερχομένων, παρέχων ὠραιότητα καὶ λαμπρότητα εἰς ὅλους, καθὼς καὶ κατάλληλον διαμονὴν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀκόμη ἀνάγκην κα-

41 τηρήσεως. Ὑπερβάλλων ὁμοῦ καὶ τούτων τὴν θέαν διὰ τῶν ἀκόμη μεγαλυτέρων ἐσωτερικῶν προπυλαίων, κατεσκεύασεν ἀνοικτὰς τὰς πρὸς τὸν ναὸν εἰσόδους, τοποθετήσας εἰς τὴν μίαν πλευρὰν, πάλιν τὴν πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, τρεῖς πύλας, ἐκ τῶν ὁποίων ὥρισε τὴν μεσαίαν νὰ πλεονεκτῇ εἰς μέγεθος καὶ πλάτος ἀπὸ τὰς εἰς τὰ δύο ἄκρα καὶ τὴν ἐλάμπρυνε πλουσίως μὲ σιδηροδέτους ἐπενδύσεις ἀπὸ χαλκὸν καὶ μὲ ἀναγλύφους διακοσμήσεις καὶ εἰς αὐτὴν ὡς βασιλίδα ὑπήγαγε

42 τὰς δύο δορυφόρους. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὁ τρόπον διέταξε τὸν ἀριθμὸν τῶν προπυλαίων τῶν στοῶν τῶν δύο ἐπιμήκων πλευρῶν τοῦ συγκροτήματος τοῦ ναοῦ, ἐπενόησε δὲ τὴν κατασκευὴν διαφόρων φεγγιτῶν εἰς τὸν οἶκον ὥστε νὰ ἔρχεται ἄλλο

τὸν οἶκον εἰσβολὰς ἐπενόει, ταῖς ἀπὸ ξύλου λεπτουργίαις καὶ τὸν περὶ αὐτὰς κόσμον καταποικίλλων.

43 Τὸν δὲ βασιλείον οἶκον πλουσιωτέραις ἤδη καὶ δαφιλέσι ταῖς ὕλαις ὠχύρου, ἀφθόνῳ φιλοτιμίᾳ τῶν ἀναλωμάτων χρώμενος· ἔνθα μοι δοκῶ περιττὸν εἶναι τοῦ δομήματος μήκη τε καὶ πλάτη καταγράφειν, τὰ φαιδρὰ ταῦτα κάλλη καὶ τὰ λόγου κρείττονα μεγέθη τὴν τε τῶν ἔργων ἀποστίλβουσαν ὄψιν τῷ λόγῳ διεξιόντι ὕψη τε τὰ οὐρανομήκη καὶ τὰς τούτων ὑπερκείμενας πολυτελεῖς τοῦ Λιβάνου κέδρους, ὧν οὐδὲ τὸ θεῖον λόγιον τὴν μνήμην ἀπεσιώπησεν («εὐφρανθήσεται»), φάσκον, («τὰ ξύλα τὰ Κυρίου, καὶ αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ὡς ἐφύτευσεν»).

44 Τί με δεῖ νῦν τῆς πανσόφου καὶ ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς ἐφ' ἐκάστου μέρους ὑπερβολῆς ἀκριβολογεῖσθαι τὴν ὑφήγησιν, ὅτε τῆς ὄψεως τὴν διὰ τῶν ὠτῶν ἀποκλείει μάθησιν ἢ μαρτυρία; Ἐπεὶ γὰρ ὧδε καὶ τὸν νεῶν ἐπιτελέσας θρόνοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προέδρων τιμὴν καὶ προσέτι βάθροις ἐν τάξει τοῖς καθ' ὅλου κατὰ τὸ πρέπον κοσμήσας ἐφ' ἅπασί τε τὸ τῶν ἁγίων ἅγιον θυσιαστήριον ἐν μέσῳ θεῖς, αὐθις καὶ τάδε, ὡς ἂν εἴη τοῖς πολλοῖς ἄβατα, τοῖς ἀπὸ ξύλου περιέφραττε δικτύοις εἰς ἄκρον ἐντέχνῳ λεπτουργίας ἐξησκημένοις, ὡς θαυμάσιον τοῖς ὁρῶσι παρέχειν τὴν θέαν.

45 Ἐπεὶ οὐδὲ τοῦδαφος ἄρα εἰς ἀμελὲς ἔκειτο αὐτῷ· καὶ τότε γοῦν λίθῳ μαρμάρῳ εὖ μάλα κόσμῳ παντὶ λαμπρύνας, ἤδη λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ νεῶ μετῆει, ἐξέδρας καὶ οἴκους τοὺς παρ' ἐκάτερα μεγίστους ἐπισκευάζων ἐντέχνῳ ἐπὶ ταῦτὸν εἰς πλευρὰ τῷ βασιλείῳ συνεζευγμένους καὶ ταῖς ἐπὶ τὸν μέσον οἶκον εἰσβολαῖς ἠνωμένους· ἃ καὶ αὐτὰ τοῖς ἔτι καθάρσεως καὶ

61. Ἐδῶ περιγράφεται ὁ κυρίως ναός.

62. Ἡ βασιλικὴ αὐτὴ ἦτο ξυλόστεγος.

63. Ψαλμ. 103,16.

περισσότερον φῶς ἀπὸ ἐπάνω, στολίσας αὐτοὺς μὲ ποικίλα ξύλινα λεπτουργήματα καὶ κοσμήματα.

43 Τὴν δὲ βασιλικὴν ⁶¹ ὠχύρωσε μὲ πλουσιώτερα πλέον καὶ ἀφθονώτερα ὑλικά, δαπανῶν μὲ ἀφθονον ἐλευθεριότητα. Ἐδῶ νομίζω ὅτι εἶναι περιττὸν νὰ περιγράψω τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ οἰκοδομήματος, ἐκθέτων λεπτομερῶς τὰ λαμπρὰ ταῦτα κάλλη καὶ τὸ ὑπερβαῖνον τὸν λόγον μέγεθος, τὴν ἀποστίλβουσαν ὄψιν τῶν ἔργων, τὰ οὐρανομήκη ὕψη καὶ τὰς ὑπεράνω αὐτῶν πολυτελεῖς κέδρους τοῦ Λιβάνου ⁶², τῶν ὁποίων δὲν ἀπεσιώπησε τὴν μνεῖαν οὔτε ὁ θεῖος λόγος λέγων, «θὰ εὐφρανθοῦν τὰ ξύλα τοῦ Κυρίου, αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, τὰς ὁποίας ἐφύτευσεν» ⁶³.

44 Τί χρειάζεται τώρα νὰ περιγράψω ἀκριβολόγως τὴν πάνσοφον ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν καὶ τὸ ὑπερβολικὸν κάλλος ἐκάστου τμήματος, ἐφ' ὅσον ἡ μαρτυρία τῆς θεάς καθιστᾷ περιττὴν τὴν μάθησιν διὰ τῶν ὠτων; Ἀλλὰ ὅταν ἀπετελείωσεν οὕτω τὸν ναὸν, τὸν ἐκόσμησε μὲ ὑψηλοὺς θρόνους διὰ νὰ τιμῶνται οἱ πρόεδροι καὶ προσέτι μὲ καθίσματα διατεθειμένα κατὰ τάξιν εἰς τοὺς κατωτέρους κληρικούς, ὅπως ἔπρεπε⁶⁴, καὶ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ μέσον ὅλων τὸ ἅγιον θυσιαστήριον τῶν ἀγίων, ἐν συνεχείᾳ περιέφραξε τοῦτο, διὰ νὰ εἶναι ἄβατον εἰς τοὺς πολλούς, μὲ ξύλινα ἐπεξεργασμένα κατὰ ἄκρως ἔντεχνον λεπτουργίαν, ὥστε νὰ παρέχουν θαυμασίαν θέαν εἰς τοὺς βλέποντας.

45 Δὲν παρημέλησε δὲ οὔτε τὸ ἔδαφος· ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐλάμπρυνε καὶ αὐτὸ μὲ μάρμαρον ἐξόχως διακοσμημένον, ἐπεξετάθη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, ὅπου εἰς ἐκάστην ἀπὸ τὰς δύο πλαγίας πλευρὰς κατεσκεύασε μὲ τέχνην ἐξέδρας καὶ εὐρυχώρους οἴκους συνδεδεμένους εἰς τὰ πλευρὰ μὲ τὴν βασιλικὴν κατὰ τὸ ἴδιο σημεῖον καὶ ἐπικοινωνοῦντας μὲ τὸ κεντρικὸν μέρος αὐτῆς διὰ διαδρόμων. Αὐτὰ τὰ τμήματα κατεσκεύα-

64. Οἱ θρόνοι ἦσαν διὰ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, τὰ καθίσματα διὰ τοὺς διακόνους καὶ τὸ λοιπὸν προσωπικόν.

περιρραντηρίων τῶν διὰ ὕδατος καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐγχρήζου-
 σιν ὁ εἰρηνικώτατος ἡμῶν Σολομῶν ὁ τὸν νεῶν τοῦ Θεοῦ δειμά-
 μενος ἀπειρογάζετο, ὡς μηκέτι λόγον, ἀλλ' ἔργον γεγονέναι τὴν
 46 ἄνω λεχθεῖσαν προφητείαν· γέγονε γὰρ καὶ νῦν ὡς ἀληθῶς ἐ-
 στικν «ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν προτέραν».
 Ἔδει γὰρ καὶ ἀκόλουθον ἦν τοῦ ποιμένου αὐτῆς καὶ δεσπότου
 ἅπαξ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς θάνατον καταδεξαμένου καὶ μετὰ τὸ πάθος,
 ὁ χάριν αὐτῆς ὄντων ἐνεδύσατο σῶμα ἐπὶ τὸ λαμπρὸν καὶ ἔνδο-
 ξον μεταβεβληκότος αὐτὴν τε σάρκα τὴν λυθεῖσαν ἐκ φθορᾶς
 εἰς ἀφθαρσίαν ἀγαγόντος, καὶ τήνδε ὁμοίως τῶν τοῦ Σωτῆρος
 οἰκονομιῶν ἐπαύρασθαι, ὅτι δὴ καὶ τούτων πολὺ κρείττονα λα-
 βοῦσα παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπαγγελίαν, τὴν πολὺ μείζονα δόξαν τῆς
 παλιγγενεσίας ἐν ἀφθάρτου σώματος ἀναστάσει μετὰ φωτὸς
 ἀγγέλων χορείας ἐν τοῖς οὐρανῶν ἐπέκεινα τοῦ Θεοῦ βασιλείοις
 σὺν αὐτῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ πανευεργέτῃ καὶ Σωτῆρι διαρκῶς
 ἐπὶ τοὺς ἐξῆς αἰῶνας ἀπολαβεῖν ποθεῖ.

47 Ἄλλὰ γὰρ τέως ἐπὶ τοῦ παρόντος τούτοις ἡ πάλαι χίρα
 καὶ ἔρημος Θεοῦ χάριτι περιβληθεῖσα τοῖς ἄνθεσι γέγονεν ἀλη-
 θῶς «ὡς κρίνον», ἣ φησιν ἡ προφητεία, καὶ τὴν νυμφικὴν ἀνα-
 λαβοῦσα στολὴν τὸν τε τῆς εὐπρεπείας περιθεμένη στέφανον
 οἶα χορεύειν διὰ Ἡσαΐου παιδεύεται τὰ χαριστήρια τῷ βασιλεῖ
 48 Θεῷ φωναῖς εὐφήμοις γεραίρουσα. Αὐτῆς λεγούσης ἐπακούωμεν
 «ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμά-
 τιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης· περιέθηκέ μοι ὡς νυμ-
 φίῳ μίτραν, καὶ ὡς νόμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ· καὶ ὡς
 γῆν αὔξουσας τὸ ἄνθος αὐτῆς, καὶ ὡς κῆπος τὰ σπέρματα αὐτοῦ
 ἀνατελεῖ, οὕτω Κύριος Κύριος ἀνέτειλε δικαιοσύνην καὶ ἀγαλ-
 λίαμα ἐνώπιον πάντων τῶν ἔθνων».

65. Σολομῶν (Σαλομῶν) ἑβραϊστὶ σημαίνει τὸν εἰρηνικόν.

66. Ἦσαν τὰ κατηχομενεῖα καὶ τὰ γραφεῖα τῶν κληρικῶν. Πιθανῶς
 δὲν εἶχον προστεθῆ ἀκόμη οἱ ξενῶνες καὶ τὰ λοιπὰ κτίρια.

67. Ἄγγ. 2,9.

σεν ὁ ἀνεγείρας τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ εἰρηνικώτατος Σολομῶν ⁶⁵ ἡμῶν διὰ τοὺς ἔχοντας ἀκόμη ἀνάγκην καθάρσεως καὶ ραντισμοῦ δι' ὕδατος καὶ ἁγίου Πνεύματος ⁶⁶, ὥστε ἡ ἀνωτέρω
 46 λεχθεῖσα προφητεία νὰ μὴ εἶναι λόγος πλέον ἀλλ' ἔργον. Διότι πράγματι καὶ τῶρα «ἡ τελευταία δόξα τοῦ οἴκου τούτου εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην» ⁶⁷. Πράγματι ἔπρεπε καὶ ἦτο ἐπόμενονον ἅπαξ ὁ ποιμὴν καὶ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας κατεδέχθη τὸν ὑπὲρ αὐτῆς θάνατον καὶ μετὰ τὸν θάνατον μετέβαλεν εἰς λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον τὸ ρυπαρὸν σῶμα τὸ ὁποῖον παρέλαβε χάριν αὐτῆς καὶ ἀνήγαγεν εἰς ἀφθαρσίαν αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν σάρκα τὴν ἀπαλλαγεῖσαν τῆς φθορᾶς, ν' ἀπολαύσῃ καὶ αὐτὴ τῶν οἰκονομιῶν τοῦ Σωτῆρος, ἐφ' ὅσον λαβοῦσα ἀπὸ αὐτὸν πολὺ ἀνωτέραν τῶν ἀγαθῶν τούτων ἐπαγγελίαν, ποθεῖ νὰ ἀποκτήσῃ διαρκῶς κατὰ τοὺς μέλλοντας αἰῶνας τὴν πολὺ μεγαλυτέραν δόξαν τῆς παλιγγενεσίας διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀφθάρτου σώματος με χορείαν ἀγγέλων φωτός, εἰς τὰ ἐπέκεινα τῶν οὐρανῶν βασιλεία τοῦ Θεοῦ μαζί με τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν πανευεργέτην καὶ Σωτῆρα.

47 Ἄλλὰ βεβαίως τῶρα πλέον ἢ ἄλλοτε χήρα καὶ ἔρημος, περιβληθεῖσα με αὐτὰ τὰ ἄνθη ἔγινε πραγματικὰ «ὡσάν κρινον», ὅπως λέγει ἡ προφητεία ⁶⁸, ἀναλαβοῦσα τὸ νυμφικὸν φόρεμα καὶ φορέσασα τὸν στέφανον τῆς τιμῆς, ἐκπαιδεύεται νὰ ψάλλῃ τὰ εὐχαριστήρια διὰ Ἡσαίου πρὸς τὸν βασιλέα
 48 Θεόν, δοξάζουσα αὐτὸν με φωνὰς εὐφήμους. Πρέπει νὰ ἀκούωμεν αὐτὴν, καθὼς λέγει, «ἃς ἀγάλλεται ἡ ψυχὴ μου εἰς τὸν Κύριον· διότι με ἐνέδυσσε ἱμάτιον σωτηρίας καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης· ἐτοποθέτησεν εἰς ἐμέ διάδημα ὡσάν νυμφίον καὶ με ἐστόλισε με κοσμήματα ὡς νύμφην. Καὶ ὅπως ἡ γῆ αὐξάνει τὸ ἄνθος αὐτῆς, ὅπως ὁ κῆπος φυτρώνει τὰ σπέρματα αὐτοῦ, οὕτω ὁ Κύριος Κύριος ἀνατέλλει δικαιοσύνην καὶ ἀγαλλίασιν ἐνώπιον ὄλων τῶν ἔθνων» ⁶⁹.

68. Ἰσ. 35,1.

69. Ἰσ. 61,10.

49 Τούτοις μὲν οὖν αὕτη χορεύει· οἷοις δὲ καὶ ὁ νυμφίος, λό-
 γος ὁ οὐράνιος, αὐτὸς Ἰησοῦς Χριστὸς αὐτὴν ἀμείβεται, ἄκουε λέ-
 γοντος Κυρίου· «μὴ φοβοῦ ὅτι κατησχύνθης μηδὲ ἐντραπῆς ὅτι
 ὠνειδίσθης· ὅτι αἰσχύνῃ αἰώνιον ἐπιλήση καὶ ὄνειδος τῆς χη-
 ρείας σου οὐ μὴ μνησθήση. Οὐχ ὡς γυναῖκα ἐγκαταλελειμμένην
 καὶ ὀλιγόψυχον κέκληκέ σε Κύριος οὐδ' ὡς γυναῖκα ἐκ νεότη-
 τος μεμισημένην. Εἶπεν ὁ Θεός σου· χρόνον μικρὸν ἐγκατέλιπόν
 σε, καὶ ἐν ἐλέῳ μεγάλῳ ἐλεήσω σε· ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέστρεψα
 59 τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐν ἐλέῳ αἰωνίῳ ἐλεήσω σε· εἶ-
 πεν ὁ ὀυσάμενός σε Κύριος». («Ἐξεγείρου, ἐξεγείρου, ἡ πιούσα
 ἐκ χειρὸς Κυρίου τὸ ποτήριον τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ· τὸ ποτήριον γὰρ
 τῆς πτώσεως, τὸ κόνδου τοῦ θυμοῦ μου, ἐξέπιες καὶ ἐξεκένωσας.
 Καὶ οὐκ ἦν ὁ παρακαλῶν σε ἀπὸ πάντων τῶν τέκνων σου ὧν
 ἔτεκες, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀντιλαμβανόμενος τῆς χειρὸς σου. Ἴδου εἴ-
 ληφα ἐκ τῆς χειρὸς σου τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως, τὸ κόνδου τοῦ
 θυμοῦ μου, καὶ οὐ προσθήσεις ἔτι πιεῖν αὐτό· καὶ δώσω αὐτὸ
 εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀδικησάντων σε καὶ τῶν ταπεινωσάντων σε).
 51 («Ἐξεγείρου, ἐξεγείρου, ἐνδύσαι τὴν ἰσχύν, ἐνδύσαι τὴν δόξαν
 σου· ἐκτίναξαι τὸν χοῦν καὶ ἀνάστηθι. Κάθισον, ἐκλυσαι τὸν
 δεσμὸν τοῦ τραχήλου σου). («Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου
 καὶ ἴδε») συνηγμένα τὰ τέκνα σου· «ἴδου συνήχθησαν καὶ ἦλθον
 πρὸς σε· ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, ὅτι πάντας αὐτοὺς ὡς κόσμον ἐν-
 δύση καὶ περιθήση αὐτοὺς ὡς κόσμον νύμφης· ὅτι τὰ ἔρημά σου
 καὶ τὰ διεφθαρμένα καὶ τὰ καταπεπτωκότα νῦν στενοχωρήσει
 ἀπὸ τῶν κατοικούντων σε, καὶ μακρυνθήσονται ἀπὸ σοῦ οἱ
 52 καταπίνοντές σε. Ἐροῦσιν γὰρ εἰς τὰ ὠτὰ σου οἱ υἱοί σου οὕς
 ἀπολώλεκας· στενός μοι ὁ τόπος, ποιήσόν μοι τόπον ἵνα κατοι-
 κήσω. Καὶ ἐρεῖς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἐγέννησέ μοι τούτους;
 ἐγὼ δὲ ἄτεκνος καὶ χήρα, τούτους δὲ τίς ἐξέθρεφέ μοι; Ἐγὼ
 δὲ κατελείφθην μόνη, οὗτοι δὲ μοι ποῦ ἦσαν;»).

70. Ἦσ. 54, 4· 6-8.

71. Ἦσ. 51, 17-18. 22-23.

72. Ἦσ. 52, 1-3.

73. Ἦσ. 49, 18-21.

49 Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους ψάλλει αὕτη. Μὲ ποίους δὲ λόγους ἀποκρίνεται εἰς αὐτὴν ὁ νυμφίος, ὁ οὐράνιος Λόγος, ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἄκουε τὸν Κύριον νὰ λέγῃ· «μὴ φοβεῖσαι διότι κατησχύνθης, μὴ ἐντρέπεσαι διότι ὠνειδί-
σθης· διότι θὰ λησμονήσῃς τὴν αἰώνιον αἰσχύνην καὶ δὲν θὰ ἐνθυμηθῆς τὸ ὄνειδος τῆς χηρείας σου. Ὁ Κύριος σὲ ἐκάλεσεν ὄχι ὡς γυναῖκα ἐγκαταλελειμμένην καὶ ὀλιγόψυχον οὔτε ὡς
50 γυναῖκα μισημένην ἀπὸ τὴν νεότητά της. Εἶπεν ὁ Θεός σου· σ' ἐγκατέλειπα ὀλίγον χρόνον καὶ θὰ σὲ ἐλεήσω μὲ πλούσιον ἔλεος· εἰς μικρὸν θυμὸν ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ
51 σὲ καὶ μὲ αἰώνιον ἔλεος θὰ σὲ ἐλεήσω· εἶπεν ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖ-
ος σὲ ἔσωσε»⁷⁰. «Σήκω, σήκω, σὺ ἡ ὁποία ἔπιες ἀπὸ τὴν
χειρὰ τοῦ Κυρίου τὸ ποτήριον τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ· διότι τὸ
ποτήριον τῆς πτώσεως, τὸ κύπελλον τοῦ θυμοῦ μου, τὸ
ἔπιες μέχρι τέλους καὶ τὸ ἐκένωσες. Καὶ δὲν ὑπῆρχε κανὲν
ἀπὸ ὅλα τὰ τέκνα τὰ ὁποῖα ἐγέννησες, νὰ σὲ παρηγορή-
ση καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ σὲ πιάσῃ ἀπὸ τὴν χειρὰ σου.
Ἴδου, ἔλαβον ἀπὸ τὴν χειρὰ σου τὸ ποτήριον τῆς πτώ-
σεως, τὸ κύπελλον τοῦ θυμοῦ μου, καὶ δὲν θὰ συνεχίσῃς
πλέον νὰ τὸ πίνῃς· καὶ θὰ τὸ δώσω εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώ-
52 πων οἱ ὁποῖοι σὲ ἠδίκησαν καὶ σὲ ἐταπείνωσαν»⁷¹. «Σήκω,
σήκω, ἐνδύσου τὴν ἰσχύν, ἐνδύσου τὴν δόξαν σου· τίναξε τὸ
χῶμα καὶ ἀνάστα. Κάθησε, λύσε τὰ δεσμὰ τοῦ τραχήλου
σου»⁷². «Στρέψε γύρω τοὺς ὀφθαλμοὺς σου καὶ ἴδε» τὰ τέκνα
σου συνηγμένα· «ἴδου, συνήχθησαν καὶ ἦλθον πρὸς σέ· ζῶ
ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος, ὅτι θὰ ἐνδυθῆς ὡς στολισμα ὅλους αὐ-
τούς καὶ θὰ τοὺς περιβληθῆς ὡς στολισμὸν νύμφης· διότι τὰ
ἔρημα μέρη σου καὶ τὰ κατεστραμμένα καὶ τὰ πεσμένα θὰ εἶ-
ναι τῶρα ἀνεπαρκῆ διὰ τοὺς κατοίκους σου, καὶ οἱ καταστρο-
52 φεῖς σου θ' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ σέ. Διότι οἱ υἱοὶ σου τοὺς ὁ-
ποίους ἔχασες θὰ σοῦ εἴπουν εἰς τὰ ὦτα· ὁ τόπος μου εἶναι
στενός, κάμε μου τόπον διὰ νὰ κατοικήσω. Καὶ θὰ εἶπῃς κατὰ
νοῦν· ποῖος μου ἐγέννησεν αὐτούς; Ἐγὼ ἤμην ἄτεκνος καὶ
χήρα, αὐτούς δὲ ποῖος μου τοὺς ἀνέθρεψεν; Ἐγὼ ἐγκατελεί-
φθην μόνη, αὐτοὶ δὲ ποῦ μου ἦσαν;»⁷³.

53 Ταῦτα Ἡσαΐας προεθέσπισε, ταῦτα πρόπαλαι περὶ ἡμῶν
 ἐν ἱεραῖς βίβλοις καταβέβλητο, χρῆν δέ που τούτων τὴν ἀπεύ-
 54 δειαν ἤδη ποτὲ ἔργοις παραλαβεῖν. Ἄλλὰ γὰρ τοιαῦτα τοῦ νυμ-
 φίου λόγου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ νύμφην τὴν ἱεράν καὶ ἁγίαν ἐκκλη-
 σίαν ἐπιφωνοῦντος, εἰκότως ὁ νυμφοστόλος ὅδε αὐτήν, τὴν ἔ-
 ρημον, τὴν πτώμα κειμένην, τὴν παρὰ ἀνθρώποις ἀνέλπιδα, ταῖς
 κοιναῖς ἀπάντων ὑμῶν εὐχαῖς χειρας τὰς ὑμῶν αὐτῶν ὀρέξας
 ἠξήγειρε καὶ ἐξανέστησε Θεοῦ τοῦ παμβασιλέως νεύματι καὶ
 τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ δυναμειος ἐπιφανείᾳ τοιαύτην τε ἀναστήσας
 κατεστήσατο, οἷαν ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν χρησμῶν καταγραφῆς ἐ-
 διδάσκετο.

55 Θαῦμα μὲν οὖν μέγιστον τοῦτο καὶ πέρα πάσης ἐκπλήξεως,
 μάλιστα τοῖς ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἔξωθεν φαντασίᾳ τὸν νοῦν προσα-
 νέχουσι θαυμάτων δὲ θαυμασιώτερα τὰ τε ἀρχέτυπα καὶ τού-
 των τὰ πρωτότυπα νοητὰ καὶ θεοπρεπῆ παραδείγματα, τὰ τῆς
 56 ἐνθέου φημὶ καὶ λογικῆς ἐν ψυχαῖς οἰκοδομῆς ἀνανεώματα· ἦν
 αὐτὸς ὁ θεόπαις κατ' εἰκόνα τὴν αὐτὸς αὐτοῦ δημιουργήσας πάν-
 τη τε καὶ κατὰ πάντα τὸ θεοείκελον δεδωρημένος ἄφθαρτον
 φύσιν, ἀσώματον, λογικὴν, πάσης γεώδους ὕλης ἀλλοτρίαν,
 αὐτονοερὰν οὐσίαν, ἅπαξ τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶ-
 ναι συστησάμενος, νύμφην ἁγίαν καὶ νεῶν πανίερον ἑαυτῷ τε
 καὶ τῷ Πατρὶ κατειργάσατο· ὁ καὶ σαφῶς αὐτὸς ὁμολογῶν ἐκ-
 φαίνει, λέγων («ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσο-
 μαι αὐτῶν Θεὸς καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός»).

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τελεία καὶ κεκαθαυμένη ψυχὴ, ἀρχῆθεν
 οὕτω γεγεννημένη, οἷα τὸν οὐράνιον λόγον ἀγαλματοφορεῖν·
 57 ἀλλὰ γὰρ φθόνῳ καὶ ζήλῳ τοῦ φιλοπονήρου δαίμονος φιλοπαθῆς
 καὶ φιλοπόνηρος ἐξ αὐτεξουσίου αἰρέσεως γενομένη, ὑπαναχωρή-

74. Ὁ ἐπίσκοπος Τύρου Παυλῖνος.

75. Ἀρχίζει τώρα ἡ περιγραφή τοῦ ἐσωτερικοῦ ναοῦ, δηλαδή τῆς ἐν-
 τὸς τοῦ ἀνθρώπου θείας εἰκόνας.

76. Β' Κορ. 6,16.

53 Αὐτὰ προεφήτευσεν ὁ Ἡσαΐας, αὐτὰ εἶχον καταγραφῆ παλαιότατα περὶ ἡμῶν εἰς τὰς ἱεράς βίβλους· θὰ ἔπρεπε δὲ ἐπὶ τέλους κάποτε νὰ ἀντιληφθῶμεν δι' ἔργων τὸ ἀψευδές
54 αὐτῶν. Ἀλλὰ βεβαίως, ἀφοῦ ὁ νυμφίος Λόγος ἐπιφωνεῖ τοιαῦτα πρὸς τὴν νύμφην του, τὴν ἱεράν καὶ ἀγίαν Ἐκκλησίαν, εὐλόγως αὐτὸς ἐδῶ ὁ παράνυμφος⁷⁴, ἐκτείνας τὰς χεῖρας ὑμῶν τῶν ἰδίων μὲ τὰς κοινὰς εὐχὰς ὅλων ὑμῶν, ἀνήγειρε καὶ ἀνέστησεν αὐτὴν τὴν ἔρημον, τὴν κειμένην κάτω, τὴν ἀπελπισμένην πλησίον τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὴν θέλησιν τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀφοῦ τὴν ἀνέστησε, τὴν κατέστησε τοιαύτην, ὅπως τὴν ἐδιδάχθη ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν ἱερῶν χρησμῶν.

55 Εἶναι λοιπὸν τοῦτο μέγιστον καὶ πέρα πάσης ἐκπλήξεως θαῦμα, μάλιστα δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι προσέχουν μόνον τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν. Θαυμασιώτερα ὅμως τῶν θαυμάτων εἶναι τὰ ἀρχέτυπα καὶ τὰ πρωτότυπα παραδείγματα τούτων, τὰ νοητὰ καὶ θεοπρεπῆ· ἐννοῶ τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐνθέου καὶ λογικῆς οἰκοδομῆς μέσα εἰς τὰς ψυχὰς⁷⁵.

56 Ὁ ἴδιος ὁ παῖς τοῦ Θεοῦ, δημιουργήσας ταύτην κατὰ τὴν ἰδικὴν του εἰκόνα, τῆς ἐδώρισεν ἐντελῶς καὶ καθ' ὅλα τὴν θείαν ὁμοίωσιν, φύσιν ἄφθαρτον, ἀσώματον, λογικὴν, ξένην πρὸς πᾶσαν γεώδη ὕλην, αὐτονοερὰν οὐσίαν, ἀφοῦ ἅπαξ τὴν ἔφερεν ἀπὸ τὸ μὴ ὂν εἰς τὸ εἶναι, καὶ τὴν κατέστησε νύμφην ἀγίαν καὶ πανίερον ναὸν δι' ἑαυτὸν καὶ τὸν Πατέρα. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἴδιος διακηρύσσων μὲ τοὺς λόγους, «θὰ κατοικήσω εἰς αὐτοὺς καὶ θὰ περιπατήσω μὲ αὐτούς, καὶ θὰ εἶμαι Θεὸς αὐτῶν καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι λαὸς μου»⁷⁶.

57 Τοιαύτη ἦτο ἡ τελεία καὶ καθαρὰ ψυχὴ, οὕτω δημιουργηθεῖσα ἐξ ἀρχῆς, ὥστε νὰ ἀγαλματοφορῆ τὸν οὐράνιον Λόγον. Ἀλλ' ὅμως γενομένη μὲ αὐτεξούσιον ἐκλογὴν φιλοπαθῆς καὶ φιλοπόνηρος λόγῳ φθόνου καὶ ἀντιζηλίας τοῦ φιλοπονήρου δαίμονος, καὶ καθὼς ἦτο ἔρημος προστάτου

σαντος αὐτῆς τοῦ θείου ὡς ἂν ἔρημος προστάτου, εὐάλωτος καὶ εἰς ἐπιβουλήν εὐχερῆς τοῖς ἐκ μακροῦ διαφθορουμένοις ἀπελήλεγκται, ταῖς τε τῶν ὄρατῶν ἐχθρῶν καὶ νοητῶν πολεμίων ἐλεπόλεσι καὶ μηχαναῖς καταβληθεῖσα, πτώμα ἐξαίσιον καταπέπτωκεν, ὡς ὅσον οὐδ' ἐπὶ λίθῳ λίθον τῆς ἀρετῆς ἐστῶτα ἐν αὐτῇ διαμεῖναι, ὅλην δὲ δι' ὅλου χαμαὶ κεῖσθαι νεκράν, τῶν περὶ Θεοῦ φυσικῶν ἐννοιῶν πάμπαν ἀπεστερημένην.

58 Πεπτωκυῖαν δῆτα αὐτὴν ἐκείνην τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ κατασκευασθεῖσαν ἐλυμήνατο οὐχ ὥς οὗτος ὁ ἐκ δρυμοῦ, τοῦ παρ' ἡμῖν ὄρατοῦ, ἀλλὰ τις φθοροποιὸς δαίμων καὶ θῆρες ἄγριοι νοητοί, οἳ καὶ τοῖς πάθεσιν οἷα πεπυρακτωμέοις τῆς σφῶν κἀκίας βέλεσιν αὐτὴν ἐξυφάπαντες, ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ θεῖον ὄντως ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ «εἰς τὴν γῆν τε ἐβεβήλωσαν τὸ σκῆνωμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ»· εἶτα πολλῶ τῷ προσχώματι τὴν ἄθλιαν κατορῦξαντες, εἰς ἀνέλπιστον πάσης περιέτρεψαν σωτη-
59 ρίας· ἀλλ' ὃ γε κηδεμῶν αὐτῆς λόγος ὁ θεοφεγγῆς καὶ σωτήριος τὴν κατ' ἀξίαν δίκην τῶν ἁμαρτημάτων ὑποσχοῦσαν αὐθις ἐξ ὑπαρχῆς ἀνελάμβανεν, πατρὸς παναγάθου φιλανθρωπία πειθόμενος.

60 Αὐτὰς δὴ οὖν πρώτας τὰς τῶν ἀνωτάτων βασιλευόντων ψυχὰς προελόμενος, τῶν μὲν δυσσεβῶν καὶ ὀλεθρίων πάντων αὐτῶν τε τῶν δεινῶν καὶ θεομισῶν τυράννων τὴν οἰκουμένην ἅπασαν δι' αὐτῶν τῶν θεοφιλεστάτων ἐκαθήρατο· εἶτα δὲ τοὺς αὐτῷ γνωρίμους ἄνδρας, τοὺς πάλαι διὰ βίου ἱερωμένους αὐτῷ, κρύβδην γε μὴν ὡς ἐν κακῶν χειμῶνι πρὸ τῆς αὐτοῦ σκέπης καλυπτομένους, εἰς φανερόν ἀγαγὼν καὶ ταῖς τοῦ Πατρὸς μεγαλοδωρεαῖς ἐπαξίως τιμήσας, αὐθις καὶ διὰ τούτων τὰς μικρῶ πρόσθεν ἐρρουπωμένας ψυχὰς ὕλης τε παντοίας καὶ χῶματος ἀσεβῶν ἐπιταγμάτων συμπεφορημένας ὄρουξι καὶ δικέλλαις ταῖς

77. Ψαλμ. 79,14.

78. Ψαλμ. 73,7.

79. Τοῦ Κωνσταντίνου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Λικιννίου ἀφ' ἑτέρου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀγαγεῶσει τὸν διωγμὸν.

80. Ἐννοοῦνται οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι.

μετὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀποχώρησιν τοῦ θεοῦ, ἀπεδείχθη εὐάλωτος καὶ εὐχερῆς εἰς ἐπιβουλήν ἐκ μέρους τῶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου φθονούντων αὐτήν. Καταβληθεῖσα δὲ μὲ τὰ πολιορκητικὰ ὄπλα καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ τῶν νοερῶν πολεμίων, ἔπεσε κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτον, μέχρι σημείου ὥστε νὰ μὴ μείνη εἰς αὐτὴν ὄρθιος οὔτε λίθος ἐπὶ λίθου τῆς ἀρετῆς, νὰ κεῖται δὲ ὀλόκληρος ἐντελῶς χάμω νεκρά, στερημένη τελείως τῶν φυσικῶν περὶ Θεοῦ ἐννοιῶν.

58 Καθὼς λοιπὸν ἐκείνη ἢ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κατασκευασθεῖσα ἦτο πεσμένη, δὲν τὴν κατέστρεψεν ὁ χοῖρος τοῦ δάσους⁷⁷, ὁ ὄρατὸς ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ κάποιος δαίμων φθοροποιὸς καὶ θηρία ἄγρια νοητά, ἀνάψαντα μὲ τὰ πάθη ὡσάν πυρακτωμένα βέλη τῆς κακίας των πῦρ, ἔκαυσαν τὸ θεῖον πράγματι ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ «ἐβεβήλωσαν τὸ σκῆνωμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ρίψαντα αὐτὸ εἰς τὴν γῆν»⁷⁸. Ἐπειτα σκεπάσαντα αὐτὴν τὴν ἀθλίαν μὲ ἄφθονα προσχώματα, τὴν περιέφεραν εἰς κατάστασιν ὅπου οἰαδήποτε

59 σωτηρία ἦτο ἀνέλπιστος. Ἄλλ' ὁ κηδεμὼν αὐτῆς Λόγος, ὁ θεοφεγγῆς καὶ σωτήριος, ἀφοῦ ὑπέστη τὴν ἀξίαν τιμωρίαν διὰ τὰ ἁμαρτήματα, ἀνέλαβε πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς, πειθόμενος εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ παναγάθου Πατρός.

60 Ἐκλέξας λοιπὸν πρώτας τὰς ψυχὰς τῶν μεγαλειοτάτων βασιλέων⁷⁹, ἐκαθάρισε διὰ τῶν θεοφιλεστάτων τούτων ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἀπὸ ὅλους τοὺς δυσσεβεῖς καὶ ὀλεθρίους ἀνθρώπους, συμπεριλαμβανομένων αὐτῶν τούτων τῶν τρομερῶν καὶ θεομισῶν τυράννων· ἔπειτα δὲ ὀδηγήσας εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοὺς φιλικούς εἰς αὐτὸν ἄνδρας, τοὺς ἀπὸ παλαιὰ ἀφιερωμένους εἰς αὐτὸν⁸⁰ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν των, οἱ ὅποιοι ἕως τότε ἐκαλύπτοντο ἀπὸ τὴν σκέπην του κρυμμένοι ὡσάν εἰς καιρὸν τρικυμίας κακῶν, καὶ τιμήσας αὐτοὺς ἐπαξίως μὲ τὰς μεγαλοδωρεὰς τοῦ Πατρός, δι' αὐτῶν ἐπίσης ἐκαθάρισε τὰς πρὸ ὀλίγου ἀκαθάρτους ψυχὰς, αἱ ὅποια ἦσαν καταχωμέναι εἰς παντοῖα ὑλικά καὶ χῶματα διὰ τῶν ἀσεβῶν διαταγμάτων μὲ σκαπάνας καὶ δικέλλας,

πληκτικαῖς τῶν μαθημάτων διδασκαλίαις ἐξεκάθηρέ τε καὶ
 61 ἀπέσμηξε, λαμπρόν τε καὶ διανυγῆ τῆς πάντων ὑμῶν διανοίας
 τὸν χῶρον ἀπειρογασμένος, ἐνταῦθα λοιπὸν τῷ πανσόφῳ καὶ
 θεοφιλεῖ τῷδε παραδέδωκεν ἡγεμόνι· ὃς τὰ τε ἄλλα κριτικὸς
 καὶ ἐπιλογιστικὸς τυγχάνων τῆν τε τῶν αὐτῷ κεκληρωμένων
 ψυχῶν εὖ διαγινώσκων καὶ φυλοκομῶν διάνοιαν, ἐκ πρώτης ὡς
 εἶπεῖν ἡμέρας οἰκοδομῶν οὕτω καὶ εἰς δεῦρο πέπαιται, τοτὲ μὲν
 διανυγῆ τὸν χρυσόν, τοτέ δὲ δόκιμον καὶ καθαρὸν τὸ ἀργύριον
 καὶ τοὺς τιμίους καὶ πολυτελεῖς λίθους ἐν πᾶσιν ὑμῖν ἀρμόττων,
 ὡς ἱερὰν αὐθις καὶ μυστικὴν ἔργοις τοῖς εἰς ὑμᾶς ἀποπληροῦν
 62 προφητείαν, δι' ἧς εἴρηται αἰδοῦ ἐγὼ ἐτοιμάζω σοι ἄνθρακα
 τὸν λίθον σου καὶ τὰ θεμέλιά σου σάπφειρον καὶ τὰς ἐπάλξεις
 σου ἴασπιν καὶ τὰς πύλας σου λίθους κρυστάλλου καὶ τὸν περι-
 βολόν σου λίθους ἐκλεκτοὺς καὶ πάντας τοὺς υἱούς σου διδακτοὺς
 Θεοῦ καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέκνα σου· καὶ ἐν δικαιοσύνῃ οἰκο-
 δομηθήσῃ».

63 Δικαιοσύνῃ δῆτα οἰκοδομῶν, κατ' ἀξίαν τοῦ παντός λαοῦ
 διῆρει τὰς δυνάμεις, οἷς μὲν τὸν ἔξωθεν αὐτὸ μόνον περιφράτ-
 των περίβολον, τὴν ἀπλανῆ πίστιν περιτειχίσας (πολὺς δὲ ὁ
 τοιοῦτος καὶ μέγας λεώς, οὐδὲν κρεῖττον φέρειν οἰκοδόμημα
 διαρκῶν), οἷς δὲ τὰς ἐπὶ τὸν οἶκον ἐπιτρέπων εἰσόδους, θυρα-
 λεῖν καὶ ποδηγεῖν τοὺς εἰσιόντας κατατάττων, οὐκ ἀπεικότως
 τοῦ νεῶ πρόπυλα νενομισμένους· ἄλλους δὲ πρώτοις τοῖς ἔξω-
 θεν ἀμφὶ τὴν αὐλήν ἐκ τετραγώνου κίοσιν ὑπεστήριξε, ταῖς
 πρώταις τῶν τεττάρων εὐαγγελίων τοῦ γράμματος προσβολαῖς
 ἐμβιβάζων· τοὺς δ' ἤδη ἀμφὶ τὸν βασιλείον οἶκον ἐκατέρωσε
 παραζεύγνυσιν, ἔτι μὲν κατηχουμένους καὶ ἐν αὐξῇ καὶ προκοπῇ
 καθεστῶτας, οὐ μὴν πόρρω που καὶ μακρὰν τῆς τῶν ἐνδοτάτω

81. Τὸν ἐπίσκοπον Τύρου Παυλῖνον.

82. Ἦσ. 54, 11-14.

83. Ἀκολουθεῖ συγκεκριμένος συμβολισμὸς τοῦ ναοῦ, κατὰ τὸν ὅποιον ἕκαστον τμῆμα αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ εἰς μίαν κατηγορίαν πιστῶν.

δηλαδή με τὰς ἐποικοδομητικὰς διδασκαλίαις τῶν μαθημά-
 61 των. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέστησε λαμπρὸν καὶ διαυγῆ τὸν χῶ-
 ρον τῆς διανοίας ὄλων σας, τὸν παρέδωσε τότε διὰ τὸ μέλλον
 ἔδω εἰς τὸν παριστάμενον τοῦτον πάνσοφον καὶ θεοφιλῆ ἡγέ-
 την⁸¹. Οὗτος δέ, καθὼς εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα δίκαιος καὶ σώ-
 φρων, γνωρίζει δὲ ἐπίσης καλῶς καὶ διακρίνει τὴν διάνοιαν
 τῶν ἐμπιστευμένων εἰς αὐτὸν ψυχῶν, δὲν ἔπαυσεν ἀκόμη
 νὰ οἰκοδομῇ οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἕως τώ-
 ρα, προσαρμόζων εἰς ὄλους σας ἄλλοτε λάμποντα τὸν χρυ-
 σόν, ἄλλοτε δόκιμον καὶ καθαρὸν τὸν ἄργυρον, τοὺς πολυ-
 τίμους καὶ πολυτελεῖς λίθους, ὥστε νὰ ἐκπληρῶνῃ εἰς σᾶς
 πάλιν διὰ τῶν ἔργων τὴν ἱεράν καὶ μυστικὴν προφητείαν,
 62 διὰ τῆς ὁποίας ἔχει λεχθῆ· «Ἴδοῦ ἐγὼ σοῦ ἐτοιμάζω ὡς λί-
 θον σου ἓνα ρουμπίνι, διὰ τὰ θεϊeliά σου ἓνα σάπφειρον,
 διὰ τὰς ἐπάλξεις σου ἱασπιν, διὰ τὰς πύλας σου κρύσταλλον,
 διὰ τὸν περίβολόν σου λίθους ἐκλεκτοῦς· καὶ ὅλοι οἱ υἱοὶ
 σου θὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὰ τέκνα σου θὰ εἶναι
 εἰς πλήρη εἰρήνην, καὶ θὰ οἰκοδομηθῆς εἰς δικαιοσύνην»⁸².

63 Πράγματι, οἰκοδομῶν με δικαιοσύνην, κατένειμε τὰς
 δυνάμεις εἰς ὀλοκληρὸν τὸν λαὸν κατ' ἄξιαν⁸³. ἄλλους μὲν
 περιφράσσει με τὸν ἐξωτερικὸν μόνον περίβολον, περιτειχίζων
 αὐτούς με πίστιν ἀπλάνευτον (πολὺ εἶναι τὸ πλῆθος αὐτῶν
 οἱ ὁποῖοι δὲν ἀντέχουν νὰ βαστάσουν ἀξιολογώτερον οἰκο-
 δόμημα), εἰς ἄλλους δὲ ἐπιτρέπει τὰς εἰσόδους εἰς τὸν οἶ-
 κον, ὀρίζων εἰς αὐτούς νὰ φυλάττουν τὰς θύρας καὶ νὰ ὀδη-
 γοῦν τοὺς εἰσερχομένους, καὶ αὐτοὶ θεωροῦνται ὄχι ἀτόπως
 ὡς προπύλαια τοῦ ναοῦ· ἄλλους ἔπειτα ἐστήριξε με τοὺς
 πρώτους ἐξωτερικοὺς κίονας οἱ ὁποῖοι εἶναι εἰς τὸ τετράγω-
 νον αἶθριον, προωθῶν αὐτούς εἰς τὴν πρώτην γνωριμίαν με
 τὸ γράμμα τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων· ἄλλους πάλιν τοπο-
 θετεῖ γύρω ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τῆς βασιλικῆς, εἶναι δὲ
 οὗτοι κατηχούμενοι ἀκόμη καὶ τοποθετημένοι εἰς τὴν πο-
 ρεῖαν τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς προκοπῆς, ἀλλὰ δὲν ἀπέχουν
 παρὰ πολὺ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἐποπτείαν τῶν πιστῶν.

- 64 θεοπτίας τῶν πιστῶν διεξευγμένους. Ἐκ δὴ τούτων τὰς ἀκη-
 ράτους ψυχὰς θείῳ λουτρῷ χρυσοῦ δίκην ἀποσμηχθείσας παρα-
 λαβῶν, κἀνταῦθα τοὺς μὲν κίοσι τῶν ἐξωτάτω πολὺ κρείττο-
 σιν ἐκ τῶν ἐνδοτάτω μυστικῶν τῆς Γραφῆς δογμάτων ὑποστη-
 65 ρίζει, τοῖς δὲ πρὸς τὸ φῶς ἀνοίγμασι καταναγάζει, προπύλω
 μὲν ἐνὶ μεγίστῳ τῆς τοῦ παμβασιλέως ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ δο-
 ξολογίας τὸν πάντα νεῶν κατακοσμῶν, Χριστοῦ δὲ καὶ ἁγίου
 Πνεύματος παρ' ἐκάτερα τῆς τοῦ Πατρὸς εὐθεντίας τὰς δευτέρας
 αὐγὰς τοῦ φωτὸς παρασχόμενος· τῶν τε λοιπῶν διὰ τοῦ παντὸς
 οἴκου ἄφθονον καὶ πολὺ διάφορον τῆς καθ' ἕκαστον ἀληθείας
 τὸ σαφὲς καὶ φωτεινὸν ἐνδεικνύμενος, πάντῃ δὲ καὶ πανταχόθεν
 τοὺς ζῶντας καὶ βεβηκότας καὶ εὐπαγεῖς τῶν ψυχῶν λίθους
 ἐγκρίνας, τὸν μέγαν καὶ βασιλικὸν ἐξ ὑπάντων οἴκον ἐπισκευά-
 ζεται λαμπρὸν καὶ φωτὸς ἔμπλεω τὰ τε ἐνδοθεν καὶ τὰ ἐκτός,
 ὅτι μὴ ψυχὴ μόνον καὶ διάνοια, καὶ τὸ σῶμα δὲ αὐτοῖς ἀγνείας
 καὶ σωφροσύνης πολυανθεῖ κόσμῳ κατηγλαῖστο.
- 66 Ἐνεῖσι δ' ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ καὶ θρόνοι βᾶθρα τε μυρία καὶ
 καθιστήρια, ἐν ὅσαις ψυχαῖς τὰ τοῦ θείου Πνεύματος ἐφιζάνει
 δωρήματα, οἷα καὶ πάλαι ὤφθη τοῖς ἀμφὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστό-
 λους, οἷς ἐφάνησαν «διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡς εἰ πυρὸς ἐκά-
 67 θισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν». Ἄλλ' ἐν μὲν τῷ πάντων ἄρ-
 χοντι ἴσως αὐτὸς ὅλος ἐγκάθηται Χριστός, ἐν δὲ τοῖς μετ' αὐ-
 τὸν δευτερεύουσιν ἀναλόγως, καθ' ὅσον ἕκαστος χωρεῖ, Χρι-
 68 στοῦ δυνάμεως καὶ Πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς. Βᾶθρα δ' ἂν
 εἶεν καὶ ἀγγέλων αἰ τιῶν ψυχαὶ τῶν εἰς παιδαγωγίαν καὶ φρου-
 ρὰν ἐκάστῳ παραδεδομένων, σεμνὸν δὲ καὶ μέγα καὶ μονογενὲς

84. Προαρειανική διατύπωση. Αἱ τρεῖς πύλαι τοῦ ναοῦ συμβολίζουν τὰ τριαδικὰ πρόσωπα καὶ ἡ μεσαία ἐξ αὐτῶν εἶναι μεγαλυτέρα.

85. Πράξ. 2,3.

86. Προεστῶς, «ὁ πάντων ἄρχων», εἶναι ὁ ἐπίσκοπος, οἱ κατωτέρω ἀπαντῶντες «δευτερεύοντες» εἶναι οἱ ἱερεῖς.

87. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ θεωρουμένου ὡς δυσκόλου τούτου χωρίου εἶναι εὐκόλος καὶ ἐξασφαλίζεται ἂν ἀνασυνταχθῆ χωρὶς καμμίαν ἐπέμβασιν ὡς ἐξῆς: «βᾶθρα δ' ἂν εἶεν καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν παραδεδομένων ἐκάστῳ ἀγγέλων εἰς παιδαγωγίαν καὶ φρουράν». Ὡς ἄγγελοι ἐδῶ παριστάνονται οἱ διάκο-

64 Παραλαβών ἀπὸ αὐτοὺς τὰς καθαρὰς ψυχάς, καθαρισμένας ὡσάν χρυσὸν μὲ τὸ θεῖον λουτρόν, εἰς τὴν συνέχειαν ἄλλους μὲν στηρίζει μὲ κίονας ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν μυστικῶν δογματῶν τῆς Γραφῆς, πολὺ ἄνωτέρους ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικούς, 65 ἄλλους δὲ καταυγάζει μὲ ἀνοίγματα πρὸς τὸ φῶς. Διότι κατεκόσμησεν ὀλόκληρον τὸν ναὸν μὲ τὴν μίαν μεγίστην πύλην τῆς δοξολογίας τοῦ ἐνὸς παμβασιλέως καὶ μόνου Θεοῦ καὶ παρέσχε μὲ τὰς πύλας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τῆς αὐθεντίας τοῦ Πατρὸς τὰς δευτέρας ἀκτῖνας τοῦ φωτός⁸⁴. διὰ τῶν λοιπῶν δὲ στοιχείων ὄλου τοῦ οἴκου δεικνύει ἄφθονον καὶ πολυποίκιλον τὴν σαφήνειαν καὶ φωτεινότητα τῆς ἀληθείας εἰς τὰς λεπτομερείας της, ἐπιλέξας δὲ ἐντελῶς καὶ ἀπὸ παντοῦ τοὺς ζῶντας, ταιριαστοὺς καὶ στερεοὺς λίθους τῶν ψυχῶν, κατασκευάζει μὲ ὄλους αὐτοὺς τὸν μέγαν καὶ βασιλικὸν οἶκον λαμπρὸν καὶ πλήρη φωτός, ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, καθ' ὅσον ὄχι μόνον ἡ ψυχὴ καὶ ἡ διάνοια, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα του ἔχει λαμπρυνθῆ μὲ τὴν πολυανθισμένην στολὴν τῆς ἀγνείας καὶ σωφροσύνης.

66 Ὑπάρχουν δὲ εἰς τὸ ἱερόν τοῦτο καὶ θρόνοι καὶ θρανία καὶ καθίσματα πολυάριθμα, εἶναι δὲ ταῦτα αἱ ψυχαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἀναπαύονται τὰ δῶρα τοῦ θείου Πνεύματος, ὅπως τὰ ἐμφανισθέντα παλαιὰ εἰς τοὺς μετὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἄνδρας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐφάνησαν «γλῶσσαι διαμεριζόμεναι ὡσάν πυρὸς καὶ ἐκάθησε μία εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν»⁸⁵.

67 Ἄλλ' εἰς μὲν τὸν προεστῶτα ὄλων⁸⁶ κάθεται ἀξίως ὀλόκληρος ὁ Χριστός, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν κάθονται μόρια τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ προσόντα ἐκάστου. Θρανία δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ αἱ ψυχαὶ μερικῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοὺς παραδεδομένους εἰς ἕκαστον τῶν ἀγγέλων πρὸς παιδα- 68 γωγίαν καὶ διαφύλαξιν⁸⁷, σεπτὸν δὲ καὶ μέγα καὶ μοναδικὸν

θυσιαστήριον ποῖον ἂν εἶη ἢ τῆς τοῦ κοινοῦ πάντων ἱερέως ψυχῆς τὸ εἰλικρινές καὶ ἁγίων ἅγιον: Ὡ παρῆστώσ ἐπὶ δεξιᾷ ὁ μέγας τῶν ὄλων ἀρχιερεὺς αὐτὸς Ἰησοῦς, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ, τὸ παρὰ πάντων εὐῶδες θυμίαμα καὶ τὰς δι' εὐχῶν ἀναίμους καὶ ἄυλους θυσίας φαιδρῶ τῷ βλέμματι καὶ ὑπτίαις ὑποδεχόμενος χερσὶ τῷ κατ' οὐρανὸν Πατρὶ καὶ Θεῷ τῶν ὄλων παραπέμπεται, πρῶτος αὐτὸς προσκυνῶν καὶ μόνος τῷ Πατρὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονέμων σέβας, εἶτα δὲ καὶ πᾶσιν ἡμῖν εὐμενῆ διαμένειν καὶ δεξιὸν εἰς αἰὲ παραιτούμενος.

69 Τοιοῦτος ὁ μέγας νεῶς ὄν καθ' ὄλης τῆς ὑφ' ἡλίον οἰκουμένης ὁ μέγας τῶν ὄλων δημιουργὸς λόγος συνεστήσατο, τῶν ἐπέκεινα οὐρανίων ἀψίδων πάλιν καὶ αὐτὸς νοερὰν ταύτην ἐπὶ γῆς εἰκόνα κατεργασάμενος, ὡς ἂν διὰ πάσης τῆς κτίσεως τῶν τε ἐπὶ γῆς λογικῶν ζῴων ὁ Πατὴρ αὐτῷ τιμῶτό τε καὶ σέβοιτο.

70 Τὸν δὲ ὑπερουράνιον χῶρον καὶ τὰ ἐκεῖσε τῶν τῆδε παραδείγματα τὴν τε ἄνω λεγομένην Ἱερουσαλήμ καὶ τὸ Σιών ὄρος τὸ ἐπουράνιον καὶ τὴν ὑπερκόσμιον πόλιν τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ἐν ἣ μυριάδες ἀγγέλων πανηγύρεις καὶ ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς ταῖς ἀρρήτοις καὶ ἀνεπιλογίστοις ἡμῖν θεολογίαις τὸν σφῶν ποιητὴν καὶ πανηγεμόνα τῶν ὄλων γεραίρουσιν, οὔτις θνητὸς οἶός τε κατ' ἀξίαν ὑμῆσαι, ὅτι δὴ «ὄφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» αὐτὰ δὴ ταῦτα «ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς
71 ἀγαπῶσιν αὐτόν» ὧν ἤδη ἐν μέρει καταξιωθέντες, ἄνδρες ἅμα παισὶ καὶ γυναιξί, σμικροὶ καὶ μεγάλοι, πάντες ἀθρόως ἐν ἐνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ μὴ διαλίπωμεν ἑξομολογούμενοι καὶ τὸν τοσοῦτων ἡμῖν ἀγαθῶν παραίτιον ἀνευφημοῦντες, «τὸν εὐίλατεῦοντα πᾶσαις ταῖς ἀνομίαις» ἡμῶν, «τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους» ἡμῶν, «τὸν λυτροῦμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν» ἡμῶν, «τὸν στεφανοῦντα» ἡμᾶς, «ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, τὸν

θυσιαστήριον, ποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ καθαρὸν ἄγιον τῶν ἁγίων τῆς ψυχῆς τοῦ κοινουῦ ἱερέως ὄλων; Εἰς τὰ δεξιὰ τούτου παριστάμενος ὁ μέγας τῶν ὄλων ἀρχιερεὺς, αὐτός οὗτος ὁ Ἰησοῦς, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ παραλαμβάνων ἀπὸ ὄλους τὸ εὐῶδες θυμίαμα καὶ τὰς διὰ τῶν εὐχῶν ἀναιμάκτους καὶ ἄυλους θυσίας μὲ βλέμμα φαιδρὸν καὶ χεῖρας ἠπλωμένας, τὰ διαβιβάζει εἰς τὸν ἐν οὐρανῷ Πατέρα καὶ Θεὸν τῶν ὄλων· πρῶτος δὲ αὐτὸς προσκυνεῖ καὶ μόνος αὐτὸς ἀπονέμει ἀξίως τὸ σέβας εἰς τὸν Πατέρα, ἔπειτα δὲ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ παραμένη καὶ πρὸς ὄλους ἡμᾶς εὐμενῆς καὶ μεγάλθυμος διαπαντός.

- 69 Τοιοῦτος εἶναι ὁ μέγας ναός, τὸν ὁποῖον ἴδρυσεν εἰς ὄλην τὴν ὑφήλιον ὁ μέγας δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος Λόγος, κατασκευάσας ὁ ἴδιος ἐπὶ γῆς τὴν νοερὰν ταύτην εἰκόνα τῶν οὐρανίων ἀψίδων, οὕτως ὥστε εἰς αὐτὸν νὰ τιμᾶται καὶ νὰ λατρεύεται ὁ Πατὴρ δι' ὄλης τῆς κτίσεως, καθὼς καὶ διὰ τῶν ἐπὶ
- 70 γῆς λογικῶν ὄντων. Τὸν δὲ ὑπερουράνιον χῶρον καὶ τὰ ἐκεῖ ὑποδείγματα τῶν ἐδῶ, καθὼς καὶ τὴν ἄνω λεγομένην Ἱερουσαλήμ καὶ τὸ ἐπουράνιον ὄρος Σιών καὶ τὴν ὑπερκόσμιον πόλιν τοῦ ζῶντος Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν μυριάδες χοροὶ ἀγγέλων καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἐγγεγραμμένων εἰς τοὺς οὐρανοὺς δοξολογοῦν τὸν ποιητὴν αὐτῶν καὶ πανηγυμόνα τοῦ σύμπαντος μὲ ἀνεκφράστους καὶ ἀσυλλήπτους θεολογίας, δὲν εἶναι ἱκανὸς κανεὶς θνητὸς νὰ τὴν ὑμνήσῃ κατ' ἀξίαν, διότι βεβαίως «ὄφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ οὖς δὲν ἤκουσε καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἀνθρώπου δὲν ἀνέβησαν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἠτοίμασεν ὁ
- 71 Θεὸς διὰ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν»⁸⁸. Ἀξιωθέντες νὰ μετᾶσχωμεν ἐν μέρει αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, ἄνδρες μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὄλοι ὁμοῦ μὲ ἐν πνεῦμα καὶ μίαν ψυχὴν ἅς μὴ παύωμεν νὰ ἐξομολογούμεθα καὶ νὰ ἐπευφημοῦμεν τὸν αἴτιον τῶν τόσων ἀγαθῶν μας, «τὸν εὐσπλαγχνον εἰς ὄλας τὰς ἀνομίας ἡμῶν, τὸν θεραπεύοντα ὄλας τὰς νόσους ἡμῶν, τὸν σώζοντα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀπὸ τὴν φθοράν, τὸν στεφανοῦντα ἡμᾶς μὲ τὸ ἔλεος καὶ τοὺς οἰκτιρ-

ἐμπιμπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν» ἡμῶν, «ὅτι οὐ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν οὐδὲ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν, ὅτι καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν· καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱοὺς αὐτοῦ, ὠκτεῖρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν»).

72 Ταῦτα καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον ταῖς μηνῆ-
μαις ἀναζωπυροῦντες, ἀτὰρ καὶ τῆς παρούσης πανηγύρεως καὶ
τῆς παιδραῖς ταύτης καὶ λαμπροτάτης ἡμέρας τὸν αἴτιον καὶ
πανηγυριάρχην νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, διὰ πάσης ὥρας καὶ
δι' ὅλης ὡς εἰπεῖν ἀναπνοῆς ἐν νῶ προορώμενοι, στέργοντες καὶ
σέβοντες ψυχῆς ὅλη δυνάμει, καὶ νῦν ἀναστάντες μεγάλη δια-
θέσεως φωνῇ καθικετεύσωμεν, ὡς ἂν τὴν αὐτοῦ μάνδραν ἐς
τέλος ἡμᾶς σκεπάζων διασώζοιτο, τὴν παρ' αὐτοῦ βραβεύων
ἀρραγῆ καὶ ἄσειστον αἰωνίαν εἰρήνην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
Σωτῆρι ἡμῶν, δι' οὗ αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ε'. Ἀντίγραφα βασιλικῶν νόμων περὶ τῶν
Χριστιανῶν προσηκόντων

5 1 Φέρε δὴ, λοιπὸν καὶ τῶν βασιλικῶν διατάξεων Κωνσταν-
τίνου καὶ Λικιννίου τὰς ἐκ τῆς Ῥωμαίων φωνῆς μεταληφθείσας
ἐρμηνείας παραθώμεθα.

89. Ψαλμ. 102, 3-5· 12· 13.

90. Τὴν ὁμιλίαν ἠκολούθει ὕμνος ὁ ὁποῖος ἐψάλλετο ἐν στάσει.

91. Τὰ ἐξ διατάγματα, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν, προέρχονται ἐκ τῆς δευ-
τέρας ἐκδόσεως καὶ συνεπῶς περιέχονται μόνον εἰς τοὺς κώδικας ΑΤΕRΜ,

μούς, τὸν ἱκανοποιοῦντα μὲ ἀγαθὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν· διότι δὲν ἐνήργησε πρὸς ἡμᾶς κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ δὲν ἀνταπέδωσεν εἰς ἡμᾶς κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, διότι ἐμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἀνομίας ἡμῶν τόσον, ὅσον ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν δύσιν· ὅπως εὐσπλαγχνίζεται ὁ πατὴρ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, εὐσπλαγχνίσθη ὁ Κύριος τοὺς σεβομένους αὐτόν»⁸⁹.

72 Ἐναζωογονοῦντες ταῦτα εἰς τὰς μνήμας τῶρα καὶ εἰς ὅλον τὸν μετέπειτα χρόνον, ἅς βλέπωμεν νοερῶς ἐμπρὸς μας τὸν αἴτιον καὶ πανηγυριάρχην τῆς παρούσης πανηγύρεως καὶ τῆς φαιδρᾶς καὶ λαμπροτάτης ταύτης ἡμέρας, νύκτα καὶ ἡμέραν, ὅλην τὴν ὥραν καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀναπνοήν, οὕτως εἰπεῖν, ἅς ἀγαπῶμεν καὶ ἅς σεβώμεθα αὐτόν μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς. Καὶ τῶρα ἀναστάντες⁹⁰, ἅς τὸν ἱκετεύσωμεν μὲ μεγάλην καὶ εὐδιάθετον φωνὴν νὰ διασώσῃ μέχρι τέλους ἡμᾶς σκεπάζων τὴν μάνδραν αὐτοῦ, παρέχων εἰς ἡμᾶς ὡς βραβεῖον τὴν ἄθραυστον καὶ ἀδιάσειστον αἰωνίαν εἰρήνην του ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται εἰς αὐτόν ἡ δόξα εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην».

ε'. Διατάξεις βασιλικῶν νόμων ἀναφερομένων εἰς τοὺς Χριστιανοὺς⁹¹

5 1 Ἄς παραθέσωμεν λοιπὸν τὰς ἐκ τῆς λατινικῆς γλώσσης μεταφράσεις τῶν βασιλικῶν διατάξεων τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Λικιννίου.

λείπουν δὲ ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν τὸ κείμενον τῆς τρίτης (καὶ τετάρτης) ἐκδόσεως. Εἶναι φανερὸν ὅτι διάφορος εἶναι ἡ εἰς κεφάλαια διαίρεσις κατὰ τοὺς διαφόρους κώδικας. Διὰ νὰ μὴ διαφέρωμεν εἰς τοῦτο τῆς ἐκδόσεως τοῦ Schwartz, διετηρήσαμεν τὴν ἀρίθμησιν τῶν κωδίκων BD.

*Ἄντιγραφον βασιλικῶν διατάξεων ἐκ
ῥωμαϊκῆς γλώττης μεταληφθεισῶν*

2 *«Ἦδη μὲν πάλαι σκοποῦντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας
οὐκ ἀρνητέαν εἶναι, ἀλλ' ἐνὸς ἐκάστου τῆ διανοία καὶ τῆ βου-
λήσει ἐξουσίαν δοτέον τοῦ τὰ θεῖα πράγματα τημελεῖν κατὰ τὴν
αὐτοῦ προαίρεσιν ἕκαστον, κεκελεύκειμεν . . . τοῖς τε Χριστια-
νοῖς τῆς αἰρέσεως καὶ τῆς θρησκείας τῆς ἑαυτῶν τὴν πίστιν
3 φυλάττειν· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλαὶ καὶ διάφοροι αἰρέσεις ἐν ἐκείνῃ
τῇ ἀντιγραφῇ, ἐν ἧ τοῖς αὐτοῖς συνεχωρήθη ἡ τοιαύτη ἐξουσία,
ἐδόκουν προστεθεῖσθαι σαφῶς, τυχὸν ἴσως τινὲς αὐτῶν μετ' ὀ-
λίγον ἀπὸ τῆς τοιαύτης παραφυλάξεως ἀπεκρούοντο.*

4 *Ὅποτε εὐτυχῶς ἐγὼ Κωνσταντῖνος ὁ Αὔγουστος καὶ γὰρ
Λικίνιος ὁ Αὔγουστος ἐν τῇ Μεδιολάνῳ ἐληλύθειμεν καὶ πάντα
ὅσα πρὸς τὸ λυσιτελὲς καὶ τὸ χρήσιμον τῷ κοινῷ διέφερον, ἐν
ζητήσει ἔσχομεν, ταῦτα μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἅτινα ἐδόκει ἐν
πολλοῖς ἅπασιν ἐπωφελεῖ εἶναι, μᾶλλον δὲ ἐν πρώτοις διατάξαι
ἐδογματίσαμεν, οἷς ἢ πρὸς τὸ θεῖον αἰδῶς τε καὶ τὸ σέβας ἐνεί-
χετο, τοῦτ' ἔστιν, ὅπως δῶμεν καὶ τοῖς Χριστιανοῖς καὶ πᾶσιν
ἐλευθέραν αἴρεσιν τοῦ ἀκολουθεῖν τῇ θρησκείᾳ, ἧ δ' ἂν βουλευθῶ-
σιν, ὅπως ὃ τί ποτέ ἐστι θειότητος καὶ οὐρανίου πράγματος,
ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν διάγουσιν εὐμε-
νὲς εἶναι δυνηθῆ.*

92. Τὸ πρῶτον κείμενον εἶναι τὸ τοῦ διατάγματος τῶν Μεδιολάνων, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Λακταντίου λατινιστί, μόνον ὁμῶς ἀπὸ τῆς

Ἀντίγραφον βασιλικῶν διατάξεων
μεταφρασθεισῶν ἐκ τῆς λατινικῆς⁹²

- 2 Ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου, κρίνοντας ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπορρίπτεται ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ παρασχεθῆ ἕξουσία εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν βούλησιν ἑνὸς ἐκάστου νὰ θεραπεύῃ τὰ θεῖα πράγματα κατὰ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ, παρηγγείλαμεν . . .⁹³ εἰς τοὺς Χριστιανούς νὰ φυλάττουν τὴν πίστιν τῆς αἰρέσεως καὶ θρησκείας των⁹⁴.
- 3 Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν διαταγὴν διὰ τῆς ὁποίας παρεχωρεῖτο εἰς τούτους ἡ τοιαύτη ἕξουσία φαίνεται ὅτι παρενετέθησαν πολλοὶ καὶ διάφοροι ὄροι, ἴσως συνέβη μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς μετέπειτα νὰ ἠμποδίσθησαν ἀπὸ τὴν τοιαύτην τέλεσιν τῆς λατρείας.
- 4 Ὅταν δὲ ἐγὼ ὁ Αὐγουστος Κωνσταντῖνος καὶ ἐγὼ ὁ Αὐγουστος Λικίνιος ἤλθομεν ὑπὸ εὐοίωνα σημεῖα εἰς τὸ Μεδιόλανον καὶ συνεζητήσαμεν ὅλα ὅσα συντελοῦν εἰς τὸ συμφέρον καὶ τὴν ὠφέλειαν τοῦ δημοσίου, μεταξὺ τῶν λοιπῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἐκρίναμεν ὅτι θὰ εἶναι ἐπωφελῆ εἰς ὅλους ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων ἀπεφασίσσαμεν κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον νὰ διατάξωμεν νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ τιμὴ καὶ τὸ σέβας πρὸς τὸ θεῖον, δηλαδὴ νὰ δώσωμεν καὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ εἰς ὅλους τὴν ἐλευθέραν προτίμησιν ν' ἀκολουθήσουν τὴν θρησκείαν τὴν ὁποῖαν θέλουν, οὕτως ὥστε, ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι ἡ θεότης καὶ ἡ οὐρανία δύναμις, νὰ δυνηθῆ αὕτη νὰ εἶναι εὐμενῆς εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς ζῶντας ὑπὸ τὴν ἕξουσίαν ἡμῶν.

παραγράφου 4 (De mortibus persecutorum 48). Εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι τὸ διάταγμα τὸ ὁποῖον βάσει τῆς συμφωνίας τοῦ Μεδιολάνου ἐξέδωσεν εἰς τὴν Νικομήδειαν ὁ Λικίνιος.

93. Ἐδῶ παρέπεσε φράσις ἢ πρότασις ἐκ τοῦ κειμένου.

94. Προφανῶς ἐννοεῖται τὸ διάταγμα τοῦ Γαλερίου τοῦ 311, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον προστεθῆ ὄροι οἱ ὁποῖοι ἀντέφασκον πρὸς τὸ πνεῦμα του.

5 Τοίνυν ταύτην τὴν¹ βούλησιν ὑγιεινῶ καὶ ὀρθοτάτῳ λογισμῶ ἐδογματίσαμεν, ὅπως μηδενὶ παντελῶς ἐξουσία ἀρνητέα ἢ τοῦ ἀκολουθεῖν καὶ αἰρεῖσθαι τὴν τῶν Χριστιανῶν παραφύλαξιν ἢ θρησκείαν ἐκάστῳ τε ἐξουσία δοθείη τοῦ διδόναι ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν ἐν ἐκείνῃ τῇ θρησκείᾳ, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἀρομόζειν νομίζει, ὅπως ἡμῖν δυνηθῆ τὸ θεῖον ἐν πᾶσι τὴν ἔθιμον σπουδὴν καὶ καλοκάγαθίαν παρέχειν.

6 Ἄτινα οὕτως ἀρέσκειν ἡμῖν ἀντιγράψαι ἀκόλουθον ἦν, ἵν' ἀφαιρεθεισῶν παντελῶς τῶν αἰρέσεων, αἵτινες τοῖς προτέροις ἡμῶν γράμμασι τοῖς πρὸς τὴν σὴν καθοσίωσιν ἀποσταλεῖσι περὶ τῶν Χριστιανῶν ἐνείχοντο καὶ ἄτινα πάνυ σκαιὰ καὶ τῆς ἡμετέρας πραότητος ἀλλότρια εἶναι ἐδόκει, ταῦτα ὑφαιρεθῆ καὶ νῦν ἐλευθέρως καὶ ἀπλῶς ἕκαστος αὐτῶν τῶν τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἐσχηκότων τοῦ φυλάττειν τὴν τῶν Χριστιανῶν θρη-
7 κείαν ἄνευ τινὸς ὀχλήσεως τοῦτο αὐτὸ παραφυλάττοι. Ἄτινα τῇ σῇ ἐπιμελείᾳ πληρέστατα δηλῶσαι ἐδογματίσαμεν, ὅπως εἰδείης ἡμᾶς ἐλευθέραν καὶ ἀπολελυμένην ἐξουσίαν τοῦ τημελεῖν τὴν ἑαυτῶν θρησκείαν τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς δεδωκέναι.
8 ὅπερ ἐπειδὴ ἀπολελυμένως αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν δεδωρῆσθαι θεωρεῖ ἢ σῇ καθοσίωσις καὶ ἑτέροις δεδόσθαι ἐξουσίαν τοῖς βουλομένοις τοῦ μετέρχεσθαι τὴν παρατήρησιν καὶ θρησκείαν ἑαυτῶν (ὅπερ ἀκολούθως τῇ ἡσυχίᾳ τῶν ἡμετέρων καιρῶν γίνεσθαι φανερόν ἐστιν), ὅπως ἐξουσίαν ἕκαστος ἔχη τοῦ αἰρεῖσθαι καὶ τημελεῖν ὅποιαν δ' ἂν βούληται² τοῦτο δὲ ὑφ' ἡμῶν γέγονεν, ὅπως μηδεμιᾶ τιμῇ μηδὲ θρησκείᾳ τινὶ μεμειῶσθαι τι ὑφ' ἡμῶν δοκοίη.

9 Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τοῖς λοιποῖς εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Χριστιανῶν δογματίζομεν, ἵνα τοὺς τόπους αὐτῶν, εἰς οὓς τὸ πρότερον συνέρχεσθαι ἔθος ἦν αὐτοῖς, περὶ ὧν καὶ τοῖς πρότερον δοθεῖσι πρὸς τὴν καθοσίωσιν γράμμασι τύπος ἕτερος ἦν ὠρι-

1. τὴν Schwartz: τὴν ἡμετέραν κώδ., ἐκδ.

2. ὅποιαν δ' ἂν βούληται Schwartz: ὅποια (ὅποιον) δ' ἂν βούληται τὸ θεῖον κώδ.

5 Αὐτὴν λοιπὸν τὴν βούλησιν ἔδογματίσαμεν με ὑγιῆ καὶ ὀρθότατον λογισμόν, ὥστε νὰ μὴ ἀφαιρῆται ἀπὸ κανένα ἡ ἐξουσία νὰ ἀκολουθῆ καὶ νὰ προτιμᾷ τὴν λατρείαν ἢ τὴν θρησκείαν τῶν Χριστιανῶν, νὰ παραχωρηθῆ δὲ εἰς ἕκαστον ἐξουσία νὰ δίδῃ τὴν διάνοιαν του εἰς ἐκείνην τὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία νομίζει ὁ ἴδιος ὅτι τοῦ ἀρμόζει, διὰ νὰ δυνηθῆ τὸ θεῖον νὰ παρέχῃ εἰς ἡμᾶς καθ' ὅλα τὴν συνηθισμένην πρόνοιαν καὶ καλοκαγαθίαν.

6 Ἦτο λοιπὸν εὐλογον νὰ θεωρήσωμεν καλὸν νὰ ἐκδώσωμεν τὴν διαταγὴν ταύτην, οὕτως ὥστε, ἀφαιρουμένων ἐντελῶς τῶν ὄρων οἱ ὁποῖοι περιλαμβάνοντο εἰς τὰ προηγούμενα ἔγγραφα ἡμῶν, τὰ ἀποσταλέντα πρὸς τὴν καθοσιότητά σου περὶ τῶν Χριστιανῶν, νὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ ὅσα ἐφαίνοντο νὰ εἶναι πολὺ σκληρὰ καὶ ξένα πρὸς τὴν πραότητα ἡμῶν, καὶ τώρα ἐλευθέρως καὶ ἀπλῶς ἕκαστος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν προαίρεσιν νὰ πρεσβεύουν τὴν θρησκείαν τῶν Χριστιανῶν νὰ τὴν φυλάττῃ χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως

7 ἐνόχλησιν. Ταῦτα ἀπεφασίσαμεν νὰ δηλώσωμεν πληρέστατα εἰς τὴν ἐπιμέλειάν σου, διὰ νὰ γνωρίζῃς ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν δώσει εἰς αὐτοὺς τοὺς Χριστιανούς ἐλευθέραν καὶ ἀπεριόριστον

8 ἐξουσίαν νὰ ἐπιμελοῦνται τὴν θρησκείαν των. Ἐπειδὴ δὲ ἡ καθοσιότης σου παρατηρεῖ ὅτι ἔχει χορηγηθῆ ἀπὸ ἡμᾶς ἀπεριόριστως ἡ ἐξουσία αὕτη εἰς αὐτοὺς, ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔχει δοθῆ καὶ εἰς ὅσους ἄλλους θέλουν νὰ ἀκολουθοῦν τὴν λατρείαν καὶ θρησκείαν τῆς ἀρεσκείας των (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι σύμφωνον με τὴν ἡσυχίαν τῶν καιρῶν μας), οὕτως ὥστε νὰ ἔχῃ ἕκαστος ἐξουσίαν νὰ προτιμᾷ καὶ νὰ θεραπεύῃ ὅποιανδήποτε θέλῃ. Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι κάποια λατρεία ἢ θρησκεία τίθεται ὑφ' ἡμῶν εἰς μειωμένην κατὰ τι θέσιν.

9 Ἐκτὸς δὲ τῶν ἄλλων δογματίζομεν ὡς πρὸς τοὺς Χριστιανούς καὶ τοῦτο διὰ τοὺς χώρους εἰς τοὺς ὁποίους συνήθιζον προηγουμένως νὰ συνέρχωνται καὶ περὶ τῶν ὁποίων εἰς προηγουμένως σταλεῖσαν πρὸς τὴν καθοσιότητά σου δια-

σμένος τῷ προτέρῳ χρόνῳ, ἴν' εἴ τινες ἢ παρὰ τοῦ ταμείου τοῦ ἡμετέρου ἢ παρὰ τινος ἑτέρου φαίνονται ἡγορακότες, τούτους τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς ἄνευ ἀργυρίου καὶ ἄνευ τινὸς ἀπαιτήσεως τῆς τιμῆς, ὑπερτεθείσης πάσης¹ ἀμελείας καὶ ἀμφιβολίας, ἀποκαταστήσωσι, καὶ εἴ τινες κατὰ δῶρον τυγχάνουσιν εἰληφότες, τοὺς αὐτοὺς τόπους ὅπως ἢ τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς
 10 τὴν ταχίστην ἀποκαταστήσωσιν οὕτως ὡς, εἰ οἱ ἡγορακότες τοὺς αὐτοὺς τόπους ἢ οἱ κατὰ δωρεὰν εἰληφότες αἰτῶσί τι παρὰ τῆς ἡμετέρας καλοκάγαθίας, προσέλθωσι τῷ ἐπὶ τόπων ἐπάρχῳ δικάζοντι, ὅπως καὶ αὐτῶν διὰ τῆς ἡμετέρας χρηστότητος πρόνοια γένηται. Ἐτινα πάντα τῷ σώματι τῷ τῶν Χριστιανῶν παρ' αὐτὰ διὰ τῆς σῆς σπουδῆς ἄνευ τινὸς παρολκῆς παραδίδοσθαι δεήσει.

11 Καὶ ἐπειδὴ οἱ αὐτοὶ Χριστιανοὶ οὐ μόνον ἐκείνους εἰς οὓς συνέρχεσθαι ἔθος εἶχον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τόπους ἐσχηκέναι γινώσκονται διαφέροντας οὐ πρὸς ἕκαστον αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ δίκαιον τοῦ αὐτῶν σώματος, τοῦτ' ἔστιν τῶν Χριστιανῶν, ταῦτα πάντα ἐπὶ τῷ νόμῳ ὃν προειρήκαμεν, δίχα παντελῶς τινος ἀμφισβητήσεως τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς, τοῦτ' ἔστιν τῷ σώματι αὐτῶν καὶ τῇ συνόδῳ ἕκαστα² αὐτῶν ἀποκαταστήναι κελεύσεις, τοῦ προειρημένου λογισμοῦ δηλαδὴ φυλαχθέντος, ὅπως αὐτοὶ οἵτινες τοὺς αὐτοὺς ἄνευ τιμῆς, καθὼς προειρήκαμεν, ἀποκαθιστῶσι, τὸ ἀζήμιον τὸ ἑαυτῶν παρὰ τῆς ἡμετέρας καλοκάγαθίας
 12 ἐλπίζοιεν. Ἐν οἷς πᾶσι τῷ προειρημένῳ σώματι τῶν Χριστιανῶν τὴν σπουδὴν δυνατώτατα παρασχεῖν ὀφείλεις, ὅπως τὸ ἡμέτερον κέλευσμα τὴν ταχίστην παραπληρωθῇ, ὅπως καὶ ἐν

1. πάσης Lowth: δίχα πάσης κώδ.

2. ἕκαστα Χρήστου: ἐκάστῳ, κώδ., ἐκδ.

ταγήν καθωρίζετο ἄλλος καινῶν κατὰ τὸν παλαιότερον ἐκεῖνον χρόνον ⁹⁵. Ἐὰν παρουσιασθοῦν ἄνθρωποι νὰ ἔχουν ἀγοράσει τοὺς τόπους τούτους ἢ ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας ταμεῖον ἢ ἀπὸ ἄλλο, νὰ τοὺς ἐπιστρέψουν εἰς τοὺς ἰδίους Χριστιανούς χωρὶς χρήματα καὶ χωρὶς καμμίαν ἀπαίτησιν τῆς ἀξίας των, ἐγκαταλειπομένης πάσης ἀμελείας καὶ ἀμφισβητήσεως· καὶ ἐὰν συνέβη μερικοὶ νὰ τοὺς ἔχουν λάβει ὡς δῶρον, νὰ ἐπιστρέψουν τοὺς τόπους τούτους εἰς τοὺς αὐτοὺς Χριστιανούς τὸ
 10 ταχύτερον, οὕτως ὥστε, ἐὰν οἱ ἀγοράσαντες τούτους ἢ οἱ λαβόντες ὡς δωρεὰν ζητήσουν κάτι ἀπὸ τὴν καλοκαγαθίαν ἡμῶν, νὰ προσέλθουν εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ ἐπιτοπίου ἐπάρχου, διὰ νὰ ληφθῇ πρόνοια καὶ περὶ αὐτῶν ὑπὸ τῆς χρηστότητος ἡμῶν. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ θὰ χρειασθῇ νὰ παραδοθοῦν εἰς τὸ σῶμα τῶν Χριστιανῶν διὰ τῆς φροντίδος σου ἀμέσως χωρὶς καμμίαν παρέλκυσιν.

11 Ἐπειδὴ δὲ οἱ αὐτοὶ Χριστιανοὶ δὲν εἶχον μόνον ἐκείνους τοὺς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους συνήθιζον νὰ συνέρχωνται, ἀλλὰ, ὡς γνωστόν, κατεῖχον καὶ ἄλλους, ἀνήκοντας ὅχι εἰς ἕκαστον αὐτῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ σωματείου αὐτῶν, δηλαδὴ τῆς κοινότητος τῶν Χριστιανῶν, ὅλα αὐτὰ θὰ διατάξῃς, συμφῶνως πρὸς τὸν νόμον τὸν ὁποῖον παρεθέσαμεν προηγουμένως, νὰ ἐπιστραφοῦν, χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως ἀμφισβήτησιν, εἰς τοὺς ἰδίους Χριστιανούς, δηλαδὴ ἕκαστον αὐτῶν εἰς τὸ σωματεῖον καὶ τὴν σύνοδον αὐτῶν, φυσικὰ τηρουμένου τοῦ προαναφερθέντος κανόνος, ἥτοι ὅσοι ἀποκαθιστοῦν χωρὶς τὴν χρηματικὴν ἀξίαν τοὺς τόπους, νὰ ἐλπίζουν ἀπο-
 12 ζημίωσίν των ἀπὸ τὴν καλοκαγαθίαν ἡμῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὀφείλεις νὰ παράσχῃς ἀποτελεσματικὴν μέριμναν εἰς τὸ προειρημένον σωματεῖον τῶν Χριστιανῶν, ὥστε ἡ διαταγὴ ἡμῶν νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ταχύτερον δυνατὸν, διὰ νὰ ληφθῇ καὶ

95. Ἀναφορὰ εἰς τὸ διάταγμα τοῦ Γαλερίου ἢ τὴν διαταγὴν τοῦ Μαξιμίμου.

τούτῳ διὰ τῆς ἡμετέρας χρηστότητος πρόνοια γένηται τῆς κοι-
νῆς καὶ δημοσίας ἡσυχίας.

13 Τούτῳ γὰρ τῷ λογισμῷ, καθὼς καὶ προεῖρηται, ἡ θεία
σπουδὴ περὶ ἡμᾶς, ἧς ἐν πολλοῖς ἤδη πράγμασιν ἀπεπειροῦθη-
14 μεν, διὰ παντὸς τοῦ χρόνου βεβαίως διαμεῖναι. Ἴνα δὲ ταύτης
τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας καὶ τῆς καλοκάγαθίας ὁ ὄρος πρὸς
γνώσιν πάντων ἐνεχθῆναι δυναθῆ, προταχθέντα τοῦ σοῦ προσ-
τάγματος ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν γραφέντα πανταχοῦ προθεῖναι
καὶ εἰς γνώσιν πάντων ἀγαγεῖν ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅπως ταύτης
τῆς ἡμετέρας καλοκάγαθίας ἡ νομοθεσία μηδένα λαθεῖν δυναθῆ.

Ἀντίγραφον ἐτέρας βασιλικῆς διατάξεως
ἣν ἀϋθις πεποίηται, μόνη τῇ Καθολικῇ
Ἐκκλησίᾳ τὴν δωρεὰν δεδόσθαι
ὑποσημηναμένος

15 «Χαῖρε Ἀνυλῖνε, τιμιώτατε ἡμῖν.

»Ἔστιν ὁ τρόπος οὗτος τῆς φιλαγαθίας τῆς ἡμετέρας, ὥσ-
τε ἐκεῖνα ἅπερ δικαίῳ ἀλλοτρίῳ προσήκει, μὴ μόνον μὴ ἐνο-
χλεῖσθαι ἀλλὰ καὶ ἀποκαθιστᾶν βούλεσθαι ἡμᾶς, Ἀνυλῖνε τι-
16 μιώτατε. Ὅθεν βουλόμεθα ἴν', ὁπότεν ταῦτα τὰ γράμματα κο-
μίση, εἴ τινα ἐκ τούτων τῶν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ τῶν Χρι-
στιανῶν ἐν ἐκάσταις πόλεσιν ἢ καὶ ἄλλοις τόποις διαφερόντων¹
κατέχουντο νῦν ἢ ὑπὸ πολιτῶν ἢ ὑπὸ τινῶν ἄλλων, ταῦτα ἀπο-
κατασταθῆναι παραχρῆμα ταῖς αὐταῖς ἐκκλησίαις ποιήσης, ἐ-
πειδήπερ προηγήμεθα ταῦτα ἅπερ αἱ αὐταὶ ἐκκλησίαι πρότερον
17 ἐσχῆκεσαν, τῷ δικαίῳ αὐτῶν ἀποκατασταθῆναι ὁπότε τοίνυν

1. διαφερόντων Schwegler: διέφερον καὶ κώδ.

κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπὸ τῆς χρηστότητος ἡμῶν πρόνοια περὶ τῆς κοινῆς καὶ δημοσίας ἡσυχίας.

- 13 Μὲ αὐτὸν δὲ τὸν λογισμόν, καθὼς ἔχει λεχθῆ προηγου-
 μένως, εἴθε νὰ διαμείνη βεβαία καθ' ὅλον τὸν χρόνον ἡ θεία
 πρόνοια δι' ἡμᾶς, τῆς ὁποίας πείραν ἐλάβομεν ἤδη εἰς πολλὰς
 14 περιστάσεις. Διὰ νὰ δυνηθοῦν δὲ νὰ ἔλθουν εἰς γνῶσιν πάν-
 των αἱ διατάξεις τῆς νομοθεσίας ἡμῶν ταύτης καὶ καλοκαγα-
 θίας, εἶναι εὐλόγον τὴν διαταγὴν ἡμῶν ταύτην νὰ δημοσιεύ-
 σης πανταχοῦ προτασσομένην τοῦ ἰδικοῦ σου προστάγματος
 καὶ νὰ γνωστοποιήσης εἰς ὅλους, ὥστε ἡ νομοθεσία τῆς καλο-
 καγαθίας ἡμῶν ταύτης νὰ μὴ δυνηθῆ νὰ διαφύγῃ τὴν προ-
 σοχὴν κανενός».

Ἀντίγραφον ἄλλης βασιλικῆς διατάξεως
 ὀριζούσης ἡ δωρεὰ νὰ δίδεται μόνον
 εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν

- 15 «Χαῖρε Ἀνυλῖνε⁹⁶, τιμιώτατε εἰς ἡμᾶς.
 »Τοιοῦτος εἶναι ὁ τρόπος τῆς φιλαγαθότητος ἡμῶν, ὥστε
 νὰ θέλωμεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλου,
 ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐνοχλοῦνται ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιστρέφονται,
 16 Ἀνυλῖνε τιμιώτατε. Ὅθεν θέλομεν, ὅταν λάβῃς αὐτὰ τὰ γράμ-
 ματα, νὰ ἐνεργήσης ὥστε, ὅσα ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν κα-
 θολικὴν Ἐκκλησίαν τῶν Χριστιανῶν εἰς διαφόρους πόλεις ἢ ἄλ-
 λους τόπους κτημάτων κατέχονται τώρα ἢ ὑπὸ συμπολιτῶν
 ἢ ὑπὸ ἄλλων, ταῦτα νὰ ἐπιστραφοῦν ἀμέσως εἰς τὰς αὐτὰς
 Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ ἀπεφασίσσαμεν νὰ ἐπιστραφοῦν εἰς τὴν
 κατοχὴν αὐτῶν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατεῖχον αἱ αὐταὶ Ἐκκλησίαι
 17 πρωτύτερα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ καθοσιότης σου ἀντιλαμβάνε-

96. Ἡ διαταγὴ εἶναι τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀν-
 ὑπάτον Ἀφρικῆς Ἀνυλῖνον.

συνορᾶ ἢ καθοσίωσις ἢ σὴ ταύτης ἡμῶν τῆς κελεύσεως σαφέστατον εἶναι τὸ πρόσταγμα, σπούδασον, εἴτε κῆποι εἴτε οἰκίαι εἴθ' ὅτι οὐνδῆποτε τῷ δικαίῳ τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν διέφερον, σύμπαντα αὐταῖς ἀποκατασταθῆναι ὡς τάχιστα, ὅπως τούτῳ ἡμῶν τῷ προστάγματι ἐπιμελεστάτην σε πειθάρχησιν παρεσχηκέναι καταμάθοιμεν.

» Ἐρωσο, Ἄνυλῖνε, τιμιώτατε καὶ ποθεινότατε ἡμῖν».

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς
 συνοδὸν ἐπισκόπων ἐπὶ Ρώμης κελεύει
 γενέσθαι ὑπὲρ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν
 ἐνώσεώς τε καὶ ὁμονοίας

18 «Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς Μιλτιάδῃ ἐπισκόπῳ Ῥωμαίων καὶ Μάρκῳ.

» Ἐπειδὴ τοιοῦτοι χάρται παρὰ Ἄνυλίνου τοῦ λαμπροτάτου ἀνθυπάτου τῆς Ἀφρικῆς πρὸς με πλείους ἀπεστάλησαν, ἐν οἷς ἐμφέρεται Καικιλιανὸν τὸν ἐπίσκοπον τῆς Χαρταγενησίῳν πόλεως παρὰ τινῶν κολλήγων αὐτοῦ τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν καθεστῶτων ἐν πολλοῖς πράγμασιν εὐθύνεσθαι, καὶ τοῦτό μοι βαρὺ σφόδρα δοκεῖ τὸ ἐν ταύταις ταῖς ἐπαρχίαις, ἃς τῇ ἐμῇ καθοσίωσει ἀθαιρέτως ἢ θεία πρόνοια ἐνεχείρισε κάκεισε πολὺ πλῆθος λαοῦ, ὄχλον ἐπὶ τὸ φαυλότερον ἐπιμένοντα εὐρίσκεσθαι ὡς ἂν εἰ διχοστατοῦντας¹ καὶ μεταξὺ ἐπισκόπους διαφορὰς ἔχειν, ἔδοξέ μοι ἴν' αὐτὸς ὁ Καικιλιανὸς μετὰ δέκα ἐπισκόπων τῶν αὐτὸν εὐθύνειν δοκούντων καὶ δέκα ἐτέρων οὓς αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ δίκῃ ἀναγκαίους ὑπολάβοι, εἰς τὴν Ῥώμην πλῶ ἀπιέναι, ἴν' ἐκεῖσε ὑμῶν παρόντων, ἀλλὰ μὴν καὶ Ῥετικίου καὶ Ματέρου καὶ Μαρίνου, τῶν κολλήγων ὑμῶν, οὓς τούτου ἕνεκεν εἰς

1. διχοστατοῦντας Χρήστου: διχοστατοῦντα κώδ. ἐκδ.

ται ὅτι εἶναι σαφέστατον τὸ πρόσταγμα τῆς ἐντολῆς ἡμῶν, φρόντισε ὥστε, ὅσοι κῆποι καὶ οἰκίαι καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἀνῆκον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἰδίων Ἐκκλησιῶν, ὅλα αὐτὰ νὰ ἀποκατασταθοῦν εἰς αὐτὰς τὸ ταχύτερον δυνατὸν, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι ἔχεις πειθαρχήσει ἐπιμελέστατα εἰς τὸ πρόσταγμα ἡμῶν τοῦτο.

»Υγίαινε, Ἀνυλῖνε, τιμιώτατε καὶ ποθεινότατε εἰς ἡμᾶς».

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς διὰ τῆς ὁποίας παραγγέλεται ἡ σύγκλησις συνόδου εἰς τὴν Ρώμην ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας τῶν Ἐκκλησιῶν⁹⁷

18 «Κωνσταντῖνος Αὐγουστος πρὸς Μιλτιάδην ἐπίσκοπον Ρώμης καὶ Μᾶρκον.

»Ἀπεστάλησαν πρὸς ἐμὲ πολυάριθμα τοιαῦτα γράμματα ἀπὸ τὸν λαμπρότατον ἀνθύπατον Ἀφρικῆς Ἀνυλῖνον, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως τῶν Καρχηδονίων Καικιλιανὸς ἐνοχλεῖται πολυτρόπως ἀπὸ μερικοῦς συναδέλφους αὐτοῦ ἐγκατεστημένους εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἐπειδὴ μοῦ ἐφάνη ἐξαιρετικῶς βαρὺ τὸ νὰ ἐπικρατῆ ταραχὴ δι' ἀσήμαντα θέματα εἰς αὐτὰς τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας ἐλευθέρως ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν καθοσίωσίν μου ἡ θεία πρόνοια καὶ εἰς τὰς ὁποίας ζῆ πολὺ πλῆθος λαοῦ, ἐφ' ὅσον διχάζονται
19 καὶ ἔχουν διαφορὰς μεταξύ των οἱ ἐπίσκοποι, μοῦ ἐφάνη καλὸν ν' ἀποπλεύσουν εἰς Ρώμην ὁ ἴδιος ὁ Καικιλιανὸς μαζί με δέκα ἐπισκόπους ἐκ τῶν θεωρουμένων ὅτι τὸν ἐνοχλοῦν καὶ δέκα ἄλλους τοῦς ὁποίους κατὰ τὴν κρίσιν του θὰ θεωρήσῃ ἀναγκάσιους, ὥστε ἐκεῖ, ἐπὶ παρουσίᾳ ὑμῶν, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τοῦ

97. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο καὶ τὰ ἐπόμενα σώζονται ἐπίσης εἰς τὸ λατινικὸν πρωτότυπον, O. Seeck, Quellen und Urkunden über die Anfänge des Donatismus, Zeitschrift für Kirchengeschichte 10 (1889), 506-568.

τὴν Ῥώμην προσέταξα ἐπισπεῦσαι, δυναθῆ ἀκουσθῆναι, ὡς ἂν
 20 καταμάθοιτε τῷ σεβασμιωτάτῳ νόμῳ ἀρμόττειν. Ἴνα μέντοι
 καὶ περὶ πάντων αὐτῶν τούτων πληρεστάτην δυναθῆτε ἔχειν
 γνῶσιν, τὰ ἀντίτυπα τῶν ἐγγράφων τῶν πρὸς με παρὰ Ἀνυλί-
 νου ἀποσταλέντων γράμμασιν ἔμοις ὑποτάξας, πρὸς τοὺς προ-
 ειρημένους κολλήγας ὑμῶν ἐξέπεμψα· οἷς ἐντυχοῦσα ἢ ὑμετέρα
 στερορότης δοκιμάσει ὄντινα χρῆ τρόπον τὴν προειρημένην δίκην
 ἐπιμελέστατα διευκρινῆσαι καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τερατίσαι,
 ὁπότε μηδὲ τὴν ὑμετέραν ἐπιμέλειαν λανθάνει τοσαύτην με αἰδῶ
 τῇ ἐνθέσμῳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἀπονέμειν, ὡς μηδὲν καθόλου
 σχίσμα ἢ διχοστασίαν ἐν τινι τόπῳ βούλεσθαι με ὑμᾶς καταλι-
 πεῖν.

»Ἡ θειότης ὑμᾶς τοῦ μεγάλου Θεοῦ διαφυλάξει πολλοῖς
 ἔτεσι, τιμιώτατε».

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς
 προστάττει δευτέραν γενέσθαι σύνοδον
 ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν τῶν ἐπισκόπων περι-
 ελεῖν διχοστασίαν

21 «Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς Χρήστῳ ἐπισκόπῳ Συρρακου-
 σίων.

»Ἡδὴ μὲν πρότερον, ὅτε φαύλως καὶ ἐνδιαστρόφως τινὲς
 περὶ τῆς θρησκείας τῆς ἀγίας καὶ ἐπουρανίου δυνάμεως καὶ τῆς
 αἰρέσεως τῆς καθολικῆς ἀποδιίστασθαι ἤρξαντο, ἐπιτέμνεσθαι
 βουληθεῖς τὰς τοιαύτας αὐτῶν φιλονεικίας, οὕτω διατετυπώκειν
 ὥστε ἀποσταλέντων ἀπὸ τῆς Γαλλίας τινῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ

98. Ὁ Ρετίκιος ἦτο ἐπίσκοπος Ἀούτου, ὁ Ματέρνος Κολωνίας, ὁ Μα-
 ρῖνος Ἀρελάτης. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπίσκοπος πρέπει νὰ ἦτο καὶ ὁ
 ἀνωτέρω μετὰ τοῦ Μιλτιάδου ἀναφερόμενος Μᾶρκος, ἄγνωστος ἄλλοθεν,
 ἀφοῦ λέγεται εἰς πληθυντικὸν «τοὺς κολλήγας ἡμῶν». Ἴσως πρόκειται περὶ
 παραφθορᾶς τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνου Μεροκλέους. Οἱ ἐνο-
 χλοῦντες ἐπίσκοποι Ἀφρικῆς ἦσαν Δονατισταί. Ἡ σύνοδος συνήλθε τὴν 2αν
 Ὀκτωβρίου 313.

Ρετικίου, τοῦ Ματέρνου καὶ τοῦ Μαρίνου, τῶν συναδέλφων σας⁹⁸, τοὺς ὁποίους διὰ τὸν λόγον τοῦτον διέταξα νὰ μεταβουῖν ἐσπευσμένως εἰς τὴν Ρώμην, νὰ δυνηθῆ νὰ ἀκουσθῆ, 20 ὅπως γνωρίζετε ὅτι ἀρμόζει εἰς τὸν ἀξιοσέβαστον νόμον. Διὰ νὰ δυνηθῆτε λοιπὸν νὰ ἔχετε πληρεστάτην γνῶσιν περὶ ὄλων τούτων τῶν θεμάτων, τὰ ἀντίγραφα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀνυλίνου σταλέντων πρὸς ἐμὲ ἐγγράφων ἐπισυνῆψα εἰς τὰ ἰδικά μου γράμματα καὶ τὰ ἔστειλα πρὸς τοὺς προαναφερθέντας συναδέλφους σας. Ἀναγνώσασα αὐτὰ ἡ σταθερότης σας⁹⁹ θὰ κρίνη μὲ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ ἐξετάσῃ ἐπιμελέστατα τὴν ἐν λόγῳ ὑπόθεσιν καὶ νὰ τὴν τερματίσῃ κατὰ τὴν δικαιοσύνην, καθ' ὅσον δὲν διαφεύγει τὴν ἐπιμέλειάν σας ὅτι τόσον σεβασμὸν τρέφω πρὸς τὴν ἔννομον καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὥστε νὰ μὴ θέλω νὰ ἀφήσετε κανέν ἀπολύτως σχίσμα ἢ διχοστασίαν εἰς ὅποιονδήποτε τρόπον.

»Εἶθε νὰ σᾶς διαφυλάξῃ ἡ θεότης τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, τιμιώτατε».

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς διὰ τῆς ὁποίας προστάττει νὰ γίνῃ δευτέρα σύνοδος ὑπὲρ τῆς καταπαύσεως πάσης διχοστασίας ἐπισκόπων¹⁰⁰

21 «Κωνσταντῖνος Αὐγουστος πρὸς Χρῆστον ἐπίσκοπον Συρακουσίων.

»Ἦδη ἐνωρίτερον, ὅταν ἤρχισαν μερικοὶ νὰ διχογνωμοῦν φαύλως καὶ διεστραμμένως ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς θρησκείας τῆς ἀγίας ἐπουρανίου δυνάμεως καὶ τῆς καθολικῆς λατρείας, θελήσας νὰ περικόψω τὰς τοιαύτας φιλονεικίας των, ἀπεφάσισα νὰ σταλοῦν ἐδῶ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν μερικοὶ ἐπίσκοποι, ἀλλὰ

99. Φυσικὰ εἰς τὸν Μιλτιάδην στέλλονται τὰ πρωτότυπα.

100. Ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τοὺς Δονατιστάς. Ἡ ἀναγγελλομένη σύνοδος συνήλθε τὸν Αὐγουστον τοῦ 314.

μὴν καὶ τούτων κληθέντων ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς τῶν ἐξ ἐναντίας μοίρας καταλλήλως, ἐνστατικῶς καὶ ἐπιμόνως διαγωνιζομένων παρόντος τε καὶ τοῦ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου, τοῦτο ὅπερ ἐδόκει κεκινῆσθαι, δυνηθῆ ὑπὸ τῆς παρουσίας αὐτῶν μετὰ πάσης ἐπιμελοῦς διακρίσεως κατορθώσεως τυχεῖν.

22 Ἄλλ' ἐπειδὴ, ὡς συμβαίνει, ἐπιλαθόμενοί τινες καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἰδίας καὶ τοῦ σεβάσματος τοῦ ὀφειλομένου τῇ ἁγιωτάτῃ αἰρέσει, ἔτι καὶ νῦν τὰς ἰδίας ἔχθρας παρατείνειν οὐ παύονται, μὴ βουλόμενοι τῇ ἤδη ἐξενεχθείσῃ κρίσει συντίθεσθαι καὶ διοριζόμενοι ὅτι δὴ ἄρα ὀλίγοι τινὲς τὰς γνώμας καὶ τὰς ἀποφάσεις ἑαυτῶν ἐξήνεγκαν ἢ καὶ μὴ πρότερον ἀπάντων τῶν ὀφειλόντων ζητηθῆναι ἀκριβῶς ἐξετασθέντων πρὸς τὸ τῆν κρίσιν ἐξενέγκαι πάνυ ταχέως καὶ ὀξέως ἔσπευσαν, ἔκ τε τούτων ἀπάντων ἐκεῖνο συμβαίνει γενέσθαι, τὸ καὶ τούτους αὐτοὺς ἀδελφικὴν καὶ ὁμόφρονα ὀφείλοντας ἔχειν ὁμοψυχίαν αἰσχυρῶς, μᾶλλον δὲ μυσερῶς ἀλλήλων ἀποδιεστάναι καὶ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς ἀλλοτρίας ἔχουσι τὰς ψυχὰς ἀπὸ τῆς ἁγιωτάτης θρησκείας ταύτης πρόφασιν χλεύης διδόναι· ὅθεν προνοητέον μοι ἐγένετο, ὅπως τοῦτο ὅπερ ἐχρῆν μετὰ τῆν ἐξενεχθεῖσαν ἤδη κρίσιν ἀνθαιρέτω συγκαταθέσει πεπαῦσθαι, καὶ νῦν ποτε δυνηθῆ πολλῶν παρόντων τέλους τυχεῖν.

23 Ἐπειδὴ τοίνυν πλείστους ἐκ διαφόρων καὶ ἀμυθῆτων τόπων ἐπισκόπους εἰς τὴν Ἀρελατησίῳ πόλιν εἴσω Καλανδῶν Ἀγούστων συνελθεῖν ἐκελεύσαμεν, καὶ σοὶ γράψαι ἐνομίσαμεν ἵνα λαβὼν παρὰ τοῦ λαμπροτάτου Λατρωνιανοῦ τοῦ κονρήκτορος Σικελίας δημόσιον ὄχημα, συζεύξας σεαυτῷ καὶ δύο γέ τινας τῶν ἐκ τοῦ δευτέρου θρόνου, οὓς ἂν σὺ αὐτὸς ἐπιλέξασθαι κρίνης, ἀλλὰ μὴν καὶ τρεῖς παῖδας τοὺς δυνησομένους ὑμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπηρετήσασθαι παραλαβὼν, εἴσω τῆς αὐτῆς ἡμέρας

101. Ὁ Λατρωνιανὸς ἦτο κονρήκτωρ (corrector) τῆς Σικελίας, δηλαδὴ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος, κατὰ λέξιν «διορθωτής».

βεβαίως νὰ κληθοῦν ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν οἱ ἀνταγωνιζόμενοι ἐκ τῶν δύο παρατάξεων πρὸς ἀλλήλους πεισμόνως καὶ ἐπιμόνως, οὕτως ὥστε διὰ τῆς παρουσίας των ἐδῶ, παρόντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, νὰ δυνηθῆ νὰ λυθῆ ὀρθῶς ἔπειτα ἀπὸ ἐπιμελῆ ἐξέτασιν τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι ἦτο κίνητρον τῆς διχονοίας.

22 »Ἄλλ' ἐπειδὴ συνέβη μερικοὶ ἄνθρωποι, λησμονοῦντες καὶ τὴν ἰδικὴν των σωτηρίαν καὶ τὸ ὀφειλόμενον σέβας εἰς τὴν ἀγιωτάτην λατρείαν, νὰ μὴ παύουν νὰ συνεχίζουν τὴν ἔχθραν των ἀκόμη καὶ τῶρα, μὴ θέλοντες νὰ συμφωνήσουν μὲ τὴν ἤδη ἐξαγγελθεῖσαν ἀπόφασιν καὶ ἰσχυριζόμενοι ὅτι τάχα οἱ ἐκφράσαντες τὰς γνώμιας καὶ ἀποφάσεις των ἦσαν τάχα πολὺ ὀλίγοι ἢ ὅτι ἔσπευσαν νὰ ἐκφέρουν πολὺ ταχέως καὶ αἰφνιδίως τὴν κρίσιν των πρὶν ἐξετασθοῦν ἀκριβῶς ὅσα ἔπρεπε νὰ συζητηθοῦν, καὶ ἐπειδὴ μὲ ὅλα αὐτὰ συμβαίνει τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ὀφείλουν νὰ ἔχουν ἀδελφικὴν καὶ ἀρμονικὴν ὁμοφροσύνην διασπῶνται ἀλλήλων αἰσχυρῶς, μᾶλλον δὲ βδελυρῶς, καὶ δίδουν ἀφορμὴν χλευασμοῦ εἰς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰς ψυχὰς των ξένας πρὸς τὴν ἀγιωτάτην ταύτην θρησκείαν· διὰ τοῦτο ἔλαβον πρόνοιαν, ὥστε τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ εἶχε παύσει μετὰ τὴν ἐξενεχθεῖσαν ἤδη ἀπόφασιν μὲ ἐλευθέραν συγκατάθεσιν, ἔστω τώρα τοῦλάχιστον νὰ δυνηθῆ νὰ τερματισθῆ μὲ τὴν παρουσίαν πολλῶν.

23 »Ἐπειδὴ λοιπὸν διετάξαμεν πολυαρίθμους ἐπισκόπους νὰ συνέλθουν ἀπὸ διαφόρους καὶ ἀναριθμήτους τόπους εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀρελατησίων ἐντὸς τῶν Καλανδῶν τοῦ Αὐγούστου, ἐνομίσαμεν πρέπον νὰ γράψωμεν καὶ εἰς σέ, ἀφοῦ λάβης ἀπὸ τὸν λαμπρότατον Λατρωνιανόν, τὸν ἐπίτροπον ¹⁰¹ τῆς Σικελίας, δημόσιον ὄχημα, παραλάβης δὲ μαζί σου καὶ δύο ἀπὸ τοὺς δευτέρας τάξεως ἐπισκόπους, ἐπιλέγων ὁποίους θὰ ἔκρινες ἐσὺ καταλλήλους, ἀλλὰ φυσικὰ καὶ τρεῖς ὑπηρέτας οἱ ὁποῖοι θὰ δύνανται νὰ σᾶς ἐξυπηρετοῦν εἰς τὸν δρόμον, νὰ φθάσης εἰς τὸν προαναφερθέντα τόπον ἐντὸς τῆς ἡμέρας

24 ἐπὶ τῷ προειρημένῳ τόπῳ ἀπάντησον, ὡς ἂν διὰ τε τῆς σῆς στερορότητας καὶ διὰ τῆς λοιπῆς τῶν συνιόντων ὁμοψύχου καὶ ὁμόφρονος συνέσεως καὶ τοῦτο ὅπερ ἄχρι τοῦ δεῦρο φάυλως δι' αἰσχράς τινας ζυγομαχίας παραμεμένηκεν, ἀκουσθέντων πάντων τῶν μελλόντων λεχθήσεσθαι παρὰ τῶν νῦν ἀπ' ἀλλήλων διεστώτων, οὕσπερ ὁμοίως παρεῖναι ἐκελεύσαμεν, δυναθῆ εἰς τὴν ὀφειλομένην θρησκείαν καὶ πίστιν ἀδελφικὴν τε ὁμόνοιαν καὶ βραδέως ἀνακληθῆναι.

»Υγιαίνοντά σε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ διαφυλάξει ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν».

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς
χρήματα ταῖς ἐκκλησίαις δωρεῖται

6 1 «Κωνσταντῖνος Αὐγουστος Καικιλιανῷ ἐπισκόπῳ Χαρταγένης.

»Ἐπειδήπερ ἤρесе κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τὰς τε Ἀφρικὰς καὶ τὰς Νουμιδίας καὶ τὰς Μαυριτανίας, ῥητοῖς τισι τῶν ὑπηρετῶν τῆς ἐνθέσμου καὶ ἀγιωτάτης καθολικῆς θρησκείας, εἰς ἀναλώματα ἐπιχορηγηθῆναί τι, ἔδωκα γράμματα πρὸς Οὕρσον τὸν διασημότερον καθολικὸν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐδήλωσα αὐτῷ ὅπως τρισχιλίους φόλλεις τῇ σῇ στερορότητι ἀπαριθμῆσαι φροντίση. Σὺ τοίνυν, ἡνίκα τὴν προδηλουμένην ποσότητα τῶν χρημάτων ὑποδεχθῆναι ποιήσεις, ἅπασι τοῖς προειρημένοις κατὰ τὸ βρέουιον τὸ πρὸς σὲ παρὰ Ὀσίου ἀποσταλὲν ταῦτα τὰ 2 χρήματα διαδοθῆναι κέλευσον. Εἰ δ' ἄρα πρὸς τὸ συμπληρωθῆναί μου τὴν εἰς τοῦτο περὶ ἅπαντας αὐτοὺς προαίρεσιν ἐνδεῖν τι καταμάθοις, παρὰ Ἡρακλείδα τοῦ ἐπιτρόπου τῶν ἡμετέρων κτημάτων ἀναμφιλέκτως ὅπερ ἀναγκαῖον εἶναι καταμάθοις,

102. Ἐννοοῦνται αἱ ἐξ ἐπαρχίαι τῆς διοικήσεως τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἧτοι Ἀφρικὴ Ἀνθυπατικὴ, Ἀφρικὴ Βυζακηνή, Νουμιδία Λιμιτανή, Νουμιδία Κιρτικὴ, Μαυριτανία Καισαριανή, Μαυριτανία Σετιφιανή.

103. Φόλλις (βαλλάντιον, πορτο-φόλλιον) ἦτο ἀργυροχάλκινον νόμισμα τοῦ Διοκλητιανοῦ τεσσάρων γραμμαρίων.

24 αὐτῆς. Οὕτω διὰ τῆς σταθερότητός σου καὶ διὰ τῆς ὁμοψύχου καὶ ὁμόφρονος συνέσεως τῶν λοιπῶν συνέδρων ἢ ἀνωμαλία αὐτή, ἢ ὁποία λόγῳ θλιβεραῖς διχογνωμίας ἔχει κακῶς παραμείνει ἕως τώρα, θὰ δυνηθῆ, ἔστω καὶ ἄργά, νὰ διορθωθῆ χάριν τῆς ἀπαραιτήτου εἰς τὴν θρησκείαν καὶ πίστιν ἀδελφικῆς ὁμονοίας, ἀφοῦ ἀκουσθοῦν ὅλα ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν ἀπὸ τοὺς νῦν διαφωνοῦντας μεταξύ των, τοὺς ὁμοίους διετάξαμεν ὁμοίως νὰ παρευρίσκωνται.

»Εἶθε νὰ σὲ διαφυλάξῃ ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ ὑγιῆ ἐπὶ πολλὰ ἔτη».

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς
διὰ τῆς ὁποίας χορηγεῖ χρήματα
εἰς τὰς Ἐκκλησίας

6 1 «Κωνσταντῖνος Αὐγουστος πρὸς Καικιλιανὸν ἐπίσκοπον Καρθαγένης.

»Ἐπειδὴ μοῦ ἐφάνη καλὸν καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας, τὰς Ἀφρικὰς, τὰς Νουμιδίας, τὰς Μαυριτανίας ¹⁰², νὰ χορηγηθῆ εἰς ὠρισμένους ἐκ τῶν λειτουργῶν τῆς ἐννόμου καὶ ἀγιωτάτης καθολικῆς θρησκείας, κάτι διὰ τὰς δαπάνας των, ἔδωσα γράμματα εἰς τὸν Οὔρσον, τὸν διασημότετον ἐλεγκτὴν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τοῦ ἔδήλωσα νὰ φροντίσῃ νὰ μετρήσῃ τρεῖς χιλιάδας
2 φύλλεις ¹⁰³ εἰς τὴν σταθερότητά σου. Σὺ λοιπὸν ὅταν λάβῃς τὴν προδηλωθεῖσαν ποσότητα χρημάτων, παράγγειλε νὰ διανεμηθοῦν τὰ χρήματα ταῦτα εἰς ὅλους τοὺς προαναφερθέντας κατὰ τὸν κατάλογον, τὸν ἀποσταλέντα εἰς σὲ ὑπὸ τοῦ
3 Ὀσίου ¹⁰⁴. Ἐὰν δὲ ἀντιληφθῆς ὅτι κάτι λείπει διὰ νὰ ἐκπλωρωθῆ ἢ εἰς τοῦτο προαίρεσίς μου δι' ὅλους αὐτούς, ὀφείλεις νὰ ζητήσῃς ὅ,τι ἀντιληφθῆς ὅτι εἶναι ἀναμφισβητήτως ἀναγκαῖον ἀπὸ τὸν Ἡρακλείδαν τὸν ἐπίτροπον τῶν κτημάτων

104. Ὁ Ὀσσιος (Ossius) Κορδοῦης ἦτο εἶδος συμβούλου τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων.

αἰτῆσαι ὀφείλεις. Καὶ γὰρ παρόντι αὐτῷ προσέταξα ἵν' εἴ τι ἂν χρημάτων παρ' αὐτοῦ ἢ σὴ στερορότης αἰτήσῃ, ἄνευ δισταγμοῦ τινος ἀπαριθμῆσαι φροντίσῃ.

4 »Καὶ ἐπειδὴ ἐπνθόμην τινὰς μὴ καθεστῶσης διανοίας τυγχάνοντας ἀνθρώπους τὸν λαὸν τῆς ἀγιωτάτης καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας φαύλη τινὶ ὑπονοθεύσει βούλεσθαι διαστρέφειν, γίνωσκέ με Ἐνυλίῳ ἀνθυπάτῳ, ἀλλὰ μὴν καὶ Πατρικίῳ τῷ οὐκαρίῳ τῶν ἐπάρχων παροῦσι τοιαύτας ἐντολὰς δεδωκέναι ἵν' ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασιν καὶ τούτου μάλιστα τὴν προσήκουσαν φροντίδα ποιήσονται καὶ μὴ ἀνάσχονται περιορᾶν τοιοῦτο γινόμενον. Διόπερ εἴ τινὰς τοιούτους ἀνθρώπους ἐν αὐτῇ τῇ μαρτυρίᾳ ἐπιμένειν κατίδοις, ἄνευ τινὸς ἀμφιβολίας τοῖς προειρημένοις δικασταῖς πρόσελθε καὶ αὐτὸ τοῦτο προσανένεγκε ὅπως αὐτοὺς ἐκεῖνοι, καθάπερ αὐτοῖς παροῦσιν ἐκέλευσα, ἐπιστρέψωσιν.

»Ἡ θειότης τοῦ μεγάλου Θεοῦ σε διαφυλάξαι ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν»).

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν πάσης ἀπολελῦσθαι τῆς περὶ τὰ πολιτικὰ λειτουργίας προσταττει

7 1 «Χαῖρε, Ἐνυλίνε, τιμιώτατε ἡμῖν.

»Ἐπειδὴ ἐκ πλειόνων πραγμάτων φαίνεται παρεξουθενηθεῖσαν τὴν θρησκείαν, ἐν ἧ ἡ κορυφαία τῆς ἀγιωτάτης ἐπουρανίου δυνάμεως¹ αἰδῶς φυλάττεται, μεγάλους κινδύνους ἐνη-

1. δυνάμεως προσθέτει Wendland.

ἡμῶν. Ἐλλωστε τὸν προσέταξα προφορικῶς νὰ φροντίση νὰ σοῦ μετρήση χωρὶς δισταγμὸν ὅσα χρήματα θὰ ἐζήτει ἀπὸ αὐτὸν ἢ σταθερότης σου.

4 »Καὶ ἐπειδὴ ἐπληροφορήθην ὅτι μερικοὶ κακόγνωμοι ἄνθρωποι θέλουν νὰ διαστρέφουν τὸν λαὸν τῆς ἁγιωτάτης καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας μὲ κακονοθευμένην διδασκαλίαν, γνῶριζε ὅτι εἰς τὸν ἀνθύπατον Ἀνυλῖνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν βικάριον¹⁰⁵ τῶν ἐπαρχῶν Πατρίκιον, ἔχω δώσει προφορικῶς τοιαύτας ἐντολάς, ὥστε μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ φροντίσουν προσηκόντως κατ' ἐξοχὴν καὶ διὰ τοῦτο καὶ νὰ μὴ ἀνεχθοῦν
5 νὰ παραβλέψουν νὰ συμβαίνει τοιοῦτον πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο, ἔὰν ἀντιληφθῆς μερικοὺς τοιοῦτους ἀνθρώπους νὰ ἐπιμένουν εἰς αὐτὴν τὴν μανίαν, πρόσελθε χωρὶς κανένα δισταγμὸν εἰς τοὺς προαναφερθέντας δικαστᾶς καὶ φέρε τὴν ὑπόθεσιν εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ σωφρονίσουν τοὺτους ἐκεῖνοι, ὅπως τοὺς διέταξα προφορικῶς.

»Ἡ θεότης τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἃς σὲ διαφυλάξη ἐπὶ πολλὰ ἔτη».

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς διὰ τῆς ὁποίας διατάσσεται ἀπαλλαγὴν ἀπὸ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν τῶν προεστώτων¹⁰⁶ τῶν Ἐκκλησιῶν

7 1 «Χαῖρε, Ἀνυλῖνε, τιμιώτατε εἰς ἡμᾶς.

»Ἐπειδὴ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ περιφρόνησις τῆς θρησκείας, εἰς τὴν ὁποίαν φυλάσσεται ὁ

105. Ὁ βικάριος τῆς Ἀφρικῆς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἐπαρχον τοῦ πραιτωρίου Ἰταλίας καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ εἶχεν ἐξουσίαν εἰς ὀλόκληρον τὴν Βορειοδυτικὴν Ἀφρικὴν, ἐνῶ ὁ Ἀνυλῖνος ὡς ἀνθύπατος ἐξεπροσώπει τὸν αὐτοκράτορα μόνον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς.

106. Νόμος τῆς 31 Ὀκτωβρίου 313 περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν κληρικῶν ἀπὸ ὑποχρεωτικᾶς ὑπηρεσίας.

νοχέναι τοῖς δημοσίοις πράγμασιν αὐτήν τε ταύτην ἐνθέσμως ἀναληφθεῖσαν καὶ φυλαττομένην μεγίστην εὐτυχίαν τῷ Ῥωμαϊκῷ ὀνόματι καὶ σύμπασιν τοῖς τῶν ἀνθρώπων πράγμασιν ἐξαιρέτον εὐδαιμονίαν παρεσχηκέναι, τῶν θεῶν εὐεργεσιῶν τοῦτο παρεχουσῶν, ἔδοξεν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας τοὺς τῇ ὀφειλομένη ἀγιότητι καὶ τῇ τοῦ νόμου τούτου παρεδρία τὰς ὑπηρεσίας τὰς ἐξ αὐτῶν τῇ τῆς θείας θρησκείας θεραπεία παρέχοντας τῶν καμάτων τῶν ἰδίων τὰ ἔπαθλα κομίσασθαι, Ἄνυλῖνε τιμιώτατε.

2 Ἐπιόπερ ἐκείνους τοὺς εἴσω τῆς ἐπαρχίας τῆς σοὶ πεπιστευμένης ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἣ Καικιλιανὸς ἐφέστηκεν, τὴν ἐξ αὐτῶν ὑπηρεσίαν τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ θρησκείᾳ παρέχοντας, οὕσπερ κληρικοὺς ἐπονομάζειν εἰώθασιν, ἀπὸ πάντων ἅπαξ ἀπλῶς τῶν λειτουργιῶν βούλομαι ἀλειτουργήτους διαφυλαχθῆναι, ὅπως μὴ διὰ τινος πλάνης ἢ ἐξολισθήσεως ἱεροσύλου ἀπὸ τῆς θεραπείας τῆς τῇ θεϊότητι ὀφειλομένης ἀφέλκωνται, ἀλλὰ μᾶλλον ἄνευ τινὸς ἐνοχλήσεως τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται, ὧνπερ μεγίστην περὶ τὸ θεῖον λατρείαν ποιουμένων πλεῖστον ὅσον τοῖς κοινοῖς πράγμασι συνοίσειν δοκεῖ.

Ἔρωσο, Ἄνυλῖνε, τιμιώτατε καὶ ποθεινότατε ἡμῖν».

η'. Περὶ τῆς Λικιννίου εἰς ὕστερον κακοτροπίας καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ

8 1 Τοιαῦτα μὲν οὖν ἡμῖν ἡ θεία καὶ οὐράνιος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας ἐδωρεῖτο χάρις, τοσαύτη τε ἅπασιν ἀνθρώποις ἀγαθῶν ἀφθονία διὰ τῆς ἡμετέρας ἐπρυτανεύετο εἰρήνης. Καὶ ὧδε μὲν τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν εὐφροσύναις καὶ πανηγύρεσιν ἐτελεῖτο· οὐκ ἦν δὲ ἄρα τῷ μισοκάλῳ φθόνῳ τῷ τε φιλοπο-

ὑψιστος σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀγιωτάτην ἐπουρανίαν δύναιμι, ἔχει προκαλέσει μεγάλους κινδύνους εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις, ἐνῶ ἡ ἔννομος ἀποδοχὴ καὶ φύλαξις αὐτῆς ἔχει παράσχει μεγίστην εὐτυχίαν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν ὄνομα καὶ ἐξαίρετον εὐδαιμονίαν εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀγαθὰ τὰ ὅποια φέρουν αἱ θεῖαι εὐεργεσίαι, ἐφάνη λοιπὸν καλὸν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς ὀφειλομένης ἀγιότητος καὶ τῆς προσηλώσεως εἰς τὸν νόμον τοῦτον παρέχουν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν θεῖαν θρησκείαν, νὰ λάβουν ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους των.

2 »Διὰ τοῦτο θέλω ν' ἀπαλλαγῶν ἀπὸ πᾶσαν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀνήκοντες ἐντὸς τῆς ἐμπιστευμένης εἰς σέ ἐπαρχίας εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας προϊστάται ὁ Καικιλιανός, προσφέρουν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην θρησκείαν, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ συνηθίζουν ν' ἀποκαλοῦν κληρικούς¹⁰⁷. Οὕτω δὲν θὰ ἐκτρέπωνται ἀπὸ τὴν ὀφειλομένην λατρείαν εἰς τὴν θεότητα διὰ τινος πλάνης ἢ ἱεροσύλου ὀλισθήσεως, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ ἀφιερώνωνται χωρὶς καμμίαν ἐνόχλησιν εἰς τοὺς κανονισμοὺς των. Ἐὰν δὲ προσφέρουν ἀφωσιωμένην λατρείαν εἰς τὸ θεῖον, φαίνεται ὅτι θὰ ὠφελήσουν πολὺ μεγάλως τὰς κοινὰς ὑποθέσεις.

»Ὑγίαινε, Ἀνυλίνε, τιμιώτατε καὶ ἀγαπητότατε εἰς ἡμᾶς».

η'. Ἡ κακοτροπία καὶ καταστροφὴ
τοῦ Λικιννίου

8 1 Τοιαῦτα λοιπὸν ἀγαθὰ ἐδώριζεν εἰς ἡμᾶς ἡ θεία καὶ οὐράνιος χάρις τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος, τόση δὲ ἀφθονία ἀγαθῶν ἐξησφαλίζετο εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς ἰδικῆς μας εἰρήνης. Καὶ αἱ μὲν ἰδικαὶ μας ὑποθέσεις ἐβάδιζον τοιαῦτον δρόμον μὲ εὐφροσύνας καὶ πανηγύρεις. Ἡ θεὰ ὅμως

107. Ἦδη ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τοιαύτας ὑπηρεσίας, αἱ ὅποια οὐσιαστικῶς ἀπετέλουν ἀγγαρείαν, ὡς οἱ καθηγηταί, οἱ ἰατροί, οἱ γραμματοδιδάσκαλοι, οἱ ῥήτορες, οἱ φιλόσοφοι.

νήρω δαίμονι φορητὸς ἢ τῶν ὀρκομένων θεά, ὥσπερ οὖν οὐδὲ Λικιννίῳ πρὸς σώφρονα λογισμὸν ἐτύγχανεν αὐτάρκη τὰ τοῖς πρόσθεν δεδηλωμένοις τυράννοις συμβεβηκότα· ὃς εὖ φερομένης τῆς ἀρχῆς αὐτῷ βασιλεύς τε μεγάλου Κωνσταντίνου δευτερείων τιμῆς ἐπιγαμβρίας τε καὶ συγγενείας τῆς ἀνωτάτω ἠξιωμένος, μιμήσεως μὲν τῆς τῶν καλῶν ἀπελιμπάνετο, τῆς δὲ τῶν ἀσεβῶν τυράννων μοχθηρίας ἐξήλου τὴν κακοτροπίαν, καὶ ὄν τοῦ βίου τὴν καταστροφὴν ἐπεΐδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς, τούτων ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ κρείττονος ἐμμένειν φιλία τε καὶ διαθέσει ἠρεῖτο.

3 Διαφθονηθεὶς γέ τοι τῷ πανευεργέτῃ, πόλεμον δυσαγῆ καὶ δεινότατον πρὸς αὐτὸν ἐκφέρει, οὐ φύσεως νόμων φεισάμενος, οὐχ ὀρκωμοσιῶν οὐχ αἵματος οὐ συνθηκῶν μνήμην ἐν διανοίᾳ
4 λαβῶν. Ὁ μὲν γὰρ αὐτῷ οἷα παράγαθος βασιλεὺς εὐνοίας παρέχων ἀληθοῦς σύμβολα, συγγενείας τῆς πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐφθόνησε γάμων τε λαμπρῶν ἀδελφῆς μετουσίαν οὐκ ἀπηρονήσατο, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκ πατέρων εὐγενείας βασιλικῷ τε ἀνέκαθεν αἵματος κοινωνὸν γενέσθαι ἠξίωσε τῆς τε κατὰ πάντων ἀπολαύειν ἀρχῆς οἷα κηδεστῆ καὶ συμβασιλεῖ παρεῖχε τὴν ἐξουσίαν, οὐκ ἔλαττον μέρος τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους ἔθνῶν διέπειν αὐτῷ καὶ διοικεῖν κεχαρισμένος.

5 Ὁ δ' ἔμπαλιν τούτοις τάναντία διεπρόαττετο, παντοίας ὀσημέραι κατὰ τοῦ κρείττονος μηχανὰς ἐπιτεχνώμενος πάντας τε ἐπινοῶν ἐπιβουλῆς τρόπους, ὡς ἂν κακοῖς τὸν εὐεργέτην ἀμείψοιτο.

Τὰ μὲν οὖν πρῶτα πειρώμενος τὴν συσκευὴν ἐπικρούπτειν, φίλος εἶναι προσεποιεῖτο, δόλῳ τε καὶ ἀπάτῃ πλειστάκις ἐπιθέμενος ῥᾶστα ἂν τυχεῖν τοῦ προσδοκωμένου ἠλπισε·

108. Ὁ Λικίνιος εἶχε καταστῆ ἀμέσως αὐγούστος τὸ 307 ἀποφάσει τῶν ἐπ' ὀλίγον ἐπανελθόντων εἰς τὴν ἐξουσίαν Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ. Ἐπομένως δὲν ὤφειλεν εἰς τὸν Κωνσταντίνου τὴν ἐξουσίαν του, ὡφειλεν ὅμως εἰς αὐτὸν τὴν συνέχισιν τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς. Τὸ 313 ἐνυμφεύθη εἰς τὸ Μεδιόλανον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντίαν. Ἀπὸ τὸ 320 αἱ σχέ-

αὐτῶν τῶν φαινομένων δὲν ἦτο βεβαίως ὑποφερτὴ εἰς τὸν μισόκαλον φθόνον καὶ φιλοπόνηρον δαίμονα, καθὼς ἐξ ἄλλου οὔτε διὰ τὸν Λικίννιον δὲν ἦσαν ἄρκετὰ τὰ συμβάντα εἰς τοὺς προαναφερθέντας τυράννους πρὸς σωφρονισμόν. Ἐνῶ ἡ ἐξουσία του ἐπρόκοπτε καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀξιωθῆ τῆς δευτέρας θέσεως μετὰ τὸν μέγαν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἐπὶ πλεόν δὲ ἐπιγαμβρίας καὶ στενωτάτης συγγενείας, τὴν μὲν μίμησιν τῶν καλῶν ἐγκατέλειπεν, ἐζήλευε δὲ τὴν κακοτροπίαν τῆς μοχθηρίας τῶν ἀσεβῶν τυράννων, καὶ προετίμησε ν' ἀκολουθήσῃ μᾶλλον τὴν γνώμην ἐκείνων, τῶν ὁποίων εἶδε μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του τὴν καταστροφήν τοῦ βίου, παρὰ νὰ ἐμμείνη εἰς τὴν φιλίαν καὶ εὐνοίαν τοῦ ἀνωτέρου του.

3 Γεμᾶτος δὲ φθόνον πρὸς τὸν μέγαν εὐεργέτην του κινεῖ πόλεμον ἐγκληματικὸν καὶ σκληρότατον πρὸς αὐτόν, χωρὶς νὰ φεισθῆ νόμων τῆς φύσεως, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὄρκους,
4 αἷμα, συνθήκας. Πράγματι ἐκεῖνος μὲν ὡς πανάγαθος βασιλεὺς παρεῖχε δείγματα ἀληθοῦς εὐνοίας· δὲν τὸν ἐστέρησε τῆς πρὸς αὐτόν συγγενείας, δὲν τοῦ ἠρνήθη συμμετοχὴν εἰς λαμπροὺς γάμους τῆς ἀδελφῆς του, ἀλλὰ τὸν ἤξιωσε νὰ γίνῃ κοινωνὸς τῆς πατρογονικῆς του εὐγενείας καὶ τοῦ ἀνέκαθεν βασιλικοῦ αἵματος καὶ παρέσχεν εἰς αὐτόν τὸ δικαίωμα ν' ἀπολαύσῃ τῆς ἀρχῆς ὡς συγγενῆς καὶ συμβασιλεύς, ἐπιτρέψας εἰς αὐτόν νὰ διοικῆ ὄχι μικρότερον μέρος τῶν ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους λαῶν ¹⁰⁸.

5 Αὐτὸς ὅμως ἀντιθέτως διέπραττε τὰ ἐνάντια, ἐφευρίσκων καθημερινῶς παντοίας μηχανὰς κατὰ τοῦ ἀνωτέρου του καὶ ἐπινοῶν πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς, ὡσὰν διὰ νὰ ἀμείψῃ τὸν εὐεργέτην μὲ κακότητα.

Κατ' ἀρχὰς μὲν λοιπόν, προσπαθῶν νὰ ἀποκρύπτῃ τὰς ραδιουργίας, προσεποιεῖτο τὸν φίλον, ἠλπιζε δὲ ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ τὸ προσδοκώμενον, χρησιμοποιῶν δόλον καὶ ἀπάτην

σεις τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἐχειροτέρευσαν καὶ τὸ 323 ὁ Λικίννιος ἐπετέθη κατὰ τοῦ Κωνσταντῖνου, ἀλλ' ἠττήθη ὑπ' αὐτοῦ.

6 τῷ δὲ ἄρα ὁ Θεὸς ἦν φίλος κηδεμών τε καὶ φύλαξ, ὃς αὐτῷ τὰς ἐν ἀπορρήτῳ καὶ σκότει μηχανωμένας ἐπιβουλὰς εἰς φῶς ἄγων διήλεγχεν. Τοσοῦτον ἀρετῆς τὸ μέγα τῆς θεοσεβείας ὄπλον πρὸς ἄμνηναν μὲν ἐχθρῶν, οἰκείας δὲ φυλακὴν σωτηρίας ἰσχύει· ᾧ δὴ πεφραγμένος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς τὰς τοῦ δυσωνύμου
7 πολυπλόκους ἐπιβουλὰς διεδίδρασκεν. Ὁ δὲ τὴν λαθραίαν συσκευὴν ὡς οὐδαμῶς ἑώρα κατὰ γνώμην αὐτῷ χωροῦσαν, τοῦ Θεοῦ πάντα δόλον τε καὶ ῥαδιοουργίαν τῷ θεοφιλεῖ βασιλεῖ κατάφωρα ποιῶντος, οὐκέθ' οἷός τε ὦν ἐπικρούπτεσθαι, προφανῆ πό-
8 λεμον αἴρεται. Ὁμόσε δῆτα Κωνσταντίνῳ πολεμεῖν διαγνοὺς, ἤδη καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ὃν ἠπίστατο σέβειν αὐτόν, παρατάττεσθαι ὠρμάτο, κάπειτα τοὺς ὑπ' αὐτῷ θεοσεβεῖς, μηδὲν μηδ' ὄλως πώποτε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ λυπηρὸν διαθεμένους, ἡρέμα τέως καὶ ἡσυχῇ πολιορκεῖν ἐπεβάλλετο. Καὶ τοῦτ' ἔπραττε, δεινῶς ἀβλαπτεῖν ὑπὸ τῆς ἐμφύτου κακίας ἠναγκα-
9 σμένος. Οὗτ' οὖν τὴν μνήμην τῶν πρὸ αὐτοῦ Χριστιανοὺς ἐκδιωξάντων πρὸ ὀφθαλμῶν ἔθετο οὐδ' ὦν αὐτὸς ὀλετῆρ καὶ τιμωρὸς δι' ἃς μετῆλθον ἀσεβείας κατέστη· ἀλλὰ γὰρ τοῦ σώφρονος ἐκτραπείς λογισμοῦ, διαρρηδὴν δὲ μανεῖς τὰς φρένας, τὸν Θεὸν αὐτόν οἶα δὴ Κωνσταντίνου βοηθὸν ἀντὶ τοῦ βοηθουμένου πολεμεῖν ἐγνώκει.

10 Καὶ πρῶτα μὲν τῆς οἰκίας τῆς αὐτοῦ πάντα Χριστιανὸν ἀπελαύνει, ἔρημον αὐτὸς αὐτόν ὁ δεῖλαιος τῆς τούτων καθιστὰς ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχῆς, ἣν ὑπὲρ ἀπάντων αὐτοῖς ποιεῖσθαι πάτριον μάθημα τυγχάνει· εἶτα δὲ τοὺς κατὰ πόλιν στρατιώτας ἐκκρίνεσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τοῦ τῆς τιμῆς ἀξιώματος, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσιν θύειν αἰοοῖντο, παρακελεύεται. Καὶ ἔτι γε

6 συχνότατα. Εἰς τοῦτον ὁμοῦς βεβαίως ἦτο ὁ Θεὸς φίλος, κη-
 δεμῶν καὶ φύλαξ, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐφάνέρωνε φέρων εἰς τὸ φῶς
 τὰς εἰς τὸ ἀπόρρητον καὶ εἰς τὸ σκότος σχεδιαζομένας μηχα-
 νορραφίας. Τόσον ἀποτελεσματικὸν εἶναι τὸ μέγα ὄπλον τῆς
 θεοσεβείας διὰ τὴν ἄμυναν κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν διαφύ-
 λαξιν τῆς οἰκείας σωτηρίας. Μὲ αὐτὸ τὸ ὄπλον ὠπλισμένος ὁ
 θεοφιλέστατος βασιλεὺς ἡμῶν διέφυγε τὰς πολυπλόκους ἐπι-
 βουλάς τοῦ δυσωνύμου ραδιουργοῦ.

7 Καθὼς ὁμοῦς αὐτὸς ἔβλεπεν ὅτι ἡ μυστικὴ ραδιουργία δὲν
 εὐδουῖτο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἐφάνέρω-
 νε πάντα δόλον καὶ ραδιουργίαν εἰς τὸν θεοφιλῆ βασιλέα, οὐ-
 8 τω δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ κρύπτεται, ἐγείρει ἀνοικτὸν πόλεμον. Ἀ-
 ποφασίσας δὲ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ἐκινήθη
 συγχρόνως νὰ παραταχθῆ καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ σύμπαντος,
 τὸν ὁποῖον ἐγνώριζεν ὅτι ἐσέβετο οὗτος, ἔπειτα δὲ ἀνέλαβε
 νὰ κτυπήσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν μετριοπαθῶς καὶ ἡρέμως τοὺς ὑπὸ
 τὴν ἐξουσίαν του θεοσεβεῖς, ἂν καὶ ποτὲ δὲν εἶχον δεῖξει δυ-
 σμενεῖς διαθέσεις κατὰ τῆς ἐξουσίας του. Καὶ ἔπραττε τοῦτο
 καθὼς ἦτο ἠναγκασμένος ἀπὸ τὴν ἔμφυτον κακίαν νὰ εἶναι
 9 τυφλός. Πράγματι δὲν ἐνεθυμήθη οὔτε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κατε-
 δίωξαν τοὺς Χριστιανούς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν οὔτε ἐκείνους τῶν
 ὁποίων αὐτὸς ὁ ἴδιος κατέστη καταστροφεὺς καὶ τιμωρὸς διὰ
 τὰς ἀσεβείας τὰς ὁποίας διέπραξαν. Ἀντιθέτως παρεκκλίνας
 ἀπὸ τὸν σῶφρονα λογισμὸν καὶ καταληφθεὶς φανερὰ ἀπὸ μα-
 νίαν, ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ τὸν Θεὸν τὸν ἴδιον ὡς βοηθὸν
 τοῦ Κωνσταντίνου ἀντὶ τοῦ βοηθουμένου.

10 Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν οἶκον του
 πάντα Χριστιανόν, καθιστῶν ὁ δυστυχῆς ὁ ἴδιος ἔρημον τὸν
 ἑαυτὸν του ἀπὸ τὰς εὐχὰς αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ,
 τοὺς ὁποίους αὐτοὶ τελοῦν ὑπὲρ ὅλων συμφῶνως πρὸς τὴν
 παράδοσίν των. Ἐπειτα δὲ διατάσσει οἱ εἰς ἐκάστην πόλιν
 στρατιῶται νὰ διαχωρίζωνται καὶ νὰ στεροῦνται τοῦ τιμη-
 τικοῦ ἀξιώματός των, ἔαν δὲν ἐδέχοντο νὰ θυσιάσουν εἰς τοὺς
 δαίμονας. Καὶ αὐτὰ τὰ μέτρα ἦσαν ἀκόμη βεβαίως μικρά,

11 ταῦτα ἦν μικρὰ, τῇ τῶν μειζόνων συγκρινόμενα παραθέσει. Τί δεῖ καθ' ἕκαστα καὶ κατὰ μέρος τῷ θεομισεῖ πεπραγμένων μνημονεύειν ὅπως τε νόμους ἀνόμους ὁ παρανομώτατος ἐξεῦρεν; Τούς γέ τοι ἐν ταῖς εἰκοταῖς ταλαιπωρουμένους ἐνομοθέτει μηδένα μεταδόσει τροφῆς φιланθρωπεύεσθαι μηδ' ἐλεεῖν τοὺς ἐν δεσμοῖς λιμῷ διαφθειρομένους μηδ' ἀπλῶς ἀγαθὸν εἶναι μηδένα μηδ' ἀγαθόν τι πράττειν τοὺς καὶ πρὸς αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ συμπαθὲς τῶν πέλας ἐλκομένους. Καὶ ἦν γε νόμων οὗτος ἀντικρὺς ἀναιδῆς καὶ ἀτηνέστατος, πᾶσαν ἡμέρον ὑπερεξάγων φύσιν, ἐφ' ᾧ καὶ τιμωρία προσέκειτο τοὺς ἐλεοῦντας τὰ ἴσα πάσχειν τοῖς ἐλεουμένοις δεσμοῖς τε καὶ φυλακαῖς καθείργυσθαι, τὴν ἴσην τοῖς καταπονουμένοις ὑπομένοντας τιμωρίαν, τοὺς τὰ φιλάνθρωπα διακονουμένους.

12 Τοιαῦται αἱ Λικιννίου διατάξεις. Τί χρῆ τὰς περὶ γάμων καινοτομίας ἀπαριθμεῖσθαι ἢ τοὺς ἐπὶ τὸν βίον μεταλλάττουσι νεωτερισμοὺς αὐτοῦ, δι' ὧν τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίων εὖ καὶ σοφῶς κειμένους νόμους περιγράψαι τολμήσας, βαρβάρους τινὰς καὶ ἀνημέρους ἀντεισῆγε, νόμους ἀνόμους ὡς ἀληθῶς καὶ παρανόμους, ἐπισκήψεις τε μυρίας κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἐθνῶν ἐπενόει χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου παντοίας εἰσπράξεις ἀναμετρήσεις τε γῆς καὶ τῶν κατ' ἀγρούς μηκέτ' ὄντων ἀνθρώπων πρόπαλαι δὲ κατοικομένων ἐπιζήμιον

13 κέρδος; Οἷους δ' ἐφεῦρεν ἐπὶ τούτοις ὁ μισάνθρωπος κατὰ μηδὲν ἠδικηκότων ἐξορισμούς, οἷας εὐπατριδῶν καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἀπαγωγάς, ὧν δὴ τὰς κουριδίας ἀποζευγνὺς γαμετὰς μιαιοῖς τισιν οἰκέταις ἐφ' ὕβρει πράξεως αἰσχροῦ παρεδίδου, ὅσαις δὲ αὐτὸς ὁ ἐσχατόγηρος γυναιξὶν ὑπάνδροις παρθένοις τε κόραις ἐμπαροινῶν τὴν ἀκόλαστον τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐπιθυμίαν ἐπλήρου

11 συγκρινόμενα μὲ τὰ σκληρότερα. Τί χρειάζεται νὰ μνημονεύσω τὰ καθ' ἕκαστα καὶ ἐπὶ μέρους πραχθέντα ὑπὸ τοῦ θεομισοῦ βασιλέως, καθὼς καὶ τὸ πῶς ὁ παρανομώτατος ἐφεῦρε νόμους ἀνόμους; Ἐνομοθέτησε πράγματι, νὰ μὴ μεταφέρῃ κανεὶς ἀπὸ φιλανθρωπίαν τροφήν εἰς τοὺς ταλαιπωρημένους εἰς τὰς φυλακὰς οὔτε νὰ ἐλεῆ τοὺς ἀποθνήσκοντας ἀπὸ πείναν εἰς τὰ δεσμὰ, οὔτε ἀπλῶς νὰ εἶναι κανεὶς ἀγαθὸς οὔτε νὰ πράττῃ τίποτε ἀγαθόν, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἰλκύνοντο εἰς τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς πλησίον ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν. Ἦτο δὲ ὁ νόμος οὗτος ἄκρως ἀδιάντροπος καὶ σκληρότατος· μεταξὺ τῶν νόμων, συντρίβων πᾶσαν ἡμέρον φύσιν, ἐφ' ὅσον δι' αὐτοῦ ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἐλεοῦντας τιμωρία νὰ ὑφίστανται ἴσα μὲ τοὺς ἐλεουμένους, καὶ νὰ ἐγκλείωνται εἰς δεσμὰ καὶ φυλακὰς οἱ ἀσκοῦντες τὴν φιλανθρωπίαν, ὑποφέροντες ἴσην τιμωρίαν μὲ τοὺς καταδίκους.

12 Τοιαῦται ἦσαν αἱ διατάξεις τοῦ Λικιννίου. Τί χρειάζεται νὰ ἀπαριθμήσω τὰς καινοτομίας ὡς πρὸς τὸν γάμον ἢ τοὺς νεωτερισμοὺς αὐτοῦ ὡς πρὸς τοὺς ἀποθνήσκοντας, διὰ τῶν ὁποίων, τολμήσας νὰ καταργήσῃ τοὺς καλῶς καὶ σοφῶς κειμένους παλαιοὺς νόμους τῶν Ρωμαίων, εἰσήγαγεν ἀντ' αὐτῶν μερικοὺς νόμους βαρβάρους καὶ ἀνημέρους, πραγματικὰ ἀνόμους καὶ παρανόμους, ἐπενόει μυρίας καταγγελίας κατὰ τῶν ὑποδούλων λαῶν, παντὸς εἴδους παρανόμους φορολογίας εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον, νέας καταμετρήσεις γαιῶν καὶ ἐπιβολὴν κερδοφόρου προστίμου εἰς ἀνθρώπους τῆς ὑπαίθρου οἱ ὅποιοι δὲν ἔζων ἀκόμη ἀλλ' εἶχον ἀποθάνει πρὸ καιροῦ;

13 Ἐπὶ πλεον δὲ ποίας ἐξορίας ἐφεῦρεν αὐτὸς ὁ μισάνθρωπος ἐναντίον ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι εἰς τίποτε δὲν ἠδίκησαν, ποίας φυλακίσεις ἀνδρῶν εὐγενῶν καὶ ἀξιολόγων, τῶν ὁποίων μάλιστα ἐχώριζε τὰς συζύγους καὶ τὰς παρέδιδεν εἰς μιαροὺς ὑπηρέτας πρὸς ἀτίμωσιν μὲ αἰσχρὰς πράξεις, πόσας δὲ γυναῖκας, ὑπάνδρους, παρθένους, κόρας, ἠτίμαζεν αὐτὸς ὁ ἐσχατόγηρος διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς του — τί χρειάζεται νὰ μακρηγορῶ δι' αὐτά, ἀφοῦ

- τί χρῆ ταῦτα μηκύνειν, τῆς τῶν ἐσχάτων αὐτοῦ πράξεων ὑπερβολῆς μικρὰ τὰ πρῶτα καὶ τὸ μηθὲν εἶναι διελεγχούσης;
- 14 Τὸ γοῦν τέλος αὐτῶ τῆςμανίας ἐπὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐχώρει, ἤδη τε τούτους, ὡς ἂν τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ θεράποντας, ἐναντίους ὑπάρχειν οἷς ἔδρα ἠγούμενος, οὕτω μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ κρείττονος φόβον, λάθρα δὲ αὐθις καὶ δολίως συνεσκευάζετο, ἀνήρει τε τούτων δι' ἐπιβουλῆς τῶν ἡγεμόνων
- 15 τοὺς δοκιμωτάτους. Καὶ ὁ τρόπος δὲ τοῦ κατ' αὐτῶν φόβου ξένος τις ἦν καὶ οἷος οὐδεπώποτε ἠκούσθη. Τὰ γοῦν ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόντου πόλεις κατεργασθέντα πᾶσαν ὑπερβολὴν ὠμότητος ὑπερηκόντισεν· ἔνθα τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὐθις κατερορίπτοντο, τὰς δὲ ἀπέκλειον, ὡς ἂν μὴ συνάγοιτό τις τῶν εἰωθότων μηδὲ τῶ
- 16 Θεῶ τὰς ἐποφειλομένας ἀποδιδῶ λατρείας. Συντελεῖσθαι γὰρ οὐχ ἠγεῖτο ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς εὐχάς, συνειδότε φαύλῳ τούτῳ λογίζομενος, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως πάντα πράττειν ἡμᾶς καὶ τὸν Θεὸν ἰλεοῦσθαι πέπειστο· ἔνθεν ὠρμάτο καθ' ἡμῶν
- 17 τὸν θυμὸν ἐπισκῆπτειν. Καὶ δῆτα τῶν ἡγεμόνων οἱ κόλακες, τὰ φίλα πράττειν τῶ δυσαγεῖ πεπεισμένοι, τῶν ἐπισκόπων τοὺς μὲν συνήθως ταῖς τῶν κακούργων ἀνδρῶν περιέβαλλον τιμωρίαις, ἀπήγοντό τε καὶ ἐκολάζοντο ἀπροφασίστως τοῖς μαιφόνους ὁμοίως οἱ μηδὲν ἠδικηκότες· ἤδη δὲ τινες καινοτέραν ὑπέμενον τελευτήν, ξίφει τὸ σῶμα εἰς πολλὰ τμήματα κατακρεουργούμενοι καὶ μετὰ τὴν ἀπηρηγὴ ταύτην καὶ φρικτοτάτην θέαν τοῖς τῆς θαλάσσης βυθοῖς ἰχθύσιν εἰς βορᾶν ῥιπτούμενοι.
- 18 Φυγαὶ δὲ αὐθις ἐπὶ τούτοις τῶν θεοσεβῶν ἐγίγνοντο ἀνδρῶν, καὶ πάλιν ἀγροὶ καὶ πάλιν ἐρημίαι νάπαι τε καὶ ὄρη τοὺς Χριστοῦ θεράποντας ὑπεδέχοντο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα τοῦτον

109. Ὁ Βασίλειος Ἀμμοσείας ἦτο μεταξὺ τῶν θυμάτων. Ἐπίσης οἱ τεσσαράκοντα μάρτυρες.

110. Ὑπὲρ τοῦ Κωνσταντίνου.

ἡ ὑπερβολὴ τῶν τελευταίων πράξεων αὐτοῦ ἀποδεικνύει τὰ πρῶτα μικρὰ καὶ μηδαμινά;

- 14 Τὸ κορύφωμα λοιπὸν τῆς μανίας του ἐξεδηλώθη πρὸς τοὺς ἐπισκόπους. Θεωρῶν αὐτοὺς ἀντιθέτους πρὸς ὅσα ἐνήργει καὶ μόνον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἦσαν θεράποντες τοῦ Θεοῦ τοῦ σύμπαντος, δὲν ἐκινεῖτο ἀκόμη φανερά λόγῳ τοῦ φόβου τοῦ ἀνωτέρου του, ἀλλὰ κρυφίως καὶ δολίως, ἐξηφάνιζε δὲ τοὺς δοκιμωτέρους ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν διοικητῶν. Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν ἦτο παράδοξος
- 15 καὶ τοιοῦτος ὅποιος δὲν ἠκούσθη ποτὲ ἀκόμη ἕως τότε. Τὰ διαπραχθέντα μάλιστα εἰς τὴν Ἀμάσειαν¹⁰⁹ καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις τοῦ Πόντου ὑπερέβησαν πᾶν μέτρον ὠμότητος. Ἐκεῖ ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ἄλλαι μὲν ἐκρημνίσθησαν ἐκ θεμελίων, ἄλλαι δὲ ἐκλείσθησαν τελείως, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ δύναται νὰ συνέλθῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαζομένους, διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ὀφειλομένην εἰς τὸν Θεὸν λατρείαν.
- 16 Διότι λόγῳ τῆς φαύλης συνειδήσεώς του ὑπωπτεύετο ὅτι αἱ προσευχαὶ δὲν ἐτελοῦντο ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἡμεῖς ἐπράττομεν τὰ πάντα καὶ ἐξιλεώνομεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως¹¹⁰. Ἐξ αὐτοῦ ἤρχισε νὰ ρίπτῃ
- 17 ἔναντίον ἡμῶν τὸν θυμὸν του. Τότε οἱ κόλακες ἐκ τῶν διοικητῶν, ἀποφασισμένοι νὰ πράττουν τὰ ἄρεστὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἀνόσιον, ἄλλους μὲν ἐκ τῶν ἐπισκόπων ὑπέβαλλον εἰς τὰς συνήθεις τιμωρίας τῶν κακούργων ἀνδρῶν, οὕτω δὲ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ἀδικήσει εἰς τίποτε ἀπήγοντο καὶ ἐτιμωροῦντο ἄνευ λόγου ὡσὰν οἱ ἐγκληματῖαι· μερικοὶ μάλιστα ὑπέφεραν παράδοξον θάνατον, κατακρεουργούμενοι μὲ ξίφος κατὰ τὸ σῶμα εἰς πολλὰ τμήματα καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν σκληρὰν αὐτὴν καὶ φρικτὴν θέαν ριπτόμενοι εἰς τοὺς βυθοὺς τῆς θαλάσσης πρὸς βορὰν τῶν ἰχθύων.
- 18 Πάλιν δὲ συνέβησαν διὰ τὸν λόγον τοῦτον φυγαὶ τῶν θεοσεβῶν ἀνδρῶν, πάλιν δὲ ἀγροί, πάλιν ἐρημίαι, δάση καὶ ὄρη, ὑπεδέχθησαν τοὺς θεράποντας τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν δὲ καὶ

προυχώρει τῷ δυσσεβεῖ τὸν τρόπον, λοιπὸν καὶ τὸν κατὰ πάν-
 19 των ἀνακινεῖν διωγμὸν ἐπὶ διάνοιαν ἐβάλλετο, ἐκράτει τε γνώ-
 μης καὶ οὐδὲν ἐμποδῶν ἦν αὐτῷ μὴ οὐχὶ ἐν ἔργῳ χωρεῖν, εἰ μὴ
 τάχιστα τὸ μέλλον ἔσεσθαι προλαβὼν ὁ τῶν οἰκείων ψυχῶν ὑπέρ-
 μαχος Θεὸς ὡς ἐν βαθεῖ σκότῳ καὶ νυκτὶ ζοφωδεστάτῃ φωστῆρα
 μέγαν ἀθρόως καὶ σωτῆρα τοῖς πᾶσιν ἐξέλαμψεν, τὸν αὐτοῦ
 θεράποντα Κωνσταντῖνον ὑψηλῶ βραχίονι ἐπὶ τὰ τῆδε χειρα-
 γωγήσας.

θ'. Περὶ τῆς νίκης Κωνσταντίνου καὶ τῶν
 ὑπ' αὐτοῦ τοῖς ὑπὸ τὴν Ρωμαίων
 ἐξουσίαν ὑπαρξάντων

9 1 Τούτῳ μὲν οὖν ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καρπὸν εὐσεβείας ἐπά-
 ξιον τὰ τρόπαια τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν παροῖχε νίκης, τὸν δ'
 ἀλιτήριον αὐτοῖς συμβούλοις ἅπασι καὶ φίλοις ὑπὸ τοῖς Κων-
 2 σταντίνου ποσὶ προηγή κατέβαλεν. Ὡς γὰρ εἰς ἔσχατα μανίας
 τὰ κατ' αὐτὸν ἤλαυνεν, οὐκέτ' ἀνεκτὸν εἶναι λογισάμενος βα-
 σιλεὺς ὁ τῷ Θεῷ φίλος, τὸν σώφρονα συναγαγῶν λογισμὸν καὶ
 τὸν στερεὸν τοῦ δικαίου τρόπον φιланθρωπία κερασάμενος, ἐπα-
 μῦναι κρίνει τοῖς ὑπὸ τῷ τυράννῳ ταλαιπωρουμένοις, καὶ τὸ
 γε πλεῖστον ἀνθρώπων γένος, βραχεῖς λυμεῶνας ἐκποδῶν ποι-
 3 ησάμενος, ἀνασώσασθαι ὁρμᾶται. Μόνη γὰρ αὐτῷ χρωμένῳ
 φιланθρωπία τὸν πρὸ τούτου χρόνον καὶ τὸν οὐ συμπαθείας ἄ-
 ξιον ἐλεοῦντι, τῷ μὲν οὐδὲν ἐγίνετο πλέον, τῆς κακίας οὐκ ἀπαλ-
 λαττομένῳ, αὖξοντι δὲ μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἔθνῶν
 λύτταν, τοῖς δὲ κακουμένοις οὐτις ἐλείπετο σωτηρίας ἐλπίς,
 ὑπὸ δεινῷ θηρὶ κατατυραννουμένοις.

4 Δι' ὃ δὴ τῷ φιλαγάθῳ μίξας τὸ μισοπόνηρον ὁ τῶν ἀγαθῶν

αὐτὰ προωθοῦντο χάριν τοῦ δυσσεβοῦς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τότε ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἀνακινήσῃ καὶ γενικὸν 19 διωγμὸν. Αὐτὴ ἡ γνώμη ἐπεκράτησε μέσα του καὶ τίποτε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ μὴ τὴν πραγματοποιήσῃ, ἐὰν ὁ ὑπέρμαχος τῶν ἰδικῶν του ψυχῶν Θεὸς δὲν προελάμβανε τάχιστα τὸ μέλλον νὰ συμβῆ, ἐκλάμπων μέγαν φωστῆρα καὶ Σωτῆρα ὅλων αἰφνιδίως ὡσὰν εἰς βαθὺ σκότος καὶ ζοφωδεστάτην νύκτα, τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, χειραγωγῶν αὐτὸν πρὸς ἐκείνην τὴν περιοχὴν.

θ'. Περὶ τῆς νίκης τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους

- 9 1 Εἰς τοῦτον λοιπὸν προσέφερεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν τὰ τρόπαια τῆς νίκης κατὰ τῶν ἀσεβῶν ὡς ἄξιον καρπὸν εὐσεβείας, τὸν δὲ ἀλιτήριον μαζί με ὅλους τοὺς συμβούλους καὶ τοὺς φίλους του ἔρριψε κάτω πρηνῆ ὑπὸ τοὺς 2 πόδας τοῦ Κωνσταντίνου. Πράγματι, ὅπως ἡ κατάστασις ἐκείνου ἔβαινε πρὸς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς μανίας, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ βασιλεύς, συμπεράνας ὅτι δὲν εἶναι πλέον ἀνεκτός, σκεφθεὶς σωφρόνως καὶ ἀναμίξας τὴν ἀυστηρότητα τῆς δικαιοσύνης με τὴν φιλανθρωπίαν, κρίνει ὀρθὸν νὰ ὑπερασπισθῆ τοὺς ταλαιπωρημένους ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ὁρμᾷ νὰ σώσῃ τὸ μέγα πλῆθος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐξαφανίζων τοὺς ὀ- 3 λίγους λυμεῶνας. Πράγματι, ὅταν προηγουμένως ἐχρησιμοποιεῖ μόνον τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἠὺσπλαγχνίζετο τὸν ἀνάξιον συμπαθείας, ἐκεῖνος μὲν δὲν ἐβελτιώνετο, ἀφοῦ δὲν ἀπηλλάσσετο τῆς κακίας, μᾶλλον δὲ ἠϋξανε τὴν λύσσαν κατὰ τῶν ὑποδούλων λαῶν, εἰς δὲ τοὺς κακοποιουμένους δὲν ἀπέμενε καμμία ἐλπίς σωτηρίας, ἀλλ' ἐτυρανοῦντο ἀπὸ φοβερὸν θηρίον.
- 4 Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ ὑποστηρικτῆς τῶν ἀγαθῶν ἀναμί-

ἀρωγὸς πρόεισιν ἅμα παιδὶ Κρίσπῳ βασιλεῖ φιλανθρωποτάτῳ, σωτήριον δεξιὰν ἅπασι τοῖς ἀπολλυμένοις ἐκτείνας· εἶθ' οἷα παμβασιλεῖ Θεῷ τε παιδὶ Σωτῆρι ἀπάντων ποδηγῶ καὶ συμμάχῳ χρώμενοι, Πατὴρ ἅμα καὶ Υἱὸς ἄμφω κύκλῳ διελόντες τὴν κατὰ τῶν θεομισῶν παράταξιν, ῥαδίαν τὴν νίκην ἀποφέρονται, τῶν κατὰ τὴν συμβολὴν πάντων ἐξευμαρισθέντων αὐτοῖς ὑπὸ 5 τοῦ Θεοῦ κατὰ γνώμην. Ἄθρόως δῆτα καὶ λόγου θᾶπτον οἱ μὲν χθὲς καὶ πρὸ ἡμέρας θανάτου πρέοντες καὶ ἀπειλῆς οὐκέτ' ἦσαν, οὐδὲ μέχρις ὀνόματος μνημονευόμενοι, γραφαί τε αὐτῶν καὶ τιμαὶ τὴν ἀξίαν αἰσχύνην ἀπελάμβανον, καὶ ἃ τοῖς πάλαι δυσσεβέσι τυράννοις ἐνεῖδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς Λικίννιος, ταῦτα ὁμοίως καὶ αὐτὸς ἔπασχεν, ὅτι μῆδ' αὐτὸς ἐδέξατο παιδείαν μῆδὲ ἐπὶ ταῖς τῶν πέλας ἐσωφρονίσθη μᾶστιξι, τὴν ὁμοίαν δ' ἐκείνοις τῆς ἀσεβείας μετελθὼν ὁδόν, ἐπὶ τὸν ἴσον αὐτοῖς ἐνδίκως περιηρέχθη κορημνόν.

6 Ἄλλ' οὗτος μὲν ταύτῃ πῃ βεβλημένος ἔκειτο· ὁ δ' ἀρετῆ πάσῃ θεοσεβείας ἐκτρέπων μέγιστος νικητῆς Κωνσταντίνος σὺν παιδὶ Κρίσπῳ, βασιλεῖ θεοφιλεστάτῳ καὶ τὰ πάντα τοῦ πατρὸς ὁμοίῳ, τὴν οἰκείαν ἐφάαν ἀπελάμβανον καὶ μίαν ἠνωμένην τὴν Ῥωμαίων κατὰ τὸ παλαιὸν παρῆχον ἀρχήν, τὴν ἀπ' ἀνίσχοντος ἡλίου πᾶσαν ἐν κύκλῳ κατὰ θάτερα τῆς οἰκουμένης ἄρκτον τε ὁμοῦ καὶ μεσημβρίαν εἰς ἔσχατα δυομένης ἡμέρας ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἄγοντες εἰρήνην.

7 Ἀφήρητο δ' οὖν ἐξ ἀνθρώπων πᾶν δέος τῶν πρὶν αὐτοὺς πιεζούντων, λαμπρὰς δ' ἐτέλουν καὶ πανηγυρικὰς ἐορτῶν ἡμέρας, ἦν τε φωτὸς ἔμπλεα πάντα, καὶ μειδιῶσι προσώποις ὄμμασί τε φαιδροῖς οἱ πρὶν κατηφεῖς ἀλλήλους ἔβλεπον, χορεῖαι

111. Ὁ πόλεμος Κωνσταντίνου καὶ Λικιννίου, ὁ ὁποῖος ἤρχισε τὸ 323, ἐτερματίσθη μὲ τὰς μάχας εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν 3ην Ἰουλίου καὶ εἰς τὴν Χρυσούπολιν τὴν 18 Ἰουλίου, τὰς ὁποίας ἐκέρδισεν ὁ πρῶτος. Ὁ Λικίννιος περιορισθεὶς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐφονεύθη τὸ 325.

112. Ὁ Εὐσέβιος τὴν ὁμοιότητα αὐτὴν υἱοῦ βασιλέως πρὸς πατέρα βα-

ξας τὴν μισοπονηρίαν μὲ τὴν φιλαγαθίαν μαζί μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Κρίσπον, φιλανθρωπότατον βασιλέα, ἠπλωσε τὴν σωτήριον δεξιάν του εἰς ὄλους τοὺς καταστρεφομένους. Ἐπειτα ἔχοντες ὄδηγόν καὶ σύμμαχον τὸν παμβασιλέα Θεὸν καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν Σωτῆρα ὄλων, ὁ πατήρ μαζί μὲ τὸν υἱόν, διαιρέσαντες τὴν κατὰ τῶν θεομισῶν παράταξιν του εἰς δύο, τοὺς ἐκύκλωσαν καὶ ἐκέρδισαν εὐκόλον νίκη, διότι κατὰ τὴν σύγκρουσιν ὅλα διηκολύνθησαν πρὸς χάριν των ὑπὸ τοῦ
 5 Θεοῦ κατ' εὐχὴν. Ἀποτόμως λοιπὸν καὶ γρηγορώτερα ἀπὸ τὸν λόγον οἱ μὲν χθῆς καὶ προχθῆς ἀναπνέοντες θάνατον καὶ ἀπειλὴν δὲν ὑπῆρχον πλέον, μὴ μνημονευόμενοι οὔτε κατ' ὄνομα, αἱ δὲ εἰκόνες καὶ τὰ ἀφιερώματα εὕρισκον τὴν ἀρμόζουσαν κατασχύνην, καὶ ὅσα ὁ Λικίνιος εἶδε παλαιὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τοὺς δυσσεβεῖς τυράννους, αὐτὰ ἔπαθεν ὁμοίως ὁ ἴδιος, διότι οὔτε μάθημα ἐδέχθη οὔτε ἐσωφρονίσθη μὲ τὴν μαστίγωσιν τῶν πλησίον του· ἀκολουθήσας τὸν ἴδιον δρόμον τῆς ἀσεβείας μὲ ἐκείνους, ὠδηγήθη δικαίως εἰς τὸν ἴδιον μὲ αὐτοὺς κρημνόν ¹¹¹.

6 Ἄλλ' οὗτος μὲν ἔκειτο κτυπημένος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ὁ δὲ μέγιστος νικητὴς Κωνσταντῖνος, λάμπων μὲ ὄλην τὴν ἀρετὴν τῆς θεοσεβείας, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κρίσπος, θεοφιλέστατος βασιλεὺς κατὰ πάντα ὅμοιος τοῦ πατρός ¹¹², ἀπέκτων τὴν ἀνατολὴν ἢ ὁποῖα τοὺς ἀνῆκε καὶ ἀποκαθίστων τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων, ὅπως ἦτο ἄλλοτε, ὀδηγοῦντες ὑπὸ τὴν εἰρηνικὴν διακυβέρνησιν των ὄλην τὴν οἰκουμένην, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν κυκλοειδῶς πρὸς τὰ δύο σημεία, βορρᾶν καὶ νότον συγχρόνως, ἕως τὰ ἔσχατα τῆς δύσεως.

7 Ἀφηρέθη λοιπὸν πᾶς φόβος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοὺς καταθλίβοντας αὐτοὺς προηγουμένως, ἐτέλεσαν δὲ λαμπρὰς καὶ πανηγυρικὰς ἡμερίδας ἑορτῶν, καὶ ὅλα ἦσαν γεμᾶτα φῶς καὶ οἱ πρὶν κατηφεῖς ἔβλεπον ἀλλήλους μὲ γελαστὰ πρόσωπα

σιλέα («κατὰ πάντα ὅμοιοι») μετέφερεν ἔπειτα εἰς τὴν σχέσιν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα.

δ' αὐτοῖς καὶ ὕμνοι κατὰ πόλεις ὁμοῦ καὶ ἀγροὺς τὸν παμβασι-
 λέα Θεὸν πρότιστα πάντων, ὅτι δὴ τοῦτ' ἐδιδάχθησαν, κάπειτα
 8 τὸν εὐσεβῆ βασιλέα παισὶν ἅμα θεοφιλέσιν ἐγέραιρον, κακῶν δ'
 ἀμνηστία παλαιῶν ἦν καὶ λήθη πάσης δυσσεβείας, παρόντων δ'
 ἀγαθῶν ἀπόλαυσις καὶ προσέτι μελλόντων προσδοκίαι. Ἡπλυν-
 το δ' οὖν κατὰ πάντα τόπον τοῦ νικητοῦ βασιλέως φιλανθρω-
 πίας ἔμπλεοι διατάξεις νόμοι τε μεγαλοδωρεᾶς καὶ ἀληθοῦς
 εὐσεβείας γνωρίσματα περιέχοντες.

9 Οὕτω δῆτα πάσης τυραννίδος ἐκκαθαρθείσης, μόνοις ἐφν-
 λάττετο τὰ τῆς προσηκούσης βασιλείας βέβαιά τε καὶ ἀνε-
 πίφθονα Κωνσταντίνῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ παισίν, οἳ τῶν πρόσθεν ἀ-
 πάντων ἀποσμήξαντες τοῦ βίου τὴν θεοστυγίαν, τῶν ἐκ Θεοῦ
 πρυτανευθέντων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἠσθημένως τὸ φιλάρετον καὶ
 θεοφιλὲς τό τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβὲς καὶ εὐχάριστον δ' ὧν εἰς
 προὔπτον ἅπασιν ἀνθρώποις παρέσχον ὄρᾱν, ἐπεδείξαντο.

καὶ φαιδρὰ ὄμματα. Χοροὶ δὲ ἀπὸ αὐτοῦς καὶ ὕμνοι τόσον εἰς πόλεις ὅσον καὶ εἰς ἀγροὺς ἐτίμων πρῶτον μὲν ὄλων τὸν παμβασιλέα Θεόν, διότι οὕτως ἐδιδάχθησαν, καὶ ἔπειτα τὸν εὐσεβῆ βασιλέα μαζί με τοὺς θεοφιλεῖς υἱούς. Ἐλησμόνουν τὰ παλαιὰ κακὰ καὶ πᾶσαν δυσσέβειαν ἔθετον εἰς λήθην, ἀπήλαυον τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ προσέτι προσεδόκων τὰ μέλλοντα. Ἐδημοσιεύοντο δὲ εἰς ὅλους τοὺς τόπους διαταγαὶ γεμᾶται ἀπὸ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τοῦ νικητοῦ βασιλέως καὶ νόμοι περιέχοντες δείγματα τῆς μεγαλοδωρεᾶς καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας αὐτοῦ.

9 Οὕτω λοιπὸν, ἀφοῦ ἐξεκαθαρίσθη πᾶσα τυραννίς, τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐφυλάχθη σταθερὸν καὶ ἀδιαμφισβήτητον διὰ μόνους ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκε, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς υἱούς του, οἱ ὁποῖοι, ἔξαφανίσαντες πρὶν ἀπὸ ὅλα τὴν θεοστυγίαν τοῦ βίου, ἀπὸ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραχωρηθέντα εἰς αὐτοὺς ἀγαθὰ ἐπέδειξαν κατ' ἐξοχὴν τὸ φιλάρετον καὶ θεοφιλές, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸ θεῖον, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τὰς ὁποίας ἔθεσαν φανερὰ ἐνώπιον ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ τὰς βλέπουν.

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Οἱ ἀριθμοὶ δηλώνουν τὸ βιβλίον, τὸ κεφάλαιον καί, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἀπαιτεῖται, τὴν παράγραφον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου.

Α

- Ἄγαθόβουλος 7, 32, 16
 Ἀγάπιος Καισαρείας 7, 32, 24
 Ἄγγελος, 10, 4, 67
 Ἄγιος, δι' ἀποθιμόντας 7, 19.
 7, 22, 9. 7, 25, 2. 7, 25, 7
 Ἄγιον βάπτισμα, 7,7,4. 7,8
 Ἄγια εὐχαριστία 7,9,4
 Ἀγνεία, 8,14,12 ἐ. 10,4,65
 Ἄδαυκτος 8,11,2
 Ἀθηνόδωρος, ἐπίσκοπος Πόντου,
 7,14. 7,28,1
 Αἴγυπτος, Αἰγύπτιοι 7,10,4. 7,
 11,12. 7,11,17. 7,11,24. 7,
 21,2. 7,21,4. 7,22,3. 7,22,12
 - 7,23. 7,21,1. 7,32,14. 8,6,
 10. 8,7. 8,8. 8,13,7. 9,6,2.
 9,11,4.
 Αἰλία Καπιτωλίνα 7,5,1. Βλ. Ἰε-
 ροσόλυμα
 Αἰμιλιανός, ἑπαρχος Αἰγύπτου 7,
 11,3 - 7,11,19
 Αἰρέσεις, αἰρετικοί, 7,6. 7,12. 7,
 24. 7,25,2ἐ. 7,27-7,31
 Ἀκύλας, ἱερεὺς, 7,11,24
 Ἀλεξάνδρεια 7,20. 7,21. 7,22. 7,
 27,1. 7,30. 7,32. 8,9,7. 8,10.
 8,12,1. 8,13,7. 8,14,15. 9,6,2
 ἐπίσκοποι—, Διονύσιος 7,1. 7,
 4-7,7. 7,9-7,11. 7,21-7,25. 7,
 26. 7,28,3. 7,30. 7,32,5. 7,
 32,30. Μάξιμος 7,11,26. 7,32,
 30. Θεωνᾶς 7,32,30ἐ. Πέτρος
 7,32,31
 Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος, 7,5,1
 Ἀλέξανδρος, μάρτυς Καισαρείας,
 7,12
 Ἀληγορικὴ μέθοδος, 7,24,2
 Ἀμάσεια, 10,8,15
 Ἄμμων, ἐπίσκοπος Βερενίκης, 7,
 26,1
 Ἀμμώνιος, ἱερεὺς Ἀλεξανδρείας,
 8,13,7
 Ἀνατόλιος, Λαοδικείας, 7,32,6-
 7,32,22
 Ἄνθιμος Νικομηδείας, 8,6. 8,13,1
 Ἀνουλῖνος, ἀνθύπατος Ἀφρικῆς,
 10,5,18ἐἐ. 10,6,4ἐ. 10,7,1ἐ. 10,
 10,15ἐἐ.
 Ἀντιόχεια, 7,5,1. 7,27,2-7,28. 7,
 32,21. 7,29,1ἐ. 7,30. 7,32,2ἐἐ.
 8,12,2ἐἐ. 8,13,3ἐ. 9,2. 9,30.
 9,11,5ἐ.
 ἐπίσκοποι—, Φάβιος 7,14. Δη-
 μήτριος 7,14. 7,27,1 Παῦλος
 Σαμοσατεὺς 7,27,1. 7,30,17ἐ.
 Δόμνος 7,30,17ἐ. 7,32,2. Τί-
 μαριος 7,32,3. Κύριλλος 7,32,2.
 Τύραννος 7,32,4

Ἐποκάλυψις, 7,25,26
 Ἐπολογία 8,13,2. 9,6,3
 Ἐραβία 7,5,2. 8,12,1
 Ἐρελάτη, 10,5,23
 Ἐρετή, 8,10,4. 8,12,3. 8,12,7.
 8,13,6. 8,14,17. 9,4,2. 9,10,14.
 10,4,17. 10,4,57. 10,8,6. 10,
 9,6
 Ἐριστοτέλης, 7,32,6
 Ἐρσινόη, 7,24,6έξ.
 Ἐρτέμων, αἰρετικὸς, 7,30,16έ.
 Ἐσία, 7,25,10. 7,25,15έ. 9,1,1.
 Ἐσκησις, 7,32,31. 9,6,3
 Ἐσπύριος, συγκλητικὸς χριστιανός,
 7,16. 7,17

Ἐρηλιανός, αὐτοκράτωρ, 7,28,4.
 7,30,19έξ.

Ἐρήλιος Κυρίκος, λεγάτος Συρίας,
 7,13

Ἐφρική, 7,7,5. 8,6,10. 10,5,18.
 10,5,21. 10,6,1

Ἐχαιός, δικαστής, 7,15,3

Ἐχιλλᾶς, ἱερεὺς Ἐλεξανδρείας,
 7,32,30

B

Βαλεριανός, αὐτοκράτωρ, 7,10-7,
 13. 8,4,2

Βάπτισμα, 10,4,45

Βασιλείδης Πενταπόλεως, 7,26,3

Βολανός, ἐπίσκοπος, 7,30,2

Βόστρα, 7,28,1

Βρουγεῖον, 7,32,7έξ.

Γ

Γάζα, 8,13,5

Γάιος, συνοδὸς Διονυσίου Ἐλεξανδρείας,
 7,11,22έ.

Γαλατία Ἀσίας 7,5,4

Γαλέριος, αὐτοκράτωρ, 8,16,2έξ.
 8,17,1. 8,17,10. 8, παράρτ. 1έξ.

Γαλλία, 10,5,21

Γαλλιανός, αὐτοκράτωρ, 7,10,1.
 7,11,8. 7,13. 7,22,12. 7,23,
 1έ. 7,28,3έ.

Γάλλος, αὐτοκράτωρ, 7,1. 7,10,1

Γερμανός, ἐπίσκοπος, 7,11,1-7,
 11,19

Γηών, Νεῖλος, 7,21,7

Γραφή Ἁγία, 7,15,4. 8,2,1- 8,
 2,4. 10,3,3. 10,10,1-10,10,5

Γρηγόριος Πόντου, θαυματουργός,
 7,14. 7,28,1

Δ

Δάμιων, 7,10,4. 7,17. 7,31,1. 8,
 14,5. 8,14,8. 8 παράρτ. 9,3.
 9,8,2. 10,4,13έ. 10,4,57. 10,
 7,2. 10,8,10.

Δαμασκός, 9,5,2

Δέκιος, 7,1. 7,11,18. 7,22,12.
 8,4,2

Δεσμιά, βλ. φυλακή

Δημήτριος Ἀντιοχείας 7,5,1. 7,
 14. 7,27,1. 7,30,17

Δημήτριος, ἱερεὺς Ἀλεξανδρείας,
 7,11,24

Δίδυμος 7,11,20-7,11,25. 7,20

Διοκλητιανός, 7,30,22. 8,2,4. 8,
 13,11. 8, παράρτ. 2έ. 9,9α,1.

Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, 7,1. 7,
 4-7,7. 7,9-7,11. 7,21-7,25. 7,
 26. 7,28,3. 7,30. 7,32,5. 7,32,
 30

Διονύσιος Ρώμης, 7,5,6. 7,7,6-
 7,8. 7,9,6. 7,20,1. 7,30

Δῖος, ἱερομάρτυς Ἀλεξανδρείας,
 8,13,7

Διόσκορος, ἱερεὺς Ἀλεξανδρείας,
 7,11,24

Διωγμός,- 7,1. 7,10,3έ. 7,11. 7,
12. 7,13. 7,15,2. 7,30,20έέ. 8,
1-8,17. 9,1-9,7. 9,9έ. 10,5.
10,8

Δομέτιος, 7,11,20-7,11,25. 7,20

Δόμνος Καισαρείας 7,14

Δόμνος, ἀποστάτης Ἀντιοχείας,
7,30,17έ. 7,32,2

Δωρόθεος, μάρτυς, 8,1,4. 8,6,1.
8,6,5.

Δωρόθεος, ἱερεὺς Ἀντιοχείας, 7,
32,2έ.

E

Ἑβραῖος,-οι 7,21,4. 7,32,16. 7,32,
19. 9,9,5.

Ἑδέμ, 7,21,7

Εἰκόνες, ἀγάλματα αὐτοκρατόρων,
9,9,10έ. 9,11,2. 9,11,7

Ἐλενος Ταρσοῦ, 7,5,1. 7,5,4.
7,28,1. 7,30,2

Ἑλλάς, Ἑλληνες 7,25,25έ. 7,32,
3. 7,32,22. 7,25,25. 8,1,1. 8,
17,11. 9,10,6. 10,2,2.

Ἑμισα, 8,13,3έ. 9,6,1

Ἐνώχ, βιβλίον, 7,32,19

Ἐξοδος Ἑβραίων, 7,32,17

Ἐπίσκοπος, 7,30,6-7,30,15. 7,32,
21. 8,1,5-8,1,9. 8,6,9. 10,2,2.
10,4,23έέ. 10,4,67. 10,8,14. 10,
8,17

Ἑρμάμων, 7,1. 7,10. 7,22,12-
7,23

Ἑρμων Ἱεροσολύμων, 7,32,29

Ἑρυθρὰ Θάλασσα, 7,21,4. 9,9,5

Ἑσχατα, 10,4,15. 10,4,46. 10,4,
70

Ἑύπορος, 7,26,1

Εὐσέβιος Καισαρείας, 7,14. 7,
18,3. 7,26,3. 7,32,1έέ. 8,7,2.

8,9,4. 8,13,7. 10,1,2. 10,4

Εὐσέβιος Λαοδικείας, 7,11,3. 7,
11,24έέ. 7,32,5-7,32,11. 7,32,
21

Εὐτυχιανὸς Ρώμης, 7,32,1

Εὐτύχιος, ἐπίσκοπος, 7,30,2

Εὐφράνωρ, 7,26,1έ.

Εὐχαριστία, 7,9,1-7,9,5

Εὐχὴ, 7,11,8. 10,4,68. 10,4,72

Ἐφεσος, 7,25,16

Z

Ζαβδᾶς Ἱεροσολύμων, 7,32,29

Ζεὺς Φίλιος, 9,3

Ζηνόβιος ἱερομάρτυς, 8,13,3έ.

Ζοροβάβελ, 10,4,3. 10,4,36

H

Ἡλιόδωρος Λαοδικείας, 7,5,1

Ἡρακλᾶς Ἀλεξανδρείας, 7,7,4.
7,9

Ἡρακλείδης, ἐπιμελητὴς Ἀφρι-
κῆς, 10,6,3

Ἡσύχιος, ἐπίσκοπος μάρτυς, 8,
13,7

Θ

Θαῦμα 7,7,2έ. 7,17. 9,9,4έέ. 9,9,12

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος, 7,30,2

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος μάρτυς, 8,
13,7

Θεόκτιστος Καισαρείας, 7,5,1. 7,
14

Θεότεκνος Καισαρείας 7,14. 7,
15,4. 7,28,1. 7,30,2. 7,32,21.
7,32,24

Θεότεκνος, οἰκονομικὸς ἔφορος Ἀν-
τιοχείας 9,2-9,4. 9,11,5έ.

Θεόφιλος, ἐπίσκοπος, 7,30,2

Θεωνᾶς Ἀλεξανδρείας 7,32,30έ.
 Θηβαῖς, 8,6,10. 8,9. 8,13,7
 Θηλυμίδρης Λαοδικείας, 7,5,1
 Θμούις, 8,9,7. 8,10,2-8,10,11
 Θουκυδίδης, 7,22,6
 Θυσίαι εἰδώλων, 8,1,2. 8,2,5. 8,
 3,2έέ. 8,6,10. 8,10,10. 8,12,2.
 10,8,10
 Θυσιαστήριον 7,9,4. 10,4,44. 10,
 4,68

I

Ἰάκωβος ἀδελφόθεος 7,19
 Ἰάκωβος Ζεβεδαίου, 7,25,7
 Ἰέραξ, 7,21,2-7,21,10. 7,30,2
 Ἱερεῖς, βλ. πρεσβύτεροι
 Ἱεροσόλυμα, Ἱερουσαλήμ, 7,19.
 7,25,15. 7,28,1. 10,4,3. 10,4,
 70.
 ἐπίσκοποι-, Μαζαβάνης 7,14.
 Ζαβδᾶς, 7,32,29. Ἑρμων 7,32,
 29
 Ἰκόνιον, 7,5,5. 7,28,1
 Ἰουδαῖοι, 7,32,6
 Ἰπποκράτης, 10,4,11
 Ἱστορία ἐκκλησιαστική, 8,2,3
 Ἰταλία 7,30,19. 8,11,2. 9,9,4
 Ἰωάννης, ἀπόστολος, 7,25,17-7,
 25,27
 Ἰαποκάλυψις-ου, 7,10,2. 7,24,
 2έ. 7,25,1-7,25,27
 Ἰπιστολαί-ου, 7,25,7-7,25,11.
 7,25,20έ. 7,25,25
 Ἰωάννης, πρεσβύτερος, 7,25,16
 Ἰωάννης Μάρκος, 7,25,11 (βλ.
 Μάρκος)
 Ἰώσηπος, 7,32,16

K

Καικιλιανὸς Καρχηδόνος, 10,5,8.

10,5,19. 10,6,1. 10,7,2
 Καισάρεια Καππαδοκείας, 7,14. 7,
 28. 7,30,3
 Καισάρεια Παλαιστίνης, 7,5,1. 7,
 14. 7,28,1. 7,32,21. 7,32,24.
 8,13,6.
 Καισάρεια Φιλίππου, 7,17. 7,18
 Καππαδοκία 7,5,1. 7,5,4. 8,12,1
 Καρῖνος, αὐτοκράτωρ, 7,30,22
 Κάρος, αὐτοκράτωρ, 7,30,22
 Καρχηδών, 7,3. 10,5,18. 10,6,1
 Κατηγούμενοι, 10,4,63. 10,4,40.
 10,4,45
 Κερωνώδης λεγεών, 5,5,4
 Κερρώ, τοποθεσία Αἰγύπτου, 7,
 11,5-7,11,17
 Κήρινθος, αἵρετικὸς, 7,25,2
 Κιλικία, 7,5,1. 7,5,4
 Κλαύδιος Β', αὐτοκράτωρ, 7,28,4
 Κοιμητήρια, 7,11,10. 7,13
 Κολλουθίων, τὰ-, τοποθεσία Αἰ-
 γύπτου, 7,11,16
 Κορακίων, 7,29,9
 Κορνήλιος Ρώμης, 7,2
 Κουρκιανὸς, ἀξιωματοῦχος Μαξι-
 μίνου, 9,11,4
 Κρίσπος, υἱὸς Κωνσταντίνου, 10,4
 6. 10,9,4
 Κυπριανὸς Καρχηδόνος, 7,3
 Κύριλλος Ἀντιοχείας, 7,32,3έέ.
 Κωνσταντῖνος, αὐτοκράτωρ, 8,13,
 12-8,13,15. 8,17,3-8,17,10. 9,
 9,1-9,9,11. 9,11,8. 10,5-10,9
 Κωνσταντῖος Χλωρός, αὐτοκράτωρ,
 8,13,12έ. 8, παράρτ.

Λ

Λαοδικεία Συρίας, 7,5,4. 7,11,26.
 7,32,3έ. 7,32,12. 7,32,21έέ.
 Λατρεία, ἐλευθερία-, 7,13. 8,17,

1. 8,17,10. 9,1,8. 9,9,11. 9,10,
8-9,10,12
Λατρονιανός, διορθωτής Σικελίας,
10,5,23
Λίβανος, 10,4,43
Λιβύη 7,11,23
Λικίνιος, 8,13,14. 9,9,1. 9,9,12.
9,10,3έέ. 9,11,5έέ. 10,5,1-10,5,
14. 10,8,5-10,8,11. 10,9,1έέ.
Λιμός, 7,22,5. 7,32,8έέ. 8,15,2
Λόγος Θεοῦ, 7,6. 8,2,3. 9,9,2. 10,
4,2. 10,4,20. 10,4,26. 10,4,35.
10,4,49. 10,4,54. 10,4,56. 10,
4,59. 10,4,69
Λουκιανός, ιερέυς Ἀντιοχείας, 8,
13,2. 9,6,3
Λουκιανός, 7,9,6
Λούκιος Ρώμης, 7,2
Λούκιος, ἐπίσκοπος, 7,30,2
Λούκιος, ιερέυς Ἀλεξανδρείας 7,
11,24

M

Μαγεία, μάγοι, 7,10. 8,14,5-8,
14,9. 9,3. 9,9,3. 9,11,6
Μαζαβάνης Ἱεροσολύμων, 7,5,1.
7,14
Μακεδόνες, 7,32,14
Μακριανός, μάγος, 7,10,3-7,10,9.
7,23,1έ.
Μαλχιών, ιερέυς Ἀντιοχείας, 7,
29,2.
Μάλχος, μάρτυς, 7,12
Μάνης, αίρετικός, Μανιχαῖοι, 7,31
Μαξέντιος, αὐτοκράτωρ, 8,14,1-
8,14,17. 9,9,1-9,9,11
Μαξιμιανός, αὐτοκράτωρ, 8,13,11.
8,13,15. 8, παράρτ. 2έ. 9,9α,1.
9,10,8
Μαξιμῖνος Ντάια, αὐτοκράτωρ, 8,
13,15. 8,14,7-8,14,18. 9,1,1.

9,2. 9,4,2έ. 9,5,1έ. 9,6,2έέ. 9,
7,2-9,7,12. 9,8,2-9,8,13. 9,9,
12. 9,9α,1-9,9α,12. 9,10,1-9,
10,11. 9,11,1-9,11,7.
Μάξιμος Ἀλεξανδρείας, 7,11,3.
7,11,6. 7,11,24. 7,11,26. 7,
28,3. 7,30,1-7,30,18. 7,32,30
Μάξιμος Βόστρων, 7,28,1. 7,30,2
Μαρεῶτις 7,11,14. 7,11,22
Μαρῖνος Ἀρελάτης 10,5,19
Μαρῖνος Ὑόρου, 7,5,1
Μαρῖνος, μάρτυς, 7,15. 7,16
Μαρκελλῖνος Ρώμης, 7,32,1
Μάρκελλος, 7,11,6
Μαρκίων, 7,12
Μάρκος, εὐαγγελιστής, 7,25,15
Μάρκος, κληρικὸς Ρώμης, 10,5,18
Μαρτῖριον, μάρτυρες 7,22,8. 8,
3-8,14. 9,6,1έ. 9,11έ.
Ματέρνος Κολωνίας, 10,5,19
Μαυριτανία 8,6,10. 10,6,1
Μεδιόλανον, 10,5,4
Μελχισεδέκ, 10,4,23
Μελιτηνή, 8,6,8έ.
Μελίτιος Πόντου, 7,32,26έέ.
Μεσοποταμία, 7,5,2. 8,12,1
Μεταλλεῖα, καταναγκαστικὰ ἔργα,
8,12,10. 8,13,5. 8,14,13. 9,1,
7. 9,1,10
Μετάνοια 7,2. 7,7,4. 10,4,60
Μιλτιάδης Ρώμης, 10,5,18
Μουσαῖος, 7,32,16
Μουσῆς, 7,32,16. 9,9,5

N

Νεῖλος, ἐπίσκοπος, 8,13,5
Νέπως Ἀρσινόης, 7,24,1-7,24,9
Νικομᾶς Ἰκονίου, 7,28,1. 7,30,2
Νικομήδεια, 4,8,5. 8,6,6έ. 8,13,
2. 9,6,3. 9,6,6. 9,9α,4έέ.

Νοβατικνός, ἀντιεπίσκοπος Ρώ-
μης, 7,4-7,5,2. 7,7,6-7,7
Νουμεριανός, αὐτοκράτωρ, 7,30,22
Νουμιδία, 10,6,1
Νῶε, 7,21,6

Ξ

Εὐστός Β' Ρώμης 7,5,3-7,5,6.
7,6. 7,9. 7,14. 7,27,1

Ο

Ὁμολογηταί, 7,11,24
Ὁμολογία πίστεως πρὸ βαπτίσμα-
τος 7,8. 7,9,2
Ὁρθοδοξία, 7,30,18
Ὁσιος Κορδούης, 10,6,2
Οὐαλεριανός, βλ. Βαλεριανός
Οὐρσος, οἰκονομικὸς ἔφορος Ἀ-
φρικῆς, 10,6,1

Π

Παλαιστίνη 7,32,28. 8,7,1. 8,13,5έ.
Πανεῖον Συρίας, 7,17
Πάμφιλος, ἱερομάρτυς, 8,13,6
Παράδοσις ἀποστολική, 7,3. 7,7,
1. 7,11,23
Παρθενία, Παρθένοι, 8,12,3έέ.
Πάσχα, 7,20. 7,21,1. 7,22,4. 7,
30,10. 7,32,13. 7,32,19
Πασχάλιος κύκλος, 7,20. 7,32,14έέ.
Πάτμος, 7,25,11
Πατρίκιος, βικάριος ἐπάρχων, 10,
6,4έ.
Παυλῖνος Τύρου, 10,1,2. 10,4,1
Παῦλος, ἀπόστολος, 7,18,4. 7,
25,15. 7,25,14. 7,25,23
Παῦλος Σαμοσατεύς, 7,27,1έ. 7,
28,1έ. 7,29,1έ. 7,30,1-7,30,19
7,32,5. 7,32,21

Παῦλος ἐπίσκοπος, 7,30,2
Παῦλος, συνοδὸς Διονυσίου Ἀλε-
ξανδρείας 7,11,22
Πάφος, 7,25,15
Παχύμιος, ἐπίσκοπος, 8,13,7
Πελέας, μάρτυς, 8,13,5
Πεντάπολις, 7,6. 7,26,3
Πεπτωκότες, 7,8. 8,2,3. 8,3,1.
8,4,2. 8,9,8. 9,1,9. 10,4,35έ.
10,4,60.
Περιουσία ἐκκλησιαστική, 7,13.
7,30,19. 9,10,11. 10,5,9έέ. 10,
5,15έ. 10,6
Πέρσαι, 7,31,2
Πέτρος, ἀπόστολος, 7,18,4. 7,25,
10. 7,25,14
Πέτρος Ἀλεξανδρείας 7,32,31. 8,
13,7. 9,6,2
Πέτρος, συνοδὸς Διονυσίου Ἀλε-
ξανδρείας, 7,11,22έ.
Πέτρος, χριστιανὸς ὑπάλληλος ἀ-
νακτόρων, 8,6,2έέ.
Πευκέτιος, ἀξιωματοῦχος Μαξι-
μίνου, 9,11,4
Πιέριος, πρεσβύτερος Ἀλεξανδρεί-
ας, 7,32,26έέ.
Πιλᾶτος, 9,5,1. 9,7,1
Πίννας, ἐπίσκοπος, 7,13
Πίστις, 7,7,3. 7,8. 7,9,4. 7,15,
5. 7,24,4. 7,25,5. 7,25,21. 7,
29,2. 8,1,3. 8,5. 8,9,6. 8,14,1.
9,1,9. 9,7,4. 9,7,7. 10,3,3. 10,
4,38. 10,4,63. 10,5,2. 10,5,24
Πνεῦμα Ἅγιον, 7,6. 7,8. 7,31,1.
10,1,3. 10,3,3. 10,4,13. 10,4,
66έ.
Πόντος 7,5,2. 7,14. 7,28,1. 7,32,
26έ. 8,12,6έ. 10,8,15
Πρεσβύτεροι, ἱερεῖς, 7,7,2. 7,11,
24. 7,22,7έέ. 7,24,6. 7,28,1.
7,29,2. 7,30,2. 7,30,10έέ. 8,

6,9. 10,4,67. 10,5,23
 Πρίσκος, μάρτυς, 7,12
 Πρόβος, αὐτοκράτωρ, 7,30,22
 Πρόκλος, ἐπίσκοπος, 7,30,2
 Προφητεία, 7,25,26
 Πτολεμαῖος Φιλάδελφος, 7,32,16
 Πτολεμαῖς Πενταπόλεως, 7,6

P

Ρετίκιος Autun, 10,15,19
 Ρώμη, Ρωμαῖοι, 7,1. 7,4-7,9.
 7,11,3. 7,13. 7,15,2. 7,26,1.
 7,28,4. 7,30. 7,32. 8,2,4. 8,9,
 7. 8,14,1-8,14,17. 8,17. 9,1,2ἔἔ
 9,5,2. 9,8,2. 9,9,1-9,9,11. 10,
 2,2. 10,5. 10,7,1. 10,8,4. 10,
 9,6. 18,8,12.
 Ἐπίσκοποι, Κορνήλιος 7,2. Λού-
 κιος 7,2. Στέφανος 7,2. 7,5,3.
 Εὐστός 7,5,3. 7,14. 7,27,1.
 Διονύσιος 7,27,1. 7,30,23. Φή-
 λιξ 7,30,23. 7,32,1. Εὐτυχια-
 νός 7,32,1. Γάιος 7,32,1. Μαρ-
 κελλῖνος 7,32,1.

Σ

Σαβέλλιος, αἵρετικός, Σαβελλιανι-
 σμός, 7,6. 7,26,1
 Σαβῖνος, ἑπαρχὸς Αἰγύπτου, 7,11,
 18
 Σαβῖνος, ἑπαρχὸς πραιτωρίου Μα-
 ξιμίνου, 9,1,2ἔἔ. 9,9α,1-9,9α,10
 Σιδών, 8,13,3ἔ.
 Σικελία, 10,5,23
 Σιλβανός Γάξης, 8,13,5
 Σιλβανός Ἐμίσης, 8,13,3ἔ. 9,6,1
 Σιών 10,4,70
 Σκύθαι 8,14,3
 Σολομών, 10,4,3. 10,4,45
 Σταυρός, 9,9,10ἔ.

Στέφανος Ρώμης, 7,2-7,5
 Στέφανος Λαοδικείας 7,32,22
 Στρατήγιος, ἀξιωματοῦχος, 8,11,
 1. 9,1,6ἔ.
 Σύνναδα, πόλις, 7,7,5
 Συρκοῦσαι, 10,5,21ἔἔ.
 Συρία, 7,5,12. 7,11,26. 7,32,5.
 7,32,8. 8,6,8ἔ.
 Σχολαί, παιδεία, 7,29,2. 7,30,6.
 7,32,30. 8,14,14. 10,4,60
 Σωκράτης Λαοδικείας, 7,32,5

T

Ταρσός, 7,5,1. 7,28,1. 7,30,5
 Τίμαιος Ἀντιοχείας, 7,22,2
 Τιμόθεος, συνοδὸς Διονυσίου Ἀ-
 λεξανδρείας, 7,26,2
 Τριάς, συμβολισμὸς-εἰς ναὸν 10,
 4,65
 Τυραννίων, ἐπίσκοπος μάρτυς, 8,
 13,3ἔ.
 Τύραννος Ἀντιοχείας 7,32,4
 Τύρος, 7,5,1. 7,32,3. 8,7. 8,8. 8,
 13,3ἔ. 9,7,2-9,7,12. 10,4,1

Y

Υμνοί, 7,24,4. 7,30,10ἔ. 8,9,5.
 9,1,11. 10,4,5ἔἔ. 10,9,7

Φ

Φάβιος Ἀντιοχείας, 7,14
 Φαινὼ, πόλις Παλαιστίνης, 8,13,5
 Φαῦστος, πρεσβύτερος Ἀλεξαν-
 δρείας 8,13,7
 Φαῦστος, διάκονος Ἀλεξανδρεί-
 ας, 7,11,3. 7,11,6. 7,11,24ἔἔ.
 Φήλιξ Ρώμης, 7,30,23. 7,32,1
 Φιλέας Θμούεως, 8,9,7. 8,10,1-
 8,10,11. 8,13,7

Φιλήμων, πρεσβύτερος Ρώμης, 7,
5,6. 7,7,1-7,7,5
Φιλόρωμος, μάρτυς, 8,9,7
φιλοσοφία 7,32,6. 7,32,30
Φίλων, 7,32,16
Φιρμιλιανός Καισαρείας, 7,5,1. 7,
5,4. 7,14. 7,28,1. 7,30,3έέ.
Φλάβιος 7,20
Φοινίκη, 7,17. 8,7. 8,8. 9,13,3.
9,5,2. 9,6,1. 10,4,1.
Φρυγία, Φρύγες, 8,11,1έ.
φυλακή, 8,6,8έ. 8,10,9έέ.

X

Χαιρήμων, διάκονος Ἀλεξανδρεί-
ας, 7,11,3. 7,11,6. 7,11,24
χάρισμα, 8,10,3
χειροθεσία, 7,2. 7,32,21
χιλιασμός, 7,24. 7,25,3
Χρῆστος Συρακουσῶν, 10,5,21έέ.

Χρῖσμα, 7,9,3
Χριστιανισμός, Χριστιανοί, 7,15,
2. 7,25,14. 7,30,7. 8,1,2-8,1,
9. 8,2,4. 8,3,4. 8,4,3. 8,10,11.
8,13,7. 8,14,18. 9,5,2. 9,7,9.
9,8,13έ. 9,10,12. 9,11,1έέ. 10,
4,63-10,4,69. 10,8,10
Χριστός, 7,7. 7,17. 7,18. 7,27,2.
7,28,2. 7,29. 7,30. 7,31,1. 8,
10,2. 9,9,10έ. 10,4,10-10,4,18.
10,4,67έέ. 10,4,72.
χωρεπίσκοποι, 7,30,10

Ψ

Ψάλμοι, ᾠσματα, βλ. ὕμνοι
ψυχή, 10,4,55. 10,4,57

Ω

ᾠριγένης, 7,1. 7,14

Α. ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

Ἐναγράφονται αἱ χρονολογίαι τῶν προσώπων τῆς ἱστορουμένης ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου περιόδου συνήθως κατὰ τὴν παραδεδεγμένην σήμερον χρονολογίαν. Εἰς τινὰς περιπτώσεις ἢ χρονολόγησις ἐπιδέχεται διαφοροποίησιν κατὰ ἓν ἢ δύο ἔτη. Πρόσωπα μὴ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου τίθενται ἐντὸς παρενθέσεως.

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ῥώμης	Ἀλεξανδρείας	Ἀντιοχείας Ἱεροσολύμων
44 π.Χ.	Αὐγούστος			
	(- 14 μ.Χ.)			
4 π.Χ.				(Γέννησις Ἰησοῦ Χριστοῦ)
14 μ.Χ.	Τιβέριος (-37)			
29				(Στάρωσις Ἰησοῦ Χριστοῦ)
37	Γάϊος Καλιγούλας (-41)			
41	Κλαύδιος (-54)			
42				Ἰάκωβος (-62)
43				
44				
45				
46				
47				
48				
49				
50				
51				
52				
53				Εὐόδιος
54	Νέρων (-68)			

Ἔτος	Ἀυτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ῥώμης	Ἀλεξαν- δρείας	Ἀντιοχείας Ἱεροσο- λύμων
55				
56				
57				
58				
59				
60				
61				
62			Μάρκος	Συμεών
63			Ἄννιανός	
64				
65				
66				
67				
68	Γάλβας (-69)	Λῆνος		Ἰγνάτιος
69	᾽Οθων (Βιτέλιος) Βε- σπασιανός (-79)			
70				
71				
72				
73				
74				
75				
76				
77				
78				
79	Τίτος (-81)			
80		Ἀνέγκλητος		
81	Δομιτιανός (-96)			
82				
83				
84				
85			Ἀβέλιος	
86				
87				
88				
89				

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ῥώμης	Ἀλεξαν- δρείας	Ἀντιοχείας Ἱεροσο- λύμων
90				
91				
92		Κλήμης		
93				
94				
95				
96	Νέρβας (-98)			
97				
98	Τραϊανὸς (-117)		Κέρδων	
99				
100				
101		Εὐάρεστος		
102				
103				
104				
105				
105				
106				
107				
108				
109		Ἀλέξαν- δρος Α΄	Πρῖμος	
110				
111				
112				Ἰοῦστος Α΄ ¹ Ζακχαῖος
113			Ἡρῶς	Τωβίας
114				Βενιαμὶν Α΄
115				Ἰωακείμ Α΄
116				Βενιαμὶν Β΄
117	Ἀδριανὸς (-138)			Φίλιππος

1. Ἀπὸ τοῦ 112 μέχρι τοῦ 134 ὑπάρχουν στοιχεῖα μόνον διὰ τὴν σει-
ράν, ὅχι δὲ καὶ διὰ τὴν διάρκειαν.

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ρώμης	Ἀλεξαν- δρείας	Ἀντιοχείας Ἱεροσο- λύμων
118				Βενιαμὶν Σενέκας
119		Ξύστος Α΄		Ἰουῆστος Β΄
120			Ἰουῆστος	Λευῆς
121				Ἐφραὶμ Α΄
122				Ἰωσήφ Α΄
123				Ἰούδας
124				
125				
126				
127				
128		Τελεσφόρος		Κορνήλιος
129				
130				
131			Εὐμένης	
132				
133				
134				Μάρκος ¹
135				Κασσιανὸς
136				Πούβλιος Μάξιμος Α΄
137				Ἰουλιανὸς Α΄ Γάϊος Α΄
138	Ἀντωνῖνος (-161)	Ἰγνῖνος		Σύμμαχος
139				Γάϊος Β΄
140				Ἰουλιανὸς Β΄
141				Καπίτων
142		Πῖος		Ἐρως
143				Μάξιμος Β΄
144			Μάρκος Β΄	Ἀντωνῖνος
145				Βάλης
146				Δολιχιανὸς
147				
148				

1. Ἀπὸ τοῦ 134 μέχρι τοῦ 184 ὑπάρχουν στοιχεῖα μόνον διὰ τὴν σει-
ράν· ὄχι δὲ καὶ διὰ τὴν διάρκειαν.

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ρώμης	Ἀλεξαν- δοσίας	Ἀντιοχείας Ἱεροσο- λύμων
149				
150				
151				
152				
153				
154			Κελαδίων	
155				
156				
157		Ἀνίκητος		
158				
159				
160				
161	Μάρκος Αὐρή- λιος (-180)			
162				
163				
164				
165				
166				
167				
168		Σωτήρ	Ἀγριππῖνος	
169				Θεόφιλος
170				
171				
172				
173				
174				
175				
176		Ἐλεύθερος		
177				
178				
179				
180	Κόμμοδος (-192)		Ἰουλιανός	
181				
182				
183				
184				

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ρώμης	Ἀλεξαν- δρείας	Ἀντιοχείας Ἱεροσο- λύμων
185				Νάρκισσος Α΄
186				Μαξιμίνος
187				
188				
189		Βίκτωρ Α΄	Δημήτριος	
190				Σεραπίων
191				
192				
193	Πέρτιναξ (Δίδιος Ἰούλιος) Σεπτίμιος Σε- βῆρος (-211)			
194				
195				
196				
197				
198				
199				
200		Ζεφυρίνος		
201				
202				
203				
204				
205				
206				
207				
208				
209				
210				Δῖος
7 211	Καρακάλλας (Ἄντωνῖνος -217)		Ἀσκληπιά- δης	Γερμανίων Γόρδιος
212				
213				Ἀλέξανδρος
214				
215				
216				
217	Μακρίνος (-218)			

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ρώμης	Ἀλεξαν- δοείας	Ἀντιοχείας Ἱεροσο- λύμων
218	Ἐλχγάβλος (Ἀντωνῖνος-222)	Κάλλιστος Α΄		Φιλητὸς
219		Ἰππόλυτος ἀντίπ.		
220				
221				
222	Ἀλέξανδρος Σεβῆρος (-235)	Οὐρβανὸς Α΄		
223				
224				
225				
226				
227				
228				
229				Ζέβεννος
230		Ποντιανὸς		
231				
232			Ἡρακλᾶς	
233				
234				
235	Μαξιμῖνος (-238)	Ἀντέρως		
236		Φαβιανὸς		
237	(Γορδιανὸς Α΄ -238) (Γορδια- νὸς Β΄ -238)			
7 238	(Πουπιανὸς) (Βαλβῖνος)			
239	Γορδιανὸς Γ΄ (-244)			
240				Βαβύλας
241				
242				
243				
244	Φίλιππος Ἀραψ (-249)			
245				

Ἔτος	Αὐτοκράτορες		Ἐπίσκοποι		
		Ρώμης	Ἀλεξαν- δρείας	Ἀντιοχείας	Ἱεροσο- λύμων
246					
247					
248	Δέκιος (-251)		Διονύσιος		
249					
250					
251	Γάλλος (-253)	Κορνήλιος - Νοβρατιανός			Μαζαβάνης
252				Φάβιος	
253	(Αἰμιλιανός) Βαλεριανός (-260) Γαλλιηνός (-268)	Λούκιος Α΄			
254		Στέφανος			
255				Δημητριανός	
256					
257		Ξύστος Β΄			
258	(Πόστουμος -258)				
259		Διονύσιος			
260	Μακριανός (-261) Κυετός (-262)			Παῦλος	Ἰμένιος
261					
262					
263					
264					
265			Μάξιμος		
266					
267					
268	(Λαυλιανός) Κλαύδιος Β΄ (-270)				
269		Φῆλιξ Α΄			
270	Αύρηλιανός (-275)			Δομνος	
271					
272					
273				Τίμαιος	
274					

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ρώμης	Ἀλεξαν- δρείας	Ἀρτιοχείας Ἱεροσο- λύμων
275	Γάκιτος (-276) Φλωριανός (-276)	Εὐτυχιανός		
276	Πρόβος (-282)			
277				
278				
279				
280				
281				Κύριλλος
282	Κᾶρος (-283) Νουμεριανός (-284) Καρῖνος (-285)		Θεωνᾶς	
283		Γάϊος		
284	Διοκλητιανός (-305)			
285	Μαξιμιανός (-305)			
286				
287				
288				
289				
290				
291				
292				
293	Κωνστάντιος Χλωρός (-306) Γαλέριος (-311)			
294				
295				
296		Μαρκελλῖνος (-304)		
297				
298				Ζαβδᾶς
299				
300			Πέτρος Α΄	
301				Ἑρμών
302				
303				Τυραννίων

Ἔτος	Αὐτοκράτορες	Ἐπίσκοποι		
		Ρώμης	Ἀλεξαν- δρείας	Ἀντιοχείας Ἱεροσο- λίμων
304				
305	Κωνσταντῖνος (-337) Μαξι- μῖνος (-313)			
306	(Σεβῆρος -307) Μαξιμίτιος (-312)			
307	Λικίνιος (-324)			
308		(Μάρκελλος)		(Βιτάλιος)
309		(Εὐσέβιος)		
310				
311		Μιλτιάδης		
312			(Ἀγιλλᾶς)	
313			(Ἀλέξαν- δρος Α')	
314		(Σίλβε- στρος)		(Φιλογό- νιος) (Μακάριος Α')
315				
316				
317				
318				
319				
320				
321				
322				
323				
324	Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ			

Β'. ΕΠΙΣΚΟΠΑΙ *

ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Ἀλεξάνδρεια 2,16,2έ. 2,24. 3,14. 3,21. 4,1. 4,4. 4,5,5.
4,11,6. 4,19. 5,9. 5,22. 6,3,2. 6,26. 6,29,4. 6,35. 7,11,
26. 7,32,30έ.

Ἐρμούπολις 6,36,2.

Θμούις 8,9,7. 8,10,2 - 8,10,11.

Νειλούπολις 6,42,3.

Μή ὀνομαζομένη πόλις ὅπου ἐπίσκοπος ὁ Πηλεὺς 8,13,5.

Μή ὀνομαζομένη πόλις ὅπου ἐπίσκοπος ὁ Νεῖλος 8,13,5.

Μή ὀνομαζομένη πόλις ὅπου ἐπίσκοπος ὁ Ἡσύχιος 8,13,7

Μή ὀνομαζομένη πόλις ὅπου ἐπίσκοπος ὁ Παχύμιος 8,13,7

Μή ὀνομαζομένη πόλις ὅπου ἐπίσκοπος ὁ Θεόδωρος 8,13,7

ΑΡΑΒΙΑ

Βόστρα 6,20,2. 6,33,1έέ. 7,28,1.

ΑΡΜΕΝΙΑ

Μή ὀνομαζομένη πόλις ὅπου ἐπίσκοπος ὁ Μαρουζάνης
6,46,2.

ΑΣΙΑ ¹

Ἐφεσος 3,4,5. 3,23,4. 3,20,9. 3,22,4έέ. 3,36,5. 5,22.

Ἱεράπολις 2,15,2. 3,36,2. 5,26,1.

Λαοδικεῖα 4,26,3. 5,24,5.

Μαγνησία 3,36,5.

Σάρδεις 4,13,8. 4,26,1έ.

Σμύρνη 3,36,1. 3,36,10έ. 4,14,3. 4,15,2 - 4,15,46.

Τράλλεις 3,36,5.

Φιλαδέλφεια 3,36,10. 4,15,45.

ΑΦΡΙΚΗ

Καρχηδών 7,3. 10,5,18. 10,6,1.

*Οἱ ἀριθμοὶ δηλώνουν τὸ βιβλίον, τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν παράγραφον
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

1. Πρόσω Μ. Ἀσία

ΒΙΘΥΝΙΑ

Ἄμαστρις 4,23,6.
Νικομήδεια 4,23,4. 8,6,6. 8,13,1.

ΓΑΛΑΤΙΑ

Ἰκόνιον 6,19,18. 7,7,5. 7,28,1.
Λάριανδα 6,19,18.

ΓΑΛΛΙΑ

Ἀρελάτη 10,5,23.
Λούδουνον 5,1,1. 5,5,8.
Βιεννα 5,1,1.

ΕΛΛΑΣ

Ἀθήνησι 3,4,10. 4,23,3.
Κόρινθος 3,4,10. 4,22,2. 5,22.

ΘΡΑΚΗ

Ἀγχιάλος 5,19,3.
Δεβελτόν 5,19,3.

ΙΤΑΛΙΑ

Ρώμη 2,14,6 - 2,15,1. 3,2. 3,13. 3,15. 3,34. 4,1. 4,4.
4,5,5. 4,10. 4,11,6έ. 4,19. 4,30. 5,πρόλ.1. 5,22. 5,23,3.
6,21,1έ. 6,23,3. 6,29,1. 6,39,1. 7,2. 7,5,3. 7,14. 7,27,
1. 7,30,23. 7,32,1.

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ

Καισάρεια 6,27. 6,46,3. 7,14. 7,28,1. 7,30,3.
Μὴ ὀνομαζομένη πόλις, ὅπου ἐπίσκοπος ὁ Ἀλέξανδρος
6,11,2.

ΚΙΛΙΚΙΑ

Ταρσός 6,46,3. 7,5,1. 7,28,1. 7,30,5.

ΚΡΗΤΗ

Γορτύνη 4,23,5. 4,25.
Κνωσός 4,23,7.

ΛΙΒΥΗ

Βερενίκη 7,26,1.
Πεντάπολις 7,6. 7,26,3.

ΟΣΡΟΗΝΗ

Μὴ ὀνομαζόμεναι πόλεις, δύο τουλάχιστον 5,23,4.

ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Γάζα 8,13,5.
Ἰερουσαλήμ 2,1,2. 3,11. 3,22. 3,35. 4,5,2έέ. 4,6,4. 5,

12,1έ. 5,22. 6,10. 6,11,1έ. 6,39,3. 7,14. 7,19. 7,32,29.
 Καισάρεια 5,22. 5,23,3. 6,8,14. 6,19,17έ. 6,27. 7,5.1.
 7,14. 7,32,21. 7,32,24.

ΠΟΝΤΟΣ

Μη ὀνομαζόμεναι δύο τουλάχιστον πόλεις 4,23,3. 4,23,6.
 εἰς τὴν μίαν ἐπίσκοπος ὁ Γρηγόριος Θεόδωρος, εἰς τὴν
 ἄλλην ὁ Ἀθηνόδωρος 6,30. 7,14. 7,28,1. 7,28,1.
 Εἰς μίαν ἐπίσκοπος ὁ Μελίτιος 7,32,26έ.

ΣΙΚΕΛΙΑ

Συρακοῦσαι 10,5,21 - 10,5,24.

ΣΥΡΙΑ

Ἀντιόχεια 2,3,3. 3,32. 3,36,2. 3,36,15. 4,20. 4,24. 5,19,
 1. 5,22. 6,11,4έ. 6,21,2. 6,23,3. 6,29,4. 6,39,4. 6,46,4.
 7,14. 7,27,1. 7,30,17έ. 7,32,2. 7,32,4.

Ἐμισα 8,13,3έέ.

Λαοδίχεια 6,46,2. 7,5,1. 7,11,26. 7,32,5έ. 7,32,12. 7,
 32,21έέ.

ΦΟΙΝΙΚΗ

Πτολεμαῖς 7,6.

Τύρος 5,25. 7,5.1. 8,13,3έ. 10,4,1.

ΦΡΥΓΙΑ

Ἀπάμεια 5,16,17.

Εὐμένεια 5,16,22. 5,24,4.

Κουμάνη 5,16,17.

Ὀτροῦς 5,16,5.

Σύνναδα 6,19,18. 7,7,5.

Φιλομήλιον 4,15,3 - 4,15,46.

Γ'. ΜΑΡΤΥΡΕΣ

<i>Αὐτοκράτωρ</i>	<i>Τόπος</i>	<i>Μάρτυρες</i>
Τιβέριος	Ἱεροσόλυμα	Στέφανος 2,1,1. 2,1,8.
Κλαύδιος	Ἱεροσόλυμα	Ἰάκωβος ἀπόστολος 2, 1,5. 2,9,1,έέ. 3,5,2.
Νέρων	Ἱεροσόλυμα	Ἰάκωβος Ἀδελφόθεος 2,1,5. 2,23. 3,5,2. 3,11. 4,22.
	Ρώμη	Παῦλος 2,22,2 - 2,22, 7. 2,25,5. 2,25,8. 3,1, 3. 3,36,13. Πέτρος 2,25,5. 2,25,8. 3,1,2. σύζυγος Πέτρου 3,30,2 άνωνυμοι εὐγενεῖς πο- λυάριθμοι 3,17.
Δομιτιανός	Ρώμη	
Τραϊανός	Ἱερουσαλήμ	Συμεών 3,32,1 - 3,32,6
	Ρώμη	Ἰγνάτιος ἐξ Ἀντιοχείας 3,36. Ροῦφος ἐκ Φιλίππων 3,36,13.
	Μ. Ἀσία	Ζώσιμος ἐκ Φιλίππων 3,36,13.
Ἀντωνῖνος Εὐσεβῆς	Ρώμη	Τελεσφόρος 4,10.
Μ. Αὐρήλιος	Σμύρνη	Γερμανικός 4,15,5. Πολύκαρπος 4,14,4. 4, 15,. 5,24,4. Μητρόδωρος 4,15,46. Πιόνιος 4,15,47. Θρασέας 5,18,14. 5,24,4
		Κάρπος 4,15,48
	Πέργαμος	Παπύλος 4,15,48

Αὐτοκρατορῶν	Τόπος	Μάρτυρες
	Ρώμη	Ἄγαθονίκη 4,15,48. Ἰουστῖνος 4,16. 4,29,1έέ. Πτολεμαῖος 4,17,8έέ. Λούκιος 4,17,12έέ.
	Ἀθῆναι	Πούβλιος 4,23,2.
	Λαοδίκεια	Σάγαρις 4,26,3. 5,24,5.
	Λυών, Βιεννα	Βήτριος Ἐπάγαθος 5, 1,9 έ.
		Σάγκτος 5,1,17-5,1,40
		Μάττουρος 5,1,17. 5, 1, 37 έ.
		Ἄτταλος 5,1,17. 5,1, 37. 5,1,43 - 5,1,52.
		Βλανδῖνα 5,1,17έέ. 5, 1,37. 5,1,41έ. 5,1,53έέ.
		Βιβλῖς 5,1,25έ.
		Ποθεινός 5,1,29έ. 5,5,8.
		Ἀλέξανδρος 5,1,49έέ.
		Ποντικὸς 5,1,53έ.
		Ἀλκιβιάδης 5,3,2έ.
		Πολλοὶ ἄλλοι ἀνώνυ- μοι 5,1.
Κόμμοδος	Ἀπάμεια	Γάιος 5,16,22
		Ἀλέξανδρος Εὐμενείας 5,16,22
	Ρώμη	Ἀπολλώνιος 5,21,2έέ.
Σ. Σεβήρος	Ἀλεξάνδρεια	Λεωνίδας 6,1. 6,2,12. Πλούταρχος 6,3,2. 6,4,1 Σερῆνος Α΄ 6,4,2. Σερῆνος Β΄ 6,4,3. Ἡρακλείδης 6,4,3. Ἡρως 6,4,3. Ἡραῖς 6,4,3. Ποταμίαινα 6,5. Βασιλείδης 6,5. Μάρκελλα 6,5,1. Φαβιανὸς 6,39,1.
Δέκιος	Ρώμη	

<i>Αὐτοκράτωρ</i>	<i>Τόπος</i>	<i>Μάρτυρες</i>
	Ἄλεξάνδρεια	Μητρᾶς 6,41,3έ. Κοῦντα 6,41,4. Ἀπολλωνία 6,41,7. Σεραπίων 6,41,8. Ἰουλιανὸς 6,41,15. Κρονίων Εὐνούς 6,41,15 Βησᾶς 6,41,16 Μάκαρ 6,41,17. Ἐπίμαχος 6,41,17. Ἀλέξανδρος 6,41,17. Ἀμμωνάριον Α΄ 6,41,18 Ἀμμωνάριον Β΄ 6,41,18 Μερκουρία 6,41,18 Διονυσία 6,41,18. Ἡρων 6,41,19. Ἀτῆρ 6,41,19. Ἰσίδωρος 6,41,19. Νεμεσίων 6,41,21 Ἀμμων 6,41,22 Ζήνων 6,41,22 Πτολεμαῖος 6,41,22 Ἰγγένης 6,41,22. Θεόφιλος 6,41,22. Ἰσχυρίων 6,42,1. Ἀλέξανδρος Ἱεροσο- λύμων 6,39,2έέ. Βαβύλας Ἀντιοχείας 6,39,4
	Αἴγυπτος	
	Ἱεροσόλυμα	
	Ἀντιόχεια	
Βαλεριανὸς	Καيسάρεια Παλαιστίνης	Πρῖσκος 7,12. Μάλχος 7,12 Ἀλέξανδρος 7,12
Γαλλιηνὸς	Καيسάρεια Παλαιστ. Ρώμη	Μαρῖνος 7,15. Μαρχελλῖνος 7,32,1.
Διοκλητιανὸς	Νικομήδεια	Εὐθήσιος μὴ ὀνομαζόμε- νος 8,5.
Γαλέριος		Πέτρος 8,6,2έ.
Μαξιμῖνος		Ἀνθιμος 8,6,6.

Αὐτοκράτωρ	Τόπος	Μάρτυρες
		Πολλοὶ ἄλλοι ἀνώνυμοι 8,5. 8,6. Δωρόθεος 8,6,1. 8,6,5. Γοργόνιος 8,6,5. Λουκιανὸς 9,6,3. 8,13,2
Διοκλητιανὸς } Γαλέριος } Μαξιμιανὸς }	Καيسάρεια Παλ.	Πάμφιλος 6,32,3. 6,33, 4. 7,32,25. 8,13,6.
	Τύρος	Πέντε Αἰγύπτιοι ἀνώ- νυμοι 8,7.
	Ἐντιόχεια	Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι 8,12,2. Μήτηρ καὶ δύο θυγατέ- ρες 8,12,3. Δύο ἀδελφοὶ 8,12,5. Τυραννίων 8,13,3έ. Ζηνόβιος 8,13,3έ.
	Ἐμεσα	Σιλουανὸς Ἐμέσης 8, 13,3 έ. 9,6,1. Δύο διαπρεπεῖς κήρυ- κες ἀνώνυμοι 9,6,1.
	Φινὸν	Σιλουανὸς Γάζης καὶ 39 ἄλλοι 8,13,5. Πηλεὺς 8,13,5. Νεῖλος 8,13,5.
	Φρυγία	Κώμη ὀλόκληρος 8,11,1 Ἄδαυκτος 8,11,2.
	Καππαδοκία	Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι 8,12,1.
	Πόντος	Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι 8,12,6έ.
	Μεσοποταμία	Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι 8,12,1.
	Ἄραβία	Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι 8,12,1.
	Αἴγυπτος Θηβαῖς	Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι, ἄνδρες, γυναῖκες, παι- διά 8,8. 8,9. 8,13.

<i>Αὐτοκράτωρ</i>	<i>Τόπος</i>	<i>Μάρτυρες</i>
		Πέτρος Ἀλεξανδρείας 7,32,31. 8,13,7. 9,6,2. Φιλόρωμος 8,9,7. Φαῦστος 7,11,26. 8,13,7 Δῖος 8,13,7 Ἀμμώνιος 8,13,7. Φιλέας 8,9,7. 8,10,11. 8,13,7. Ἡσύχιος 8,13,7. Παχύμιος 8,13,7 Θεόδωρος 8,13,7 Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι 8,6,10
	Ἀφρική Μαυριτανία	
Λικίνιος	Πόντος	Πολυάριθμοι ἀνώνυμοι 10,8,15.

Δ'. ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ

<i>Συστήματα</i>	<i>Χρόνος εμφάνισης κατά προσέγγισιν</i>	<i>Ήγείται</i>
Γνωστικισμός	50 - 60	Θέβουθις 4,22,5. Σίμων 2,1,10έ. 2,13 - 2,15,1. 4,22,5. 3,26,1έέ. 4,7,3. 4, 7,2. 4,11,2. Κλεόβιος 4,22,5. Δυσίθεος 4,22,5. Γορθαῖος 4,22,5.
	70	Μένανδρος 3,26,1έέ. 4,7,3έ.
	80	Νικόλαος (;) 3,29.
	90	Κήρινθος 3,28,1 - 3,28,6. 4, 14,6. 7,25,2.
	100	Σατωρνῖνος 4,7,3έ. 4,29,2. 4,29,3.
	120	Καρποκράτης 4,7,9.
	120	Βασιλείδης 4,7,3 έέ.
	140	Βαλεντῖνος 4,10. 4,11,1. 4, 14,5. 4,29,3. 4,30,3. 4,10 - 4,11,3. 5,20,1. 6,18,1.
	145	Μᾶρκος 4,11,4έ.
	160	Ἄπελλῆς 5,13,2 - 5,13,9 Φιλομένης 5,13,2. Ποτῖτος 5,13,3. Βασιλικός 5,13,3. Συνέρως 5,13,4.
	165	Τατιανός 4,29,6έ. 4,16,7έέ. 4,29,1έ. 5,13,1. 5,13,8. 5, 28,4. 5,13,7.
	175	Σεβῆρος 4,29,4.
	190	Βαρδесάνης 4.30.
	220	Ἄμβρόσιος 6,18,1. 6,23,1έ. 6,28.

Συστήματα	Χρόνος ἐμφανίσεως κατὰ προσέγγισιν	Ἡγέται
Δυναρχικοὶ	135	Κέρδων 4,10. 4,11,1έ.
	140	Μαρκίων 4,10. 4,11,1έ. 4, 11,8έ. 4,23,4. 4,14,5έέ. 4, 15,46. 4,24,4. 4,25. 4,29, 2έ. 5,8,9. 5,13,1έέ.
Μανιχαῖοι	240	Μάνης 7,31.
Φρυγική	160	Μοντανός 4,27. 5,14. 5,16, 7 - 5,16,12. 5,17,4. 5,16,13 έέ. 5,3,4. 5,16,12. 5,16,22. 5,18,1έέ. 5,18,12.
	170	Ἄλκιβιάδης 5,3,4. Θεόδοτος 5,3,4. 5,16,14έ. Μαξιμίλλα 5,14. 5,16,9. 5, 16,13έέ. 5,18,13. 5,17,4. Πρίσκιλλα 5,14. 5,18,3. 5,19,3 Θεμίσων 5,16,17. 5,18,5. Ἄλέξανδρος 5,18,6 έέ.
	185	Φλωρίνος 5,15. 5,20,1-5,20,8 Βλάστος 5,15. 5,20,1.
	190	Μιλτιάδης 5,16,3.
	200	Πρόκλος 2,25,6. 6,20,3.
Ἐβιωναῖοι	170	Σύμμαχος 5,12,2.
Ἐλκεσαῖται	190	6,38
Υἱοθετισταὶ	190	Θεόδοτος Σκυτεὺς 5,28,6. 5,28,9
Μοναρχιανοὶ	210	Ἄσκληπιόδοτος 5,28,9 Θεόδοτος Τραπεζίτης 5,28,9 Νατάλιος 5,28,8 - 5,28,12
	225	Ἄρτέμων 5,28. 7,30,16έ.
	240	Ἄσκληπιάδης 5,28,16. Ἐρμόφιλος 5,28,17 Ἀπολλωνιάδης 5,28,17
	240	Βήρυλλος 6,20,2. 6,33,1έέ.
	260	Παῦλος Σαμοσατεὺς 5,28,1. 7,27,1έ. 7,28,1έ. 7,29,1έ. 7,

<i>Συστήματα</i>	<i>Χρόνος ἐμφανίσεως κατὰ προσέγγισιν</i>	<i>Ἦγείται</i>
		7,30,1. - 7,30,19. 7,32,5. 7,32,21.
Τροπικοί Μονορχιανοὶ	220	Σαβέλλιος 7,6. 7,26,1.
Καθαροὶ	250	Νοβατιανὸς 6,43,1 - 6,43,21. 6,45. 6,46,3. 7,4 - 7,5,2. 7,7,6 - 7,8.
Χιλισταὶ	250	Νέπως 7,24,1έέ. 7,24,9. Κορακίων 7,24,9.

Ε'. ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

Εἰς ὅσας περιπτώσεις δὲν παρατίθεται ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ὁ τίτλος τοῦ συγγράμματος, καὶ οὗτος ἐξ ἄλλου εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν, τίθεται πρὸ τῆς ἐνδεικτικῆς φράσεως μία παῦλα. Δὲν ἀναφέρονται τὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

1. Ἑλληνες Ἐθνικοὶ καὶ Ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι

ΗΡΩΔΗΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ

Ἐπιστολαὶ 62 πρὸς Ἰώσηπον 3,10,11.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

Περὶ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου 7,22,6.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

Περὶ φύσεως 10,4,11.

ΙΩΣΗΠΟΣ

Περὶ ἀρχαιότητος Ἰουδαίων (= Κατὰ Ἀπίωνος) 3,9,4.

Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία 1,5,4. 1,5,5. 1,8,5. 1,9,2. 1,10,4. 1,11,4.
2,5,2. 2,10,2. 2,20,1. 2,23,21. 3,9,3. 3,10,7έ.

Περὶ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου 1,5,6. 1,8,4. 1,8,9. 2,6,4. 2,8,1. 2,21,3.
3,6,1. 3,9,3.

Περὶ αὐτοκράτορος λογισμὸν ἢ Μακκαβαϊκὸν (ψευδεπίγρ.) 3,10,6.

ΚΕΛΣΟΣ

Λόγος ἀληθῆς 6,36,2.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ

Κατὰ Χριστιανῶν 6,19,9.

ΦΙΛΩΝ

Ἀλληγοραὶ νόμων ἱερῶν 2,18,1.

Ἀλέξανδρος ἢ περὶ τοῦ λόγον ἔχειν τὰ ἄλογα ζῶα 2,18,6.

Ἑρμηνεῖαι τῶν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ἑβραϊκῶν ὀνομάτων 2,18,7.

Ζητήματα καὶ λύσεις εἰς τὴν ἐξοδὸν 2,18,5.

Περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἄθλων τοῖς δὲ πονηροῖς ἐπιτημίων καὶ ἄρῶν 2,18,5.

Περὶ ἀποικίας καὶ βίου σοφοῦ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην τελειωθέντος ἢ νόμων ἀγράφων 2,18,4.

Περὶ ἀρετῶν 2,6,3. 2,18,8 (= Πρεσβεῖα πρὸς Γάϊον).

Περὶ τῶν τριῶν ἀρετῶν 2,18,2.

- Περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν 2,18,7.
 Περὶ γεωργίας 2,18,2.
 Περὶ γιγάντων ἢ περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον 2,18,4.
 Περὶ τῶν δέκα λογίων 2,18,5.
 Περὶ διαθηκῶν 2,18,3.
 Περὶ τοῦ δοῦλον εἶναι πάντα φαῦλον 2,18,6.
 Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι 2,18,6.
 Περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζώων 2,18,5
 Περὶ Ἰουδαίων 2,18,6.
 Περὶ τοῦ τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος 2,18,2.
 Περὶ μέθης 2,18,2.
 Περὶ τῶν μετονομαζομένων 2,18,3.
 Περὶ τοῦ κατὰ Μωυσέα θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὄνειρους 2,18,4.
 Περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὐχεταὶ καὶ καταρᾶται 2,18,2.
 Περὶ τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου 2,18,2.
 Περὶ τῶν προκειμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἄθλων τοῖς δὲ
 πονηροῖς ἐπιτιμίων καὶ ἀρῶν 2,18,5.
 Περὶ προνοίας 2,18,6.
 Περὶ συγχύσεως διαλέκτων 2,18,2.
 Περὶ τῆς σκηνῆς 2,18,5.
 Περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς 2,18,2.
 Περὶ φυγῆς καὶ εὐρέσεως 2,18,2.
 Πολιτικὸς 2,18,6.
 Πρεσβεία πρὸς Γάϊον 2,5,1. 2,5,6. 2,18,8.

2. Χριστιανοὶ Συγγραφεῖς

ΑΓΡΙΠΠΑΣ ΚΑΣΤΩΡ

Κατὰ Βασιλείδου Ἐλεγχος 4,7,6.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀντιοίτας 6,11,3.

Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀντιοχεῖς 6,11,5.

Ἐπιστολὴ πρὸς Δημήτριον (:) 6,19,17έ.

Ἐπιστολὴ πρὸς Ὠριγένην 6,14,8έ.

ΑΜΜΩΝΙΟΣ

Περὶ τῆς Μωυσέως καὶ Ἰησοῦ συμφωνίας 6,19,10.

ΑΝΑΤΟΛΙΟΣ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ

Κανόνες περὶ Πάσχα 7,32,13 - 7,32,19.

Ἀριθμητικαὶ εἰσαγωγαὶ 7,32,20.

ΑΠΕΛΛΗΣ

Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τοῦ νόμου Μωυσέως 5,13,9.

ΑΠΙΩΝ

Περὶ τῆς ἑξαήμερου 5,27

ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΣ ΙΕΡΑΠΟΛΕΩΣ

Ἀπολογία 4,26,1. 4,27.

Πρὸς Ἕλληνας 4,27.

Περὶ ἀληθείας 4,27.

Πρὸς Ἰουδαίους 4,27.

— Κατὰ τῆς τῶν Φρυγῶν αἰρέσεως 4,27. 5,16,1. 5,19,2..

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

— Ἐλεγχος κατὰ τῆς αἰρέσεως τῶν Φρυγῶν 5,18,1.

ΑΡΙΣΤΕΪΔΗΣ

Ἀπολογία 4,3,3.

ΑΡΑΒΙΑΝΟΣ

— Ὑπόθεσις 5,27

ΑΣΤΕΡΙΟΣ ΟΥΡΒΑΝΟΣ

— Συλλογὴ προφητικῶν μοντανιστικῶν 5,16,17.

ΒΑΚΧΥΛΛΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Ἐπιστολὴ περὶ Πάσχα 5,23,4.

ΒΑΡΔΕΣΑΝΗΣ

Διάλογος 4,30,1

Περὶ εἰμαρμένης 4,30,2

ΒΑΡΝΑΒΑ

Ἐπιστολὴ 3,25,4. 6,13,6

ΒΗΡΥΛΛΟΣ ΒΟΣΤΡΑΣ

— Συλλογὴ πραγματειῶν 6,20,2

— Συλλογὴ ἐπιστολῶν 6,20,2

ΓΑΪΟΣ

Διάλογος πρὸς Πρόκλον 2,25,6. 3,28,1. 3,31,4. 6,20,3

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΡΩΜΗΣ

Ἐπιστολὴ πρὸς Διονύσιον Ἀλεξανδρείας 7,5,6.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Ἀμάστρεως 4,23,6.

Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀθηναίους 4,23,2.

- Ἐπιστολή πρὸς Χρυσοφόραν 4,23,13.
- Ἐπιστολή πρὸς Ἐκκλησίαν Γορτύνης 4,23,5.
- Ἐπιστολή πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς Κνωσοῦ 4,23,7.
- Ἐπιστολή πρὸς Λακεδαιμονίους 4,23,2.
- Ἐπιστολή πρὸς Ἐκκλησίαν Νικομηδείας 4,23,4.
- Ἐπιστολή πρὸς Ρωμαίους 2,25,8. 4,23,8.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- Ἐξήγησις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ 7,26,3.
- Περὶ φύσεως, 7,26,2
- Περὶ ἐπαγγελιῶν 3,28,3. 7,24,1έέ.
- Περὶ πειρασμῶν 7,26,2
- Συγγράμματα κατὰ Σαβελλίου 7,26,1.
- Ἐπιστολή πρὸς Διονύσιον Ρώμης (πρεσβύτερον ἀκόμη) 7,5,6. 7,7,6
- Ἐπιστολή πρὸς Διονύσιον Ρώμης περὶ Λουκιανοῦ 7,9,6.
- Ἐπιστολή πρὸς Στέφανον 7,2. 7,4.
- Ἐπιστολή πρὸς Φιλήμονα 7,5,6. 7,7.
- Ἐπιστολή πρὸς Εὐστον 7,5,3 - 7,6.
- Ἐπιστολή Β' πρὸς Εὐστον 7,9.
- Ἐπιστολή πρὸς Εὐστον καὶ Ἐκκλησίαν Ρώμης 7,9,6.
- Ἐπιστολή πρὸς Ἀμμωνα κατὰ Σαβελλίου 7,26,1.
- Ἐπιστολή πρὸς Εὐφράνορα, Ἀμμωνα καὶ Εὐπορον 7,26,1.
- Ἐπιστολή πρὸς Τελεσφόρον 7,26,1.
- Ἐπιστολή πρὸς πιστοὺς Ἀλεξανδρείας 7,21,1.
- Ἐπιστολή πρὸς ποιμνιον αὐτοῦ περὶ μετανοίας 6,46,2.
- Ἐπιστολή πρὸς συμπρεσβυτέρους Ἀλεξανδρείας 7,20.
- Ἐπιστολή πρὸς τὴν σύνοδον Ἀντιοχείας 7,27,2. 7,30,3.
- Ἐπιστολή πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Ἀρμενείας περὶ μετανοίας 6,46,2.
- Ἐπιστολή πρὸς Βασιλείδην 7,26,3.
- Ἐπιστολή πρὸς Κόλωνα Ἐρμουπόλεως περὶ μετανοίας 6,46,2.
- Ἐπιστολή πρὸς Κορνήλιον 6,46,3.
- Ἐπιστολή πρὸς Αἰγυπτίους περὶ μετανοίας 6,46,1.
- Ἐπιστολή πρὸς Ἑρμάμμωνα 7,1. 7,10. 7,22,12.
- Ἐπιστολή τοῖς ἀδελφοῖς Ἀλεξανδρείας 7,22,1 - 7,22,10
- Ἐπιστολή πρὸς Φάβιον 6,41. 6,44.
- Ἐπιστολή πρὸς Γερμανὸν 6,40,1. 7,11,1.
- Ἐπιστολή πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Λαοδικείας περὶ μετανοίας 6,46,2.
- Ἐπιστολή πρὸς Νοβᾶτον (= Νοβατιανὸν) 6,45 - 6,46,2.
- Ἐπιστολή πρὸς Ὠριγένην περὶ μαρτυρίου 6,46,2.
- Ἐπιστολή πρὸς Ρωμαίους περὶ εἰρήνης 6,46,5.

- Ἐπιστολή πρὸς Ρωμαίους διχωνική δι' Ἰππολύτου 6,46,5.
 Ἐπιστολή πρὸς Ρωμαίους περὶ μετανοίας 6,46,5.
 Ἐπιστολή α' πρὸς τοὺς ὁμολογητὰς Ρώμης 6,46,5.
 Ἐπιστολή β' πρὸς τοὺς ὁμολογητὰς Ρώμης 6,46,5.
 Ἐπιστολή γ' πρὸς τοὺς ὁμολογητὰς Ρώμης 6,46,5.
 Ἐπιστολή περὶ ἀσκήσεως 7,22,11.
 Ἐπιστολή περὶ σαββάτου 7,22,11.
 Ἐορταστικὴ ἐπιστολή πρὸς Δομέτιον καὶ Δίδυμον 7,11,20. 7,20.
 Ἐορταστικὴ ἐπιστολή πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Αἰγύπτου 7,22,11.
 Ἐορταστικὴ Ἐπιστολή πρὸς Φάβιον 7,20.
 Ἐορταστικὴ Ἐπιστολή πρὸς Ἰέρικκα 7,21.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

- Ἐπιστολή πρὸς Βλάστον περὶ σχίσματος 5,20,1.
 Ἐπιστολή πρὸς Φλωρεῖνον περὶ μοναρχίας 5,20,1.
 Ἐπίδειξις ἀποστολικοῦ κηρύγματος 5,26.
 Διαλέξεις 5,26.
 Πρὸς Ἕλληνας περὶ ἐπιστήμης 5,26.
 Πρὸς αἵρέσεις (= Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως) 2,13,5. 3,18,2. 3,23,3. 3,26,6. 4,11,2. 4,14,2. 4,18,9. 4,29,1.
 - Κατὰ Μαρκίωνος 4,25
 Περὶ ὕδατος 5,20,1.

ΕΡΜΑΣ

- Ποιμὴν 3,3,6. 3,25,4.

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Χρονικὰ κανόνες 1,1,6.
 Ἱστορία ἐκκλησιαστικὴ πολλαχοῦ.
 Προφητικὰ ἐκλογαὶ (Στοιχειώδης εἰσαγωγή) 1,2,27.
 Πανηγυρικὸς ἐπὶ ἐγκαινίοις ναοῦ Τύρου 10,4,2.
 Ἀρχαίων μαρτύρων συναγωγή 4,15,47. 5, πρόλ. 2. 5,4,3.
 Ἀπολογία Ὠριγένους (μετὰ τοῦ Παμφίλου) 6,23,4. 6,33,4. 6,36,4

ΗΓΗΣΙΠΠΟΣ

- Ὑπομνήματα 2,23,3. 2,23,8. 4,8,2. 4,22,1.

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ

- Εἰς τὸν ἀπόστολον 5,27

ΗΡΩΔΗΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ

- Πρὸς Ἰώσηπον 62 ἐπιστολαὶ 3,10,11.

ΘΕΜΙΣΩΝ

— Ἐπιστολή καθολική 5,18,5.

ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΣ

Ἐπιστολή 6,19,17ε.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Πρὸς Αὐτόλυκον 4,24.

Πρὸς τὴν αἵρεσιν Ἑρμογένους 4,24.

Κατὰ Μαρκίωνος 4,24

— Κατηχητικὰ βιβλία 4,24.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ἐπιστολή πρὸς Ἐφεσίους 3,36,5.

Ἐπιστολή πρὸς Μαγνησιεῖς 3,36,5.

Ἐπιστολή πρὸς Τραλλιανούς 3,36,5.

Ἐπιστολή πρὸς Ρωμαίους 3,36,6.

Ἐπιστολή πρὸς Πολύκαρπον Σμύρνης 3,36,10.

Ἐπιστολή πρὸς Σμυρναίους 3,36,10.

Ἐπιστολή πρὸς Φιλαδελφεῖς 3,36,10.

ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ

Κεστοὶ 6,31,1

Χρονογραφίαι 6,31,2.

Ἐπιστολή πρὸς Ἀριστείδην 1,7,1. 6,31,3.

Ἐπιστολή πρὸς Ὠριγένην 6,31,1.

ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ

Περὶ ψυχῆς 4,18,5.

Ἀπολογία 4,8,3. 4,11,11. 4,16,2. Α' Ἀπολογία 2,13,2. 4,17,1.

4,18,2. Β' Ἀπολογία 4,16,1. 4,18,2.

Λόγος πρὸς Ἕλληνας 4,18,3.

Κατὰ Μαρκίωνος 4,11,8. 4,18,9.

Περὶ μοναρχίας Θεοῦ 4,18,4.

Ψάλτης 4,18,5.

Πρὸς Ἕλληνας ἔλεγχος 4,18,4.

Διάλογος πρὸς Ἰουδαίους (= Πρὸς Τρύφωνα) 4,18,6

ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ

Εἰς τὴν ἑξαήμερον 6,22.

Εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον 6,22.

Εἰς τὸ Ἄσμα 6,22.

Εἰς μέρη τοῦ Ἰεζεκιήλ 6,22.

Περὶ τοῦ Πάσχα 6,22.
 Πρὸς Μαρκίωνα 6,22
 Πρὸς ἀπάσας τὰς αἵρέσεις 6,22.

ΚΑΝΔΙΔΟΣ

Περὶ τῆς Ἑξαήμερου 5,27.

ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ

Χρονογραφία 6,13,7.

ΚΛΗΜΗΣ ΡΩΜΗΣ

Διάλογοι Πέτρου καὶ Ἀπίωνος 3,38,5
 Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α' 3,16. 3,18,1. 4,22,1. 4,23,11. 6,13,6
 Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους Β' 3,38,4.

ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ

Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας 6,13,3.
 Παιδαγωγὸς 6,13,3.
 Στρωματεῖς 6,13,1.
 Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος 3,23,5. 6,13,3.
 Ὑποτυπώσεις 6,13,2.
 Περὶ τοῦ Πάσχα 6,13,3.
 Περὶ νηστείας διάλεξις 6,13,3.
 Περὶ καταλαλιᾶς διάλεξις 6,13,3.
 Προτρεπτικὸς εἰς ὑπομονὴν ἢ πρὸς τοὺς νεωστὶ βαπτισμένους
 6,13,3.
 Κανὼν ἐκκλησιαστικὸς ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαϊζόντας 6,13,3.

ΚΟΔΡΑΤΟΣ

Ἀπολογία 4,3,1.

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΡΩΜΗΣ

Ἐπιστολὴ πρὸς Φάβιον 6,43,3εε.
 Ἐπιστολὴ περὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου 6,43,4.
 Ἐπιστολὴ περὶ Νοβατιανοῦ 6,43,4.
 Ἐπιστολὴ πρὸς Διονύσιον Ἀλεξανδρείας κατὰ Νοβατιανοῦ 6,46,3.

ΜΑΞΙΜΟΣ

Πόθεν ἡ κακία καὶ περὶ τοῦ γενητῆν ὑπάρχειν τὴν ὕλην 5,27.

ΜΕΛΙΤΩΝ

Περὶ τοῦ Πάσχα 4,26,2. 4,26,3.
 Περὶ πολιτείας καὶ προφητῶν 4,26,2.
 Περὶ Ἐκκλησίας 4,26,2.
 Περὶ κυριακῆς 4,26,2.

- Περὶ πίστεως ἀνθρώπου 4,26,2.
 Περὶ πλάσεως 4,26,2.
 Περὶ ὑπακοῆς πίστει τῶν αἰσθητηρίων 4,26,2.
 Περὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἐνώσεως 4,26,2.
 Περὶ λουτροῦ 4,26,2.
 Περὶ ἀληθείας 4,26,2.
 Περὶ πίστεως καὶ γενέσεως Χριστοῦ 4,26,2.
 Περὶ προφητείας 4,26,2.
 Περὶ ψυχῆς καὶ σώματος 4,26,2.
 Περὶ φιλοξενίας 4,26,2.
 Κλείς 4,26,2.
 Περὶ τοῦ διαβόλου καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου 4,26,2.
 Περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ 4,26,2.
 Ἀπολογία (πρὸς Ἀντωνῖνον βιβλίδιον) 4,26,1. 4,26,2.
 Ἐκλογαὶ 4,26,12.

ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ

- Ἀπολογία 5,17,5.
 Πρὸς Ἕλληνας 5,17,5.
 Πρὸς Ἰουδαίους 5,17,5.
 — Κατὰ τῆς φρυγικῆς αἵρέσεως 5,17,1.

ΜΟΔΕΣΤΟΣ

- Κατὰ Μαρκίωνος 4,25

ΜΟΥΣΑΝΟΣ

- Πραγματεία περὶ Ἐγκρατιτῶν 4,28.

ΝΕΠΩΣ

- Ἐλεγχος Ἀλληγοριστῶν 7,24,2.

ΠΑΠΙΑΣ

- Ἐξηγήσεις λογίων Κυριακῶν 3,39,1.

ΠΙΝΥΤΟΣ ΚΝΩΣΟΥ

- Ἐπιστολὴ πρὸς Διονύσιον Κορίνθου 4,23,8.

ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

- Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους 3,36,13. 4,14,8έ.

ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ ΕΦΕΣΟΥ

- Ἐπιστολὴ πρὸς Βίκτωρα 3,31,2. 5,24,1.

ΡΟΔΩΝ

- Ἐπιλύσεις προβλημάτων Γραφῶν 5,13,8.

ΣΕΣΤΟΣ

Περὶ ἀναστάσεως 5,27

ΣΕΡΑΠΙΩΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ἐπιστολὴ πρὸς Δόμνον 6,12,1.

Ἐπιστολαὶ πρὸς Πόντιον καὶ Καρκαδὸν 6,12,1.

Περὶ τοῦ κατὰ Πέτρον Εὐαγγελίου 6,12,2.

Ἄλλαι ἐπιστολαὶ 6,12,1.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΩΜΗΣ

Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Συρίαῖς καὶ Ἀραβίᾳ 7,5,2.

ΣΩΤΗΡ ΡΩΜΗΣ

Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους 4,23,11.

ΤΑΤΙΑΝΟΣ

Διαττεσσάρων Εὐαγγέλιον 4,29,6.

Λόγος πρὸς Ἕλληνας 4,16,7. 4,29,7. 6,13,7.

Προβλήματα περὶ ἐπικρύψεως τῶν Γραφῶν 5,13,9.

ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΟΣ

Ἀπολογία ὑπὲρ Χριστιανῶν 2,2,4. 3,33,3.

ΦΙΛΕΑΣ ΘΜΟΥΕΩΣ

Ἐπιστολὴ πρὸς Θμουίτας 8,10,1 - 8,10,11.

ΦΙΛΗΜΩΝ

Ἐπιστολὴ πρὸς Διονύσιον Ἀλεξανδρείας 7,5,6.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΓΟΡΤΥΝΗΣ

— Κατὰ Μαρκίωνος 4,25.

ΩΡΙΓΕΝΗΣ

Κατὰ Κέλσου 6,36,2.

Προτρεπτικὸς πρὸς μαρτύριον 6,28.

Περὶ ἀρχῶν 6,24,2.

Περὶ ἀναστάσεως 6,24,2.

Στρωματεῖς 6,24,2.

Ἐπόμνημα εἰς τὴν Γένεσιν 3,1,1. 6,24,2.

Ἐπόμνημα εἰς τὸν πρῶτον ψαλμὸν 6,25,1έ.

Ἐπόμνημα εἰς τοὺς εἰκοσιπέντε πρώτους ψαλμοὺς 6,24,2.

Ἐπόμνημα εἰς τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων 6,32,2.

Ἐπόμνημα εἰς τὸν Ἡσαΐαν 6,32,1.

Ἐπόμνημα εἰς τοὺς Θρήνους 6,24,2.

Ἐπόμνημα εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ 6,32,1έ.

Ἐπόμνημα εἰς τοὺς Δώδεκα προφῆτας 6,36,2.

Ἐπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον 6,25,3. 6,36,2.

- Ἑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγέλιον 6,24,1. 6,25,7. 6,28.
 Ὀμιλίαι εἰς τὸν ὀγδοηκοστὸν πρῶτον ψαλμὸν 6,38.
 Ὀμιλίαι εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους 6,25,11.
 Ἐπιστολὴ πρὸς Φαβιανὸν 6,36,4.
 Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰούλιον Ἀφρικανὸν 6,31,1.
 Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον 6,36,3.
 Ἐπιστολὴ πρὸς Σεβῆρον 6,36,3.

3. Συλλογικὰ καὶ Ἀνώτεμα Ἔργα

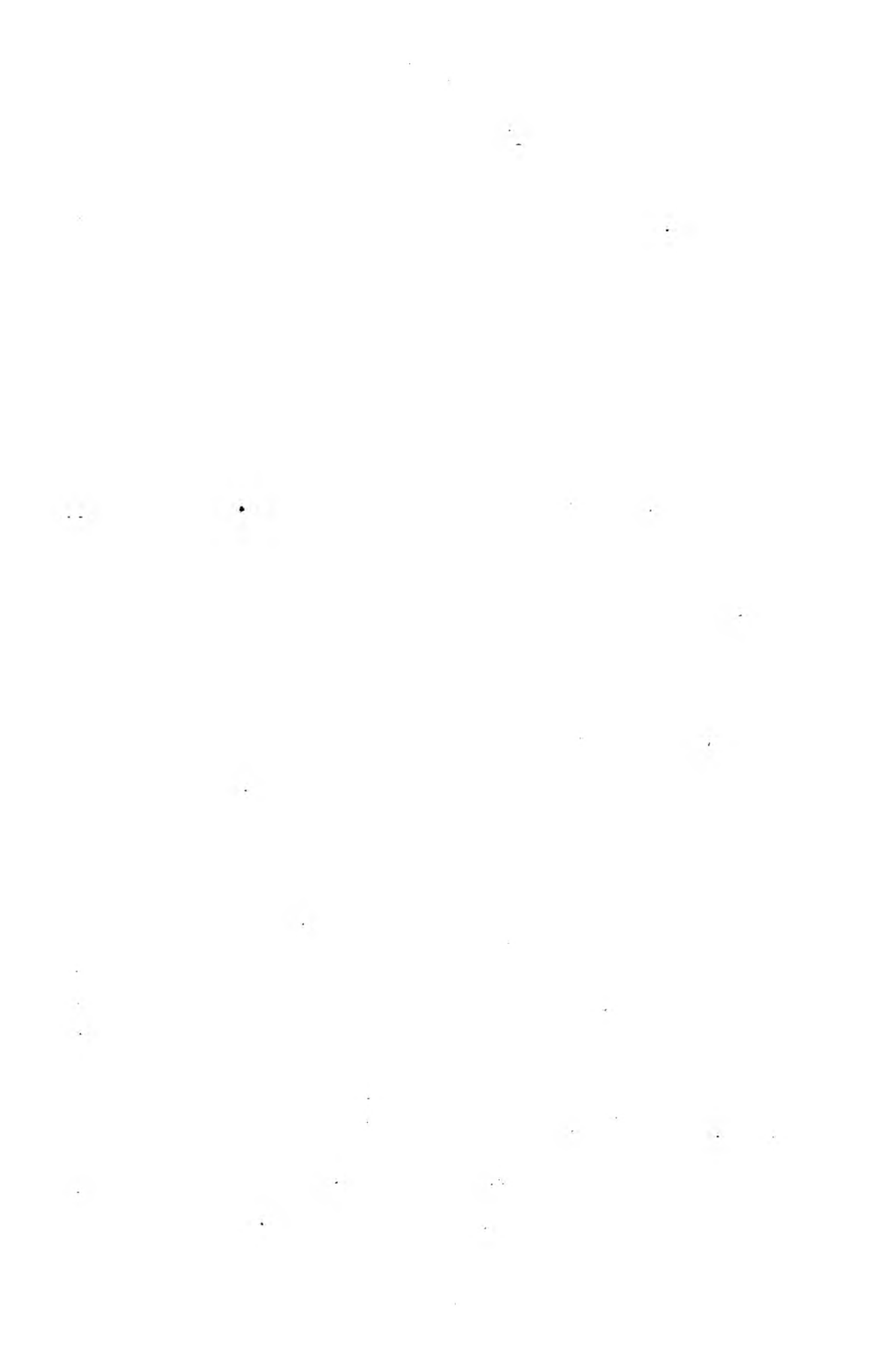
- Διδαχὴ Ἀποστόλων 3,25,4.
 Πράξεις Πιονιοῦ 4,15,47.
 Πρεσβυτέρου τινὸς ὑπομνήματα 5,8,8.
 Ἐπιστολὴ Ἐκκλησιῶν Γαλατίας περὶ Πάσχα 5,23,3.
 Ἐπιστολὴ Ἐκκλησίας Σμύρνης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Φιλομηλίου
 (Μαρτύριον Πολυκάρπου) 4,15,2ε. 4,15,46.
 Ἐπιστολὴ ἐπισκόπων Ὀσροηνῆς περὶ Πάσχα 5,18,3.
 Ἐπιστολὴ ἐπισκόπων Παλαιστίνης περὶ Πάσχα 5,23,3. 5,25.
 Ἐπιστολὴ ἐπισκόπων Πόντου περὶ Πάσχα 5,23,3.
 Ἐπιστολὴ συνόδου ἐπισκόπων ἐν Ρώμῃ περὶ Πάσχα 5,23,3.
 Ἐπιστολὴ συνόδου Ἀντιοχείας πρὸς Διονύσιον Ρώμης καὶ Μαξι-
 μου κατὰ Πύλλου Σαμοσατέως 7,30,1.

4. Ἀπόκρυφα καὶ Ψευδεπίγραφα

- Ἀβγάρου τοπάρχου ἐπιστολὴ πρὸς Ἰησοῦν 1,13,6.
 Ἀπάντησις Ἰησοῦ πρὸς Ἀβγαρον 1,13,10.
 Συριακὴ διήγησις περὶ κηρύγματος Θαδδαίου 1,13,11.
 Ἀποκάλυψις Πέτρου 3,3,2. 3,25,4.
 Εὐαγγέλιον καθ' Ἑβραίους 3,27,4. 3,39,17. 4,22,8.
 Εὐαγγέλιον Θωμᾶ 3,25,6.
 Εὐαγγέλιον Ματθίου 3,25,6.
 Εὐαγγέλιον κατὰ Πέτρον 3,3,2. 3,25,6. 6,12,2.
 Εὐαγγέλιον συριακὸν 4,22,8.
 Κήρυγμα Πέτρου 3,3,2.
 Πράξεις Ἀνδρέου 3,25,6.
 Πράξεις Ἰωάννου 3,25,6.
 Πράξεις Κάρπου, Παπύλου καὶ Ἀγαθονίκης 4,15,48.
 Πράξεις Παύλου 3,3,5. 3,25,4.
 Πράξεις Πιλάτου 9,5,1. 9,7,1. 1,9,3. 1,9,9. Ἀναφορὰ Ἐτιβερίου 2,2,1.

19,23	6,41,12	16,2	5,1,15
21,42	10,4,21	17,12	5,1,51
24,19 - 21	3,7,1	18,13· 24· 28	1,10,6
26,3· 51	1,10,6		
28,19	3,5,2		
		Π ρ ᾶ ξ ε ι ς	
	Μ ᾶ ρ κ ο ς	1,23· 24	3,39,10
		2,3	10,4,66
1,14	3,24,11	2,25	2,17,6
5,25	7,18,1	4,34· 35	2,17,6
12,10	10,4,21	5,14	7,11,5
		5,37	1,5,3
	Λ ο υ κ ᾶ ς	7,60	5,2,6
		11,29· 30	2,12,2
1,52	10,4,8	12,1· 2	2,9,1
1,67	5,1,10	12,25	7,25,15
3,1	1,10,1	13,3	7,25,16
3,2	1,10,2	13,5	7,25,15
3,19· 20	3,24,10	15,41	6,11,6
3,23	1,10,1	17,34	4,23,3
3,23· 24	1,7	18,2· 18· 19· 23	2,18,9
8,43	7,18,1	21,8· 9	3,31,5
19,42 - 44	3,7,4	21,38	2,21,3
20,17	10,4,21		
21,20· 23· 24	3,7,5	Π ρ ὸ ς Ρ ω μ α ί ο υ ς	
		8,18	5,1,6
	Ἰ ω ἄ ν ν η ς	15,19	2,18,9
1,1	1,2,3		3,1
	7,25,18		6,25,7
1,3	1,2,3		
1,14	7,25,18	Α' π ρ ὸ ς Κ ο ρ ι ν θ ῖ ο υ ς	
2,11	3,24,11	2,9	10,4,70
3,23· 24	3,24,11	5,3	7,11,12
4,18· 19	1,3,13		
5,19	10,4,25,	Β' π ρ ὸ ς Κ ο ρ ι ν θ ῖ ο υ ς	
11,49	1,10,6	6,2	7,11,21
13,23	3,23,1		
	5,24,3	Π ρ ὸ ς Γ α λ ᾶ τ α ς	
	7,25,12		
14,26	5,16,12	1,19	2,1,5

2,1· 9· 13	1,12,1	Π ρ ό ς Ἑ β ρ α ί ο υ ς	
2,11	1,12,2	8,5	1,2,2
		12,6	10,4,33
Π ρ ό ς Ἑ φ ε σ ί ο υ ς			
2,20	8,10,2	Α' Π έ τ ρ ο υ	
		2,7	10,4,21
Π ρ ό ς Φ ι λ ι π π η σ ί ο υ ς		5,13	2,15,2
2,6	5,2,1		6,25,5
2,6 - 8	8,10,2		
		Α' Ἰ ω ά ν ν ο υ	
Π ρ ό ς Κ ο λ ο σ σ α ε ῖ ς		1,1	7,25,8
4,3	7,11,13		7,25,10
		1,2· 3	7,25,19
Α' Π ρ ό ς Τ ι μ ό θ ε ο ν		1,14	7,25,18
3,15	10,4,7		
		Β' Ἰ ω ά ν ν ο υ	
Β' π ρ ό ς Τ ι μ ό θ ε ο ν		1	7,25,11
4,6	2,22,5		
4,11	2,22,6	Γ' Ἰ ω ά ν ν ο υ	
4,16	2,22,6	1	7,25,11
4,16· 17	2,22,3		
4,18	2,22,5	Ἄ π ο κ ά λ υ ψ ι ς Ἰ ω ά ν ν ο υ	
4,21	5,6,1		
		1,1· 2	7,25,9
Π ρ ό ς Τ ί τ ο ν		1,4	7,25,10
		1,9	7,25,11
3,10	4,4,10	13,5	7,10,2
		13,18	5,8,5
Π ρ ό ς Φ ι λ ή μ ο ν α		22,7· 8	7,25,6
			7,25,11
4,3	3,15,1	22,11	5,1,58

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ζ΄

	σελις
α' Περὶ τῆς Δεκίου καὶ Γάλλου κακοτροπίας	8 - 10
β' Οἱ κατὰ τοῦσδε Ῥωμαίων ἐπίσκοποι	10 -
γ' "Ὅπως Κυπριανὸς ἅμα τοῖς κατ' αὐτὸν ἐπισκόποις τοὺς ἑξαι- ρετικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας λουτρῶ δεῖν καθαίρειν πρῶτος ἔδογμάτισεν	10 - 12
δ' Ὅπως περὶ τούτου Διονύσιος συνέταξεν ἐπιστολάς.	12
ε' Περὶ τῆς μετὰ τὸν διωγμὸν εἰρήνης	12 - 14
ς' Περὶ τῆς κατὰ Σαβέλλιον αἵρέσεως	14 - 16
ζ' Περὶ τῆς τῶν αἵρετικῶν παμμιάρου πλάνης καὶ τῆς θεοπόμ- που ὀράσεως Διονυσίου οὗ τε παρέιληφεν ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος.	16 - 18
η' Περὶ τῆς κατὰ Νοουάτον ἑτεροδοξίας	18 - 20
θ' Περὶ τοῦ τῶν αἵρετικῶν ἀθέου βαπτίσματος	20 - 22
ι' Περὶ Οὐαλεριανοῦ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν διωγμοῦ	22 - 26
ια' Ἐπὶ τῶν τότε Διονυσίῳ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον συμβάντων	26 - 38
ιβ' Περὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης μαρτυρησάντων	38 - 40
ιγ' Περὶ τῆς κατὰ Γαλλιηνὸν εἰρήνης	40 - 42
ιδ' Οἱ κατ' ἐκεῖνο συνηκμακότες ἐπίσκοποι	42
ιδ' "Ὅπως κατὰ Καισάρειαν Μαρκῖνος ἐμαρτύρησεν	42 - 44
ις' Ἡ κατὰ Ἀστύριον ἱστορία	44 - 46
ιζ' Περὶ τῶν κατὰ Πανσάδα σημείων τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μεγαλοουργίας	46 - 48
ιη' Περὶ τοῦ θρόνου Ἰακώβου	48 - 50
ιθ' Περὶ τῶν ἑορταστικῶν Διονυσίου ἐπιστολῶν, ἔνθα καὶ περὶ τοῦ Πάσχα κανονίζει	50
κ' Περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συμβάντων	50 - 54
κα' Περὶ τῆς ἐπισκηψάσης νόσου	54 - 60
κβ' Περὶ τῆς Γαλλιηνοῦ βασιλείας	60 - 62
κγ' Περὶ Νέπωτος καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν σχίσματος	62 - 66
κδ' Περὶ τῆς Ἰωάννου ἀποκαλύψεως	66 - 76
κε' Περὶ τῶν ἐπιστολῶν Διονυσίου	76 - 78

κς' Περὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συστά- σης ὑπ' αὐτοῦ αἰρέσεως	78 - 80
κζ' Περὶ τῶν τότε γνωριζομένων διαφανῶν ἐπισκόπων	80 - 81
κη' Ὅπως ὁ Παῦλος ἀπελεγχθεὶς ἐξεκηρύχθη	82 - 94
κθ' Περὶ τῆς τῶν Μανιχαίων ἑτεροδόξου διαστροφῆς ἄρτι τότε ἀρξαμένης	94
λ' Περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διαπρεψάντων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τίνες τε αὐτῶν μέχρι τῆς τῶν ἐκκλησιῶν πολιορκίας διέμειναν	94 - 111

BIBLION Η'

α' Περὶ τῶν πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ	112 - 114
β' Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως	114 - 118
γ' Περὶ τοῦ τρόπου τῶν κατὰ τὸν διωγμὸν ἠγωνισμένων	118 - 122
δ' Περὶ τῶν ἀοιδίμων τοῦ Θεοῦ μαρτύρων, ὡς πάντα τόπον ἐ- πλησαν τῆς ἑαυτῶν μνήμης, ποικίλους τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀναδησάμενοι στεφάνους	122 - 124
ε' Περὶ τῶν κατὰ Νικομήδειαν	124 - 126
ς' Περὶ τῶν κατὰ τοὺς βασιλικοὺς οἴκους	126 - 130
ζ' Περὶ τῶν κατὰ Φοινίκην Αἰγυπτίων	130 - 134
η' Περὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον	134 - 136
θ' Περὶ τὴν κατὰ Θηβαίδα	136 - 140
ι' Φιλέου μάρτυρος περὶ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν πεπραγμένων	140 - 146
ια' Περὶ τῶν κατὰ Φρυγίαν	146 - 147
ιβ' Περὶ πλείστων ἐτέρων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν διαφόρως ἠ- γωνισμένων	148 - 154
ιγ' Περὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων τῶν τὸ γνήσιον ἧς ἐπρέ- σβευον εὐσεβείας διὰ τοῦ σφῶν αἵματος ἐπιδεδειγμένων	154 - 156
ιδ' Περὶ τοῦ τρόπου τῶν τῆς εὐσεβείας ἐχθρῶν	156 - 168
ιε' Περὶ τῶν τοῖς ἐκτὸς συμβεβηκότων	170 - 171
ισ' Περὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν πραγμάτων μεταβολῆς	170 - 172
ιζ' Περὶ τῆς τῶν κρατούντων παλινωδίας	174 - 178
ιζ' (δὶς). Περὶ τῆς τῶν κρατούντων τελευτῆς	178 - 181

BIBLION Θ'

α' Περὶ τῆς ἐπιπλάστου ἀνέσεως	182 - 188
β' Περὶ τῆς μετέπειτα διαστροφῆς	188

	Σελίς
γ' Περὶ τοῦ κατὰ Ἀντιόχειαν νεοπαγοῦς ζοάνου	188 - 190
δ' Περὶ τῶν καθ' ἡμῶν ψηφισμάτων	190
ε' Περὶ τῶν ἐπιπλάστων ὑπομνημάτων	192
ς' Περὶ τῶν ἐν τῷδε τῷ χρόνῳ μεμαρτυρηκότων	192 - 194
ζ' Περὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἐν στήλαις ἀνατεθείσης γραφῆς	194 - 202
Ἀντίγραφον ἐρμηνείας τῆς Μιξιμίνου πρὸς τὰ καθ' ἡμῶν ψηφίσματα ἀντιγραφῆς ἀπὸ τῆς ἐν Τύρῳ στήλης μεταληφθείσης	196 - 202
η' Περὶ τῶν μετὰ ταῦτα συμβεβηκότων ἐν λιμῷ καὶ λοιμῷ καὶ πολέμοις	202 - 208
θ' Περὶ τῆς τῶν θεοφιλῶν βασιλέων νίκης	208 - 216
θα' Ἀντίγραφον ἐρμηνείας ἐπιστολῆς τοῦ τυράννου	216 - 221
ι' Περὶ τῆς τῶν τυράννων καταστροφῆς τοῦ βίου, καὶ οἷαις ἐχρήσαντο πρὸ τῆς τελευτῆς φωναῖς	222 - 230
Ἀντίγραφον ἐρμηνείας τῆς τοῦ τυράννου ὑπὲρ Χριστιανῶν διατάξεως ἐκ Ῥωμαϊκῆς γλώττης εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταληφθείσης	224 - 230
ια' Περὶ τῆς ὑστάτης ἀπωλείας τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν	230 - 235

BIBLION I'

α' Περὶ τῆς ἐκ Θεοῦ πρυτανευθείσης ἡμῖν εἰρήνης	236 - 238
β' Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως	238 - 240
γ' Περὶ τῶν κατὰ πάντα τόπον ἐγκαινίων	240 - 242
δ' Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ τῶν πραγμάτων φαιδρότητι	242
Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῇ Παυλίνῳ Τυρρίων ἐπισκόπῳ προσπεφωνημένος	244 - 284
ε' Ἀντίγραφα βασιλικῶν νόμων περὶ τῶν Χριστιανῶν προσηκόντων	284 - 300
Ἀντίγραφον βασιλικῶν διατάξεων ἐκ Ῥωμαϊκῆς γλώττης μεταληφθεισῶν	286 - 292
Ἀντίγραφον ἐτέρας βασιλικῆς διατάξεως ἣν αὐθις πεποίηται, μόνῃ τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν δωρεὰν δεδῶσθαι ὑποσημνηνόμενος	292 - 294
Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς σύνοδον ἐπισκόπων ἐπὶ Ρώμης κελεύει γενέσθαι ὑπὲρ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἐνώσεως τε καὶ ὁμονοίας	294 - 296
Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς προστάττει δευτέρην γενέσθαι σύνοδον ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν τῶν ἐπισκόπων περιελεῖν διχοστασίαν	296 - 300

ς' Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς χρήματα ταῖς ἐκ- κλησίαις δωρεῖται	300 - 302
ζ' Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν πάσης ἀπολελυῖσθαι τῆς περὶ τὰ πολιτικὰ λει- τουργίας προστάττει	302 - 304
η' Περὶ τῆς Λικινίου εἰς ὕστερον κακοτροπίας καὶ τῆς κατα- στροφῆς αὐτοῦ	304 - 314
θ' Περὶ τῆς νίκης Κωνσταντίνου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν ὑπαρζάντων	314 - 319

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ	1ος	Ἐπιστολαί
»	2ος	Ἐπιστολαί
»	3ος	Ἐπιστολαί
»	4ος	Ὁμιλῖαι εἰς Ἑξαήμερον
»	5ος	Ὁμιλῖαι εἰς Ψαλμοὺς
»	6ος	Ὁμιλῖαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαὶ
»	7ος	Ὁμιλῖαι δογματικαὶ-περιστατικαὶ-ἐγκωμιαστικαὶ-παι- δαγωγικαὶ
»	8ος	Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατὰ πλάτος)
»	9ος	Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν)
»	10ος	Δογματικὰ ἔργα

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ	1ος	Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως)
»	2ος	Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α - Β)
»	3ος	Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ - Δ)
»	4ος	Δογματικὰ Γ'
»	5ος	Ἑρμηνευτικὰ Α'
»	6ος	Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)
»	7ος	Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)
»	8ος	Ἱστορικοδογματικὰ Α'
»	9ος	Ἱστορικοδογματικὰ Β'
»	10ος	Ἱστορικοδογματικὰ Γ'
»	11ος	Ἀσκητικὰ
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΤΟΜΟΣ	1ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'
»	2ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β' (ὑπὸ ἔκδοσιν)

- ΤΟΜΟΣ** 3ος Ἀπολογητικά ἔργα
 » 4ος Δογματικά
 » 5ος Ἐορταστικοὶ - Ἠθικολογικοὶ Λόγοι
 » 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι (ὑπὸ ἔκδοσιν)
 » 7ος Ἐπιστολαὶ (ὑπὸ ἔκδοσιν)
 » 8ος Ἐπη Δογματικά
 » 9ος Ἐπη Ἠθικά (ὑπὸ ἔκδοσιν)
 » 10ος Ἐπη εἰς Ἐαυτὸν (ὑπὸ ἔκδοσιν)
 » 11ος Ἐπη εἰς Ἐτέρους (ὑπὸ ἔκδοσιν)

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- ΤΟΜΟΣ** 1ος Δογματικά Α' (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδ. πίστεως)

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- ΤΟΜΟΣ** 9ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Α' (Ὁμιλίαι Α'-Κ')
- » 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β' (Ὁμιλία ΚΑ'-ΜΗ')
- » 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ' (Ὁμιλίαι ΜΘ'-ΟΕ')
- » 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Δ' (Ὁμιλίαι ΟΣΤ'-ΙΑ')
- » β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι Α'-ΙΘ')
- » 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίαι Κ'-ΝΔ')
- » 14ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλία ΝΕ' - ΠΗ')
- » 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'

ΣΤ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- ΤΟΜΟΣ** 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ** 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α'-Γ')
- » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ'-ΣΤ')
- » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ'-Ι')

ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

4

ΙΣΤΟΡΙΚΑ Δ'